

ARHIVELE A-OLTENIEI.

APARE LA DOXĂ LXMI.

- SUB DIRECTIUNEA D-LOR:

D-CH-LAUGIER și Prof. C-D-FORTUNESCU

IN SUMARUL DE FAȚĂ
ARTICOLE SEMNATE DE:

E. M. BUCUȚĂ
G. POBORAN
EC. P. DRĂGHICI
N. PLOPȘOR
N. SILVESTRU

COMUNICĂRI DE:

AL. BĂRCĂCILĂ
T. G. BULAT
IL. CONSTANT.
N. G. DUMITRESCU
I. A. OPRESCU
G. FOTINO

OLTENIA CULTURALĂ
CRONICA ȘTIINȚIFICĂ
RECENZII
CRONICA REVISTELOR

REDACȚIA
Str. LIBERTĂȚII-25

ADMINISTRAȚIA
Str. General Florescu 20
- CRAIOVA -

ARHIVELE OLTENIEI

PUBLICAȚIE BILUNARĂ

Sub direcțiunea D-lor Dr. CH. LAUGIER și Prof. C. D. FORTUNESCU

CU COLABORAREA DOMNILOR

AL. BĂRCĂCILĂ T. G. BULAT ILIE CONSTANT.
Profesor, T-Severin Profesor, R-Vâlcea Profesor, Caracal
N. G. DINCULESCU C. GEROTĂ N. PLOPȘOR
Profesor, Craiova Profesor, Calafat Profesor, Piența

Direcțiunea lasă fie cărui autor întreaga răspundere a opiniilor scrise.

SUMARUL No. 5.

Sprizintorii „Arhivelor Olteniei pe anul 1923	Arhivele Olteniei
După un an	Eman. Bucuța
Către cititori	Plopșor
Olteni de peste Dunăre	Econ. P. Drăghici
Obârșia familiei Aman	G. Poboran
Monastirea Tismana-Gorj	N. Silvestru
Ummanii-Comanii	
O vizită la Elena Theodorini	

Comunicări și documente: Cinci scrisori ale lui Tudor Vladimirescu, comunicate de Al. Bărcăcilă. — Documente privitoare la Starea Țăranilor, comunicate de N. G. Dinculescu. — Câteva documente vechi inedite, comunicate de G. Fotino. — Documente și acte (sec. XVII), comunicate de I. Anton Opreșcu. — Hotărnicia moșiei Dioști-Romanași, dela 1755, transcrisă și adnotată de Ilie Constantinescu. — Diata Oltenegii, de T. G. Bulat. — Însemnări din trecutul Craiovei, de Plopșor.

Oltenia culturală: Mișcarea culturală în Craiova, de Fortunato. — În T-Severin, de A. B. — În R-Vâlcea, de T. G. B. — Contribuțiune la Fauna Olteniei, de R. Calinescu.

Cronica științifică: Contribuțiuni etnografice prin cercetarea unor moluște. — Un progres în metodele de vaccinare. — Split din piatră. — Tesaurul lui Tutankhamon, de Ch. L.

Recenzii: Istoria Basarabiei de Ion I. Nistor. — Muzeele din Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș de Dr. Coriolan Petrean. — Istoria Artelor, vol. I. de O. Tatrăli. — Istoria 1921. — Anuarul Soc. literare „Gr. Alexandrescu” A Liceului din Focșani, pe anul școlar 1921-1922. — Isoarele contemporane asupra mișcării lui Tudor Vladimirescu, de N. Iorga. — Incorporarea dela Alba Iulia, de R. Căndea. — Cunoștinți tolosi oare, Biblioeca Agricola populară. — Pădurea spânzuraților, de L. Reberanu. — Colina îndrăgostitilor, de N. Batzaria. — O nouă ediție, D. Rosetti. — În umbra crucii, de Frații Tharaud, trad. de P. Ciorăneanu. — Poezii pentru copii, editate de „Viața Românească”. — Să simți buni, de El. Farago. — Ca ’ulgu la vânt, de Căi-sofice, de I. Petrovici. — Cântec pentru Letoara, de Em. Dorian. — Silbermann, de Lăcrățel, trad. de F. Aderca. — Chants Roumains et poésies diverses, de D-ra Elena Donici, recenzate de C. D. Fortunescu.

Cronica Revistelor: Arhiva dela Iași. — Analele Dobrogei. — Celelalte reviste primite la Redacție, urmează menționate.

Prețul abonamentului pe un an Lei 100.

Pentru recenzii, schimb de reviste și ori-ce privește partea redacțională, să se adreseze d-lui Prof. C. D. Fortunescu, Str. Libertății, 25.

Correspondența relativ la Administrație cum și abonamentele, se vor adresa în strada General Florescu, No. 20.

ARHIVELE OLTENIEI

SUB DIRECȚIUNEA D-lor

DR. CH. LAUGIER și PROF. C. D. FORTUNESCU

Sprijinatorii Arhivelor Olteniei pe anul 1923

D-nu Prof. MIȘU SĂULESCU, București 1000 lei

D-nu MITU ANDREESCU, Industr. Craiova 1000 lei

BANCA COMERȚULUI, Craiova 1000 lei

BANCA DE SCOT, Craiova 500 lei

DUPĂ UN AN

Cu numărul de față, revista aceasta intră în al doilea al său an de existență. Bilanțul anului trecut, deși încheiat cu un deficit de câte-va mii de lei, ne lasă neclintii în credința că Arhivele noastre, „Arhivele Olteniei” trebuie să trăiască.

În cursul anului expirat publicațiunea noastră n'a fost subvenționată de nici un fel de autoritate, nici din Oltenia, nici din restul țării. Ea n'a primit nici un ajutor material de năcăeri și n'a înregistrat nici măcar un singur abonament oficial.

Excepție face darnicul nostru concetățean Mitu Andreescu, care ne-a oferit spontan un abonament de susținere de 1000 lei.

Dacă relevăm aceasta, nu este însă pentru a face

P. 14. 502

vre-o învinuire cuiva. Nu; nu avem de făcut nici o învinuire, fiindcă în definitiv nici nu ne-am adresat, poate, cui ar fi trebuit și nici n'am insistat atât cât ar fi trebuit. Dacă o relevăm este numai pentru a justifica apelul ce adresăm mai jos abonaților și cititorilor noștri, apel pe care ne-am hotărât a-l face numai fiindcă noi, contrar celor mulți, suntem convinși de dărnicia Olteanului, cum suntem convinși și de dragul lui de cultură.

Olteanul va voi să-și ție cartea sa Oltenească și n'o va lăsa să piară!

Pătrunși de această credință, pășim cu hotărâre în al 2-lea an.

„ARHIVELE OLTENIEI“

Către cititori

Cu No. 4 al „Arhivelor Olteniei“, pe care desigur l-ați primit la timp, revista noastră și-a încheiat primul an al existenței sale. Cantitativ, în loc de 240 de pagini câte am promis, am dat 452 de pagini. Calitativ, o lăsăm firește la aprecierea D-v.; avem însă cuvinte să credem că ne-am îndeplinit pe cât posibil angajamentele luate.

În schimb, din punct de vedere material, revista noastră n'a putut ajunge decât cu greu, cu foarte greu, la capătul eforturilor sale. Scumpirea continuă a hârtiei și a tiparului nu ne mai îngăduie s'o putem scoate în prețul fixat de 100 lei pentru un abonament anual, cu atât mai mult cu cât, pentru a păstra un contact mai apropiat cu cititorii noștri, intenționăm să apărem în viitor nu la trei, ci la două luni.

Și totuși nu ne putem decide a mări prețul abonamentului, de oarece dorim ca revista noastră să rămână accesibilă oricui.

Ca să-i putem asigura existența, nu ne rămâne dar decât să apelăm la generozitatea și la bunele sentimente a celor ce dispun de mijloace materiale, rugându-i să binevoiască a sprijini, dacă cred că le merită, străduințele noastre, subscriind un abonament de susținere pe anul 1923, cu suma ce cred că pot acorda culturii românești în genere și celei oltenești în special.

Cu acest număr, la loc de cinste, deschidem o rubrică specială permanentă, intitulată: **Sprijinitorii Arhivelor Olteniei**, în care se va trece atât numele subscriitorilor, cât și sumele subscrise. Acesta e singurul nostru mijloc de a mulțumi generoșilor donatori. Cu cât mai largă va fi contribuția D-lor, cu atât mai bogată, mai apreciată și deci mai răspândită va putea fi și revista noastră.

Încrezători în bunele D-voastre sentimente, nădăduim, stimate Domn, că apelul nostru va găsi în inimile D-v. răspunsul necesar, pentru care vă rugăm a primi viile noastre mulțumiri.

p. „ARHIVELE OLTENIEI“

Dr. Laugier. C. D. Fortunescu.

De oarece Arhivele Olteniei își propun a colecționa toate acele inedite și orce privește trecutul acestui colț de țară, facem o călduroasă rugăciune către cititorii noștri, anume să ne comunice orce document or notițe ar avea în ceea ce privește trecutul Olteniei, și să ne pună la dispoziție cărți or gazete locale ce au apărut înainte de 1880, mai ales din cele cu **LITERE VECHE** pe care cei mai mulți le socotesc netrebnice și le risipesc. Prin aceasta vor face un mare serviciu culturii Oltenești, ajutându-ne a salva de la pierire o sumă de izvoare aducătoare de lumină pentru trecutul neamului nostru.

A. O.

Olteni de peste Dunăre

Peste Dunăre se găsesc Olteni în mai multe locuri. Sunt mulți, poate o sută de mii în Serbia, restul tot de-acolo, din Craina, fiind Bănățeni, și sunt mai puțini încoace de Lom, spre Nicopole, pe la Rahova și împrejur, Vom spune câteva cuvinte despre cei din județul Vidinului, așezați la mijloc între aceste grupe, întrerupți față de cea deadoua, dar lipiți și prelungind pe cea dintâi.

Am văzut locurile, am intrat în sate și am stat de vorbă cu oamenii, în cursul a trei călătorii. Alți călători români, cari să fi lăsat ceva scris, nu cunoaștem. Cei străini sunt doi mai de seamă. Unul mai vechi, de după 1860, Kanitz, și altul, mai nou, din preajma lui 1900, filologul dela Lipsca, Weigand. Informațiile pe care le aduc ei sunt deopotrivă prețioase, cu toate că fiecare în felul lor. Austriacul trecea pe-aici într-o vreme când în cetate, peste Vidinul cu câteva zeci de giamii, 400 tunuri în ziduri și garnizoana lui de 3000 de oameni, poruncea un pașă cu multe tuiuri. Oltenii veniseră și sălășluiau subț aceeaș stăpânire, care era numai politică și militară. Germanul e de ieri, și vorbește de cetățenii de altă limbă ai unei țări naționale, năvălitoare și veghetoare, cum e firesc, mai ales aci la graniță. Imprejurările s'au schimbat. Negreșit că în rău pentru ai noștri.

Românii se întind în acest frumos și bogat județ al Bulgariei mai mult decât Oltenii Harta alăturată cuprinde numai satele oltenești, cu câteva din ale celorlalți dela Apus și Miazăzi, așezate pe granița dintre Olteni și Românii Bulgari cu altă obârșie. Sunt aproape douăzeci, dintre care unele, cum e Bregova, ar putea fi foarte ușor privite ca orașe. Satul acesta timocean are mai mult de 7500 de locuitori, Olteni curați, fără nicio infiltrație.

Ceilalți Români, cu aproape tot atâtea sate și ei, dar mai sărace în oameni, pentru că sunt și cocoțate prin plăiuri mai sărace, s'au scurs încoace dinspre Serbia. Sunt Bănățeni, și se deosebesc de Olteni, în graiu, în port, în

datini și indeletniri. Bănățenii locuiesc pădurea; Oltenii, câmpul și valea, fără copaci, dar acoperite de grâne și de vii. Fiecare vorbește încă nestricat graiul de-acasă.

Călătorul, care intră prin Vidin în acest lung dreptungiu de pământ fără ape, șes pe jumătate și gurguiat de stânci pe-alocuri, cu latura dunăreană de vre-o 35 km. și cu cea scurtă de 10—12, crede că n'a părăsit încă Oltenia. Cel care intră pe linia Timocului, nici nu bagă de seamă că a ieșit din Serbia și a pătruns într-o nouă țară. Ca niște rândunici și lăstuni de apă cu cuiburile găurite în malul de lut, Oltenii au roit în toate părțile și au cuprins pe-aici, deoparte și de alta, Dunărea.

Vremea când au trecut, e greu de hotărît. Documente, care să păstreze în arhive amintirea acestui fel de dislocare pașnică de populație, se găsesc rar, chiar și în alte țări. Ochiul vămii a fost deschis pentru mărfuri și vite, nu pentru pribegii cu traista'n băț, cari-și căutau alte vetre. Urmărirea curentelor de migrație etnică e de ieri.

Oamenii știu să spună însă și astăzi că au plecat de răul ciocoilor, și cam acum o sută de ani. Kanitz, care era pe aceste locuri cu vreo șaizeci de ani în urmă și întreba și el, scrie că Românii de-aici sunt plugari veniți de peste Dunăre din pricina Regulamentului Organic. El dă și un an, 1831.

Lumea n'a venit însă odată, nici într'un singur an sau dintr'un singur punct. Români trebuie să se fi găsit dincoace și de mult mai vechi vremuri. Ceeace e sigur e că la o anumită dată, datorită unui eveniment istoric, punerea în aplicare a Așezământului Organic, să zicem, cu sarcinile lui noi, s'a născut un curent de emigrație de cealaltă margine de apă. De ce a luat el tocmai această îndreptare? Aici și-acolo era, într'un anumit înțeles aceeaș țară: tot Turcul. Dar pe când într-o parte păgânul se mulțumea cu puțin și lăsa grea sabia peste orice împilare, dincolo domnii erau mulți și cereau fără saț. Într'un hotar lucrai pentru trei stăpâni: pentru gură, pentru boer și pentru Turc; în celălalt hotar unul din stăpâni cădea și rămăneau numai

doi. Vidinul apoi nu ne-a fost niciodată străin. El era o poartă către țară, și ca orice poartă făcea parte oarecum din casă. Pașii de-aici stăpâneau aproape și peste Craiova. Acolo ședea paznicul împărătesc al acestor olaturi. Și când raiaua avea nevoie de oameni, ușor îi năimea sau îi ridica de dincoace. În sfârșit, marginea aceasta se pustiise de atâtea războaie. Pământul trebuia lucrat și locul locuit. Asemenea goluri sorb totdeauna.

Oamenii au venit, părți de sate de pe litoral sau inși de mai departe, cari după aceia au mai ispitit și pe alții. Pușinii s'au contopit însă între cei mai mulți, cari alcătuiau două grupe destul de deosebite ca să poată fi însemnate cu două pete etnografice. Unii au cuprins terasa dunăreană și privesc spre Dolj, în cotul cel mare al Dunării, dela Salcia prin Cetate la Calafat. Satele lor sunt Cumbairul, azi contopit cu Vidinul, Căpitănuț, Chirimbeg, Șeu, Cătova, Stanotărn, Coșava, Gumătarți, Isăn, cu parte din Florentin și Negovăniț. Iși zic Văleni sau Fundeni, pentru că locuiesc valea sau fundul. Numele trebuie să le fi fost dat de o a doua grupă, care-i privea și-i vedea dedesupt, de pe înălțimea celei de a doua terase. Aceștia locuiesc un pământ destul de neted, mai ales față de râpile păduroase ale Românilor vecini bănățeni, care-și zic Pădurenii. Poate că și lor numele le-a venit tot dela acest pâlț central, foarte ager și aprig. El a umplut sate ca Brégova și Gânzova, Baléi, Răcovița, Vârfu, a trecut peste Novosel, prin Ciunguruș, Halvagú, Negovăniț, izbindu-se ici, colo de Bulgari. Are așezări aproape orășănești și nu-i place să se risipească. Numele lor e Câmpenii.

Singurul sat străin, mare cât Bregova, cu schelă la Dunăre, e Novosel. Weigand scrie că populația lui e precumpanitor sârbească. Nimeni pe aici nu știe de acest lucru. E un „Sat nou“, cum se vede din nume, adică din noi veniți. Origina lor e întunecoasă. Vorbesc o limbă ciudată, care e slavă, însă nu e bulgărească, ci ceva mai aproape de slava veche. Românii îi știu de Români, și niciodată nu-i trec între Bulgari, Le zic Români „Letini“, ceea ce ar aminti de

catolicism și de cine știe ce rătăcirii. Din Novosel a pornit, de altminteri, o familie olteană, Marincu din Poiana.

Harta lui Weigand, care arată provinciile de limbă ale Românilor din Sudul Dunării, are nevoie, mai ales în ce privește Bulgaria, de precizări și de multe îndreptări. De altminteri marele învățat n'a întârziat în tot ținutul dela Timoc la Vidin, cu drumul de 45—50 km. în căruță cu tot, decât o zi și jumătate!

Oltenii să fie în județul Vidinului ca la 30.000. Restul de 20.000 de Români sunt Bănățeni. Au trecut plugari și pescari, și așa au rămas. Dela o vreme au umplut povârnișurile slabe cu viță de vie. Sunt destul de bogați și stau mai bine decât frații lor rămași acasă. Proprietarii decâte 30, 40 și 50 de hectare nu sunt o raritate și nu se desfac de ceilalți săteni. Un gospodar „slab“ n'are decât 5 hectare.

Sufletește stau mai puțin bine. În biserici, înființate și ținute de ei, se cântă încă românește. Pe ici, pe colo s'a strecurat limba bulgară veche. Școala e însă în întregime de Stat. Copiii de român, cari nu știu deacasă decât românește, se izbesc de această întâe grea piedică în dezvoltarea înșușirilor firești. Pentru că toți sunt desghetați și dornici să se ridice. În întrecerile de tot felul dintre cele două neamuri, ei n'au avut în niciun fel să se rușineze. Ceeace-i ține sunt datinele, între care trebuie să punem în frunte, limba. Singure armata și administrația, căreia i se adaugă din ce în ce mai vie, și pentru Olteni, viața politică a partidelor din Bulgaria, au adus peste graiu o păclă de noțiuni străine. Un pomojnic de obștină din Stanotărn sau un șef local de comuniști din Bregova roșie vorbesc altminteri decât un pandur de-al lui Tudor, și la fiecare pas simte singur nevoia să se traducă.

Incolo, ai părerea de vedenie și de minune, străbătând aceste locuri atât de apropiate, a unei Oltenii de acum o sută de ani, neschimbată. Peste noi au trecut multe întâmplări și ne-au prefăcut. Anii trebuie să ne fie socotiți ca ai Făt-Frumosului poveștii, care iese din leagăn, voinic bun de sărit în zale pe cal. Ei sunt ca atunci. Adașurile sunt

de afară, și ale altora. Se cunosc lată o lespede cu sullet de Oltenie ruptă din cealaltă, de un secol, și rămasă cu vârsta aceea! Căntecele, obiceiurile, vorba, mult mai adâncă și de baștină, sună ca și cum legiuni de strămoși, uitați ca într'o legendă germanică în vreo peșteră, și-au ridicat capacul și, neîmbătrâniți, se mișcă printre noi. Ne zic „țereni“, pentru că nu ne-ar putea chema, deosebitor: Români, când nici ei au sunt altceva, ci numai niște așezați pe alt țărm!

Dar rostul acestor câteva rânduri nu e să încerce o cercetare științifică și nici să istovească un subiect. Ele trebuiau să ia pentru câteva clipe ceața care acopere un crâmpciu de neam atârnat ca rândunicile și lăstunii de apă în pereții de lut ai malului de dincolo dunărean.

Emanoil Bucuța.

Obârșia familiei Aman

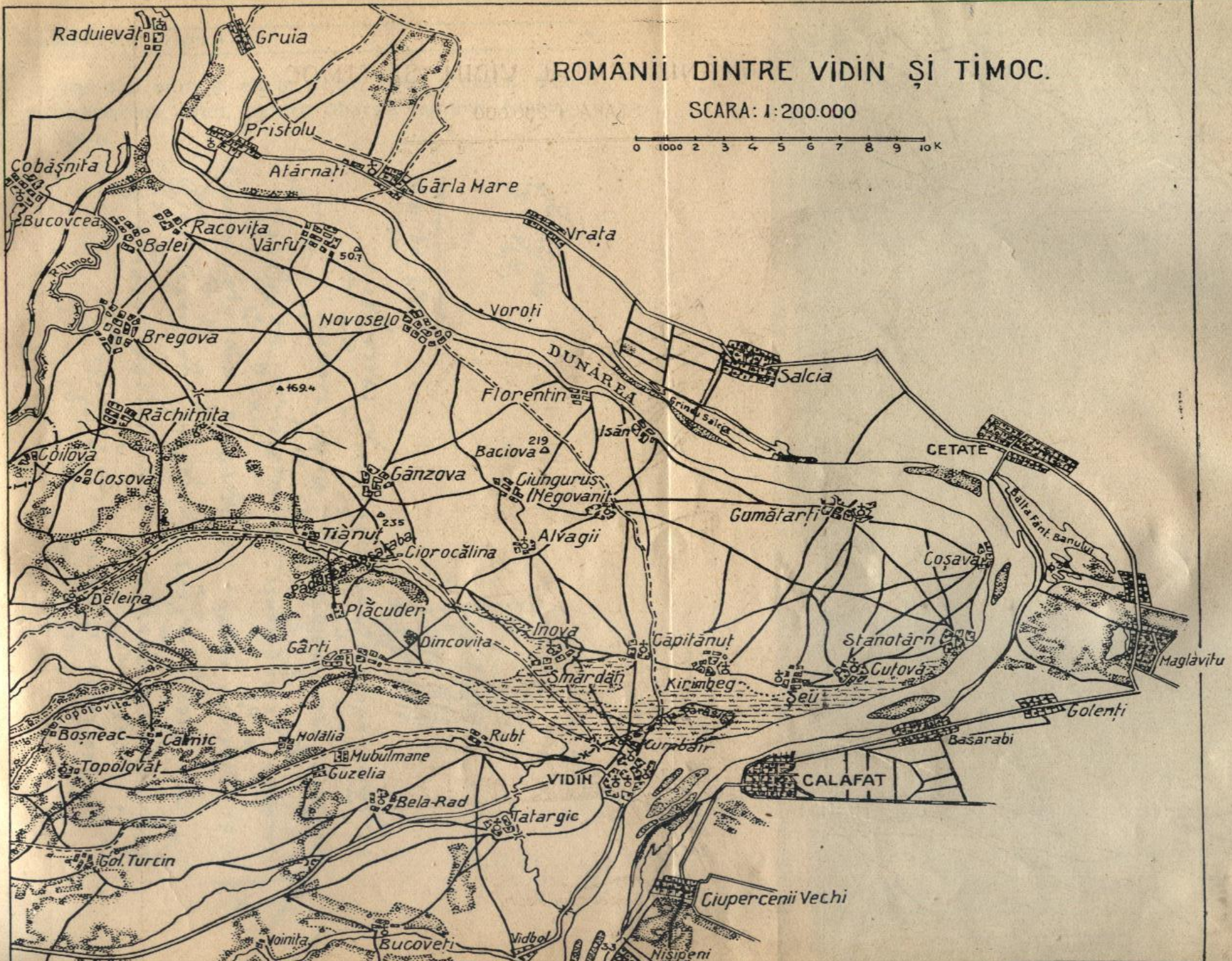
Asupra obârșiei familiei «Cinstitului Sărdar Dimitrie Aman» marele neguțător din Craiova, tatăl pictorului Theodor Aman, doar Domnul Nicolae Iorga, în prefața volumului al XIX-lea din «*Studii și Documente*» (Correspondența lui Dimitrie Aman, București 1913), ne spune că: «*familia era din Macedonia și că «o obârșie românească nu e exclusă, dar, cu toții, ei întrebuințează în scrisorile lor, până foarte târziu, limba grecească*».

Norocul însă face să se fi aflat de curând în Arhiva Primăriei Craiova un teanc de vre-o șaptezeci de zapise și hrisoave ale lui Dimitrie Aman. Cele mai multe sunt ale moșiei Corlățelul, fostă moșia lui, iar acum a comunei Craiovii. În afară de hărțile

ROMÂNII DINTRE VIDIN ȘI TIMOC.

SCARA: 1:200.000

0 1000 2 3 4 5 6 7 8 9 10 K

În transcriere sună astfel:

Dăla casa cercetării streinilor ot Craiova.

Cins(titu)lui sârd(a)r Dimitrie Aman, Rumân Coșovlah: venit aici dă ani 39: căsătorit după soție greacă, are casă aici în Craiova, are moșii: are vii, la față zmad: părul negru: mustăți castanii: rade castanie, la stat dă mijloc, port boeresc, au dat chezaș pământean pă dumnealui sârd(a)r(ul) Barbu Socoteanu, de aceia i sau dat această adevărînță a casii cercetării spre a fi știut.

1823. Ghen(a)r 25.

Ioan Gănescu

Trecut în condică.

Va să zică, de unde până acum nu aveam nici o dovadă că Aman ar fi Român, ci numai o bănuială, documentul acesta ne arată limpede că sârdarul Dimitrie Aman era «*Rumân Coșovlah*» și atât documentul de față, cât și cel publicat de către Domnul Nicolae Iorga (op. cit. p. 140 No. 305) ne arată că venise la noi în țară încă dela anul 1784.

Ploșor.

Monastirea Tismana

din jud. Gorj

Note și impresiuni

Vitejia, credința adevărată și evlavia sunt marile calități care au oțelit pe strămoșii noștri de au putut să ne lase moștenire țara aceasta mănoasă, ținând piept dușmanilor ce veacuri întregi au năvălit asupra-le. Și dacă una—vitejia—s'a transmis dela străbunii romani odată cu laptele supt la pieptul mamei; celelalte două, înăscute, au fost tovarășii lor nedespărțiți și părghia susținătoare în toate nevoile vieții.

Și, fiindcă leagănul acestor două, din începutul cel mai întunecos, a fost Monastirea Tismana, încerc a redă o sumară descriere spre a-și face idee și cel ce n'a avut ocazia a o vedea.

Așezată în coasta muntelui—ce aci pare a se sfârși—la o înălțime cam de 40—45 m. dela șoseluța ce încolăcindu-se te duce sus la Biserica înconjurată de o clădire în formă de patrat, cu 2 etaje în partea despre miazăzi și apus, ziduri groase și camere spațioase, stânca susținătoare, scobită și mâncată de umezeală și vreme, ai zice, că din moment în moment se va prăbuși, în timp ce ea durează de aproape 6 veacuri; și fără îndoială, că va mai rezista încă altele nenumărate.

Ajuns în dreptul ei, privirea ți se pironeste la încântătoarea cascadă, a cărei apă—înnainte de a se preface în stropi spumoși albi ca laptele—trece pe sub zidurile cu turnuri medievale și apoi se amestecă în pârâiașul Tismana cu unde cristaline de-i numeri pietrele pe fund, plin de păstrăvi sglobii ce, la cel mai mic sgomot dispar ca o săgeată, și rostogolindu-se în șerpuituri, merge să învâртеască o moară de apă; ea (monastirea) stă neclintită, ascultând murmurul plăcut al apei și freamătul frunzelor de fagi și aluni ce—în cea mai mare parte—îmbracă tot muntele din juru-i.

Aci a găsit de cuviință Sf. Nicodim, de neam sârb—rudă cu Cneazul Lazăr al Serbiei—să facă între anii 1364 și 1372 o biserică din lemn de tisa—lemn care se mai găsește și azi câte unul cu cât te afunzi în pădurea ce de multă vreme n'a văzut toporul în ea—pentru slava lui Dumnezeu și păstrarea și întărirea credinței pravoslavnice. Aci, căci aerul curat, liniștea profundă, arareori întreruptă de un vânt ușor, clima dulce și scutirea de is-

pitelile lumesti, nu puteau decât să dispuie sufletele spre meditație, rugă și cinstirea celui Preaînalt!

Depărtată la 36 km. de Tg.-Jiu e și acum cercetată: fie, de cei ce doresc a se recreia; fie, de curioșii a vedea ce a mai rămas din toată truda Sfântului (și mulți din ei chiar involuntar, cedează impulsiei interne și aprind câte o lumânare); fie, câteodată, de suferinții ce nădăjduesc, că implorând mila celui ce și-a închinat toată viața lui Dumnezeu, vor scăpa de boale și de tot felul de necazuri.

Pentru noi Românii, importanța acestui sf. locaș e de cea mai mare însemnătate, căci în primul rând, e cea mai veche monastire din țară. Despre ea, Mihnea Vodă spunea în 1590: „Am luat seama și Domnia mea, că este sf. monastire Tismana cea mai bătrână din toate monastirile din țara Domniei mele“.

În ea s'au adăpostit mulți domni și boieri de și-au scăpat viața și chiar mitropolitul Teodosie tot aci a fost surghiunit la 1679. De aci s'au alungat, în nenumărate rânduri, năvălitorii, fiind un însemnat punct strategic—întărit cu tunuri—pentru întreaga vale a Jiului; și tot de aci, Tudor Vladimirescu a dat întâia sa proclamație prin care cerea „scăparea de robie și încetarea jafurilor și nedreptăților și măturarea fanarioșilor de pe tronul țării și ocuparea lui de domni pământeni“. În această monastire s'au păstrat cele mai vechi și mai însemnate documente; din ea au ieșit cărțurari de seamă, precum și scriitori pentru cancelariile domnești. Aci evlavia creștină s'a manifestat nu numai în rugăciuni de zi și noapte, ci și prin lupta dusă cu succes în contra catolicismului ce prin sec. XIV era protejat și susținut chiar de unele Doamne ale Țării; iar în zilele noastre, pe când se dădeau groaznicele lupte pentru alungarea dușmanului—lupte, care au dus faima numelui de român preste mări și oceane,—tot aci, după cum se citește pe o piatră comemorativă, se aflau închiși—din ordinul Komandaturei vremelnicei ocupații—o seamă de olteni (vreo 80): profesori, avocați, preoți, proprietari, etc., bănuți că ar influența în rău, sau ar stingheri îndeplinirea planului de grabnică și completă ocupație și stăpânire a Țării...

* * *

Dar să vedem, ce-a mai rămas azi din splendida aureolă a trecutului său?

Precum reiese din hrisoave, între anii 1373 și 1384, în locul biseriței de lemn, Vladislav Voevod și Radu Vodă Negru au înălțat alta de zid; iar la începutul anului 7034 (1526) Radu Vv.

cel frumos preface monastirea; dar scurtându-i-se viața nu a săvârșit-o decât la 7050. Mircea Voevod. Biserica actuală, nu prea mică dar nici mare, e cea din 1542 restaurată la 1855.

În exterior, fără proporție și simetrie între corp și turle, arată tristețe și inspiră milă, deși turlele-i sunt acoperite cu aramă și corpul cu plumb. Igrasia, în câteva locuri a atins înălțimea de 2 metri; tencuețele-s căzute nu numai pe jos, ci în unele părți chiar sus la streșină; iar vremea și-a întipărit urmele, de mult ne mai fiind vopsită.

Când să intri, vezi în stânga, afară, atârnată o toacă de aramă în formă de vultur cu 2 capete și aripele întinse, în al cărei mijloc e reprezentat hramul sf. monastiri: „Adormirea Maicei Domnului“, pe aripi „sf. Antonie și Nicodim“, sus între capete e o coroană; iar jos inscripția: „Această toacă s'a făcut pentru sfânta Măsnățir Tislan pacosbodă și chiathala lui Ștefan ieromonah li anul—jos pe coadă—1840. Ușa principală e de stejar, în 2 canate, cu mălastră sculptură în flori de crin. Fiecare canat formează un singur câmp cu câte 3 iconițe despărțite prin flori; iar iconițele reprezintă pe: Arh. Gavril cu o floare de crin și Fecioara (Buna-Vestire), Ap. Petru și Pavel cu emblemele lor, Sf. Nicodim întemeetorul și Sf. Antonie hramul monastirii Vodița (cea dintâi monastire întemeată de Sf. Nicodim și ale cărei ruini se văd încă în apropiere de Verciorova).

Tocul (ușei) e de piatră cu o admirabilă inscripție slavonă în relief, leat 7050 (1542) meșița Sp. 14; iar deasupra, înăuntru, inscripția: *Această ușă sau făcut cu toată cheltuiala Dumneaei Stanca Glogoveanca consielereasa carea o au finut Dumnealui Mihai Glogoveanu Consiler care au fost fată dumnealui i Stancu Bengescu consiler în zilele Părintelui Mihail igumen și arhimandrit Tismeni* v. leat 1782.

În nartică (tindă) pe peretele din stânga, într'un dulap comun cu geamuri, se păstrează „obiectele rămase dela Sf. Nicodim“: (Epitrahilul făcut din brăul Regelui Sigismund, o ștofă lucrată în fir de argint cu mulți sfinți; bedernița; orariul Sf. Antonie; Epitaf; o sticlură cu puțin sf. mir din timpul Sfântului; crucea de plumb, simplă de tot, rudimentară chiar); iar jos, calci pe două lespezi de piatră cu sculptură reliefată.

Pe cea din dreapta: „Sub această piatră odihneșesă robul lui Dumnezeu Mateiu Glogoveanu carele a fost consiliar în chesăriceasca administrație sub stăpânirea prea puternicului împărat al Romei Carol al șaselea, prisdăvindu-se în luna Decembre

14 zile leat 7245"; și pe cea din stânga: „Sub această piatră odihnesc(ă) oasele răposatului robu lui Dumnezeu Dositeiu monah unul din ctitor sin(ă) Banului Cornea Brăiloiu și sau pristăvit în zilele Mării Sale Costandin Vod. Nicolae la luna lui Avgust 7 i la leat 7255“.

Innaintând spre biserica propriu zisă, deasupra ușei a doua (care nu prezintă nimic interesant) e pisană: „Această sfântă și dumnezească Bisearică sau împodobit cu zugrăveala precum se vede cu toată cheltuiala Dumneaei Consielereasa Stanca Glogoveanca însă Bisearica, oltarul și tinda și amvonu pentru veașnica pomenire a Dumneaei și a tot neamu Dumneaei în zilele Prea luminatului Domn Io Scarlat Grigorie Ghiță Voevod în zilele prea Sfinției Sale Părintelui Partenie Episcopul Râmnicului Noul Severin și fiind igumen la această sf. mănăstire Părintele Gherasim Arhimandrit Mai 30 leat 7274 și fiind zugraf Dimitrie Diaconu“.

Intrat înăuntru, deodată te învăluie obscuritatea, căci lumina venind dela ferestrele turnurilor e slabă, de sigur, spre a dispune sufletul spre contemplare; curând însă, după o rotire a privirii totul ți se înfățișează majestos contrastând cu exteriorul: eleganța și proporția arhitectonică te fac să rămâi extaziat!

Pictura, de o bogăție rară, se distinge ușor că e refăcută în mai multe rânduri și pe unde sfinții au scăpat nevătămați, căci mulți au împunsături din timpul năvălirii turcilor, ochii scoși, sau toată fața scrijelită, încă păstrează coloritul și frumusețea bizantină fața strălucitoare și expresia cu aureolă divină. Și reprezintă: tablouri din V. și N. Test. sărbătorile împărătești, vieți de ale Sfinților, ba chiar și lunile anului prin semnele zodiacale; precum și multe-multe portrete de ale ctitorilor: voievozi, domni, episcopii arhimandriți, jupâni, jupânese, etc. În general însă, este ștearsă, afumată și stinsă și par'că ar zice: „priviți cum am ajuns și ce am fost; aveți milă!.....

Din podoabe și obiecte: Stranele, de stejar, hodorogite și mâncate de cari, nu prezintă nimic deosebit; precum nici jețul arhieresc și regal, la care singure coroanele cu sculptură frumoasă par a fi din vechime.

Două sfeșnice împărătești de alamă, având scris pe ele: „dăruit de Partenie Arhimandrit i Egumân a sfân. Mănăstir Tismana 1834“.

Iconostasul, dreptunghiular cu doi stâlpi, frumos sculptat în flori aurite, cu o icoană în față și 2 laterale. „Acest(ă) iconostas(ă) sau făcut în zilele Părintelui Egumului Kir Gavril

vleat(ă) 7250 și lau lucrat(ă) Ghenadie monah“. Sus are sculptată o floare cu coroană regească, în mijloc cu un triunghi —ochiul lui Dumnezeu—și inscripția: *Gavril Monah Sp. 1840.*

Alte 2 sfeșnice de alamă, mai mici și cu aceeași inscripție ca cele mari.

Două tetrapode (stranele cântăreților) în formă de prismă, cu 8 fețe, maestric sculptate și vopsite cu albastru și roșu (culorile aproape șterse însă). Pe cel din stânga: „Aceaste tratapode făcutuseau cu cheltuiala Părintelui Kir Ioan egumenu Tismani leat 7240“; iar pe cel din dreapta: „Aceaste tratapode făcutuseau cu cheltuiala Părintelui Kir Ioan Arfimandrit(ă) leat 7244“.

Candela lui Matei Vodă Basarab, 1651, de argint, în formă de con trunchiat, fin lucrată.

O candelă de argint, mărime potrivită: „Konst. Basarab Ban a Craiovei—1679—“.

Tâmpla, de lemn, de o frumusețe neîntrecută: „Această sf. tâmplă sau făcut cu cheltuiala sf(n)tei mănăstir prin osteneala sfinții sale egumen Kir Gherasim 7274“.

Sf. altar, nu te impresionează mai de loc, fiindcă tencuiala e căzută din cauza igrasiei, pictura ștearsă; iar din fostele obiecte puține mai sunt. Și anume, pe sf. masă: O evanghelie lucrată în argint suflat cu aur „făcută în timpul Egumeniei Arhimandritului Spiridon, 1838 Martie 1“.

O cruce splendidă, lucrată în filigram, fire de aur și pietre scumpe (multe din ele lipsă). „Această sf. cruce o am făcuto eu cu toată cheltuiala mea Mihail Arhim. Tismăni-Tetoianu 1781“.

O cruce de argint: „Această sf. cruce a sfintei mănăstiri Tismana sau făcut în egumenia sf. sale Părintelui Spiridon 1838 Martie 1“.

Un artofor de argint (cutiuță) din 1761: „Acest artofori(on) ia(ste) făcu(t) de Danii(l) iero(monah) mă(n.) Ti(sm.) fi(i)d nast(o)ni(c) Partenie arhim. Scrierea-i cam urâtă și neregulată; dar mai are și o inscripție în grecește, foarte frumoasă.

Un sicriș de argint curat în care se păstrează degetul arătător al Sfântului, la un loc cu moaște de ale mucenicilor Ignatie și Teofilact—1671—. Moaștele sunt legate cu câte o verigă de argint, cu inscripție, arătând numele sfântului.

O cădelniță de argint: „Să se știe cându au pristăvitusă Vlăduțul(ă) Vel slujer, mița Dikenovria.—Și aseastă cădealnițe au făcuto Jupâneasa Anca după moartea dumnealui, leat 7182“.

Negreșit, că mai sunt și alte obiecte vechi și uzate ca: sfeș-

nice de lemn, cădelnițe de plumb, 2 clopote, din care unul mare dela 1833, etc. etc. fără importanță deosebită, căci altminteri le-ar fi luat la muzeu, sau altcineva, cum s'a întâmplat în decursul vremii cu mare parte din ele.

În scurt însă, așa se înfățișează locașul sfânt al celui ce s'a străduit mai bine de 40 ani, ca din cuibul său așezat pe o stâncă, să curgă isvor de milă și îndurări asupra norodului pravoslavnic, ca odinioară apă din piatra lovită de Moisi cu toiagul.

Dar altfel de milă îl cuprinde pe vizitator, când intră pe poarta monastirei, căci imediat vede în fața Bisericii, la dreapta, cam la un metru depărtare de zid, *un acoperiș de scânduri învechite, ca un coteț de păsări*: e mormântul ce timp de 4 veacuri a păstrat rămășițele pământești ale lui Nicodim. Ne-a rămas numai lespedea de piatră cu inscripție slavonă, căci corpul a fost ridicat cu cinstea cuvenită—la începutul sec. XIX—și depus în grandioasa biserică a Patriarhiei sârbe din Ipek!

De averea monastirei nu se mai vorbește, deși odinioară a avut: moșii, case, păduri, mori, vii, cai, oi, stupi, etc. etc.; ci, singura nădejde a superiorului este ca, de va putea, să reintre în posesiunea unei mori de apă, de pe urma căreia să aibă mălăiu necesar pentru hrana personalului (vre-o 5-6 călugări și frați).

Cât pentru reînfrumusețare, spre a o readuce măcar în parte la ceea ce a fost, a mai pretinde tot dela stat—când are atâtea sarcini—ar fi o absurditate sau impietate. De aceea, cutez a o spune, că cei mai indicați a o ajuta ar fi în primul rând P. S. Vlădici. Și nu prin încasările cu pantahuza, ci contribuind fiecare în mod mai efectiv conform ziselor Sf. Ap. Pavel: „Mai fericit este a da, decât a lua“, după cum în această privință au dat pildă cei din trecut, ca bunăoară starețul monastirei Bistrița care la 1679 a făcut biserica din satul Târnavă com. Vârvor jud. Dolj; sau, nemuritorul Antim Ivireanu la 1714 biserica din București care-i poartă numele și alții mulți-mulți.

Econ. P. Drăghici
Craiova

Cumanii. — Comani

Fiindcă în țara noastră sunt multe localități și numiri ca Comani, Coman, Comanca, Comănița, Comănești, Comăneanu, etc., care se spune că sunt de origină dela poporul Cuman, să vorbim aici ceva despre acest popor și în legătură cu aceasta să arătăm ceva și din Istoria satului Comani din jud. Oltu, care se va pune în legătură (când se va face) cu monografia satului Comani, din județul Dolj, plasa Câmpul, comuna Maglavitul:

Poporul Cuman.

Despre poporul cuman iată ce ne spun istoricii:

De aceeași viță ca și Pecenegii, ei apărură la Dunărea de Jos pe la finele veacului XI. Dominațiunea lor ținu, în mod mai mult sau mai puțin imediat, până la sfârșitul veacului al XIII, când puterea lor fu zdrobită de Mongoli. Ca și cu Pecenegii, Românii luă rădăcină la dese năvăliri făcute de Cumani peste Dunăre, servind acestora chiar, ca cunoscând mai bine locurile, de conducători obișnuiți în expedițiunile lor. Dar pe lângă incursiunile făcute în imperiul bizantin, Cumanii năvăliră adeseori și în Transilvania și Ungaria, până ce în anul 1091 ei fură bătuti și respinși de regele maghiar Ladislau I.

Până pe la 1223, Cumanii locuiau dincolo de Prut, având ca posesiuni: Chilia și Cetatea Albă.

În Ungaria se numia Cumania Mare și Cumania Mică câteva ținuturi din comitatele Pesta și Szolnok. Mai mulți regi ai Ungariei stabiliseră în aceste districte, prin secolele XI—XIII, câteva triburi nomade și prădalnice: Cumani, Jazygi, Pecenegi. Astăzi Cumania Mică este absorbită în comitatul Pesta, iar Cumania Mare în Comitatul Iasz-Nagy-Kun-Szolnok.

Multă vreme Moldova și partea țării Românești, la răsărit de Olt, în secolul al XIII, se numia Cumania sau Cumania Neagră.

Cumanii, zice B. P. Hajdău, după cum asigură bătrânul Cantemir, ereau un fel de Tătari (de origină turanică) din grupul Turco-tatar și vorbeau o limbă asemănătoare cu a Turcilor. E constatat, zice el, că vre-o trei secole, această odraslă turcă s'a aflat în contact cu strămoșii noștri nu numai în Moldova, unde, zice Șincai, se numiau Pecenegi, dar chiar și în Muntenia până la Olt. Dela Cumani străbunii noștri au împrumutat multe numiri de râuri, de localități, de oameni: Coman, Comani, Teleorman (Deliorman). Unii spun că și Caracăl ar fi tot de origină Cumană.

Iată ce se mai spune despre Cumani:

Pe la mijlocul sutei a unsprezecea irupse cu putere în Europa poporul Cumanilor sau al Polovților, care până atunci petrecuse în Asia dincolo de Volga. Ei erau ca și Ungurii de viță *ugrică* (din care cauză Bizantinii le ziceau Uți) ¹⁾ Ei ocupară toată țara până în șirul apusean al Carpaților și se așezară cu predilecție în frumoasa și binecuvântata țară, care pe vremea aceea purta, după năvălitori, numele de Cumania, iar în cursul sutei a 13-a începu a se numi Moldova. Dar și Ardealul precum și o parte a Valachiei fură cuprinse de această hordă și locuite de ei două veacuri. Sălbatici, nomadizând și războindu-se pentru a prădă într'un mod primitiv cu totul propriu. Trăiau cu vânătoarea, pescuitul și cu creșterea vitelor, de și nu suise încă nici o treaptă a agriculturii. Ei au avut dese lupte cu Bizantinii și Ungurii (de multe ori ajutați și de Români). Se pomenește despre niște duci sau regi ai lor: Osul, Cuthen, Cotulc, Lazar, etc.

Există o tradițiune la Craiova despre un oare Crai Ioan, acesta e necontestabil.

Cât despre acest craiu, când a trăit, aceasta ne-o spune călugărul Alberich și Joinville în cronicile lor. Ei scriu: că în partea sudică a jud. Dolj locuiau, în secol XIII, Cumanii, popor de rasă mongolică, cari intraseră în Oltenia prin Teleorman, pe la Comanii din Olt, și au eșit din acest Stat,

¹⁾ Unii scriitori (A. Treb. Laurian) mai numesc pe Cumani și *Scuți*.

pe la Comani pe Dunăre, în intervalul de timp dela 1230 la 1235.

Călugărul Alberich ne vorbește despre un rex Ionaș, Craiu Ioan, pe la 1230, pe care acest cronicar îl numește: Major in regibus Comonorum, cel mai mare dintre regii Cumanilor; iar celebrul Joinville îi dă epitetul de: le grand roy des Coummains (marele rege al Cumanilor).

Acest mare rege, după părerea lui Hasdeu, este fondatorul Craiovei, cetatea regală.

Ei ne mai spun, că marele Craiu Ioan s'a aliat în Bulgaria la 1239, prin sânge și prin tăerea câinelui, cu o ceată de Cruciați francezi. S'a încuscrit acolo cu unii din copiii lor, și a venit împreună cu ginerele său la Constantinople, unde murind nebotezat la 1241, a fost îngropat păgânește sub o măgură cu oameni și cai pe mormântul său.

Vedem dar de aci trei obiceiuri ale Cumanilor:

- 1) Tăerea câinelui între două armate ce se aliază.
- 2) Frăția de sânge, în care se amestecă, într'un pahar cu vin și apă, sângele acestor ce se înfrățesc, cari beau apoi acest amestec, și
- 3) Inmormântarea fiecărui nobil sub o ridicătură artificială, o măgură sau movilă, uneori foarte înaltă, sacrificându-se tot deodată de vii o sumă de oameni și cai, în număr mai mare sau mai mic, după rangul răposatului.

Din aceste trei datine ultimele două interesează, fiindcă una din ele a trăit până în zilele noastre, în obiceiurile Românilor, iar cealaltă a lăsat semne topografice neșterse pe tot lungul Dunării-de-jos ¹⁾.

D-l V. Cocuz, în studiul original ce-l face asupra lașului intitulat „Iezătura lazului Roman”, la pag. 29 zice: „În materie de Istorie ai noștri nu își cunosc pe ai lor: Cumanii și Pegenegii sunt luați drept barbari, veniți nu se știe de unde, pe când ei sunt coloniști romani. Cei dintâi din Cumania (Italia centrală vestică, azi Campania), iar cei d'al doilea din Picenum (Italia centrală estică)”.

¹⁾ Dicționar geografic vol. II pag. 744.

În cea dintâi, între orașele principale, erea orașul *Cume* (de unde locuitorii — *Cumani*), iar în Picenum între altele erea orașul *Castrum-Novorum* ¹⁾).

Satul Comani din jud. Olt

Numele acestui sat sau comune, după cum zice celebrul nostru filolog B. P. Hajdău, în frumoasa și foarte interesantă sa scriere intitulată „*Olteneștele*” pag. 52, se trage dela Vadul Cumanilor, adică locul de trecere al Cumanilor peste Olt în Banat, de unde apoi au trecut și Dunărea iarăși pe la un loc care păstrează tot numele de *Comani* ²⁾).

În August 1521 *Radu dela Afumați*, domnul Munteniei, e nevoit să fugă în Ardeal. În toamna aceluiaș an, în Octombrie, Radul vine cu Zapolya și se dă lupta dela Bran, lângă Rucăr. Spătarul Dragu se distinge în această luptă, pentru care fapt Radul îi hărăzește satul „*Comani*” „Și am văzut și citit cartea răposatului Radul Voevod de miluitură, cum a fost miluit Radul Voevod pe jupân Dragu spătarul cu acest mai sus numit sat pentru dreapta și credincioasa lui slujbă cu care l'a servit cu vărsare de sânge la „*Bran*” când s'a fost lovit Radul Voevod cu Turcii“.

Hrisovul, care ne păstrează această amintire, e dela Mihnea Voevod, fiul lui Alexandru Voevod, dat boerului Pârveu al lui Cherbeleț, un strănepot al spătarului Dragu sfetnicul lui Radu Vodă dela Afumați, ce s'a sfârșit la Râmnic. Arch. Stat. Mănăstirea ³⁾

„La 18 Ianuarie 7130 (1622) Io Radu Voevod, feciorul Mihnei Voevod.

„Iar când au fost acum în zilele D. Mele, în a 2-a domnie, au avut Stroe și frații lui prigonire înaintea D. Mele cu Staicu fecior Marcului din *Comani*. Și așa pâra Staicu din *Comani* în divan că ar fi avut și el parte împărțășire

¹⁾ A se pune acest nume în legătură cu *Castra Nova* din Istoria orașului Slatina de G. Poboran pag. 21 și cu *Castra-Nova* din Craiova — Marele Dicționar geografic vol. II pag. 746

²⁾ *Comani* sat în jud. Dolj, plasa Câmpul, comuna Maglavitul.

³⁾ St. Nicolaescu. Documente Slavo-Romane pag. 34-35.

într'aceste sus numite sate și moșii, fiindcă este și el din neamul lui Stroe Vornicul și este dintr'un sânge și el precum și Stroe cu frații lui. Domnul cercetează și citește cartea Radul V. V. fec. Radului V. V. (7034) și alte 2 cărți ale răpos. părintele D. Mele Io Mihnă V. V. și bine am înțeles domnia mea cu tot divanul că sunt satele acestea și moșiile și moștenirile toate a lui Stroe și fraților lui drepte moșteniri dela moși și strămoșii lor, iar *Staicu din Comani*, n'are nici o treabă și împărțășire cu aceste sate și rumâni și nimeni din rudenia lui treabă n'au avut și nici o carte n'a scos Staicu în Divanul D. Mele de la nici un Domn, coprinzând că ar fi stăpânit vre-odată tatăl său ori altul din rudenia lui vre-o parte din moșie.

„Deci am aflat D. mea foarte bine cu toți cinstiți boerii D. mele din Divan că n'are Staicu din *Comani* nici-o treabă și împărțășire a intra într'aceste sate și moșii etc. etc. fiindcă el este din alt neam și din altă familie, nu este dintr'un sânge cu Stroe și cu frații lui.

„Și rămase *Staicu din Comani* de lege etc. etc. Divan Jup. Vintilă vel Vorn., Papa vel Log., Hrizé Vist., Necula spăt., Vartolomei Stoln., Furtună comis, Ion pah. Trufanda vel Postel. și ispravnic, Jup. Papa vel Log. și eu Șerban Log. din Hierăște am scris în orașul Târgoviște“.

Pecetea aplicată se păstrează (cu 2 lei afrunțați la trunchiul arborelui ¹⁾).

G. Poboran.

¹⁾ Revista pentru Istorie, Archeologie și Filologie Vol. XI partea I pag. 285.

O vizită la Elena Theodorini

Cititorii noștri și publicul în general, mai ales cel din Craiova, se vor bucura, negreșit, aflând că marea noastră artistă Elena Theodorini s'a reîntors de curând în țară.

După o splendidă carieră artistică de 22 ani, făcută în teatrele cele mai mari din străinătate. D-sa s'a retras, acum 17 ani, de pe scenă.

Talentul cu care era înzestrată și știința ce isbutise să-și însușiască, i-au adus pretutindeni situații de rangul I-ii, mergând cu pași gigantici din succes în succes.

Deși se găsea în plină glorie, a preferat să se retragă, dorind să-i se păstreze întreagă, neștirbită, reputația de care se bucură printre cei ce avusese norocul s'o vadă și s'o asculte.

Veți zice: cochetărie feminină. Nu: inteligență. Dacă toți savanții, artiștii, oamenii de Stat, etc. ar gândi ca ilustra Theodorini, am cultivă astăzi amintirea mai multor celebri-tăți, în toate ramurile de activitate... Diva Theodorini a ținut să părăsească teatrul, iar nu teatrul s'o părăsească pe dânsa. De aceea trăiește și acum în același vază și e încon-jurată de stima tuturor.

Fiică a Craiovei, și-a părăsit orașul natal la vârsta fragedă de 14 ani, ducându-se să studieze muzica la Milano, grație unei burse acordată de regina Elisabeta. După 10 ani, revenind la Craiova, i s'a făcut la gară o primire entuziasă de către marele public, care o întâmpinase cu o bandă de lăutari și steaguri. Studenții au scos caii dela cupeul în care luase loc tânăra artistă și s'au înhămat ei...

Craiova a apreciat întotdeauna muzica și arta în general.

Tatăl artistei Theodor Theodorini, fundase teatrul și școala teatrală din localitate. Mamă-sa era bine văzută. Astfel că, într'un asemenea mediu, revenirea sa în țară se făcea sub cele mai bune auspicii, dându-i prilej de a-și putea manifesta întregul său talent. La Craiova s'a produs în concerte și chiar în opere întregi, cântând în *Traviata*, *Gioconda*,

Faust, în fața unor săli pline, neîncăpătoare pentru toți cei ce doriau s'o asculte.

Era, însă, numai în trecere, pentru 15 zile, pe atunci, căci măiastra privighetoare trebuia să-și ia sborul în lumea largă, care să-i aducă nemurirea.

A mai revenit, de sigur, în urmă, în orașul care a văzut-o născându-se și care o reclamă întreagă, cu tot trecutul ei de glorie, pentru a și-o însuși și a se fâli cu dânsa, — a mai revenit; iar ultima oară a fost acum 22 ani.

În restimp, a făcut turneuri artistice, încoronate de triumf, la Milano, Paris, Londra, Bruxel, Lipsca, Petrograd, Moscova și alte centre mari, purtând pretutindeni genialul său talent, dar și faima numelui de Româncă.

A știut să profite de prilejul ce-i dădeau aceste turneuri, spre a studia învățământul și arta de a putea comunica și altora din tezaurul de experiență și știință ce a isbutit să-și însușiască.

A făcut studii științifice asupra vocii și asupra boalelor vocii, având prin aceasta meritul să întreacă pe ceilalți profesori de canto, prin crearea unei științe speciale.

De aceea, retrăgându-se în 1905 de pe scena operii din Barcelona, a trecut ca profesoară de canto la Milano și apoi la Paris, etc. O intuiție, un dar dela D-zeu, o ajuta să isbutească în diferite cazuri grele. Se ocupă cu fiecare elev în parte, găsindu-i calea spre reușită, mai întotdeauna, ceea ce i-a adus cu dreptate renumele de „médecin des voix”.

În această calitate, i s'au prezentat persoane care, din diferite cauze, nu puteau debută. De pildă *Zina Brozia*, care fusese angajată la Opera din Paris, dar nu isbutea să înfrunte scena. În urmă, se știe că această cântăreață a făcut o carieră foarte frumoasă. Și alte numeroase cazuri.

Războiul mondial i-a curmat, însă, o activitate din cele mai înfloritoare. A fost nevoită să se ducă în America de Sud și anume la Buenos-Aires.

În Capitala Argentinei n'a găsit, însă mediul cerut. Era, neapărat, prea bruscă trecerea dela situațiile în care putea să-și desvăluie misterele talentului său... A trecut atunci în

Rio-de-Janeiro și, de 5 ani, a înființat o școală lirică de fete din societate. Acolo desvoltă o activitate intensă, dând lecțiuni zilnice, dela 9 la 11 și dela 1 la 6.

Are în prezent 47 eleve, (față de 52 câte avea în anul trecut), cărora trebuie să le formeze vocea.

Desvoltă, deci, o activitate, care constituie un adevărat surmenaj, dacă se ține seamă, mai ales, de climatul Braziliei, deosebit de al nostru. Acolo numai 3 luni sunt mai răcoroase (Iunie, Iulie și August), urmate de 2 luni temperate (Septembrie și Octombrie), pentru ca restul de 7 luni să fie extrem de călduroase, — aproape insuportabile pentru un european. Căldurile ce domnesc în timpul de față (Iulianuarie) au determinat pe D-na Theodorini, dupe sfatul medicilor, să revină în țară. Noaptea, în special nu se poate dormi acum acolo din cauza aerului supra-încălzit și umed, ca într'o bae, — ceea ce enervează peste măsură pe cei ce nu se pot obișnui.

Acestui fapt și dorului de a vedea cum se prezintă astăzi România-întregită, datorăm fericirea de a regăsi printre noi pe ilustra noastră compatriotă.

*

Allând dela D-l Bianu, membru al Academiei Române. că D-na Theodorini se găsește pentru scurt timp în București, ne-am dus să-i prezintăm omagiile noastre, ale revistei „Arhivele Olteniei” și, prin reprezentare, ale publicului craiovean.

M'a primit amical, în locuința în care e găzduită de nepoții săi, D-na și D-l avocat Țipoia. Am convorbit îndelung despre fericitele vremuri de odinioară, a căror amintire o păstrăm cu toții viie în mintea și în sufletele noastre, — am vorbit despre prezentul artistic, ca și pentru planurile pentru viitor, pe care îl putem face tot așa de frumos, în felul lui.

A avut cuvinte de laudă pentru actualii artiști dela Operă, în special pentru Grozăvescu, Aca de Barbu, D-na Feraru, eleva sa, Ivony, Lupescu, despre directorul wagnerian Georgescu.

În decursul momentelor de retrăire a trecutului amintește că are 62 ani, dar, după fizicul, prestața, intelectul și entuziasmul său, pare a avea 50, cel mult.

Satisfacția cu care istorisește deplina isbândă ce obține, acolo departe, în țara exotică în care e stabilită de aproape 9 ani, dăruind, cu largă inimă, din talentul și știința sa, fetelor din America Sudului, — denotă un suflet ales, nobil și veșnic tânăr. Rețin, între altele, cazul unei brazilience, care anul trecut la 1 August a cântat, în românește

și îmbrăcată în costumul nostru național „Doina Oltului”, „Ce te legeni, Codrule” și alte române, — copila posedând exact pronunția, intonația și ritmul limbei noastre. Maestra nu uită niciodată naționalitatea sa și dulcea-i patrie.

Este fericită și mulțumită de opera ce desăvârșește acolo și de practica pe care o face, căci nicăieri în lume n'ar fi avut asemenea ocazii, întru cât aiurea sunt voci formate.

Intenționează să mai rămână în Rio-de Janeiro, încă un an și jumătate, spre a termina o serie începută, și... fiindcă, din nefericire, nu mai posedă averea de odinioară. Căci dacă D-sa muncește zilnic 7 ore, dar, în schimb, e răsplătită și materialicește, revenindu-i un milion de lei anual.

D-na Theodorini vrea să părăsească din nou țara în prima săptămână a lunii Februarie, plecând direct spre Brazilia, afară numai dacă D-l Banu, ministrul artelor, n-o va ruga să mai zăbovească puțin, pentru motive de interese superioare.

Cu riscul de a săvârși o indiscrețiune, dar având scuza că va interesa pe cititori, — vom spune că e vorba despre înființarea unei școli de perfecționare lirică, la noi, care lipsește azi, o școală de artiști care să servească de legătură între Conservator și Teatru. S'ar creia, astfel, o clasă specială pentru D-na Theodorini, clasă de declamație lirică la Conservator. Utilitatea unei asemenea școli e neîndoioasă, căci, fără ea toate sacrificiile făcute pentru Opera română nu dau roade. Știut e că astăzi artiștii sunt nevoiți să se ducă pentru perfecționare în străinătate, — unde mulți rămân, — mai ales că e criză de tenori. Asemenea pierderi s'ar evita în viitor.

În ce privește pe Maestra Theodorini, d-sa ar fi fericită și s'ar făli creiând o asemenea școală în țară, unde va lăsa moștenire alesele calități ce i-a dăruit divinitatea, precum și știința ce 'și-a însușit. Aceasta ar fi încoronarea operei bogatei sale activități artistice!

Totul depinde de D-l Banu, dispensatorul grațiilor. Notăm că și d-l Director general al teatrelor a manifestat mult interes înfăptuirii acestei fericite idei, grație căreia vom avea mai curând printre noi o glorie artistică națională.

— „Craiovenii se vor bucura cei dintâi, am spus maestrei, dupe ce i-am urat isbândirea și a acestui vis, — și vor începe să sperde de pe acum că veți veni în mijlocul lor, ca să vă poată revedea...”

— Negreșit că, de va vrea D-zeu, nu-i voi face să m'aștepte prea mult, fiindu-mi drag să revăd localitatea, unde am câteva bune prietene vechi și de care mă leagă duioasele suveniruri ale copilăriei și ale primei mele tinereți“.

Invitația și amintirea o emoționară.

Cu o voce melancolică adăogă:

„Am lăsat acolo, în cimitir, multe morminte scumpe“!

București, 25 Ianuarie 1922.

Nicolae Silvestru.

Cinci scrisori inedite ale lui Tudor Vladimirescu

donate muzeului din Turnu-Severin de d-l Stelian Zoican.

Comunicate de d-l Al. Bărcăcilă.

1. Către Dumneata, Kir Nicolae Zoican,

Primind dumneata aceasta, de grabă să mă înștiințezi câte cât s'au vândut său, âdecă câte parale ocaua. Și de ai priimit toți bani sau nu pentru său.

Maiu 23, 1812

Teodor sluger

2. Cătră Dumnealui Kiru Nicolai Zoicanu ¹⁾,

Primind răvașu acesta, numai de cătă te poftescu să vii la Rușava la dumnealui chiră Răducanu ca să primești bani, să stringi capre și alte vite ce te va învăța dumnealui, fiindă că iu mă aflu mai depa(r)te. Dară negreșitū să vini (să) te silești să faci vite (m)ulte Și sânt al dumitale.

814, Mart. 1

Teodor

NOTĂ: ¹⁾ Manuscrisul este rupt la un colț.

3. *Cu fericită sănătate, Chir Nicolae,*

Pentru taleri trei mii care ai d-ta a priimi de la dumnealui chir Răducan, tal. 1600, adecă una mie șase sute, am însărcinat pe log(ofăt) Radu ca de loc acum să-i răspunze dumitale și să-i treci în dosu zăpisului dumnealui chir Răducan. Iar pentru ceialanți mă rog, chir Nicolae, să mai fii îngăduitori câteva zile¹⁾ și pe dumneata totdeuna. Ași fi vrut ca să te văzi (sic) să vorbim câte ceva; ci când vei avea vreme să vii să ne întâlnim. Și sănt al dumitale.

815, Ghenar 14

Teodor

4. *Cu fericită sănătate Chir Nicolae Zoicane,*

Fiindcă dumnealui boer Ghiță Opran are ca să-ți dea câțiva bani să strângi vite de cele ce te va povățui dumnealui, dupe cum și eu prin graiu la Craiova te-am povățuit; așa dar dupe ce vei priimi bani să dai adeverință de priimire, fiindcă este viață dar este și moarte, și apoi să-ți deschizi oichii bine și săngur să mergi prin sate și pe la târguri ca să cumperi. Și să iai vite bune, curate, iar nu buclucuri, dupe cum te-ai obicnuit dumneata. Și să nu mai dai bani prin mâini strine, să ia vite scumpe și proaste; ce dumneata săngur să cauți trebuința aceasta. Și dumnealui boer Ghiță te-a va povățui cum să urmezi cu vitele și să am răspuns de priimire și de urmare. Și sănt al dumitale.

816, Martie 8

Teodor

5. *Cu fericită sănătate Chir Nicolae,*

Am priimit acele 27 oca său ce ai trimis și mă rog să-mi mai faci treizeci de oca și-l voi plăti dumitale, cu care mă și îndatorezi, și sănt al dumitale.

819, Octovre 27

Teodor

NOTĂ ¹⁾ Manuscrisul rupt aci.

Documente ¹⁾

privitoare la Starea Țăranilor

comunicate de N. G. Dineulescu, Profesor

1629 (7137) februar 9

4) Milostieio Bojieio Io Alexandru Voevod i Gospodină sănă pocoinago Io Iliași Voevod pișem Gospodsvomi voo tuturoră megliășilor den sat den Șovărlor carii ați fost rumăn ai sfintii mănăstiri Topolnița ce iaste hram sti. haranghel Mihail și acum v'ați răsăpit pren țeara Turcească și pren țeara ungurească, după aceasta vă dau în știre Domnie Mea pântru că am înțelăs Domnie Mea di 3 călugărași sârbi cum au venit din Țeara Turcească de au mersu la acea sfântă mănăstire Topolnița de seau apucat de mănăstire pustie să o dereagă și au venit aicea naintea Domnii Meale de seau jăluit acii 3 călugărași pentru acest sat Șovărlor cum au fost de moșie al sfintii mănăstiri și seau răsăpit. Derept aceaia Domniia Mea am socotit pântru acea sfântă mănăstire ca să nu stea pustie, deci v'am ertat Domnie Mea ca să fiți în pace de bir și de bou și de cal și de oae seacă și de oae de sulgiu și de miiare și de ciară și de toate dăjdile și mâncăturile câte sănt preste an în țeara Domnii Meale. Derept aceaia în vreme ce veți vedea această carte a Domnii Meale, iar voi să căutați să vă veniți la sileștea voastră, toți, să vă apucați de hrană și de loc, să fiți pre lângă sfânta mănăstire, să nu fie fără de oameni, iar de cătră Domnie Mea veți avea pace de toate cum scrie mai sus. Derept aceaia și voi toate slugile Domnii Meale care veți înbla întracest județ de aceaste slujbe, voi să căutați foarte să vă feriți de acest sat și în pace să lăsați de câte sănt scrise mai sus, pentrucă acest sat au fost fugit încă *den zilele lu Mihail Voivod*, ²⁾ de nimelea de nemic să nu-i învăluți, că cine-i va învălui certare va avea de cătră Domnie Mea. Inacodaneal porecil Gospodsvomi sie sam recil Gospodsvomi. Pis mesița Fevruari 9 Leat 7137.

Io Alexandru Voevod Milostieio Bojieio Gospodină.

¹⁾ Vd „Arhivele Olteniei“, Anul I. pag. 235.²⁾ Sublinierea este a noastră (N. G. D.).

1635 (7143) august 29.

5) *Cu mila lui Dumnezeu Io Matei Basaraba Voevod și Domn. Scrie Domnia Mea* la voi satelor ale sfintii mănăstiri Tismeana, carii ați fost fugiți în Țara Turcească de bogate nevoi ce ați avut, anume Jidoștița i Bucina i Precrestiia i Clinovețul i Bresnița i Șusița i Erhovița și alte sate toate ale mănăstirii. După aceasta vă dau știre Domnia Mea în vreme ce veți vedea această carte a Domnii Meale iar voi să căutați să veniți toți cari de preunde veți fi răsipiți la satu Jidoștița să vă faceți case și să vă apucați de loc și de hrană. Iar dela Domnia Mea veți avea milă și căutare pentru sfânta mănăstire. Și să căutați să veniți la Domnia Mea niște oameni buni și bătrâni să vă dau Domnia Mea învățătură mai mult să nu mai umblați așa că nici un bine nu veți mai vedea ci să vă așezați la moșie. Aceasta v'am scris Domnia Mea și altiel să nu fie după cuvântul Domnie Mele. Și ispravnic însuși Domnia Mea Scris August 29 Leat 7143.

Io Matei Voevod Cu mila lui D-zeu Dom.

L. P.

1640 (7148) mart 28

6) *Cu mila lui Dumnezeu Io Matei Băsaraba Voevod și Domn scrie Domnia Mea* voao sateanelor de în sat de în Sovărlighiu carii ați fost rumâne ai sfintei mănăstire Polnița hram sti. arhag gelă Mihailă și v'ați fost răsăpita unii pre în Țara Ungurească alție pre în Țara Turcească. După aceeaia vă dau în știre Domnie Mea pentru că amă înțales Domnie Mea de nește călugăre sărăbi carie au venet de în Țara Turcească încă mai denaente vreme de au mersu la acea sfântă mănăstire Polneța de sau apucat de mănăstire pustie să o dreagă. Iar când au fost acum în zilele Domnie Meale venit-au aicea înnaentea Domnie Meale de sau jăluet acești călugărei pântru satul Șovărlighiu cum au fost de moșie al mănăstirei și seau răsăpit. Drept aceeaia Domnie Mea amă socotit pântru această sfântă mănăstire ca să nu rămăi pustie. Deci vamă erătat Domnie Mea de bir și de găleată, de fân, de bou, de oe sacă, de cal, de miere, de ciară și de oi de sulgiu și de tote mănăstirele câte sântă preste ană în țara Domnie Meale. Deci de vreme ci veți vedea această carte a Domnie Meale, iară voi să căutați carie pre unde veți fi fugiți au în Țara Turcească au în Țara Ungurească să vă veneți toți la urmă și la

moșie, la săliștea voastră, să vă apucați de loc și de hrană, și să fiți pre lângă sfânta mănăstire să nu fie fără de omeni. Iar de catre Domnie Mea veți avea pace de toate cum scrii mai sus. Drept aceeaia și voi tote slugile Domnie Meale care dece slujbă veți umbla în județul Meh[edinți] și tu căpitane de dorobanțe, dela Săveren, încă să căutați să-i lăsați în pace nemic să nu umblați învăluindui, nici voi banilor de județ, cum am văzut Domnie Mea și cartea lu Alexandru Voevod snă Iliiași Voevod și a lu Leon Vodă snă Ștefan Voevod de erătăciune, așijderi și Domnie Mea încă v'am erătat să fiți de ajutoriul sfintei mănăstiri. Iar cine o va băntue preste cartea Domnie Meale, mare certare va avea acel om de cătră Domnie mea. Și astfel poruncește Domnie Mea. Și ispravnic însuși cuvântul Domnie Meale.

Scris de Preda luna Mart 28 din leat 7148

Io Matei Voevod

Cu mila lui Dumnezeu Domn

1633 (7141) mai 6

7) Milostieiu Bojieu Io Matei Băsarab Voevod i Gospodinu davat Gospodsvoni sie poveleanie Gospodsvomi sfintii mănăstiri Cozia și părintelui egumenul ca să fie volnic cu această cartea Domniei Meale de să ție niște rumâni ai mănăstirii den sat den Savastreanî naim Pătru i brat egon Ion i Dumitru feciorii Sevestreanului pentru că așa au spus părintelui egumenul înaintea Domniei Meale cum au fost Vlad Sevestreanul și cu fratesău Opriș Rățica amândoi rumâni mănăstirii Cozia de moșie din Sevestreani iar cei rumâni ce scriu mai sus ei au fost asupriți de dăjdi și de nevoi multe ce se-au răsăpit pren satele boerești și au mersu și în satele lu Teodosie log. Iar când au vrut să-și meargă la moșiile lor iar ei i-au oprit în sila lor fără nici o treabă ca niște bolari silnici și i-au fost asuprit cu dăjdile. Iar când au fost acum în zilele Domnii Meale ia[r] egumenul el au mersu să-și ia acei rumâni ce scriu mai sus și încă și alți rumâni anume Opriș Mărcioiu și pre Stan. Iar Andreiu Spat[arul] nepotul lui Teodosie log. iar el n'au vrut să-i ia. Deci l-au sorocit părintele egumenul să vie de față și au venit. Iar când au fost să stea de față el n'au vrut să vie. Într'aceia Domnia Mea am judecat și am dat sfintii mănăstiri Cozia și egumenului ca să fie volnici să-și ție acești rumâni cu bună pace pentru că și sânt ai manastirii de moșie den satul mănăstirii.

mai 6 zile 7141

(ss) Mateiu Voevod (L P).

Câteva documente vechi inedite

comunicate de G. Fotino.

Dăm mai la vale câteva documente vechi privitoare la întâmplări, oameni și moșii din Oltenia; primul este un hrisov emanat din cancelaria lui Radu Paisie Vodă (1543); celelalte trei sunt acte private.

Documentul, sub forma materialistă și abruptă a aplicațiunei concrete, ascunzând câte o parte din viața întuneată a strămoșilor noștri, trebuie totdeauna descifrat și transcris cu îngrijire, el putând servi deopotrivă ca obiect istoricului, filologului, cercetătorului vechilor așezăminte juridice românești, etc.

Documentele No. 1 și 2 ne-au fost puse la dispoziție pentru cercetare de către D-l Nic. Plopsor, iar cele de sub No. 3 și 4 de către D-l Profesor St. Ciucianu, cărora și în forma aceasta le mulțămesc.

G. F.

I.

Un hrisov de la Radu Paisie Vodă. (1535—Mart. 1545)

Cu mila lui Dumnezeu Io Radul V(oe)v(o)d și Domn a toată Tar(a Românea)scă, feciorul marelui și prea bunului Radul V(oe)-v(o)d, dat-am Domniea (mea acea)stă poruncă a Domnii mele boierului Domnii mele lui Vlăican cu frații lui, Stanciu și Pițurcă și Dumitru și cu feciorii lor câți Dumnezeu le va dăru, ca să fie lor moșie din Plăviceni din jumătate de parte a lui Neagomir și din a lui Luțcan, această parte pentru că le este lor bătrână și dreaptă moșie și cumpărată de moașa lor, Neaga a lui Udriște drept 1000 de aspri gata însă împreună cu Neagomir și Luțcan după aceia și Vlăican și cu frații lui mai sus scriși ei au avut pâră înaintea Domnii mele cu feciorii lui Neagomir și feciorii lui Luțcan anume Utma și Stavrie și Vladu și Radu și cu feciorii lor pentru această mai sus zisă moșie; și așa pâră Utma și Stavrie și Vladu și Radu și cu feciorii lor pe boierinul Domnii mele Vlăican și cu frații lui mai sus ziși s'au sugrumat (*sic*) cum că ei n'au jurat cu 24 de boeri înaintea răposatului Vladului vo(e)v(o)d cel înecat¹⁾; iar Domniea mea am căutat și am ju-

¹⁾ Acest Vlad VII (1530—Sept. 1532) este fiul lui Vlad cel Tânăr (1510—23 Ianuar 1512) și nepot lui Vlad Călugărul (1482—1495). Luase în căsătorie pe o fiică a lui Petru-Rareș. În Septembrie 1532 s'a înecat în Dâmbovița la Popeștii (Ilfov) și fu înmormântat la mănăstirea Dealul alături de tatăl său.

decat cu toți boerii Domnii mele pe dreptate și am dat Domniea mea lui Vlăican cu frații lui ca să aducă acei boeri și ei au adus înaintea Domnii mele și au jurat toți de rând cu 24 de boeri împreună boerii mei înaintea Domnii mele și am văzut și cartea Vladului Vo(e)v(o)d Călugărul și părintelui Domnii mele Radu Vo(e)v(o)d și Vladul Vo(e)v(o)d cel înecat și au rămas Utma și Stavrie și Vladu și Radu și cu feciorii lor de lege și de judecată înaintea Domnii mele.

Drept aceia am dat și Domniea mea lui Vlăican și Stanciului și Pițurcăi și lui Dumitru cu feciorii lor ca să le fie lor moșie întru moștenire și ohamnică¹⁾ feciorilor lor și între dâșii să nu fie vânzare sau despărțire în veci ci să fie celor ce vor rămânea dintr'ânșii și de nimenea să nu se clătească după cuvântul Domnii mele.

Ia(tă) mărturii am pus Domniea mea: jupân Sta(ico)²⁾ vel dvornic și jupân Coandă³⁾ vel dvornic și jupân Tatul vel logofăl și Udriște vel vi(stier)⁴⁾ și Dragomir vel spătar și Cracea vel (paharnic) și Albul stolnicul și Badea comis(ul) și Stanciu vel postelnic⁵⁾ și ispravnicul jupân Coandă vel dvornic și am scris eu Florea grămaticul în scaunul cetății Târgoviște.

Iulie 25 văleat 7051 (1543)

Io Radul Vo(e)v(o)d.

Intr'o rotogoală e scris: „pecetia domnească“.

Iar mai jos: „acest isvod s'a tălmăcit dupe hrisovul slovenesc în limba rumînească din cuvânt în cuvânt întocmai de mine Dionisie Climent dascăl slovenesc leatu 1818“.

¹⁾ „Moșie ohamnică“, sau mai exact „ohabnică“, este o moșie scutită de anumite dări și angarale față de domnie; „ohabă“ înseamnă scutire.

²⁾ În 30 Iunie 1543 apare ca „biv vornic“ într'un document — I. C. Filitti—„Arhiva Gheorghe Grigore Cantacuzino“ p. 110 și A Ștefulescu — Documente Slavo-române p. 107 — document din 13 Iulie 1542).

³⁾ Coadă e numele exact și pe care îl întâlnim în mai multe documente contemporane care ni dau aceeași listă de boieri încredințatori V. loc. cit. supra.

⁴⁾ Acest Udriște, vechiu și bogat boer din Mărgineni, a fost tată. Elenei, soția lui Radu Șerban Vodă. O nepoată a lui, Anca, fu măritată cu fiul lui Mihai Viteazul, iar alta, Elena, cu Constantin Postelnicul Cantacuzino (N. Iorga. — Ist. Românilor în chipuri și icoane, ed. 1922, p. 42).

⁵⁾ Acest Stanciu vel postelnic, fiu al lui Benga, a căzut, împreună cu 3 fii ai lui, în lupta dela Boiani la 1560. La el se urcă neamul boierilor Bengești (Grecianu II, 412).

II.

Un zapis de danie al moșnenilor Orodeleni (1607).

Adecă noi plăiași moșneni Orodeleni dat-am zapisul nostru ca să fie de bună credință la mâna Stanciului Floricăi cum să știe că neavând el moșie aicea în Orod, iar acești plăiași și anume care mai jos ne vom iscăli i-am dat noi loc sterp țelină de și-au scos buciului și și-a pus viță să-ș facă vișoară... vie să și-o stăpânească cu pace de nimenea neobântuit... pentru că i-am (dat-o) noi pentru pomană noastră și a părinților noștri; iar cine s-ar scula cu vre-o gâlceavă asupra lui, să-ș caute cu noi cu megiașii ¹⁾, iar el să aibă pace că i-am dat noi de a noastră bună voe și cu știrea tuturor megiașilor, iar cine s-ar mai scula dintr'ai noștri să fie i afurisit și piatra să putrezască iar trupul aceluia să nu putrezască în veaci; pentru credință, ne-am pus degetile mai jos ca să să crează.

Mai 20 7215 (1607)

Și am scris eu Chiriță logofăt ot Craiova.

(Urmează 14 iscălituri).

Pe verso e scris: fiind noi cu slujba vinăriciului au venit Gheorghe Stanciului, de spusă că să scoală Barbu sin lui Ion Trașcă să ia via aceasta cea mai sus zisă; deci noi i-am strâns toți plăiașii și pe acești ce sânt iscăliți și tot satul cu un glas strigă că n'au fost munci (*sic*), ci au fost buciuri; drept aceia și noi am iscălit ²⁾.

Septevr(e) 18 anul 7229.

Nicola Zaraf uscu

eu Voine păr. otaș.

III.

O carte de împărțeață (1657).

Noi 12 boiari care am fost luați pre răvașilă Măriei Sale Domnu nostru Io Costandin Șarban voevod den divan de părintele Teodor și de nepotu său Daniil Călug(ă)rrii nepoții lu Tudor log. și de Tudor clu(cerul) cu fiiu-său Radul Clu(cerul), nepotul lu lane post(elnicul) ot Vălsănesci, ca s(ă) căutăm și s(ă) adăvărăm pântru moșia ot Vălsănesci și pântru vadul morii den Vălsănesci, fost-au de moșie al lu lane post. și al Badei moșie

¹⁾ Megiaș nu înseamnă vecin, ci moșnean, om liber nesupus, după cum reiese din documentul de față.

²⁾ Acest document îl posedăm după o copie târzie.

Spahiului banul și al Radului clu(cerul) fec(i)orul jupneasii Vlădae, jupneasa lui Tudor clu(cerul), fata lu lane post., au fost-au al lui Tudor log., moșul lu Teodor Călug(ă)rul și al văru său lu Daniil și pântru ce au rămas de l(a) banul Spahiul, haine, scule și de altele ce vor fi rămas nedate la mănăstire ¹⁾ cine să trage rud(ă) despre tatal Spahiului banul și care sânt rud(e) despre muma Spahiului ban să-i tocmim cum vor împărți; deci noi dup(ă) cuvântul Măriei Sale Domnu nostru ne-am strâns toți la un loc de am soc(o)tit pre amăruntul pre cărți de moșie și de cumpărătoare împreună cu oamenii bătrâni de împrejurul locului și am adăvărat pântru moșia den Vălsănesci:

să ție Radul Clu(cerul) fec(i)orul jupneasei Vlădae nepot lu lane post. stânjin(i) 132
și să ție mănăstirea Potocol stânjin(i) 345
și Theodor cu nepotu său Daniil stânjin(i) 233
să ție și megiașii stânjen(i) 83

Iar pântru vadul de moar(ă) au mărturisit oamenii bătrâni cum vadul de moar(ă) l-au ținut lane post. și Badea iar moșul lu Teodor și al lui Daniil n-au ținut nici odinioară și am văzut și cartea a 24 de boiari la mâna Radului Clu(cerul) scriin(d) cum să ție vadul de moar(ă) Spahiul banul și cu Radul clu(cerul) pântru căce au fost al moșilor lor lane și Badea. Dec(i) Teodor Călug(ă)rul și cu nepotu său Daniel dacă au văzut că nu încap la vadul de moar(ă) ei au pohtit cum să le dea lor partea de moșie ce li se vine den sus despre Rusneci; dec(i) așijderea și ceilalți părtași de ocină au voit cum să ia Teodor den sus cu nepotu său Daniel iar pântru ce au rămas de l(a) banul Spahiul, haine, scule noi am judecat cum să împărță în doao rudele carele au fost despre tatăl ²⁾ banului Spahiului cu rudele carele au fost despre muma banului Spahiului în doao; dec(i) ei să-ș(i) împărță fieșcare cu rudeniile lor, iar pântru o parte de moșie den Pârșcoveani ce au fost a lu lane și a Badei, moșii Radului Clu(cerului) și moșul Spahiului banul, adăvăratu-s-au cum o au fost vândut jupneasa Deaca, muma Spahiului; acestea le-am pus jos să fie vândute și i-am împăcat, să ție Radul clu(cerul) de acum înainte

¹⁾ Acest Spahiul, ban fiind încă mare șufar, închinase împreună cu soția sa Vișa mănăstirea Butoiul la Sf. Ștefan dela Meteore (v. N. Iorga „Fundatiuni religioase ale Domnilor români în Orient“, extras din An. Ac. Rom. 1914. pag. 3).

²⁾ Acesta era Drăghici din Vălsănesci.

și el în moară din doao cu mănăstirea Potocul; noi așa am adăvărat cu sufletele noastre ¹⁾.

Pis. mias. Iunie 9 zile vl 7165 (1657).

Gherghina Stol.	Vlăicaian	Dabijă cluceriul.
Stanciul Stol.	Răla Goga	Pătru ot Fălcoi
Dumitru ot Balși	Ivașco ot Balși	Neagoi Pah. Fălcoian
Stanciul Ceauș ot Caracal	Ivanco cluce(r)	Guran log.

IV.

Un zăpis pentru vânzare de rumîni (1678)

Adecă eu Bălaci Roșiu ot Rătești cu fecioru meu anume Crăciun i Răduca scrim și mărturisim cu acest al meu zăpis ca s(ă) fie dă bună credințe la mîna dumneaei jupâneasii Vișei (?) ot Glog(o)va ²⁾ cum să s(e) știe și a coconului dumneaei Nicolei post(elnicu) cum că m'am tocmît cu dumnealor dă m'am vîndut dumnealor rumîni dă a noastră bună voie făr dă nici o sâlă drept bani gata ughi 28 și s'au luat toți acești bani întru mînile meale ca să fim dumnealor, coconilor, nepoților, strenepoților rum(i)ni în vecie și la această tocmală a noastră fost-au mărturie mulți boeri și oameni buni, mărturie cari(i) vor iscăli mai jos și pentru credință în loc dă peceti ne-am pus degetile și iscălituril(e) ca să s(e) crează și am scris eu Ionăș log ot Glog(o)va.

Noembrie 1(ea)t 7181 (1673)

eu	eu	eu
Balaci	Crăciun	Raduca

+ eu Dima Zugraf mart(ur)

Pe margine e scris :..... dă moșie ot Rătești.

Pe verso : zăpisul lu Balaci Roșiu ot Rătești.

¹⁾ În zăpisul acesta, neavînd caracterele grafice necesare, am fost obligați a tipări cuvîntul *decî*, repetat de trei ori, astfel: *dec(i)*, în vreme ce în textul original el este scris: *dec*, avînd însă de asupra ultimei litere un accent circumflex răsturnat, menit a reda pe *ce* și *ci*. (A. O.)

²⁾ Aci, la Glogova din Mehedinți, a fost ucis și poate și înmormîntat în 1482, un Basarab, în lupta contra altui pretendent la tron, Vlad Călugărul.

Documente și acte ^{*)}

comunicate de I. Anton Oprescu

**Cartea de judecată dată în pricina dintre Vasile, fiul
lui Dumitru Căpitanu din Fratoștița, cu Papa din
Livezi, pentru moșia din Mărăcinul de jos.**

VI. Dumitrașco Pit. Poenarul care suntem din poronca Măriei Sale lui Vodă judecător scaunului Craiovei dat-am cartea noastră de judecată lui Vasile Sin Dumitru Căpitan ot Fratoștița, pentru că aicea înaintea noastră a avut întrebăciune și judecată de fața lui Papa din Livezi pentru niște moșii de Mărăcinul de jos însă stînjani 120 care moșie au fost cumpărat Papa de la o vară primară a lui Vasile anume Despa, fata lui Andrei Postelnicu de Fratoștița fără de știrea lui Vasile. Deci Vasile prinzînd de veste au făcut rost de bani Papi iar Papa n'au vroit să și ia banii și s'au sculat de și-au luat niște împrejurenii de am ales această moșie iar Vasile vîzînd așa că îi ia moșia și neîngăduindu-l să intre în moșie s'au sculat de s'au dus la Domn de s'au jeluît pentru aceasta. Deci nevrînd Papa să meargă la fața cu Vasile la Domn, Măria Sa Vodă ne au poruncit cu o cinstită carte a Măriei Sale ca să aducem pe Papa de fața cu Vasile și să-i judecăm de va fi cumpărat Papa fără de știrea lui Vasile și de nu vor fi iscăliți în zăpis să și ia banii Papa. Deci noi după poronca Măriei Sale am chemat pe Papa de fața cu Vasile și așa judecăm și adevărăm cum fără de știrea lor au cumpărat și în zăpis nu sînt iscăliți și așa ajunse judecata să și ia banii Papa pe ce va mărturisi cu sufletul lui că au dat pe moșie și să lipsească din moșie și să și stăpînească Vasile moșia cu pace precum au stăpînit-o tată-său și unchiu-seu Andrei pentru ca să mărturisi și Papa înaintea noastră că lui nu-i trebuie moșie numai să-i dea banii ce au dat pe ea și ce zice că au cheltuit cu acei boieri împrejurenii, cînd au ales moșia taleri 7^{1/2}. Deci zicînd că nu sînt zăpisele la el să aibă a-i aduce zăpisele cîte sînt la această moșie să le dea lui Vasile și Vasile să-i dea cheltuială pe cît va mărturisi că au cheltuit.

Aceasta scriem.

Dechemvrie 30 din leat 7202/1693.

Dumitrașco Pitarul Poenarul.

*) Vd. „Arhivele Olteniei” Anul I pag. 417.

Cartea de alegere și judecată a șase boieri, pentru moșia Mărăcinul de sus și de jos.

VII. Noi șase boeri cari ne vom iscăli mai jos că sintem luați pe răvașele Măriei Sale Domnului nostru Io Constantin Voevod de Papa ot Livezi și de nepotu-său Radu ot Fratoștița și de Nicodim Călugărul ot schitul Târnovița ca să-i judecăm și să-i adevărăm pentru moșia Mărăcinul de sus și de jos, cui i s'ar fi căzut să cumpere Papa cu nepotul său Radu, au lui Nicodim Călugăru ot Târnovița.

Deci noi după porunca Măriei Sale Domnului nostru ne-am strâns toți la un loc și le-am citit toate cărțile și zapisele cine ce au avut și am întreat și oameni bătrâni dimprejurul locului și s'au adevărit cum că se mai cade Papei și nepotului său Radului să cumpere de cât lui Nicodim Călugărul, fiind ei moșneni și cumpărători vechi mai de nainte vreme, pentru că Nicodim Călugărul nu se putu afla moșnean nici cumpărător vechiu, fără cât au fost cumpărat acum de curând puțintea moșie în Mărăcinul de jos. Deci noi am judecat să și ia Nicodim Călugăru banii și să ție moșia Papa cu nepotul său Radu iar pentru un codru de pământ din Mărăcinul de sus ce au fost vândut jupâneasa Dobrița împreună cu fiu sau Radul i Vasile lui Partenie de nu vor putea scoate moșia de la Sulari cari au fost la boeri din Poiană să ție acest codru de loc de moșie din Mărăcinul de sus cu bună pace și să stăpânească, iar de vor putea scoate moșia Sulari să ție Partenie în Sulari, iar în Mărăcin să nu aibă treabă pentru că așa le-au fost tocmeala precum văzurăm și zapisul ce scrie la mâna lui Partenie unchiul lui Nicodim de aceasta; iar am judecat de vreme ce au scos Radul din Sulari ce au fost la boieri din Poiana să ție Nicodim Călugăru în Sulari precum le-au fost tocmeala, iar Radul cu frații lui să și ție moșia Mărăcinul de sus. Drept aceea le-am dat și scrisorile noastre la mâinile lor ca să nu mai fie gâlceavă între dânsii, de acum înainte, că așa am aflat a fi cu dreptate. Aceasta scrim

Iunie 20 din leat 7205/1697.

Preda Căpitanul Zătreanu.
Gheoca Slăvițescu.
Dumitrașco Hârgotoianu.
Constantin Otetelișanu.
Matei Cluceru Dobriceanu.
Oprea Căpitan Pleșoianu.

Hotărnicia moșiei Dioști, jud. Romanați, făcută la 1755, Noembrie 9 Copie cu adaosuri din și după 1820, Maiu 17.

Transcrierea

Copie scoas ...

Noi 2 boeri care mai jos vom iscăli, care cu cartea dmnlr cinstțlr boeri caimacani ai Craiovei am fost luați de Stan Doia i de Dobre i Radul i Barbul i de cetașii lr moșteni den Dioști sud Rmți, ca să le hotărăm și să le alegem cine câtă parte de moșie are în hotaru Dioștilor și să le deosăbim părțile fiiștecăruia moștean unii dă cătr alții puindu-le și semne. Deci, când au fost la zi și l. soroc, strânsu-ne-am cu toții în fața locului, fiind toți moștenii față. Le-amu cerut să ra... la noi cărți vechi și nooă de moștenire și zapise de cumpărătoare cine ce vor avea. Ei au răspuns cum că alte cărți sau zapise nu au, numau ce au arătat un hrisov al lui Gavril Vod dă la leat (*loc alb*) în care scriia că în zilele lui Mihai Vod s'au fost rumănit ei cu părțile lr de moșie din Dioști la (*loc alb*) boeri; iar când au fost în zilele lui Gavril Vod, au mers de s'au judecat cu boerii și s'au răscumpărat ei și cu toate părțile lor dă moșie. Și scriia tot într'acest hrisov și moșii lor tot pă anume. Care cercetând noi lucru cu amăruntul, am dovedit că sânt patru moși mari, afar dîn moșii cei ce ș'au fost vândut părțile lor dă moșie la dmnlr boerii Fălcoeni. Deci am mers de le-am tras acest hotar de moșie pă 3 locuri cu stjnu după obicei, în trei trăsuri: la capu moșii despre amiazi, din hotaru Grozăvești, al dmnlui Ștefan Prăscoveanu biv vel medlri, drept în sus, până în piatră, în hotarul boerilor Fălcoeni și s'au găsit stjni 1407. A doilea trăsur dela mijloc, iar din hotarul Grozăvești în sus, prin Săliște, pă lărgă Fântân.. până în hotarul dmlr boerilor Fălcoeni, unde s'a făcut semn în pământ, stjni 1370. Al treilea trăsură la capu dăspre amiază-

tate. Iar viile, ori în ce parte vor cădea, să aibă a le ținea înfundate. Fiind partea lui Stan mai lung și a Barbului mai scurtă, din Grind până în Măgur, aceasta să ție Barbul și cu ai lui.

Matei Bărzeanu Gheorghe Vărceanul 1755, Noenvr. 9.

Această copie s'au scos din cuvânt în cuvânt după ocolnica cea adevărată a moșii din hotarul Dioștilr, ce să numește pă moșul lui Stan Doia, fiindcă am cumpărat și noi dintr'acest moși al lui Stan Doia, stjni 137, după cum să cuprinde în trei zapise. Deci, că să o avem și noi spre încredințare, am scos după cum s'au cuprins într'acea veche.

(Indescifrabi).

1820, Maiu 17.

Stjni moșie dă moștenire.

89 Crăciun cu nepoții lui și verii lui la căpătăiul dăspre namiazi.

85 ipac la mijloc

44 ipac la miazănoapte

Stăjni suma hotarului Dioști

20 Ghencea la capă

1407

20 la mijloc

1370

13 la căpătăi

710

Note asupra còpiei din 1820, Mai 17, a hotărniciei moșiei Dioști din 1755, Noembrie 9.

1. Materiale.

Hârtie veche, obișnuită pela 1820, îngălbenită de timp, mărimea 218×308^{mm}

Scrisă pe 2 pagini cu cerneală înverzită de timp. Ultimele 7 rinduri sânt scrise cu altfel de cerneală, dar tot veche, tot cam de pe la 1820—30.

Scrierea cu litere cirilice, obișnuite pela 1820, cu „caturi”. Caligrafia destul de curgătoare. Despărțirea cuvintelor, ortografia și punctuația neprecise de loc, confuze, nesigure. Cifrele sunt cele obișnuite azi, arabe, nu cirilice.

Starea. Câteva mici rosături de viermi. Cerneala cam spălăcită.

2. Reproducerea. Reproduse aici cu litere latine toate literele și cifrele scrise, cu toate prescurtările și cu toate erorile evidente.

S'au transcris corectate numai articulele masculine plural dela sfârșitul substantivelor sau vorbelor la fel articulate (boerii, alții, etc). Despărțirea cuvintelor, ortografia și punctuația transcrise nu cum sunt în act, ci cu totul corectate.

Literele din locurile roase au fost înlocuite prin linii punctate.

3. Legătura cu alte documente.

În broșura „Alegerea moșiei *Dioștii* din districtul Romanaiilor, despărțirea Ocolul, a d-lor moștenilor Dioșteni”, datată 1872, Mai 20, Leu de Sus (scrisă și tipărită de inginerul agrimensor N. B. Lăcusteanu (Nică Rusu) de 18 pagini, format mare 220×364^{mm}), e citat ca act principal, de care s'a servit la acea hotărnicie: „Anul 1755, Noembrie 9, în copie carte de alegere a moșiei Dioștii, legalizată de isprămnicul județului Romanaiilor la 1782, Iuniu 12 făcufă de doi boeri. Matei Bărzeanu și Gheorghe Viriceanu.....” Aci se citează însă pe nume toți cei 4 moși și o mulțime de urmași ai lor cu sumele lor de stânjeni, nume și sume care lipsesc în copia din 1820.

Tot N. B. Lăcusteanu are și un plan manuscris al moșiei Dioști, cu date precise, din 1872, Mai 20, după care am scos o copie exactă la 1900 August 1.

a). La 1872 s'a făcut măsurătoarea pe 9 locuri în curmeziș, nu pe 3 ca la 1755, ceea ce corespunde mai exact cu forma moșiei (cel puțin cu ce era la 1872). În copia 1820 împărțirile totalurilor la cei patru moși nu dau câte 349, 340 și 177 stj., ci 351,75, 342,5, 177,5, nepotrivire pe care o remarcă și Lăcusteanu.

b). Săliștea e arătată în copia din 1820 la trăsura II, pe când în planul din 1872 schimbul luat de Doia dela Barbul e pus la vreo 3 kilometri mai la Nord, la Nordul și al Dioștilor și al cătunului Vijulești (care ține de Radomir). Azi „Săliște” în Dioști se zice pe unde a fost trăsura II sau ceva mai la Nord, însă la sudul Dioștilor, unde a și fost satul mai înainte. Poate e altă „săliște” (=loc de sat).

c). La trăsurile I și II din copia 1820 corespund exact cifrele stânjinelor cu trăsurile I și III din planul 1872. La capul Nord însă hotărnicia din 1872 dă 760 stj, iar copia din 1820 dă 710 stj., fie din eroare, fie că s'au întins Dioștenii între 1755—1872.

d). În hotărnicia din 1755 Doia dă lui Barbul 358 stj. latul, pe când lățimea părții lui e numai de 290 stj., În planul hotărniciei din 1872, partea din Doia dată lui Barbul coprinde și partea celor 4 fete, dând la capul de Nord al înfundăturii 347½ stj., care se apropie mai mult și de cifrele din 1755.

e). Cumpărătura celor 137 stj. cu 3 zapise înainte de 1820 nu se vede între cele 154 de „acte de mutațiune“ citate de Lăcusteanu în broșura lui (unu din 1736, unu din 1792, unu din 1798, trei din 1814 și 148 acte dintre 1830—1872).

4. Considerațiuni istorice mai generale.

Desigur că Mihai Vodă, citat în act, e Mihai Viteazul (1593—1601), iar Gavril Vodă e Gavril Movilă (1618—1620).

Actul confirmă fapte deja cunoscute, că în timpul lui Mihai Viteazul o mulțime de sate de moșneni, proprietari liberi pe moșiile lor, au fost nevoiți să se „rumânească“, adică să devină un fel de semisclavi pe fostele lor moșii, căzute în mâinile Domnului sau ale boerilor, din cauza marilor biruri și obligații militare din timpul lui Mihai Viteazul. În urma domniei acestuia mulți s'au rescumpărat (acte, chiar din timpul lui Gavril Movilă, în Xenopol, Istoria Românilor).

Din act se vede deci că Dioștii a fost sat de moșneni dinainte de Mihai Viteazul, că a fost „rumănit“ în timpul acestuia și că s'a liberat în 1618—1620.

Dragostea de proprietar de pământ liber se vede și azi la Dioșteni, cari la 1858 au mai cumpărat 3686½ de pogoane din moșia Grozăvești, vecină la Răsărit cu moșia lor cea veche, iar între 1900—1923 alte mai multe sute de pogoane din Grozăvești și Radomir.

Ilie Constantinescu
profesor în Caracal.

„Diate olteneste“

de T. G. Bulat.

Diatele, sau adiatele, sunt alătura de foile de zestre, — din care vom da la timp, aci, exemple, — acele acte liniștite, pline de rezemnare în fața sfârșitului ce se apropie, exprimând voința din urmă a acelor ce se simțeau către terminul ființei lor. Sunt foi pline de înțelepciune, care aruncă o lumină deosebit de atrăgătoare asupra vechilor obiceiuri ale înaintașilor noștri. Ei voiau prin ele, să-și lase munca lor, cu energie și mai ales cu dreptate, aceluia pe cari îi credea demni de dânsa. Din modelele ce lăsam să urmeze aci, se pot vedea formulele aproape tipice după care se stabileau aceste „diate“. Simțul că moartea plutește în aerul apropiat, îi făceau, — alătura de credință — să-și înceapă acest ultim act printr'o rugăciune în care să proslăvește atot-puternicia Sf. Treimi! Înaintea celui dintâi cuvânt ei făceau semnul „Crizmon“, pe care'l găsim frequent în actele evului de mijloc, mai ales în actele pontificale romane. Era de rigoare a se declara limpezimea și întregimea minților celui care își formula dorințele.

Un loc important își afla „clironomul“ adică executorul diatei, care, lucru curios, de preferință era un ginere, înaintea unui fiu. Urma fixarea averei și împărțirea ei. Viitoarea văduvă avea un rost clarificat, mergându-se câte odată, — cum avem aci cazul — să i se fixeze și dota ce va trebui să i se dea de către fii, dacă eventual s'ar recăsători. Mai multă seninătate ca aceasta, este cam greu de găsit!! Testatorul nu-și uita nici sufletul său, își fixa numărul sărindarelor, locul unde se vor face, alții cerând să i se facă și fântână spre pomenire. Pentru ca dorințele exprimate să aibă o garanție de executare, se face apel la autoritatea bisericească. Diata lui I. Slavitescu, spre exemplu, însăși hârtia purtând iscălitura Episcopului contemporan, este scrisă într'o admirabilă caligrafie de un cleric dela Episcopie. Sava Ivanovici, cere de asemenea autoritatea Episcopiei, care deleagă pe protopopul localității. Nu-i ajunge aceasta, cere întărirea directă a chiriarhiei. Chircă Pleșoianu, scriindu-și singur diata, o întărește cerând blestemul părinților dela Nicea și dela alte sinoade asupra aceluia care n'ar respecta voința sa. Este obișnuita formulă a vechilor noastre documente, că la facerea lor în general sunt martori cari „adeverez“. Adăogăm că dacă acest fel de acte le aflăm cu ușurință la clasa suprapusă, ele nu lipsesc chiar la țărani.

Alăturat avem un exemplu al unui locuitor din Cheja ultimul sat în spre munții Vâlcei. El are aerul rustic, de munte. Și aci, formulele sunt respectate. Diata este scrisă de fețe bisericești și întărită tot de clerici ca martori, „adeverind“. Iată deci cum își aranjau rosturile înaintașii noștri; și lucrurile mergeau bine, fiindcă nu erau avocații timpului nostru, căutând mai mult să adumbrească dreptatea, decât s'o pună în sfeșnic!

I.

„Adecă eu robu lui Dumnezeu Chircă Pleșoianu temându-mă de moarte până mi-au fost mințile întregi și sănătoase mi-am făcut diata pentru toate datoriile ce sânt datori și pre moșie ce am vândut și ce am rămasă. Intâi pentru moșia partea mea din Izvoru am vândut Jup(ă) Necolei Stățineanu toată partea mea s^{li} 250/200 s^{li} câte bani 30. Am luat t^l 728 iară s^t 50 au rămas nevânduți sânt ai Părintelui Popei lui Costandin din Brâncoveni căci am vândut eu tătânisău Popei Voia(?) cu zapis. meu vânzând și vărumeu Dumitrașco Pleșoianu s^{li} 200; și vărumeu Matei 108 tot cu bani 30. Bănuind noi că e moșia prea efină am pus zi cu Jupă. Nicola până în sft. Gheorghe să'i dăm bani cu dobânda lor să ne luăm moșiea. Am vorbit eu cu vărumeu Dumitrașco cu Părintele Antonie Bistrițeanu egumenul să cumpere tot hotaru Izvoru și să dea câte bani 51 pe s^{li} și să dea banii ju. Necola cu dobânda lor. Întâmplându-ni-să moarte las pe vărumeu Matei Egumenul să ia bani dela Părintele Egumenul Britnul pe partea mea să-i ducă la jupană Necola să-i dea cu dobândă de un an că eu am luat bani mai de molt: iară las cu sufletu meu pentru Stanca soția mea să i să dea zloți 47. Și o iapă ce am cumpărat o cu banii ei și de no se va deprisosi bani di pe moșie să dea vărumeu Matei și va lua moșie din Căinești de câți bani va da. Iar las ca să să vânză eapa mea cu cârlanu să dea bani la Petre Argintaru nepotumieu că am luat bani pe ceară t^l 12 dela niște Turci în sama lui si n am măcar o..... cu sufletu meu să-i dea cum vor cere Turcii ca să nu tragă vre un năcaz pe urma mea... Iarăși cu sufletul meu că am în Pleșoi cervarti de moșie și din una am vândut a treia parte vărului Ionaice și în Căinești am s^t 200. Am să las cu sufletul meu ginerime Predei s^t 8 de zăstre că nu iam dat nimic că mi-au luat razmirita tot. Iară s^t 1 rămân. Las clironom pe ginerimieu Preda ca să plătească datoriile și să stăpânească moșia arătând și datoriile la cine sânt datori: la jupân Mircea zloți 15 capete: la jupân Ion Vicleanu t^l 12 capete: la

finu Radu morarul zloți 30 capete: la finu Chirca zloți 14? la Stoica zloți 7 la jupân Ion Lungu 7 zloți capete. Iară las partea mea de moșie din tot, a treia parte dacă să va mărita fiemea Preda să dea t^l la Bălea Comănescu că e zălogită și s'o stăpânească ea. Iar moșia din Pleșoi să rămăe copilului meu Dumitru ce mi să va veni; la fiemea Ioanei n'am moșie să-i dau. Iară viea dela Izvor să o facă trei părți pe trei copii. Și las acu la moarte ca să mi facă căsă aibă de îngropat și ce ni trebue că am rămași t^l 14 ramași de pă moșie. Iar las cu sufletul meu ca să să vânză rămătorii să-mi facă pomenire pentru sufletul meu și sărindari toate astea ce am lăsat să mi să fa(că). Iar cine ar strica această diată să fie supt blestemul sfintii părinți dela Nichea și de alte sfinte soboarii și de Domnu Is. Hs. și să aibă unde veni de pă nor că așa las cu sufletul meu și tuturor las ertare.

Feb. 23 leat 7218 ¹⁾-1700.

Eu robul lui Dumnezeu

Kirca Pleșoianu.

II.

Krizmă; Grigorie al Sverin...

+ De vreme ce întâmplarea cea viitoare iaste nevăzută, și tocma și sfinților necuno(scu-)tă, pentru că numai la Dumnezeu sânt toate cunoscute. Drept aceia și eu mult păcătosul robul lui Dumnezeu Ion Slavitescul am socotit mai nainte până cem sânt mințile întregi și sănătoasă, cunoscându-mi sfârșitul vieții mele ca să rânduesc ceale cem vor fi spre mântuirea sufletului meu, precum aici mai jos se va însămna:

Oct. 14 lt. 7267=1759.

Partea mea de moșia de aici din Slăvitești ce mi se face mie, afară dintra fratemieu Dumitrașco, înpreună cu casele, cula²⁾), sfânta biserică viea și moara o am lăsat Dumnealui nepotumieu Gheorghită setrariu fii ol Sfinției sale Părintelui Kir Grigorie episcopul

¹⁾ Asupra anului ne determină a-l fixa, 1700: 1) Scrisul și relația cu Turcii. Dacă am admite 1773, citind adică 7281 în loc de 7218, am fi justificați numai prin „razmerița“ care erau, de sigur, mai dese în această din urmă epocă. Confuzia provine din faptul că ultimele două litere-cifre nu sunt clare. Actul face parte din colecția mea.

²⁾ Indiciu că aceste case întărite, erau cu mult mai dese decât s'ar crede.

Râmnicului¹⁾, și Domneai nepuotămea Catrina fata Dumnealui setrar(u)lui Radul Socoteanu. Pentru că neavând eu fii de trupul meu iam ales pe Dumnealor de iam făcut fii de suflet ca să fie chironomi și stăpânitori în locul meu, ca să aibă a stăpâni cu bună pace, atâta de cătră fratemeu Dumitrascu cât și de către al(te) rude ale mele, ca niște adevărați ai mei fii. Toată partea mea de moștenire și de cumpărătoare tî a lua dela Dumnealui nepotul Gheorghiță cu zapis... Dintr'acești bani iam dat trei suflete de țigani anume Radul cu țigancă lui Ana, cu un fecior al lor anume Ion drept tî 3 iar tî 8 am rămas Dumnealui datoriu.

Pentru țigani câți se vor afla cu mic cu mare toți îi las soții mele Bălașa să-i stăpânească până la sfârșitul vieții ei, și atunci iar ea or cui va vrea să-i lase.

+ 2 cazane cu țările lor împreună cu țingiri, i tipsii, și alte arămuri multe puține ce vor fi le las iar soției mele Bălașa.

+ Asemenea și dobitoacele boii, vacile, caii, oile, rămătorii, caprele și stupii, și orice feal de dobitoace toate le las soției mele pentru că cu ea leam făcut(ă) toate.

Via dela Ionești o las soției mele cât va fi cu viață să o lucreze și săi ia rodul iar după moartea ei să o stăpânească sfînta mănăstire Govora, și să ne scrie la sfîntu Pomealnic(u).

Aici îndatorez și pe Dumnealui nepotumie Gheorghiță și pe Domneai nepuotămea Katrina ca să aibă datorie și purtare de grijă pentru pomenirile câte se cad peste an, și pentru sărindare ca să ni să facă.

1 sărindariu aici la Slăvitești la mormânt să să facă cu parastas.

1 sărindariu la sfînta Episcopie.

1 sărindariu las popii lui Ștefan săm facă la paraclis.

Arătăm și datoria la cine ce sînt eu, și eu la cine ce voi fi avînd.

+ Sînt la Asan turcul tî 12 zloji 1: bani 6 cu banii Bălași.

+ La Suliman turcul tî 6.

+ La Husani tî 5 bani 30.

+ La jupânul Damian tî 3.

+ La Dumitru Bogasieiariu dela ocnă tî 16.

(mp) Ion Slăfiteșcu.

Popa Filip iconom s-tei Ep. m(a)rt(or).

+ Eu Pop. Balsan ot Slavitești mart.

¹⁾ Grigorie Socoteanu 8 Mai 1749—21 Mai 1764 Episcop de Râmnic, apoi Mitropolit.

+ Eu diacon Riza ot Slavitești mar.

+ Și am scris eu popa Ștefan del sfînta Episcopie cu învățătura Dumnealui¹⁾.

III.

+ De vreme ce întîmplarea cea viitoare este nevăzută. Și însăși îngerilor necunoscută, pentru că numai lui Dumnezeu, toate sînt cunoscute. Drept aceea eu Sava sin Ivanovici din mahalaua tuturor sfinților, Tîrgu de afară. Și socotii mai nainte până ce nu mă coprinde sfârșitul vieții mele și până îmi sînt mințile întregi-și să pot sămi fac diata și să dovedească gîndul meu, că mustenitorii mei cei aleși cu carele voesc să chivernisească ei, averea mea, mișcătoare și nemișcătoare, după petrecerea mea din viață rog lui Dumnezeu ca unui milostiv, să-mi erte mulțimea păcatelor mele ca unul ce știe ce am greșit întraceastă lume, mă rog și tuturilor creștinilor cui ce voi fi greșit să mă erte, și de mine să fie ertați câți în vor fi greșit, și ori ce rău me ar fi făcut după aceste mai întîi de toate. Las clironom pă soția mea după lege Maria sin Anastasie Ioan, ca să fie muștenitoare pă averea mea cîntîndu-mi și de sufletul meu.

— Patru sute stîngini moșie din hotarul Boșoteni²⁾ sud Romanai ce iam cumpărat stînginu câte doi galbeni împărătești care acești stîngeni cu toate că iam cumpărat pe obrazul fice mele, Eufrosina deosebit din coprirea foii de zestre. Dar cât va trăi în viață numita mea soție este stăpână pă tot venitul ce va eși din stînginii de măsură iar după moartea sa atunci să rămîe pă obrazul Efrosini în bună stăpînire.

— Două sute de galbeni împărătești am să dau finului (sic) Kostaake galbeni șaptezeci au avut să ea dela mine ai săi: iar o sută treizeci ce să cuvine să ia din negoșul și din slujbele și trepedele ce au făcut în trebuințele mele; cu care acești galbeni are să-i ea din rămasul meu. Din mîna soții mele.

Încă un loc ce l-am cumpărat lângă casele fiimele ca dotă de zestre fiimi, spre apus.

Lei cinci sute las nepotei mele Ileanii, a fiimi Efrosinii, care bani să i să sloboază cînd va urma trebuință. Starea nepoților Polihronie și Elenii, ce să trag din fratele meu Sima s'au vîndut prin mine, adunîndu-se în suma de lei trei mii șapte sute patru-

¹⁾ Actul îl am prin gentileța Doamnei Eliza Slăviteșcu Otetelișanu.

²⁾ Pe râul Taslui, la 18 km. de Caracal.

sprezece, care bani sânt dați, cu dobândă la chir Creciun Bostașu și cu câte lei unu suta.

Toate cele mai sus coprinzătoare dintru această diată care le am arătat prin viiol graiol mieu sânt adevărate, care eu nesliti de nimeni, bolnav fiind, după jalba ce am dat sfintei episcopii orânduindu-să Părintele Protopopul politiei fiind față cucernicia sa când meam alcătuit această diată prin scriitorul Kostandin fiul cucerniciei sale, din cuvânt în cuvânt după chiar povața și viiol graiol mieu. Am rugat pe cucernicia sa de sau iscălit mai jos, fiind față la iscălitură, orânduit de sfânta episcopie după cererea mea.

Deosebit de carele rog plecat pă sfânta Episcopie, să binevoiască de a întări diata aceasta, cu cele mai sfinte vrednice cuvinte spre a să păzi coprinderea ei, neștrămutat, a nu avea soția mea cea mai mică supărare de către fiica noastră Efrusina, care să află căsătorită și înzestrată de noi. Ci să rămâie soția mea bună stăpână, după cum orânduiesc, fiindcă s'au pustit împreună cu mine de o potrivă întru strădanie la toate agonisirile ce am făcut; am trăit cu dânsa sumă de ani liniștiți.

Anu 1833 luna Deb. 2.

Sava Iovanovici Bostianu ¹⁾ adeverez

Popa Păun Duhov. poltit

fiind și eu la facerea acestei diete am iscălit și eu de martor.

Cu cinstită porunca Sf. sale, părinte lui arhimandrit Temotei vechilul sfintei Episcopii mergând la Dumnealui Kir Sava Bostineanul i-am așternut această diată, din cuvânt în cuvânt precum se vede, chiar din povățuirea și viiol graiol dumisale.

Dela sfânta Episcopie.

Această diată, fiind alcătuită după pravilă, și după rugăciunea ce neau făcut, sau adevărit și de către noi, ca să-și aibă urmarea întocmai.

Timotei Arhim(an)d(it)

1833 Dekbr. 9²⁾

IV.

Numele tatalui și al fiului și al Duhului sfânt amin.

„Făcut-am diată la sfârșitul vieții mele până am fost cu toate mințile întregi către fii mei cei adevărați anume Nicolae i Păun i Ion din toate cele ce mi-au rămas de mostenire părintească și de cele ce am agonisit eu în viață mișcătoare și nemișcătoare

¹⁾ Probabil, își zicea Bosofeanu, restul numelui nefiind tocmai românesc. Adaosul venea dela moșia Bosoteni, de mai sus.

²⁾ Din colecția mea de acte vechi; probabil că autorul este un chiprovician.

dupe cum la vale arăt dupe cum arăt și datorii de unde sânt a să da și a să looa iară ficele mele anume Saffa i Maria li-i sau împlinit toată zăstrea lor de la mine când le-am căsătorit și n'au rămas casa îndatorată nimic la zăstruri de cât cele ce arat mai jos lăsând pe ginerimeu Tudor Clironom casai mele a lucra vie și a căuta de moșie a nu să strica cele oprite și a nu să cuprinde de către alți razași și a crește copii până la varstă și atunci ginerimeu va eși din casă cu ceia ce i sau dat de către mine iar fii mei vor ramanea slobozi ași căuta de casă cu cele lasate de mine înparțind moșia de la Daești în trei părți și via de la Dragășani iar în trei părți cum și pentru carciuma ot moșia Dăești asemenea frățește să o ție și moara frățește să o ție. Partea ce o am dupe cum arată zapisu. Iar casa cu pivniță de la moșie sau lasat lui Parvu i Ion însă casa de jos fiimeu Parvului iar pivnița cu casa de sus fiimeu lui Ion. Iar pe Nicolae sa-l ajute amandoi frații cu t' o sută sa-și facă casă tot alcea în saliste. Iar pomele ce se vor gasi pe moșie să le înparțească frățește. Iar soții mele Smarandei îi las cazanu și o caldare mare și de cumva mai primi altă căsătorie în urma mea să aibă fii mei ai da din an în an câte treizeci vedre vin gata a nu o băga în nici o cheltuială și e să șadă până în săvârșit cu fiul meu Ioaniță. Iar mie să aibă am căuta de suflet făcându-mi cruce și fântână făcându-mi și de fecior câte un sărindar adecă trei sarindare iar pentru zăstrea fiimea Tițăi am mai rămas ai da t' optzeci pentru vite o saltea i doă perne de părete i patru talere de cositor să aibă fii mei a le împlini din casa mea cum și datorii cele ce am să raspund dupe unde sânt datori t' cincizăci la maica stărița Platonida t' treizăci la Din carciumaru Matei din Coșani tale zăce la Dumitru Galiceanu i la fratesău Ion t' șaizăci acestea au a le răspunde iar fii mei, iar ginerimeu Tudor să aibă a lua zăciuala de unde să va osteni. Acestea le mai au a urma dupe sfârșitul mieu iar care din judecători besaricești sau politicești va strica această diuata a mea să aibă ași da sama cu sufletul mieu înaintea dreptului judecător județ și când sau facut aceasta diata au fost preoți și alte obrază care să vor iscali jos.

+ Radu

1806 D-bre 15

+ Stefan arh. p adeverez

Popa Ion Daescu adeverezi

Popa Nicolae adeverezi

și am scris eu cu zisa și învățătura mai sus numită din cuvânt în cuvânt și sânt și martur ¹⁾

¹⁾ Actul provine dela d-l C. Prodan, Slăvitești-Vâlcea.

V.

La vremea morții mele am lăsat adiata mea la mama soției mele Costandina eu Gheorghe sin Popi Ion: și moșia mea de pamant meu să fie să împărtaşca în trei părți din toate din ogrăzi și din livezi și din cazane și căldări și dăn moară: pă trei părți: și din vite tot pă trei părți să aibă a stăpâni soția mea și mama și fratemiu Costandin: să împărtaşcă cu dreptate taleri, parale lei.

70 — adică șaptezăci la Niță al Oanei.

23 lei tot la Niță al Oanei pă macelarie.

Și acești șaptezăci de lei au luat Niță pentru un furțișag și sau făcut colăcași și am scris eu Popa Dumitru cu zisa și învățătura lui Gheorghe bolnav și o am iscălit.

Eu Popa Dumitru duhovnic.

Eu Popa Tudor adeverezi.

Martie în 17 zile leaha 1839. *)

Insemnări din trecutul Craiovii

Inspeția lui Petrache Poenarul, la școala centrală, în anul 1836.

În arhiva Liceului Carol I din Craiova, într'un dosar cu titlul: Liceul Carol I, corespondență, 1832-1837, intrare și eșire, se pot citi multe hârtii care au destulă însemnatate pentru istoria vechei Școale Centrale din Craiova

Am transcris trei dintr'aceste hârtii privitoare la o inspecție făcută de Petrache Poenarul la această școală, și le dau la lumină ca o curiozitate mărunță a vremilor cu altfel de organizație școlară.

Întâia hârtie e raportul lui Poenarul către Eforia Școalelor Naționale; a doua a Eforiei către „Căpățineanul, inspectorul școalei centrale din Craiova” prin care-i trimite „copie întocmai după jurnalul Eforiei încheiat în urma cercetării ce a făcut D-nul Poenarul”; iar a treia este copia jurnalului trimis.

*) Act din satul Cheia-Vâlcea, în colecția mea.

Iată raportul lui Petrache Poenarul:

Cinstitei eforii a Școalelor Naționale.

Raport

Plecat dau în cunoștință că după poruncă mergând la Craiova pentru revizuirea școalelor am făcut cercetare cu deamănuntul la toate clasele de învățatură și am văzut că unii din profesori și-au păzit pe deplin datoriile după instrucțiile ce li s'au dat dela eforie, dar alți s'au abătut dintr'acele instrucții, adică profesorul de geografie D-nu Kiriță Pârvovici a lăsat de o parte geografia ce s'a tipărit într'adins pentru predare în școalele publice, și să slujea cu manuscripte care nu numai că aduc mare greutate școlarilor la prescriere ci coprink și greșeli foarte multe. Asemenea și profesorul clasului al 3 lea de începători d-l T. Călinescu nu urma cu predarea catihismului după cartea tipărită ce s'a hotărât pentru aceasta de către eforie, ci după un manuscript care este cu mult mai inferior. Deosebit de aceasta d-l Kălinescu să arată că mai nu s'ar fi străduit îndăstul a pătrunde metoda prin care să pot preda învățăturile mai cu spor, ci să mărginește într'o lucrare miha-nicească care obicinuește pă școlari a învăța de rost ca o mașină fără înțelegere.

Despre ceilalți profesori ai școalei dela Craiova am cinstea a încunoștința cinstitei eforii că toți și-au păzit pe deplin datoriile. D-l Stanciu Căpățineanul aplicează cu bună pătrundere învățătura grămăticiei rumânești la deprinderi în stilul scrierei după metoduri bune potrivite ce Dumnealui a cules și a tălmăcit din deosebiți autori. d-l Vizamont are bune mijloace pentru a face pă școlari să înainteze la învățătura limbei franțuzești pentru că s'a familiarisit cu limba rumânească și deprinde pă școlari la traduceri dintr'o limbă într'alta. Asemenea și d-l Mundaniotul să străduiește fără pregetare în predarea limbei grecești, și prin bunul metod ce întrebuințează, deprinde foarte bine pă școlari atât în limba grecească veche cât și în cea vorbitoare. D-l Leca a fost mai în tot semestrul trecut bolnav și de aceia școlarii

de est timp nu au făcut îndestulă lucrare într'acest semestru la învățătura caligrafiei și a desenului; dar din lucrarea școlarilor din anul trecut să dovedește că d-l Leca să străduiește cu cea mai nepregetată râvnă la împlinirea datoriilor sale, și după bunele mijloace ce întrebuintează dobândește școlarilor înlesnire la aceste învățături.

Acest profesor face și acum aducere aminte de rugăciunea ce a făcut și mai nainte cinstitei eforii să bine voiască a lua în băgare de seamă că leafa de 300 lei pă lună ce i să dă nu este potrivită cu ale sale însărcinări adevărat că acest profesor la îndeletnicirile sale în învățătura caligrafiei și a desenului are multe osteneli, și prin râvna cu care își îplinește slujba meritează mai multă mângăiere. De aceia am cinstea a propune cinstitei eforii să se facă la leafa acestui profesor o adăogire de 100 lei pă lună.

D-l Mihăescu profesorul clasului I de începători să arată acum mai familiarisit cu metoda lancastriană și să nădejde că va fi mai fără pregetare a-și împlini a sa slujbă.

Despre inspecția școlii am făcut băgare de seamă că nu să urmează întocmai după regulile așezate, cataloagele și celelalte registruri nu să țin după orânduială, și la ceasurile predării să întâmplă de multe ori învăluială pentru că nu-ș păzescu toți profesorii ceasul hotărât. D-l S. Căpățineanu care să află însărcinat cu această inspecție ar trebui să aibă mai multă priveghere la aceasta, dar adevărat că dumnealui să află prea mult îngreunat cu învățăturile ce predă în trei deosebite clasuri și nu are pă altcineva de ajutor la scrierile ce trebuie să ție în corespondență cu eforia și cu părinții copiilor. De aceia fiindcă din leafa de 100 lei pă lună ce să dă anume pentru slujba inspecției nu să poate plăti și un scriitor spre ajutor inspectorului, am cinstea a propune cinstitei eforii să hotărască leafa pentru slujba inspecției suma de lei 250: precum să cuprindă în regulament ca să se înlesnească inspectorul aș împlini slujba după toată cuvința.

No. 2/1836. Ghenarie 6. București.

Directorul P. Poenarul.

La acest raport, Eforia răspunde:

Eforia școalelor Naționale

D-lui S. Căpățineanu inspectoru școlii centrale din Craiova.

Să trimite dumitale copie întocmai după jurnalul Eforii încheiat în urma cercetării ce a făcut d-l Poenarul Directorul Școale'or, și să scrie dumitale că luând în deapropoace cunoștință cele acolo coprinse, să faci urmarea ce să cuvine îngrijind a împlini cu cumpătate îndatoririle ce sânt date dumitale ca un inspector al școlii.

Vei înștiința dumneata Eforii regulat și de urmarea învățăturilor, precum și de orice să atinge de orânduiala acei școale potrivit cu instrucțiunile ce sânt date de mai înainte.

1836 Ghenarie 17 București.

Jurnal

Mădulările Eforii Școalelor luând în băgare de seamă raportul d-lui Comisul Poenarul Directorul de supt No. 2 au văzut cercetarea ce a făcut dumnealui la învățăturile Școlii din Craiova pentru care găsind cu cuviință hotărâște cele următoare.

Fiindcă d. Chiriță Părvovici la predarea învățătorei Geografiei nu s'a slujit în vremea trecută cu geografia ce s'a tipărit într'adins pentru predarea în școalele publice, să se scrie inspectorului școlii ca să arăte numitului profesor ca negreșit să se slujească la predarea geografiei cu geografia ce să întrebuintează obștește în școalele publice, iar nu cu manuscriptele ce aduc cu sine și multe greșăli și îndestulă osteneală școlarilor arătându-i să dere(p)t această că tot învățătorul este dator a să urma apururea supus la regulile ce odată să întocmesc, de către Eforie, pentru învățătura obștească.

D. F. Călinescu profesorul de cl. al 3 lea de începători iarăși să se îndatoreze a urma învățăturile clasului același întocmai după metodele cunoscute, îngrijind cu deadinsul pentru aceasta d-l inspectorul, căruia i să dă în locul Eforii toată îngrijirea și privigherea pentru urmarea învățăturilor, în școala din Craiova, întocmai după întocmirile primite.

Pentru zelul și osârdia ce ceilalți d. profesori arată la împlinirea datoriilor dumnealor, Eforia să cunoaște datele aș mărturisi mulțumirea sa.

Pentru d-l Leca profesorul de caligrafie și de deseniu fiind că Eforia cunoaște că leafa de lei 300 pă lună ce avea până acum numitul profesor nu este potrivită cu ostenele ce jertfește, se hotărăște a i să da de acum înainte câte lei 400 pă lună. Această sumă să va trece în bugetul școalelor pă curgătorul an ce este să se dea în cunoștința mari logofeții a bisericestilor.

Fiindcă îndatoririle inspectorului școalei din Craiova cu care este însărcinat d. S. Căpățineanu nu s'au cunoscut că s'au urmat până acum după cum a cerut trebuința, deci din leafa de lei 100 nu putut plăti și un scriitor ca să-l ajute la corespondența ce are cu Eforia și cu părinții copiilor, Eforia găsește cu cuviință ca să i să dea dela 1 Genarie 1836 leafa de lei 250 este hotărâtă, pentru inspectorul școalei Craiova, prin regulament și să se treacă această sumă în bugetul ce să dă în cunoștința logofeții bisericestilor.

1836 Genarie 10 București.

Plopșor.

CRONICA CULTURALĂ

Mișcarea culturală în Craiova

1 Ian. — 1 Martie 1923

Societatea „Prietenii Științei” și-a continuat — după vacanța sărbătorilor de iarnă — seria conferințelor sale de Duminecă în ordinea următoare :

La 21 Ianuarie 1923,	D-l Em. Bucuța :	<i>Oltenii de peste Dunăre.</i>
28 „ „ „	Rădulescu-Motru :	<i>Misticismul politic.</i>
4 Februarie „ „	St. Nenițescu :	<i>Impresionism și expresionism.</i>
11 „ „	D-na Al. Cantacuzino :	<i>Forța morală ca factor social.</i>
15 „ „	Pr. G. I. Ghia :	<i>Creștinismul și problemele sociale.</i>
18 „ „	Prof. O. Onicescu :	<i>Materie și electricitate.</i>
25 „ „	Prof. N. Ionescu :	<i>Psihanaliza.</i>

* * *

Universitatea Liberă „Prietenii Științei” a trebuit să-și întrerupă prelegerile — începute cu atâta entuziasm de cei cari au înființat și cari au ținut primele cursuri — din cauză că Amfiteatrul Liceului Carol nu se poate încălzi suficient pe timp de ger, și mai ales din cauza acestei bății de joc ce este iluminatul Craiovei. Se știe că orașul nostru e la discreția unei societăți străine care dă lumină când vrea, cum vrea, unde vrea și cu ce preț vrea, sub blajina îngăduire a administrației și a vinovatei ultra-toleranțe a cetățenilor Craiovei. În așteptarea căldurei primăverii și a luminei sfântului soare, Universitatea Liberă și-a luat deci vacanță forțată.

* * *

Conferințe, în afară de acele ale „Prietenilor Științei” a mai ținut în ultimul timp D-na Maria Chițu, — care a vorbit, cu o competență deosebită, despre Dante Alighieri, a cărui primă traducere integrală în românește a Infernului e opera D-sale, — apoi D-nul prof. D. Drăghicescu, care a ținut o conferință feministă.

* * *

Teatrul Național, merită în această rubrică de mișcare culturală o atențiune deosebită. O vădită grijă de a îmbogăți repertoriul; o montare care — în marginile mijloacelor disponibile — arată preocuparea de frumos, dar și puțința de realizare pe care e în stare să o dea bunăvoința, munca, unite cu priceperea și gustul; reprezentații remarcabil de îngrijite în care buna conducere se vede și din jocul actorilor, cari își învață acum aproape totdeauna și mai toți rolurile, cum și din preocuparea de a-i înfățișa pe scenă, în costume, și toalete cuviincioase, potrivite personajului ce reprezintă: iacă notele caracteristice ale acestui început de stagiune a teatrului craiovean și ale noiei direcțiuni.

Din repertoriul în curs, relevăm în special: *Avarul*, *Păpușile*, *Castelana*, *Mărgeluș*, *Ciuta*, *Mândrie și amor*, cum și *Legenda Funigeilor* (aceasta pentru punerea în scenă mai ales).

Dintre artiști, în afară de cei câțiva societari și D-l Mărculescu, cari și-au făcut dinainte dovezile lor de muncă și talent, după puterile fiecăruia, înregistrăm calitățile mult promițătoare ale debutantului Pop Marțian, care 'și cucerește în câteva luni, pe scenă, gradele ce nu ar fi cucerit în 10 ani la oștire. Alături de vechiul personal feminin al teatrului, din care cu greu se ridică deasupra mediocrității câte o sfortare lăudabilă sau un temperament adevărat dramatic, cu multă satisfacție menționăm tinerele artiste: D-na Dordea și D-șoarele Crețulescu, Cosmanovici, Gheorghiu și Viquelin, bogat înzestrate cu daruri artistice în evoluție plină de făgăduinți și cu o estetică a liniei și a mlădiei care să nu fie o desfidere și o injurie adusă grațiilor Melpomenei și Thaliei.

Hotărît: D-l Drăgoescu a pășit cu piciorul drept când a călcat pragul Teatrului Național din Craiova.

* * *

Muzica e cam în stagnațiune de data aceasta. Societatea „Armonia” — ne place a spera — după o îndelungată tăcere ne va fi pregătind vre-o plăcută surprindere.

„Șezătorile Teatrului” au reînviat, cu un program mai puțin bogat și variat, însă mai ales, mai concentrat ca cele de odinioară. Totuși sunt cam puțin frecventate.

„Concertul Cella Delavrancea”, o artistă pe care orașul nostru nu o mai auzise de dinainte de război, a făcut un frumos început noului an muzical, cu marele succes ce a raportat, după concertele maestrului Enescu, cu care s'a încheiat anul 1922.

* * *

Publicațiile Craiovene își urmează — afară de „Flamura” (din care nu am mai văzut niciun număr — apariția, cu învederate sacrificii materiale și meritoase silinți de a învinge inerția unui public în cea mai mare parte refractar științelor și literaturii, dar lacom de petreceri.

„*Ramuri*” apare dela 1 Ianuarie la două săptămâni odată, însă cu un mai mare număr de pagini, ceea ce permite o varietate de materie ce-i lipsea până acum. — „*Năzuința*”, cu un conținut literar bogat, dar pe care l'am dori mai selecționat, se înfățișează pentru moment ca un răscruce în care s'au întâlnit călători pelerini și apostoli veniți din țări felurite, și cari stau frumos la sfat, chiar dacă unii din ei nu înțeleg limba câtorva. — *Reînvierea* se prezintă cu superioritatea unității disciplinate, care știe bine ce vrea, își cunoaște obiectivul și puterile de asemenea, măsurându-și pașii prudent, dar înaintând sigur. Ii înțelegem și-i iertăm deci oarecare concesiuni de complimente gratuite ad personam în folosul spiritului de corp. — „*Gazeta Școalei*” intră în anul al V-lea cu o ușoară modificare în fontispiciul revistei, care de acum e „organ al corpului didactic primar” și nu ca până acum: al întregului corp didactic Doljan. Să fie oare aceasta semn că profesorii secundari din Craiova nu sunt în stare să susțină, măcar pe jumătate, o revistă didactică? Au nu s'ar putea ca această dascălime, din toată Oltenia și Banat, să susțină o publicație de specialitate în această parte a țării? Condeie vedem că sunt, și chiar bani s'ar găsi. Au să lipsească tocmai sufletul? — O nouă publicație se adaogă la cele vechi ale orașului nostru „*Arhiva Grafică*”, revistă pentru dezvoltarea Artelor Grafice moderne, condusă de D-nul Molin, Directorul Tecnic al Institutului Scrișului Românesc. E o meritoasă inițiativă, cu menirea de a răspândi gustul artei între lucrătorii tipografici, dar ea poate fi consultată cu folos de oricare iubitor de arte.

Gazetele, sunt gazete de provincie. O notă bună aduce foaia naționalistă locală care, eliminând din discuție chestiunile personale pătimase și trivialitatea unui limbaj ce se crede de rigoare între unii așa ziși gazetari de meserie, se face citibilă de orișicine. Notăm de asemenea un gest frumos, acel al D-lui D. G. Bulat, avocat care, într'un articol de gazetă din localitate, evocă după cuviință memoria Colonelului Petru Mareș, fost comandant al Reg. I Dolj, care s'a luptat ca un erou în luptele din Carpați și de pe Siret, ca și din pusta Ungariei, de atâtea ori rănit în bătălii, și care s'a stins, singur, trist și nenorocit, uitat de toți. D-sa propune să i se ridice un monument pe mormânt, or să i se transporte oasele în Cimitirul de onoare al Eroilor.

Menționăm de asemenea seria articolelor deosebit de interesante începută în No. 1 și 2 din gazeta locală *Brazda*, intitulată „Din lumi curate: Craiova acum 100 de ani” ale profesorului Anast. Georgescu, un cercetător studios al trecutului orașului și regiunii noastre.

* * *

Despre *Artele frumoase* nu prea avem ce spune. Manifestațiuni locale nu se văd până acum. Pictorul Eust. Stoenescu a făcut o Expoziție a lucrărilor sale, în a doua jumătate a lunii Decembrie, însă la București, în palatul Ateneului. Noi l'am fi dorit mai întâi aici — unde, de altfel, nu riscă să-și desfacă toate tablourile, așa încât să nu-i mai rămână și pentru Capitală —, însă unde ar fi fost de mare folos tinerimei școlarești cel puțin și micului număr de iubitori de frumos, cari ar fi avut astfel, vremelnic, viziunea unor realizări artistice, cu care nu se pot întâlni adesea în orașul nostru. Noi înregistrăm aici că nu am uitat fângăduiala ce ne-a dat dinainte. Fie acum, fie mai în primăvară, D-sa ne este dator cu o expoziție. Aprecierea elogioasă ce pictura D-sale a întâmpinat în toate cercurile cunoscătoare bucureștene, și graba cu care amatorii au reținut din primele zile tablourile D-lui Stoenescu, e un semn că se consfințește și în țară un talent recunoscut la Paris, și aceasta îndoeste obligația artistului față de Patrie și de orașul său natal.

În cursul lunii Ianuarie am avut în Craiova, la Prefectura județului, o Expoziție de pictură a artiștilor de dincolo de munți, unguri, sași, nemți și poate și vreun român. Din cele peste 150 de pânze și vre-o 100 de artiști, puține lucruri erau de remarcă. Notez în special numele Ioan Z. Molnar, meșter al naturei moarte și Ernest Marko cu un tablou de samă: O parte din Buda-Pesta.

* * *

Biblioteca Liceului, a cărei punere în ordine aproape s'a terminat cu îngrijirea D-lui Prof. Marin Demetrescu, se va deschide în curând cu solemnitatea cuvenită, în prezența D-lui Ministru al Instrucțiunii Publice.

Biblioteca Aman e frecventată binișor, mulțumitor am putea zice, de un public compus aproape exclusiv din elevi ai cursului superior liceal. Ar fi de dorit ca la orele 8 precis localul să fie deschis, conform regulamentului, spre a nu vedea — cum am văzut, și nu numai odată — atâția inși stând în ger la poartă, până ce bibliotecarul să vină să le deschidă ușile.

Dela 1 Sept. 1922 până la 1 Ianuarie 1923 Biblioteca Aman a avut 2896 cititori, cari au cerut spre a ceti or consulta 3465 volume și 562 reviste.

* * *

Cercul Studențesc Doljan a organizat în luna trecută o șezătoare populară la Teatrul Național. S'a făcut muzică ușoară, s'au spus versuri, iar un profesor dela Liceu a evocat amintirea poetului craiovean Alin, de care revista noastră se va ocupa în numărul viitor. Cu ocaziunea aceasta am aflat cu plăcere dela Președintele Cercului Studențesc Doljan Romanescu, că acest cerc a înființat cinci biblioteci populare în județ, și anume în Plenița, la Moțăței, la Coțofeni, la Șegarcea și la Lipovul Mare. În aceste din urmă două sate existau biblioteci, dar foarte sărace. S'a înzestrat fie care din aceste case de citire cu câte 164 volume, provenind din darul făcut de Cartea Românească, Fundația Culturală Principele Carol și Ministerul Instrucțiunii Publice.

Iacă o activitate care cinstește Cercul studențesc Doljan și pe inimosul tânăr care e președintele ei.

* * *

La *Biserica Sf. Treime* se țin în fiecare zi de sărbătoare, după Sf. Slujbă, predici frumoase și pilduitoare, de mare folos sufletesc, de către Pr. Gh. I. Ghia. Sf. Sa, în loc să facă politică sau afaceri, pe asemenea vremuri de cumplită criză morală, stă, demn și brav, la postul său, care e un post de onoare.

Am vrea să vedem și pe cei rătăciți, nu umblând razna ca dezertorii, ci pe frontul de luptă, alături cu preotul dela Sf. Treime.

* * *

S'a pomenit cu cinste aniversarea a 10 dela moartea fostului Ministru al Instrucțiunii de neuitată amintire, *Spiru Haret*, de către Liceul Carol I, unde un profesor i-a proslăvit după cuviință memoria.

* * *

Ziua de 24 Ian. s'a serbat și în orașul nostru de toate școalele publice, cum și de Liga Culturală, care a organizat și un Festival la Teatrul Național. Aci Dr. N. Batzaria, talentatul și mult apreciatul de craioveni om de litere, a ținut o aplaudată cuvântare ocazională, asupra actului istoric al Unirii dela 1859. Au urmat apoi producții muzicale și danșuri naționale, recitări și tablouri alegorice ale elevilor și elevelor școalelor secundare din oraș.

* * *

Listele de subscripție pentru ridicarea unui monument poetului craiovean Traian Demetrescu trebuesc înapoiate pe adresa D-nei Farago, la Muzeul Aman, iar sumele adunate să fie depuse la o bancă, spre a se putea ști în limita cărei sume se poate anunța concursul pentru executarea monumentului plănuir.

Fortunato.

Mișcarea culturală în Turnu-Severin

a) Casa Luminii din Mehedinți este în al patrulea an de activitate. Șezătorile culturale populare ținute anul acesta sunt: 28 Ianuarie cu conferința D-lui Dr. *Mangiurea (Rolul insectelor în propagarea boalelor molipsitoare)* și cu producțiuni literare și muzicale ale școalei Normale de învățători; 4 Februarie cu conferința d-lui avocat *P. Isvoranu (Personalitatea poetului Eminescu)* și producțiuni de muzică și recitări cu elevii liceului Traian; 6 Februarie cu conferința d-lui prof. *M. Gușă (Pregătirea și înfăptuirea unirii țărilor române)*, și producțiunile de cor și literare ale elevilor liceului „Traian”; La 11 Februarie vorbește d-l *P. Sergescu, profesor*, despre „*Instituțiunile culturale ale „Pari-sului“*”, între conferențiarilor viitori sunt: *Dr. Ang. Daniel (Centenarul lui Pasteur)*; prof. *S. Diamandi (Românii din Macedonia)*; *C. Moisil (Numismatica și trecutul poporului românesc)*; *Dr. V. Gomoiu (Contribuția Mehedințului în evoluția medicinei românești)* (d-l Dr. Gomoiu dă zilele acestea la lumină o lucrare asupra evoluției medicinei românești până la 1870, în care Mehedințul își are o însemnată parte); prof. *Mihail Dragomirescu (Statul și cultura națională)*.

b) *Cercul Franco-Român*, condus de d-l prof. *M. Fontaine*,

își continuă activitatea: 1) Prin înbogățirea bibliotecii, dela care se împrumută cărți, sau consultă pe loc; 2) prin conferințe ținute de membrii cercului. D-l *M. Fontaine* ține în fiecare săptămână câte o conferință cu subiecte din literatura franceză. 3) Cercul organizează pentru vara ce vine o excursiune în Franța, la care vor participa în primul rând membri ai corpului didactic. O dare de seamă de activitatea acestui cerc, cu date mai precise, se va publica ulterior.

c) Pentru adăpostirea bibliotecii Bibicescu, care funcționează acum într'un local închiriat, a început să se lucreze interiorul uneia din aripile construcției teatrului; se crede că această aripă, cum și o sală de cinematograful și alte anexe, vor fi gata în toamna viitoare.

A. B.

Mișcarea culturală din R.-Vâlcea

În județul și orașul R.-Vâlcea, viața culturală și socială este foarte redusă. Traiul patriarhal nu este turburat decât de apariția foilor diferitelor grupări politice, și aceea din când în când. Dintre toate, mișcarea naționalist-democrată încearcă, conform programului ei, o politică de cultură. Mulțumită acestei concepții, avem o apariție aproape neîntreruptă a „Cuvântului românesc”, când sub formă de revistă, când sub cea de ziar bi-lunar.

Asociația corpului didactic primar este gata a da al doilea număr din „Viitorul neamului, pentru inima copiilor”.

Cercul profesoral secundar a organizat o serie de conferințe care, din nefericire, nu se țin în mod regulat.

Râmnicul se pare că este sortit să rămână nepăsător de viața ce spumegă în alte părți; vara este singurul anotimp, când înfățișarea lui se schimbă, datorită mulțimii localităților climaterico-balneare ce-l înconjoară.

I. G. B.

Contribuțiune la fauna Olteniei

Următoarele Miriapode, colecționate în Oltenia până în ziua de 15/X/922, le-am găsit de ordină în locuri umede și întunecoase, prin putregaiuri, bălegare, sub pietre, stânci deplasate, crăpături de stâncă, sub scoarța copacilor uscați, sub frunze uscate și sub tot felul de mușchi (cu deosebire sub *Polytrichum* comune).

Par a fi singurele Miriapode ale Olteniei.

Chilopode

Scutigera coleoptrata (corp lung de 2, 6 cm.; poartă pe spate 2 linii longitudinale negre-albăstrui). Craiova, Leamna (Doljiu).

Lithobius forficulatus (corp lung de 2, 8 cm, roșcat, cu reflecte roșietice). Craiova, Leamna, Risipiți (Doljiu), Tg.-Jiu, Tismana (Gorjiu), Caracal (Romanați), Severin, Cloșani (Mehedinți).

Scolopendra morsitans (corp lung de 10 cm. cenușiu-verzui pe spate și alburii pe pânțele). Risipiți (Doljiu).

Acest foarte important Miriapod mai trăiește și prin mijlocul Romanaților, în pământul negru al comunei Buciuiș, unde este numit *Cârcăiac*, nemaifăcându-se deci confuzie între el și Orthoptera Forficula — confuzie care se accentuează în centrul Olteniei, unde atât *Scolopendra morsitans* cât și *Forficula* sunt numite *Urechelnițe*.

Mai trăiește și împrejurul Craiovei, unde este numit când *Cârcăiac*, când Patruzeci de picioare, avându-se credința că atunci când cineva e mușcat de acest miriapod, ca să se vindece trebuie legănat de 40 de bărbați.

Geophilus Walkoeneri (corp foarte subțire și lung de 7-8 cm. alb gălbui) Risipiți (Doljiu).

Chilognate

Iulus Terestris (corp lung de 6-7 cm. brun-închis, cu o dublă dungă galbenă dorsală).

L'am găsit de obicei sub pietri și mai ales printre dărâmături vechi de cărămidărie, în foarte multe biserici și mănăstiri Oltenesti ruinate: Jitianu, Crețești, Popoveni (Doljiu), etc.

Glomeris limpata (corp lung de 1, 5 cm. negru-lucitor și având toți solzii dorsali mărginiți cu galben deschis).

În afară de Tismana (Gorjiu), am găsit acest miriapod și în lunca Mofleni, adică lângă Craiova chiar.

Raul I. Calinescu.

Vrăbiile albe ale Olteniei

Mai deunăzi, printre vrăbiile cari ciuguleau în strada A. C. Brăiloiu, am remarcat o *vrăbie complect albă*, care sbura în stolul comun, sărea, cirpea și se comporta în general *absolut la fel* cași celelalte vrăbii obișnuite.

După un examen morfologic am constatat că vrăbia cea albă, în afară de colorația anormală, are toate caracterele morfologice ale vrăbiei comune (*Passer domesticus*).

Există dealtfel și la muzeul naturalist din București un exemplar anormal, dar acela are numai *aripile* albe. Un exemplar cu aripile albe am remarcat dealtfel și pe podul Jiului, la Bucovăț, adică în plină Oltenie.

De curând însă, am zărit la vitrina farmaciei Pictorian din Craiova, o vrăbie *albă*, destul de rău împăiată, pe eticheta căreia era menționat cuvântul „raritate”. Vrăbia albă însă, nu e rară în Oltenia. Pe moșia D-lui C. Poenaru (Dobra-Mehedinți) unde a fost împușcată cea expusă, mai sunt încă vre-o câteva exemplare.

Este probabil vorba de o anomalie congenitală.

R. C. Jianu

Contribuțiuni etnografice prin cercetarea unor moluste

I. V. Jackson ocupându-se în 1917 cu cercetarea scoicilor, perlilor, industriei purpurei și a mai multor moluște, a ajuns la constatări, din care decurg concluziuni extrem de importante pentru etnografie.

În oceanul Indian și Pacific, se găsesc în abundență niște scoici mici: Cyprea Moneta și Cyprea Anulus.

Ele au fost și sunt încă întrebuințate ca monedă.

În timpurile cele mai primitive au fost considerate ca amulete. Ele apărau de deochi, aduceau noroc la vânatoare și pescuit, și

mai erau considerate înainte de toate ca simbolul vieții, dădeau fecunditate femeilor, ușurau sarcina, apărau de boale și puteau prelunghi existența bătrânilor.

În Egipt, întrebuințarea scoicilor se dovedește chiar dela primele Dinastii. S'au găsit în mormintele lor aproape toate speciile de Cyprea din Marea Roșie. Găurite și înșirate, erau în genere purtate ca colan, dar Cyprea Moneta și Cyprea Anulus erau adevăratele scoici întrebuințate ca monedă. Numai la acestea se găsește fața lor dorsală șlefuită până a deveni perfect plană. La nici o altă specie de scoici nu

s'a constatat până acum aceasta. De altfel aceste scoici au mai fost considerate ca având și un fel de putere vitală specială; astfel Egiptenii purtau cingători de scoici, datină care s'a păstrat în Africa până în zile noastre și care s'a menținut de altfel și în țările Occidentale foarte mult timp.

Femeile din Pompei întrebuințau scoicile contra sterilității. Prezența cochiliilor în mormintele femeilor din Franța și Anglia în Evul Mediu, trebuie să fie atribuită, fără îndoială, aceleiaș credințe.

Egiptenii reproduceau adesea ori Cypreele, fie în piatră, fie în lemn, dar mai cu seamă în aur, și acestor modele le acordau aceleași proprietăți ca însăși scoicilor.

Aceste diverse întrebuințări ale scoicilor și a ideilor care se leagă de ele, se regăsesc în toată Africa, precum și în Guineea de sus și în Togo, unde ele joacă un rol deosebit de important: servesc ca ochi de idoli și sunt întrebuințate de preoți și de preotese în timpul dansului, precum și ca ofrandă zeilor. În India întrebuințarea scoicilor, cași cu a ghiocurilor, ține de cult. În Melanesia și în numeroasele insule ale Polynesiei se agăț Cypree la undițe, în scop de a asigura succesul pescuitului.

Astfel pretutindeni, dela Mediterana până în Japonia și insulele Oceanului, trecând prin India, Indochina și China, populațiile au atribuit scoicilor, aceleași proprie-

tăți: le-au utilizat ca amulete și considerat ca favorizând fecunditatea.

Similitudinea acestor concepțiuni este desigur foarte remarcabilă.

Foarte interesantă mai este descoperirea acestor scoici în America. Oare-cari Indieni ai Americii de Nord, au întrebuințat Cyprea Moneta ca obiect sacru în ceremoniile lor de inițiere. Ori, Cyprea Moneta este o scoică absolut străină Americii, și totuși credințele care se leagă de ea aici sunt aceleași ca și cele din Lumea Veche. Scoicile aveau la Indienii Lumei Noi un rol important în medicină, ele erau introduse în gura mortului.

O descoperire de aceeași ordine, datorită d-lui Cl. B. Moore, a fost găsirea unui craniu cu cinci scoici alături; scoicile au fost recunoscute ca Cyprea M. S'a presupus că aceste scoici ar fi fost aduse în America de chiar corăbiile lui Cristof Columb în 1498, dar această explicație pare neverosimilă.

Printre alte specii de Cyprea, strălne faunei Lumei Noi, găsite totuși în America, se mai citează încă cele indentificate de W. H. Holmes. Una dintre ele se crede a fi desigur Ovula Vermeosa, specie trăind în Oceanul Indian, în Marea Filipinelor, în apele înconjurând Noua Caledonie și Insulele vecine. Mai mult, această scoică este uzată pe regiunea dorsală, exact ca și Cypreele găsite în mormintele Egiptenilor.

Ch. L.

Un progres în metodele de vaccinare

Se știe că, o vaccinare nu este altceva decât o formă atenuată a boalei, pe care o dăm unui om, pentru a-l feri, a-l imuniza contra aceleiaș boale, la fel cu povestea regelui Mitridate, care lua în mână mici doze de otravă, pentru a se obișnui cu ea, și a se feri astfel să nu fie otrăvit de curtenii săi.

Metodele ce se întrebuintau până acum pentru aplicarea vaccinurilor, erau prin injecțiuni sub piele sau în mușchi. Aceste vaccinațiuni, care să făceau în masă trupele în campanie, sau locuitorilor din jurul unui focar infecțios—sunt de obicei destul de dureroase, din cauza înțepăturilor ce trebuie să suferi și din cauza unor accidente care ar putea surveni.

Profesorul Besredca, atrage atenția asupra unei metode mai eficace, plecând dela ideea că vaccinațiunea va fi cu atât mai eficace, cu cât va fi fost mai asemănătoare boalei însăși în mecanismul său, adică dacă ea va fi urmat același traiect, aceleași căi de acces.

Pentru a vaccina contra boalelor intestinale: Dizenterie, Febra-Tifoidă, și Holeră, al căror virus parvine în intestine prin alimente și gură, există dar șanse ca vaccinul să fie mai eficace dacă pătrunde prin gură.

Experiențele făcute de curând, au dovedit perfect exacte aceste presupuneri. S'a administrat pe cale bucală vaccin antidizenteric la o parte din subiectele alese

pentru experiență și s'a administrat apoi la toate virusul dizenteric. Au contractat boala numai acelea cărora nu li se administrase vaccinul.

Pentru Febra-Tifoidă experiența a fost mai dificilă, căci intestinul reacționează natural contra virusului tifoidic și nu se lasă ușor atacat. (Nu toți care înghit o cultură de bacili tifici se îmbolnăvesc de Febra-Tifoidă).

Dar s'a remarcat că intestinul omului și animalelor încetează de a mai fi refractar virusului atenuat sau nu al Febrei-Tifoide, dacă acest virus se amestecă mai înainte cu puțină bilă sau fiere.

În aceste condițiuni s'a putut administra vaccinul antitific, care da o imunitate eficace.

Experiența făcută în mare de M. Vaillant, inspector de Higenă într-o regiune din Franța, regiune mult încercată de Febra-Tifoidă, a dat rezultate strălucite. Din 1936 de locuitori cari luaseră vaccinul biliar, numai 5 au fost atinși de Febra-Tifoidă (3 a doua zi după vaccinație, infectați mai înainte, și 2 în a zecea zi după ingestia vaccinului) deci 0.17%, o proporție de 45 de ori mai mică ca pentru nevaccinați.

Aceasta probează în deajuns eficacitatea ca și inocuitatea vaccinului administrat pe cale bucală, și cu aceasta evitarea înțepăturilor supărătoare ale injecțiilor, ceea ce constituie desigur un mare progres al medicinei pasteuviene în metodele de vaccinare.

Spirit din piatră

Este o vorbă românească: „Omul harnic își scoate hrana și din piatră seacă“.

Nimic mai adevărat, și zicătoarea aceasta s'ar putea aplica și omului de știință.

Știm că alcoolul se scoate din toate substanțele care conțin zahăr, cum sunt fructele, cerealele, etc. care se supun mai întâi unei fermentațiuni alcoolice și apoi, prin destilare, se scoate alcoolul.

Astăzi, prin ajutorul științei, alcoolul se poate fabrica și din piatră de var.

Piatra de var sau Carbonatul de Calciu se arde și se transformă în

var. Varul încălzit cu cărbune se transformă în Carbid sau Carbura de Calciu.

Carbidul, în contact cu apa, ne dă gazul numit acetilenă, care azi se întrebuintează la iluminat.

Prin hidrogenarea acetilenei se capătă alt gaz: etena, care combinat cu acidul sulfuric ne dă sulfatul acid de etil; acesta, încălzit cu o soluțiune apoasă de hidrat de potasiu, dă alcoolul și sulfat acid de potasiu din, care se extrage alcoolul curat.

În Elveția s'au și construit fabrici pentru producerea alcoolului din piatră de var.

Tezaurul lui Tutankhamon

Toată lumea știe azi de faimosul tezaur descoperit în Valea Regilor din Egipt, în mormântul faraonului Tutankhamon, ce-a domnit acum 3300 de ani.

Când revistele de specialitate vor începe descrierea acestui extraordinar tezaur artistic, vom căuta a le aduce și noi la cunoștința cititorilor noștri. Până atunci credem interesant de reproduș „afurisenia“ lui Tutankhamon, scrisă în hieroglifice pe o stelă specială, la intrarea mormântului său.

Iată ce este scris pe piatră:

„O Lume de sus! O Lume dedesubt! fantome așezate pe piepturile oamenilor, voi din toate răscruciurile, voi, dela drumul mare, sau voi, rătăciți în umbra nopții!

„Și voi cei din abizurile Apusului, depe țărmurile amurgului, locuitori ai peșterelor întunericului, voi cari știți să îngroziți și să cutremurați lumea!

„Și voi prietenele lunii, plimbărețe întunecate, ce nu vreau să vă numesc; și voi noroadelor din Lumea Noptei, o Triburi, o Lume

din morminte, veniți, veniți cu toți martori și chezași să-mi fiți:

„Praful să s'aleagă de cei ce s'ar lega de numele meu, de chipul meu, de înfățișarea mea (statuia ce-l reprezintă), de așezămintele mele!

„Verse Vipera regească, ce-mi ăncinge fruntea, flăcări de foc în capul lor, ca să le stea capul unde le stă picioarele!

„Și să-și piarză numele, și să-și piarză trupul, și să-și piarză înfățișarea, și să-și piarză și „Ka“ și „Ba“ și „Khu“.

„Rostogolească-se în jeratecul tatălui meu Amon (Soarele) și teamă să le fie de tatăl meu Amon, că nenorocirea repede aduce!

„Aceasta este afurisenia mea, aceasta-i răzbunarea mea cugetată și tănuită în fundul pieptului meu în vecii vecilor“.

Lordul Carnavon și întreaga misiune, ce „profanează“ mormântul, dar îmbogățește omenirea, par a nu se teme de această afurisenie veche de 30 de veacuri. Posibil să se fi prescris!

Ch. L.

RECENZII

Istoria Basarabiei, scriere de popularizare — cum o intitulează modest autorul — a d-lui Ion I. Nistor, profesor la Universitatea din Cernăuți și membru al Academiei Române, apare la Cernăuți în a treia a sa ediție, 1923. Cartea aceasta, închinată amintirii „celor ce s'au jertfit desrobirii Basarabiei și celor ce au contribuit la realipirea ei la Patria-Mamă“, pe lângă valoarea ei științifică, este o operă națională din cele mai meritoase. Ea va fi de folos nu numai orcu vrea să cerceteze trecutul și evoluția istorică a acestei părți de țară, dar mai ales acelor mulți frați basarabeni cari au crescut în neștiința istoriei neamului lor sau căror dinadins li se dăduse noțiuni false, vrăjmășește tendențioase, cu privire la împrejurările ceasului greu al separațiunii Basarabiei de Moldova și la acele ale reîntoarcerii provinciei răpite la sânul Patriei românești. Lucrarea începe sistematic cu studiul locurilor ce formează Basarabia și a locuitorilor lor, dela obârșie, cu primul descălecat; arată originea numelui de Basara-

bia, întemeierea cetăților istorice Cetatea Albă și Chilia, apoi întinderea stăpânirii moldovenești sub Alexandru-cel-bun, Ștefan-cel Mare și a urmașilor săi, venirea tătarilor în Bugeac, luptele Moldovenilor cu aceștia în cursul timpurilor, dela Vasile Lupu până la Dimitrie Cantemir, epoca ciocnirii dintre Turci și Muscali, până la întinderea hotarelor muscălești înspre noi, după retragerea Tătarilor din Bugeac, la limita Nistrului. Partea a doua a cărții, cea mai interesantă și mai originală, povestește istoria Basarabiei dela răpirea ei de către Rusia și până la desrobirea de deunăzi. Cititorul va găsi aici lucruri noi, neștiute de cei mai mulți, isvoare de informație, bogate nu numai pentru istoric, dar și pentru oricine vrea să se informeze bine și cinstit de starea lucrurilor din provincia soră pe timpul ocupației: administrație, legi, justiție, școală, biserică, populație, colonizări, agricultură, comerț, condițiunile de viață ale țăranilor și orașenilor băstinași, în raport cu populațiunile străine nouă, viața culturală, manifestațiunile li-

terare și în sfârșit renașterea unui curent național în Basarabia, pregătitor actului solemn al Unirii din 27 Martie 1908.

Gravurile multe și bune ale cărții adaugă un nou titlu de laudă lucrării d-lui Nistor.

Muzeele din Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș de Dr. Coriolan Petranu, conferențiar pentru Istoria Artelor la Universitatea din Cluj. 1922. București, Cartea Românească. Cartea aceasta, tipărită cu o îngrijire și un lux—aș putea zice, pentru vremea asta—neobișnuit, este o contribuție foarte prețioasă pentru muzeologia noastră săracă. Ea va servi, nădăjduim, ca îndemn altora să ne dea monografiile, studiile, descrierile sau măcar simple cataloage raționale ale muzeelor, galeriilor și oricărui fel de colecțiuni istorice, artistice, religioase, științifice ce se află prin orașele vechiului regat. Apariția cărții d-lui Petranu te face să constăți cu regret lipsa unor astfel de lucrări de specialitate la noi. Căci în afară de catalogul unui muzeu particular—al d-lui Simu—ce catalog de muzeu avem noi, care să mulțumească exigențele, mai modeste chiar, ale unui cercetător în domeniul acesta? Avem un muzeu vechiu și mare la București, dar n'am apucat încă să-i vedem catalogul măcar, dacă nu o lucrare de temelie, pe care s'o poți consulta cu folos în vederea unor studii, și aceasta chiar pentru străinătate.

Cartea de față începe printr-o introducere, în care se fac considerațiuni generale asupra muzeelor, după care urmează o detaliată descriere a tuturor muzeelor de dincolo de munți; sfârșind cu chestiunea înființării unui inspectorat general al muzeelor din provinciile eliberate de sub Unguri, al cărui rost se impune azi mai mult chiar de cât în vechiul regat. Autorul schițează și un interesant plan de activitate al acestui inspectorat, a cărui muncă abia în-

cepe, căci avem încă foarte multe lucrări de artă de revendicat dela foștii stăpânitori ai Transilvaniei.

Pentru ca lucrarea d-lui Petranu să poată fi utilizată și în străinătate, autorul a făcut bine a adăoga spre sfârșitul volumului un apendice în franțuzește, care e un rezumat al cărții.

Ilustrații frumoase împodobesc volumul. La urmă se dă și o hartă a țării, cu indicația localităților unde sunt muzeu și a liniilor ferate care duc la acele localități.

Istoria Artelor, dela origini la Renaștere, de O. Tafrali, profesor la Universitatea din Iași — București, Cartea Românească 1922 — după „L'Art Roumain a d-nului profesor lorga, despre care am vorbit ceva în numărul 4 al revistei, și după „La Roumanie“, lucrare tipărită pare-se de răposatul Take Ionescu, inaccesibilă prin prețul ei și pe care nu o află nici în comerț,—anul 1922 ne dă o istorie a artelor, o istorie generală a artelor, a cărei necesitate se simțea imperios la noi. Căci afară de cartea d-lui N. Ilderu: Istoria artelor frumoase, tipărită acum 25 de ani, nu avem nici o operă de acest fel în literatura noastră. Pentru o carte de școală e prea mare; e însă un excelent manual, care nu ar trebui să lipsească din casa cui pretinde a avea o cultură generală și pe care nu aș recomanda-o îndestul tinerimei și cucoanelor noastre care socotesc indispensabilă mai degrabă lectura unei cărți de scandal, ca acela din urmă a lui Victor Margueritte.

Dacă aș avea a exprima un regret cu privire la volumul acesta al d-lui Tafrali, este că multe din gravuri sunt prea mici. Ar fi de dorit ca la al doilea volum să se remedieze lipsa aceasta.

Istoria orașului Slatina de G. Poboran, directorul școlii de băeți „Ionașcu“ din Slatina, este o lucrare mai veche—din 1908,

ed. II tip. Slatina—ce autorul a binevoit a ne adresa, și pe care cu plăcere o înregistrăm în această rubrică.

Din capitalele județelor Olteniei, numai trei până acum și-au găsit cercetători cari să le facă monografia: *Craiova* cu lucrarea avocatului August Pessacov, Schițe din Istoria Craiovei (1902 Craiova) (afară de cea anterioară a lui Hașdeu), — *Târgu-Jiu*, cu Incercări asupra istoriei Târgu-Jiului (1899 T.-Jiu) a neuitatului muncitor harnic și priceput ce a fost Ștefulescu institutorul, și în sfârșit lucrarea de față a d-lui Poboran. Autorul, cu multă sârguință a adunat un material extrem de bogat, pentru a înfățișa orașul său în trecut și în prezent, pe baza documentelor, lecturilor și informațiilor orale ce a putut afla. Se înțelege că unele din aceste date și afirmațiuni ar mai avea nevoie de a fi revizuite astăzi, dar aceasta nu micșorează întru nimic valoarea operei d-lui Poboran. D-sa face istoricul orașului, îi descrie așezarea, poziția și clima, cum și împrejurimile, apoi ne înfățișează viața sa proprie, din punct de vedere istoric, administrativ, economic și cultural, urmărește spița neamului câtorva familii boerști locale (în care găsim unele ai căror urmași sunt azi stabiliți la Craiova), citează câteva personalități ale istoriei neamului, slătineni de origină (Poetul Barbu Paris Momuleanu, pictorul Grigori și jurisconsultul Const. Dicescu) și sfârșește cu o „carte de aur“ a celor ce au făcut vre-o dănie orașului sau l-au înzestrat cu vr'o instituție de folos obștească.

Buletinul Societății Regale Române de Geografie, tomul XL pe anul 1921 (1922 București) are în frunte cuvântarea omagială a răposatului fost Preș. al Societ. Geografice St. C. Hepites, adresată Maestăței sale Reginei Maria, — autoare a operei *Țara Mea* — care a binevoit a primi să fie Prezi-

dentă de onoare a societății. — Din articolele de fond ale părții științifice a Buletinului, cităm conferința d-lui colonel C. Găvănescu: *Din ocolul pământului*, povestire interesantă totdeauna, uneori colorată și avântată, a călătoriei făcute în suita A. S. R. Principelui Carol în 1920—1921, și din care, — cu prilejul unei serbări din localitate, d-sa ne-a citit câteva pagini, tocmai fragmentele care se găsesc reproduse în Buletin. — Celelalte articole și studii sunt următoarele: *Isoarele de energie și așezarea geografică a diferitelor industrii în România* de d-l M. Manoilescu; *Progresele recente în telegrafie și telefonie fără fir*, de d-l Em. Giurgea; *Japonia și Extremul Orient*, o lucrare de fond, cea mai bună operă de informație asupra acestei țări, de d-l Constant Georgescu. Aci se pot găsi amănunte și date interesante pentru cunoașterea Japoniei în partea economică mai ales; *La nouvelle Roumanie dans la nouvelle Europe*, de bunul prieten și cunoscător al geografiei și geologiei românești, d-l Em. de Martonne, publicate în franțuzește; *Contribuțiuni la studiul Deltei Dunărene*, de harnicul profesor dela Constanța, directorul „Analelor Dobrogei“ d-l C. Brătescu; *Delta Dunărei* de d-l Col. Ionescu Dobrogeanu; *Două momente din înaintarea arăturilor pe Bărăgan și Orașul Călărași* de d-l prof. Vint. Mihăilescu. *O hartă din anul 1835 a județului Dolj* de d-l prof. I. C. Băcilă, de un deosebit interes pentru noi cei de aici. E vorba de 6 hărți manuscrise a plășilor ce formau pe atunci județul nostru, anume plășile Câmpul, Balta, Amara, Dumbrava, Ocolul și Jiul de jos. Se află notate aci satele, cu distanțele dintre ele socotite pe ceasuri și minute, cu drumurile. Se vede din aceste hărți că județul nostru va fi avut pe atunci 234 sate, cu peste 30 000 familii. Este o prețioasă contribuție la cartografia românească. — Ultimul arti-

col. este acela al lui St. C. Hepites *Asupra numelor geografice și alte chestiuni*, în care emite opiniunea ca numele geografiei românești să fie totdeauna scrise — de Români mai ales — cu ortografia românească, atunci chiar când ar scrie în altă limbă. — Urmează apoi partea II-a, bogată în informații, notițe și fapte, recensiuni și în sfârșit o folositoare tabelă generală a materiilor cuprinse în primele 40 de volume ale Buletinului (1875-1921).

Anuarul Societ. literare „Gr. Alexandrescu“ a elevilor de curs superior din liceul „Unirea“ Focșani. No. 3, anul școlar 1921-1922. — Focșani 1922. — Cartea aceasta consemnează activitatea rodnică și meritoasă a unei societăți de școlari, conduși de o individualitate ca profesorul I. M. Rașcu din Focșani. Procesele verbale ale ședințelor lor săptămânale dovedesc o muncă inteligentă din partea școlarilor și înaltele calități de îndrumător sufletească ale celui care se onorează în cel mai înalt grad cu o muncă de felul acesteia, muncă discretă, obscură în de regulă, fără nici o răsplătă aici pe pământ, dar care își are sancțiunea ei și recompensa în mulțumirea de a fi făcut binele.

Isoarele contemporane asupra mișcării lui Tudor Vladimirescu, cu o comunicare făcută la Academia Română. de d-l N. Iorga, — 1921 București — ni se trimite prin bună voință d-lui profesor Bianu. — D-l profesor Iorga arată: 1) Că nu trebuie să se confunde acțiunea lui Tudor dela 1821 cu cea a tinerilor boeri dela 1848, întrucât în tendințele ca și în mijloacele lor aceste două mișcări sunt deosebite și 2) că Tudor, rămânând în cadrul celei mai vechi și mai bune tradiții a țării și neamului său, „reprezintă un pas mai departe în concepția politică a libertăților naționale și populare în părțile acestea răsăritene“. El

se sprijină pe lege, pe credință și vrea liberarea și ridicarea fraților lui, locuitori ai acestei țări. — Volumul cuprinde cinci povestiri de ale contemporanilor lui Tudor, apoi un număr de 51 documente răspândite în paginile cărții. La urmă un indice alfabetic, de folos întru orientarea celui ce caută un amănunt oarecare, în acest magazin bogat care este cartea de față. — Amintim că, până acum, tot d-l N. Iorga ne-a dat cea mai bună lucrare dramatică menită a evoca personalitatea lui Tudor, cum și cadrul și atmosfera în care a trăit acest erou Oltean.

Incoronarea dela Alba-Iulia de d-l profesor R. Căndea, cuvântare ținută la ședința festivă a Universității din Cernăuți, în ziua de 17 Octombrie 1922 (Cernăuți 1922 Edit. „Glasul Bucovinei“). Este un discurs înălțător — deși cuvântare ocazională — în care îți place a urmări când vorba potolită și înțeleaptă de parcă-i scoasă din cronici, ca aceia dela începutul cuvântărei, — când caracterizări meștere — ca aceea a vieții anevoioase a Românilor în trecut, când înșirări de fapte expuse cu logică și temel, doveditoare a înaltelor însușiri sufletești și a talentului autorului.

Cunoștințe folositoare este titlul nemerit și modest al bibliotecii cu acest nume, care apare în editura „Cărții Românești“ sub îngrijirea redacțională a d-lui I. Simionescu, profesor universitar și membru al Academiei. Această bibliotecă cuprinde patru serii: „Știință pentru toți“, „Sfaturi pentru gospodari“, „Din lumea largă“ și „Știință aplicată“. Cele din urmă apărute din această colecție sunt: *Dobrogea*, de Dr. C. Brătescu, profesor.

Viermii de mătase de T. A. Bădărău.

Ofița (tuberculoza) de Dr. Emil Gheorghiu.

În aceeași editură a „Cărții Ro-

mănești și-a luat naștere *Biblioteca Agricola populară*, ce se tipărește sub îngrijirea d-lui A. Carabella, inginer agricol, cu concursul unui comitet de agronomi. Din seria aceasta au apărut:

Pământul și cunoașterea lui, de I. G. Botez.

Plantați pomi roditori, de D. I. Ștefănescu.

Semănați lucernă, de A. D. Carabella.

Omizile care atacă pomii roditori, de W. Knechtel.

Calul, viața și îngrijirea lui de Dr. Popescu-Paia.

Viermele de mătase (oul), de N. Roșianu.

Cărțile din aceste două biblioteci sunt de un folos covârșitor pentru răspândirea noțiunilor de știință și gospodărie domestică în popor. Ele trebuiesc cât mai mult răspândite la sate, unde n'ar trebui să lipsească, în mai multe exemplare fiecare, oricărei biblioteci ori case de lectură; sunt de asemenea excelente de împărțit ca premii școlarelor.

Pădurea spânzuraților e titlul noului roman al scriitorului Liviu Rebreanu, al cărui roman anterior „Ion” a fost primit de critica noastră cu elogii aproape fără restricții. Fără a avea proporțiile epice ale lui Ion, *Pădurea spânzuraților* se ține aproape la aceeași înălțime ca concepție și execuție artistică.

Editura este tot a „Cărții Românești”.

Editura „Viața Românească”, în acest avânt frumos și emulație fericită ce călăuzește astăzi tiparul românesc, nu cedează pasul caselelor similare de editură. Indreptându-se mai ales în direcțiune literară, a tipărit o multime de opere originale, a reeditat prețioase lucrări mai vechi ale scriitorilor români, dând și traducerilor un loc însemnat. În această ediție au apărut:

Colina îndrăgostiților de N.

Batzaria e o colecție din cele mai bune povestiri ale acestui scriitor. Sunt scene, aventuri or simple întâmplări din viața nomazilor arabi, sau din aceia a Orientului mai apropiat de noi, din lumea Islamului, cu nebănuite perspective și frumuseți, pe care autorul ni le descoperă cu deosebit talent.

Aceiași casă de editură retipărește azi minunata carte-a lui Gârleanu, — cea mai delicată operă a acestui scriitor delicat și plin de simțiri alese — *Din lumea celor cari nu cuvântă*; — apoi notele de călătorie *Din Egipt* ale lui Radu D. Rosetti, cum și primele două volume din *Studii critice*, ale răposatului I. Gherea, care de mai mult timp nu se mai aflau în comerț. Asupra acestui din urmă scriitor, deși opera lui pare caducă astăzi, ea interesează, instruește chiar, chiar dacă criteriul socialistului Gherea nu mai are seducțiunea cuceritoare de acum 30 de ani. Și mai are un folos: acela de a ne înfățișa un visător idealist, puțin naiv adesea, dar un iluminat sincer al doctrinei socialismului românesc din vremurile adolescenței celor de o vârstă cu mine.

In umbra crucii de frații Thauraud se dă în traducerea bună a D-lui Petre Ciorăneanu. Romanul acesta, care e foarte puțin un roman cum înțelegem de obicei prin acest nume, este unul — poate cel mai bun — din trei cărți în care autorii au căutat să descrie, cu toată obiectivitatea, viața evreilor așezați în Ungaria, Galizia și Polonia, cu toate ciudățeniile, scaderile și patimile caracteristice rasei, dar și cu oarecari însușiri bune, deși egoistice ale ei.

Povești pentru copii se tipăresc de aceeași casă de editură *Viața Românească*, în mici volume îngrijite, luxoase aproape, cu litere citețe și cu niște ilustrații în culori cum n'am văzut încă la noi. Au apărut: *Scufița roșie*, *Albă*

ca zăpada, *Cenușereasa* și *Palatul fermecat*.

Cu o mențiune deosebită semnalăm în aceeași ediție povestirile pentru copii ale Doamnei Elena Farago: *Să fim buni*. Autoarea, care cumulează talentul poetic original, ajuns la perfectia lui maturitate, cu acel de povestitoare pentru copii, ne dă în acest volum patru istorioare pe care cu o egală încântare le citește omul în vârstă ca și copilul. O îmbinare atât de meșteșugită a farmecului povestirii libere, simple, curgătoare, cu grija de a impune pe neștiute copilului cititor o sugesție: „să fim buni”, se găsește rar în genul ingrat al acestor povestiri tendențioase. Și Doamna Farago a găsit tonul, accentul care duce la inima copiilor. Aceasta, poate, și pentru că autoarea nu e numai o scriitoare de mare talent, dar e și o adevărată mamă.

La Alcalay & Calafeteanu se retipăresc două cărți cunoscute bine iubitorilor de literatură: *Ca fulgu la vânt*, de G. Cair, în care se găsesc câteva din schițele mai bune ale acestui autor (relev, pentru caracterul ei documentar, o bucată ce iese din cadrul și atmosferă subiectelor tratate de d-l Cair: Cum se călugăresc); *Cartea Dragostei*, antologie 1740-1922, de R. D. Rosetti și Eman. Cerbu, în care s'au adunat toate numele mai mult sau chiar foarte puțin cunoscute ale poezilor noștri, dându-se din fiecare câte o poezie. Meritorie prin intențiune, e păcat că nu corespunde și prin realizare scopului urmărit: a da o idee de personalitatea scriitorilor ce înfățișează. Aceasta pentru că „qui trop embrasse, mal étireint” cum zice francezul.

„Biblioteca Universală” în care au apărut bune traduceri, câțiva clasiți străini și români, cum și lucrări de ale scriitorilor noștri de azi, ne dă un nou volum de povestiri din Albania, *Rista Darda*, al d-lui Etimiu și *Pagini filosofice*

ale profesorului Ioan Petrovici, ale cărui amintiri universitare au fost atât de gustate.

Colecțiunea „Ancora” editează *Cântece pentru Lelioara* ale d-lui Em. Dorian, gingașe cele mai multe ca gândul și simțirea ce le-a inspirat.

O cârtică, abia apărută în aceeași editură, traducere a d-lui F. Aderca: *Silbermann*, de Jacques de Lacretelle, prezintă un interes de actualitate oareșcum, în vremea aceasta de agitație a evreilor din țară și a studenților români. E o bucată de roman, în care autorul, cu o obiectivitate și un simț al măsurii remarcabil, ne înfățișează un tânăr evreu în luptă cu un mediu ostil, în potruiva căruia luptă cu toate puterile și istețimea rasei sale și de care, la urmă, e copleșit, silit a renunța și a părăsi câmpul de bătaie plin de răni, dar cu turbarea în inimă. Sunt aci pagini măiestre, unde se descrie mentalitatea acestui popor mlădios și tare ca oțelul, dar ireductibil în sentimentele lui atavice împotriva celor ce opun rezistență voinței lui de penetrațiune și înstăpânire.

Am mai primit la redacție:

Discurs rostit la Mesajul Tronului, în Senat, la 13 Dec. 1922, de Dr. N. Hașnaș, senator de Gorj.

Dare de seamă a activității Soc. „Principele Mircea” pentru protecțiunea copiilor în România, filiala Craiova.

Chants Roumains et poésies diverses, a domnișoarei Elena Donici, urmășe a familiei basarabene cu acest nume, ne vine din Franța — unde autoarea e stabilită de o vreme — ca un dar frumos dela o surioară iubită, al cărui suflet rămâne întreg legat de al nostru, cu toată distanța ce ne separă. Partea întâia a volumului cuprinde o serie de poezii populare românești din Basarabia, câteva

adaptări după altele de ale lui Alecsandri, culese din aceeași regiune, iar la urmă câteva bucăți originale ale autoarei, toate într-o frumoasă limbă, plină de imagini și culoare. Ceea ce formează unitatea acestui volum și ceea ce în acelaș timp îi mărește valoarea pentru noi, e sufletul frumos românesc al domnișoarei Elena Do-

nici, pentru care îi suntem adânc recunoscători.

Flori de crisanteme, concret și abstract, concepții despre lume, de Mih. Drăgănescu, Craiova 1923.

Teatru: Creditorii, Șacalii, Turmele, de B. Luca, București, 1922.

La Dialectique historique, Essai d'une métaphysique sociale, par G. D. Scraba, București 1922.

Cronica Revistelor

Arhiva dela Iași 1923 No. 1, urmează cu interesantul studiu al D-lui Ilie Bărbulescu: *Nașterea individualității limbii române și elementul slav*. Pornind dela faptul că elementele slave ce au intrat în limba română nu sunt propriu zis ale limbii paleoslovenice, ci ale celui dialect, mult asemănător cu cel d'întâi: cel daco-sloven, autorul arată ce deosebiri și asemănări erau între aceste două idiomuri, și ajunge la concluzia că este o identitate de stadiu între dialectul paleoslovenic din sec. IX și cel daco-sloven de atunci. Așa fiind, e just ca la cercetarea vechilor cuvinte slave din limba română să se recurgă la paleoslovenica, dela care avem texte vechi, și nu la daco-slavona, dela care mărturiile lingvistice sunt mai recente.—*Divanurile domnești din Mold. și Munt. între 1693—1700* de D-nu Ghibănescu, ne mai înregistrează numele oltenești ale lui Vintilă Rudeanu, vel ban al Craiovei, apoi Cornea Brăiloiu.—D. A. Serban ne dă câteva *Etimologii*. O lucrare de mare interes științific și de o natură deosebit simpatică ne prezintă începutul studiului D-lui I. Iordan: *Dialectele italiene de sud și limba română*. Urmează bogate recenzii și comunicări științifice în chestiuni de filologie mai ales.

Analele Dobrogei 1922 No. 4,

în afară de bucățile literare ce cuprinde, are următoarele articole: *Drepturile, sacrificiile și munca noastră în Dobrogea, față de pretențiile Bulgarilor asupra ei*, de I. N. Roman; *Câteva însemnări asupra Cerchezilor și Arabilor din Dobrogea*, de Al. P. Arbore; *Lacul Tașaul* de C. Brătescu; *Explicarea zicerei „a-și face mendrele“*, de P. Papahagi; *O așezare antică la Cicârâcci* de P. Nicorescu; iar la urmă notele și recenziile Directorului revistei din Constanța.

S'au mai primit la Redacție:

Viața Românească 1922 No. 11 și 12. — *Revista Vremii* politice, literare și economice No. 24, 25 și 2. — *Moldova dela Nistru* 1922, No. 10. — *Gânduri Bune* An. 1, No. 1 București. — *Viața Nouă* No. 10, 11. — *Victoria* No. 37 — 39 — *Gândul Nostru* No. 19 — 22 Iași. *Dreptatea Socială* București, No. 1. — *Democrația* An XI No. 1. — *Transilvania*, Sibiu, No. 10 — 12. — *Arhiva C. F. R.* Chișinău, No. 12 — 17. — *Revista Teologică*, Sibiu 1923 No. 1. — *România Viitoare* Plocești No. 5. — *Revista Științifică* „V. Adamachi“ Ian. 1923 No. 1. — *Ziarul Științelor Populare și al călătorilor*. — *Ramuri, Năzuința, Gazeta Școalei și Arhiva Grafică* din Craiova.

C. D. F.

Addenda et corrigenda

D-l Profesor V. Bogrea ne atrage atenția, cu privire la articolul d-lui C. Gerotă: *Din Toponimia jud. Dolj* (pag. 351), asupra câtorva mici scăpări din vedere și anume:

Maglavit nu poate fi interpretat ca însemnând „multe vite“, fiindcă e, literă cu literă, sîrb. *Maglavit* „neguros“ (mai întîi, după locul cu acest nume, probabil); iar *Bârza* nu poate fi identificat cu albanezul *barză*, fiindcă au la bază, după toată probabilitatea, numele de persoană Bîrzu, Bîrzea, Bîrza (din rad. *brz*, *bîrz* „sbârilit, sburlit, sborșit“, ca *bârzoii*, etc.

TABLA DE MATERII

ANUL I

Articole:

<i>St. Bosie</i> . — Prin Bucovina românească	301
<i>T. G. Bulat</i> . — Înființarea orașului Calafat	20
„ Oltenia după harta din A. M. del Chiaro	149
<i>C. M. Ciocazan</i> . — Figuri Oltene: Gheorghe Chițu	41
<i>G. Mil. Demetrescu</i> . — Craiova, moșie a Basarabilor	16
„ O veche ctitorie boerească: biserica „Obedeanu“ din Craiova	174
„ Biserica Sf. Dumitru (Băneasa)	344
<i>Econ. Pr. Drăghici</i> . — O biserică (din satul Crucile-Dolj).	72
<i>C. D. Fortunescu</i> . — Contribuție la un studiu asupra presei	51
„ din Oltenia	156
„ Un pictor Craiovean: I. Stăncescu-G.	335
<i>C. V. Gerotă</i> . — Căsătoria la Romani și la noi.	208
„ Din toponimia jud. Dolj:	351
<i>N. T. Ionescu</i> . — Mișcarea populației în vechiul regat dela 1909, și în Basarabia pe 1919.	218
„ Țara noastră	321
<i>Pr. C. Ionescu</i> . — Biserica „Obedeanu“, din Craiova.	372
<i>N. Iorga</i> . — Regionalism Oltean	5
„ Partea Olteniei în literatura românească.	10
<i>Dr. Ch. Laugier</i> . — Terapeutica empirică la noi și aiurea	26
„ Minunea dela Olănești	125
„ Băile Mehadia	305
„ Familii Oltenești: Argetoianu.	388
<i>C. Nic. Plopșor</i> . — Gurbănele.	35
<i>Pr. Const. Stănică</i> . — Rămășițe din epoca Romană a Daciei.	75

SOCIETATEA MEDALISTICĂ ROMÂNĂ

a bătut până acum următoarele medalii:

MEDALIA LUI TUDOR VLADIMIRESCU

pentru comemorarea centenarului revoluției sale.

M E D A L I A N. T. P O P P

pentru comemorarea morții cunoscutului

f i l a n t r o p o l t e a n.

MEDALIA NICOLAE IORGA

în amintirea împlinirii vârstei de 50 ani a marelui

nostru savant. Se pot procura prin Ad-ția Revistei

noastre. Medalia Tudor Vladimirescu și medalia

Nicolae Iorga se pot comanda și de la librăria

PAVEL SURU, București, Calea Victoriei No. 83.

FABRICA DE SALAM ȘI MEZELURI FRAȚII CUMPANAȘU & Comp.

SOC. IN COM. SIMPLĂ

C R A I O V A

Unica instalație sistematică cu electricitate din țară.
SUCURSALE: București, Calea Griviței 102. Iași, Str. Uzinei 14.
FILIALE: Craiova, Strada Madona 2, Strada Jules Michelet 21,
Strada Justiției 32 și 60, Strada Elca No. 9. SERVIM PROMPT.
DEPOZITE: Timișoara, Galați, Petroșani, Slatina, Câmpulung,
Bălti. Reprezentanțe în fiecare capitală de județ.
P R E Ț U R I A V A N T A J O A S E

PICTORUL P. LIȘTEAVĂ

(PETRE LIȘTEVEANU)

CRAIOVA / STR. SF. APOSTOLI, 41

Angajează spre execuție lucrări picturale artistice

PICTURI DE CHEVALET

și murale, precum și

PICTURI DE BISERICI

stilizată și modernă. Decorațiuni

artistice de clădiri (în interior).

PORTRETE ÎN CULORI

și cărbune, după natură și fotografie; desemnuri pen-

tru Reviste și orice fel de reclame comerciale.

SCRISUL ROMÂNESC

INSTITUT DE EDITURĂ ȘI ARTE GRAFICE
SOCIETATE ANONIMĂ / CRAIOVA

EDITURĂ / TIPOGRAFIE / LITO-
GRAFIE / NOTE MUZICALE
LEGĂTORIE / CARTONAGE

ARHIVELE A-OLTEHIEI.

• PARARE LA DOXĂ LXHI.

- SUB DIRECTIONEA D-LOR:

DR. CH. LAUGIER și prof. DR. FORTUNESCU

IN SUMARUL DE FAȚĂ
ARTICOLE SEMNATE DE:

CONST. MOISIL
AL. DUMITRESCU
PR. C. STĂNICĂ
N. I. IONESCU
DR. CH. LAUGIER

COMUNICĂRI DE:

A. OPRESCU
N. G. DINULESCU
P. LOPSOR
T. G. BULAT
D. D. STOENESCU
R. CĂLINESCU

OLTENIA CULTURALĂ
CRONICA ȘTIINȚIFICĂ
RECENZII
CRONICA REVISTELOR

REDACȚIA
56. LIBERTĂȚII-25

ADMINISTRAȚIA
52. General Florescu 20
- CRAIOVA -

ARHIVELE OLTENIEI

PUBLICAȚIE BILUNARĂ

Sub direcțiunea D-lor Dr. CH. LAUGIER și Prof. C. D. FORTUNESCU

CU COLABORAREA DOMNILOR

AL. BĂRCĂCILĂ T. G. BULAT ILIE CONSTANT.
 Profesor, T-Severin Profesor, R.-Vâlcea Profesor, Caracal

N. G. DINULESCU C. GEROTĂ N. PLOPȘOR
 Profesor, Craiova Profesor, Calafat Profesor, Plenița

Direcțiunea lasă fie cărui autor întreaga răspundere a opiniilor scrise.

SUMARUL No. 6.

Din numismatica Olteniei	C. Moisil
Episcopul dela Strehala	Al. T. Dumitrescu
Rămășițe din epoca romană a Daciei	Pr. C. Stănică
Țara noastră	N. I. Ionescu
Amintiri despre N. Burlănescu-Alin	Dr. Ch. Laugier
Fragment dintr-o scrisoare a lui	Alin

Acte și documente: *Acte din sec. XVIII-ea*, comunicate de A. Oprescu.—

Documente privitoare la Starea Țăranilor, comunicate de N. G. Dinulescu.—

Risipiții-Doljiu, izvod comunicat de Plopșor.

Note și comunicări: *Inscripții din bisericile Olteniei*, adunate de T. G. Bulat.—*Pentru o istorie a Craiovei*.—Bustul lui I. Maiorescu și Em. Kinezu, de D. D. Stoenescu.—*Biserica din Călugărei-Doljiu*, de Pr. C. Stănică.—*Lunca orașului Craiova*, de Raul Călinescu.

Oltenia culturală: *Mișcarea culturală în Craiova*, de Fortunato.—*Cronica Gorjului*, de A. M.

Cronica științifică: *De la undele hertziene la razele X*.—*Capete schimbate*, de N. P.—*Vârsta pământului și apariția vieții pe pământ*, de Ch. L.

Recenzii: *Dacoromania*, buletinul „Muzeul limbii române”.—*Organizația de credit a României*, de V. Slăvescu.—*Destinul și Istoria oareiască*, de General Al. Iarca.—*Les comédies de Corneille*, de N. Șerban.—*Pierre Loti*, de N. Șerban.

Cronica Revistelor: *Buletinul Soc. Numismatice Române*.—*Cugetul Românesc*.—*Viața Românească*.—*Revista Vremii*.—*Democrația*.—*Transilvania*.—*Gândul nostru*.—*Revista științifică „V. Adamachi”*.—*Arhiva C.F.R.*.—*Moldova dela Nistru*.—*Gânduri bune*.—*Muguri*.—*Tudor Pamfil*.—*Câmpul*.—*Ziarul călătorilor*.—*Carpații*.—*Conștiința Românească*.—*Năzuința*.—*Renașterea*.—*Gazeta Școlii*.—*Ramuri*.

Prețul abonamentului pe un an Lei 100.

Pentru recenzii, schimb de reviste și ori-ce privește partea redacțională, să se adreseze d-lui Prof. C. D. Fortunescu, Str. Libertății, 25.

Correspondența relativ la Administrație, cum și abonamentele, se vor adresa în strada General Florescu, No. 20.

ARHIVELE OLTENIEI

SUB DIRECȚIUNEA D-lor

DR. CH. LAUGIER și PROF. C. D. FORTUNESCU

Sprijinitorii Arhivelor Olteniei pe anul 1923

D-nu Prof. MIȘU SĂULESCU, București	1000 lei
D-nu MITU ANDREESCU, Industr. Craiova	1000 lei
BANCA COMERTULUI, Craiova	1000 lei
BANCA DE SCONT, Craiova	500 lei
D-nu T. MĂLDĂRESCU, Avocat Craiova	500 lei
D-nu P. P. A., Craiova	2000 lei

Din numismatica Olteniei

Conferință ținută la Societatea „Prietenii Științei”
 din Craiova în 26 Noemvrie 1922

Ținutul Olteniei, care este atât de interesant și de caracteristic nu numai pentru situația sa geografică și pentru rolul său istoric, dar și pentru tipul, graiul, portul, instituțiile și obiceiurile populației românești de acolo, prezintă și din punct de vedere numismatic o importanță cu totul deosebită.

Monetele și tezaurele monetare ce s'au descoperit în această regiune dovedesc, de o parte, că locuitorii Olteniei au cunoscut și întrebuințat moneda încă din vremuri foarte îndepărtate, de altă parte, că ținutul oltean a fost totdeauna printre cele dintâi cari au primit influențele culturale care au venit dela miază-zi sau dela apus.

Nu am de gând să fac aci o expunere complectă a numismaticei Olteniei — aceasta cu ajutorul materialului de

care dispunem astăzi ar fi cu neputință — voi trata numai câteva chestiuni mai importante și mai interesante, de unde se va putea vedea cât de mare valoare au monumentele numismatice și pentru cunoașterea vieții din trecut a acestei regiuni.

Raportul dintre bani și „Banii“ Severinului.

Există o părere aproape generală la istorici și filologi noștri, că expresia ban=monetă derivă dela numele celui mai înalt dregător al regiunii oltene, care în vechime formă Banatul Severinului. Această părere se bazează pe ipoteza, că Banii Severinului ar fi emis oare când monete proprii și că aceste monete ar fi circulat și în celelalte ținuturi românești, ducând cu ele și numele dregătorului, care le-a emis. Astfel cuvântul „ban“ la început ar fi însemnat „moneta banului“ și cu acest sens s'a răspândit la toți Românii.

Ipoteza aceasta nu este întemeiată decât întru atâta, întrucât admite derivarea cuvântului ban=monetă dela numele Ban=dregător; în schimb nimic nu ne îndreptățește să credem că dregătorul la care se referă este numai decât Banul Severinului.

În adevăr, până astăzi nu se cunoaște nici un Ban de Severin, care să fi bătut monetă, nici nu se știe despre existența vreunei monetării în această parte a țării noastre. Între documentele ce ni s'au păstrat din evul mediu nici unul nu amintește despre monetele Banilor din Severin, iar între numeroasele serii de monete ce s'au conservat din acel timp, nici una nu poate fi atribuită vreunui astfel de dregător. O singură mențiune documentară lasă să se întrevadă intenția de a se bate monete în Banatul Severinului. Este cunoscuta diplomă a regelui ungur Bela IV, acordată Ioaniților în 1247, în care regele își rezervă, între alte venituri, și jumătate din câștigul ce ar rezulta din baterea monetelor, atunci când marele preceptor al Ioaniților ar obține dela rege acest privilegiu. (*Nec non de moneta, que illic de voluntate regia et concilio praeceptoris domus illius pro tempore constituti curret, medietatem nobis reservamus*). Se știe însă că Ioaniții n'au avut ocazia să încerce a

bate monetă, căci n'au stat decât prea puțin timp în Severin, unde de altfel situația lor era foarte precară.

Dar dacă Banii Severinului n'au bătut monete, au fost în schimb alți Bani, cari au emis monete, ce au avut o circulație foarte întinsă în țara noastră.

Fig. 1. — Dinar banal slavon.

La apus de banatul Severinului, dincolo de Tisa, la confluența riurilor Drava și Sava în Dunăre, era în evul mediu o altă provincie de graniță, numită Banatul Slavoniei. Un dregător al acestei provincii, Banul Ștefan, înființă în anul 1255 o monetărie la Zagrab (Agram), unde se bătură numeroase monete de argint, cari în terminologia oficială purtau numele de *denari banales*, dinarii Banului. Acești dinari fiind fabricați dintr'un argint bun și păstrându-și greutatea constantă, s'au răspândit foarte repede nu numai în Slavonia, dar și în Ungaria — unde monetele regale erau cu totul rari și de proastă calitate — în Transilvania și dincoace de munți în Oltenia și Muntenia (Fig. 1). Un număr destul de însemnat de piese de acestea, izolate sau unite în tezaure monetare, descoperite în toate țările românești amintite, confirmă pe deplin frecvența circulație a dinarilor banali la noi, până târziu pela mijlocul veacului al XIV-lea. Devenind monete atât de comune, acești dinari au început să fie numiți în vorbirea obișnuită numai „banali“ sau „bani“, numire ce s'a răspândit odată cu monetele în toate ținuturile românești. De altfel chiar în documentele latinești din veacul al XIII-lea și XIV-lea li se zice adeseori numai „banales“, iar în limba ungurească de asemenea în loc de „bani denárok“=dinarii banului, s'a întrebuițat și termenul prescurtat: „bani“¹⁾.

¹⁾ Pentru toate acestea cf. Moisil, *Considerațiuni asupra originii cuvântului ban*, în Buletinul Societății Numismatice Române XV (1920) pag. 27. urm.

P 14.508

Recenzii :

Ch. L.	— Encefalita letargică, de Dr. Carp	117
Ch. L.	— Insemnări asupra agricult. preistorice de pe pă- mântul românesc, de N. Plopșor	119
Ch. L.	— Starea sanitară a orașului T.-Severin de M. Vorvoreanu	122
I. D.	— Unicul și proprietatea sa (de Max Stirner)	187
"	" " " " " " " " " " " " " " " " " " " "	354
C. D. F.	— Artă Craiovei, conf. de Tzigara-Samurcaș	214
C. D. F.	— Vorbe Oltenesti, de Plopșor	287
C. D. F.	— Revoluția lui Tudor Vladimirescu, de N. Con- stantinescu	287
C. D. F.	— Povestea unui rege tânăr, de Pouvillon (traducere)	287
T. G. B.	— Buletinul Soc. Geografice pe 1920	288
N. P.	— Din istoricul Băncilor Populare din regat, de I. Moisi	289
Ch. L.	— Spitalul de stat din Temișoara, de Dr. A. Cădea	289
Ch. L.	— Rachianestezia, de Dr. A. Cădea	289
Ch. L.	— Activitatea Spitalului din R.-Vâlcea, de Dr. A. Hozoc	290
C. D. F.	— Anuarul „Institut. de Istorie Națională, dela Cluj	433
C. D. F.	— Dacoromania, Buletinul Muzeului Limbei Române	434
C. D. F.	— Români ortodocși și Uniți români, de Un om al Bisericii	435
C. D. F.	— Presa și aspecte din viața publică, de St. Bosie	436
C. D. F.	— Incununarea Regelui și Reginei României de Al. Bărcăcilă	436
C. D. F.	— Ovidiu Șicană, de I. A. Basarabescu	437
C. D. F.	— Inapoi la Cristos, de Pr. G. Ghia	437
I. D.	— Cunoștințe folositoare, de I. Simionescu	437
C. D. F.	— Cum s'o despărțit Tanti Veronica, de I. Dongorozi	438
C. D. F.	— Ierusalimul, de P. Lotti, traducere de C. Buzatu	439
C. D. F.	— Histoire de l'Art Roumain ancien de N. Iorga et G. Balș	439
C. D. F.	— Cronica revistelor	291
"	" " " " " " " " " " " " " " " " " " " "	440

Redactionale :

<i>Ch. L.</i> —	Primul cuvânt	1
"	Apel către cititori	3
<i>Red.</i> —	Poșta redacției	448
"	Către cititori și colaboratori	450

Prin urmare cuvântul „ban“ deși înseamnă moneda Banului, nu se referă la Banii Severinului sau ai Olteniei, ci la Banii Slavoniei. Acest fapt însă nu exclude ipoteza, că Românii cari nu cunoșteau alt Ban decât cel de Severin, să fi pus în legătură această expresie monetară cu dregătorul cu nume identic cunoscut de ei. Numai în acest chip se poate admite raportul dintre ban=monetă și Banul Severinului.

Monetele Dacilor Olteni.

Dinarii banali n'au fost cele dintâi monete pe cari le-au cunoscut Oltenii, căci cu multe veacuri mai înainte străvechii locuitori ai acestui ținut, Dacii Olteni, cunoșteau și întrebunțau moneda.

Se știe că moneda nu are o vechime prea mare și că cele dintâi popoare civilizate, Egiptenii și Babilonenii, n'au cunoscut acest mijloc de schimb. Insuși Fenicienii, cari pentru prima oară au întemeiat un comerț mondial, nu s'au servit de monete în numeroasele lor transacțiuni. A trebuit să vină geniul grec, ca să inventeze acest minunat instrument comercial, iar invenția lui nu s'a produs decât abia pe la anul 700 în. d. Cr.

Odată inventată, moneda s'a răspândit repede în toată lumea grecească, prin intermediul numeroaselor colonii ce acești îndrăzneți și abili negustori au întemeiat pe coastele tuturor mărilor din Europa, Asia și Africa. Pe țărmurile Mării Negre s'au întemeiat colonii grecești încă pe la anul 650 în. de Cr., iar acestea au început să facă un comerț tot mai activ și cu strămoșii noștri Daci.

Legăturile comerciale cu aceste colonii grecești, dintre cari cele mai vechi au fost Tyras (Cetatea-Albă), Istros (Caranasuf din Dobrogea) și Kallatis (Mangalia), au dat Dacilor pentru prima oară prilejul să cunoască moneda. Dar a mai fost și o altă cale pe unde au intrat la noi monetele grecești, calea de pe uscat prin mijlocirea popoarelor trace și ilirice din dreapta Dunării, înrudite cu Dacii. Pe această cale s'au introdus în Dacia mai ales monetele regilor macedoneni, cari sunt cele dintâi monete grecești ce au circulat în

număr mai mare în țara noastră. Iar triburile dace cari le-au cunoscut și întrebunțat mai întâi au fost desigur cele dela apusul țării: Dacii olteni și cei bănățeni.

Descoperirile monetare făcute în țara noastră au dat la iveală un foarte mare număr de stateri de aur și de argint dela regii macedoneni Filip II și Alexandru cel Mare, și ținutul Olteniei este în special bogat în astfel de monete antice.

Dar Dacii nu s'au mulțumit numai să primească și să întrebunțeze monetele regilor macedoneni; ei au căutat să și bată monete proprii cu tipurile celor macedonene. În special au copiat tipurile de pe staterii de argint ai lui Filip II, și de sigur le-a plăcut mult călărețul de pe reversul acestor monete, în care puteau vedea o reprezentare a unei divinități favorite din mitologia dacă, divinitatea căreia arheologii i-au dat numele de „cavalerul trac“. Astfel primele monete dace sunt cōpii mai mult sau mai puțin reușite ale staterilor de argint ai lui Filip II.

Trebuie însă să ținem seamă, că Dacii, ca și celelalte popoare străvechi ale Europei: Grecii, Italianii, Galii, Ilirii, Germanii, nu erau organizați în state mari, ci în triburi cu o viață locală autonomă. Astfel la ei, ca și la popoarele amintite, fiecare trib bătea monetele proprii de care avea nevoie pentru relațiile sale comerciale. De aceea deși monetele Dacilor imitează staterii de argint ai lui Filip II, în realitate se deosebesc între ele în privința tehnicii artistice cu care diferite triburi au izbutit să le execute. Astfel, deși avem un tip monetar comun pentru toții Dacii, acest tip variază dela trib la trib în ce privește modul de execuțiune.

Fig. 2. — Monetă dacă din Oltenia.

Cercetările de până acum n'au putut încă stabili numele triburilor dace din diferite regiuni ale țării noastre; în

schimb numismatica a reușit să fixeze aproape cu siguranță caracterele monetelor dace din multe din aceste regiuni.

Cât privește monetele Dacilor olteni, sunt astăzi bine cunoscute. Ele caută să reprezinte, ca și staterii de argint ai lui Filip II, pe față capul lui Zeus, iar pe revers un călăreț (Fig. 2 și 3). Dar cunoștințele de tehnică monetară ale gravurilor din acest trib n'au fost destul de înaintate încât să poată imita cu exactitate tipurile de pe moneda lui Filip, și astfel capul zeului cu coroana de lauri, nu l-au putut executa decât într'un chip cu totul rudimentar, iar călărețul l'au făcut cu totul disproportionat. Calul are corpul exagerat de gros, capul în forma unui cioc de rață, iar picioarele și coada extrem de subțiri și diforme; la rândul lui călărețul este abia indicat prin câteva linii, și numai cu mare greutate se poate bănuî că ar reproduce o figură omenească.

Fig. 3. — Monetă Dacă din Banat.

Este interesant de observat, că aceste monete nu sunt comune numai Dacilor din Oltenia, dar și celor din Banatul-Temișan, ceea ce dovedește că între Dacii din aceste două regiuni erau legături tot atât de strânse cum sunt și între Românii olteni și cei bănățeni.

Se înțelege că, afară de monetele lor proprii, Dacii olteni au întrebuințat și alte monete, în special ale Dacilor din Muntenia și ale celor de peste Dunăre, probe despre legăturile comerciale între aceste triburi ale poporului dac ¹⁾.

Informațiile ce le avem despre vechimea monetei în țara noastră, despre relațiile comerciale din antichitate și despre monetele întrebuințate de către strămoșii noștri Daci, nu le

¹⁾ Pentru monetele Dacilor cf. Moisil, *Monetele Dacilor*, în Buletinul Societ. Num. Rom. XV (1920) p. 59 urm. și Ruzieka, *Die Frage der dacischen Münzen*, ibidem XVII (1922) p. 5 urm.

datorăm izvoarelor literare ce ni s'au păstrat din antichitate; acestea nu cuprind de loc relațiuni de această natură. Tot ce cunoaștem cu privire la chestiunile de care vorbim este scos din studiul monetelor și al tezaurilor monetare descoperite pe teritoriul țării noastre. În special tezaurele prezintă o importanță deosebită pentru cunoașterea și lămurirea problemelor economice și financiare din trecut, fiindcă ele sunt de cele mai multe ori depozite de ale negustorilor sau bogătașilor, și monetele ce cuprind ne dau o icoană fidelă a mijloacelor de schimb ce se întrebuințau în anumite epoce la noi. Din compoziția unui tezaur monetar se pot trage o mulțime de concluzii cu privire la banii ce circulau în epoca respectivă; cu privire la legăturile economice cu țările vecine și cu privire la raporturile de valoare dintre monetele țărilor reprezentate în tezaurul respectiv. Astfel și cunoștințele ce le avem asupra monetelor Dacilor Olteni le-am obținut din studierea tezaurilor monetare descoperite pe teritoriul Olteniei ¹⁾.

Cele mai vechi legături dintre Daci și Romani.

Izvoarele istorice nu cunosc legături între strămoșii noștri Dacii și între ceilalți strămoși, Romanii, anterioare anului 50 în. d. Cr. Numismatica însă dovedește că aceste relațiuni au fost cu mult mai vechi. Cel puțin din anul 100 în. de Cr., dar foarte probabil și mai înainte, se întrebuințează în comerțul Dacilor, pe lângă monetele lor proprii și pe lângă cele grecești, dinarii romani republicani. Un însemnat număr de tezaure descoperite în diferite regiuni ale țării noastre, au dat la iveală o mulțime de dinari de aceștia de proveniență din Italia și bătuți în apropierea anului 100 în. de Cr., precum și alții din timpul primului veac înainte de era creștină.

Frecvența dinarilor romani republicani în Dacia nu se poate datoră unor cauze întâmplătoare; aceste monete n'au

¹⁾ Cele mai însemnate tezaure de monete de ale Dacilor olteni s'au descoperit la Slatina (cca 500 piese) și Dobrești (284 piese); la Sadova (160 piese de tipul lui Alexandru cel Mare) și la Adâncata de jos (de tip muntean). Cf. Buletinul X (1913) p. 21 și 62 și Victor N. Popp, *Monete barbare, din Adâncata de jos*, ibid. XIII (1916) p. 57.

putut intra aci decât prin relațiile comerciale ce au existat între Daci și Romani în epoca republicană. Și răspândirea lor în diferite regiuni ale țării noastre este cea mai bună dovadă despre aceasta.

Pe unde au putut însă intra dinarii republicani la noi? Pe ce cale s'au legat relațiunile comerciale între Daci și Romani în aceste timpuri îndepărtate? De sigur că aceste relațiuni nu se puteau face decât pe drumurile comerciale ce veniau dela Marea-Adriatică și pe cari au intrat în Dacia și alte monete din acel timp ale orașelor Dyrrachium (Durazzo) și Apollonia. Și atunci triburile dace cari au venit mai întâi în contact cu monetele romane și deci cari pentru prima oară au legat relațiuni cu comerțul roman, au fost desigur Dacii olteni și bănățeni. Este adevărat, că până acum nu s'a găsit în Oltenia nici un tezaur de dinari romani republicani, dar în schimb s'au descoperit în chip izolat multe monete de acestea; probă că ele au circulat în această regiune. De altă parte în diferite părți ale Daciei s'au găsit dinari republicani alături de monete dace din acel timp, ceea ce este o nouă probă de întrebuintarea lor simultană în comerțul Daciei.

Iată cum ne ajută numismatica să constatăm legături între Daci și Romani cel puțin cu două veacuri înainte de cucerirea Daciei, și cum ne arată că dintre triburile Dacilor cari au venit mai întâi în contact cu Romanii, trebuie să numărăm în primul rând pe Dacii olteni. Aceste vechi legături comerciale ar putea explica și faptul scos din interpretarea reliefurilor de pe Columna lui Traian, că Dacii olteni au fost cei dintâi cari s'au supus dominației romane.

De altfel relațiile comerciale dintre două popoare au totdeauna drept corolar și influențe culturale reciproce. Legăturile comerciale ale Dacilor cu Grecii, din veacul al IV până în al II-lea în. de Cr. au avut de rezultat o influență destul de simțită a culturii grecești asupra culturii dace, influență ce se reflectează cu deplină evidență în monetăria dace. Legăturile comerciale cu Romanii, atât de vechi, au avut de sigur și ele drept rezultat o influență culturală ro-

mană, care deși nu s'a putut încă adevăra prin alte monumente culturale, a contribuit însă la înlesnirea contopirii atât de complete și într'un timp atât de scurt a celor două popoare, contopire ce a dat naștere populației daco-romane.

Monetele provinciilor Dacia și Moesia.

După ce Dacia a fost cucerită de Romani și prefăcută în provincie romană, s'au introdus aci monetele imperiale: aureii, dinarii de argint și monetele de bronz de diferite mărimi cari circulau în imperiu. Pela jumătatea veacului al III-lea însă provincia noastră obțină privilegiul să bată monete proprii de bronz. Acelaș privilegiu, și tot cam în acelaș timp, îl obțină și provincia Moesia din dreapta Dunării.

Monetele acestei din urmă provincii au început să se bată sub împăratul Gordian III, pe la anul 242 d. Cr., iar cele ale provinciei Dacia sub împăratul Filip Arabul, în vara anului 246 d. Cr.

Atât monetele Daciei cât și ale Moesiei sunt numai de bronz și se aseamănă foarte mult între ele. Pe față și unele și altele au efigia împăratului, iar pe revers figuri alegorice, cari reprezintă Dacia sau Moesia.

Fig. 4. 5. 6. — Monete ale provinciilor Dacia și Moesia.

Provincia Dacia este reprezentată printr'o figură femeiască, purtând în cap o bonetă frigiană, simbolul libertății, iar în mâini ține uneori vexilele legiunilor V-a Macedonică și a XIII-a Gemina, alteori o sabie dace (încovoiată) într'o mână și un vexil în ceialaltă, sau o floare într'o mână și în ceialaltă un vexil. De o parte a figurii se află o acvilă, simbolul legiunii a V-a, de ceialaltă parte un leu, simbolul legiunii a XIII-a (Fig. 4. 5. 6.).

Provincia Moesia, la rândul ei, este înfățișată tot printr'o figură femeiască, stând în picioare și ținând mâinile întinse de asupra unui taur, ce se află la dreapta ei, și a unui leu ce este la stânga ei. Aceste animale sunt și ele simbolele legiunilor din Moesia: taurul al leg. VII-a și leul al leg. IV-a.

Legenda de pe monetele Daciei este: *Provincia Dacia*, de pe ale Moesiei: *P. M. S. Col. Vim.* (*Provincia Moesia superior Colonia Viminacium*). Rezultă deci că monetăria Moesiei eră în orașul Viminacium (astăzi Costolac), pe câtă vreme a Daciei trebuie să fi fost sau în capitala provinciei, Sarmisagetuza, sau în orașul Apulum (Alba-Iulia).

Nota caracteristică a acestor monete provinciale este că sunt datate: fiecare piesă are însemnat pe revers anul baterii. Această datare însă începe dela înființarea fiecărei monetării și cu ajutorul ei s'a putut stabili cât timp au durat în cele două provincii emiterea de monete proprii.

În Dacia a durat numai 11 ani, până în timpul împăratului Gallienus (257 d. Cr.); în Moesia ceva mai mult, și a încetat tot în timpul acestui împărat.

Monetele acestor două provincii au circulat în mare număr și în Oltenia. Daco-Romani de aci au întrebuințat pe o scară întinsă aceste piese de bronz mai mari și mai mici, executate cu prea puțină îngrijire, și răspândirea lor în toate colțurile Olteniei este o dovadă neîndoelnică despre aceasta. De altfel pe vremea aceea monetele imperiale nu intrau decât în mici cantități în Dacia, care amenințată de toate părțile de barbarii Germani, nu mai putea fi apărată. Și încetarea activității monetărilor celor două provincii coincide cu căderea lor în stăpânirea Germanilor ¹⁾.

După retragerea legiunilor din Dacia.

Este o părere aproape generală că, după ce împăratul Aurelian a retras legiunile romane din Dacia (271 d. Cr.), s'au rupt orice legături între Daco-Romani și imperiul roman. Un zid de nepătruns s'a ridicat la Dunăre prin stabilirea Germanilor în Dacia și Moesia, și astfel locuitorii Daciei au rămas cu totul izolați de viața economică și culturală a imperiului.

¹⁾ Cf. Pick, *Die antiken Münzen Nord griechenlands*, Berlin 1898 I. 1. p. 1 și 21.

Și în privința aceasta numismatica ne desvăluie realitatea adevărată. S'au găsit în țara noastră foarte multe monete dela toți împărații cari au urmat lui Aurelian până la Constantin cel Mare, și apoi dela urmașii acestuia până la căderea imperiului de apus; și este interesant de constatat că majoritatea acestor monete s'au găsit în regiunea olteană a Dunării.

De altă parte s'au găsit destul de multe imitații barbare de ale monetelor acestor împărați, imitații fabricate de Germanii năvălitori, cari ca și cei ce s'au stabilit în Italia, Galia și Spania au copiat în chip rudimentar monetele împăraților romani contemporani.

Ce dovedesc toate acestea? Evident, că legăturile comerciale între țara noastră și imperiu n'au încetat după retragerea legiunilor, ci au continuat până târziu în veacul al V-lea. Și desigur, dacă au existat relații comerciale, au existat și oarecari legături culturale. Iar pentru păstrarea acestor relații Oltenia a avut o importanță deosebită — după cum dovedesc monetele și tezaurele monetare ¹⁾ — servind ca loc de întâlnire pentru curențele economice și culturale ce veniau dela sud-vest și dela nord.

Tezaure oltene de monete românești.

O problemă care de asemenea nu a putut fi lămurită cu ajutorul izvoarelor istorice propriu zise, este problema vechii organizații politice și sociale a celor două state medievale românești: Țara-Românească și Moldova. Ceimaimulți dintre istoricii noștri, bazându-se mai ales pe argumente filologice, au emis păreri după cari această organizație ar fi fost împrumutată parte dela Bizantini, parie dela Slavi.

De aceea a fost o mare și neașteptată surpriză pentru toată lumea noastră intelectuală, când anii trecuți s'au găsit în mormintele domnești din Biserica Sf. Nicolae dela

¹⁾ La Roiești (Vâlcea) s'au găsit dinari consulari; la Caracal 8000 dinari dela împărații Comod până la Elagabal; la Ienusești (Romania) dinari dela Domițian până la Geta; lângă Craiova 5000 dinari dela Constantin cel Mare până la Grațian; la Șișești (Mehedinți) dela Sever Alexandru la Volusian. — Cf. *Buletinul Societ. Num. Rom.* X p. 21; XII p. 152; XIII p. 43.

Curtea-de-Argeș, corpurile voevozilor îmbrăcate în costume apusene și împodobite cu bijuterii de modă occidentală. De asemenea mulți nu și-au putut explica cum pictura veche bizantină din acea biserică a putut reprezenta, alături de personajii sfinți, pe ctitorul domnesc îmbrăcat în armură cavaleriească apuseană.

Numismatica însă relevase mai dinainte puternica influență occidentală ce se exercitase asupra noastră în evul mediu. Ea constata pe monetele românești din veacul al XIV-lea nu numai legende latinești scrise în caractere occidentale, dar și steme alcătuite după toate regulile eraldice apusene.

Un important tezaur monetar găsit în anul 1914 pe teritoriul oltean, lângă Slatina, a adus o lumină neașteptată în această chestiune. El cuprindea aproape 6000 monete de argint, parte dela Domnii munteni Vladislav I și Radu I, parte dela țarii bulgari contemporani Alexandru și Sracimir. Între piesele dela Radu I s'au descoperit un număr destul de însemnat cu un tip cu totul necunoscut: Domnul era înfățișat stând în picioare și îmbrăcat în armură de cavaler occidental, cu coif în cap, cu lance în mâna dreaptă și scut în mâna stângă. Această reprezentare venia să confirme și să completeze informațiile anterioare aduse de știința numismatică cu privire la influența apuseană, arătând că și portul apusean fusese adoptat de Domnii și boerii noștri.

Fig. 7. — Monetă dela Radu I Basarab. (Tipul cavalerului).

De altă parte pe scutul Domnitorului se vede o stemă, care deși era cunoscută de mai înainte, nu putuse fi însă identificată cu certitudine: un scut despicaț, în primul cartier fasciat, în al doilea plin (Fig. 7). Din momentul în care această stemă se găsea chiar pe scutul lui Radu I, nu mai încăpea nici o îndoială, că era stema familiei sale

a Basarabilor. Când peste câțiva ani s'a descoperit în biserica Sf. Nicolae din Curtea-de-Argeș portretul ctitorului îmbrăcat și el în armură cavaleriească, iar mai târziu în necropola aceleiași biserici s'a găsit mormântul intact al ctitorului domnesc având pe nasturii hainei aceiași stemă a Basarabilor, s'a putut trage concluzia sigură, că ctitorul domnesc nu este altul decât Radu I.

Fig. 8 — 9. Monete dela Vladislav I (Vlaicu-Vodă), găsite la Slatina.

Afară de aceste cunoștințe noi și importante pentru chestiunea influenței occidentale asupra societății noastre medicale, tezaurul din Slatina ne-a permis să identificăm în chip cert și definitiv tipurile monetare ale lui Vladislav I și Radu I să constatăm un alt tip necunoscut până atunci: monetele cu cruce influențate de groșii apuseni (Fig. 8) și să ne convingem că amândoi acești Domni au bătut și monete cu legende latine și monete cu legende slave¹⁾.

Pe lângă tezaurul din Slatina, pământul Olteniei a mai dat la iveală și alte tezaure de monete românești. Amintesc dintre ele pe cel găsit la Turnu-Severin în 1916 și care cuprindea vre-o 250 de piese de argint dela Mircea cel Bătrân, amestecate cu dinari dela regina contemporană a Ungariei, Maria (1382-1385). Acest tezaur ne-a permis să precizăm cu certitudine tipurile monetare din primele emisiuni ale lui Mircea cel Bătrân²⁾.

¹⁾ Tezaurul dela Slatina a fost publicat în *Buletinul Societ. Num. Rum.* XI (1914) p. 26. Pentru monetele lui Radu I, vezi Moisil, *Monete vechi Românești*, în *Analele Acad. Rom.* XXXVIII p. 55 și Dr. G. Severeanu, *Monetele lui Radu I*, în *Buletin. Societ. Num. Rom.* XVII (1921) p. 113. Cf. și Moisil, *Numismatica și descoperirile dela Curtea-de-Argeș*, în *Cronica numismatică I* (1920) p. 37.

²⁾ Cf. *Buletinul Societ. Num. Rom.* XIII (1916) p. 43.

Un alt tezaur de circa 300 monete, descoperit tot în Oltenia, dar într-o localitate rămasă necunoscută, conținea piese dela Domnii munteni Vladislav I și Radu I, dela domnul Moldovei Petru I și dela Țării bulgari contimporani Alexandru și Sracimir. Între ele eră și o piesă inedită dela Radu I, care avea gravat pe față numele acestui Domn, iar pe revers numele unui presupus coregent Vladislav ¹⁾.

Informațiile indicate mai sus nu sunt singurele ce le scoatem din studiul tezaurilor oltene; ele mai arată și cât de mare circulație aveau monetele românești în a doua jumătate a veacului XIV-lea, precum și legăturile comerciale intense cu Bulgaria și Ungaria, legături ce se făceau pe teritoriul Olteniei. În același timp ele ne dau puțința să constatăm marea importanță economică ce o avea atunci Oltenia, și care rezultă de o parte din frecvența tezaurilor monetare găsite pe teritoriul ei, de altă parte din cantitatea însemnată de monete conținută în aceste tezaure.

* * *

Rezultatele atât de interesante ce le-am obținut prin studiul celor câteva probleme de numismatică olteană, dovesc în mod evident marea importanță ce o prezintă pentru cunoașterea trecutului nostru monumentele de cultură ce se găsesc în diferite regiuni ale țării. Aceste monumente sunt izvoarele cele mai prețioase pentru istoria culturii românești și datorită fiecăruia dintre noi este să le dăm atențiunea ce o merită, să le adunăm cu îngrijire, să le păstrăm cu sfîințenie și să le studiem cu râvnă. Pentru acest scop este necesar ca să se înființeze și să se organizeze temeinic — acolo unde sunt — *muzee regionale*, cari să cuprindă toate monumentele de cultură caracteristice fiecărei regiuni. În jurul acestor muzee regionale va începe atunci în mod natural o activitate tot mai intensă pentru studierea aprofundată a fiecărei regiuni, și numai când aceste studii vor fi destul de înaintate, vom putea spune că cunoaștem temeinic dezvoltarea culturală a patriei noastre, sufletul poporului nostru și puțința lui de a progresa.

Const. Moisil.

¹⁾ Moisil I. c. și *Buletinul* XII (1915) p. 43.

Episcopul dela Strehaia (1673—1688)

Notă postumă de Al. T. Dumitrescu

La 5 Martie 1904 am adus Academiei o notă și câteva documente despre așezarea episcopului român Daniil la Mănăstirea Strehaiei. (*Analele Acad. Rom.*, tom. XXXVI, mem. istorice, pag. 168—181).

Eră pe atunci în serviciul bibliotecii Academiei un tânăr foarte muncitor și neobosit cercetător al trecutului istoric al țării. Acesta a fost Al. T. Dumitrescu, răpit științei la 6 August 1919 în floarea vârstei. Dânsul a ținut urma comunicării mele și, găsind câteva documente nouă, mi-a comunicat notele adunate în următoarea scrisoare, care cred că este de folos să fie publicată în *Arhivele Olteniei*.

București, 7 Febr. 1923.

I. V. Bianu.

Domnule Bianu,

În ziua de 3 an. cor. *) pe când făceam cercetări istorice la Arhivele Statului, d-l Mironescu, funcționar în serviciul acestei instituții, mi-a semnalat în treacăt, că într'un zapis din 3 *Noemvrie* 1668 se află ca martor „*Părintele Daniil de Soveja, Mitropolit la Beligrad*“.

Zapisul se află transcris în Condica Mănăstirii Vizantia din 1802, pe fila 9 verso, și în el se arată că, la data de mai sus, un Ilie sin Nechita ot Câmpuri a vândut Mănăstirii Vizantia niște locuri dintr-o moșie a sa, din hotarul Sovejei.

„Și fiind (moșia vânzătorului) pre lângă moșia sfintei mănăstiri Sovejei“, vânzătorul zice că întâiu a întrebat pe egumenul și tot soborul dela Soveja. „Deci neavând ei prilej ca să poată cumpără dela mine, mi-au dat voe să o vânz cui se va afla. Deci o am vândut eu părintelui Athanasie, cum scrie mai sus. Și într'această tocmeală a noastră au fost *părintele Daniil de Soveja, Mitropolit la Beligrad*, și *Macarie egumen dela sfânta Mănăstire Soveja* și mulți oameni buni și bătrâni, cari mai jos au iscălit și și-au pus degetele pentru mai mare credință. Văleat 7176 (=1668) *Noemvrie* 3“.

Dintre martori se găsește trecut în condică numai numele lui „*Macarie biv Mitropolit*“, iar ale celorlalți nu.

*

*) Scrisoarea nu e datată, așa că nu știm din ce lună și an este. Probabil din anul 1912.

Îndată ce am citit această mențiune, am recunoscut în persoana acestui Mitropolit Daniil, care la 1668 petrecea la Soveja, una și aceeași persoană cu Daniil, Arhiepiscopul dela Strehaia (dintre 1673—1681) despre care Dv. ați făcut o comunicare în ședința dela 5 Martie 1904, și chiar cu fostul Monah Daniil Andrean din Țara Panoniei, „prepunătorul din grecește în românește” atât al Pravilei lui Mateiu Basarab din 1652, cât și al Bibliei începută de Milesco și tipărită la 1688.

Punctul de plecare al acestei identificări a fost împrejurarea locală, că Mănăstirea Soveja, la care petrecea Mitropolitul Daniil în 1668, era o fundație a aceluiaș voevod Mateiu Basarab, care zidise și Strehaia, unde petrecea „chir Daniil, Episcopul Strehaiei” zis și „Părintele Arhiepiscop Daniil” între anii 1673—1675 cum și „părintele chir Daniil Mitropolitul, care a fost la Sofia”, (după mărturia unei copii de document din 3 Iulie 1681, în care se pare că „Sofia” s’a pus în loc de „Beligrad”, înțelegându-se capitala Serbiei în loc de Belgradul românesc din Ardeal.) Iar miezul chestiunii ni-l lămurește actul de întăritură al lui Mihail Apafi din 20 Aprilie 1662, prin care confirmă pe Daniil ca Episcop și Supraintendent general peste toate bisericile românești din Făgăraș, cu condiția de a propaga cuvântul lui Dumnezeu în limba românească „pure et sincere” (calvinism). În acest act reprodus de răposatul Bunea (Vechile episcopii, Blaj 1902, p. 114) se menționează că alegerea lui Daniil era întemeiată între altele pe „erudiția” lui, și i se pune chiar condiție acestui învățat prelat să propovăduiască Sfânta Scriptură în limba românească, deci să traducă aceste cărți: „Ita tamen, ut tam ipse Verbum Dei secundum Sacras Scripturas populo valachico sermone annuntiet..”.

Datele cunoscute despre acest Daniil se pot așeza astfel:

1652, Daniil Monahul Andrean Panonianul „prepune” Pravila lui Mateiu Basarab.

1662 Aprilie 20. Mihail Apafi confirmă pe Daniil Episcop și Supraintendent (Arhiepiscop).

1668 Noemvrie 3. Părintele Daniil de Soveja, Mitropolit la Belgrad, petrece la Soveja.

1673—1675, Chir Daniil Episcopul, zis și „Părintele Arhiepiscop Daniil” petrece la Strehaia.

1681 Iulie 3. Martor fiind „Chir Daniil Mitropolitul, care a fost la Sofia” (? Belgrad).

1685, „Daniil proin Ardelean” (Bunea, op. cit. p. 115).

Cu respect,
Al. T. Dumitrescu.

Rămășițele din epoca romană a Daciei

Eram dator cititorilor acestei reviste cu continuarea articolului meu din No. 1 anul I al acestei reviste. Pricina întârzierii a fost pe deoparte, că nici până azi n’am putut să merg până în pădurea zisă Cetățuia, ca să văd castrul de acolo, din cauza depărtării și a drumurilor impracticabile; iar pe de altă parte, fiindcă am așteptat ca alții, mai competenți ca mine, să facă lucrul acesta.

Cum însă văd că nimeni nu a făcut-o încă până azi, o încep eu cu credința că se vor găsi cari să mă completeze.

Lângă comuna Cetatea de pe malul Dunării au fost odinioară cetăți întărite, constituind probabil un cap de pod peste Dunăre. Unde a fost vechea cetate dela care-și trage numele comuna, nu am putut afla.

Dar pe când la Cetatea abia numele ne mai amintește ce a fost odinioară, nu tot așa stă lucrul și de aci încolo.

Pe distanța dela Cetatea la noul oraș Plenița, așezat chiar la ultima depresiune a dealurilor, se întinde o câmpie netedă, ondulată unde și unde cu câte o movilă, sau un lanț întreg de movile, rămășițe ori a unor preistorice dolmenii, ori a dunelor formate odinioară de nisipul călător.

Nimic însă nu indică azi locul vre unei așezări omenesti, până în vecinătatea acestui nou oraș.

La N.-V. de Plenița și perpendicular pe dealurile și văile ce merg paralele dela Apus la Răsărit, se deschide ca o tăietură de cuțit o vale strâmtă, prin care șerpuește o cale veche. Pe aci trebuie să fi fost odinioară drumul de circulație dela Sud la Nord și viceversa. Capul de sud al acestui mic defileu este și azi mascat cu o pădure, „Pădurea Poenii”, care odinioară cuprindea toate împrejurimile.

La sud de pădure se află așezarea de dată recentă a satului „Castrele Troiane”, numire dată după castrele din vecinătate.

Chiar în marginea de S. E. a satului se află un astfel de castru, de formă eliptică, aproape rotundă, cu diametrul

mare N. S. Este înconjurat de două rânduri de șanțuri (valuri). dintre care cel din interior foarte mare, larg până la 20 m., iar adâncimea variind între 2—6 metri. Cel dela exterior abia se mai observă.

De aci, drept spre sud, la o distanță de vre-o 4 km. pe o dâlmă dintre cele mai pronunțate, este un nou castru, ce se numește de localnici *Cetatea dela Rădinița*, tot de formă elipsoidă, cu diametrul cam de 200 m., însă cu dispoziția E. V. Are deasemenea două șanțuri, dintre care cel din interior atât de adânc, încât mai înainte locuitorii împiedecau carul ca să coboare în el. Cel dela exterior de asemenea este aproape nivelat.

În imediata apropiere spre Apus pare a fi fost încă un castru cu mult mai mare, sau poate va fi fost tabia (șanț) înconjurătoare a vechii așezări dela Rădinița.

La 1 km. la sud de Rădinița se află *Cetatea dela Rădina*, de aceeași formă, cu același dispozitiv, însă de o proporție mai redusă, cam 100 m. în diametru. Șanțurile nu i se mai păstrează așa adânci ca la celelalte două, ci mai astupate.

În vecinătatea de Răsărit a ei se observă câteva gropi în formă de pâlnie. Se zică că fiecare cetate avea fântână în apropiere, adică gropi largi în formă de pâlnie, care ajungeau până la apă; și întradevăr pe aci apa este la 6—8 m. adâncime.

Tot astfel de fântâni au fost și la celelalte castre, dar gropile s'au nivelat aproape cu totul.

Dela Rădina, la 2 km. spre Apus, se află *Cetatea lui Coman*, care se aseamănă cu cea dela Rădina, fiind în aceeași stare și de aceleași dimensiuni.

Revenind la satul Castrele Traiane, cam la 1 km. la Nord de Castrul din marginea satului, și tăind curmeziș dela R. la A. pădurea Poenii, se află un lung lanț de măguri mari și mici, înșirate ca niște mărgelile pe o distanță de câțiva km., și de aceea locuitorii le și zic „măgurile înșirate”.

Locuitorii satului sunt coloniști aduși aci prin împroprietărirea recentă, așa că nu știu nici o legendă referitoare la trecutul locului.

Sunt informat că în vecinătatea castrelor s'au găsit inele și monete antice, însă n'am avut norocul să văd nici-un obiect de acestea.

Dacă treci la Nord de pădurea Poenii peste câteva tarlale de ogoare, pe unde până destul de curând erau codri seculari, cobori în valea cea mare cu nume slav, Hudubajnița sau Oarga, udată de un pârâiaș ce vine dela Nord și apucă apoi liniștit spre Răsărit. Aci este intrarea în micul defileu pomenit mai sus. De o parte și de alta, la o mică depărtare, pe culmile dealurilor se află marea pădure seculară „Verbicioara”, fostă a Mănăstirii Sadova, iar azi proprietatea Statului. La câțiva km. la Nord, pe un dâmb goleşit de păduri la 1864 pentru a da ogoare sătenilor, se află noua așezare Verbicioara, cu oameni sălbăteciți ca și pădurile ce-i înconjoară.

În mijlocul satului este „Cetatea”, în formă rotundă ca un inel și la care se mai păstrează numai șanțul din interior. Cel dela exterior abia se mai observă.

Cel ce a măsurat loturile, din respect pentru această urmă a trecutului, n'a dat-o în stăpânirea nimănui. Vecinii însă s'au întins cu stăpânirea până în interiorul ei.

La sudul satului, pe partea de răsărit a văii, chiar în culmea dealului este o groapă adâncă de vre-o 4 m. și lungă de vre-o 10 m. Ce va fi fost acolo nimeni nu poate să-și dea seama. Se povestește de localnici o legendă curioasă, și anume că Jidovii, sau Tătarii, aveau aci crescătorie de broaște, care făceau niște ouă cât cele de rață de mari, bune de mâncare.

Demn de amintit este că în partea de răsărit, prin pădurea seculară se cunosc și azi răzoarele ogoarelor la distanțe foarte regulate. Acest lucru ne arată că locuitorii din jurul castrului se ocupau cu agricultura pe o scară întinsă.

Un bătrân pădurar, Mărin Nonoacă, mort anul trecut, în vârstă de peste 80 de ani, îmi povestea că în tinerețea sa, când s'au tăiat unele porțiuni din pădure, în partea de N. E. a găsit alte două castre la fel cu cel din sat.

Imi făgăduise să mă conducă până la ele, dar moartea sosind pe neașteptate, i-a zădărnicit dorința.

Azi nu se mai pot afla, din cauză că pădurea este mare și foarte deasă.

Dacă aceste rămășițe sunt demne de văzut la exterior, cât de interesante și prețioase vor fi resturile de antichități ce se ascund în sânul lor.

Cine știe când vor vedea lumina zilei și a științei.

Pr. Const. Stănică.
Orodel.

Tara noastră^{*)}

de N. I. Ionescu
Direct. Statisticeii demografice

Intinderea județelor

Constituția noastră prevede, după cum știm cu toții, diviziunea Administrativă a țării în districte, sau județe. Acelaș lucru sunt „Bezircurile” din Bucovina și „comitatele” din Ardeal. De și unificarea administrativă a țării întregi nu s’a făcut încă, vom întrebuința pentru toate provinciile expresia de „județe” ca mai cunoscută. — Privind harta de azi, împărțirea pe județe vedem că ne oferă o înfățișare stranie. Unele sunt imense, altele micșoare de tot. Diferența constă în întindere, în numărul comunelor și în cifra populației. Județele cu mai multe comune, și cele cu locuitori mai numeroși, sunt următoarele:

În fruntea tuturor stă *Bihorul*, cu 431 comune rurale, locuite de 420.000 suflete, din care 268 000 curat românești!

Îl urmează de aproape județul *Hunedoara*, cel din fața Gorjului, având 425 comune rurale, cu 298 mii locuitori; dintre cari 252 mii români. Cu mai puține comune, dar cu

^{*)} Vd. începutul acestui articol în „Arhivele Olteniei” Anul I pag. 321—335. Cu acest prilej atragem atenția că la pag. 332 a acestui articol, la aliniatul marcat a), trebuie corectată cifra 140000, adăogându-i-se încă un zero, adică: 1.400.000.

mai mulți locuitori, este apoi județul *Caraș-Severin*, vecinul *Hunedoarei* și al *Mehedinților*, numărând 356 comune rurale, cu 397 mii locuitori, din cari marea majoritate, adică 305 mii, români adevărați! Peste 300 comune nu mai găsim în toată țara decât în județul *Solnoc-Dobâca*, — exact 313, — având 219 mii români.

Una din cauzele că peste munți se află județele cu cele mai numeroase comune este că, acolo, organizația administrativă, așa cum am moștenit-o, dă numele de comună chiar unităților mici, acelor întocmiri de câteva case, cărora, în țara de dincoace, le zicem *sate*.

Așa, de pildă, în județul *Bihor*, — care am zis că are 431 comune, — de fapt sunt 53 comune mari, iar restul comune mici, grupate câte 2, 3, 4 și mai multe, în *cercuri notariale*.

În *Basarabia*, județele cu cele mai multe comune sunt: *Bălți* și vecinul său *Soroca*, situate în dreptul județelor lași — *Botoșani*. Ambele au câte 248 comune rurale, la cel dintâi grupate în 10 *Voloste* (plăși), la cellalt în 12 voloste. Populația lor este aproximativ de 272 mii locuitori în jud. *Bălți*, — din cari 233 mii sunt români, mai bine zis „moldoveni” —; și de 288 mii în jud. *Soroca*, din care 235 mii români.

În al treilea rând, ca județe populate, vine țara veche și anume *Oltenia*. Aci găsim că *Mehedinți* ține recordul, întrunind 168 comune rurale, locuite de 271.000 suflete, secondat de *Dolj*, cu 141 comune, dar cu olteni mai numeroși: 378.000.

În *Bucovina* județele au puține comune: cel mai răsărit, *Cernăuți*, are 41 comune, cu vreo 100 mii locuitori, din cari jumătate români.

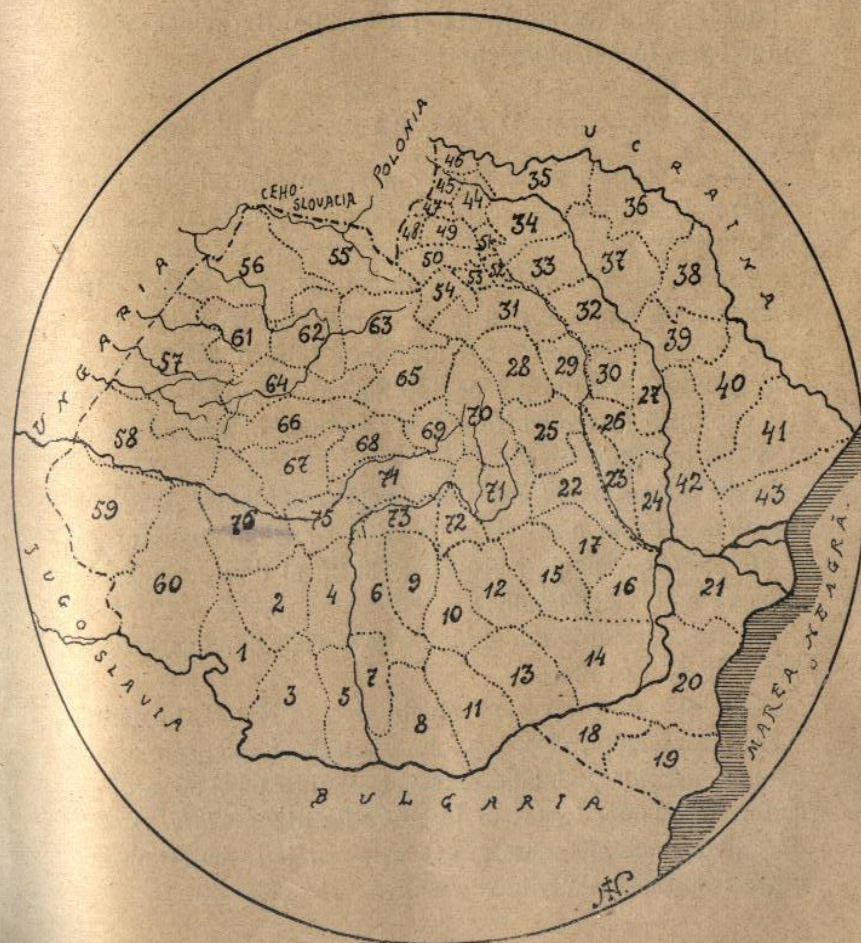
Considerate, însă, după întinderea lor teritorială, clasificați a județelor noastre e alta. Am alcătuit aici un tablou grafic, din care se poate vedea dintr’o privire ordinea descrescândă a județelor întregii țări, după suprafața ce ocupă, în care intră și suprafața orașelor.

Iată *Caraș-Severin*! Bănățenii au dreptate să zică despre dâșii, în graiul lor pitoresc, că sunt „*fruncea*”. Acest ro-

mănesc și romantic județ se întinde pe o suprafață de peste 11.000 kilometri pătrați. Vom vorbi despre bogățiile ce cuprinde mai pe urmă.

Dela un capăt la celălalt al vechii țări, găsim al doilea județ, *Tulcea* furnisorul peștelui și minunatelor icre; apoi *Cetatea-Albă*, fiecare cu peste 8.000 km. p.

Să ne aruncăm apoi ochii asupra acestor 8 mitite județe, cari stau în fruntea ... cozii. Ele fac parte din surioara Bucovina, cu adevărat cât o grădină, căci nici unul n'ajunge la 1000 kilom. pătrați Cel mai micuț e județul *Coțmani*, având 345 km. p., cam cât o moșie din Dolj! Comparați-l,

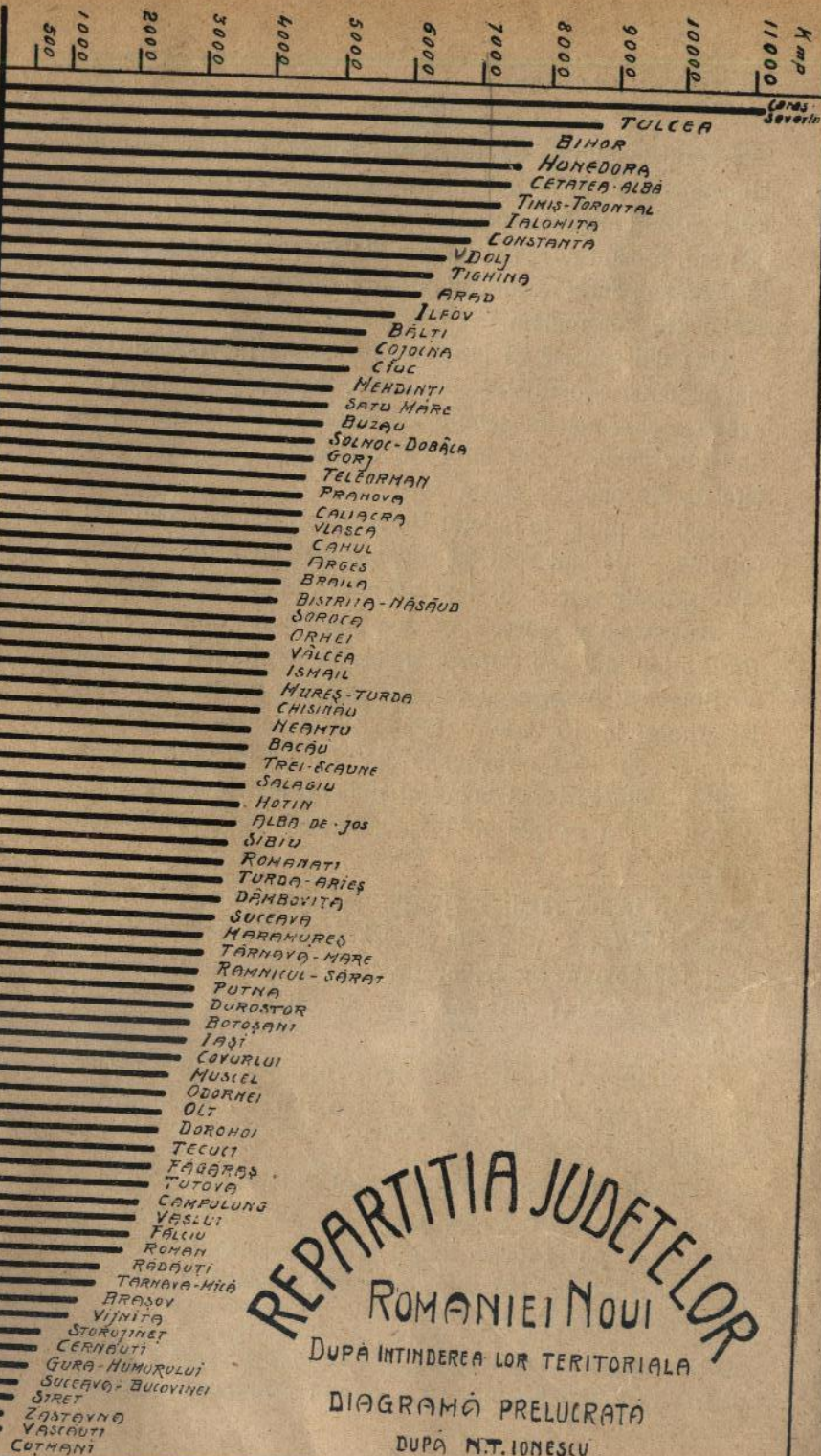

REPARTITIA JUDETELOR ROMANIEI NOVI

DUPĂ ÎNTINDEREA LOR TERITORIALĂ

DIAGRAMĂ PRELUCRATĂ

DUPĂ M.T. IONESCU

vă rog, cu extremul lui: Caraș-Severin, — cel cât Munte-negrul de odinioară și mai întins decât toată Bucovina

Este și acesta un aspect nou. El se datorește evident *Unirei*, deci este tot o consecință a războiului de eliberare,

O comisiune de specialiști s'a ocupat de această cestiune, căutând să niveleze, pe cât posibil, diferențele, așa de mari, constatate între județele aceleiaș țări, propunând gruparea a 2-3 județe mai mici într'unul singur și micșorarea celor prea întinse, — toate acestea în interesul unei mai bune administrațiuni. Proiectul de lege necesar a și fost elaborat. El prevede împărțirea administrativă a țării în 48 de județe, mai mult sau mai puțin egale și, cu titlu de curiozitate, voi spune că, din actualele 11 județe ale Bucovinei, acest proiect a întocmit numai trei!

Orașele

Să ne ocupăm puțin și de orașe, din punctul acesta de vedere al mărimii și deci al rangului lor, ca număr de locuitori.

Exceptând *Bucureștii*, care, în calitate de *capitală*, ca în toate părțile lumii, e mai întins și mai populat decât celelalte, — presupunem că azi întrunește între 6 și 7 sute de mii locuitorii, pe o zonă de 140 km. p. — primul oraș din tot cuprinsul României-Noui este *Chișinău*, numărând peste 135 mii locuitori.

Basarabia s'a unit cea dintâi cu Patria-Mumă și tot ea ne oferă cel mai mare și, pot zice, cel mai impunător oraș.

Cernăuții, capitala Bucovinei, stă în al doilea rând. El numără vreo 92.000 suflete.

Iași — fostul scaun al Moldovei — vine al treilea, având peste 80 mii locuitori.

Câte și trele orașe sunt situate, dar, în Nord-Estul țării.

Urmează, apoi, cele 4 frumoase orașe, cu înfățișare occidentală, a căror populație se socotește între 65 și 80 mii locuitori, și anume, de sus în jos: *Oradia-Mare*, *Clujul*, *Aradul* și *Timișoara*, așezate ca niște străjeri de veghe la hotarul apusean al țării.

Cam de aceiaș talie cu ele sunt și importante porturi dunărene *Galații* și *Brăila*.

După capitala bogatei noastre regiuni petrolifere — *Ploiești* — care numără cel puțin 60 mii suflete —, vine îndată fosta reședință a banilor Olteniei: *Craiova*.

Așa dar, pe scara descrescândă a orașelor noastre, ea ocupă al 12-lea rang, *dacă*, repetăm, evaluările noastre corespund realității. Vedeți, dar, cât de necesar ar fi recensământul, unul nou și absolut serios.

În tot cuprinsul regatului nu mai întâlnim decât orașe sub 50 mii locuitori și, dacă le am împărți în grupe, am găsi:

a) Între 30—40 mii: 9 orașe, tot în șir descrescând, Brașov, Tighina (sau Bender), Ismail, Satu-Mare, Cetatea-Albă (sau Akerman) Sibiiu, Botoșani, Tg. Mureșului și Buzău.

b) Între 20 și 30 mii locuitori: Constanța, Bălți, Focșani, Severin, Tulcea, Sighet, Lugoj, Bârlad, Pitești și Giurgiu, — deci în totul 10 orașe;

c) Între 10 și 20 mii locuitori sunt cele mai multe: restul capitalelor de județ și alte orașe din Basarabia, anume: Soroca, Orhei, Hotin Bolgrad, Chilia-Nouă, Reni și Calul; apoi restul capitalelor din Moldova: Bacău, Piatra (N.), Roman, Huși, Dorohoi, Tecuci și Vaslui; din Bucovina: Rădăuți și Suceava: din Muntenia: R.-Sărat, Târgoviște, Călărași, Câmpulung, Alexandria și T.-Măgurele (cel dintâi mai populat, deși nu e reședința județului); Bazargic și Silistra din Noua Dobroge; Caracal și R.-Vâlcea din Oltenia; în sfârșit, peste munți: Careii-Mari, Baia-Mare, Dej, Turda, Sighișoara, Mediaș, Odorhei, Sf. Gheorghe și Bistrița, cu toate 35 orașe.

Restul — atât reședințe, cât și nereședințe de județ — au sub 10 mii locuitori.

Cel mai mic dintre capitalele de județ este *Miercurea-Cincului*, care nu adăpostește nici 3000 locuitori. Dintre orașele nereședință, din întreaga Românie Nouă: *Baia-de-Aramă*, cu vreo 1.600 suflete.

În schimb, există comune rurale mult mai populate decât multe din comunele urbane, chiar decât dintre cele reședințe.

de județ. Astfel *Poiana-Mare*, d'aci din județ Dolj, care dinainte de război, avea peste 10 mii locuitorii, — și altele chiar mai aglomerate, care așteaptă și ele să fie înălțate la rangul de oraș, cum s'a procedat în anul curent și anul trecut cu ilustra comună de nepieritoare glorie *Mărășeștii*, cu *Adjudul*, ambele din Putna, cu *Buhuși*, din jud. Neamț, cu *Moineștii* din jud. Bacău, cu *Băilești* și *Plenița* din Dolj, cu *Balș* din Roman și, în fine, cu *Strehaia* din Mehedinți.

Acestea 8 sunt cele mai proaspete comune urbane din țara noastră.

* * *

Este neapărat necesar să spunem câteva cuvinte și despre *Configurația solului*. În Vechiul-Regat observăm următoarele regiuni: regiunea muntoasă, culminată de Carpați; regiunea dealurilor, bogată în vii; regiunea șesului danubian, apoi a Prutului; în fine regiunea maritimă nisipoasă, a Dobrogei.

Basarabia, în jumătatea de Nord e deluroasă; cealaltă jumătate este un șes acoperit cu un strat de pământ vegetal de culoare neagră (humus), foarte prielnic agriculturii. Spre Dunăre și Mare regiunea este băltoasă.

În Bucovina, regiunea muntoasă se întinde asupra celei mai mari părți și anume spre Vest. De aci isvorăsc toate râurile Bucovinei: Bistrița, Moldova, Suceava, Siretul, Prutul, care vin în Moldova.

Transilvania e un platou încadrat de lanțul munților Carpați. Ei se întind prin ramificații și în interior, formând platouri și văi. Oltul, care isvorăște tocmai din jud. Ciuc, străbate Carpații pela Căineni și se duce la Dunăre; Mureșul, venind tot din jud. Ciuc, în lunga-i călătorie primește afluenții: Târnavale, Arieșul, Someșul cald, Someșul rece și altele.

Crișana e acoperită spre est de ramificația Carpaților, cari se întind din Maramureș spre sud, și de munții Bihoșului. Maramureșul aparține regiunii muntoase, afară de jud. Satu-Mare, care, spre apus, e șes.

Aceste din urmă provincii sunt brăzdate de: Someșul,

care iese din jud. Bistrița și se varsă în Tisa pe teritoriul maghiar; Vișeu; Iza; Crișul, format din Crișul repede, Crișul negru și Crișul alb.

Crișana e mărginită la sud de Mureș, care se varsă în Tisa la Nord de Seghedin, în Ungaria.

În fine, Banatul nostru în partea de vest e șes și moirlos, iar la est e muntos. Cei mai înalți munți sunt la limita jud. Mehedinți: „Gugu“ 2300 metri, „Muraru“ 2230, etc.

Variația teritoriului României întregite prezintă, negreșit, o importanță deosebită.

Fericita configurațiune a solului influențează asupra climatului și amândouă împreună asupra agriculturii, culturii viilor, pădurilor, etc.

Știm din experiență că vechiul regat are o climă ca de stepă, adică susceptibilă de temperaturi extreme: veri prea călduroase și secetoase, ierni prea geroase. O caracteristică a țării-vechi sunt și vânturile, cari bat aproape neîntreșit; iarna, crivățul, suflând dinspre Nord-Est, nu întâmpină nici un obstacol până la Carpați.

Din această cauză Transilvania e privilegiată, fiind apărată de lanțul munților, atât iarna în contra vânturilor reci dela Nord, cât și vara, în contra curenților calzi dela Sud. Așa fiind, clima ei e temperată în general

În Banat clima e blândă la Dunăre și temperată la Mureș.

Crișana are, în parte, climă de șes, cu veri lungi și arzătoare. Maramureșul e dominat de un riguros climat de munte. În Bucovina clima e variată, ca în Moldova. Basarabia, în partea Nordică, are o climă continentală: supusă, vara, ploilor abundente, iarna zăpezilor geroase; în partea de Sud se bucură de un climat maritim, influențat de curenții calzi ce pornesc din Asia mică.

a) În rezumat, climatul întregii țări este prielnic *culturii pământului*, care și este, într'adevăr, principala ocupațiune și deci un mijloc de hrană, a majorității populațiunii rurale.

În total, sunt 2¼ milioane familii de cultivatori agricoli în țara întreagă, dintre care *un milion 166 mii* numai în vechiul Regat.

În Oltenia sunt 260 mii agricultori, din cari numai în jud. Dolj 75 mii.

Intinderea pământului agricol al României-Noi se poate evalua la 60 la sută din întreaga suprafață. (Solul Basarabiei îngăduie ca 74 la sută să fie pământ arabil).

În total, ar fi dar peste 170 mii kmp. proprii pentru semănături, fânețe, grădini, pășuni, etc.

Pe această întindere de pământ mănșos se cultivă diferite cereale, de preferință: grâu, porumb, ovăz, orz, secară, mei, ș. a.; apoi leguminoase: cartofi, ceapă, varză, fasole, linte, mazăre, etc.

În timpuri normale capacitatea de producțiune pentru principalele culturi se poate ridica până la 1½ milioane vagoane. Numai Basarabia are o recoltă anuală normală de 300 mii vagoane; Țara Veche cel puțin 700 mii vagoane. Restul de 500 mii vagoane poate produce Banatul, Ardealul, Crișana și Bucovina. Înainte de război, Banatul era grănarul întregii Transilvanii. Astăzi însă, prin cedarea celui mai agricol județ al lui, — Torontalul, către Sârbi, situația agricolă a acelei provincii nu mai poate fi atât de înfloritoare. În acea vreme, Banatul se asemăna, în această privință cu Oltenia. În adevăr, în ambele ținuturi se însămânța, de pildă, grâu pe o suprafață de 500 mii hectare, porumb peste 500 mii hectare și așa mai departe. Producția mijlocie era de cel puțin 12 chintale metrice la hectar.

b) În strânsă legătură cu agricultura este creșterea vitelor, care constituie de asemenea o ramură principală de avuție pentru țara noastră. Se înțelege că numărul animalelor domestice e influențat de consum, export, etc., așa că variază dela un an la altul. Războiul ne-a pricinuit, — ca mai pretutindeni de altfel, — mari pagube, care, însă, în anii din urmă s'au refăcut pe alocuri.

Cele mai numeroase specii, dintre toate vitele care cresc la noi, sunt oile, în cifră de vreo 12 milioane capete (berbeci și oi, cărlani și miei), din care cam 7 milioane în vechiul Regat și 5 milioane în țările surori.

Apoi, vitele cornute ca: tauri, boi, juncani, vaci, mân-

zați, viței, peste 5 milioane, din care mai mult de jumătate în țara-veche. În al treilea rând, vin porcii, peste 3 milioane, vieri, scroafe mascuri și porci. Cai, armăsari, iepe, mânji, în cifră de 1 milion; și, în fine, alte animale domestice: capre, țapi, iezi, asini, catări, — vreo 400 mii. În total, putem avea peste 16 milioane vite, adică fiecare locuitor este virtual proprietarul unei vite.

c) O altă ramură de avuție, care în același timp constituie și partea pitorească a țării, sunt pădurile. Fagul și alte foioase preponderează mai ales prin Bucovina, Transilvania și Crișana; apoi stejarul, foarte răspândit în țara-veche („cerul” de Vlașca e renumit); bradul și alte reșinoase în Carpați, prin Banat și Maramureș; în fine mestecăn și nuc în Basarabia, unde acestea din urmă crește atât izolat, cât și în păduri.

Suprafața pe care o ocupă pădurile atinge, numai în provinciile surori, 4½ milioane hectare.

d) Mulțumită favorabilelor condițiuni climaterice, cât și calității terenului, cultura viței de vie și a pomilor roditori se face la noi pe o scară destul de însemnată.

Viile acoperă o suprafață totală de circa 170 mii hectare, din care 70 mii în țara-veche, 40 mii în Basarabia, restul peste munți. Bucovina aproape nu contează, fiind numai 43 hectare de vie în tot cuprinsul ei.

În vechiul-regat, se știe că cele mai importante podgorii sunt în jud. Putna (vreo 12 mii ha.), apoi în Vâlcea și Prahova (câte 6 mii ha.), Buzău (peste 5 mii ha.) etc. În Dolj sunt exact 3.150 ha.

Producțiunea anuală mijlocie a vinului se poate ridica în toată țara la circa 3 milioane hectolitri, ceea ce după prețul de azi, reprezintă o valoare de peste 2 miliarde lei.

Dintre arborii fructiferi, e destul să cităm prunul, care, numai în țara-veche, se cultivă pe o întindere de 80 mii ha. Banatul produce de asemenea multe prune; Basarabia excelează în mere și pere, Ardealul în mere.

e) Un alt izvor de bogăție națională îl formează pescăriile. Osebit de cele din jud. Tulcea, în Basarabia se află cele mai întinse bălți din care, printr-o exploatare rațională

dar intensă, s'ar putea scoate până la 10 milioane kgr. pește, dar, din cauza unei organizări nesistematice, azi nu se poate extrage nici jumătate din această cantitate.

La enumerarea bogățiilor țării noastre am mai putea adăoga și altele, de pildă: *cultura tulinului, creșterea albinelor, a viermilor de mătase*, etc., dar renunțăm, spre a nu lungi prea mult acest articol.

f) Peste ceea ce însă nu putem trece, este *industria*. În adevăr, cestiunea industrială a căpătat la noi un aspect nou, acum, după război și este necesar să-l fixăm.

România-veche era înainte cunoscută ca o țară *fără industrie*, sau, mai corect, nu era de loc cunoscută printre țările industriale. După unirea provinciilor-surori și anume a Banatului în primul rând și în al doilea a Crișanei și Transilvaniei, am devenit, dintr'odată, o țară *cu industrie mare*.

Pentru a creia o industrie națională, Statul s'a văzut nevoit să încurajeze în *vechiul Regat*, înființarea de fabrici, acordându-le însemnate avantaje. Așa s'a putut înjgheba până în anul războiului vreo 850 fabrici, din care cele mai numeroase erau: 96 mori; 70 tâmplării mecanice, pentru mobile de lemn; 52 metalurgice; 50 cărămidării; 40 *rafinării de petrol*; 38 arte grafice; 27 tăbăcării; 23 țesătorii; 18 cherestea, etc. Cum vedem, o industrie, născândă cu caracter local.

În Basarabia, principala activitate industrială o formează morăritul. În genere însă întreprinderile, mai ales cele dela sate, se află într'o stare primitivă. Apoi, industria chimică, reprezentată prin fabrici de săpun și uleiuri, a luat oarecare dezvoltare având la îndemână în abundență materiile prime, ca untura de porc, seul și uleiul de floarea soarelui.

Celelalte industrii sunt neînsemnate ca număr și în stare înapoiată. Se simte acolo lipsa unor fabrici de conserve alimentare (carne, pește, fructe, etc.), care de asemenea ar avea din belșug materiile prime.

În Bucovina s'a dezvoltat numai acele industrii în legătură cu produsele agricole și forestiere: 3 fabrici de zahăr,

10 de cărămidă și țiglă, 3 de bere, una de gîmuri. Industria spiritului e cea mai dezvoltată.

În schimb, peste munți există o industrie mare foarte înfloritoare. Sunt aproape 500 fabrici, din care numai în Banat vreo 120 întreprinderi industriale, care utilizează o forță motrice de 40 mii cai putere. Cea mai importantă este fabrica de fier, oțel, fier fasonat, de poduri și tunuri din Reșița, apoi cele din Anina și Nadrag, căteșitrele în jud. Caraș-Severin. Uzine metalurgice sunt în Timișoara, Arad, Hunedora, Bocșa, Topleț, ș. a. Acestea și altele constituie industria mare a țării. În isbutita expoziție-tîrg de mostre, ce s'a ținut în toamna trecută la București, s'a făcut dovadă de frumoasa situație industrială a României-noui.

g) Imensele comori cari zac în sânul pămîntului românesc de azi și din care unele n'așteaptă decît să fie extrase spre a fi valorificate, ne indică, de asemeni, cît de înzestrată este țara noastră, în toate privințele. Astfel:

Petrolul, care dă o producție anuală de 1 milion și $\frac{1}{4}$ tone; cărbunii 300 mii tone pe an; sarea, 125 mii tone. Toate acestea în țara-veche. Peste Carpați avem mine de cărbuni la: Anina, Doman, Secu, Cozla, etc.; mine de lignit la Petroșani, Livezeni, Lupeni, Uricani, Mehadia, Caransebeș, etc.; mine de fier la Moldova-nouă (în Banat), Moravița, Armeniș, Ghelar, Runc, etc.; mine de aramă la Oravița, Sascu; de plumb la Rușița; în fine chiar *isvoare de gaz natural* (metan) la Sărmășel, lângă Turda, la Saroș lângă Diciosân Martin și la Copșa-mică. Dar *minele de aur* dela Săcărâmb, — din jud. Hunedoara — ca și cele de argint și aramă din aceiași localitate, aflate în exploatare încă dela 1742? Se știe de asemenea că munții Apuseni ai Transilvaniei (în spre Abrud) sunt din vremuri reputați ca ascunzând aur, de care însă locuitorii din partea locului — faimoșii *Moși*, — nu se foloseau, ei fiind de meserie lemnari, ceea ce a dat naștere cunoscutei zicătoare:

„Munții noștri aur poartă,

„Noi cerșim din poartă 'n poartă“.

Este locul să arătăm aci în treacăt origina denumirii de *Moți* ce păstrează locuitorii din acele ținuturi. Din vechime ei purtau părul împletit chică și legat în vârful capului „moț”. Pașnici, buni lucrători, cinstiți și serioși, iubitori de libertate și curagioși, așa sunt Moții. E destul să amintim că Horia și Iancu, căpitani revoluției din 1784 și 1848, au fost Moți.

Continuând anunțarea bogățiilor naturale trebuie să amintim de asemenea că rocele cristaline ale Carpaților sunt avute în fier, aramă, cobalt, nikel, mercur, mangan, plumb, zinc.

În Carpați se mai află: antimoniu, opal, asfalt, gips, calcar, marmură, pietre de construcție, etc.

h) Dintre bogățiile naționale ale țării noastre nu trebuie să uităm *apele minerale*, din care unele se aseamănă dacă nu chiar întrec, pe cele mai vestite din străinătate.

Isvoarele minerale pentru băut și pentru băi sunt numeroase și ne mulțumim să cităm numai pe cele mai cercetate: Călimănești, Govora, Slănic, Slănic-Prahova, Bacău, Balta Albă, Lacul-Sărat, Strunga, Băițătești, toate din țara veche; — apoi Băile Erculane, de lângă Mehadia, Buziaș, lângă Timișoara, Ocna-Sibiiului, Zizina (fostul Zai-zon), Vâlcelele (fostul Elöpatok), Covasna, Tușnad, Borsek, Sovata, de lângă Tg.-Mureș, cea cu ape termale sulfuroase, Cojocna lângă Cluj, cu ape sărate, Baia Felix, de lângă Oradia-Mare și altele multe, de peste Carpați.

Cine nu cunoaște apoi miraculosul nămol dela Tekir-ghiol, care e o adevărată binefacere pentru lumea suferindă?

Pân'aci n'am făcut decât să schițăm, în linii destul de generale, situația creiată României, în urma războiului său național, din care a ieșit cu isbândă.

Mai rămân încă foarte multe de spus în această materie și se înțelege că, tot asemenea, cele ce am schițat pot căpăta o dezvoltare mai mare. Ne vom opri însă aci și, ca încheiere, nu mă pot împiedeca de a spune: Poeții și scriitorii noștri de seamă au cântat și au descris cu talent și iscusință frumusețile naturale ale țării noastre: munții și plaiurile, pădurile și văile, isvoarele și râurile.

De asemeni, firea blândă a țăranului, născut și crescut în mijlocul atâtor minuni.

Noi constatăm numai fericita așezare geografică a României, la jumătatea drumului între belșugul orientului apropiat și civilizația occidentului; mărimea suprafeței teritoriului și cifra populațiunei sale — doi factori cari îi dau preponderanță asupra celor mai mulți dintre vecinii săi; minunata configurație a solului: deoparte pitorescul pozițiilor naturale, de alta fertilitatea pământului, — acel amestec de plăcut și util, râvnit de toți; în sfârșit belșugul roadelor pământului și nesecatele bogății ascunse în sânul lui, care asigură existența locuitorilor și îngăduie trimiterăa prisosului celor cari duc lipsă, de peste hotare.

Iată oglinda situației adevărate a țării noastre!

Se cuvine dar, cu drept cuvânt, să fim mândri că purtăm numele de *Români*, și cu toții laolaltă, fără niciun fel de deosebire, să ne unim puterile intelectuale și fizice, spre a păstra și mări patrimoniul și prestigiul patriei noastre.

Iar celor puțini, neîmpăcați cu greutatea trecătoare ale traiului de azi, — totuși mai blânde decât în multe alte părți, — să le amintim cuvintele înțelepte ale vestitului scriitor englez Carlyle: *răbdare, tăcere, speranță!*

N. Burlănescu-Alin

Din izvodul amintirilor ¹⁾

O tu, familie binecuvântată!
Tu, mamă dulce și tu, scumpe tată!
Voi stați în cer, iar eu colind pământul!
Eu nemâncat, pribeag din casă 'n casă,
Imi cat, ca să mă 'nalț la voi, mormântul!

(N. Burlănescu-Alin. Sonete.)

După vacanța Paștelui, în 1889, un strein ne luase înainte. Care cum intram în clasa IV-a a liceului vechiu, și întrebam:

¹⁾ Pentru a servi la schițarea portretului sufletesc al poetului craiovean Alin. Aceste pagini trebuiau să însoțească un articol cu privire la opera literară a lui Alin, dar care, din cauza abundenței materiei, a trebuit să-l lăsăm pentru numărul viitor.

— „Cine e ăsta, mă? — Nu știu, l-am găsit în clasă, era răspunsul“. Nu mai 'nalt, nu mai gros ca noi, arăta totuși mai mare il trăda mustața și fața brăzdată de trăsurile adânci ale omului format. Superioritatea ce i-ar fi dat vârsta, era însă anihilată de privirea-i sfioasă și de un neșters zâmbet de blândețe.

Ora intrării profesorului se apropia; ne așezam fie care la locurile noastre. Eram cap de bancă; streinul, după puțină ezitare, veni spre mine și mă rugă să-i fac loc.

Tocmai la sfârșitul catalogului, profesorul strigă:

— „Burlănescu Nicolae! Când ai întrerupt liceul?

— Acum trei ani.

— Și ce ai făcut până acum?

— Armata. Am intrat voluntar și m'am liberat sergent.

— De ce ai întrerupt liceul, dacă era să te înapoiezi?

— De sărăcie!...“ Și... se așază cu grije, strângându-se, ca să ocupe cât mai puțin loc pe bancă.

O prietenie școlărească, inevitabilă, se stabili repede între noi, cu atât mai mult cu cât nici-unul nu se pricepea mai bine ca Burlănescu să ascută un creion, să scrie titlurile caetelor cu frumoasă caligrafie înflorită, să retușeze desemnurile sau compozițiile la limba română.

Intr'una din zile, când să ieșim la 12, se ia după mine și din vorbă 'n vorbă mă duce până acasă.

— „Dar bine, Burlănescule, tu nu te duci să mănânci?

— Nu, îmi răspunde el cu o voce surdă.

— Cum așa?

— Nu, nici eri n'am avut unde mânca!“

Să trag poarta după mine peste astfel de cuvinte, nu puteam; l-am poftit înăuntru și, destul de îngrijorat, explic părinților împrejurările care m'au determinat să'l poftesc. La masă, Burlănescu, întrebând cu blândețe de buna mea mamă, ne destăinuiește că e născut în județul Gorj, în satul Burlani, la anul 1867; că tatăl său, ajuns cismar la Craiova, murise în mizerie, și că mama sa rătăcea pe străzi nebună. El cu ochii plini de lacrimi, eu cu inima strânsă, ne retragem îndată după masă în camera mea.

* * *

Aci, în această cameră a mea, îi plăcea grozav bietului Alin! Când mă însoțea seara dela școală, găsea totdeauna aci, pe lângă un ciai copios, materie de distracție și de interes. În bibliotecă aveam, pe lângă cărțile mele școlare, nemănumărate cărți, foiletoane, reviste franceze de demult.

Pe când îmi preparam lecțiile de a doua zi, el se cufunda în citirea acestor cărți, neîntrerupându-se decât din când în când, pentru a mă întreba ce înțeles are cuvântul cutare sau cutare. Aci a început Burlănescu a prinde să facă primei pași în literatură; aci și-a schițat el primele poezii, poezii destul de naive la început, dar care totuși provocau admirarea mea și mulțumirea lui.

Tot în odaia mea găsi operele trubadurului francez Béranger, care îl entusiasmară mult. El își luă chiar pe Béranger ca tip, și începu să cânte vinul și femeile. Pe această vreme și-a luat și pseudonimul de Alin, explicându-mi că era în amintirea unei dragoste ascunse, ce avusese pentru o fostă a sa vecină—Alina—, un întreg roman pe care l-am bănuțit încă de atuncea, că a fost mai probabil făurit de imaginațiunea sa, decât că l-ar fi trăit în realitate. De altfel, afară de acest pseudonim, care ar aminti ceva, în ale dragostei Alin n'a prea insistat. A reușit mai bine, or chiar prea bine, în ale vinului. Faimoasa odă a beției, a lui Béranger, i-a plăcut atâta, încât nu numai că a tradus-o de atunci, dar n'a încetat cât a trăit de a o recita, de a o declama la chefuri și—Doamne!—la atâtea a luat parte bietul Alin, încât nu știu dacă a mai rămas cineva din contemporanii săi, care să nu-l fi auzit declamând:

Pe lună odată cel puțin,

Să-i tragem câte-un chef cu vin!

De Sf. Nicolae, în 1890, m'am dus să-l văd, să-l felicit. Sta în Dealul Părului, pe strada Vlad-Țepeș, în fundul unei curți. În niște dependințe, o cameră mică cu un giam spart, cu o ușă agățată parcă în clanță. Un pat de fer și o măsuță albă, cu un scaun schiop, forma tot mobilierul. Pe masă o foaie de hârtie, pe care Alin scria ghemuit și migălos. Alături o strachină în care fusese iaurt. Atât și

nimic mai mult. Pe un ger groasnic, fără foc în sobă. Alin, după ce se ospătase cu o strachină cu iaurt, scria, scria mânat de stafia mizeriei, și fără un gest sau un cuvânt de revoltă, își descria starea sufletului său, își plângea amarul:

...
Iar prin ea parcă răsbate
C'un glas stins, ca de orfan,
Cântul vântului ce bate,
Cântul omului sărman!

...
Și mai este sărbătoare
Pe o vreme așa de rea....?

Dar câteva cuvinte de încurajare aveau totdeauna darul de a înviora, de a mângăia pe nenorocitul Alin. Îndată prindea a-și plăsmui un viitor mai puțin vitreg, care să-l răsplătească de mizeria de acum, și bucuros că primea pe cineva în casa lui, că s'a găsit cineva să nu-l uite de ziua sa, răvăși toate hârtiile pentru a-mi citi poeziile sale mai alese. Una în special mă impresiona; era intitulată: „*Când vin acasă*” — a publicat-o mai în urmă sub titlul de „*Nocturnă*” — și era la adresa unor rude îndepărtate, care mai mult n'aveau decât aveau grije de el:

...
Să cerșești la altul pâine,
Să roșești pân'la urechi
Pentru țoalele lui vechi,
Ca s'o duci de azi pe mâine!..

...
Ah! ce greu să capeți milă
Dacă nu-i de la părinți!
Giaba lacrimi verși ferbinți,
Giaba traistă duci în silă!

Alin mânua și arcușul, și nici voce urâtă n'avea; nici arcușul, nici vocea însă nu-i erau cultivate. Zicea ore întregi din vioară; cânta de toate fără nici-un fel de note. Doinele în special îi erau dragi, și încă de pe atunci, în urma unei vacanțe petrecute la Târgu-Jiu, compuse „*Freamătul Zăvoiiului*”, mai cunoscut sub numele de „*Frunzuliță foi de fag*”, adevărat cântec oltenesc în formă populară, de dor,

de inimă albastră, care a făcut ocolul țării și e cântat încă de lăutari.

Burlănescu își cânta adesea singur acest cântec, punând tot focul în ultima strofă, care de fapt era poate singura sa notă personală.

Să mă 'ngroape în zăvoi,
Sub velința cea de foi.
Niminea nu m'o jeli
Decît apele din Jii!

Burlănescu, or cât ar fi vrut să imite pe trubadurul Bé-ranger, — ceiace mă făcuse să-l poreclesc: Bour, le Trou-badour — nu putea să nu aibă în mai toate cântecile sale, pe lângă veselie, și nota sa personală, tristă, deprimantă, datorită de sigur vieții sale atât de canonică.

În iarna anului 1890—1891, Burlănescu, care nu lipsea de la nicio reprezentație teatrală, vine într-o zi la mine cu un aer triumfător și grav. Se juca cu mult succes pe atunci, la teatrul Theodorini, Voevodul Țiganilor, cu Iulian. Un pasaj în special era bisat de public, acela în care Iulian cânta: „*Un cazе ciudate s'a intimplat*”.

Pentru a smulge și mai multe aplauze, Iulian imaginase a cânta aceste cuplete și în limba maghiară și germană, și voia să le cânte și în franțuzește. Amicul Burlănescu își luă asupra-și să le traducă. Pătruns de grava misiune ce i-se încredințase, dete fuga la mine. Trebuia să lucrăm repede. Era o Duminecă, traducția trebuia să fie fabricată imediat și cântată de Iulian chiar în acea seară. Cu deosebită ardoare ne puserăm pe muncă, și până în prânz isbutirăm să închegăm următoarea traducere schioapă:

Un cas étrange est arrivé
Au patinage quand j'y étais:
Une femme rondelette
Prenait son vol,
Les patins aux pieds (bis).

La pauvrete
Tombe à terre,
Sa morale... rale, est perdue (bis)!

Seara ne-am dus să ne ascultăm opera. Ce mândru era Alin, când numele i-se pronunță pe scenă. De atunci Burlănescu, cunoscut de altfel de toți ai teatrului, nu mai avea nevoie să intre clandestin pe ușile din dos; i-se îngăduia să se strecoare la reprezentații pe ușa din față a teatrului.

Muzică, teatru, poezie, era fatal: Alin începu să scrie pentru teatru, și primele sale lucrări, înfăptuite între 1899 și 1902, sunt traduceri destul de reușite a livretelor din „Cloches de Corneville” și din „Carmen”, iar mai târziu din „Gioconda”. Ele au fost dese ori jucate, dar nu i-au adus aproape nimic, căci îndată ce au fost afișate la Teatrul Național din București, drepturile i-au fost cumpărate în bloc de un vestit editor de muzică de peste drum, cu prețul derizoriu de 400 lei.

* * *

La bacalaureat în București. Eu, un copilandru de 17 ani, Burlănescu om în toată firea, totuși el nedeșlipit de mine. Și cu câtă ardoare, cu cât foc dorea să reușească și el la proba aceasta decisivă pentru noi — la bacalaureati

După fiecare probă trecută, cercetă, se documentă ce au făcut ceilalți, și făcea prognosticuri. Sosește în fine și ziua cea mare. Rezultatul examenului trebuia să ni se dea pe la 4; de la 12 eram toți grămadă pe scările Universității. Reușit! Reușit! O scoborîre val-vârtej a scărilor, o fugă la poștă pentru a telegrafia acasă fericitul rezultat! Plin de bucurie, uitasem pe Burlănescu bietul, care se perduse de mine. Pe când însă scriam telegrama la ghișet, recunosc vocea lui, care îmi șoptește rugător pe la spate:

— Scrie, mă Charles, și de mine c'am reușit, că eu n'am cui să-i scriu!

Sărmanul Alin! Luat de vâltoarea mulțumirii și a bucuriei celor reușiți, ajunsese și el cu toți ceilalți la poștă, dar vai! ce desamăgire! Cui? Cui să scrie el? Cu cine să-și împartă bucuria? Căci el n'avea pe nimeni!

* * *

Burlănescu bacalaureat, se înscrie la drept și la litere.

Primul an o duce greu, foarte greu. Ocupați fie care în altă direcție, nu ne mai întâlneam decât la câte-o sărbătoare, și une-ori seara.

Deși duceam eu însu-mi un trai mult mai modest decât acasă, amicul meu mai putea totuși găsi la mine un ciai, o vorbă bună și adesea, seara, lemne, câte încăpeau în buzunarele rupte ale lungului său macferlan. Imi destăinuia, bietul om, necazurile sale; toți reușiau să ia câte-o slujbă de copist; singur el, care deși scria mai frumos și mai corect decât oricare, era respins peste tot, căci nici o carte de vizită a puternicilor zilei nu-i însoțea cererile. Și totuși, câtă voioșie și câtă voce bună în sufletele noastre tinere! Cât de ușor s'aprindea Burlănescu la flacăra speranței, și atunci, uitându-și toate necazurile, lua vioara și se așeza pe cântat, până când adesea vecinii noștri, mai săraci în entuziasm și mai bogați în vârstă, ne reaminteau în cuvinte nu tocmai academice, că s'a făcut ceasu la care oamenii de treabă se culcă! Vioara înceta, dar Alin tot mai întârzia, înbiat de sigur de căldura sobei mele de tuci, de ceaiurile nenumărate ce bea cu deliciu, mai cu seamă când economiile îmi îngăduiau să i-le ofer însoțite de o linguriță cu rom, ori de un pahar de vin. Și la lumina vie a lămpii mele de petrol, s'apuca să scrie, să scrie până adormeam. Abia îl simțeam când stingea lampa și pleca. A doua zi dimineața, găseam scris câte ceva în caetul meu de amintiri!...

În fine, întâmplarea făcu să fie odată și pe voia lui Alin. Cancelaria Consiliului de Miniștri avea nevoie de un caligraf, care să scrie frumos decretele ce se prezentau lui Vodă pentru semnat. De data asta recomandările nu ajungeau; trebuia să scrii și frumos. Burlănescu fu numit cu o leafă la început de 90 de lei lunar. Era o avere. Alin era scăpat. Și adevăr este că îndeplinindu-și serviciul cu toată conștiința, Alin își dete și toate examenele de drept și desvoltă o frumoasă activitate literară. În acest timp scrise piesa originală cu subiect țărănesc „Două cumetre”, apoi *Doine Oltenesti*, *Făt frumos* (feerie), *La parapet* (alegorie) și altele.

* * *

Dacă Burlănescu ar fi rămas mai departe funcționar în Minister, soarta sa ar fi fost de sigur alta. El însă, obținând diploma de licențiat în drept, cere și i se dă un post de ajutor de judecător la Hârșova. Pentru el aceasta a fost o adevărată nenorocire. Leafă mare pentru vremurile de atunci, considerație, răspundere; bietul Alin nu era învățat cu nici-una din acestea. Prisosul de leafă îl cheltuia cu prietenii cântând și declamând. Considerație, eră ceva de ce nici nu se îndoiă, fiindcă el, cu toată firea de bohem ce avea, n'a îndrăsnit totuși niciodată să zică o vorbă rea sau urâtă cuiva. Răspunderea era pentru el în funcție de corectitudine și de sinceritate; el împărțea dreptatea nu după codul justiției, pe care nu-l prea știa, dar după firea sa cinstită și ertătoare! Puteau avocați, puteau superiorii să-i demonstreze că jurisprudențele îl obligă a da anume soluții în chestiuni bine determinate, — el le da tot alandala, dar alandala față de aparatul greoi și fățarnic al justiției, în fond, însă, conforme simplității sufletului său bun.

Negreșit că în asemenea condițiuni n'a putut sta mult în slujbă. De aci o serie mult tristă pentru bietul Alin. Rămas fără slujbă, învățat cu sărăcia, își reamintește de Bé-ranger și, cântând și bând, Alin mai vegetează câțva timp printre prietenii ce-și făcuse în Hârșova și după multe încercări izbutește să intre din nou în serviciul statului.

* * *

Alin a făcut cam de toate: a fost la finanțe controlor, în poliție ajutor de polițai la Târgu Jiu, funcționar la Prefectură, la Administrația Financiară, etc. Din toate posturile era înlocuit după puțin timp. Peste tot, același lucru: Alin cântând, nu-și vedea însărcinările serviciului, decât prin prisma firei sale blânde și tolerante.

Acțiunea sa ca polițai în special, a fost de multe ori delicioasă. Nu aresta niciodată pe borfași; când prindea însă să fie cam cu chef, și nu i se întâmpla rar, divulga toate secretele și sfurile politice și apuca să se jure că va aresta pe ciocoi. Ba chiar adesea chema pe vardist în toiul nopții și-i da ordin să aresteze pe X sau Y. Vardistul, fi-

losof, știa ce însemnează asta; și în loc să aresteze pe X, îl lua binișor de subsuoară pe șeful său și-l ducea acasă unde-l închidea cu cheia pe dinafară. Tocmai a doua zi dimineața se ducea vardistul de zi să-l descuie și să-l libereze.

* * *

Burlănescu, sătul de slujbe, se hotărăște să se înscrie în baroul din Craiova și să profeseze avocatura. Pentru a trăi din avocatură, se cereau însă câteva condiții ce lipseau bietului Alin. Trebuia ori să știe carte, ori să fie șiret; și cum întâia îi era cam străină, iar pe a doua o ignora cu desăvârșire, afacerile mergeau rău de tot. Și atunci, firește, pentru a trăi se lăsa dus de curent, și primind invitațiunile unora sau ale altora, Alin se abandona chefului, ne mai găsindu-și consolarea decât în versuri, în vioară și în vin.

Perdut din vedere, l-am revăzut ceva mai des în ultimii săi ani. Nu mai îndrăsnea bietul Alin să se înfățișeze prea des; avea conștiință de starea sa. Dojenit odată cu blândețe, Alin, cu lacrimile în ochi, îmi mărturisea: Ce să fac dacă toată lumea își bate joc de mine! Uite, fac un act și-i cer clientului 5 lei; ei bine, în loc să mi-i dea, mă bagă 'n cârciumă, îmi dă în schimbul actului ceva de băut, și uită să-mi dea cel puțin restul din 5 lei. Eu cer bani ca să mănânc, și ei îmi dau de băut!

Vizitându-mă într-o zi de vară în 1912 la țară, la Podari, Alin amintindu-și că peste puțin este ziua mea de naștere, îmi ceru voe să vie și dânsul să mă felicite ca pe vremurile de demult. „Cu plăcere îi răspund, dar cu o condiție: să nu bei absolut nimic în ziua aceia“. De vreme, de dimineață Alin sosește pe jos, cu câteva flori în mână. Era radios: rezistase tuturilor tentațiunilor, se ținuse de cuvânt. Ce plăcută zi am petrecut împreună! Presimțind parcă ceva, bietul Alin, retrăi în câteva ore împreună cu mine, în cadrul frumos al dealurilor de deasupra Jiului, întreaga sa viață, iar la masă avu cea mai deosebită atenție, lăsând, înainte de a bea primul pahar în sănătatea mea, să pice câteva picături pe jos, în amintirea celor scumpi plecați dintre noi. Nu cunoșteam acest obicei. Era o aluzie discretă și duioasă,

aşa cum ştia sărmanul Alin să facă, la o pierdere scumpă şi recentă ce încercasem în familie!

* * *

În acea zi pe înserate, înainte de a pleca, în chioşcul din culmea dealului, deasupra Jiului ale cărui unde le-a cântat cu atâta foc, şi faţă de Carpaţii lui iubiţi, care parcă dinnadins se vedeau în acea zi mai limpede şi mai mândri, Alin, scoţându-şi haina, mă rugă să-l examinez. Nu se prea simţea bine şi de câţva timp tuşea, tuşea îngrozitor. Un examen sumar mă luminează şi mă înmărmuri; în câteva clipe, prinsei a citi cu urechea actul de condamnare la moarte, pe curând, al sărmanului meu amic!

Afundat din ce în ce mai mare mizerie, Burlănescu e trimis de mine la sanatoriul din Bisericiani. Puţin timp după aceea însă, în 1912, o telegramă a administraţiei mă anunţă că Burlănescu a încetat din viaţă, iar peste două zile primesc ultima sa carte postală, scrisă cu câteva momente înainte de a muri, în care, ca şi la bacalaureat, ca şi în toată viaţa sa, sărmanul Alin îmi spune că, ne având cui să scrie, a dat administraţiei, pentru caz de nenorocire, adresa mea!

N'am relevat încă şi trebuie să o spun, că Burlănescu, în toată viaţa sa, cu toată sărăcia, cu toată vitregia împrejurărilor, a fost de o cinste şi probitate fără pereche. Niciodată, absolut niciodată, n'a cerut, sau dacă i s'a dat, n'a uitat să achite la prima ocazie datoriile sale... Şi este realmente un mare merit, când zilnic te strânge în chingi mizeria, să rămâi atât de profund cinstit.

De altfel, mândria îl împiedica să se vaiete, nu-şi permitea aceasta decât cu adevăraţii şi vechii săi prieteni; celorlalţi le arăta totdeauna voioşie şi inimă bună, iar dacă mulţi îl invitau la masă şi la petreceri, nu el e cel care profita mai mult, ci gazdele care se serveau de el, ca iscoditor de veselie şi de cântece.

Răsplata: La parastasul ce am orânduit la opt zile dela moartea sa, în biserica Sf. Ilie, — fapt anunţat prin gazeta locală şi din prieten în prieten —, n'a fost absolut nimeni, iar

banii adunaţi pe o listă de subscripţie deschisă de mine la o gazetă ce apărea atunci în localitate, pentru a se pune o cruce acolo, departe, la căpătâiul bietului Alin, au dispărut cu gazetar cu tot!...

Şi astfel sărmanul Alin, care cu atâta dărnicie a sămănat numai veselie în jurul său, doarme uitat de toţi, fără o cât de modestă cruce la cap şi...

Fără nimeni a-l mai jeli,
Nici chiar apele din Jii!

Bietul Alin!

Dr. Ch. Laugier.

Fragment dintr'o scrisoare

a lui N. Burlănescu-Alin

Zimnicea, 1893 Făurar în 20.

..... Eu, am început să scriu în genul lui Béranger. Această inspiraţie am prins-o dela un mort de oftică. Şi iată cum:

Mergând după el spre groapă, rişte idei sinistre îmi turburau mintea..... Parcă vedeam popoare înşirându-se dureroase în cortegiuri risipite, răsleţite după una şi aceeaşi icoană a durerii; văzând eu că majoritatea este a suferinţei şi întristărilor roabă, şi că cei ce cântă în astă lume aşa's de rari printre pâlcurile celea de fiinţe triste, vocea conştiinţei mele, ca un jurământ sacru, mi-a şoptit în astă noapte a vieţii, că sufletul este ca o fecioară mândră, dar haină într'ale dragostii omenestii şi că cu nimic n'ai putea să-i câştigi dragostea, decât dându-i în treacăt pe sub ferestrele palatului ei numai şi numai serenade vesele.

Să cântăm dar, dragă Costică. Durerea a fost de secole şi va fi; bucuria, veselia e rară, şi cu cât se găseşte, — se prinde —, mai anevoie, cu atât valoarea ei este mai mare.

Noroc şi ceasu ăl bun! Uite: beau un pahar în sănătatea prietenilor mei vechi. Ce buni sunt prietenii cei vechi! Intocmai ca vinul ăsta de Odobeşti.

Voi regretaţi că nu m'am dus la Odobeşti? ¹⁾ Iacă, au venit Odobeştii la mine. Imi făceaţi în necaz că aci o să beau numai apă de Dunăre? Aş, de unde? apa ştiţi că nu e bună nici în cismă. Destul se plâng de ea pe aici marinarii, împreună cu vânătorii de peşte!

Frăţie şi dragoste. Destul. Taman e ceasul de intrare în şcoală. Sunt dascăl, de!... n'am ce-ţi face!

Multă sănătate la camarazii de carte... şi spune-le c'am murit; doar şi-or aduce aminte cu drag.

Scrie-mi mai mult.....

¹⁾ Fusese numit în slujbă acolo, dar nu primise postul.

ACTE și DOCUMENTE

Acte și Documente

Comunicate de A. Oprescu.

Zapisul lui Stanciul și al fratelui său Vâlsan, prin care vinde lui Rafailă Călugărul 5 stânjeni de moșie din Mărăcini.

VIII. Adecă eu Stanciu împreună cu frate mieu Vâlsan făcut-am zapisul nostru la mâna lui Rafailă Călugărul cum să se știe că i-am vândut partea de moșie din Mărăcini stânjeni 5 pe talere $2\frac{1}{2}$ ca să fie lui stătătoare, lui și feciorilor și nepoților pentru că o am dat cu a noastră bună voe și pentru mai adevărată credință ne-am pus degetele și iscăliturile mai jos ca să se crează.

Noemvrie 15 din leat 7213 (1704).

Eū Stanciul

Eū Vâlsan

Și am scris eu Crăciun Ceaușu ot Bârca cu zisa lor.

Și martori Pătru Toegel 1 brat ego Dobre.

Carte de judecată dată în pricina dintre Vasile Logofătul cu Giurca, feciorul lui Cernat pentru niște moșie din Mărăcinul de jos.

IX. Costandin Otetelișanu Ispravnicu scaunului Craiovei dat-am cartea noastră de judecată lui Vasile Logofătul feciorul lui Dumitru Căpitanu Frătoștițeanu căci aici la scaun înaintea noastră avut-au întrebăciune de față cu Giurca feciorul lui Cernat de la Mărăcin însă stânjeni 30 ce au fost cumpărat Dumitru Căpitanul tatăl lui Vasile de la Cernat tatăl Giurcăi încă de mai înainte vreme de sint 33 de ani. Deci când au fost acum într'o vreme și-au luat moșneni de la Mărăcin șase boieri hotarnici de și-au

ales părțile lor de moșie și apucând Vasile Logofătul pe Giurca la acei șase boieri ca să-i dea această moșie să și-o lipească lângă moșia lui, iar nu Druică feciorul lui Pătru Vameșu, văr primar cu Giurca, fostu-s'au sculat cu pără asupra vărui său Giurcăi la acei șase boieri, de au zis că este această moșie a lui, iar nu este a lui Giurca. Iar Giurca având cartea Banului Spahiului și Costea Chircă, Logofătul Cartoroșanu și a Bădei Cluceru Bălăceanu de judecată și de rămas, care s'au fost părât de față Cernat tata Giurcăi cu Pătru frate său tatăl Druicăi, s'au fost rămas Cernat pe frate său Pătru, urmează s'o ție numai el această moșie cât văzum și noi cărțile aceste. Deci nefiind cărțile acestea la mâna Giurcăi, au fost rămas vărui său Druică la acei șase boieri și i-au dat boierii carte Druicăi să stăpânească el moșia. Deci Vasile apucându-se Giurca să-i dea moșia iar Giurcă nefiind cărțile lui la mâna lui, au fost tăgăduit că nu este zapisul tătănă său cel de vânzarea moșiei de la Vasile. Deci boierii i-au fost dat Giurcăi lege cu doi moșneni ca să jure că nu este zapisul tătănă-său cum văzum și noi răvașele boierilor de jurători la mâna lui Vasile. Deci Giurca nu și-a putut încredința sufletul să jure și au rămas de lege. Deci acum fiind amândoi de față înaintea noastră s'au dovedit foarte bine că este zapisul lui Vasile bun și adevărat. Drept aceea și noi i-am dat această carte a noastră lui Vasile să ție și să stăpânească această moșie cu bună pace și am dat și cărțile cele vechi ce au fost la Giurca și de către vărui său Druică și când va eși cartea celor șase boieri și zapisul lui Radu Rodescu și alte scrisori de ar scoate Druică să nu se crează și nici întru seamă să nu se ție. Aceasta scriem.

Avgust 26 din leat 7213 (1705).

Constantin Otetelișanu.

Cartea lui Constantin Știrbei vel Ban, prin care întărește stăpânirea lui Vasile, fiul lui Dumitru Căpitanu Fratoștițeanu peste 30 stânjeni moșie din Mărăcinu de jos.

X. Constantin Știrbei vel Ban dat am cartea noastră lui Vasile sin Dumitru Căpitanul Fratoștițeanu ca să aibă a ține și a stăpâni de acum înainte cu bună pace treizeci de stânjeni de moșie din Mărăcinul de jos, care moșie o au fost cumpărat Dumitru Căpitanul, tatăl lui Vasile de la Cernat tatăl Giurcăi de la Mărăcin, în preț drept talere $7\frac{1}{2}$ și a stăpânit Dumitru Căpitanu și cu

fiu său Vasile avea moșie în 35 de ani cu bună pace, iar când a fost Popa Livezeanul cu viață având și el moșie în Mărăcini împreună și cu Vasile și cu alți moșneni, fostu și-a luat șase boieri la mijlocul lor pe răvașele Măriei Sale prea luminatului nostru Domn Io Constantin Basarab Voevod de s'a fost ales ale lor părți de moșie cine ce a avut, fost-a apucat Druică pe vâru său Giurcă de această moșie ce a fost cumpărat Dumitru Căpitanul zicând Druică înaintea acelor boieri cum că este cea moșie cumpărată numai de tată său de la Radu Rădescu, iar Giurcă a fost zis înaintea acelor boieri cum că moșia este a lui iar nu este a vâru-său Druică, zicând că are cărți pe cea moșie de pâra și s'a fost întrebat tatăl Giurcăi cu tatăl Druicăi înaintea Banului Spahiului și a Chircăi Logofătului Cartoroșanul și a Badei Cluceru Bălăceanu și a fost rămas moșia pe seama lui Cernat tatăl Giurcăi și nefiind acele cărți de față la acei boieri, a fost rămas ca să fie moșia Druică și Vasile să și caute cu Giurcă și apucându-l Vasile pe Giurcă cu strânsoarea ca să-i îndrepteze moșia, a fost găsit Giurcă acele cărți de judecată ce a avut înaintea acelor boieri și fiind amândoi de față Giurcă și cu Druică înaintea lui Constantin Oțetelișanul care a fost ispravnic aici la scaunul Craiovei s'a îndreptat cu acele cărți ca să și-o fie Giurcă moșia cu pace de către vâru său Druică și să o stăpânească Vasile feciorul lui Dumitru Căpitanul cu pace precum o a cumpărat, pe cum am văzut și cartea lui Constantin Oțetelișanu și celelalte cărți de judecată la mâna lui Vasile și a fost de față și Giurcă vânzătorul față aci înaintea noastră când s'a făcut această carte. Drept aceea au dat această carte a noastră lui Vasile ca să fie această moșie cu bună pace și de către Giurcă și de către Druică, alt val să nu mai aibă de acum înainte. Aceasta am scris,

Mai 30 din leat 7215 (1707).

Constantin Știrbei vel Ban.

Jalba lui Ion Fratoșțițeanu din Ploești, în pricina ce are pentru moșia Hurezu din județul Dolj.

Prea Innălțate Doamne,

Jeluesc Măriei Tale că având o moșioară ot sud Doljiu în hotarul Hurezul, care stâneni 106 i-au fost răscumpărat răposatu tată-mieu de la Constantin, stâneni 47 dela Radu Târnoveanu ce i-au fost vândut la alte mâni streine și fiind răposatu tată-mieu rudă de aproape mai sus numiților Târnoveni i s'a fost căzut

de a răscumpăra această parte de moșie, după cum arată zapisele de la leatu 7258, care această parte de moșie nefiind bașcăluită din moșia boierilor Târnoveni ce este tot într'acest hotar s'a fost stăpănit de răposatu tată-mieu până la moarte, cum și de mine; iar la leatu 1783 fiind totdeauna gâlceviri între moșneni, a cerut cu toții la dumnealui Caimacanul ca să li se orânduiască hotărnicie, de a li se bășcălui fiește-căruia partea de moșie și ce avea, puindu-le și pietre.

La care eu fiind depărtat cu șederea de această moșie și neputând merge acolo în fața locului, am făcut vechil în locul meu dându-i toate zapisele ca să răspundă și mergând vechilu în fața locului ca să ceară partea mea de moșie, s'a sculat doi feciori ai lui Costandin Târnoveanu anume Ilie și Bănică, zicând că nu mă vor îngădui de a stăpâni această moșie, ei să nu dea banii răscumpărării înapoi și dând jalbă vechilu la dumnealui Caimacanul arătând și zapisele iscălite de tatăl lor cum și de ei, poruncește Caimacanul ca tot venitul de pe moșie să se strângă la un loc și să vie să se judece cu vechilu meu, la care ei nesupuindu-se poruncii n'au vrut să meargă să se judece, iar venitul l-au luat tot, cum și în anul 1784, iar acum la anul 1785 iarăși au dat jalbă vechilu la dumnealui Caimacanul ce este acum și poruncește boierilor hotarnici ca să-i judece și iarăși nu s'a supus făcând mare gâlceavă cu vechilul meu și mă aflu păgubaș luminat Doamne de tot venitul moșiei într'acești trei ani cu hotărnicia moșiei și nu s'a mai hotărât.

Mă rog milostivirei Innălțimei Tale ca să mi se facă o luminată carte către Dumnealui Caimacanul de a mi se orândui doi hotarnici: pe dumnealui Barbu Oțetelișanu biv clucer za arie despre partea mea, ca să mi se aleagă partea mea de sumă stânjiniilor ce se arată în zapise la o parte, puindu-mi pietre să lipsească gâlcevurile și de tot venitul din trei ani ce s'a luat de mai sus numiții, ce va fi mila Măriei Tale.

Robul Măriei Tale

Ioan Fratoșțițeanu ot Ploești.

Pe aceeași hârtie urmează rezoluția:

Io Mihail Constantin Șutu Voevod i Gospodar

Cinstitul și credincios boierul Domniei mele Iordache Șutul biv vel clucer Caimacanul Craiovei, sănătate.

Să cercetezi Dumneata jalba aceasta și de este după cum să jăluește să trimiți să-l aducă și fără de voe, pe care înfățișându înaintea Domniei tale să-i judecați și cu dreptul urmând să le hotărâți în scris și să îndreptați, iar de va fi trebuință a se face alegere și la fața locului, veți orândui boierinași cari vei socoti ca să facă alegere dreptății.

1786 Februarie 28.

Procit Vel Logofăt.

Biv ștori Logofăt.

Documente privitoare la Starea Țăranilor

comunicate de N. G. Dinculescu, Profesor

7131 (1622) Oct. 28.

8) *Milostieio Bojiei Io Radul Voevod i Gospodinū davat Gospodsvomi siu poveleaniiu Gospodsvomi*¹⁾ satului Segarcea de în județul Doljil care iaste slobozia ci(n)stitului și prea luminatul părintelui Chiril patriiarhului ce au fost dela Alexandrie ca să fie în pace și slobod de toți boiarii și mari și mici și de slugile lor și de toate slugile Domnii Meale și de toți oamenii de nimenilea val sau băntuială să n'aibă nici rumânii nici dobitocul lor să nu se tragă pentru alții ce să fie în pace pentru că l'am lăsat Domnia Mea acest sat să fie numai pre seama oamenilor Patriiarhul iar alt nimenilea treabă în sat să n'aibă că cine va învălui rumânii sau dobitocul lor fără știrea Domnii Meale să aibă a da Domnii Meale 500 de galbeni și avea certare cu 500 de toiage. Derept aceia și tu Stanciule post. de Dlăga încă să cauți de acum foarte să te ferești de slobozia părintelui Patriiarhul nimica să nu învăluești nici tu nici feciorii tăi nici să aibă opreală rumânii de pre în păduri ce să-și tae leamne de foc unde vor afla ori fie în ce pădure că cine-i va opri certare va avea. Așijderea care boiarin sau oamenii lor sau slugile Domnii Meale vor merge fără știrea Domnii Meale să învăluiască satul părintelui Patriiarhul să fie volnici săteanii și oamenii sfinții lui cu această carte a Domnii Meale să-i bată și să-i trimiță aicea la Domnia Mea. Derept aceia și voi rumânilor și voi ispravnicilor ai părintelui Patriiarhul încă să căutați să nu faceți ceartă fără lucru cu vecinii voștri că apoi și voi încă veți avea certare că așa iaste învățătura Domnii Meale. *Inaco da neast poreci Gospodsvomi. I is sam reci Gospodsvomi.*

*Pis u Gherghița mesița oh. 28 dni. Văleat 7131*²⁾.

(L. P.)

*Io Rodul Voevod. Milostieiu Bojiei Gospodimu*³⁾.

(ss) Io Radul Voevoda. *Ucit vel postelnic*⁴⁾.

¹⁾ Formulă aflată în toate documentele vechi și care pe românește sună: Cu mila lui D-zeu, Io Radul Voevod și Domn, dat-am Domnia Mea această poruncă a Domniei Mele...

²⁾ În românește: Și altfel să nu fie poruncește Domnia Mea. Și ispravnic însuși cuvântul Domniei Mele. Scris la Gherghița luna Octombrie 28 zile. La anul 7131.

³⁾ Io Radul Voevod cu mila lui D-zeu Domn.

⁴⁾ A dictat marele postelnic.

7129 (1620) Oct. 14.

9) + *Milostieiu (Bojiei) Io Radul Voevod i Gospodinū davat Gospodsvomi sie poveleanie gospodsvomi ci(n)stitului și prea luminatu(lui) parintele chir Chiril papa ipatriiarh ot Alexandrii-scago grad ca să fie volnici (oam)enii sfinții lui naim — cu această carte a Domnii Meale să fie vama dela Ocna cea Mare cu venitul ce se va aleage să ia vama de tot (cu)m au fost leagea și mai denainte vreame pentru că am miluit Domnia Mea cu această va(mă) să fie de ajutoriu la sfânta-i patrierșie dela Alexandrie și de nimenilea opreală să n'aibă. Derept aceia și voi cămărașilor cari veți fi la Ocna cea Mare în vreame ce veți vedea cartea Domnii Meale iar voi încă să căutați să aveți a da vama la mâna oamenilor ai părintelui Patriiarhul ce sânt mai sus scriși den tot ce se va cădea până într'un ban și niinenilea să nu să ispitească a opri această vamă preste cartea Domniei (Meale căci) acela om mare certare va avea de cătră Domnia Mea. I naco danea poreci Gospodsvomi.*

Pis Lepădat mesița oh 14 dni. Văleat 7129.

+ Io Radul Vv. (L. P.) *Milostieiu Bojiei Gospodinu.*

(ss) Io Radul (Voevod).

7163 (1625) Aug. 15.

10) + Eu Preda și eu Udriște feciorii răposatului Oprei Logofătul de *Șirineasa* mărturisim cu acest zapis al nostru cum să se știe că am vândut noi Simei Logofătul toată partea noastră de în sat den *Păusești* cât să va aleage însă întâiu casele ceale de piatră ce au făcut tată nostru cu tot îngrădișul și cu grădina și cu locul hălășteului cu jumătate de grădină și viile amândoa cea de sus și cea de jos și moara toată și 7 rumâni anume Gherghe cu fămeaia-și și Radul Lungul cu fămeaia-și și Barbul cu fămeaia-și și Lăudat cu fecioră-și Bălaci Radul și Dumitru feciorii larcuiului; aceștia toți cu dealnițele lor. Și iar dealnițe fără oameni întâiu dealnița Fulgăi, dealnița Neaniului, dealnița Badei Sitea și 7 fâlci de loc deosebi cumpărat de tatănostru. Aceastea toate le-am vândut Simei Logofetul derept bani gata 16900 și miiare vedre 76 vadra câte 120 de aspri, aspri 7920 și 1 plașcă de grana și am luat acești bani și această miiare deplin de în mâna Simei Logofetului și am vândut de a noastră bună voe fără nici o silă de înaintea a mulți boiari și oameni buni și cu știrea fratinenostru lu Stroe că el acolo n'au avut parte căci și-au luat partea lui în Folești și cu știrea tuturor megiașilor den sus și den jos. Și oam

vândut în zilele Domnu nostru Io Radul Voevod cându au fost cursul anilor 7131 mesița Oct. 1 dni însă să se știe că aceaste ocine ce sânt mai sus scrise le-am fost vândut mai nainte cu 1 an jupânului Hrizei vel vistier în cursul anilor 7130 mesita... încă cu rumâni mai mulți cari au fost de toți 16 anume Vladul i Radul i Stănil i Neaniul i Barbul i Badea Sitea i Gherghe i Radul Lungul i Bălan i Vlaicul i Dobrogeanul i Lădat i Dumitru i Radul i Călugărul aceștia toți i-am fost vândut drept bani 40000 și ne-au fost dat înaintea aspri 10000 și 1 plașcă de postav iar rumâni într'aceaia se-au sculat cu pără asupra noastră cum sântu ei mai volnici să se cumpere decât să-i vindem altora căci ei nu ne-au fost rumâni de moșie ei au fost judeci vânduți tătăine nostru Oprei Log. Deci într'aceaia văzându Hrizea Vestiliariul că-i iaste (rupt)....ul cu pără au lăsat să se cumpere ei și ne-au apucat pre noi să-i dăm banii și plașca îndărăt deci noi n'am avut bani ci am luat dela o seamă de rumâni bani și i-am dat înapoi în mână Hrizei Vist. Deci apoi de într'acei rumâni se-au cumpărat de către noi anume . . .

Mesița August 15 dni văleat 7133.

Risipiții-Doljiu

Hrisovul lui Alexandru Voevod, feciorul lui Ilias Vodă, prin care dăruiește satul Risipiți mai multor moștenitori ai satului ¹⁾.

1627 Aprilie 2.

Cu mila lui D(u)mnezeu Io Alexandru v(oe)v(o)d domnu a toată țara rumânească fecior(ul) marelui răposatului Io Ilias v(oe)v(o)d datam domnia mea această poruncă a domniei mele satului Risipiți din sud Meh(e)d(inți) și moștenitorilor satului anume i Pătru și lui Mănila i lui Ciortan și lui Pătrăgoi și popei Albului și lui Brătilă i Botoe și Suricea și Stanciului și lui Lepădatu și lui Risipă și lui Ghidoe și cu toți frații lor și cu toată ceata lor și cu feciorii lor câți Dumnezeu le va dăruî ca să le fie lor acest sat ce s'au

¹⁾ Document ce se află în păstrare la D-nul Ion M. St. Găman, vechilul satului Risipiți.

zis mai susu tot cu tot hotarul și cu tot venitul și cu viile d(upre)tutindenea, din hotar să fie pân la hotar și hotarale satului să să știe din mägura Cerătului până la lacul Singur la doauă mäguri Gemen(e) și la dealu pă calea Cușmirului la piatra(lui) Nan și pă drumul Prutului sau al Fântânii la hotarul lui Dobridor, de aci pe drumul Ascunsei apoi iarăș la mägura din vii pentru că astă moșie și satu ce s'au zis mai sus au fost bătrână și dreaptă moștenire încă mai de nainte vreme din zilele altor bătrâni domni și tot au stăpânit moștenitori(i) ce s'au scrisu mai susu, acestu satu și moșie cu bună pace până în zilele Mihnei v(oe)v(o)d: apoi când au fost atunci în zilele Mihnei v(oe)v(o): s'au sculat buzăștii cu pără.....¹⁾ jupânul Radu biv vel armaș.....²⁾ și fratesău Preda biv: spătari, și....³⁾ Stroe biv: 2: post(elnic): pentru acest sat ce s'au zis mai susu pentru căci au fost iei atuncea stăpânitori și cu sila ei i-au năpăstuitu pe acestu satu de l-au rumănit și le-au luat moșia lor cu sila (e)i au mai zisu cum că le-ar fi fost satul acesta de moștenire, iar dupe aceia acei moștenitori ce s'au scris mai susu ei să plânga de strâmbătate înaintea Mihnei v(oe)v(o)d. Dape aceia domniea lui Mihnea vvd. au luat seama și au judecat după dreptate și după lege cu toți cinstiții boerii domnii lui și au dat ace⁴⁾ tari lege: 12 boeri ca să jure cum că n'au fost avut (c)u buzăștii nici un amestecu cu satul lor apoi că au fost la zi și la sorocu iar satul Răs(ipiți)⁵⁾ atu deplin acei 12 boeri și au jurat înaint(ea) Mihnii vvd. cum n'au fost avut buzăștii nici un amestec nici treabă că d.... . . .⁶⁾ (a)u luat lege peste lege=24=de boeri.... copere pre acei: 12: boeri sau să'i supu(e) apoi câți au fost la zi și la sorocu iar aduna la lege să jure ci au răma(s) ca Mihni v.v.d. cum că nici un amest(ec) și treabă să nu aibă cu oamenii și fi apoi de aceia buzăștii ei n'au vrut să să lase ci s'au sculat fără de nici o dreptate ci le-au înst(ăpânit?) cu sila moștenitorilor ce s'au zis mai sus r șiea și le-au luat moșiea și cartea ce au avut dela mâini(le) sătenilor din Răsăpiți fără

¹⁾ Ras în document. ²⁾ Iarăși șters. ³⁾ Idem. ⁴⁾, ⁵⁾, ⁶⁾ Man. rupt.

de cale și fără de judecată și fără de nici o dreptate și nici au fost (*ju*)rat cu = 24 = de boeri nici nimic apoi de atunci până în zilele domnii mele înăi domnie tot au buzăștii¹⁾ acel sat însă în s(*am*)a lor iar când au fost acum când am stătut domniea mea a fi stăpânitorii țării rumâmânești în scaunul domniei mele cu schiptrul dela cinstitul împărat iar acei moștenitori ce s'au zis mai sus ei au venit înaintea domnii mele la marele divan și înaintea cinstiților boerii domnii mele de să plângea și să jăluia cu multe lacrimi pentru multa nevoe și greutatea și asupreală ce au avut ei de către buzăști cum că i-au fost asuprit d(e) i-au rumănit și le-au luat moșiile lor cu sâla pentru căci era ei stăpânitori și era de față la divan și jupâneșele buzăștilor înaintea domnii mele iar dupe aceia domnia mea am luat seama și am judecat dupe dreptate și după lege și toți cinstiții boerii domniei mele din d(*iva*)n și bine am adevărit domnia mea cum că au fost asupriți acești moștenitori ce s'au zis mai sus de către buzeștii fără de cale și fără de drept(ate) în care au întărit toți boerii mari și mici înaintea domniei mele pentru dreptatea acestor moștenitori ce s'au zis (mai sus) cum că au fost ei asupriți de către buzăști aci au rămas jupâneasa Sima stolniceasa și jupâneasa Catalina și fiesa Mara și jupâneasa Mariea și frate-său Radu post: (elnic) de lege și de judecată dinaintea domnii mele cum că până în veacu amestec și treabă să nu aibă cu satu Râsipiți și să fie ei slobozi și megiași cu moșiile l(o)r de acum înainte în veac cum au fost ei și mai de nainte vreme și am luat dela dâșii domniea mea și cărțile lor ce avea de pără iar după aceia jupănes(ele) ce sau zis mai sus ele au jurat pe sfânta evanghelie cum că nu iaste nici o carte la mâna satului Râsipiții iar de va scoate de acum înainte . . .²⁾ niște (căr)ți de pără vre odată la alt domnu să nu să crează ci să fie mincinoase apoi dupe aceia tot au fost acei moștenitori satu Râsipiți ce s'au zis mai sus în pace și glo(. . .) cu moșiile lor până în zilele lui Gavriilu v. v. d. iar când au fost în zilele lui Gavriilu v. v. d. s'au sculat, s'au sculat cu

¹⁾ Ras. ²⁾ Șters

pără un boeri stăpânitori, jupân Ianai(he Ca?)targiu biv vel ban: ce au fost luat pe jupâneasa Mariea (f)ata buzăscului jupanului Radu clucer: apoi iarăș s'au pus în spinarea acestor moște(*nitori*) zis mai sus din împreună cu jupâneasa Sima stolniceasa . . . i cumnatu-său Radu post: (elnic) apoi iarăși i-au ru(mănit) în sila lor și le-au luat toate căr-
(tile) satu de moștenire ce s'au zis mai sus întâi luând și (. . . . do)mniei mele altă carte iarăș a domniei mele altă carte iarăș a do(*mniei mele*) și iarăși catu . . . v. v. d. toate aceste cărți ce s'au zis mai sus
dă și banul Catargiu și cu jupâneasa Sima (postel)niceasa și cu Radu post(elnic) feciorul Buzăscului cumnatul banului Catargiu și i-au ru(mănit) . . . ști moștenitori ce s'au zis mai sus: ne având ei unde să să m(*ai*) pârască apoi de atunceă până acum în zilele domnii mele tot au așteptat acești moște(*nitori*) ce s'au zis mai sus cu multe lacrimi: iar când au fo(st ac)um când când s'au milostivit domnul Dumnezeu și cinstitul împăratul de m'au dăruit și m'au milu(it) cu domniea și cu schiptru de stăpânirea țării într'al doilea domnie iarăș la scaunul domniei mele iar satul Râsipiți ce s'au zis mai sus și moșteni(torii) satului anume Nan și Badea și Nicoară și Manea cu frații lor și cu ceata lor ei iarăș au venit înaintea domniei mele de jeluia și să plângea cu lacrimi pentru multa nevoe și asupreală ce au fost avut ei în urma domniei lui de către jupan Ianaiche banul Catargiu și de către jupâneasa Sima stolniceasa și de către Radu post(elnicul) feciorul jupanului Radu Cluceru Buzescu cum iarăș s'au fost pus acei boeri ce s'au zisu mai susu în spinarea lor de i-au rumănit și le-au luat moșia lor cu sila și le-au luat și cărțile lor de moștenire ce au fost avut satu și au venit și jupâneasa Sima stolniceasa și Radu post(elnicul) toți de față înaintea domniei mele de s'au pârât apoi întru aceia și domniea mea iarăș am luat seama și am judecat după dreptate și după lege cu toți cinstiții boerii domnii mele din divan mari și mici și am văzut domniea mea cum i-au fost asuprit pe acești moștenitori satu Râsipiți Buzeștii ne având nici o treabă și amestec cu satu Râ-

sipiți. Apoi iarăș au rămas de lege dinnaintea domniei mele jupâneasa Sima stolniceasa și Radu postelnicu al doilea rând cum până în veaci amestec și treabă să nu aibă ei cu satu Risipiți de acum înaintea și am luat domniea mea toate cărțile lor ale jupâneasii Sima stolnicei și ale lui Radu post Buzăscu și cele ce au avut la satu Râsipiți încă după aceia iarăș au jurat al doilea rând jupâneasa Sima stolniceasa și Radu post(elnicul) pe sfânta evanghelie cum că altă carte veiche de pără de ale satului Risipiți nu au la mâna lor iar de va scoate ei vre'o dat vre'o carte de pără de acest sat ce s'au zis mai susu să nu să crează ci să fie mincinoasă, pentru aceasta am dat și domniea mea satului Râsipiți și tuturor moștenitorilor satului ca să fie lor satu ce au zis mai sus de moștenire și ohavnicu lor și feciorilor lor nepoților și strănepoților și de nimeni să nu să clătească după zisa domnii mele. Iată mărturii am pus domniea mea pe jupan pa vel dvornic i jupan Hriza vel logofăt i jupan Dumitrașcu vel vist(ier) i Gorgan sp(ăta)r i Dumitraiche stolnicul i Romadă comisul i Diamandi pah(a)r(nic) i jupan Candiloi vel post(elnic) și ispravnic jupan Hriza vel log(o)f(ăt) și eu Neagoe log(o)f(ăt) am scris în scaunul București.

Apr(ilie) 2 leat 7135.

Acest izvod s'au tălmăcit dupe hrisovul sârbescu pe limba rumânească din cuvânt în cuvânt de popa Radu Prot(o)popu ot sud Doljiu.

1781 Sep(tem)b(rie) 2.

Popa Radu Protopopu.

Comunicate de Ploșor

NOTE ȘI COMUNICĂRI

Inscripții din Bisericile Olteniei¹⁾

adunate de T. G. Bulat
Profesor

9) Biserica veche din Muereasca de sus.

„Această sfântă și dumnezeiască besearică iaste zidită din temelie de piatră de robii lui Dumnezeu Andrei dinpreună cu soția mea Maria Drăgoescu din Muereasca de sus ctitori, ca să pomenească în veaci întru cinstea și lauda sfintei prea cuvioasii noastre Paraschevii: în zilele luminatului Domn Io Costandin Mihai Racoviță Voivod; fiind episcuopii Râmnicului Gligorie episcop Kir Partenie episcop“²⁾.

În biserică se află zugrăvit chipul lui Gligorie proin mitropoli: și al lui Resani — 7272—1764 (?).

Pe un octoich din 1839, trecut la biserică cea nouă, găsim t „să să știe că la leatul 1854 Iunie 25 s'au bătut toată ziua cu tunurile Muscalii și Turcii de dimineața până seara și au venit și ocărmitori pus de Turci în orașul Râmnicului și s'au făcut zarvă mare încât s'au speriat toată lumea de frică, frică mare. 1854 Iunie 25 Vineri“.

Aflăm și aci cărți legate de același legător—ca la Călimănești—Toma Bălilescu, cel cu atelierul la Aref și la Tigvenii Argeșului

10) Biserica din Bogdănești.

„Această sfântă și dumnezeiască beserecă unde să prăsnuește hramul sfinților îngeri: s'au zidit din temelie de jupân Iovan și de Ispas și trecând multă vreme s'a îndemnat Dumnealor Preda

¹⁾ Vd. „Arhivele Olteniei“, An. I, pag. 238 și 409.

²⁾ Este epoca când Grigorie Socoteanu se retrăsese, ca să ajungă apoi mitropolit Partenie 21 Mai 1764—1770.

Buzoreanu Aga i jupăn Tudosie grecu i popa Gheorghe i Iordan i Samfirache Gheorghe, aceștia au împodobit-o cu jugrăveale precum se vede și cu toate câte sânt ca în veci să să pomenească în zilele lui Io Mavroghen Voevod fiind episcop Filaret.

Leat 7299—1791 Noembr 17^a.

Pe un Minei — Noembre — de Neamțu: „Să se știe că la leatul 1852 Martie 30 au fost sfântul Paști și au nins în ziua de Paști zăpadă mare de 4 palme de mare zăpadă și mergea oamenii cu copii în disagi pă cai și în sânni și au ținut această zăpada 7 zile de au nins. 1852 Mart 30^a.

11) Mănăstirea dintr'un lemn.

La „Mănăstirea dintr'un lemn” în păretele dinspre m.-noapte, încadrată exterior, am aflat această piatră care ascundeă oasele unui meșter ales, ce fu Gherontie, în mirenle Gheorghe. Dacă sfârșitul secolului al 18 și începutul celui de al 19 a avut pe talentul caligraf: istoriograful Dionisiu Eclesiarhul, de ale cărui opere am aflat în număr însemnat în bisericile oltenesti,—apoi în întâia jumătate a secolului trecut ținutul nostru are pe admirabilul caligraf și zugrav Gherontie. Unul și altul merită să fie studiați de cel care va voi să se intereseze de arta olteană. Piatra din nenorocire nu ne spune mare lucru. Ea zice: + „Aici să odihnesc oasele încetatului din viață Prt. Gherontie shimonah zugrav și cântăreț la sf. Măn. Xorez ani 23. 1863 Agst 7^a. Dela dânsul avem și la Polovragi icoane, unele lucrate chiar către sfârșitul vieții sale. Astfel găsim pe una: „de Gerontie zograf 1861 Iulie 30^a”; pe alta: „Aceste sfinte icoane s'a făcut cu toată cheltuiala Sfinții Sale Părintelui Leontie protosinghelul și e (gumenul¹) acestui sfânt schit Polovragii. Zugrăvite de Gerontie psaltul mns Hor(e)zi 1861 Iulie 30^a. Pe alta: „Aceste sfinte icoane s'au făcut prin osârdia și cheltuiala Dumnealui marele pitari Petru Gheorghiu peloponesin din județu Lachedemoniei spartiatii și le au dăruit sf. schit Polovragi 1846 Iulie 12 de Gheorghie zograf²)^a. Pe o alta o însemnare identică, până unde continuă astfel: „și au dăruit acestea și steagul Botezului sfântului schit Polovragi la care au fost îngrijitorio 35 de ani sub protecția cuvioșii sale Xrizant Penet. Arhim și egumen sf. mnt Xorezu”. Deasupra găsim în roșu: Zugravitus-au aceste sfinte și dumnezeiești icoane de mine Gheorghie

²) Deci la 1846, el nu era încă monah

¹) Icoana e arsă aci.

zograf și cântăreț al sfintei mănăstiri Xorezu leatul 1846 Iulie 12^a. Dacă mai adăogăm însemnarea de pe o icoană: „Leontie prtsigl- (protosingel) și eg(u)men Schitu Polovragi” și cea de pe un dulap: „Xrisant Protosg 1828 Mai 7 (?)”, este tot ce mai aflat nou, ținând cont de ce s'a dat la lumină de regretatul Stefulescu asupra acestui schit¹).

12) Biserica din târgul Hurez²).

„Această sfântă și dumnezeiască beserică este din temelii zidită și înfrumusăciată cu toată cheltueala i osteniala dumialui jupană Ionie Ursanu carele și vataf(ă) să afla plaiului Hurezului și a Dumnealui jupan Costandin(ă) Kovria i jupania sa Stana și întru aceasta și lau aduceri în beserică și întru pocfala sfântului Ioan(ă) Botezătoru aceste 2 sfinte praznice să le savarsească ca dumnealor cata să să pomenească cei vii acei raposați în veci și cu tot niamu Dumniilor. Și sau zidit această sfântă beserică în zilele mării sale Costandin(ă) Moruz Vodă cu blagoslovenia parintelui episcopului Nectarie; la ani 1800 început și s'au mai îndemnat de au mai ajutorat și alți titori cu bani. Și cu Dumnezău pomenirea, vii Ion Mihăilă Nediala, Costandin, Dumitru Nicolae erei, George leat 1804^a. Ușile dela intrare sunt artistic lucrate și cu însemnarea în lemn: „Matei Ungureanu 1807^a” și vultur cu crucea în cioc. Pe cea din stânga cum privești: „Ion(u) Vataf Cost(n)din Co(vrea)”.³

În interiorul bisericii, la dreapta intrării, sunt zugrăviți: Jupan Costandin Kovrea³), și lângă el „Jupan Stana”. La stânga: Ioan vel. vstr. vataful plaiului Hurezului; lângă el „maica sa Nedelea”. Pe peretele de m.-zi „Jup. Stanciu san ego, Jupa Maria, Jupan Ioan San Zanfir Măldărescu, Jupana Stanca. Pe peretele din m.-noapte diferiți ctitori, interesant pentru costumele lor. Pe o icoană „Marin zugravu 1858”. Pe alta: „anul 1858 Martie 20^a”. „Pe o a treia „Această iconă e zugrăvită de domnu Iancu Dumitriu, hot Târgu Hurezu la anul 1858 Mai 31 Marin zugravu”.

¹) Deși nu intră în cadru subiectului nostru, ținem să amintim că dacă acest schit oltean este asigurat, e în cea mai mare parte mulțumită Păr. Sabareanu, actualul egumen.

²) Pizania extrem de greu de citit; și litera și piatra contribuiesc în mod egal la aceasta.

³) Familie de boerșani, ajunși azi țărani de rând, în Hurez.

Pe o alta: „1850 Octombrie 7 Ioan zograf Coltescu“. Pe o cruce lucrată admirabil în filigram: „Ioanike Arhimandrit anu 1848“. La intrare, înăuntru „Intărește Doamne Biserica... zugrăvi fiind Manolea i Dinu ot Craiova calafe(sic) fiind Stanciu ot Craiova, Dumitrașco i Dumitru leat 1807“. Pe un minei de Buda 1805 aflăm: „Această sfântă și dumnezeiască carte ce se cheamă minei de slujește pe luna lui Septembrie este tipărită de la Buda de la Pesta și s'au cumpărat de Dum. Gheorghe Sărdărescu cu t^{li} 8 și s'au daruit la sfânt. biserica de la târgu Hurezului pentru pomenire“. Pe un minei de Buda, luna Iunie: „Acest(ă) minei iaste al sfintei bisarici cea de piatră din târgul Hurezului, satul Rămești ce s'au făcut(a) de Dum. vist. văt(af) Ioan Ursanul(ă) i Dum. Costandin Cofrea hram. Intrarea în bisarică i al sfântului Ioan Botezătorului leat(ă) 1808 Febr. 1“. Aceași însemnare în mineiul de August și pe un octoih de Blaj. Pe mineiul de Iulie se adaogă: „și am scris Popa Ioan ot Rămești“. Acelaș lucru pe un Triod de Râmnic. Pe o cazanie tipărită supt Chezarie al Buzăului 1828, se găsește: „Această sfântă cazanie este cumpărată în zilele Prea înălțatului nostru împărat Nicolae Pavlovici cu l. 832 de robii lui Dumnezeu Costandin Dumitru sin Niculae Kovrea și am scris eu Costache logf. dascălu Mald(ărești) Hor(ezu)lui cu învățătura dumnilor“. Acelaș lucru pe un minei de Mai; pe cel de Noembrie găsim că este cumpărat și de Sărdărescu. Mineele de pe Octombrie, Ianuarie, Februarie și Martie dăruite de Ursanu și Covrea. Însfârșit pe un Penticostariu dela Filaret-Râmnic găsim: „Acest penticostariu s'au daruit la sfânta besearică din satul Pietrării de de sus unde se prasnueaște sfântul parintele nostru Nicolae de dumnealui jupan Gheorghie Nicu din Brașov; deci preoții besearici sa aibă a pomeni această nume“.

Pentru „O istorie a Craiovei“¹⁾

XIV. Bustul lui Ion Maiorescu

În „Parcul Bibescului“ la intrare, se află bustul lui Ion Maiorescu²⁾, făcut de sculptorul I. Iordănescu.

În „Luceafărul“ din 1912, Nr. 5, la pagina 118 găsim la însemnări următoarele rânduri:

„Bustul lui Ioan Maiorescu“. Anul trecut (1911) s'au împlinit o sută de ani dela nașterea distinsului profesor și bărbat politic Ioan Maiorescu, care a avut un rol așa de însemnat în istoria noastră culturală și politică. Orașul Craiova, în care a trăit o parte a vieții sale, s'a gândit să-i înveșnicească memoria printr'un monument, a cărui ridicare a inițiat-o profesorul V. Mihăilescu din Craiova. După ce s'a format un comitet pentru a aduna suma necesară, lucrarea monumentului a fost încredințată sculptorului I. Iordănescu, care l'a și executat pentru suma de lei 7000. Reproducem în acest număr fotografia acestui monument³⁾ care se va desveli în primăvara acestui an⁴⁾. Bustul lui Ion Maiorescu e lucrat din bronz, iar restul de piatră de Câmpu Lung. Din stânca ce formează pedestalul se desprinde un tors bărbătesc (simbolul timpului) și cu ambele brațe înfășoară cu o draperie (vălul trecutului) umerii bustului. Concepția d-lui Iordănescu e interesantă și pentru Țara Românească nouă⁵⁾. Credem, că acest monument e vrednic de „Apostolul ideilor naționale în trei țări române“, cum o caracterizează foarte nimerit inscripția de pe pedestal.

* * *

Inițiativa acestui bust a pornit dela „Șezătoarea Școlară Ion Maiorescu“, a elevilor liceului „Carol I“ din Craiova. Pro-

¹⁾ Vezi „Arhivele Olteniei“ An. I, pag. 66, 170, 204 și 360.

²⁾ La 1912 D-nii N. Bănescu și V. Mihăilescu, au publicat la tipografia românească, din București, scrierea comemorativă *Ion Maiorescu*, cu prilejul centenarului nașterii lui, 1811—1911, pagini 436, 436, prețul lei 4.

³⁾ În lucrarea citată a D-lor N. Bănescu și V. Mihăilescu se află două fotografii ale monumentului, la paginile 139 și 170.

⁴⁾ S'a desvelit la 7 Ianuarie 1913.

⁵⁾ Craiovenii, totuși nu înțeleg această concepție; de aceea, în general, până acuma lucrarea nu place. De asemenea, nu convine nici locul unde este situat monumentul; s'ar cuveni să fie mutat în fața liceului „Carol I“.

fesorul V. Mihăilescu, la 1909, rugat de elevi, membrii ai numitei Societăți — găsim în lucrarea D-lor Mihăilescu și Bănescu la pagina 407, nota 2 — și-a luat greaua sarcină de a aduce la îndeplinire dorința lor și, în înțelegere cu alți colegi, s'a alcătuit umătorul Comitet de acțiune: Președinte, Preotul D. Brănescu, fost profesor al liceului „Carol I”; N. Bănescu și I. M. Marinescu, secretari și V. Mihăilescu, Casier. Comitet de onoare: întregul corp didactic al Craiovei. Sub îngrijirea aceluiaș comitet de acțiune s'a publicat și lucrarea din care s'au extras aceste rânduri.

XV. Emanoil Kinezu

În Craiova a trăit un distins avocat și strălucit scriitor: *Emanoil Chinezu*. Mort la 27 Octombrie 1878, a fost uitat. D'abia unii și-l mai amintesc, dar prea puțini, văzându-i fotografia la decanatul corpului de avocați, din Palatul Justiției din Craiova.

Profesorul Aurel Mircea a căutat să ridice vâlul uitării, publicând în 1919 o monografie: *Manache Chinezu*, în revista „*Democrația Olteană*” An. I, Nr. 9 din 1 August 1919, pag. 157—163, dându-ne importante date din viața acestui bun român și promițând că îi va complecta biografia ¹⁾.

Se cuvine, ca și aci, să publicăm din nou *necrologul* publicat în revista „*Cronica Craiovei*” din 29 Octombrie 1878 Nr. 8, dela pagina 15, spre a ni-l mai reaminti.

„Emanoil Chinezu” ²⁾, unul dintre învâțații membri ai Baroului din Craiova, a încetat din viață Vineri la 27 Octombrie (1878). „Ca deputat, ca membru de Curte și Primar al Comunei Craiova, știu să-și îndeplinească datoria ca adevărat onorabil cetățean. În tot cursul vieții el citia și recitua operele literare-științifice ale bărbaților mari. Scrise mai multe cărți ³⁾. Ultima, care face coroana scrierilor sale, fu cartea de curând tipărită în

¹⁾ Noi rugăm pe d-l Aurel Mircea, să binevoiască a complecta datele sale și a ni le pune la dispoziție.

²⁾ Este amintit și cu numele Emanoil Kinezu. În „*Neamul Românesc*”, D-l N. Iorga, a vorbit de multe ori cu elogii de această figură Craioveană, care ne onorează pe toți.

³⁾ Lucrările lui sunt numeroase; ni le amintește D-l Aurel Mircea. Eu, la 1920, la tip. „*Samitca*” Craiova, am publicat o broșură: Un proiect vechi de Constituție întocmit de Emanuel Kinezu la 1857.

S'ar cuveni, ca unul din institutele tipografiei locale, să-i editeze toate lucrările, sau chiar „*Arhivele Olteniei*”, or „*Prietenii Științei*”.

limba franceză în Paris: „Lettre d'un paysan du Danube à un russe” în care arată drepturile și pretențiunile țării sale. Satisfacțiunea sa în timpul vieții era ca această carte să fie citată înaintea Congresului European.

„Astăzi (Duminică 29 Octombrie 1878) fiind înmormântarea, toți membrii Baroului invitați de D-l Decan ¹⁾, vor însoți carul funebru la cimitir ²⁾, — salutând pentru ultima oară pe fostul și iubitul lor coleg”.

„Arhivele Olteniei” își fac o datorie reamintind, în aceste puține cuvinte, un Craiovean de seamă.

¹⁾ Nu avem încă date publicate privitoare la decanii baroului Doljan. D-l G. Mil. Demetrescu, care are importante date din istoricul baroului Craiovean, dacă ar publica datele sale, ar face un serviciu cultural și avocaților și Craiovenilor.

²⁾ Nu știu la care cimitir a fost îngropat și încă, nu avem date dela această înmormântare. Studenții Doljeni, în orele lor libere, ne-ar face un imens serviciu, cercetând ziazele din aceste vremuri aflate la Academie și transcriind cum a decurs această înmormântare.

Dem. D. Stoenescu.

Avocat—Deputat.

Biserica din Călugurei — Doljiu

La 5 km. la Nord de comuna mea, se află „Călugăreii”, comună sărăcăcioasă, numărând abia vre-o 200 de case. Numele comunei desigur că ne indică origina îndepărtată a satului.

În partea de sud se află o biserică veche de zid. Forma îi este dreptunghiulară, având în față o tindă cu stâlpi și acolade, iar la exterior, încinsă pe la mijloc cu un brâu, deasupra căruia sunt săpate un șir de ocnite mici, apoi niște ocnite mari abia pronunțate în zid, pe care se mai cunosc urme de sfinți. La 0,50 m. deasupra pământului soclul este terminat printr'un brâu de cărămidă pusă în dungă.

O singură turlă se înalță deasupra naosului, având în jurul ferestrelor, fără geamuri, mai multe șiruri de cebuțe dându-i o frumoasă înfățișare.

Ceace o deosebește de alte biserici în stil românesc, este turla rotundă lipită de zidul de Nord al clădirii și care nu este mai înaltă decât corpul propriu zis. Pe aici se face intrarea și suirea în podul și turla bisericii.

În interior are catapeteasma de zid, iar pronaosul despărțit de naos printr'un zid ce are încă două deschizături în formă de ferestre, deoparte și de alta a deschizăturii ce întreține comunicația.

Mobilierul este simplu și fără nici o valoare artistică. A avut însă mai multe rânduri de icoane împărătești vechi, care, după spusa bătrânului cântăreț Barbu Buță, au fost îngropate acum câteva zeci de ani, în dosul bisericii, din ordinul protoiereului de atunci. S'a săvârșit cu acea faptă, o adevărată crimă, căci ele trebuie să fi fost de mare preț.

Acest lucru ni-l arată bogăția și frumusețea picturii din interiorul bisericii, bogăție cum rar se găsește în toată țara.

Pereții sunt împodobiți cu o mulțime de tablouri, reprezentând diferite scene din viața Mântuitorului și mai nu este loc unde să nu fie zugrăvit un sfânt.

Deasupra ușii dela intrare, la interior, se cetește următoarea pisanie: „În Numele Tatălui și al Fiului și al Duhului Sfânt. Ziditu-s'au din temelii această sfântă și dumnezeiască biserică ce se prăsnuește hramurile: Sft. Nicolae, Sft. Ioan Botezatorul, Adormirea Preceștii și Mucenicu Dimitrie, de dumneai Cocoana Maria Pleșoianca, în cei de ai 32 ani ai văduviei dumneai, însă prin unirea cu fii săi sârdarul Dimitrie și sârdăreasa Luxandra Miculeasca și cu toată cheltueala și osteneala dumeilor; În zilele Mării Sale Domn Țării Alicesandru Ghica Voevod. Ani dela XC. cu leatu 1840.

Petru Zugravu. Și au fost Gh. Munteanu ostenitor“.

Pe partea interioară a zidului sunt chipurile ctitorilor amintiți în pisanie, al soției și copiilor sârdarului Dimitrie, cum și al ostenitorului Munteanu, în costumele timpului.

Din cele expuse până aci, ar reeși că această bisericuță n'ar avea vre-o mare valoare istorică, fiind de dată recentă (1840).

Adevărul însă nu este așa cum îl arată pisania. Vremea, care este un drept judecător, l-a restabilit.

Ctitorii dela 1840, n'au făcut altceva decât să restaureze în parte sfântul locaș, adăogând turla dela Nordul clădirii, — care actualmente s'a deslipit de corpul clădirii, și care are o cărămidă mai arsă și mai netedă, iar brâul dela soclu de cărămizi puse pe lat, iar nu în dungă ca la biserica propriu zisă, — tencuind biserica la exterior, în unele locuri *chiar peste tencuiala și pictura veche*, și în fundându-i fereastra (sau poate vre-o ocniță rotundă) din mijlocul zidului exterior al tindei, deasupra stâlpilor.

Azi vremea le-a scos la iveală.

În interior se cunosc deasemenea foarte bine „*cârpelile*“ făcute de restauratorul dela 1840.

În naos se cunoaște că zidurile au fost tencuite din nou, *peste tencuiala și pictura veche*, poate tocmai în scopul de a se picta chipurile ctitorilor noi pe zidul dela intrare. Și n'ar fi de mirare dacă, sub actualii ctitori, ar zăcea înmormântate chipurile altor ctitori, cari ar dori ca nemilosul cariu al vremii să le reînvieze și figurile lor de sub tencuiala apăsătoare. În restul încăperii, vechea pictură a fost respectată.

Sunt unele chipuri de sfinți, cari ar merita să fie copiate.

Rezultă deci că această biserică este în orice caz anterioară anului 1840, și că pisania nu cuprinde tot adevărul istoric.

Până acum câțiva ani, biserica se păstră încă binișor, fiind acoperită din nou cu tinichea, în locul șindriei, și podită cu scânduri peste cărămida ce servise ca pardoseală.

Azi mari crăpături în ziduri amenință să distrugă clădirea, dacă nu se vor lua măsuri grabnice pentru ca să-i întărească soclul și să se lege biserica cu fier.

Reparația actuală ar costa foarte puțin, iar mai târziu poate că n'ar mai fi posibilă.

Pentru a-i cunoaște adevărata valoare istorică, și pentru a se salva o biserică în stil românesc, care are o pictură

dintre cele mai bogate, este absolută nevoie ca un specialist să vie în localitate și să studieze trecutul bisericii, luând măsuri cari să împiedice distrugerea ei.

Pe această cale apelez la comisia monumentelor istorice, după cum am apelat și printr'o cerere directă.

Pr. Const. Stănică
Com. Orodel-Dolj.

Lunca orașului Craiova

Se crede că niciodată nu e prea târziu, — dar după mine această zicală este o minciună, sau cel mult o vicleană consolare a netrebnicilor și mă înfior la gândul că *niciodată* nu se va deplânge îndestul părăgirea parcului Bibescu, dărâmarea bulevardului Independenței care conduce la luncă și cu aceasta dispariția luncei Mofleni, această naturală și fericită grădină botanică a orașului nostru.

* * *

Bulevardul de odinioară, sau mai exact alea care duce la Mofleni, așternută frumos cu pietriș, cu poduri întregi artistic lucrate, pe care lumea se plimba la aer curat, pe care școlarii timpurilor trecute se revărsau în șuvoaie compacte de pe Str. Unirei spre Luncă, pentru a „colecționa” plante sau a juca „hoina” în aer liber, bulevardul făcut cu foarte mulți bani pentru un scop bine determinat, este astăzi complet dărăpănat: din biete-i bănci n'au mai rămas decât dezolate bucăți de bronz înfipite în pământ, printre arborii răriți, uscați, jupuiți, croncănesc lugubru corbii; podurile canalelor de drenare, până mai deunăzi stricate cu desăvârșire, astăzi sunt pe jumătate reparate, iar peste nămolul frământat de carele sătenilor — ca cel mai nenorocit drum de țară — se cerne monoton o bură deasă din cenușul trist al cerului...

Lunca, falnica luncă a Craiovei, este tăiată fără habar, poate de însuș pădurarul ei, care în 24 de ore deabia o vizitează zece minute. În nord-vestul ei mai ales, cioantele albe ale copacilor tăiați cu ferestreul, sunt acoperite neîndemânatic cu pământ bătătorit sau cu frunze uscate.

Primăria a fost avizată atât oficial, cât și particular, și singura

ei reacțiune este că a dat afară din casa pădurarului milostiv o familie de țigani, cari se simțiau foarte bine aci.

Vara, lunca e păscută de vitele sătenilor și de puținii cai ai primăriei — fapt ce influențează stingerea mai grabnică a diferitelor specii vegetale mai sensibile, ce trăiau până aci în luncă.

Altădată *ghioceii* creșteau în abundență în luncă; astăzi deabia se mai găsesc câțiva în sud-vestul ei. Tot așa și cu o specie importantă de *Piciorul cocoșului*, care astăzi *nu mai există în luncă*.

Ce pierde prin aceasta Craiova, oricine și-o poate închipui.

* * *

Pentru ce s'a dărăpănat bulevardul luncei și pentru ce a dispărut lunca din obiceiul tineretului nostru școlăresc actual?

Răspunsul e scurt și lămurit. Numai de vre-o câți-va ani, Primăria a găsit cu cale să-și mute hasnaua — de murdării — drept la intrarea bulevardului, așa încât orice poftă de-a se plimba la aer curat îi era brusc tăiată oricui de miasmele omoritoare, mai ales în zilele de vară, ce emană din materiile fecale depozitate acolo în timpul nopții de chiar funcționarii unui serviciu al municipalității, care se intitulează: al salubrității!

Odată cu încetarea frecventării lui, bulevardul ne'ntrebuințat, a intrat brusc în nenorocitele-i faze de dărăpănare, de tăiere și batjocură.

Primăria a sfârșit prin a nu se mai interesa de loc de el, așa încât bulevardul devenea, din zi în zi mai mult, o biată fantomă a celui de odinioară, suspinându-și nostalgic suferința printre crengile uscate ale teilor ce'n nopțile de Mai din alte vremuri parfumau tinerețea Craiovenilor de altădată...

Și lunca rămânea pur și simplu *izolată*. Iar pentru că nimeni nu și-a arătat scârba și revolta, Primăria continuă să depoziteze metodic la intrarea bulevardului, adică în plin oraș, gunoaiile adunate de prin curți.

Este o ironie mai mult la adresa ordonanțelor de igienă, lipite de Primărie pe toate zidurile.

* * *

Ce reprezintă și ce-ar putea reprezenta lunca? Așezată în mijlocul Olteniei, lunca Craiovei cuprinde un foarte număr de specii vegetale regionale, și terenul ei fiind propice, ar putea reprezenta cu foarte puțină muncă *toate speciile vegetale existente în Oltenia*.

O mică dovadă mi-am făcut-o anii trecuți cu câțiva bulbi de *Erytronium deus canis* (Liliacee) ce i-am scos dintr-o pădure a *Palilulei* (Doljiu) și i-am răsădit în nordul luncei, unde înfloresc în fiecare primăvară.

Lunca reprezintă deasemenea un mare număr de specii animale, printre care e de remarcat *Mus silvaticus* (Rozătoare), *Canis vulpes* (Carnivore) și *Lepus timidus* (Rozătoare). Printre păsări sunt de remarcat agățătoarele regionale, *complect reprezentate în luncă*. Chiar *Sita caesia*, care trăește de obicei în munți, se găsește și în luncă.

Printre artropode e de remarcat un *Glomeris* (Miriapode).

Cu puțină muncă, lunca ar putea reprezenta *maximum de specii animale regionale*.

În primăvara anului 1920 am făcut o mică încercare cu niște ouă de *Liparis dispar* — lepidopter foarte important pentru exageratul său dimorfism sexual — ouă pe care le-am recoltat după niște copaci din pădurea *Lemnei*.

Astă vară se găsea în luncă o supra abundență de *Liparis dispar*, care atrăsese o mulțime de *păsări insectivore*. Actualmente remarc în luncă existența câtorva *păsări răpitoare*, noi pentru luncă, atrase probabil de cele dintâi.

* * *

Ce ar fi de făcut pentru a readuce lunca și bulevardul la justa lor valoare, depreciată deocamdată?

De vre-o câțva timp încoace, Craiova pare a *simți nevoia* unui muzeu naturalist, și și-o spune îndoelnic, curioasă că poate să-i treacă prin cap așa ceva.

Intr'adevăr crearea unui muzeu naturalist, care să reprezinte această Oltenie sălbatică a lui Iancu Jianu și a pandurilor lui Tudor Vladimirescu, ar fi una din *principalele* lucrări culturale care mai sunt de făcut în Oltenia*).

Căci sunt în această Oltenie, plină de misterioase comori, lucruri rari și necunoscute, ce se găsesc doar denumite în groasele tratate de Zoologie, Botanică și Paleontologie, lucruri de care habar nu au naturaliștii noștri dela București.

Și dacă noi nu ne cunoaștem țara, regiunea noastră chiar, ne putem oare plânga că nu ne-o cunosc străinii?

*) Un asemenea Muzeu e pe cale de a se înjgheba de către profesorii de Științele Naturale din localitate.

Așa de pildă Craiova posedă uitat într'un raft prăfuit, într'unul din micile sale muzee naturaliste scolastice, o nouă specie de *Pseudopus* (Reptile), complect necunoscută atât de Români cât și de străini, specie prinsă în pădurea Leamna de lângă Craiova.

Ar fi însă cu totul altceva dacă acest șarpe-șopârlă ar putea fi *expus* studiului și vederei orșicui.

Același mic muzeu scolaric mai posedă și foarte multe exemplare-fossile de *Vivipara-rudis* extrase din malurile abrupte ale Bucovățului; iar la gurile Jiului, *Vivipara fasciata* (gasteropode aquatice) se află în toate stadiile ei de fosilizare, de trecere recentă la forma *Vivipara rudis*.

Sibiul, deși mult mai mic decât Craiova, dar probabil sub o mai fericită influență culturală, posedă din inițiative cu totul particulare cunoscuta „*Siebenbürgischer Karpathenverein*“, cu muzeul ei naturalist regional.

Un model mai ideal nici nu se poate concepe!

Ar fi de sigur prea de tot naiv să ne'nchipuim că s'ar putea ridica din senin un muzeu naturalist regional la Craiova, în epoca aceasta de sleire materială și spirituală în Oltenia chiabură, trândavă și mulțumită în liniștea ei lipsită de inițiative inoportune.

Dar, dacă crearea unui muzeu naturalist-regional propriu zis apare ca fantezistă, efectuarea *lentă* a unui mic început evolutiv de muzeu, apare ca foarte ușor realizabilă în Oltenia care vrea să se cultive, dar căreia îi place să cheltuiască cât mai puțin posibil.

Or acest mic început, menit să evolueze, va costa chiar mai puțin decât își închipuie lumea.

Și fiind nevoie ca această instituție să fie clădită în centrul geografic și cultural al Olteniei — vom înțelege în sfârșit că lunca Craiovei este cea dintâi desemnată acestui scop cultural, ca fiind singurul loc ce poate oferi mediu, teren și liniștea suficientă unui atare program.

S'ar putea zice însă că Institutul nostru naturalist ar fi prea departe de centrul Craiovei! Orcât ar părea de departe, va fi tot-deauna cu mult mai aproape decât este muzeul naturalist dela Șosea, față de centrul Bucureștilor.

* * *

S'ar începe prin a lega din nou lunca din Mofleni cu orașul, adică s'ar proceda la repararea bulevardului și mutarea imediată a haznălei de murdării și gunoaie dela intrarea lui. Ar urma apoi

plantarea locurilor goale, îngrijirea trotoarelor și băncilor, aster-nerea celor două șosele cu pietriș și stricta oprire a circulației carelor sătești — acestea chiar din primăvara ce vine.

Cât privește lunca, la început n'ar fi nevoie de nici un fel de sistematizare sau îngrădire a ei, o *vigilentă supraveghere* fiind mai mult decât suficientă.

Pentru ca supravegherea și întreținerea luncei și a bulevar-dului să fie perfectă și pentru a se pune cele dintâi baze ale Institutului, *supraveghetorul* își va avea conducerea chiar în luncă, înconjurat de dependențele necesare întreținerii și supravegherii.

Se va proceda apoi la ridicarea în luncă a unui mic corp de casă în stil rustic regional, compus din cele 4—5 camere indis-pensabile ca: o mică încăpere de păstrat instrumentele agrico-silvice, o cameră-laborator pentru preparării naturaliste de conservare, o cameră a pândarilor, o sală muzeologică cu *rafturi de păstrare*, și o mică odaie rezervată direcției.

Deocamdată nu trebuie să ne gândim de loc la o sală de expunere a unor colecțiuni comune, cerșite sau efectuate cu cheltuială, și nici la o colecționare oficială a tuturor vrăbiilor și buruienilor Olteniei, pentru care o simplă catalogare zoogeografică va fi suficientă.

Rafturile sale vor colecționa și păstra deocamdată numai cea ce este *mai rar* pentru natura Olteniei, încredințându-se luncei tot ce este mai puțin rar sau comun.

Institutul va fi astfel amenajat încât să poată crește cu timpul, clădindu-se în continuare.

Toți elevii Craiovei, ca și diferiții însărcinați ai Institutului Olteniei naturaliste, vor aduce din diferitele puncte ale regiunii tot ce vor găsi în materie de Științe Naturale regionale, pentru a fi înpământenit în luncă.

Cu timpul, Institutul și-ar putea permite luxul îngrădirii cu sârmă împletită (fațada), sârmă ghimpoasă și mărăcini (celelalte laturi), efectuarea coliviilor pentru animalele inconsolabile, și-ar putea îngriji mai cu atenție balta dinspre nordul luncei, unde-ar crește o foarte variată floră și faună aquatică. Și-ar acomoda în sfârșit o parte din teren pentru diferitele nevoi științifice (expe-rimentări, etc.), ca și pentru efectuarea diferitelor medii naturale regionale.

* * *

Fondurilor primordiale, necesare începutului, aștept să le sta-bilească atât Primăria orașului Craiova, cât și Prefectura județului,

Doljiu, care a fost atât de binevoitoare cu archeologia regională, cât și Prefecturile celorlalte județe oltene, ca reprezentându-le din punct de vedere științific.

Mai târziu va stabili negreșit un fond și Ministerul Instrucți-unei, care în anii din urmă s'a arătat demn de menirea ce trebuia s'o aibă în țara românească.

La mărirea fondurilor vor conlucra toți oamenii înțeleghători din Oltenia, cari vor ști să aprecieze această acțiune culturală.

Cărămida necesară celor 4—5 odăițe ale Institutului s'ar putea lucra chiar la fața locului — pământul fiind foarte bun pentru aceasta — fără deci a se mai cheltui cu transportul și cu mate-rialul ei.

Mare parte din lemnăria brută s'ar putea confecționa chiar din luncă, unde se găsesc copaci destul de groși și de drepti.

Deasemenea, directorul, oricare-ar fi el, s'ar simți măgulit de a conduce *fără salariu* unicul Institut științific, ceea ce ar aduce încă o economie, măcar la început.

La rândul său, directorul — care va fi desigur un profesor naturalist — și-ar recruta ajutoare *neplătite* din chiar elevii săi, cari se vor simți fericiți că pot, că li-se permite, a lucra lângă profesorul lor.

Nu va fi nevoie de experți-grădinari, simpli săteni putând fi cu folos întrebuințați la muncile agrico-silvice ale luncei. La acestea vor fi întrebuințați chiar elevii școalelor secundare în orele lor particulare de Agronomie și orele lor particulare de Botanică și Zoologie practică, atunci când vor veni la luncă să 'nvețe după planta sau animalul viu.

Iată cum s'ar putea intens valorifica o latură moartă a orașu-lui nostru — care este bulevardul și lunca —, cum și studiul Știin-țelor naturale în genere la noi.

Raul I. Calinescu.

CRONICA CULTURALĂ

Mișcarea culturală în Craiova

Societatea „Prietenii Științei” înregistrează încă o serie a conferințelor sale de Duminică, ținute după următorul program:

La 25 Februarie 1923 D-l C. D. Fortunescu*): Opera lui I.

L. Caragiale.

4 Martie	„	D-l Alex. Magălea: <i>Torquato Tasso</i> .
11 „	„	D-l Gen. V. Rudeanu: <i>Quo Vadis, Europa?</i>
18 „	„	D-l Dr. Ch. Laugier: <i>Viața și opera lui Pasteur</i> .
25 „	„	D-l Prof. Th. Ștefănescu: <i>Cultul zeului Mithras</i> .

* * *

D-l Profesor Avr. Vasulescu, în numele fraților Bănățeni dela Caransebeș, a solicitat „Prietenii Științei” să vină în acel oraș, spre a deschide seria conferințelor ce corpul didactic, cu toți intelectualii din localitate, își propuseseră să organizeze în iarna aceasta.

Pentru a-și îndeplini această plăcută obligație, Comitetul societății Craiovene a delegat pe câțiva din membrii săi — D-nul Dr. Laugier, președintele „Prietenilor Științei” împreună cu domnii: C. M. Ciocazan, D. D. Stoenescu, Dr. F. Mayer, Prof. Th. Ștefănescu și Prof. Fortunescu — să răspundă la apelul Bănățenilor cât mai neîntârziat, cu toată vremea rea de iarnă. Întru acest scop delegațiunea de mai sus s'a călătorit la Caransebeș, unde a fost primită cu un alai pe atât de călduros și de mișcător, pe cât era de neașteptat. Primarul orașului, D-l Fr. Pauch, D-l Colonel Dobriceanu, comandant al garnizoanei, magistrații distinși d-nii

*) Conferințiarul anunțat pe afiș, D-l Prof. N. Ionescu, neputând veni din București, a fost înlocuit în ultimul moment prin D-l Prof. Fortunescu.

Labonțiu și Victor Ștefan, Directorul Liceului, profesori, intelectuali de tot felul, preoți, ofițeri, doamne din societate, școlari și popor, au făcut o primire care a onorat pe oaspeți tot atât cât și pe gazde.

După o gustare la Cercul Militar, într-o animație cordială, încălzită de cuvântări entuziaste, după vizitarea orașului, a expoziției de pictură a D-lui Baba, — cunoscut Craiovenilor fiindcă a trăit atâția ani de zile în mijlocul lor —, am poposit în frumosul local al Liceului „Traian Doda”, unde am fost primiți și conduși de D-l Evuțian, directorul școlii și de concetățeanul nostru D-l Vasulescu profesorul.

La orele 5 d. a. în încăpătoarea sală de gimnastică a Liceului transformată în sală de conferințe, și pe care o ticșea o lume aleasă românească, serbarea inaugurală a început prin coruri de fete, declamații, apoi cuvântarea de introducere pentru public și de mulțumire pentru oaspeți a D-lui Evuțian, sfârșind cu conferința D-lui C. D. Fortunescu: „Mai trăiesc azi tipurile din teatrul lui Caragiale?”.

Și când, la trenul de seară, în gara din Caransebeș, a fost să pornim iar spre casă, nici unii nici alții nu am avut alt cuvânt de salutare de cât „la revedere!”.

* * *

Teatrul Național e spre sfârșitul stagiunii. Dacă publicul începe a se cam obosi — căci sălile sunt mai puțin pline ca înainte —, Direcția face lăudabile eforturi, bine secundată de personalul artistic, spre a ține trează pentru această instituție interesul celor ce o frecventează. În acest scop a mai dat, în timpul din urmă, trei piese noi; două lucrări melodramatice: „Asasinul”, o inscenare în stil cinematografic, — în care tânărul Pop Marțian a făcut o adevărată creațiune, cea mai personală a D-sale —, și „Maria del Carmen”, apoi o comedie franțuzească din cele bune: „La belle aventure” de Flers & Caillavet.

În răstimp, în vreme ce trupa teatrului nostru național făcea un mic turneu prin orașele din împrejurimi, o trupă de operetă a făcut delicia unei anumite categorii de spectatori, cu operete nemțești și ungurești slabe mai toate, fără duh indecente adesea, și montate tot atât de prost cum au fost și jucate. Ba s'a mai masacrat și minunata operă Werther, cu trupa de adunătură a companiei Leonard.

Să nu uit a înregistra succesul monstru obținut de piesele nesărate, cu triviale cuplete și schime pe gustul aceleiaș specii de public, ale trupei Tănase.

Cu acelaș sentiment de nedumerire mă uit la afișele ce, alături de un gogeamite portret, anunță reprezentațiile unei Trupe

de propagandă oficială a Ministerului Artelor (aşa stă scris pe hârtie) care vine să joace la Craiova o piesă al cărei titlu se dă în româneşte, apoi dedesubt, cu litere ceva mai mici, şi în ungu-reşte: *Aszerencse fia!!*

* * *

La rubrica *Muzicei* menţionăm concertul dat de D-na Ivony, apoi acel al D-rei Zăgănescu şi mai în urmă acel al D-nei Giu-riade, în care s'a relevat deosebitul talent al pianistului D-nul Filip Lazăr.

* * *

S'a vorbit în timpul din urmă cu o oarecare stăruinţă în ga-zetele româneşti despre înfiinţarea unei *a 5-a Universitate na-ţionale*, şi anume în Arad. Un ministru, care avea interese elec-torale de statornicit în această regiune, afirmase hotărîtor că făgăduiala sa se va înfăptui cu adevărat, iar d. Dr. Anghelescu, ministrul şcoalelor, lăsase a se înţelege că lucrul e cu putinţă, cel puţin pentru o facultate de teologie şi una juridică.

Vestea aceasta a pricinuit oarecare emoţie şi discuţii în cercu-rile intelectuale olteneste. Căci cu drept cuvânt s'a zis: Oare dacă e vorba să se înfiinţeze undeva o nouă universitate în ţară, unde ar fi mai logic şi mai potrivit să se facă aceasta decât în capi-tala Olteniei? Să privească doar cineva harta regatului, şi îi va sări în ochi faptul că, între Cluj şi Bucureşti şi de pe această linie spre apus, cam o treime din ţară nu are nici o universitate, în vreme ce în restul teritoriului sunt patru înalte instituţiuni culturale superioare. Iar punctul mai central al acestei părţi de ţară lipsită de universitate este tocmai Craiova.

Şi am mai înţelege bunăoară pretenţiunea unui oraş mare cum e Timişoara, capitala Banatului, care e şi mai puţin excentrică; dar Aradul?! Aradul, Oradia Mare şi mai ales Timişoara sunt oraşe comerciale — cel din urmă şi însemnat centru industrial, cu populaţie în majoritate străină şi chiar ostilă nouă; privirile lor sunt îndreptate mai de grabă dincolo de frontieră, iar preocupa-ţiunile lor nu sunt de loc de natură culturală, cultural-naţional mai cu seamă. Iar dintre aceste oraşe, Aradul copleşit de străini e cel mai puţin indicat pentru asemenea scop, fiind într-o zonă, prin natura lucrurilor şi a stărei de spirit actuale, ca şi de război.

Astfel fiind, socotim că guvernul îşi va fi luat seama în această privinţă şi că — de va fi să se înfiinţeze o a cincea Universitate aceasta nu va putea fi decât la Craiova. Poziţiunea acestui oraş măricel, tradiţiunea sa culturală şi mai cu seamă caracterul pro-nunţat românesc, mai bine păstrat decât în orice altă regiune a ţării, îl impune alegerii noastre mai presus de toate „combinaţi-unile“ trecătoare. Şi nicăeri nu s'ar putea româniza mai curând decât în această Oltenie conservatoare, elementele neromâneşti ce ne-ar veni la Universitatea Craiovei. Iar această unitate regio-nală ce o formează Banatul cu Oltenia, şi-ar împărţi frăţeşte, fără pic de gelozie rolurile, păstrând Temişoarei pe acela indus-

trial şi comercial, şi rezervând Craiovei rolul cultural la care are dreptul să aspire.

Dar ce facultăţi ar putea avea o asemenea Universitate şi de ce forţe ar dispune pentru personalul didactic necesar? Acestea sunt lucruri secundare. Noi numai principalul l'am expus.

Fortunato.

Cronica Gorjului

Viaţa culturală a Gorjului este astăzi în mare scădere faţă de trecut. Nu este vorba aci numai de evenimentele culturale — con-ferinţe ştiinţifice, manifestări de artă sau publicaţiuni, acestea lipsesc cu totul în prezent şi probabil vor mai lipsi câţva timp şi în viitor, — dar mai mult de faptul că aproape întreg spiritul populaţiunei gorjene este absorbit de preocupări, care de multe-ori vin în conflict direct cu cele culturale.

Presa grupărilor politice, care apare — este adevărat — la răstimpuri, dar care totuşi formează unicul gen de publicaţie re-gională, este mult apreciată în oraş şi gustată încă mai mult la sate — satele fiind împărţite în partide politice cu şefi şi mem-bri marcanţi. Aci „şefii de partid“ fac o intensă propagandă, co-mentând articolele şi explicând înţelesul lor.

Această presă aduce în mijlocul satelor îndârjirea luptelor po-litice şi dezvoltă spiritul de combativitate sau de defăimare a adversarilor. În acest mediu sufletesc creat în mijlocul satelor, orice revistă culturală prezintă mai puţin interes decât cel din urmă ziar politic scris în stil şi cu limbaj de pamflet.

Nici oraşul nu planează din acest punct de vedere cu mult deasupra satelor, dar aci mai apar din când în când şi manifes-tări de ordin cultural. De câţva timp preoţimea — din îmbold ierarhic — a început să ţină conferinţe în scopul de a întări sen-timentul religios al oraşenilor, în sufletul cărora se pare a se fi aşezat mai temeinic o altă religie, cea a afacerilor de orice fel.

Iniţiatorii acestor conferinţe urmăresc — neîndoios — un scop destul de îndreptăţit: ridicarea moralităţii sociale prin religie, această metafizică a maselor populare, pe care le poate influenţa mai mult prin înfrurirea sentimentului decât prin aceia a raţiona-mentului. În acest sens şi-a dezvoltat conferinţa preotul I. Mălaescu despre Biblie şi rolul ei cultural.

A. M.

Suntem bucuroşi a putea anunţa cititorilor noştri, în această rubrică a culturii, că distinsa noastră poetă Doamna Elena Farago, directoarea Muzeului şi Bibliotecii Aman din Craiova, — care a fost grav bolnavă la Bucureşti, unde a suferit o operaţie hirurgi-cală foarte periculoasă —, se află astăzi complet restabilită.

Dela undele hertziene, la razele X.

Se știe astăzi, că razele X nu mai sunt un X, adică o necunoscută. Astăzi se știe că ele sunt constituite din unde la fel cu ale luminei obișnuite, perfect de bine studiate și cunoscute.

Dar o întrebare: — De ce razele X, dacă sunt la fel cu razele luminei obișnuite, străbat corpurile opace?

Pentru că undele lor sunt mult mai scurte decât undele luminoase obișnuite, și e foarte simplu de înțeles. Un exemplu: Se știe că sunetul e produs prin vibrațiunile aerului, provocate de corpul isbit, ale cărui molecule, mișcându-se,

transmit mișcarea sau vibrațiunea lor aerului sub formă de unde, la fel cu o piatră aruncată în vr-o apă liniștită, care produce unde ce se propagă până la țărm.

Dacă undele sonore lovesc un obstacol mare, bunăoară un zid, un deal, etc., ele vor fi reflectate. Cea ce numim ecou, nu este alt ceva decât efectul acestei reflecții a sunetului. Dacă sunetul se isbește de o îngrăditură, el trece mai departe, trece întocmai ca un șarpe strecurându-se printre crăpături. Dacă îngrăditura ar fi de pietre strins unite unele lângă altele, nelăsând nici un loc, el nu

mai poate înainta printre ele, sunetul se reflectează.

Tot astfel e și cu lumina, care se propagă în unde ca și sunetul, cu diferența că undele luminoase sunt mult mai mici

Dacă undele razelor X trec prin unele corpuri opace, și chiar prin unele metale, aceasta însemnează că intervalele moleculelor acestor corpuri sunt mari în raport cu aceste unde, și permit trecerea lor întocmai ca printre crăpăturile unei îngrădituri.

Față de razele luminoase, corpurile opace și în special metalele se înfățișează ca un zid impenetrabil — pentru razele mai mari, „mai lungi“ de lumină obișnuită — și ca o rețea față de razele mai fine „mai scurte“, razele X.

S'a stabilit azi că razele X sunt unde invizibile, care se propagă cu aceiași viteză ca și undele luminoase, dar sunt de mii de ori mai „scurte“... Și atunci, examinând toată seria vibrațiunilor care umplu văzduhul, alergând dela un astru la altul, cu înțeli nebune de 1100 milioane km. pe oră, vedem în vârful scărei undele gigantice ale telegrafiei fără fir, adică undele hertziene. Lungimea lor de undă dela creastă la creastă, variază între mai mulți zeci de km. până la aproape 2 m. m. După ele vin undele calorifice invizibile, pe care le emit corpurile calde ne incandescente, apoi vin undele luminoase a căror lungime de undă este de 4—8 zecimi de mii de milimetru, produse de corpurile incandescente, și care sunt perceptibile ochiului nostru. Dela ele în jos vin razele ultraviolete,

care nu sunt simțite și înregistrate decât de retina chimică a plăcilor fotografice.

Cele mai scurte unde ultraviolete cunoscute, aveau o lungime de 600 de mii de milimetru. Dar ele sunt prea lungi, comparate cu undele razelor X, pentru că din acestea ne trebuie, la linie, un milion, pentru a face un milimetru.

Între undele seriei luminoase și razele X există un spațiu gol de vibrațiuni necunoscute, întocmai petelor văzute pe o veche hartă geografică a țărilor neexplorate. Și atunci s'a pus întrebarea: — Se va putea umple acest gol? Se va putea străbate istmul, care desparte această parte a oceanului eterat unde vibrează, furtunos, undele hertziene, calorifice, luminoase și ultra violete, de acele minuscule unde vibratorii a razelor X?

Ei bine, această problemă atât de importantă pentru unitatea lumii fizice, a fost în fine rezolvată.

Doi învățați, americanul Milikan și francezul Holweck, au umplut lipsa, având norocul să vadă undele celor două oceane reunindu-se sub eforturile lor. Ei au reușit să producă, cel dintâi raze ultraviolete, cu o lungime de undă dintre cele mai mici posibile cunoscute până la ei—, și cel de al doilea raze X cu lungimi de undă relativ enorme, până la două zecimi de milimetru, cea ce e gigantic pentru o undă X.

În această gamă mută a vibrațiunilor eterului care umple lumea, nu mai există azi nici o lipsă; octavele sunt complete.

N. P.

Capete schimbate.

În analele academiei de științe din Viena pe 1922, un elev al D-rului Hans Przibram, director al stației biologice din Viena, care urmărește de mai mult timp lucrări relative la problema atât de turburătoare și misterioasă a eredității, a făcut niște experiențe, dacă nu emoționante, dar desigur foarte interesante pentru fiziologiști.

Doctorul Hans și elevii săi s'au apucat să determine influența medicului asupra caracterelor anterioare a animalelor. Ca subiecte de experiență se serveau de insecte viu colorate și în special de omizi.

La omizi, a vrut să precizeze rolul pe care-l joacă aparatul lor vizual în adaptarea la culoarea mediului, și ca atare a căutat să le orbească prin cauterizare cu fier roșu.

Sub influența însă a durerii vii ce încercau, de și schimbau culoarea; și nu aceasta era scopul operațiunii, căci acest fapt era cunoscut, s'a emis părerea a le orbi la frig — problema de asemenea foarte grea. Ea totuși s'a rezolvit în mod radical prin tăierea capului.

Operațiunea constă în legarea capului cu un fir care se strângea, și la curmătură se tăia. Omizile decapitate au trăit și chiar s'au transformat în nimfe.

Elevul său M. Vinkler, având pe masă capete și corpuri de omizi despărțite, a fost ispitit să le grefeze unele pe altele. Tăia deci capul unei insecte și punea pe al altuia la fel tratată.

Cităm textual: „Sângele care se scurge, de altfel în mică cantitate, după narcoză, unește marginile plăgei și menține capul într-o poziție convenabilă și orice sutură este de prisos“.

El a operat astfel *Hydrophilus piceus*, *Dytiscus marginalis*, etc. „Mișcările după operație sunt dezordonate ca și la insectele lăsate fără cap, dar puțin câte puțin ele se restabilesc, și după una sau două luni, capul grefat își recapătă întreaga sa putere funcțională; insectele merg, înotă și se nutresc normal“.

În altă serie de experiențe, Vinkler a făcut schimbări de capete între indivizi de specii diferite, și tot în scopul de a se studia rolul ochiului în pigmentarea corpului. A reușit astfel a schimba reciproc capetele între: *Hydrophilus piceus* și *Dytiscus marinalis*. În toate cazurile, noul cap avea o influență manifestă și decisivă asupra individului port-grefă; astfel *Dytiscul*, — care are o dungă galbenă pe marginile toracelui și învelișul chitinos, brun strălucitor, — dacă i se grefează un cap de *Hydrophil*, perde dunga galbenă mărginașă și devine negru pământiu ca *Hydrophilul*; un *Dixippus* brun, cu cap de *Dixippus* verde, devine verde, și invers.

Bietele insecte! Dacăși pierd capul în laboratoarele nemiloșilor învățați, trebuie să se mângâie cu speranța căși pot găsi altul!

N. P.

Vârsta pământului și apariția vieții pe pământ.

Abia acum de curând s'au putut face calcule bazate pe date mai certe, pentru a se stabili vârsta pământului și epoca apariției vieții pe pământ. Descoperirea radiului a permis înlăturarea ipotezelor fanteziste, ce se puneau până acum în circulație, și stabilirea unor cifre mai aproape de realitate. S'a observat de Strutt că unele metale prezintă în compoziția lor, pe lângă uraniu, care posedă o radioactivitate la fel cu a radiului, și helium care nu este decât produsul de descompunere al uraniului. D-sa a socotit, că pentru a produce un centimetru cub de helium, i-ar trebui unui gram de uranium, 11 milioane de ani. Din cantitatea de helium ce conține un metal, deduce dar cantitatea de uranium ce a conținut acest metal în momentul formațiunii sale, și timpul ce s'a scurs până a forma cantitatea de helium prezentă. — Calculele dau cifre diferite după metale: astfel zirconul, din rocele archeene din Ontario, arată 622 milioane de ani; altele 400 milioane de ani, pe când altele abia 40 milioane. — În schimb rocele suedeze și americane arată 1300 până la 1400 milioane de ani, iar cele dela Colombo și Ceylan până la 1600 milioane de ani.

Aceste diferențe permit a determina vârsta terenurilor în care se găsesc aceste minerale și de a evalua lungimea perioadelor geologice corespunzătoare.

În ce privește aparițiunea vieții pe pământ, apariție ce nu s'a putut produce decât după răcirea scoarței pământului sub 100 de grade, lordul Kelvin socotește, că ar fi avut loc acum 20 milioane de ani. Dacă s'ar lua, ca măsură de comparație, timpul ce a trebuit diverselor straturi geologice pentru a se forma, am ajunge cam la aceeași cifră de 20 milioane și anume: 15 milioane perioada primară, 4 milioane cea secundară și 1½ milioane cea terțiară. În ce privește durata perioadei actuale, ea a fost calculată după niște date cu totul speciale.

Niagara, eșind din lacul Erie, după un drum scurt, se varsă în lacul Ontario. Dar încetul cu încetul țărnul abrupt, de pe care se rostogolea în cascadă, s'a ros în așa fel încât azi cataractele se găsesc la 11 kilometri mai sus de lacul Ontario. — Bazat pe acest fenomen de eroziune, Lapparent, evaluează la 40.000 de ani durata epocii actuale. Aceleași cifre se obțin socotindu-se timpul de formațiune a bancurilor de coraliu din peninsula Florida.

Din toate aceste calcule rezultă dar, că scoarța pământului s'a solidificat acum un miliard sau două de ani, că viața există de foarte mult timp, iar omul și-ar fi făcut apariția acum 40.000 de ani.

Din soare pământul s'ar fi desprins cam de un trilion de ani.

L.

RECENZII

Dacoromania. Buletinul „Muzeului limbei române”, de pe lângă Universitatea din Cluj, condus de D-nu Prof. Sextil Pușcariu, membru al Academiei Române. An. II 1921—1922.

Volumul, de aproape o mie de pagini, cuprinde un enorm material ales, dovadă a muncii intense ce se desfășoară în acest institut de studiu al limbei naționale cum și a dragostei de știință ce însușește pe Directorul acestui muzeu și pe colaboratorii săi. El se împarte în următoarele rubrici: Studii, Etimologii, Articole mărunte, Recenzii, Revista periodicelor pe 1921 și Cronica.

Primul articol: *Palatalizarea labialelor*, al profesorului W. Meyer-Lübke de la Bonn, caută să explice, bazat pe un bogat material strâns de răposatul Starkley și înmulțit încă de D-sa, cum se face evoluția labialelor *b, p, f, m* și *v* în diferitele părți de țară locuite de Români, ca și la Aromâni și Istro-români.

Din perspectiva Dicționarului, a d-lui S. Pușcariu, este continuarea și sfârșitul prețiosului său studiu început în primul număr al acestui buletin. D-sa începe capitolul „despre legile fonologice” printr-un istoric al fazelor prin

care au trecut concepțiile celor cari se ocupă cu studiul unei limbi; dela Samuil Micu al nostru și până la teoriile ireconciliabile ale celor cari afirmă credința în existența unor legi fonologice fixe fără excepție, în vreme ce alții le tăgăduiesc aproape cu totul. Urmează apoi observațiunile autorului asupra legilor fonologice. Ele se citesc cu interes chiar de nespecialiști în filologie, pentru că D-l Pușcariu le ilustrează cu pilde numeroase luate din limbajul curent al copiilor noștri, lămurind prin asemenea analogii însemnate fenomene ale limbei noastre. D-sa relevă admirabilul conservatism al limbei române, care s'a modificat atât de puțin în curs de aproape douăzeci de secole. Autorul sfârșește exprimându-și credința sa în legi fonologice ca realități linguistice.

O lucrare de mîgală conștiințioasă și extrem de bogată ne prezintă teza de licență (susținută în 1893 la Cernăuți) de d-l Serghie Suțu: *Strigătul animalelor*, studiu lexicografic, cu privire la animalele propriu zise, la paseri și la insecte.

Probleme vechi și nouă de D. Al. Procopovici.

Originea jocului de călușari,

a D-lui Romul Vuia, trece în revistă cercetările făcute până azi asupra acestui subiect, compară credințele dela noi cu privire la Iele, Rusalii, Vântoase și altele și cele dela Slavi, și emite părerea că acești călușari ar fi însăși personificarea ielelor.

D-nul Nic. Drăganu prezintă *Un fragment din cel mai vechiu molitvenic românesc*, aflat la Dr. Marțian din Năsăud. E o copie după un original mai vechiu și care, judecând după hârtie și limbă, nu poate fi mai vechi decât deceniul din urmă al veacului XVI și mai nou decât veacul XVII.

Cuvinte și lucruri, elemente vechi germane în orientul romanic, de G. Giuglea, cercetează o samă de termeni românești și romanici în legătură cu lucrurile la care se referă, cum bunioară „strungă”, „băga”, „nastur”, „zgribuli” și altele.

— *Cercetări de literatură populară*: 1) Toponimice sud-orientale în poezia poporană; 2) Prosopografica; 3) Formule călătore; 4) Un „cento” popular; 5) Etimologii populare și 6) o Anexă istorică, ale D-lui V. Bogrea.

Raporturile albano-române, în perioada mai veche cum și în cea mai nouă, le studiază D-l Capidan, în asemănările și influențele lor gramaticale, cum și în împrumuturile reciproce dintre aceste două limbi. Deosebit de interesant capitolul: „Considerațiuni finale” după cercetarea primei perioade de influență, aceia veche. De asemenea capitolul dela urmă: Lexicul.

O scurtă privire asupra *Tradu-*

cerilor din Molière în românește, cu specială atențiune la Misanthropul lui G. Sion, dă d-nul G. Opreșcu.

Despre „pre” la acuzativ, e un studiu lingvistic al d-lui Pușcariu, în care se ia din nou în discuție chestiunea vechimei acestei prepoziții în limba noastră. D-sa dovedește că ea este mai puțin veche de cum au crezut mulți din cei ce s'au ocupat de această formă, și că întrebuițarea lui „pre” la acuzativ nu se întâlnește decât la dialectul daco-român.

Un prilej de nouă cercetare asupra *Catehismelor luterane* află d-nul Drăganu, prezentându-ne o nouă copie manuscrisă o catehismului care va fi fost, poate, cea dintâi tipăritură românească.

Etimologii, foarte numeroase de D-nii Pușcariu, Drăganu, C. Lăcea, Th. Capidan, G. Giuglea, Serra, L. Spitzer și V. Bogrea. Urmează apoi *Articole mărunte* și *Recenzii* foarte numeroase și variate, apoi *Revista periodicelor* românești și străine pe 1921, scurte notițe, redactate de tânărul profesor N. Georgescu-Tistu, foarte prețioase ca izvoare de informație pentru istoria literară și culturală, a articolelor și studiilor mai de seamă risipite și închise prin reviste și alte publicațiuni periodice. La urmă o *Cronică* și un raport anual al activității cercului „Dacoromaniei”.

Organizația de credit a României, de Victor Slăvescu 1923 București. Edit. „Cartea Românească”, preț 100 lei. — În acest studiu bogat informat, autorul cer-

cetează organizația de credit a țării în urma marelui războiu, indică formarea unor oare care curente ce se desemnează pe piața noastră financiară, stăruind în special asupra întreprinderilor de credit din tot regatul, din activitatea și îndrumările cărora trage observații și pune concluziuni menite a înfățișa o doctrină a finanței naționale care înadevăr să servească interese naționale de ordin economic, politic, social și cultural. Prima parte a lucrării este dezvoltarea și continuarea unui studiu anterior al autorului: „Marea Finanță”. Note interesante despre politica financiară a diferitelor mari instituții bancare din țară. Vezi și nota despre cea mai mare bancă a Olteniei „Banca Comerțului” din Craiova, la care autorul constată „o atitudine puțin stabilă în ce privește orientarea sa, căci o vedem colaborând când cu un grup când cu altul al finanței mari din țară” (pag. 98). Ar fi fost interesant pentru noi de aici să vedem cum e apreciată atitudinea celorlalte mari bănci din localitate, căci ni se pare că politica uneia e și a celorlalte. Aceasta de asemenea pentru că afirmarea autorului să nu fie bănuită de părtenire sau dimpotrivă.

Destinul și Istoria oarei de Generalul Alexandru Iarca, — 1922, Buzău, Librăria Călinescu, 25 lei. — Cartea distinsului fost șef de corp de armată nu e, cum ar fi cineva dispus să o creadă pe această vreme de turburare a conștiințelor și de incitare a patimilor violente, o publicație antisemită. Ea e pornită dintr-o minte

luminată care, deopotrivă aplicată a reprimă excesele în orice direcție ar fi, vrea să arate evreilor cuminți unde greșesc și în ce greșesc în pornirile lor nechibzuite. Ea e scrisă înainte de mișcarea studenților și n'are întru nimic aface cu revendicările, chiar cu cele mai îndreptățite, ale studenției noastre; dintr'un oare care „sistem” însă și anume provocări vinovate ale unor agenți evrei — de care nici nu ne trece prin gând a învinovăți marea majoritate a conaționalilor noștri născuți pe pământ românesc — se pot trage concluzii asemănătoare cu ale generalului Iarca. Pentru a preciza atitudinea autorului, reproducem următoarele rânduri din prefață:

„Aș dori ca cititorii mei evrei să fie convinși că sunt unul din aceia care țin mult ca izolarea lor în lume, ca popor ales al lui Iehova, să înceteze. Evreii sunt oameni pricepuți, tenaci și îndrăsneți în afaceri. Ei ar putea fi cetățeni foarte utili ai țării unde se găsesc, dar cu altă mentalitate de cum au azi. Dacă până acum izolarea lor se poate oarecum explica și nebulina lor de a ingenunchia creștinătatea s'a putut tolera, de acum înainte și una și alta trebuie să înceteze.... Evreimea trebuie să-și prepare sufletul ca să înțeleagă marile evenimente ce se anunță și să intre în curentul mondial. Și pentru aceasta ei trebuie să renunțe cât mai curând la ura tal-mudică contra creștinilor (acolo unde acest sentiment dăinuiește) și să înceteze de a mai cere intervenție străină în afacerile statului în care trăiesc. La rândul lor națiunile sunt datoare să acorde

evreimei toate drepturile și să-i trateze ca pe proprii lor cetățeni”.

Nu se pot face observații mai drepte și sfaturi mai judicioase decât acele ale D-lui General Iarca. Să le dea Dumnezeu gândul bun acelor cari au urechi de auzit, ca să audă glasul unui asemenea om și să-l și înțeleagă.

Les comédies de Corneille, étude historique et littéraire par N. Șerban. Edition „Lutetia” Lassy, 2 Rue Buzdugan Prix 25 lei. — Cartea începe printr'o introducere asupra teatrului francez înainte de Corneille, după care se studiază pe rând fiecare din comediiile sale dela Méliote până la La suite du Menteur, sfârșind cu o privire generală aruncată asupra operei sale comice. D-nul Șerban arată că, dacă aceste comedii sunt inferioare celor mai bune ale contemporanilor săi și lipsite de verva comică a neîntrecutului Molière comedia sa tinde a zugrăvi moravurile și caracterele, și nu utilizează ieftine efecte economice triviale, ca mulți din contemporanii săi. Comediile lui Corneille sunt o treaptă mai de jos a evoluției genului acestui scriitor, care trebuia să ajungă în înălțimile artei dramatice în tragițiile sale: Cid, Horace, Cinna și Polyeucte.

Pierre Loti, par N. Șerban, apare în „Collection des grands auteurs français”, No. 1 Lassy, Cercle Lutetia 1922, Prix 6 lei. O excelentă

monografie asupra vieții și operei ilustrului scriitor francez, prezentat în cea mai simpatică lumină înțelegătoare, așa cum i se cuvine. Recomandăm călduros cărticica aceasta iubitorilor literaturii franceze dela noi și în special ai lui Loti.

Cu acest prilej recomandăm deopotrivă cititorilor noștri cele două cărticele ale aceluiaș autor: *Précis de prononciation française* (3 lei) și *Les plus belles poésies françaises* (6 lei) din Colecția Lutetia.

Am mai primit la Redacție: **Agricultura și Rostul Agronomilor în România** de Const. I. Oprescu. — 1922. Tipografia Ramuri Craiova, 8 lei.

Panamaua dela Federala „Dacia” din Caracal și cioclii dela Centrală, lucrare întocmită pe bază de documente și declarații sub semnături autentice de St. N. Ricman. — 1922 Tipografia Ramuri Craiova. Preț 3 lei.

Sarcom primitiv al ficatului de Dr. Aurel Căndea, medic șef al spitalului de stat din Timișoara.

Die Rachianästhesie, de acelaș.

Chyluscyste des Mesenteriums, de acelaș.

Graviditate extra-uterină, de acelaș.

C. D. F

CRONICA REVISTELOR

În această rubrică se menționează numai revistele și publicațiile ce se trimet redacției în schimbul „Arhivelor Olteniei”, dar numai acestea.

Buletinul Societății Numismatice Române. Revistă trimestrială pentru Numismatică și Științele auxiliare, sub îngrijirea D-lui C. Moisil. București An. XVII No. 43—44. — Sumarul cuprinde: M. C. Sutz, *De l'emploi par les Romains des unités pondérales et monétaires et de leurs divisions*; Victor N. Popp, *Biletele ipotecare*; C. Moisil, *Două științe surori: numismatică și sigilografie*; un articol după Hasluck: *Numismatica levantină*; St. Capșa, *O medalie curioasă*, (un monument în plus de impertinență prusacă); I. Probota, *Medalistica noastră în 1922*; iar la urmă *Cronica*.

Cugetul Românesc Buc An II No. 1 publică actul din urmă al unei pieșe inedite a lui Delavrancea, *A doua conștiință*, de un puternic efect dramatic; un articol al D-lui Bucuță despre pământul ocupat de *Românii dintre Vidin și Timoc*; câteva din schițele bune ale D-lui G. Brăescu; 2—3 pagini de măiastră traducere a Păr. Galaction *Din Epistola Sf. Pavel cea către Romani*; versuri frumoase de I. Pilat, V. Voiculescu, Dem. Botez și Perpessiciu.

No. 2 începe cu articolul D-lui N. Iorga: *Cum s'a făcut România de azi*, prin care D-sa, arată că generația dela 1848, acea din București anume formată din ti-

neri ce-și făcuseră studiile la Paris, nu avea nici experiența suficientă, nici aderențe destul de puternice cu solul, cu tradiția, pentru a putea face Unirea așa cum ar fi fost mai bine să fie. Din acest punct de vedere Moldovenii aceleiași epoci le-au fost mult superiori. Așa fiind, alegerea lui Cuza și în Muntenia a fost mai mult o întâmplare, „o soluție de ultimul moment”. Moldovenii și Muntenii nu se înțelegeau: cei dintâi socotind ca o chestiune fundamentală, cea națională și democratică; cei din urmă atrași mai mult de forme și formule împrumutate din apus. De aci o separațiune, dușmănie care trebuia să sfârșească cu actul dela 11 Fevr. 1866. — Interesantă povestirea Corei Irineu: *Drumuri de băjenie* — Reflexii și cugetări adânci și subtile uneori în *Pagini de ciornă* ale poetului Camil Petrescu; versuri multe și un bun articol al D-lui Fr. Șirato.

Viața Românească an. XV No. 1.—D-l Sadoveanu, în *Povestitorii*, dă încă una din delicatele sale plăsmuiri poetice, cu răsfrângeri din viața copiilor pe cari îi cunoaște și iubește ca să ni-i înfățișeze așa cum o face. — D-nu Filitti, pe marginea cărții D-lui Barnoschi asupra *Originilor democrației române*, aduce note și considerații noi cu privire la această epocă și la clasa conducătoare

din vremea renașterii Principatelor — Un tablou lămurit de *Situația în Rusia înainte de războiul mondial* ne face în continuare, D-l Cazacu. — *Oștile fără noroc* sunt dintre cele mai bune pagini ce a scris D-nul Aderca: au toate calitățile, fără a avea și din cusururile ce aflăm scrisului său din alte lucrări. Povestitorul moldovean Radu Rosetti publică: *Comisarul băilor*.—D-l Ibrăileanu caracterizează frumos și drept două bucăți ale prozatorului-poet M. Sadoveanu. — O cronică artistică, în care se fac juste aprecieri și elogi artistului craiovean Titi Stoescu, apoi cronice, recenzii și informații multe și interesante.

Revista Vremei An III No. 4. *O scrisoare din Moldova*, cu o caracterizare impresionantă a regimului politic actual. Cu speranța în țărănimea cu bun simț și în rolul inițiativei particulare nestânjenite de acțiunea guvernelor, D-sa vede mântuirea în ocrotirea libertății individuale, în extinderea culturii la popor, în îmbunătățirea comunicațiilor, și în încurajarea energiilor individuale de a se manifesta în limitele ordinii publice. — Alte articole de D-nii Mih. Manoilescu, S. Șerbescu, Gafencu, Ion M. Sadoveanu și Em. Ciomac, care aduce elogi meritate poeziei de război a D-lui Camil Petrescu.

Democrația, revistă lunară, An. XI No. 1 și 2. — Fosta publicație a cercului de studii al partidului liberal din capitală, s'a reorganizat cu totul modificându-și și cuprins și înfățișare — totul în bine.

Dintr-o publicație cu un prea pronunțat caracter de partid politic, ea își lărgeste orizontul și dela un partid se ridică spre mai largul și mai cuprinzătorul cerc al intelectualității românești. Pe lângă chestiuni de politică internă și externă, chestiunile sociale, economice, culturale și chiar filosofice pure preocupă pe colaboratori mai mult ca înainte, ceea ce e un mare progres pentru această prețioasă acum publicațiune românească. — Articole de D-nii: P. Missir, C. Banu, Gr. Tăușan, R. Culianu, I. D. Bârzan și alții.

Transilvania, Sibiu an. LIII No. 12 cu articole de pomenire a răposatilor Dr. Vasile Lucaciu și Dr. I. Urban Iarnik. — D-l T. V. Păcățian cere date pentru o lucrare ce prepară — după un chestionar — asupra *Jertfelor Românilor din țările românești* de dincolo de Carpați.

Gândul nostru Iași, An I No. 23—24, încheie un an de luptă — căci luptă e azi, în această vreme de materialism exasperant, să poți susține o revistă literară. Pagini frumoase semnează Sandu Teleajen, A. Pascu, Em. Serghie, Terziman și o craioveancă de talent: Sabina Paulian Georgescu.

Revista științifică „V. Adamachi” Iași An. IX No. 1. — Cuprinde felurite articole, cronice și informațiuni științifice instructive, folositoare tuturilor, căci publicația aceasta poate fi citită și înțeleasă și de nespecialiști în științe.

Arhiva C. F. R. An. I No. 17, 18, se înfățișează corect și ele-

gant ca de obicei, în tehnica-i îngrijită, cu materie bogată privitoare la ocupațiunea și cultura profesională a cheferiștilor, și din care nu lipsesc nici pagini literare și recreative în legătură cu specialitatea revistei.

Moldova dela Nistru An. III No 11, 12.—Din Chișinău ne vine regulat vestea că și acolo o mână de oameni inimoși și iubitori de Neam muncesc în ogorul frumosului graiu românesc. Revista se prezintă destul de bine, dând literatură și multe informații folositoare. Se reproduce chiar și o prea frumoasă stemă de pe o veche pecete moldovenească, din nenorocire fără nici o deslușire or comentariu asupra-i.

Gânduri bune An. I No 1 București, Director D. Zavalide—e cea din urmă venită, dar nu mai puțin meritoasă dintre publicații/noastre. E o revistă literară, artistică, culturală — cum spune pe frontispiciul ei, — și care își propune ca „combătând aberațiunile literare moderne, care cu prisosință au invadat și literatura noastră, să-i împotrivim vechea și buna tradiție literară românească și prin realizare de forme noi de cugutare și de simțire, să ducem mai departe facla luminătoare a literaturii curate și cinstitute“. Un program cum nu se poate mai frumos. Noi urăm izbândă simpatiei lui nou confrate.

Muguri revista literară An. I

No. 67 Apare odată pe lună, în Câmpulung.

Tudor Pamfile An. I No. 1 și 2. Revistă de limbă, literatură și artă populară. Apare odată pe lună în Dorohoiu.

Câmpul An XVI No. 1—5, Foaie pentru săteni, apare de două ori pe lună, și se tipărește de către Societatea Agronomilor în București.

Ziarul Călătoriilor București, la: „Universul“.

Carpații Brașov, ziar care apare de două ori pe săptămână. Director Al. Tisescu.

Conștiința Românească, organul Asociației de propagandă pentru Solidaritatea Națională și Socială a Românilor. Apare la Cluj în fiecare Duminică. E cel mai bun și mai folositor suflătește ziar românesc.

Buletinul Universității Libere și Populare din Ploiești, sub îngrijirea D-nului Munteanu-Râmnic

Năzuința, Anul I No. 9 și 10. Literatură, Știință și Artă. — Craiova.

Renașterea, An II No. 1, 2 și 3, revistă de cultură religioasă. Craiova.

Gazeta Școalei, revistă a corpului didactic. Apare lunar. Craiova.

Ramuri — Drum drept, No. 1—5, revistă literară bilunară. Director N. Iorga. Craiova.

C. D. F.

SOCIETATEA MEDALISTICĂ ROMÂNĂ

a bătut până acum următoarele medalii:
MEDALIA LUI TUDOR VLADIMIRESCU
 pentru comemorarea centenarului revoluției sale.
MEDALIA N. T. POPP
 pentru comemorarea morții cunoscutului
 filantrop oltean.
MEDALIA NICOLAE IORGA
 în amintirea împlinirii vârstei de 50 ani a marelui
 nostru savant. Se pot procura prin Ad-ția Revistei
 noastre. Medalia Tudor Vladimirescu și medalie
 Nicolae Iorga se pot comanda și de la librăria
 PAVEL SURU, București, Calea Victoriei No. 83.

FABRICA DE SALAM ȘI MEZELURI FRAȚII CUMPĂNAȘU & Comp.

SOC. IN COM. SIMPLĂ
 CRAIOVA

Unica instalație sistematică cu electricitate din țară
 SUCURSALE: București, Calea Griviței 102. Iași, Str. Uzinel 14,
 FILIALE: Craiova, Strada Madona 2, Strada Jules Michelet 21,
 Strada Justiției 32 și 60, Strada Elca No. 9, SERVIM PROMPT.
 DEPOZITE: Timișoara, Galați, Petroșani, Slatina, Câmpulung,
 Bălți. Reprezentanțe în fiecare capitală de județ.
 PREȚURI AVANTAJOASE

PICTORUL P. LIȘTEAVĂ

(PETRE LIȘTEVEANU)
 CRAIOVA / STR. SF. APOSTOLI, 41

Angajează spre execuție lucrări picturale artistice
 PICTURI DE CHEVALET
 și murale, precum și
 PICTURI DE BISERICI
 stilizată și modernă. Decorațiuni
 artistice de clădiri (în interior).
 PORTETE ÎN CULORI
 și carbune, după natură și fotografie; deseneuri pen-
 tru Reviste și orice fel de reclame comerciale.

SCRISUL ROMÂNESC

INSTITUT DE EDITURĂ ȘI ARTE GRAFICE
SOCIETATE ANONIMĂ / CRAIOVA

EDITURA / TIPOGRAFIE / LITO-
GRAFIE / NOTE MUZICALE
LEGĂTORIE / CARTONAGE

NUMĂRUL 20 LEI.

ANUL II No. 7: Mai—Iunie.

ARHIVELE A-OLTEHIEI.

APARE LA DOXĂ LXHI.

- SUB DIRECTIONEA D-LOR:

D^{LE} CH. LĂȘKIER și PROF. ED. FORTUNESCU

IN SUMARUL DE FAȚĂ
ARTICOLE SEMNATE DE:

N. COCULESCU
N. GH. DINCULESCU
AL. BĂRCĂCILĂ
C. OBEDEANU
N. PLOPȘOR

COMUNICĂRI DE:

S. T. BOSIE
ANTON OPRESCU
C. D. FORTUNESCU
IL. CONSTANTINESCU

OLTENIA CULTURALĂ
CRONICA ȘTIINȚIFICĂ
R E C E N Z I I
CRONICA REVISTELOR

ARHIVELE OLTENIEI

PUBLICAȚIE BILUNĂ

Sub direcțiunea D-lor Dr. CH. LAUGIER și Prof. C. D. FORTUNESCU
CU COLABORAREA DOMNILOR

AL. BĂRCĂCILĂ T. G. BULAT ILIE CONSTANT.
Profesor, T-Severin Profesor, R.-Văleea Profesor, Caracal

N. G. DINCULESCU C. GEROTĂ N. PLOPȘOR
Profesor, Craiova Profesor, Calafat Profesor, Plelnța

Direcțiunea lasă fie cărui autor întreaga răspundere a opiniilor emise.

SUMARUL No. 7.

Dascăli vechi ai Liceului din Craiova N. Coculescu
Vechi împărțiri administrative N. Gh. Dinculescu —
Însemnări din Țara Hațegului Al. Bărcăcilă
Marile familii românești din sec. XVIII C. V. Obedeianu —
Monumente megalitice în Oltenia ? N. Plopșor

Acte și documente: Două surseturi, cu o notă explicativă, publicate de M. V. Demetrescu.—Vânzări de Țigani, publicate de Plopșor.—Documente privitoare la Moșia Negoști-Mehedinți și Documente privitoare la Starea Țărilor, comunicate de N. G. Dinculescu.—Un mănunchiu de vechi documente — oltene, comunicate de G. Fotino.

Note și comunicări: Constatări și impresii din Basarabia reînviată de St. Bosie.—Indreptări: Risipiții și Hunia-Dolj, de Plopșor.—Comunicări mărunte, de Anton Opreșcu.

Cronica culturală: Mișcarea culturală în Craiova, de Fortunato.—Un artist craiovean: Eust. Gr. Stoenescu, de C. D. Fort.—Mișcarea culturală din Caracal în anul 1922, de Ilie Constantinescu.—Mișcarea culturală în Caransebeș, de Avas.—Mișcarea culturală în T-Severin, de L. Tr.—Oltenia istorică și pitorească, de Plopșor.

Cronica științifică: Musca columbacă, de Dr. St. Bosie.—Așezarea astrilor de L.

Recenzii: Raport asupra activității Spitalului de Stat din Timișoara, de Dr. Cădea.—Dinastia Națională a Basarabilor; Dinastia Națională a Hohenzollernilor, de C. V. Obedeianu, recenzate de C. L.—Desemnul și modelul la copii, de M. I. Biciulescu.—Viața, Suftelul și opera lui Pasteur, de Dr. G. Marinescu.—Pasteur, viața și lucrările sale, de Marin Demetrescu.—Situația demografică a României, de Em. D. B. Vasiliu, recenzate de C. D. F.

Cronica Revistelor: Buletinul Soc. Numismatice Române.—Buletin de l'Institut p. l'étude de l'Europe sud-orientale.—Arhiva.—Anatele Dobrogei.—Cugetul Românesc.—Convorbiri literare.—Viața Românească.—Revista științifică „Adamachi”.—Natura.—Buletinul Cărții.—Democrația.—Revista Vremii.—Viața Nouă.—Artele Frumoase.—Ilustrația.—Gândirea.—Cele trei Crișuri.—Cosinzeana.—Transilvania.—Năzuința.—Renașterea.—Gazeta Școlii.—Flamura.

Prețul abonamentului pe un an Lei 100.

Pentru recenzii, schimb de reviste și ori-ce privește partea redacțională, să se adreseze d-lui Prof. C. D. Fortunescu, Sfr. Libertății, 25.

Correspondența relativ la Administrație, cum și abonamentele, se vor adresa în strada General Florescu No. 20.

Anul II, No. 7

Mai—Iunie 1923.

ARHIVELE OLTENIEI

SUB DIRECȚIUNEA D-lor

DR. CH. LAUGIER și PROF. C. D. FORTUNESCU

Sprijinitorii Arhivelor Olteniei pe anul 1923

D-nu Prof. MIȘU SĂULESCU, București 1000 lei
D-nu MITU ANDREESCU, Industr. Craiova 1000 lei
BANCA COMERȚULUI, Craiova 1000 lei
BANCA DE SCOT, Craiova 500 lei
D-nu T. MĂLDĂRESCU, Avocat Craiova 500 lei
D-nu Ing. P. P. A., Craiova 2000 lei
Principele B. STIRBEY, București 1000 lei
D-nu C. ARGETOIANU, București 1000 lei
D-nu Dr. I. TRĂILESCU, Severin 500 lei
D-nu R. de ARTNER, Severin 1000 lei
BANCA COMERCIALĂ, Severin 500 lei
BANCA SEVERINULUI, Severin 500 lei

Dascăli vechi ai Liceului din Craiova

Cercetând trecutul școalei noastre, între atâtea figuri interesante ce ni s'au înfățișat, eșite la lumină de sub pulberea anilor și a uitărei, m'am oprit în deosebi asupra marelui personalități ce a fost Fontanini, director al Liceului craiovean și membru al Academiei Române. Ca de atâtea alți oameni de seamă ai Neamului, cari au trăit până ieri-alaltăieri între noi, și de cari știm atât de puțin,—isvoarele de informație, cele scrise, cu privire la învățatul latinist craiovean, sunt extrem de puțin numeroase. A trebuit deci să scriu, să întreb în dreapta și în stânga pe la foștii săi elevi,—cari și aceia se răresc,—sau pe la vreun contemporan de al lui Fontanini,—din cari abia au mai rămas câțiva,—spre a strânge ceva note e ajutorul cărora să pot schița figura acestui mare dascăl.

Între răspunsurile ce am primit, scrisoarea distinsului profesor uni-

versitar, domnul N. Coculescu, a sosit cea dintâi. Ea mi-aduce, pe lângă prețioase informațiuni asupra lui Fontanini însuș, o mulțime de alte amănunte cu privire la viața școalei de acum patruzeci și ceva de ani, și mai ales amintirile, impresiunile personale ale d-lui Coculescu despre câțiva din vechii noștri dascăli, și acestea spuse cu o căldură, cu o sinceritate și cu un nobil sentiment de pietate, care cinstește de o potrivă pe fostul școlar, care a păstrat astfel de simțăminte pentru profesorii săi de odinioară, ca și pentru cei ce au fost vrednici să le inspire unui suflet ales.

Pentru cuprinsul ei de preț, cași pentru forma frumoasă ce îmbracă în caldă ei spontaneitate, am solicitat învoirea de a publica scrisoarea d-lui Coculescu în revista noastră, ceea ce D-sa mi-a îngăduit cu bunăvoință. Pentru aceasta „Arhivele Olteniei” îi prezintă călduroase mulțumiri.

C. D. F.

București 2 Martie 1923.

Multe amănunte cu privire la Fontanini nu voi putea, cu părere de rău, să aduc, fiindcă nu am avut fericirea să-i fiu elev—cu toate că doriām așa de mult să-l am într-o zi Profesor!; eram în cl. IV-a când a înebunit. Ceeace am păstrat ca amintire e, că întreaga lume *liceană*, elevii săi cași cei din cursul inferior (Fontanini era profesor de l. latină la cl. V—VII), aveau pentru dânsul o admirație adâncă; pentru noi, cei mai mici, era chiar un fel de personaj. legendar, cu mult deasupra celorlalți în specialitatea sa pentru chipul frumos, și ca traducere și ca citire, în care și făcea clasa. Multă vreme am recitat și noi, cari nu am avut parte să-l fi ascultat, versuri de dânsul, în românește (rămâneasca filologică, nu fonetică, pe care în parte am păstrat-o unii până astăzi), sau traduceri de versuri latine păstrând măsura și cadența originalului și în românește; un exemplu:

„Tante molis erat romanam condere gentem!” era tradus de el: „Grea întratâta era fundarea gintei romane!”

Vă închipuiți că, după vre'o 40 de ani, după o specialitate cu totul deosebită ce am îmbrățișat, și prin faptul că eu nu i-am fost elev, nu mai mi-aduc aminte multe exemple, dar amintirea și admirația mea pentru Fontanini e încă vie. Cu părere de rău nu aș putea să dau, deasemenea,

amănunte biografice, pe care totuși le-am citit cândva și undeva. Pentru ce ar fi înebunit? Nu știu. Cu puțin timp înainte, fusese hotărît să facă puțină politică și a și candidat pentru un loc de deputat, ca independent sau ca conservator (nu aș putea preciza); a fost însă învins de candidatul liberal d-r Vercescu; și foarte mândru, extrem de mândru (datorită desigur culturei lui superioare) cum era, a fost se spunea amărit, tare amărit, încât unii pretindeau că această cădere ar fi fost unul din motivele boalei. În boala sa a dat foc apartamentului, voind să-și reprezinte — se spunea — *arderea Troiei*; din fericire s'a prins de veste, s'a stins focul la timp și s'a salvat biblioteca (Liceului) care împodobia apartamentul său, apartamentul Direcției.

În acel apartament, rămas gol câțva timp, mi-am pregătit eu cl. VII-a, pe care am sărit-o, și bacalaureatul, în vara de vacanță care a urmat imediat terminării cl. VI-a (în anul 1883 sau 1884?), consultând imediat cu nesățiu vechile volume care constituiau biblioteca Liceului, pe atunci nevăzută mai de nimeni, păstrate ca *relique sacre*.

Fontanini nu intra, îmi pare, des în clasă. Când însă se anunța căși va face clasa, pe lângă că era așteptat cu oarecare teamă, dar cu multă plăcere de elevii săi, era un eveniment în întreg liceul. Ca prin farmec dispăreau de prin coridoare toți școlarii, alungați de „pedel” (era unul din frații Cantorichii; cel mai mare din Cantorichii mi-a fost profesor de Geografie), o liniște perfectă urma sgomo-tului asurzitor de până în acel moment, ușile claselor se închideau, și numai prin întredeschizătura ușei vedeam pe director, care trecea precedat de *pedel* și urmat de fidelul său fecior, care îi purta perina ce-i așeză pe catedră. Era sever, dar, repet, iubit și cu admirație respectat.

Știam atunci că ar fi fost solicitat să fie Membru al Academiei, dar că ar fi refuzat în două rânduri această onoare, pe care în urmă a și primit-o.

Cam aceste puține lucruri vă pot da eu, în graba de a răspunde scrisoarei d-tale, și fiindcă, după cum spuneam, nu

am avut parte să'l fi avut de profesor, fiindcă nu eram decât în cl. IV-a în anul bolnăvirei lui.

Am avut și eu însă norocul să am un profesor savant și distins, pentru care păstrez un adevărat cult; este regretatul prof. Strajan. Orele lui de *latină*, de l. *română* și de l. *italiană* (pe care am urmat-o, ca facultativă) erau întotdeauna așteptate cu o nespusă plăcere. În bună parte lui datorez gustul ce am păstrat și astăzi pentru cultura clasică, citiri cu care mă delectez în orele-mi libere—și care au făcut că nu am fost niciodată partizanul entusiast al trifurcării liceului, preferându-i pe cel *unitar*.

N. Cioculescu, de care mă întrebă d-ta, a existat; era în Liceu cu doi ani înaintea mea și mi-a fost și pedagog la Internat, eu fiind în cl. V-a, iar el în cl. VII-a. Era destul de urât, dar foarte inteligent, talentat și extrem de iubit. Elev încă în cl. V-a sau în a VI-a, el a compus minunata poezie (Himn):

„Din Carpați până la mare, dela Tisa'n răsărit,

„Să strigăm cu mic cu mare: visul nostru s'a împlinit!“.

pe care o cântam cu toții, liceul întreg, în cor (muzica de? nu-mi aduc aminte autorul), când defilam la luarea Plevnei sau la 10 Mai. Cântarea versurilor lui ne cutremura pe toți de emoții; era un entuziasm de nedescris când am învățat-o întâia oară (eram în cl. IV-a, primul meu an de internat)

La aceste puternice emoții se mai adaugă și aprecierile calde ce ne făcea în clasă un alt profesor foarte iubit, Părintele *Brănescu*, la cursul său de *Morală* din cl. IV-a. (Atât l'am iubit pe Păr. Brănescu și cursul său de *Morală*, că trecut în cl. V-a, am urmat și în acel de-al 2-lea an în clasa sa de *morală* dela cl. IV-a). Mi-aduc aminte că între altele Păr. Brănescu ne atrăgea atențiunea asupra frumuseței și eleganței cuvântului „se mirează“ din „Se mirează într'o cunună“ din frumoasa poezie patriotică — care ar fi acum de actualitate — a lui Nicolae Cioculescu.

Ar fi de dorit ca acest imn, dacă s'a uitat în Liceul din Craiova, să fie învățat și cântat de școlari.

Și acum, te rog să mă ierți, dacă deșteptând prin scrisoarea d-tale în mine adânci amintiri, lungii mai mult de gândiam scrisoarea mea.

Al d-tale, cu cele mai deosebite sentimente,

N. Cioculescu

Vechi împărțiri administrative *)

Având puțină, cu câțiva ani în urmă, de a prefira variatele documente din Arhivele Statului, din dorința de a cunoaște mai deaproape o latură a istoriei noastre, care ne arată viața din trecut în tot complexul ei sub forma cea adevărată, netrecută prin filiera judecăților omenești, atât de deosebite, am reținut câteva însemnări privitoare la vechile împărțiri administrative, însemnări a căror valoare o cred cu atât mai mare cu cât le aflăm în documente mai vechi. Ele vor servi, când nu se vor mai prezenta așa izolate, să formeze un capitol de Geografie Istorică a Țării noastre, latură științifică ce a atras prea puțin atenția cunoscătorilor trecutului nostru.

Fără îndoială că nimeni nu se gândește să susțină că actuala împărțire administrativă a Țării a fost întotdeauna așa cum este astăzi, dar că forma județelor a evoluat, în diferite timpuri, după cum cereau însăși nevoile administrative. Schimbarea cea mai radicală însă s'a întâmplat la anul 1839—vorbesc numai cu privire la Țara Românească—când s'a făcut împărțirea în județe, pe care, cu puține modificări, o avem și astăzi.

Prin împărțirea dela 1839 marginile și forma unora dintre județe au fost cu totul prefăcute. Ca ex. luăm județul Dolj, care avea cu totul o altă formă înainte de anul 1839, căci

*) Lucrarea aceasta așa cum se prezintă azi, atât ca formă cât și ca fond, a fost redactată încă din 1915. Imprejurări independente de voința mea au făcut să nu fie dată la lumină încă de atunci. Întârzierea apariției a adus cu sine pierderea a numeroase însemnări ce trebuiau trecute în note.

granița lui de apus urma o linie care, începând dela Dunăre, trecea pela apus de satele Desa, Poiana Mare, Băilești, Galiciuica, Giubega, Sălcuța, Terpezița, Pleșoiu, Sârșca, Perieni și Potmeltu; iar de aci, mergea în susul Jiului până la confluența acestuia cu Gilortul.

Impărțiri în județe de felul celei dela 1839, pe care — neputând obține dosarele privitoare la ea — nu știu ce cauze au provocat-o ¹⁾, și care să fi schimbat forma în linii generale nu cred să se fi făcut multe în cursul istoriei noastre. Cu toate acestea pentru unele județe, și anume pentru cele vecine cu o raia, trebuie să se fi făcut, și s'au făcut modificări capitale în timpul ocupației rusești (1828—1834), dar înainte de Regulamentul Organic. Probabil chiar în anul 1829, când raiașele din stânga Dunării trec la Țara Românească, fără multe formalități — cel puțin eu nu cunosc nici o probă despre acestea — se rotunjesc hotarele dintre județele dunărene și cele muntoase, cum este cazul jud. Vlașca, dela care s'a luat o bucată și s'a alipit la județul Dâmbovița ²⁾ în schimbul raiașei Giurgiului. Această schimbare era făcută la 1831, când orașul Găești, care cu câțiva ani mai înainte de această dată era capitala jud. Vlașca, se află trecut între orașele județului Dâmbovița.

Schimbări mărunte s'au făcut destule în cursul vremurilor și ca exemplu citez numai două sate: unul Ghindeni ³⁾, care pe la anul 1640 făcea parte din județul Romanati, iar acum, ca și 'n 1830 ține de jud. Doljiu; iar celălalt Vulpeni ⁴⁾,

¹⁾ Negăsind decât în opise, în Arhivele Statului, dosarele din 1839, privitoare la împărțirea Țării în județe, făcută în acel an, m'am folosit pentru determinarea hotarelor jud. Dolj de „Obșteasca Catagrafie a Țării Românești din 1831, în care sunt trecute toate satele și cătunele existente cu numele și numărul locuitorilor cum și numele proprietarilor satelor.

²⁾ Vezi Fotino, Istoria Generală a Daciei, București 1860, tom. III pag. 169, și Diac. N. M. Popescu: Jud. Dâmbovița în anul 1810, în Anuarul de Geografie și Antropogeografie an II. 1911 pag. 145 și următoarele și Obșteasca catagrafie în Arhivele Statului, administrative vechi.

³⁾ Arhivele statului Doc. Mr. Bistrița pach. XXI No. 4.

⁴⁾ Ibidem, Mitropolia București pach. 129, netrebnice 1 și 2.

tot prin sec. XVII-lea, făcea parte din Doljiu, iar acum este în jud. Vâlcea. Însemnătatea acestor schimbări mărunte, care, se înțelege că vor fi destule în cursul vremii, își are rostul său în lucrări privitoare la un anume județ, dar nu într'o comunicare de generalitate. Nu vom insista dar asupra lor, cu atât mai mult cu cât ele n'au schimbat prea mult forma de mai înainte a județelor, neinfluențând astfel, în nici un chip, la schimbarea mediului geografic

* * *

Din aceste scurte însemnări rezultă dar că dela o vreme încoace, în cursul istoriei noastre împărțirile administrative au rămas cam aceleași până în prima jumătate a veacului al XIX-lea, decând avem împărțirea actuală.

Se pune însă întrebarea, foarte dreaptă dealtfel, dacă și'n timpurile mai vechi au fost aceleași împărțiri? Din puținele rămășițe de însemnări involuntare, ce găsim în documente, s'ar putea trage concluzia că numărul județelor a fost mai mare. Astfel în vechile documente din sec. XV-lea și XVI-lea, în care se arată din ce județ face parte un sat — și sunt foarte puține acestea, cele mai multe numind numai satul — întâlnim, pe lângă numirile de județe pasate până azi în Oltenia ca Dolj, Gorj, Mehedinți, Vâlcea și Romanati, și alte numiri. Așa în hrisovul lui Mircea cel Bătrân din 10 Iunie 1415, prin care întărește lui Vladu și nepoților săi Șișa, Buia și Stănilă stăpânire peste satul Beala (azi Bala), se arată că acest sat este în județul Motrului ¹⁾ (*eje est na Sădstvo Motrăsko*).

Aceasta e prima și singura dată când am întâlnit județul Motru ca împărțire administrativă. De mai multe ori se întâlnește însă județul vecin acestuia în depresiunea Jaleș-Sohodol și împrejurimi. Astfel în unul din cele mai vechi documente ale mănăstirii Tismana din 3 Octombrie 1385 (6894), printre alte întăriri ce Dan Voevod, fratele lui Mircea cel Bătrân, și predecesor acestuia, face numitei mănăstiri,

¹⁾ I. Bogdan: Un hrisov al lui Mircea cel Bătrân din 10 Iunie 1415 în Analele Academ. Rom. secția istorică pe 1903.

adaogă și mertic câte 400 de găleți de grâu din județul Jaleș ¹⁾, numirea cea mai veche întâlnită în documente arătând o împărțire administrativă sau politică — eu o cred și astfel, și voi arăta mai la vale dece.

În diploma împăratului Sigismud din 1429 Octombrie 28 ²⁾ se vorbește iarăși de acest județ care și avea și orașul său de reședință: Doboca, într'un timp când orașul Tg.-Jiu era destul de mare, avându-și județul său încă de multă vreme ³⁾. Deși numirea acestui județ se găsește numai în trei documente, e mai mult decât probabilă existența în timpurile contemporane și anterioare documentelor în care se găsește menționat. Deci, înainte de sec. al XV-lea, pe lângă jud. Gorj, între acesta și județul Motrului, se mai află și județul Jaleșului, asupra căruia, neavând o individualitate geografică destul de puternică mai târziu, s'a întins — cum s'a întins și asupra Motrului județul Mehedintzi — nu numai autoritatea din jud. Gorj, dar și numele ce se dădea ținutului Jiului de sus.

În sec. al XVI-lea nu mai întâlnim numirea de Jaleș pentru un ținut și nici pentru un oraș, ci rămâne numai râului, mic dealtfel, după a cărui vale se dăduse această numire ținutului ce dispărea acum.

Tot pe teritoriul actualului județ Gorj, mai avem dovezi și despre existența unui alt județ, anume al Gilortului, menționat în două documente. Printr'unul din aceste documente (3 Mai 1502), Radul Voevod dă mănăstirii Govora câte 4 foi de brânză și 6 de urdă din județul Gilordului ⁴⁾; iar prin celălalt se dă mănăstirii Bistrița milă 500 găleți de grâu din județul Gilortului.

În afară de aceste documente, în care se găsește precisă expresia „din județul Gilort (*ot sud Gilort*)“, se mai găsesc

¹⁾ Arhivele Statului secția istorică și Al. Ștefulescu: Gorjul Istoric și Pitoresc pg. VI și M-rea Tismana ed. II pg. 148 și urm.

²⁾ Ibid. și Al. Ștefulescu M-rea Tismana pg. 159 și următoarele și pg. 16 și următoarele doc. din 1444 Oct. 20.

³⁾ Ibid. și Al. Ștefulescu op. cit. pg. 155.

⁴⁾ Arh. Statului secția istorică și Condica Govorii.

încă multe ¹⁾ care să vorbească de acest județ, numai că cuvintele „din județul“ sunt înlocuite cu prepoziția „din“ spunându-se numai *din Gorj*. În slavonește însă, prepoziția „*ot*“ însemnând și *din* și *dela*, n'am îndrăznit să vorbesc de existența unui județ al Gilortului până n'am întâlnit expresia *din județul Gilortului*. De altfel în foarte puține documente se arată din ce județ sunt satele la care se referă, și probabil că numai când era vorba de sate ce aveau omonime în alt județ, pentru a înlătura confuziile.

Tot în sec. XVI întâlnim, dacă nu în documentele interne totuși în documentele externe, și districtul Severinului (*districtus Zeweriensis*) ²⁾.

Cât privește Severinul, de cele mai multe ori se trece cu vederea existența lui sub o formă oarecare de viață, când e vorba de Țara noastră. În documentele interne nu găsim, după 1400, vorbindu-se decât de un Câmp al Severinului, parte în stăpânirea m-rilor Tismana și Govora, iar altă parte ca fiind al unei cete de moșneni ³⁾. Dintr'un document extern ⁴⁾ s'a tras concluzia că aci ar fi fost raia, concluzie care prinde cu atât mai mult, cu cât politica turcească avea, pe lângă interesul politic și pe cel economic, de a stăpâni punctele strategice de pe ambele maluri ale Dunării, mai ales când stăpânea pe lângă insula Ada Caleh și Banatul Temișoarei.

Eu pun la îndoială existența unei raiale aci la Severin. Existența ei o cred numai urmarea unei bănueli găsite într'un document exterior, dintr'o sursă destul de îndepărtată (Sinzendorf către împărat scrie din Constantinopol) ⁵⁾.

¹⁾ Ex. documentul lui Neagoe Basarab din 3 Noembrie 1516 (7125) prin care întărește dania făcută de Stanciul Logofătul m-rii Perevol dela Cornet, unde sunt numite satele „dela Costești... și Drăgoești toți și Poia toată din Gilort...“ etc.

²⁾ Hurmuzahi vol. XI pg. 844.

³⁾ Hrisovul lui Radul lui Radul Voevod Leon (1664—1669) din 1667 (7175) fără lună și zi. Arhivele Statului M-rea Govora.

⁴⁾ Hurmuzachi XI pg. 643.

⁵⁾ Vezi mai sus Hurmuzachi XI pg. 643 și 844.

Nu nesocotesc însă faptul că Turcii ar fi luat și ar fi stăpânit bucăți de pământ care fuseseră ale Domnilor Români, cu atât mai mult cu cât documentele ne arată lămurit acest lucru. Astfel în documentul lui Vlad Voevod (Călugărul) din 1491 (7000) Sept. în 3, prin care întărește m-rii Tismana stăpânire peste satele: „Bahna cu ținutul său, și Petrovița cu ținutul său și Ploștina pe vechile hotare, și Fărcășești cu ținutul lor, oricât a ținut jușan Vintilă; și Brătiești cu ținutul lor și precum au ținut călugării Tismenești din zilele lui Radul Voevod, așa și acum ei să și le ție; iar ce au luat Turcii sau Ungurii Domnia Mea n'avem ce a face decât ce se va afla sub cuprinsul Domniei Mele în Țara Rumânească ¹⁾” se arată că Turcii din apropierea hotarelor prin samavolnicie rupeau bucăți din pământul Țării fără a putea fi opriți de Domni. Asemenea încălcări se fac și mai târziu de Turcii din Râșava (Orșova) și Domnul Antonie Vodă din Popești e nevoit la 1671 să ceară la Sultan un agă care să meargă la fața locului să constate aceste încălcări și să silească pe Turcii din Orșova a părăsi pământurile ce nu le aparțineau ²⁾.

Stăpânirea turcească deci în partea de apus și pe pământul Țării Românești nu poate fi privită dar ca o stăpânire statornică, recunoscută de Domnii Români și sub protecția împăraților turcești, așa cum erau Raialele; este exclusă dar puțința existenței în aceste părți a unei Raiale a Severinului.

Să lămurim însă existența districtului Severin cum îl găsim în documentul extern din 1521 August 7. Eu cred că era partea din vechiul Banat al Severinului, care a fost rând pe rând în stăpânirea Românilor și Ungurilor, parte care rămâne în stăpânirea principatului muntean începând „din zilele lui Radul Voevod”, cum spune documentul lui

¹⁾ Arhivele Statului secția Istorică și Al. Ștefulescu M-rea Tismana ed. II pg. 173 după Venelin. La acesta însă data e trecută greșit, punându-se ziua de 10 în loc de 3, cum este în original.

²⁾ Arhivele Statului Condica Tismanii No. 43. fila 171 (verso) și Al. Ștefulescu op. cit. pg. 191 cu data de 1669 și cu oarecare greșeli de citire.

Vlad Călugărul, amintit mai sus, și pe care Radu eu l-ași identifica cu Radul, tatăl lui Mircea, primul fondator și înzestrător al Tismanii.

A rămas deci o parte din țară cu numele de Severin, ca una ce făcuse parte din Banatul Severinului rămas în stăpânirea Ungurilor, cu numele — mai ales în documentele externe — de districtul Severinului, care coprindea partea de V. a Mehedinților și se întindea spre N. E. coprinzând și valea Tismanii împreună cu mănăstirea. Numirea aceasta însă s'a confundat repede în Țară cu jud. Mehedinți, Motru, etc., pentru vecini rămânând însă tot Severin.

Că numirea de Severin a rămas doar ca nume care nu se referea la ceva concret ci amintea mai mult o parte foarte din apus a Țării, acolo unde se socotea mai ales granița, se poate vedea și din documentele care mai amintesc Severinul până la 1600, în apropiere de care dată avem știrea că Severinul va fi prefăcut în raia ¹⁾.

M-rea Tismana avea ca dreaptă a ei moștenire vama ce se lua la trecerea peste Dunăre cât și peste munți, cam dela o linie ce ar merge dela izvoarele Oltețului la gura Jiului.

Vama aceasta având două fețe era întărită m-rii de către Domni prin documente deosebite, sub numele de vama Calafatului și vama Vâlcanului. În aceste cărți domnești se arată chiar de unde se întindeau aceste vămi. A Calafatului mergea pe Dunăre în sus până la Severin, iar cea a Vâlcanului se întindea dela apa Oltețului până la Severin. Astfel este întărită stăpânirea asupra vămilor prin cărțile lui Vlad Voevod Călugărul din 16 Martie fără an, a lui Moise Voevod din 12 Mai 1529 (7037), a lui Alexandru Voevod din 5 Sept. 1568 și a altui Alexandru Voevod din 1593 Mai 28 ²⁾. În alte documente anterioare sau contem-

¹⁾ Hurmuzachi XI pg. 643 scrisoarea lui Sinzendorf către împărat trimisă din Constantinopol la 21 Ianuar 1580.

²⁾ Arhivele Statului Condica Tismanii XLII fila 79 (verso) 132, 135 etc.

porane acestora, vama Vălcanului e arătată ca întinzându-se dela Olteț până la Poarta de Fier ¹⁾. La fel o vom întâlni și în documentele din sec. XVII, când numirea de Severin dispăre cu totul și începe să apară câmpul Severinului ca moșie, pe care Radul Voevod o dăruiește la 1667 lui Gheorghe Roșu, Avram din Cerneți ș. a. ²⁾.

Inlocuirea aceasta de nume, Severin prin Poarta de fier, nu se poate explica altfel decât că Severinul nu mai avea sens. Amintirea despre existența lui se pierduse cu vremea, și acum se caută a se arăta locul până unde se întindea dreptul de vamă prin ceva mai concret: Porțile de fier, numire întâlnită de altfel și mai înainte în documente ³⁾.

Din cele arătate până aci cred că s'a dovedit indestul neexistența unui județ al Severinului, deși întâlnim această denumire în documente externe. Dar chiar fără aceasta, în sec. XVI numai Oltenia putea să numere cel puțin 8 județe: al Motrului, al Jaleșului, al Jiului de Sus (Gorj), al Gilortului, al Vâlcii, al Romanaiilor, al Jiului de jos (Dolj) și al Mehedinților.

Fiecare din aceste ținuturi își avea un târg mai însemnat, care-i servea de reședință. Știm pentru județele actuale că 'n vechime aveau aceleași reședințe ca și acum, cu excepție jud. Mehedinți. Județul Motrului putem afirma aproape cu siguranță că avea capitala la Baia de Aramă. Pentru județul Jaleșului, putea să fie Doboca, sau Dăbăcești ⁴⁾, sau chiar Jaleșul ⁵⁾, numiri întâlnite în documente, dar cu totul dispărute acum; iar pentru ținutul Gilortului cred că servea ca reședință chiar târgul cu acest nume, și care se întâlnește în documente mai întâi ca sat, apoi ca târg până

¹⁾ Ibid. Doc. M-rea Tismana pach. 8 netrebnic și Condica Tismana XLII fila 136.

²⁾ Vezi mai sus pg. 170 nota 2.

³⁾ Hrisoavele lui Dan Voevod din 3 August 1424 (6932) și al lui Vlad Voevod din 1439 (6947) August 2 (Condica Tismana XLII fila 72 verso vorbesc de „birul pre jumătate tot dela Poarta de fier“.

⁴⁾ Al. Ștefulescu op. citat pg. 151.

⁵⁾ Arh. Statului Doc. m-rii Tismana I Nr....

târziu în sec. XVI. ¹⁾ Nu știm unde se află satul și mai apoi Târgul Gilort. Nu putea să fie însă decât o localitate de pe râul cu același nume, localitate situată cam pe unde se află astăzi satul Novaci, în largă depresiune subcarpatică străbătută de Gilort. La această localizare ne îndeamnă și faptul că în cele mai vechi documente în care întâlnim acest sat și apoi târg, el e numit alături de sate cunoscute și existente azi în această regiune. Astfel, atât în hrisovul din 1480 (6988) Ianuar 8, cât și în cel din 1484 (6992) Aprilie 24, se întărește lui Bran și fraților săi Radul și Pătru stăpânire peste satele anume Banea, care nu poate fi decât Baia de Fer de azi, Gilort (în al doilea hrisov Târgu-Gilort), Mogoșani, Polovragi, Ștefănești, Bodeni și Spineni.

Pentru a completa înfățișarea hărții Olteniei pela începutul sec. XVI, ar mai trebui să scoatem din stăpânirea Domnilor români o bună parte din câmpia Dunăreană cuprinzând unele bălți, între care și Mamina (Romanaii). Balta aceasta se întâlnește până pela 1480 în stăpânire mănăstirească. Dela această dată dispăre pentru aproape 40 de ani din documente, și tocmai în timpul domniei lui Radu Paisie începe să fie iarăși întărită ca stăpânire. Cauza că nu mai este amintită în cărțile domnești și hrisoave este că 'n acest timp fusese în stăpânirea Turcilor, dela care, după aproape 40 ani de stăpânire, o rescumpără Neagoe Basarab, cum arată un document dela acest Voevod însuși ²⁾ și un altul dela Vlad Voevod din 15 Noemvrie 1533 (7042) ³⁾ prin care întărește m-rii Govora stăpânire peste jumătate, din balta Mamina, „...care au scos'o răposatu Basarab Voevod, întru împărăția Turcilor dela împăratul turcesc și o jumătate au întărit la Sf. mănăstire...“

Balta aceasta trecuse în stăpânirea Turcilor în același

¹⁾ Arhivele Statului secția istorică Hrisovul lui Basarab Voevod ce Tânăr din 8 Ianuar 1480 (6988) și al lui Vlad Voevod din 24 Aprilie 1484 (6992).

²⁾ Arhivele Statului Condica Govorei Nr. 109 fila 62—65.

³⁾ Arhivele Statului secția Istorică.

timp cu părțile „ce au luat Turcii” arătate în documentul din 1492, și care, rând pe rând vor fi fost și ele răscum-părate, această ocupație fiind astfel făcută nu cu gândul de a se înființa o raiă, cât mai ales pentru un câștig imediat în bani, ce se puteau lua dela Domni.

Stăpânirea turcească pe țărmul stâng al Dunării se con-stată și 'n timpurile următoare, și mai ales în secolul XVIII, când „toate moșiile boeresti și mănăstirești le stăpâneau „Turcii în sălnicie, mai vartos Cernețul că, ca la un oraș „șădea mulțime de Turci cu casă cu mueri cu tot și era „stăpâni pe toate moșiile sfintei mănăstiri”, cum spune jalba din 1787 lunie 19 a lui Anatolie egumenul m-rii Govora către Alexandru Ieraclie, biv vel postelnic, caimacanul Cra-iovei, căruia i se plânge contra unor negustori din Cerneți, cari „fără știrea m-rii s'au pus de au făcuto moară lângă „orașu Cerneți și au stăpânit-o mai mult decât douăzeci și „șasă de ani și nimic adetul pământului n'au dat”. Egume-nul dă această plângere „după ce au dat răzmirița...văzân-du-ne și noi stăpânii moșiilor”.

Stăpânirea aceasta „în sălnicie” și numai „mai nainte de răzmiriță”, cum arată documentul, nu avea un caracter oficial, deși începuse cam pela 1748, ci era tolerată de au-toritățile turcești fiind în favoarea unor turci, iar de către autoritățile românești din neputința de a îndrepta răul ¹⁾.

* * *

Din înșirarea numirilor de județe din Țara Românească se observă că aproape toate aceste numiri sunt luate fie dela râuri, fie dela alte elemente naturale, ca păduri, coline ș. a. Dacă'n acelaș timp ne gândim la județele Moldovei, lucrurile se înfățișează cu totul altfel. Acolo numirile de orașe au însemnătate și pentru denumirea ținuturilor dimpre-jurul lor. Faptul acesta, cel dintâi îl constată Sultzer în a sa Geschichte des transalpinischen Daciens, unde, în do-rința sau obiceiul său de a arăta că cei cari s'au ocupat înaintea sa de aceiași chestiune au multe greșeli, mai adaogă

¹⁾ Arh. Stat. Condica Govorii Nr. 18 fila 270 și 273.

că greșit a zis Cantemir împărțirilor administrative *județe*, deoarece în acte și vorbirea curentă li se zice *ținuturi* ¹⁾, voind, prin acest pasagiu chiar, să arate deosebirea între împărțirile administrative din Moldova și cele din Valachia, care, spune el foarte clar, sunt numite districte sau județe după numele județului sau judecătorului ²⁾.

După Sultzer ne mai scriindu-se lucrări geografico-isto-ric asupra Țărilor noastre, ci numai istorice sau numai geografice, căutând parcă înadins aceste științe să nu ia nimic una dela alta, deosebirea de numiri între județele muntene și ținuturile moldovene trece fără a i se da cel mai mic interes, ca multe fapte cărora nu le găsim expli-carea din cauză că trecem ușor peste ele, fiind convinși că le cunoaștem pe deplin. Numai A. D. Xenopol în vasta sa operă Istoria Românilor atinge și această chestiune cău-tând cât mai pe larg să-i dea o explicare foarte aproape de adevăr, și care ar fi fost și mai reușită dacă unele rațio-namente ar fi mai prietenești față de logică, cum este de ex. pasagiul în care se spune că împărțirea în județe „e desigur în totalitatea ei posterioară descălicării, ceea ce „se poate cunoaște chiar de pe numele de județ, dat acestor „cercuri de ocărnuire, care vine dela scaunele judecăto-„rești înființate în ele, și are deci origina reflexivă, nu una „de conștiință istorică ³⁾”. Argumentarea aceasta e'n contra-zicere cu faptele istorice despre care se vorbește chiar în această monumentală lucrare ⁴⁾.

Explicarea însă a deosebirii între numirile județelor n'o

¹⁾ Sultzer: Geschichte der transalpinischen Daciens vol. I pg. 279 zice: Nur hätte er nicht sagen sollen dass man diese kleinen Provinzen Distrikte oder Gebietenennet denn ihr walachischer name ist Zenut etc.

²⁾ Ibidem pg. 74: Jeder von diesen drey Teilen hat seine besondere, Distrikte welche hier Isbravnitzien oder Schudetzen, d. i. Oberämter, oder Gerichtsbezirke, von dem Worte Schudetz, einem Richter, aber nicht Zenuty, wie in der Moldau benant werden.

³⁾ A. D. Xenopol Istoria Românilor ed I vol. III. pg 596 și urm.

⁴⁾ Chestiunea numirii județelor a preocupat și pe d. N. Gheorghiu într-un articol: Observări asupra jud. Covurlui, publicat în Anuarul Semin de Geografie și Antropogeografie an. III pg. 29 și urm., însă ne mai având alt material privitor la această chestiune decât pe cel găsit la Sultzer și Xenopol nu ajunge să dea explicații tocmai plauzibile.

găsim decât în faptul așa numitei descălecări românești, în însăși deosebirea de întemeere a celor două principate. Anume întemeerea Moldovei are ca bază sistemul feudal, în floare pe acele vremuri în Ungaria și Polonia. Vânătorii lui Dragoș și Bogdan, cum și urmașii lor, punând stăpânire pe țara cucerită dela Tătari, au căutat să întemeeze cetăți, fortărețe de apărare ca'n vremurile în care trăiau și'n țările de unde veniseră. Neexistând denumiri localnice pentru regiunile cucerite, ele au luat numele dela cetățile întemeiate. Dela cetatea lui Roman și-a luat astfel numirea ținutul care aproviziona această cetate: Ținutul Romanului. Moldova găsimu-se apoi pe un drum comercial destul de umblat, pe aci făcându-se, în timpul formației țărilor noastre, comerțul între Europa de nord-vest și Imperiul Bizantin, apoi cu coloniile italiene din Marea Neagră, orașele au luat o astfel de dezvoltare încât s'au ridicat ca formațiuni politice mai presus de formațiunile similare rurale. Așa s'a întâmplat că cele mai multe numiri de județe din Moldova — toate câte făceau parte din Moldova lui Alexandru cel Bun — sunt date după orașe. La aceasta a contribuit și faptul că atunci când s'a hotărât o împărțire administrativă nu se găseau astfel de numiri date de o populație mai îndelung așezată în acele ținuturi, cum e cazul cu Țara Românească inclusiv Oltenia.

Apoi dezvoltarea orașelor, ca puncte comerciale în legătură cu Polonia, făcea ca într'o țară de curând populată cu elementul predominant, toată atenția să fie îndreptată asupra acestor orașe atunci când nu se putea ține seama de o tradiție veche locală în nomenclatură.

Cu totul altfel stau lucrurile în Țara Românească. În afară de județele Romanați și Mehedinți, toate celelalte au numirile unui element din natură al unei ape, sau caracterizează o regiune. Căci ce altceva decât o caracterizare este numirea de Teleorman — indiferent de cine ar fi fost dată — sau de Muscel, numire care dacă nu este nouă în orice caz, în timpurile mai vechi ale istoriei noastre, nu era singura care denumea ținutul ce poartă acum acest nume,

deoarece, pentru o parte din acest ținut, găsim în documente și numirea de județul Pădureților¹⁾, destul de frecventă în secolul XVI.

Județele amintite până aci, ca aflătoare în Oltenia și Muntenia și întâlnite în documente, trebuie să fi format o unitate politică bine definită. Și e foarte admisibil că în calitate de urmașe ale vechilor judecii și-au păstrat denumirea slavonă de *sudstvo*, cum le găsim în documente. Și formele de teren dela poalele regiunii munților noștri îngăduiau foarte bine astfel de mici dezvoltări politice.

În depresiunile dela poalele munților se va fi păstrat astfel o viață românească a cărei existență n'o bănuia nimeni, dar ea se dezvoltă ca viață rurală depărtată de drumurile mari comerciale în același timp și drumuri de navigație. Iar când vremile au început să se mai însenineze, când a fost recunoscut un voevod și de locuitorii de pe văile apelor, când juzii acestor locuitori au devenit dregători ai statului, nimic nu s'a schimbat așa numai decât, după placul unuia sau altuia, ci împărțirile administrative au rămas așa cum se înfățișau în momentul ridicării Voevodului, poate chiar cu privilegii deosebite și cu hotare definite și recunoscute, căci numai așa ne putem explica și existența unor vămi întâlnite în documente, și care mai târziu trec în stăpânirea mănăstirilor, cum au fost vama Săcuiului²⁾, vama Runcului, Oltețului³⁾, ș. a.

¹⁾ Arh. Stat. Episc. Argeș pach. II No. 1: Hrisovul lui Vladislav Voevod prin care întărește „bolniței Smiredenii dela m-rea Argeș stăpânire peste cășăria din jud. Pădureștilor” în anul 1524 (7032) Iulie 24; Acad. Română manuscrise pach. CXXXIV No. 25 și 27. Prin primul din 1634 (7142) Iulie 25, Matei Voevod, nepot lui Basarab Voevod, scutește satul Drăgoslavele din jud. Muscel și Pădureți de toate dările. Cel de al doilea din 1641 (7149) Mai 4 e dat satului Albeștii din același județ.

²⁾ Arh. Statului Secția Istorică, în doc. din 1508 (7017) Septembrie 7, printre alte danii făcute m-rii Bistrița, Mihnea Voevod dă și vama dela Secuiu pe Jiu. Ibid. condica Bistriței LXXXVI fila 8 Hrisovul lui Radul Voevod din 1494 (7002) Martie 16 același lucru.

³⁾ Ibid. Tismana IX netreb. Cartea lui Radu Voevod din 1613 (7121) Maiu 15.

Existând dar o organizație regională înainte de a exista Statul, formele acestei organizații s'au păstrat chiar atunci când anumite orașe au căpătat oarecare însemnătate. S'a putut astfel zice ban și banat al Craiovei în loc de ban al Jiului¹⁾, cum mai găsim în documente încă în secolul XVI, dar nu s'a putut înlocui ținutul Jiului cu acel al Craiovei. Târziu de tot, deabia în a doua jumătate a secolului al XVIII, întâlnim și atunci întâmplător, în documente numiri de ținuturi date după orașele ce coprindeau, sau după cele mai mari târguri ale lor, cum găsim într-o mărturie din 22 Februarie 1704 a unor săteni „din sat dela Belitori la județul Rușilor“, către Josef episcopul Argeșului, pentru încălcarea acelei moșii²⁾.

Cam în același timp se întrebuița, în partea de Apus a Olteniei, și numirea de județul Cernețului, pentru ținutul dimprejurul aceluiași oraș, după cum rezultă din niște documente ale mănăstirii Cozia, unde se arată că moșiile Prestolul și Cușmirul fac parte din județul Mehedinți, pecând Gardanul, Curila, Poroinița, Miclăușul și Cărarea sunt socotite ca făcând parte din jud. Cernețului³⁾.

În afară de aceste numiri de scurtă durată, un singur județ din Țara Românească și-a luat numele dela orașul de reședință: Brăila, și lucrul este foarte explicabil, deoarece este cunoscută importanța comercială a acestui oraș, atât cât a fost în stăpânirea Domnilor români, cât și'n tot timpul cât a fost raiă turcească. Importanța aceasta comercială întrecea — relativ — pe aceia a Galaților, care se ridică numai în timpurile moderne la Dunăre, ca ultim punct comercial la granița de Sud a Moldovei.

* * *

Din cele arătate până acum rezultă dar că:

1) Județele din Oltenia și Muntenia reprezintă niște vechi

¹⁾ Ibid. Condica Govorei No. 109 fila 57 cartea lui Vlad Voevod din 1533(7042) Noemvrie 15, primul dregător e jupan Hamza vel ban al Jiului, iar în cartea lui Mircea Voevod din 1546(7054) Iulie 5 aflat în Secția istorică la Arh. Stat. e pomenit jupan Stan vel ban al Jiului.

²⁾ Ibid. M-rea Cozia Pach. III netrebnic No. 70.

³⁾ Ibid. Condica Coziei No. 18 fila 317—323.

împărțiri politice din timpurile de început ale poporului nostru. Numai așa ne putem explica și alipirea văii Lotru-lui la jud. Argeș până la ocuparea Olteniei de Austriaci (1718—1739) și după aceia până la 1839;

2) Că forma și întinderea județelor e cu atât mai mică cu cât pătrundem mai mult în trecut, corespunzând astfel autorității mai marilor lor: judeților sau cnejilor;

3) În Țara Românească, inclusiv Oltenia, exista o viață națională, politică și administrativă, înainte de recunoașterea celui mai vechi ducat și voevodat prin documentele istorice, viață cu totul deosebită de a puținilor locuitori ai pământului Moldovenesc de mai târziu, care, neavând o tradiție de organizare, a luat pe aceia pe care, le-au adus-o cuceritorii în forma medievală mult mai asemănătoare cu cea din apus.

N. Gh. Dinculescu.

Insemnări din Țara Hațegului

Antichități romane și românești

Măririi cari au fost, ruine care sunt încă, dar multă vreme nu vor mai fi... Călători, mânați de faima „mai trainică de cât bronzul“, o străbat să-i vadă chipul epic ca al Troei; dar dacă nu sunt prea lămurii de temeiul faimei, dacă prin vraja cărturarilor nu li se năzarește ca aevea chipul cetății și al luptelor, mărunțite pe coloana Traiană, rămân cu răcoarea și vraja Retezatului ce-și înalță fruntea în fața moșneagului gârbovit de Miază-Noapte, masivul Râscii, așa cum oșteanul Roman și-o înalță în fața ciobanului Dac. De altfel acolo unde în altă vreme oștiri și generali, senatori și dregători mari ai Daciei, preoți mari, popor, negustori și călători fără număr, își găseau mulțumită odihnă, astăzi strămtorată abia și-o găsesc negustorii pădurilor, și numai mulțumită jerfii lor poți avea și tu, vrăjit călător, căpătâiu,

de nu într'o chilie cu ei, afară sub nucul din ocol... Acolo visul își ia sborul înaripat de cutreerarea satului, pe ulițe, prin curți și deacurmezișul ogrăzilor, pline de pietre cioplite, de scurmături, de cărămizi ca fierul topit și cu scrisoare care nu e de acum; aripi îți dă și femeia care-ți întin-

de bănuțul alb cu „Diva Faustina”; îți dă iconițele pe marmură și icoane mai mari pe trunchiuri de piatră mândru cioplite și deslușind în slove latine cum se cheamă Dumnezeuii la cari ni se închinau strămoșii. Sătenii ți-au pove-

tit câte au văzut, de când sunt ei, eșite din pământ și cărându-se în toate vânturile, la Buda și Viena, la Lugoj și la Deva și, fără prea mare durere de despărțire, te înbie și pe tine să cari câte ceva; și te trimit prin sate vecine, ei fără carte, uneori mai cu știre decât cărturarii satului, să vezi ori cărate de aici, ori răsărite pe loc, moaștele strămoșilor prefăcute în piatră, adăpostite mai ales la biserici, unde se ocrotesc moaștele, dar și pela curți boerești, podoaabă glorioasă adaosă uneori numai gloriei de strașnic stăpân; și-ți mai povestesc de cetăți pe picioare încă, pe vârfuri vecine, de mănăstiri din bătrâni cari au fost și nu mai sunt, sau nu mai sunt ce-au fost. Și dacă ți-ai făcut colinda pioasă după vorba lor, de nu dearându-l, măcar pe o brazdă deacurmezișul îngusteii văi a Hațegului, dela Cetatea Colțului de lângă Râu de Mori, până la Mănăstirea din Prislopu Silvașului, ca întors prin Dănsuș să mai zăbovești o noapte sub nucul din Sarmizegetuza,—atunci visul îți va fi strălucit.

* * *

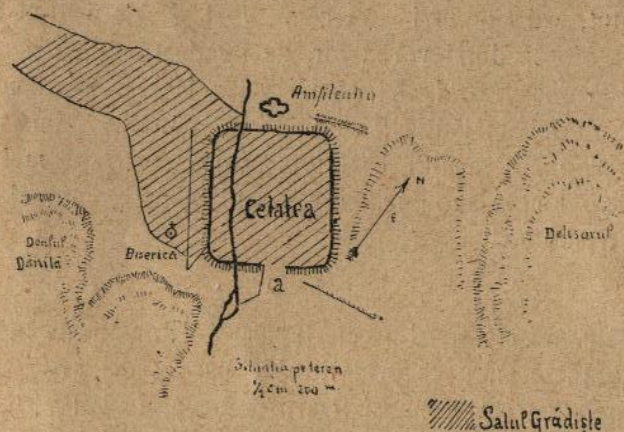
Intâiu, pe oricare din cele 3 părți vei fi pătruns în Țara Hațegului, te simți ca prins într'un bârlog de urși, strâns între pereții Retezatului și Râscii, Sebeșului și Pietrii, cari toți își reped torenții prin bârlog spre gura lui mai largă dela Sub-Cetate. Aici, ca un buzdugan în mâna uriașului totdeauna treaz, se ridică turnul depe Vârful Orlea, pus să dea îndărăt pe îndrăznețul care se va fi strecurat, fie prin Poarta de fier despre apus, fie dinspre răsărit, miază-zi, pe lângă Cetatea rotundă dela Merișor, peste cumpăna stâncoasă a izvoarelor Jiului și Streiului. Intreg acest cuprins, dela poarta Cetății Colțului, paznicul Râușorului repezit din Retezat, și până la șaua din Prislopu Silvașului, nu cere mai mult de o zi unui bun drumeț, și tot atâta ca să-l străbată dela apus la răsărit. Bârlog azi, de neasemănată mângăere a ochilor, acoperit de bolta cerului sprijinită pe stânci și păduri; strălucită cetate altă dată în întregul ocol, apărată de zidurile și de turnurile uriașe ale munților, printre

cari uriașii de atunci au mai trântit și alte turnuri, acum ziduri pustiite. Așa povestesc micuții ce-l stăpânesc astăzi, așa ne deschid ochii să-l vedem slovele și florile pe marmură, dearândul răsipite.

O poemă sfărâmată este această țară a Hațegului, și nu mâna mea neiscusită o va putea închega, când pietatea mă îndeamnă să înșir din sfărământurile văzute.

* * *

Grădiștea o vedem mai mulți, o cunoaștem și din pioasa reconstituire a lui Teoharie Antonescu, cu prilejul expozi-

ției din 1906: în înțelesul restrâns al cetății *Sarmizegetuza*, un dreptunghi de 563/623 metri, cu zidul înconjurător păstrat azi mai bine pe latura de răsărit, prins pe toată fața de săracăcioase gospodării țărănești, cari-și însemnează hotarele înguste cu largi ziduri de piatră adunată și scormonită din holdă; tăiat către apus de o apșoară, fără alt nume, venită din Valea Ohabei, azi numai sfărământuri arată ce-a putut fi odată în cuprinsul capitalei Daciei. Ce s'a scos și se scoate, s'a dus și se duce departe! Până mai deunăzi canonicul Nic Muntean păstră în ograda și casa sa o seamă de monumente, dedicate lui Aesculap, Hygiei, Hecatei, icoane păgâne cu basorelieuri, monede; s'au ridicat pentru muzeul din Deva; în localitate se mai păstrează, sub îngri-

jirea d-lui Iuliu Litsek, fost secretar, tot pentru muzeul din Deva: câteva fragmente de sculptură și arhitectură; un fragment de altar ridicat de un *Graecinus, Libero Patri et Liberae*; un altar închinat de *Aelia Flora*, drept recunoștință pentru sănătate, lui *Aesculap și Hygiei*; altul, acelorași divinități, de *C. Titius Agathopus, augur al Coloniei Siscia* (din Panonia) și al *Sarmizegetuzei*.

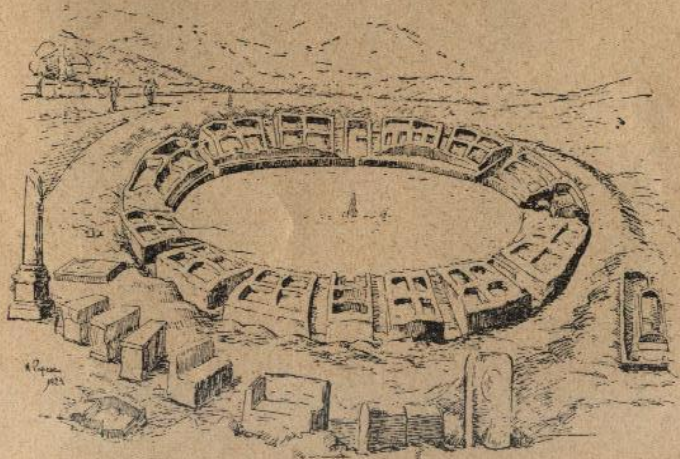

Dintr'o colindă cu o mână de elevi pe holdele vechi cetăți am adus pentru muzeul din T.-Severin:

- a) Fragmentul de Vultur de piatră ce reproducem aci;
- b) Fragment de inscripție dedicatorie de la un templu: Num[ini]... Aed[em]... [L] Gr...;
- c) Fragment de la baza unei statui a Hecatei, luat de la marginea unui cuptor de

var depe cuprinsul cetății, după ce restul se mistuise în flacări; d) Un vas de marmură, o mănușă de vas de marmură; e) O cărămidă și un fragment, ambele cu inscripția: *Pr(aetorium) Co(n)s(ulare)*; f) Bucăți de parchet roman de teracotă, de diferite mărimi.

Dacă o fugă prin Sarmizegetuza și fără nici un efort ne-a dat această modestă recoltă, ne închipuim că tezaurul cetății, deși limitat, deși de mult și pentru multe muzee și particulari despuiat, este departe de a i se fi dat de fund. Va fi și aceasta cândva, și nu se va mai cunoaște nici după piatra multă brută și după cărămida, cari mereu își găsesc întrebuințare, că a sălășluit acolo un veac și jumătate sufletul culturii romane înrădăcinată pe vecie în sufletele noastre, după ce tot acolo se oțelise virtutea și îndârjirea dacă, și ea tot nepieritoare moștenire a noastră.

Gh. Barițiu, trimis la Grădiște de Academia Română în 1882, găsește aceeași stare ca astăzi: „Azi nu mai stau nici măcar resturi ale zidurilor câte se mai vedeau până înainte cu 30—40 de ani; locuitorii își împresoară livezile cu pietre luate din castru, din temple, bazilici.... ale căror urme se văd pretutindeni.... Ce se va fi aflând mai afund?... Arse-șeră unele case... economii se apucaseră de reparare cu material din ruine.... De când s'a format Societatea istorică și

arheologică din Deva se poartă mare grije ca obiectele antice descoperite să fie cumpărate pentru muzeul Societății*. În Deva aflase că Societatea s'ar fi apucat de săpături în amfiteatru, dar proprietarii fac dificultăți; „se speră însă că peste puțin se va face comasațiunea, așa ca ruinele să cadă în partea proprietarului mare, Melchior Lonyay, fost ministru președinte, iar locuitorilor li se vor separa locuri echivalente din alodiatura boerului. Comitele a permis societății ca pe lanurile boerești să poată săpa ori și unde...“.

Astăzi *amfiteatrul*, care se află afară din zidurile cetății, cum se vede în planul reprodus mai sus (vezi pag. 184), este descoperit; cetatea însă propriu-zisă a rămas în aceeași stare. *Ne întrebăm dacă acum, cu prilejul înproprietăririi sătenilor de acolo pe terenurilor foste ale magnaților unguri, nu se poate da pământ mai bun, liber de piatră, și rost de gospodării celor câțiva săteni cari ocupă cele 35 hectare ale Cetății, pentru ca acestea să rămână, așa cum au fost și sunt în sufletul Românismului, locul altarului cel mare al Patriei noastre?*

Dealungul părții nordice a cetății mergea drumul roman, *troianul*, din care se cunoaște un fragment, și care ținea cam aceeași linie cu drumul de astăzi dela Caransebeș la Hațeg.

La eșirea din cetate a apei ce-o tae, se arată *urmele băilor romane*; iar în toată regiunea movile presărate dovedesc că orașul cel mare al Daciei se întindea departe peste zidurile de refugiu în restriște.

* * *

Din nenumăratele frânturi ale trupului risipit, cele cari ne ating mai mult sufletul, și pentru Românism de o valoare morală superioară, nu sunt atât slovele și icoanele acum rânduie în muzee depărtate, fie ele Lugojul și Deva, cât cele rămase în pământul de naștere, între cele 3 porți ale Țării Hațegului. Nu este impresiune mai puternică pentru cine are întipărită în suflet strălucirea din vechime a neamului, decât răscoala ce ți-o face piatra cioplită de mâini

străbune, când îți răsare la tot pasul în ținutul din preajma cetății centrale. De aceea, durere că până acum Hațegul măcar n'a avut această conștiință și tărie culturală trezită, ca el să păstreze moaștele sfinte, rămânând pentru Deva destul din întinsul unuia din cele mai mari și mai românești județe, pentru înzestrarea muzeului său, bine rânduit, dar nu după cuviință adăpostit; iar dacă s'ar putea realiza liberarea, la Grădiște, a celor 35 hectare,—grozăvie de întindere pentru Țara Românească!—aci ar fi locul adevărat al muzeului, nu numai al științei reci, cum au făcut-o și Ungurii, dar al focului sacru românesc.

Iată câte-va din aceste pietre cuprinse în publicațiunile arheologice, dar nu strânse pentru închegarea trupului de aici:

I. *Peșteana*, la 1 km. de gara Peștenița. Biserica cu hramul „Pogorârea Spiritului Sfânt, are în dosul altarului, îndreptat spre răsărit, o poartă de intrare boltită înălțându-se în formă de turn, poartă acum izolată și în ruină, păstrând încă sub boltitură chipul Fecioarei cu Hristos în brațe. Biserica de azi (căci poarta de mai sus trebuie să fie rămășița vechei biserici), are sus pe chenarul de lemn al ușei celei mici despre apus, în slove cirile: „Is. Hr. Nica“ și „Anii D-mnului 1741“. Ea se compune dintr'o cameră aproape pătrată, precedată la intrare de un turn masiv pătrat. În publicația „Diecesa Lugoșului“ făcută sub auspiciile episcopului D. Radu, se scrie: „Biserica este o zidire veche din vremile Romanilor, transformată în biserică creștină. Pe intravilanul (=în ograda) bisericii sunt mai multe pietrii cu inscripțiuni din timpul Romanilor“. Nu numai atât: cărămidă și piatră cioplită romană intră în construcția porții izolate, a bisericii de acum și a zidului de înprejmuire, la poarta căruia se vede și o bază de columnă. Dar cel mai prețios exemplar este următoarea inscripție zidită în înprejmuire, spre Miază-Noapte, cu litere de 12 c.m. ½ înălțime:

IMPERAT...
TIMI SEVER...
MAXIMI PON..
ANTONINI P...
DIVI HADRIA..
MARCO ..

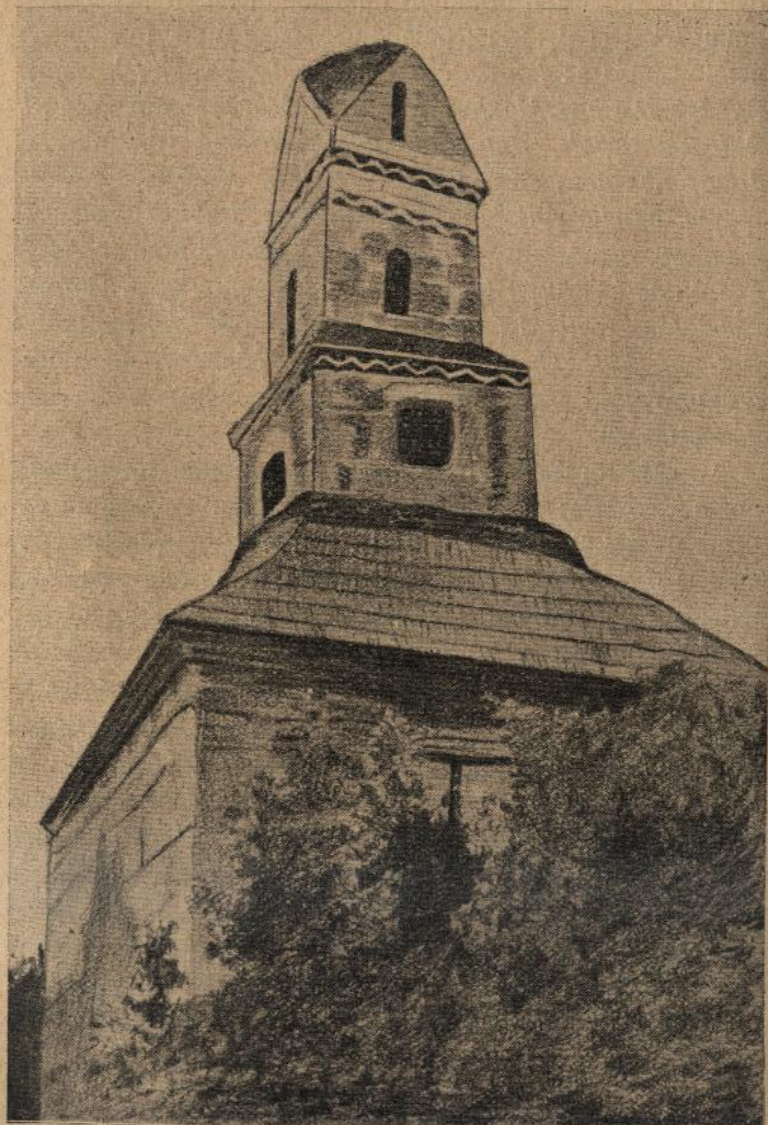
Este un fragment dintr'o mare inscripție onorifică, probabil dedicată de colonia Ulpia Traiana Sarmizegetuza împăratului Caracalla, în timpul domniei lui simultane cu Septimiu Sever (198—211), putându-se reconstitui în linii generale cam așa: *Imperatori Caesari L. Septimi(i) Severi Augusti Parthici Maximi, Pontificis Maximi filio, Divi M. Antonini Nepoti, Divi Antonini Pii Pronepoti, Divi Hadriani abnepoti, Divi Traiani et Divi Nervae adnepoti, Marco Aurelio Antonino Augusto, Res Publica Coloniae Sarmizegetuzae*. Adecă: *Împăratului Caesar Marcus Aurelius Antoninus Augustus, fiu al lui L. Septimius Severus...*, *nepot al divului M. (Aureliu) Antonin, strănepot al divului Antonin Piul, substrănepotul divului Hadrian, adnepotul divilor Traian și Nerva—(dedică monumentul) colonia Sarmizegetuza* ¹⁾.

Că biserica este „zidire veche din vremile Romanilor“ noi n'o credem; dar că din ruinele vechilor așezăminte romane de aci s'a clădit, în parte, vechia și actuala biserică, aceasta este cert, ca și pentru biserica medievală dela Turnul lui Sever din T.-Severin, în care nu de mult s'a găsit frumoasa inscripție a aceluiaș împărat Caracalla ²⁾. Și în sat, pe care l-am străbătut numai pe drumul mare, este ma-

¹⁾ Inscripția este publicată în Ackner, Röm. Inschr. in Dacien, greșit și mai întinsă. O dăm aci despărțind adaosul și punând în parentesă întregirile transcriitorului: *Imperat(or) (Op)timi Sever. Maximi Pont. Antonini P. Divi Hadria(ni) Marco II Aug. Colonia VI Imp. Caes. Traiani Parth. Divi Nerv.*—Compararea cu această transcriere a pietrei văzute de noi și căreia îi lipsește în lungime mai mult decât partea pătrată, iar în jos unul, cel mult 2 rânduri, ne duce la concluzia: 1) Transcriitorul a avut în față 3 fragmente, de cari a crezut că, suprapunându-le, se completează între ele; 2) a intervertit ordinea celor 2 fragmente mai mici, pe cari noi nu le-am văzut, căci trebuie să vie la sfârșit: Aug(usto), finalul titulaturei lui Caracalla, ca și Colonia Ul(pia). ..; iar (Divi) Traiani Parth. (et) Divi Nervae (adnepoti) trebuind să vie la sfârșitul filiației. Ackner și-a dat seama că e greșit transcrisă și a atribuit-o lui L. Verus și lui M. Aurelius, modificând pe Sever care este clar, în L. Ver(o). Vd. Mommsen C. I. L. III 1453.

²⁾ Vol Buletinul Comisiunei Monumentelor Istorice An. VII, 1914, p. 141—142.

terial lucrat de Romani, ca de pildă la intrarea și în curtea birtului de lângă biserică.

Biserica din Dănsuș.

II. *Dănsuș*, de care mă apropii cu sfială, ca de un mister. Satul e ca la 3 km. la miez-noapte de Peșteana.

Depe drum te călăuzește turnul etajat, îngustat spre Vârf, unde se sfârșește în 4 suprafețe triunghiulare spre cele 4 Vânturi; baza lui e închisă în biserica așezată pe deal. Acest turn este unul din misterele bisericii: la bază un cămin, cuptor de țară, sprijinit pe 4 stâlpi alcătuiți fiecare din câte 2 blocuri snrapuse de piatră cioplită, monumente funerare romane, rândul de jos mai mari ca cele de peste ele; la mijloc între stâlpi, se înalță coșul deschis al căminului, până în vârful turnului, care este prevăzut cu câte 4 ferestre la fiecare din cele trei etaje câte are, deasupra acoperișului bisericii. Din inscripțiile acestor stâlpi, trei se păstrează bine:

1. *D. M. C. Octavio Nepoti. vix. an. LXX Iulia Valentia Heres, coniugl pientissimo faciendum procuravit. H. S. E.* Adică: *Zeilor Mani. Lui Caius Octavius Nepos, care a trăit 70 ani, soț prea pios, a îngrijit să-i facă* (monumentul) *Iulia Valentia, moștenitoare.* Aici este așezat, pe alte 2 laturi ale monumentului, câte un cal în baso-relief.

2. *Valeria Cara. Vix. an. XXIX. T. Flavius Aper Scriba col. Sarm. conjugl rarissimae.* Adică: *Valeria Cara. A trăit 29 ani. Titus Flavius Aper Secretar al Coloniei Sarmizegetuza, prea rarei lui soții* (a ridicat monumentul).

3. *D. M. C. Longin[o] Maximo. Vix. an. LVIII. Iulia Afrodisia coni(ugi) b. m. p.* Adică: *Zeilor Mani. Lui Caius Longinus Maximus. A trăit ani 58. Soțului care a bine-meritat i-a pus* (acest monument) *Iulia Aphrodisia.*

Acest din urmă monument a născut legenda că „biserica este un mausoleu păgân din timpul Romanilor, ridicat după tradiție pe seama familiei lui Longin Maxim”¹⁾. Pioasă legendă, dar atât, isvorâtă numai din omonimia acestui C. Longinus Maximus, care a putut fi și un libert, cu generalul lui Traian, Longinus, atras în cursă de Decebal, ș

¹⁾ Vd. Diecesa Lugojului, D. Radu pag. 434. D-I N. Iorga crede că pietrele s'au adus din Grădiște: „Grădiștea, de unde s'au luat pietrele pentru acea biserică din Dănsuș, în care s'a văzut un templu comemorativ al lui Longin, tovarășul lui Traian. Iorga, Ist. Rom. din Ardeal și Ungaria Vol. I pag. 55, 56.

care, spre a nu slăbi hotărîrea împăratului său, îi scrie să-i răzbune moartea și se otrăvește ¹⁾. Această piatră funerară, din rândul celor mai mici, dela baza căminului-turn, s'a luat în epocă creștină din unul din cimitirele păgâne din apropiere, ca material de construcție. În afară de cele 3 inscripții sus reproduse, mai sunt între cele 8 blocuri de sprijin ale turnului încă 2 monumente funerare nu cu totul șterse, ambele cu câte un cal pe 2 din fețe, (ca la No. 1), la una păstrându-se și o parte din inscripție: *D. M. M(arco) Tur(ano)... ionaris... (vix) an(nos).... Tertia....*

Sub una din ferestrele mai mari, pe o tablă de marmură, este și inscripția: *D. M. Aulæ Candidae. Vix. an. XXVI. Severus Charisius. Coniugi bene merenti p. Adică: zeilor Manl, Aulei Candida. A trăit 26 ani. Soției care a binemeritat i-a ridicat* (monumentul) *Severus Charisius* ²⁾.

În „Diecesa Lugojului“, pe care am citat-o, se notează și o cărămidă romană, între cele cari alcătuiesc pardoseala, cu aceeași inscripție pe care o găsim la Grădiște: *Pr(aetorium) Co(n)s(ulare).*

Altarul bisericii, în care plouă, în formă de apsidă, este o construcție ruinată din piatră și cărămidă romană, păstrând un rest din altă construcție mai veche ca cealaltă parte a bisericii.

Un alt mister este „boltitura, azi în parte ruinată, alipită exterior de-a lungul zidului sudic al bisericii, reze-mată pe 3 stâlpi, având 3 ferestre. Legenda spune că aci se ucideau, în vremuri păgâne, animalele de jertfă și că pe ferestre se aruncau afară intestinalele lor.

Pereții interiori ai bisericii, către altar, sunt zugrăviți; de asemenea catapeteasma și altarul. Pe catapeteasmă se citește în slove cirilice: 1789, Popa Simeon Zugrav.

Mă despart de biserică cu sentimentul neputinței de a o înțelege. Am înțeles atât: că aici a fost, din strămoși, cre-

¹⁾ Dio Cassius LXVIII, 11—12.

²⁾ Vd. Ackner u. Müller, Römische Inschriften in Dacien. Wien 1865 Vd. Mommsen Corpus I. L. III N-rul 1511 și următoarele.

dință și apărare păgână, credință și apărare creștină, amândouă ale părinților noștri.

Înainte de a-mi lua toiașul de drum, mă aplec la piatra cimitirului vechiu, parte îngropată în pământ, sub care se odihnesc osemintele tatălui celor 4 frați: Aron, Nicolae, Beniamin și Gheorghe Densușeanu, și moș al distinsului nostru filolog, domnul Ovid Densușeanu: *Hic quiescit in Deo Bizantius Maciou, Par(o)chus) G(raeco) C(atolicus) Densis(=Densiensis). Vix. an. LX. Obiit....* Adică: *Aici odihnește în Domnul Bizantiu Maciou, paroh greco-catolic Densușean. A trăit ani 60. A răposat...*

III. *Tuștea*, ca la 5 km. la N.-E. de Dănsuș. Preotul mă duce deadreptul la biserică cu hramul Sf. Treime, zidită din piatră între 1842—1851, în locul vechei biserici care a ars și din pistolul căreia s'a luat și s'a zidit în pistolul cel nou următorul altar de piatră, strălucită pildă de pietate pentru credința strămoșilor noștri:

IOVI. O. M. IVNO
NI REGINAE M...
NERVAE. OMNI
BVS IS(?)IMMOR
TALIBVS
Q. AXIVS AELIA
NVS. V. E. PROC.
AVG. ET AELIA
ROMANA EIVS
IONI (sic).

Iovi o(ptimo) M(aximo). Iuno-
ni Reginae, Mi-
nervae, Omni-
bus [D]is immor-
talibus
Q(uintus) Axius Aelia-
nus. V(ir) e(gregius) Proc(urator)
Aug(usti) et Aelia
Romana eius
Ioni ¹⁾.

¹⁾ Ce poate însemna *Ionni*? Literile sunt clare și greu ne vine a primi transcrierea lui Ackner, care dă conj(ux). În Ackner și *IS* este înlocuit cu *Dīs*, *Aug.* cu *Aur.* aci însă opinând pentru înlocuirea lui *Aur* (ariarum) cu *Augusti*. Aceiași terminație de inscr. cu *Ioni* în altarul, la el No. 427, aflat în Alba-Iulia, închinat *Fortuniae Reduci*, *Lari Viali*, *Romae Aeternae*; aci propune să se citească *Ionios*, probabil numele cioplitorului.

Vd. Corpus I. L. No. 1451, unde inscripția este redată așa cum o publicăm, cu deosebirea că în al 8-lea rând citește: *Augg* (*Augustorum*), cu adnotația: „alterum G (g) erasum est“.

Adică: *Lui Jupiter cel prea bun, prea mare, Junonei Regine, Minervei, tuturor zeilor nemuritori. Quintus Axius Aelianus, bărbat distins (=din ordinul cavalerilor), procurator al împăratului și Aelia Romana soția lui. Ioni(sic).*

Avem aci pe unul din bărbații de seamă, cărmuitori ai Daciei, din a 2-a jumătate a veacului al 2-lea. Se găsește întâiu în Italia ca *curator al căilor Traiana și Aurelia* (*curator ad populum Viarum Traianae et Aureliae Aeclanensis*); în același timp *curator pentru aprovizionare* (*ad alimenta*) în *Apulia, Calabria, Lucania Bruttii*; apoi în Mauretania *procurator al veniturilor personale ale împăratului* (*procurator rationis privatae provinciae Mauretaniae Caesariensis*); în aceeași calitate, în *Belgia și cele 2 Germanii*; în urmă *procurator provinciae Daciae Apulensis, de 2 ori, ținând loc și de guvernator al provinciei* (*legatus Augusti*). După Mommsen, în Dacia Apulensis a funcționat sub Maximinus (anul 238 și sub Gordian III (238—244) ¹⁾.

Următoarea inscripțiune găsită la Ostrovul Mare ²⁾ arată pe acest bărbat funcționând ca procurator și sub împăratul Decius Traianus (anii 249 — 251): *Spei, Virtuti, Victoriae, D. D. D. (deabus tribus), quarum numine, prosperitas et honor Imp(eratoris) Caes(aris) Traiani, successu felici, aucta sunt. Q(uintus) Axius Aelianus, Proc(urator). Numini eius L(ocus) D(atus) D(ecreto) D(ecurionum)*. Adică: *Spe- ranței, Virtuții, Victoriei, acestor trei zeițe, cu puterea că- rora au crescut prosperitatea și gloria Cesarului împărat Traian, prin fericită isbândă, (inchină altarul) Q(uintus) Axius Aelianus, procurator, Puterii lui divine, (adece a împăratului. Locul dat prin hotărîrea Decurionilor.*

Acest altar ne duce cu amintirea în valul luptelor grele pe care bravul soldat Decius, numit Dacicus Maximus, le-a purtat pe pământul nostru înpotriva Goșilor năvălitori, urmărindu-i până în Tracia și Macedonia, pe cari le pustiesc,

¹⁾ Vd. Iung, Fasten der Provinz Dacien p. 46.

²⁾ Vd. Ackner. u. Müller. Röm. Inschr. in Dacien.—Noi n'am văzut-o în Ostrovul Mare, în vara anului 1922; cel puțin în ograda bisericii, unde se află mulțime de pietre romane, aceasta nu este.

lovindu-i apoi, la întoarcerea lor, în bălțile Dobrogei, unde în luptă își găsește moartea cu fiul său, Hercunius Etruscus, trădat de generalul Trebonianus Gallus.

Așa dar Axius Achianus a trecut prin năpraznicile sgudiri ale pământului nostru, Dacia, pe care după 20 de ani împăratul Aurelian se vede nevoit s'o lipsească de ocrotirea armatei și cărmuirii romane.

IV. *Ostrovul Mare*, ca la trei km. spre sud de gara Cârnești, de unde un țăran m'a încredințat că am ce vedea acolo. Ajuns la ograda bisericii cu hramul „Pogorirea Spiritului Sfânt“, te cuprinde fiorul ca căzut fără știre în muzeul strălucitei cetăți, în care civilizația română a schimbat bârlogul Dacilor. Ingrădirea ogrăzii e ca un zid ciclopic din 138 de blocuri grămădite unul lângă și peste altul, fără cimentare, toate monumente și părți de monumente romane în piatră și marmură. Muzeu sub cerul Domnului, cine ne spune depe ce vremuri rânduie; grindină și focuri ¹⁾ l-au lovit, dar nu l-au mistuit. Și aici legenda spune că „biserica este o zidire veche din timpul Romanilor“ ²⁾: construcție masivă, începând, spre apus, cu un turn pătrat din piatră și cărămidă romane, amestecate cu piatră de gâră; tot așa pereții laterali ai restului bisericii, părți pe cari focul nu le-a sdruncinat; turnul se termină la vârf cu o piramidă cu baza un patrat, și din el se privește afară prin 5 ferestruie, cu ogive gotice, ca și ușa îngustă de intrare; restul bisericii are ferestruie vechi dreptunghiulare și ferestre mai mari recente; tavanul e o boltitură uniformă de la apus la răsărit. Singura zugrăveală rămasă, în afară de icoanele vechi, este Fecioara cu Pruncul pe peretele răsăritean din interiorul turnului.

Din examinarea, pe cât e cu putință fără dislocare, a blocurilor înprejmuirii, multe cu inscripțiuni cari nu se mai cunosc, reproduc:

A. *Pietre funerare*: 1. Bloc de 1^m. 46/0 85; suprafața su-

¹⁾ Satul a ars de mai multe ori, iar acum 19 ani cu biserică cu tot.

²⁾ Vd. Diecesa Lugoșului Dr. D. Radu p. 522.

perioară adânc scobită pentru jertfe; fața scrisă e rău mâncată, totuși putându-se încă citi exact:

D(is) M(anibus). C(aius), Venetius Privatus, Aug(ur) Col(oniae) Sarmize(getusae) Metropolis. Vixit annis L. Ulpia Patricia Coniux. Adecă: Zeilor Mani, Caius, Venetius Privatus, Augur al Coloniei Sarmizegetuza, capitală (a Daciei). A trăit ani 50. Ulpia Patricia soția (a pus monumentul).

2). Piatră funerară rău ștearsă și acoperită de pământ; pe partea superioară a feței scrise un chip în baso-relief, pare-se de copil, sub care se citește clar *D(is) M(anibus)*.

3). Baso-relief funerar, 0^m. 92/0.90, reprezentând un bărbat cu toga dată pe spate peste umărul stâng, ținând-o mănunchiu în mâna dreaptă; în colțurile superioare câte un geniu.

4). Baso-relief funerar reprezentând un călăreț pe cal; lipsește capul călărețului. Dimensiuni 0^m. 43/0.50.

5). Bloc funerar, 1^m. 30/0.83, inscripțiunea ștearsă, pe fața superioară scobitură adâncă, ca la No 1.

6). Alte 3 blocuri funerare 1^m. 30/0.80, 1^m. 48/0.72 și 1^m. 76/0.9, toate cu inscripțiunea ștearsă.

7). Fragment de monument funerar, cu un chip reliefat în boltitură; dimensiuni 1^m./0.50.

8). Fragmentul superior al unei pietre funerare 1^m./0.70, răsturnată cu capul în jos, cu o parte intrată în pământ, înghesuită între alte pietre, din care pricină n'am putut-o citi; se disting 5 rânduri scrise, iar deasupra lor D. M.

B) *Fragmente de sarcophage.*

C) Un bloc îngropat, deasupra pământului având 0^m. 86/0.68, cu *semnul crucii* (+) într'unul din colțuri.

D) *Ornamente*: 1) o prea frumoasă lespede de marmură, 1^m. 55 lungime 0^m. 80 înălțime, acoperită pe toată fața de un splendid crater în baso-relief, cu 2 mânuși în volute din care se desfășoară deoparte și de alta spre colțurile de jos ale lespezii 2 ramuri cu frunze și fructe. Craterul ocupă toată înălțimea lespezii. Păcat e de toate, dar

mai ales de asemenea lucrări de artă să se prăpădească sub picioarele copiilor în ograda bisericii!

2) O ramură frumoasă de viță de vie, cu frunze și struguri, în baso-relief, întinzându-se din gâtul strâmt al unui vas cu 2 toarte pe toată înălțimea unei marmure de 1^m. 45/0.30/0.29.

E). *Alte bucăți de arhitectură ca*: o bază de columnă; o lespede cu un sghiab în toată lungimea de 0^m./90, lărgindu-se și adâncindu-se la mijloc în forma unui căuș. Intre blocurile mai mari am măsurat unul de 2^m./1^m./0.30.

(Va urma)

Al. Bărcăcilă.

Marile familii românești

date de istoricul Sulzer.

Despre genealogiile marilor neamuri din Valachia a scris în veacul al XVII croncarul Radu Grecianu, din ordinul lui Brâncoveanu-Vodă, o carte intitulată „Genealogiile familiilor boerești”; a rămas însă în manuscris, netipărită. Ce importanță mare ar fi avut de s'ar fi tipărit, căci cine știe ce origină găsea în neamurile noastre, cine știe de ce războaie ar fi vorbit, de ce emigrațiuni, de ce amestec de popoare și de rase, de ce obiceiuri sociale, în fine erea o oglindă a societății din veacul al VXII-lea la Români¹⁾. Ne pomenesc de această lucrare și un istoric străin din veacul al XVIII-lea, Filștich, care și el a făcut o lucrare în acest gen, însă nu e aflată până în prezent în arhivele noastre²⁾. Ne-a rămas însă lucrarea în trei volume a lui Frantz Josef Sulzer „Geschichte des transalpinischen Daciens, das ist der Valachen, Moldau und Bessarabiens”. (Vienna 1782). Acesta a voiajat în țările române, și descriindu-le în volumul III, la pag. 164, alături de familiile

¹⁾ De acest manuscris ne vorbește răposatul Ștefan Grecianu, descendențele Croncarului, mare logofăt și mare Ban.

²⁾ Idem.

moldovene înșiră și pe aceste 22 nume de familii mari românești și oltenești, anume:

Argetoeanu.	Câmpineanu.
Bălăceanu.	Cândescu.
Băleanu.	Cocorăscu.
Bengescu.	Cornescu.
Brâncoveanu.	Crețulescu.
Drugănescu.	Măgureanu.
Dudescu.	Obedeanu.
Fălcoianu.	Pârșcoveanu.
Florescu.	Philipescu.
Grecianu.	Racovitză.
Cantacuzino.	Rifoveanu.

Marile familii Oltenești

relatate de Germani în Noemvrie 1719 în timpul ocupațiunei

(Vezi Vol. VI, Col. de documente Hurmuzaki pag. 315—324).

Jud. Vâlcea.	Jud. Dolj.
Cl: 1	Cl: 1
Otteteleșeanu.	Obedeanu.
Zătreanu.	Poenaru.
Cl: 2	Socoteanu.
Bojoreanu.	Milescu.
Rudeanu.	Cl: 2
Căzănescu.	Columbeanu.
Bârsescu.	Podvoniceanu.
Romanescu.	Priseceanu.
Olănescu.	Cl: 3
Măldărescu.	Amărăscu.
Dobriceanu.	Vericeanu.
Cl: 3	Portărescu.
Slăvitescu.	Târnoveanu.
Vlădescu.	Melinescu.
Stoianescu.	Plopșoreanu.
Guran.	Livezeanu.
	Fratoștitzeanu.

Jud. Gorj.	Jud. Mehedinți.	Jud. Romanați
Cl: 1	Cl: 1	Cl: 1
Bengescu.	Strâmbeanu.	Fălcoianu.
Brăiloiu.	Poenaru.	Buzescu.
Urdăreanu.	Glogoveanu.	Pârșcoveanu.
Cl: 2	Argetoeanu.	Fărcășanu.
Bălăcescu.	Băjescu.	Brătășanu.
Rioșeanu.	Cl: 2	Bălăceanu.
Hobeanu.	Păianu.	Cl: 2
Cepleanu.	Iupceanu.	Racoviceanu.
Roșianu.	Cl: 3	Greceanu.
Seulescu.		Berendei.
Iupceanu.		Bârzeanu.
Andreescu.		Cl: 3
Cl: 3	Vlădoianu.	Mărgăritescu.
Bibescu.	Cernăianu.	Rusănescu.
Pârâianu.	Ceoroboreanu.	Pleșoceanu.
Albeanu.	Vereniceanu.	C. V. Obedeanu
Gălcescu.	Lăceanu.	
Hurezeanu.	Secuianu.	
Mărgineanu.		
Șomănescu.		
Tetoiianu.		

Monumente Megalitice în Oltenia?

Deși la noi cunoștințele asupra vremurilor preistorice nu sunt prea bogate, totuși nu am de gând să desbat pe larg chestiunea monumentelor megalitice; mă voi mulțumi numai de a răspunde pe scurt la întrebarea pe care mi-o pune titlul: sunt sau nu în Oltenia monumente megalitice?

Se știe că în Europa, odată cu epoca Robenhausiană, apar și monumentele megalitice¹⁾, care nu sunt altceva decât ceace le arată numele (mega = mare, și lithos = piatră) adică monumente mari, clădite din lespezi de piatră.

¹⁾ Gabriel de Martillet Le préhistorique p. 583 Paris 1883.

Monumentele megalitice sunt de mai multe feluri: menhire, aliniamente, cromlechuri și dolmene.

Pe scurt, dupe definițiile marelui cercetător al timpurilor preistorice, Gabriel de Mortillet, iată cum ni se înfățișează fiecare din acest soi de monumente.

Menhirii: „sont de grandes pierres dressées dans le sens de leur plus forte dimension, et fichées en terre par un bout pour les maintenir dans la position verticale ¹⁾).

Iar despre rolul lor zice: „Il est plus probable que ce sont des monuments commémoratifs“ ²⁾).

Aliniamentele: „sont des réunions de menhirs, rangés suivant une ou plusieurs lignes et formant un groupe parfaitement défini“ ³⁾).

Despre rostul lor ne spune că: „Les alignements étaient probablement des espèces d'archives, chaque pierre dressée rappelant un fait, une personne ou une date. C'est l'explication la plus rationnelle“ ⁴⁾).

Cromlechurile: „sont des enceintes formées par des pierres fichées en terre“ ⁵⁾).

Apoi ne spune că sunt cromlechuri ovale, circulare, dreptunghiulare și că „parfois ils sont reliés entre eux par des lignes ou rangées de pierre et forment sur le sol de véritables arabesques“ ⁶⁾).

Dolmenele: „Le dolmen est un monument composé de dalles en pierre placées de champ, supportant d'autres dalles horizontales qui servent de plafond ou de toit. Ces dalles constituent ainsi une ou plusieurs chambres, habituellement précédées d'un vestibule ou d'un couloir d'accès“ ⁷⁾).

Despre rostul lor ne spune că: „Les dolmens sont... des tombeaux et généralement des tombeaux communs, dans lesquels on ensevelissait un grand nombre de personnes“ ⁸⁾).

Pe scurt, astfel ni se înfățișează monumentele megalitice.

Acuma, pentru a vedea dacă noi intrăm sau nu în ținutul de răspândire al monumentelor megalitice, înfățișez aici

¹⁾ id. p. 584. ²⁾ id. p. 584. ³⁾ id. p. 586.

⁴⁾ id. p. 587. ⁵⁾ id. p. 588. ⁶⁾ id. p. 588.

⁷⁾ id. p. 589. ⁸⁾ id. p. 596—7.

cea mai nouă hartă a răspândirii dolmenelor, pe care privind-o puțin vedem că și noi suntem așezați la marginea de miazănoapte a ținutului de răspândire a dolmenelor, ba încă în partea de răsărit suntem ocoliți de un ținut destul de mare în care se întâlnesc aceste soiuri de monumente.

Aflându-se la marginea acestor ținuturi, este lesne de înțeles că la noi să nu să găsească monumente megalitice prea multe.

Fig. 1. — Răspândirea geografică a dolmenelor în lumea veche.
(Dupe Jacques de Morgan).

De altfel, în privința aceasta, observarea D-lui Ioan Andrieșescu că „Monumente megalitice se deosebesc a fi puține la sudul, dar în deosebi la nordul Dunării ¹⁾“, e destul de dreaptă

Intr'adevăr, față cu sudul Dunării, unde numai în Rumelia s'au găsit 410 dolmeni cu o cameră și 64 cu două camere ²⁾, nordul Dunărei e prea sărac.

Înainte de a trece la Oltenia, unde întâmplarea face să avem informații mai multe, trebuie să amintesc că încă de

¹⁾ Ioan G. Andrieșescu Contribuție la Dacia înainte de Romani, Iași 1912 p. 19.

²⁾ id. nota 36.

de mult Dimitrie Cantemir pomenea în „Descrierea Moldovei“ de un lung aliniament ¹⁾.

¹⁾ *Dimitrie Cantemir* (Descrierea Moldovei, București 1909, în Biblioteca Socec p. 49) scrie: „Apoi Chișineul, lângă apa Băcu, târguleț de puțină importanță. Nu departe de aci se vede un șir de pietre foarte mari, așezate în linie dreaptă, ca și cum ar fi puse într'adins de mână de om. Însă atât mărimea pietrelor, cât și lungimea șirului, nu ne lasă a crede aceasta. Pentru că unele dintr'ânsele sunt în patru colțuri de câte trei și patru coți de mari și șirul lor se întinde peste Nistru până în Crimeea. În limba țării se cheamă cheile Băcului și prostimea crede că este o lucrare a celor necurați, cari i-ar fi conjurat să astupe apa Băcului“.

Asupra Cheilor Băcului avem până acum, în românește, două studii mai interesante, studii ale căror rezultate nu se potrivesc. În *Magnum Etymologicum Romaniae*, *Hașdeu* consacră Cheilor Băcului un studiu de 21 de coloane, în care studiu, dupe ce citează pe toți cei cari au scris despre acest monument, trage următoarea concluzie: „Deci singura concluziune la care ne este permis până acum a ajunge printr'o cercetare științifică metodică, este că originea Cheilor Băcului, anterioară erei creștine, se datorează naționalității celei celtice a Bastarnilor: dânsii și-au fost format din Basarabia sudică o formidabilă cetate, incongiurată din trei părți de Prut, Nistru, gurile Dunării și Marea Neagră, iar din partea patra apărată de o zidărie gigantică, din care după o durată de două mii de ani secolul viitor nu va mai găsi nici o urmă: Nec locus ubi fuit Troja“.

Al doilea studiu, iarăș destul de amănunțit și plin de citate din autori vechi și noi este al lui *N. Densușianu*, în opera sa „Dacia Preistorică“ unde, după un studiu de mai mult de 6 foi, restabilește următorul fapt: „Șirul cel lung de lespezi enorme implantate în pământ, ce se întindea din Basarabia către Crimeea și Don, reprezenta într'o vechime depărtată tot atâtea monolite sacre sau stâlpi itinerari, numiți în literatura istorică-romană „Termini Liberi Patris“: înșirați pe lângă drumul cel mare, lipsit de sate și orașe, ce trecea prin pustietățile Scitiei vechi și care lega Asia de Europa. Această cale sfântă, care începea în Dacia orientală, prezenta un aspect grandios. Ea ne apare la Pindar ca una din minunile lumii preistorice: Ὑπερβορέων δαρυμνὴ ὁδός. Originea ei se reducea la fapte memorabile de război. Erea o cale triumfală, identică cu „Scythici triumph“ ai lui Bach sau „Liber Pater“ (pag. 185).

Acestea sunt părerile, care se deosebesc. Ceace se desprinde limpede e că pe acest loc a fost unul din cele mai mari alinamente cunoscute despre care n'am văzut să fi pomenit ceva arheologii preistorici din apus.

Apoi *Bolliac*, în „Trompeta Carpaților“, ne spune iarăși de un monument megalitic, de un dolmen ¹⁾.

În afară de acestea s'a mai pomenit de monumente megalitice în Com. Rădăuți, jud. Dorohoi ²⁾, în com. Chișcani, jud. Brăila ³⁾, și pe muntele Vârfu cu Dor ⁴⁾.

¹⁾ Trompeta Carpaților 1870 No. 846. E vorba despre peștera cu oalele de pe muntele Lespedea din jud. Dâmbovița. Iată ce ne spune: „Ca să dau o idee arheologilor despre primul aspect al acestei numite peștere, le recomand desenul „dolmenul danez“ și cercul de petri sepulcrale, fig. 98 și fig. 99, din admirabilul uvrăgiu „Omul înainte de istorie“ al lui Sir John Lubbock.

În adevăr un asemenea lucru eu n'am întâlnit pân' acum, în 14 ani de când frământ în toate verile vârfurile și văile munților noștri. În adevăr că omul trebuie să fi fost tare în brațele și spetele lui ca să se apuce, ca să așeze, ca să construiască asemenea locuință pe asemenea locuri, fără machinărie, fără unghiu, fără cumpănă, fără mistrie; negreșit că oamenii aceia trebuie să fi fost vârtoși în mușchi și tari în credință; că aici repausa și se afla cenușa morților lor.

Peste petre mari un lespeze petroi formează un acoperământ preste două încăperi una de 15 picioare lungime și 8 picioare largul, cu o intrare și cu o eșire împotriva intrării de 7 palme, înalte și large de 3 palme; bolovani mari drept praguri și câte un bolovan ca treaptă de coborât într'una. Intrând într'aceasta, pe deschizătura de către apus, la dreapta sta un bloc de piatră în formă pătrată, altar negreșit, înălțime de 4 palme și tot atâta de câte 4 laturile. Pre acest altar numai cenușe și cioburi amestecate cu un fel de nisip pe care l-au băgat aci vijeliile, negreșit pe timp de secetă. D'aci numele acestei capiște: Peștera cu oalele..

Alături cu această sală și despărțită printr'un zid format dintr'un singur bloc de piatră, este o altă sală mai mică... fără altar într'ansa și fără nici o îngrădire“.

²⁾ „S'a vorbit din bătrâni, că pe moșia Hudescilor mici (Miarcanii), în hotar cu Rădăuții, ar fi fost îngropați Daci, Sași, ori Lazi, și că pe mormintele acelea... pietrele ereau mari nescrise. *N. Densușianu*, Dacia Preistorică p. 167.

³⁾ Tot *Densușianu* scrie „Despre un alt monument megalitic cu aparență de dolmen, ni se comunică următoarele din comuna Chișcani, județul Brăila: „În munții Măcinului se află trei pietre, din cari două înfipte în pământ, iar a treia între ele fără a atinge pământul „p. 170

⁴⁾ *Dr. Eugène Pittard* scriind în „Bulletin de la Société des sciences de Bucarest-Roumanie“ An XI, No. 3 București 1902, despre „Le prétendu dolmen de Vârfu-cu-dor (Prahova)“, se miră de lipsa monumentelor megalitice la noi. „Cette absence de monuments mégalithiques, zice el, mérite

* * *

Trecând în Oltenia, ținut în care am făgăduit că vom urmări aceste monumente, de la început suntem oarecum mirați cum în acest colțișor avem mai multe arătări despre asemenea monumente.

În ceace privește menhirii, sunt de luat în seamă răspunsurile învățătorilor din Mehedinți și Gorj, la chestionarul lui Al. Odobescu.

Așa în Mehedinți, la Cerneți, ni se spune că: „Cum mergi dela Cerneți la bordeele zise mai sus, la stânga se vede o piatră mare pusă drept în capul dealului celui înalt și care seamănă a fi ca hotar“. La Glogova se găsesc trei asemenea pietroae:

I. „În partea despre Răsărit a comunei, peste doi munți“ în al treilea munte este o piatră înaltă ca de $4\frac{1}{2}$ m., lungă ca de 5 m. și lată $1\frac{1}{4}$; este pusă de mâini omenești „dupe cum m'am informat de pe la bătrânii înțelepți cu cunoștință — de vre-o 450 ani, se numește piatra lată. Pe aci este și linia de despărțire între moșia Glogova și Comănești“.

II. „La partea de Miazănoapte a comunei în distanță de vre-o 2 kilometri, pe valea numită *Gura Cheil*, este un pietroi singur, ca de o înălțime de m. și lățimea de $2\frac{1}{2}$ m.

d'autant plus d'être examinée de près que la Roumanie nous paraît être peuplée, en grande partie, par des représentants de ce que l'on appelle actuellement en anthropologie : le groupe celtique“. p. 211.

Dar cercetând dolmenul, spune: „Le prétendu dolmen de Vârful-cu-dor n'est en aucune façon une construction humaine. C'est un simple phénomène géologique, comme la région en présente d'autres, plus ou moins étendus“. p. 313.

Necunoscând cele scrise în românește despre monumentele noastre megalitice, Eugène Pittard scrie: „Les menhirs, dolmens, cromlechs, etc., si nombreux en diverses parties de l'Europe (Bretagne, Pays des Galles, Irlande, etc., etc.), et en quelques parties de l'Asie (Industan) et de l'Afrique (Tunisie, Algérie, etc.) n'ont pas encore été signalés, d'une manière certaine, sur d'immenses territoires en Europe orientale, notamment dans les pays roumains. On croit avoir découvert dans la vallée de l'Oltu un menhir et une table de dolmen. Mais jusqu'à présent le fait n'est pas, que nous sachions, positivement démontré“.

Este la poalele unui munte; aci se zice a fi fost tabăra puterilor barbare (Turci) din timpurile vechi, pe când străbăteau aceste locuri prădând“.

III. „În partea de apus a acestei comune, dincolo de râul Motru, este o ridicătură de pământ de vre-o 6 kilometri (?) și împrejurii la bază de vre-o 8 kilometri (?), în vârful trunchiat al acestei ridicături este o piatră înaltă de $1\frac{3}{4}$ și lată de $\frac{1}{4}$ m. Această piatră, dupe tradițiune se zice a fi pusă de mâni omenești pe la anii 1802—6; acel loc ridicat pe muchia unui munte se numește Gorgănelul“.

La Negoești, pe muntele Scaunul lui Negru Vodă „este o piatră la vedere ca o ceșmea rotundă; mărimea ei, înălțimea și lățimea un stâncin patrat“.

Și Valea Petrii e „numită dela uă stâncă de peatră care se află în coasta dealului ghomoilor, spre răsărit de vatra comunei și care este în formă conică, având la poală o poliță de forma unei blane de piatră“.

În Mehedinți mai aflăm, după scrisa lui Filip, „Studiu de geografie militară asupra Olteniei“ p. 76 că: „La mormintele Urișilor sau jidovilor, dintre comuna Balotesci și Schintesci din jud. Mehedinți, au existat, după informațiunile ce le avem, până în zilele noastre, bolovani sau lespezi enorme implantate în pământ ca semne funerare“¹⁾.

În Gorj iarăși mai aflăm, dupe răspunsurile învățătorilor, că: „la Romanesti, în partea despre S. la com. Iași se găsește un bolovan de mărime ca un bou și forma lui este un trapez neregulat. El nu este așezat nici ca un semn între două hotare, nici ca semn între doi moși. Acesta, spun bătrânii că este adus din munți în timpurile păgâne, când creștinii erau persecutați“.

Și la Poiana (de Rosia), în valea șoimului, la N. de com. Seciurile „a fost o biserică pe malul drept în centrul văii“ „se găsesc... o mulțime de morminte; dacă au fost acestea de creștini sau de alte nații nu se poate cunoaște, că la capetele lor se găsesc petri; spun unii din bătrâni că ar fi

¹⁾ v. N. Densușianu, *Dacia preistorică* p. 166 nota 3.

morminte tăărăști și că aci nu a fost biserică și numai o gropiște. Acum venind valea mare, multe din aceste oseminte s'au luat de vale.

Neapărat că nu toate aceste vor fi menhire, dar câteva din ele trebuie să fie. De altfel de aceste pietre trebuie să se găsească și în Vâlcea

Pietrile înfipte în pământ ca hotar le întâlnim des în documente și, dupe scrisa unui cronicar polon, s'ar părea ca până în veacul al XIV Românii ridicau menhire comemorative ¹⁾

Trecând la alt soi de monumente megalitice în Oltenia aflăm în raportul lui Teohari Antonescu (în Buletinul Oficial

¹⁾ Așa în fragmentul 5 p. 7 din cronică polono-litvană a lui Matei Strykowski, publicată de Hașdeu, în Arhiva Istorică a României Tom II Buc. 1865, aflăm: „Regele ungar Carol ridicând un rebel năprasnic asupra domnului muntenesc Basaraba, fu bătut cu desăvârșire prin stragemă de către Munteni și Moldoveni, ast-fel încât cu puțini ai săi abia abia putu scăpa cu fuga în Ungaria. Pe locul bătăliei domni munte-nești zidiră o biserică și ridicară trei stâlpi de piatră, precum văzui eu însumi în 1574, întorcându-mă din Turcia, dincolo de târgușorul Gherghița, două zile de drum dela orașul Transilvan Sibiu în munți...”

Dar, dupe cum ne spune Hașdeu „Strykowski confundă. Sau că el n'a înțeles informațiunea, ori că n'a fost bine informat, ori mai probabil a incurcat propriile sale notițe de călătorie; în loc de „Negru-Vodă” din Argeș, care în adevăr este în direcțiunea Sibiului, punând târgușorul Gherghița din Prahova, care are a face numai cu Brașovul. „*Etymologicum magnum Romaniae Tom. IV. p. CXC*”

Cetatea există și astăzi, dar asupra bisericei și asupra celor trei pietre înfipte, D-l N. I. Apostolescu ne pune într-o mică încurcătură spunându-ne „biserică se pare poporului, și poate și călătorilor, cetățuile vechi care trebuiau să posedă în fund un altar. În ceace privește cei trei stâlpi, ei sunt fără îndoială, văzuți de jos, de lângă Argeș, cele trei turnuri rotunde rămase în picioare în urma dărăpării cetății. Suișul până în vârful fiind greu și deseori periculos, e sigur că n'a fost făcut de scriitorul polon, care s'a mulțumit cu ce i se părea că vede dela poalele muntelui „N. I. Apostolescu, *Cetățuile lui Negru-Vodă* și a lui Tepeș; valurile romane: brasse și troiane sisteme de apărare în trecut. Extras din Revista Armatei. Buc. 1910. Dar din cele spuse de Sulzer: „*Tschetatie Niegrului Wodi, eine auf einem hohen Berge nächst dem Ardschisch stehende Kapelle*” apud Hașdeu, *Etymologicum magnum IV CXC*, mai încape îndoială că „Biserica, despre care vorbește Strykowski, se află în realitate la cetățuia lui Negru-Vodă” ? id. ibid.

Avem dar biserică și cetățuia, rămânând pricina doar asupra celor trei stâlpi dacă trebuie să-i credem stâlpi comemorativi (menhire), sau să ne unim cu părerea D-lui N. I. Apostolescu.

Intemeiat pe scrisa lui Strykowski, N. Densușianu în Dacia preistorică admite că „Ridicarea columnelor sau stâlpilor triumfali a fost în uz la Români până în secolul al XIV p. 180, nota 1.

Fiindcă în timpul luptei cetatea exista, cei trei stâlpi ridicați în urma bătăliei, odată cu biserică, nu credem că aveau vre-o legătură cu turnurile cetății.

al Ministerului instrucțiunii publice, din anul 1897) că, atrăgându-i-se atenția de către Rola Piekarschi— „un om de adevărat temperament științific”—asupra monumentului dolmenic dela Schela, ne spune: „Am fost în localitate chiar și am constatat existența unor șiruri de pietre înfipte în pământ și rânduite în forma așa numitelor *aliniamente* din Bretagne, în Franța; avem, adică, un rând de pietre puse la egală distanță una de alta și formând un dreptunghi regulat, care la rândul său închide un șir de trei rotocoale concentrice de piatră de aceeași mărime ca și cele din dreptunghiul exterior, și tot la aceeași adâncime înfipte în pământ. Aceste steiuri de piatră poartă la țărani din localitate numirea de „morminte” și fantasia populară locală știe să ne povestească multe lucruri despre un neam de oameni, zis al Haraburenilor, cari, masacrați de către Turci până la unul, au fost îngropați în aceste morminte străni ¹⁾. După arătările săpăturilor întreprinse mai înainte de venirea mea, sub aceste pietre se găsește de regulă un strat subțire de cenușe amestecată cu hărburi de oale și obiecte de piatră, dintre care unul în formă de ciocan se află în muzeul

¹⁾ Iată și această legendă, raportată de învățătorul Gh. A. Schileriu: „Gruu muerilor”. Acest loc s'au numit astfel prin următoarele împrejurări. Locuitorii hărăboreni fiind niște oameni nesupuși, se opuneau a plăti dări fiscale. Guvernul de atunci a voit să-i extermineze cu totul, cum s'a și întâmplat.

Turcii pornind asupra acestora chiar în ziua de Paști, au voit să-i ăngioare pe neașteptate, și astfel înbrăcându-se în costum de femei, au venit pre acest loc stufos străbătut de câte-va potecuțe, și haraboreni văzându-i au început a sălta de bucurie, zicând: iată și muerile din țara nemțească, vin la noi la horă. Atunci crezutele mueri înconjurând-o (hora) de toate părțile, i-au măcelărit fără cruțare de la mic până la mare, ră-mâind dintr'ânșii un singur bălat și o fată care în timpul măcelului se afla sbeguindu-se pe inele și bete (sau brăcirii) într'un crâng retras. Mormintele acestora există și astăzi în acel loc numit Haraboru, pe proprietatea Domnului Alexiu Schileru, unde se află mai mulți stâlpi de piatră.

Haraboru, prin astă împrejurare, dintr'un sat inpopulat de locuitori Haraboreni, astăzi a ajuns câmpie, un faimos loc de livezi, productiv în fănețe.

Iată dar înprejurarea prin care acest loc s'a numit *Gruu Muerilor*, cf. *Stefulescu* Gorjul Istoric și Pitoresc.

gimnaziului din Târgu-Jiu. Dupe toate probabilitățile, acest șir de pietre este ridicat în aceiaș perioadă când muntele Gornițelului, care se află în apropiere, sluja drept cetate întărită locuitorilor din această parte a țării, căci cioburile des-gropate de mine pe vârful dealului sunt perfect aceleași și contemporane deci cu cele aflate sub steiurile de piatră" p. 1119.

Despre acest monument ne spune N. Densușianu: „Am vizitat această comună în vara anului 1900, însă nu am aflat acolo nici o urmă de vre-o construcțiune megalitică. Cimiteriul vechiu dela Harabor este din contră microlitic. Am pus pe săteni de au scos mai mulți bolovani (cipuri) de la capetele mormintelor, însă nici una din aceste pietre funerare nu avea o lungime mai mare de 50 cm.¹⁾

Partea cea mai însemnată e că, microlitic sau megalitic, acest monument în ființă până în 1900, acum doi ani nu l'am mai putut găsi pe câmpul Hărăborului.

După descrierea lui Teohari ne alfăm în fața unui cromlech, nu a unui aliniament.

Tot Teohari Antonescu găsește la Polovragi, mai sus de Oborul jidovilor: „pe culmea muntelui am descoperit un șir de pietre rotunde, aruncate fără ordine pe podișul muntelui, un semn că au fost smulse din locul lor. Aceste pietre croite dintr'o piatră care nu se găsește nicăeri, nici pe munte nici prin localitățile dimprejur, și nici mai departe, prin forma și prin mărimea lor unele ajung până la un metru și mai bine lungime, au fost puse într'o ordine hotărâtă și nici un motiv nu mă împiedecă că aci mă aflu înaintea unui monument cu caracterele proprii misterioaselor dolmene. Și mai interesant încă, am pus oamenii aduși să sape și am găsit în realitate resturi de oase, amestecate cu cioburi mici de lut, puse pe un strat de cenușe și cărbuni destul de gros. Prin urmare, nu mai încăpea nici o îndoială, clădirea noastră erea un monument funerar. Cum însă aceste monumente nu apar singure, ci totdeauna întovărășite de altele mai mărunte, au cercetat pe panta

¹⁾ Densușianu, Dacia preistorică, p. 166—67.

muntelui și, tocmai lângă buza prăpăstiei, am găsit resturile unui schelet întovărășit de cioburi de lut și de piatră. Cum însă rămășițele osemintelor s'au distrus în mare parte, a trebuit în săpăturile mele să caut cu multă luare aminte modul de îngropare al mortului, mai mult chiar de cât obiectele puse în groapă. Spre mirarea mea, am găsit că mortul a fost îngropat perpendicular, adică în alitudinea pe care ar avea-o un om stând jos pe pământ și reză-mându-și bărbia pe genunchi, pe când mâinile probabil i-au fost legate împrejurul capului. Acest mod de îngropare ne dă o întreagă lume de presupuneri asupra cultului pe de o parte a popoarelor de odinioară în părțile locului, cât pe de altă parte și asupra vechimei lor pe pământ. O cercetare amănunțită și sistematică se impune necesar, pentru ca o necropolă de așa vechime și importanță să dea tot ce poate da pentru știința arheologiei preistorice generale" p. 1121—1122.

Apoi, dupe cum ne spune D-l Al. Bărcăcilă: în com. Băsești pe valea Gostălii, aproape de vărsarea acestui pârâu în Coșuștița, e o movilă funerară, numită *glămeia dela Budănești*. „În această glămeie, nelucrată, țărani au găsit oseminte și monede. Este presărată de grădini de piatră, semi-ellipse, prezentând caracterul menhirelor. Locuitorii știu că acolo sunt morminte. Socotesc necesar să se ia măsurile cuvenite în vederea declarării acestei glămei ca mormânt istoric.¹⁾”

Dupe scrisa D-lui Bărcăcilă, ne aflăm aici în fața unui monument megalitic, care însă nu poate fi menhir și nici cromlech. „Grădinile de piatră semi-ellipse“ depe Glămeea dela Budănești trebuie să fie așezate, — dupe cum se obișnuiește și în alte părți — împrejurul unui dolmen ce se află înăuntru glămeii. De altfel, când de multe ori dolmenele sunt acoperite de tumuluși, n'avem de unde ști ce ascund cele câteva măguri rătăcite în partea muntoasă a Olteniei²⁾.

¹⁾ Al. Bărcăcilă, Raport în Anuarul comisiunii monumentelor istorice pe 1915 Buc 1916 p. 173.

²⁾ Despre tumuluși cu morminte închise în piatră ne pomenește și Tocilescu.

Acestea sânt cele câteva știri ce'mi stau la 'ndemână, deo-camdată, asupra monumentelor megalitice din Oltenia.

Dupe această înșiruire, destul de seacă, cred că se poate desprinde o idee, și anume :

Oltenia a fost mai bogată în monumente megalitice decât restul țării, și acest fapt vine în sprijinul teoriei că meșteșugul clădirii monumentelor megalitice a venit în Europa dinspre Asia. O simplă ochire asupra hărții dela pag. 199 cred că e de ajuns pentru a înțelege aceasta

Cei cari veneau cu meșteșugul acesta, au mers în treacăt pe la sudul Caspice, nordul mării Negre și țările noastre, apoi invazionarii ocolind lanțul Carpaților au stat un pic mai mult în Oltenia, unde li se închidea calea. De-aci au trecut în sudul Dunării și de aci în apusul Europei, unde dând de marginile continentului s'au răsfrânt în două părți: spre miazănoapte până în Scandinavia și spre miazăzi până în Africa, pe al cărui țărm au mers până în Egipt, și de aci în Siria și Palestina.

Interpretarea aceasta însă nu trebuie socotită în ajutorul celei vechi, cum că ar fi fost odată un popor al dolmenelor — teorie căzută —, ci numai că, cu meșteșugul clădirii acestui soi de monumente au venit asiaticii, dar dela ei au învățat și alte popoare.

În cece privește marele grup Asiatico-Europeano-African, se poate vorbi de o legătură, de un centru de unde să fi pornit acest obicei; dar gândindu-ne la faptul că monumentele megalitice le întâlnim și în locuri cu totul izolate, cum ar fi insula Madagascar, Japonia și Coreea, trebuie să ne întovărim la părerea D-lui Jacques de Morgan, care spune: „Reste à supposer que l'idée de construire ces vastes sépultures est née en des temps divers dans plusieurs pays, car le culte des morts est trop ancien et trop répandu pour qu'on puisse expliquer sa généralisation par sa propagation partant d'un foyer unique ¹⁾“.

¹⁾ Morgan op. cit. p. 252.

Două sureturi ^{*)}

În vara anului 1894, ducându-mă la țară la Bălcești în județul Vâlcea, am găsit la o rudă a mea, pe fundul unei lăzi, care cu câțiva ani mai înainte fusese plină de hârtii vechi, aceste două sureturi (traduceri) a două hrisoave date de Matei Basarab.

Tot acolo am mai găsit și alte acte din sec. XVII, XVIII și de la începutul secolului nostru, aruncate în colțul pînii. Ruda mea îmi spunea, că a ars maldăre de hârtii vechi, între care își aducea aminte să fi fost și hrisoave pe piele, pe care însă nu le putuse citi. Se vede, că erau scrise slavonește. — Țăranii din sat îmi spuneau, că au văzut hârtii vechi la moșnenii bătrâni din Bălcești. Trebuind să plec, nu le-am putut vedea.

De s'ar cerceta cu mult interes prin orașe, și mai ales prin satele județelor muntoase ale Olteniei, s'ar găsi multe acte interesante pentru istorie, care ast-fel ar putea fi scăpate de foc și de timpul distrugător.

În aceste două sureturi e vorba de cumpărarea unor moșii ale Predei Spătarul de către Oprea Vătaful, precum și de cumpărarea unor rumâni și țigani de la Preda și de la alți oameni. Preda

Textul acestor sureturi, scrise de mână Dascălului Lupu, a fost tipărit pentru întâia oară în *Convorbiri Literare*, An. XXIX No. 2 pag. 199—204. L'am reprodus pentru cuprinsul său, cum și pentru notele ce-l însoțesc, cu atât mai mult cu cât originalul a fost distrus, cu alte manuscrise vechi și prețioase, în timpul invaziei din 1916, în locuința D-lui Profesor M. V. D. ocupată și deci jefuită de către soldații germani.

era boer cu vază și mare dregător în divanul lui Matei Basarab, iar Oprea era boerănaș de țară și slugă domnească, ca vâtaf. Urmașii lui Oprea iau numele de Preotești, după numele satului unde locuiau, cum mi s'a adevărit din alte acte posterioare; cad în mazilie, și la jumătatea secolului acesta se pierd în linie bărbătească. — Posed acte, care arată în ce fel au pierdut strănepoții chivernisitorului Oprea toate moșiile cumpărate de acesta și judecățile purtate de ei, încercând să-și recapete moșiile părintești.

Oprea Vătaful a cumpărat la 1642 o moșie de lângă Olteț și din Romanați, și în 1652 a cumpărat chiar satul Preotești dela Preda Spătarul, care vinde poate de nevoe. Moșia de lângă Olteț și satul Preotești sânt cu hotarele lor hotărâte, iar cea din Romanați fusese în chip *indiviz*, de aceea în primul hrisov se zice „oricât se va alege, din câmpie și din pădure și din apă și din siliștea satului“¹⁾.

În amândouă găsim amintit dreptul protimisului, însă în cel dintâi avem formula deplină, adică, că au vândut Preda Spătarul și cei-alți „de a lor bună voe, fără nici o silă și cu știrea tuturor rudenilor lor și a boiarilor și a megiașilor din sus și din jos“.

Mai însemnate sunt dispozițiunile relative la rumâni. Moșia de lângă Olteț se vinde fără de rumâni; moșia din jud. Romanați se vinde cu rumâni, afară de cei citați în hrisov, în locul cărora Preda Spătarul se obligă a da alți rumâni, pentru munca moșiei. Oprea Vătaful mai cumpără de la Preda Spătarul un rumân, Preda de la Junghiați, însă capul lui fără de moșie. — Vedem deci, că Românii se vând ca și Țigani, că sunt smulși de pe pământul, pe care-l munciseră din moși și din strămoși. Ideea legăturii țaranului de moșie se slăbise, și de sigur acest obicei de vinderea rumânilor fără de moșie trebuie să fi existat de mult. Prin urmare nu e în totul adevărat ce spune adunarea boerilor din 1749, că „a se vinde vecinii, sau a se despărți cu împărțea, sau a se da în foi de zestre pe frați, sau a se muta dintr'un sat în altul, sau a se schimba numai pe oameni fără de moșie, sau pe copii a-i despărți de la părinți n'au fost volnici stăpânii satelor și nici de acum înaintea această volnicie asupra lor nimeni să nu o aibă, că nu este cu cale“²⁾.

E de observat și în privința boierilor, cei din divanul domnesc

¹⁾ Vezi A. D. Xenopol, *Istoria Românilor*, vol. IV, pag. 95.

²⁾ Op cit. vol. V, pag. 114.

cât și cei din mărturii. În primul hrisov din 1642, vestitul Ghinea Țucas e citat ca martor, fiind sluger și șezător în sat la Brătășani în jud. Romanați. Tot din acest hrisov vedem în divanul lui Mateiu (1642) pe Stroe vel vistiernic, care stă până la 1652, când e dat în judecată sub cuvânt că ar fi spart o ladă cu bani, aceasta numai pentru a fi înlocuit cu Ghinea, pe care-l vedem ca vistiernic, luat de martor în al doilea hrisov la 1652¹⁾. În 1642 vel spătar e chiar Preda, care vinde moșiile sale lui Oprea, iar în 1652 spătar e Diicul, nepotul lui Matei Basarab. Numai Constantin Cantacuzino e într'una postelnic²⁾, și Radu vel logofăt. În 1652, Hrizea e paharnic, pe când în 1636 era ban al Craiovei³⁾; tot asemenea Dumitrașco în 1633⁴⁾ era vel spătar, și în 1642 e vel stolnic. Jupân Dragomir din vel vornic (1636)⁵⁾, e făcut vel ban (1642). Între divaniști vedem și pe Socol Cornățanul, care trăește în dregătoria de clucer la curtea lui Mateiu Basarab până la răscoala seimenilor, când e omorât de răsvrățiți⁶⁾.

Mai rămâne de amintit dascălul Lupu, dascăl slovenesc la școala domnească în București, care a tradus aceste hrisoave de pe original la anul 1744. În prima jumătate a sec. XVIII, ori-cine avea judecăți venea la bătrânul dascăl Lupu, care se îndeletnicea, în afară de școală, cu traducerea uricilor slavonești, având o scriere regulată și frumoasă, cum se vede în aceste două suraturi.

M. V. Demetrescu.

¹⁾ Op. cit. vol. IV, pag. 10 și următoarele.

²⁾ Vezi hrisoavele dela 1636 în Magazinul istoric pentru Dacia, vol. V, pag. 339 și următoarele.

³⁾ Magazin istoric, ibidem.

⁴⁾ Idem pag. 336.

⁵⁾ Idem pag. 347.

⁶⁾ Anonimul românesc în Magazinul istoric, vol. IV, pag. 328.

I.

† Cu mila lui Dumnezeu Io Matei Basarab V. V. și domn a toată țara rumânească.

Datam Domnia mea această poruncă a domniei mele slugi domniei mele Oprii vâtaful din Preotești din județul Vâlcii, și cu feciorii lui căpi D-zeu îi va dăru. Ca să fie lui moșia de la hotarul Preoteștilor ori cât se va alege, din apa Oltețului la răsărit, toată moșia dupreste tot hotarul. Însă printru această măsura zisă parte de loc din apa Oltețului la răsărit, numai moșia fără de rumâni.

Pentru că au cumpărat sluga domniei mele Oprea vătaful de la boiarul domniei mele Preda spătarul din Cepturoaia, nepotul Predei banul, feciorul cinstului boiarului Domniei mele Jupan Teodossie biv vel ban drept ughi = 41, bani gata și cu zapis de vânzare, de la mâna Predii Spătarul la mâna Oprii vătaful, și cu mărturii anume din Brătășani, Ghinea Slugeriul și din Frin-gești Isar logofătul și din Băbeni Iane Paharnicul.

Și iar au cumpărat sluga Domniei mele Oprea vătaful satul Brăloiașul din județul Romanați: tot cu tot hotarul, și cu tot venitul dupreste tot ori-cât se va alege, din câmp și din pădure, și din apă, și din siliștea satului, și cu rumânii. Inșă să știe rumânii anume Dobre și Preda feciori vitregi lui Căzan și Stroe cu feciorul lui anume Stroe dela Preda Spătarul, nepotul Predii banul dela Cepturoae drept ughi: 43 bani gata.

Și așa s'au tocmît Oprea vătaful cu Preda Spătarul cum ca să nu fie acești mai sus ziși rumâni ce iau vândut Preda Spătarul a Oprii vătaful, ci să aibă a da Preda Spătarul Oprii vătaful rumâni pentru rumânie și cu zapis de vânzare ¹⁾... și cu mulți boiari mărturii, anume din Brătășani Ghinea Slugeriul și de la Balși-Vintilă, și din Bărbărești Barbul și din Morunglave Pătru și de la Cepturoaea popa Părvul.

Și iar au cumpărat Oprea vătaful un rumân anume Preda de la Junghiați, feciorul Lupului, inșă capul lui fără de moșie și cu feciorii lui câți D-zeu îi va da, de la Preda Spătarul, nepotul Predii banul drept ughi 7, bani gata cu zapis și cu martorii anume de la Morunglave Pătru, și din Bărbărești Barbul și din Chintestii Bălin și din Cepturoae popa Părvul.

Și iar au cumpărat Oprea vătaful o copilă de țigan anume Stoiana, fata Fârfei țiganul de la Preda Spătarul din Cepturoaea drept ughi: 6 și cu zapis de vânzare.

Și iar au cumpărat Oprea vătaful un țigan anume Mirea de la Iane paharnicul: din Băbeni drept ughi 26: pre carele țigan l-au fost cumpărat Iane pah. de la Preda Spătarul de la Cepturoae, și cu zapis și cu mărturii anume din Bolcești ²⁾ Calotă postelnicul și din Dunculești Dobre logofătul, și din Mărgineni Preda, și din Văleni Șteful logofătul.

Și iar au cumpărat Oprea Vătaful o țigancă anume Nana fata

¹⁾ Ruptă hârtia în acest loc.

²⁾ De sigur Bălcești din județul Vâlcea.

Radului țiganul dela Dragoe și de feciorul lui Prodea din Popești, drept ughi 20: bani gata, și cu zapis și cu mărturii anume Iorga neguțătorul, și Keful negățătorul, și Ghinea neguțătorul, și Iane neguțătorul și Pană neguțătorul.

Și au vândut Preda Spătarul și acei mai sus numiți oameni moșiile, și rumânii și țiganii, ei de a lor bună voe fără de nici o silă, și cu știrea tuturor rudeniilor lor, a boiașilor și a megiașilor, din sus și din jos, și din naintea Domniei mele.

Pentru aceea am dat și Domnia mea Oprii vătaful ce s'au zis mai sus: ca să fie lui moșiile și rumânii și țiganii stătători și ohabnici, lui și feciorilor lui, nepoților și străne poților lui și de nimenea să nu se clătească după zisa Domniei mele.

Iată dar și mărturii am pus Domnia-mea pe jupan Dragomir vel ban de la Craiova, i jupan Dumitru Dudesul vel dvornic i jupan Radu vel logofăt i jupan Stroe vel visternic: i jupan Preda vel Spătar: i jupan Socol vel clucer, i jupan Radul vel comis, jupan Dumitrașco vel stolnic, i jupan Marco vel paharnic, i jupan Costandin vel postelnic:

și ispravnic Radul vel logofăt și am scris eu Tudor logofătul feciorul Stanciului Olănescul.

În luna lui Iunie 18 dîni leat 7150

Acest izvod s'au scris în limba rumânească de pe uricul cel slovenesc de Luppu dascăl slovenesc la școala domnească în București.

1744.

Az Luppu, dasc: slov: izpisah

II

Cu mila lui Dumnezeu la Matei Basarab V. V. și domn a toată țara rumânească, datam domnia mea această poruncă a domniei mele Oprii vătaful, și cu feciorii lui câți D-zeu îi va dăruî, ca să fie lui satul Preotești: tot satul și cu tot hotarul, și cu rumânii și cu tot venitul dupreste tot hotarul, din hotar pînă în hotar, pe hotarele și semnele veki ori cât se va alege. Inșă să știe rumânii anume și Stanciul cu frate-său Șerban, și cu feciorii lor, și Barbul cu frate-său Matei și cu feciorii lor: pentru că acest mai s'rs zis sat Preotești și cu rumânii au fost de baștină a Predii Spătarul, nepotul Predii banul de la Cepturoaea ¹⁾ de mai nainte vreme.

¹⁾ De sigur a citit peste tot greșit „Cepturoae“, în loc de *Ciuturoaia*, sat în județul Vâlcea.

Iar după aceea când au fost acum în zilele domniei mele, iar Preda spătarul, el au vândut pe satul Preotești slugii Domniei mele Oprii vătaful, drept 66: aspri gata și cu zapis de la mâna lui de vânzare și cu mărturii scrise în zapis anume: jupan Ghi-neu vel visternic și din Părăiani Danciul logofătul, și din Zătreni Stanciul iuz bașa și din Vladul Spătarul și au vândut Preda Spătarul satul Preotești ce s'au zis mai sus, el de a lui bună-voe și fără de nici o silă, și cu știrea tuturor rudeniilor lui și a boiarilor duprin prejurul locului, cum am văzut domnia mea și zapisul Predii Spătarul de vânzare, la mâna Oprii vătaful, făcut cu multe mărturii, ce iau scris mai sus Oprii vătaful un rumân anume Stoica Beleg iar din Preotești, pentru că l'au cumpărat el de la nepotul Predii banul drept 4 aspri și cu zapis și cu mărturii; pentru aceea am dat și domnia mea...¹⁾ ca să-i fie lui tot satul Preotești, și cu rumânii, moșie stătătoare și ohabnică, lui și feciorilor lui uepoților și strănepoților lui și

Iată și mărturii am pus domnia mea pe jupan vel dvornic, i jupan Radul vel logofăt, i jupan vel visternic, i jupan Diicul vel spătar, i jupan Radul vel comis, i jupan Hrizea vel paharnic, i jupan Costandin vel postelnic, și ispravnic jupan Radul vel logofăt, și am scris eu Tudor sin Stanciul logofăt, la București.

În luna lui Noembre 10 dini leat 7161.

Acest izvod precât s'au putut cunoaște cuvintele la hriseul cel slovenesc s'au scris aici asemenea pe limba rumânească. Iar unde nu s'au putut cunoaște cuvintele la slovenie: am lăsat și eu loc nesis aici întru acest izvod

Az. Lupp, dasc. slovenesc: igpisah.

¹⁾ Ruptă hârtia în acest loc.

Vânzări de Țigani

1813—1820

În Arhiva Primăriei Craiova, în hârtiile marelui neguțator Dimitrie Aman, se află și aceste patru zapise privitoare la cumpărarea unor Țigani. Fiindcă ele vorbesc în de-ajuns, din parte-mi, nu mai adaog nimic.

Iată-le:

I.

Incredințez cu zapisul meu la mâna dumnealui Chir Dumitru Aman precum ca să se știe că având eu două suflete de Țigan și fiindu-mi de vânzare i-am vândut mai susnumitului adevărat un flăcău anume Pătru și o fată anume Zanfira și fiind Țigani ai mei i-am vândut de bună voia mea cu tocmeală în taleri una mie amândouă sufletele care bani i-am primit și deosăbit mi s'au mai făcut bine cu alți taleri una mie cu deosăbit zapis în soroc de un an și bani fără de dobândă fiindcă dobânda la taleri una mie să adaogă în prețul Țiganilor, deci d-lui să aibă a stăpâni aceste două suflete de Țigani atât d-lui cât și copii, nepoții, strănepoții, câți D-zeu îi va dăruia în pace, de către mine și de către tot neamul meu, iar de să va scula cineva cu vre-un protimis ca să-i răscumpere să am eu a răspunde ori la ce judecată. Deosebit dau înscris că acest Petre i Zanfira nefiind nici o rudenie pot a se lua cu cununie și pentru mai adevărată credință am iscălit acest zapis cu însăș iscălitura mea ca să crează.

(iscălitura).

813 Oct. 23.

II.

Dela Stărostia cumpării ce(le)i vechi a orașului Craiovi.

Fiindcă din porunca cinstului Divan ce mi s'au poruncit pentru lucrurile mișcătoare adevărat Țigani, dobitoace, haine și altele ale casii răp[osatu]lui sătr[ar] Răducu Izvoranu la l[ea]t: 816: Dec.: 17: între care lucruri au asturisit(?) opt suflete de Țigani și d-lui polc[o]v[nic] care Țigani li se arată mai jos numele fieș-căruia. Și fiindcă aceste suflete de Țigani ce să arată s'au vândut prin sultan(?) mezat din porunca cinstului divan ce mi s'au dat această carte de la stărostie ca să-i aibă să-i stăpânească în bună pace.

Numele Țiganilor

816 : Dcb. : 30:

Duță

Ghiga biv staroste

Ilinca nevasta lui

Dinu copilul lui dă : 7 : ani.

Iancu

Ilinca nevasta lui

Gheorghe dă 5 ani

Barbu dă 3 ani

Bălașa muma lu Duță și a lui Iancu.

8 : adică opt.

III.

Incredințez cu zăpăsul meu la mână lu[i] Ioniță Doftoru dela Fiștov(?) să știe că i-am vândut pă Radu Țăganu în tl. 400: tocmai patru sute: și să-mă mai aducă o antic(?) de care să aibă al stăpâni cu bună pace de către mine și de către copii miei și am iscălit.

(iscălitura)

1816 sep[tem]br[ie] 12.

Mai sus numitul Radu Țăganu Basaraba care l-am cumpărat dela dumnealui coconu Dincă Brătășanu ne hindu-mi de trebuință l-am vândut dumnealui jupânului Dumitru Aman și am primit bani toți pe deplin și spre încredințare am iscălit și de va fugi sânt eu chezași și răspunzători.

Ioniță Doftoru

1817 Mart. 6 Craiova.

Și am scris eu Mihale Coca cu zisa și cu învățătura mai sus numiților și sânt martor.

IV.

Adecă eu care mai jos mă voi iscăli încredințez cu zăpăsul meu la cinstita mână dumnealui sârd[arului] Dumitru Aman precum să știe că de a mea bună voe ne silit de niminea i-am vândut un băiat de Țigan anume Ștefan în tl. 425 adică patru sute douăzeci și cinci pă care să-l stăpânească dumnealui și coconăși, nepoții și câți Dumnezeu îi va dăruî în pace și nesupărat de către niminea și banii i-am primit toți în mână mea și pentru mai adevărată credință m'am iscălit cu mână mea.

(iscălitura).

820 Iulie 15.

Documente

privitoare la moșia Negoști-Mehedinți *)

Sud. Mehedinți

1) +. Din luminată porunca Măriei Sale lui Vodă fiind noi 2 boeri rânduîți drept 12 prin cartea dumnealui Grigorie Razul biv vel Clucer, caimacamul Craiovei ca să hotărâm moșia Negoștilor, orânduindu-să și portărel anume Radu, care după poruncă viind la fața locului unde fiind toți moșnenii răzași de față, am tras moșia pe 3 locuri, după vechiul obicei. Și s'au găsit la trasură dela răsărit din piatra moșiei sfintei mănăstiri Baia de Aramă ce este dată dănie de Mihail¹⁾ Băiașul tot dintr'acest hotar Negoști în jos până în hotarul Săcelului stâneni 1578 răs. i mijlocul stâneni 1280 i apus stâneni 1152. Și făcându-se cercetare atât a cărților de moștenire cât și zăpășilor de cumpărare cine ce au avut, la împărțirea ce i s'au făcut fiind moșia de sus mai bună și fiindu-le casăle, viile pometurile pe acia, le-am făcut 2 împărțări. S'au ales în partea lui Istodor i Gheorghe, ficiori Nicoli Tărmigan i Ion sânu Avram Tărmigan, i Gheorghe i brat ego²⁾ Ion, i Dumitrașco, i Alicu Sandru, i Pătru sânu Ion Tărmigan stâneni³⁾ de moștenire la răsărit 70 și jumătate, i la mijloc stâneni 55 și jum.

*) Puse în original la dispoziția revistei noastre de D-nul Ion I. Bălu, agent sanitar în comuna Negoști-Mehedinți, și transcrise de Dn. Profesor N. G. Dinculescu.

Mulțumind d-lui Bălu pentru procurarea acestor două documente, pe care le-a dăruit pentru Muzeul nostru, cum și pentru alte documente ce ne-a trimes, din cele aparținând unui oarecare sătean din Negoști — și pe care le vom publica în numărul viitor al Arhivelor —, relevăm vrednica d-sale de laudă osârdie întru a ne ajuta la strângerea și publicarea unor asemenea documente. Căci dacă aceste hârtii cu slove vechi sunt netrebnice pentru cei mai mulți din cei cari le păstrează, și supuse risipei și prăpădului, ele pot folosi întru cunoașterea trecutului Neamului nostru și limbei sale, și ar sta mult mai bine păstrate sub sticlă într'un muzeu, decât mucegăite, scorjite și mâncate de șoareci cine știe pe sub ce strașină or prin podurile caselor.

1) Cuvinte alterate în original.

2) Adică pe românește: fratele lui.

3) Rândurile acestea sunt adăugate ulterior în original.

i la apus stânj. 51. I s'au mai ales și din cureaua dela vale la răsărit stânjeni 60, la mijloc stânjeni 48 i la apus stânj. 43 și jum. Acești stânjeni s'au ales dupe petritele care li s'au pus să-i aibă a-i stăpâni cu bună pace de către ceilalți moșneni, dar viile, casăle, pometurile de să vor întâmpla a căde dela unul pe partea altuia să să aibă a le slăpâni înfundat și drept acel loc ce-l are cuprinsu să-i de livade sau loc arătoriu din partea lui. *Inșă după cum la unii am văzut că au și căzut acila și acești mai sus Tărmigani alte pricini mai au* ¹⁾.

(ss) Coșoi biv vel pitar

Leat 1780 iunie 25.

(ss) Strati Clucer

Sud. Mehedinți

II) Gheorghe Tămuși, i Vasile Tămuși, i Dumitrașco Tărmigan ot Negoești aici ni să jălui acest Gheorghe Părcălabu ot Glogova zicând că având moșie împreună cu voi acolo la Negoești, și zice cum că după hotărnicia ce vi s'au făcut de d-lui răposatu pitar Coșoi și de d-lui clucer Strati nu ați fi urmând ci v'ați fi sculat de arați locurile ce au căzut în partea lor pre care iată că vă poruncim: căutați după hotărnicie stăpâniți până când iarăș cu boeri hotarnici vi să va face altă hotărnicie. Și nimic unii la locurile sau la ținuturile altora ce au căzut în partea fieștecăruia să nu vă amestecați sau de aveți să răspundeți să veniți față. Că neurmând poruncii și mai viind să ne jeluiască, veți fi aduși cu treapd și prin neurmarea poruncii veți lua certare. Aceasta.

(ss) Cornea Brăiloiu.

1785 mai 8.

D-lui zapciului al plășii Băii sosit de vreme că acești mai suși numiți nu s'au supus poruncii ca să urmeze cu stăpânirea după hotărnicia ce s'au făcut sau să vie față, să facă pe aceștia ca după cum au stăpânit dela hotărnicie până acum așa să urmeze și de acum înainte până când de iznov li să va face alegere cu alți boeri ce vor lua. Iar fiind pricina într'alt chip și nu-i vei putea împăca de acolo cu pricina înscris pe amândoa părțile îi vei trimite aici. Aceasta.

(ss) Semnătură grecească.

1785 Mai 23.

(ss) Cornea Brăiloiu

¹⁾ Rândurile acestea sunt adăogate ulterior în original.

Documente privitoare la Starea Țăranilor

comunicate de N. G. Dinulescu, Profesor

7158 (1650) Martie 1.

11) + *Milostieiu Bojiei Io Matei Basarba Voevod i Gospodin davat Gospodsvomi siiu poveleaniu Gospodsvomi* ¹⁾ slobozi Glodul a sfintei mănăstiri Govorii, ca să aibă a da Domnii Meale deacum înainte la vremea haraciului împărătesc bir Domnii Meale pre 40 de nume, pentru că mai denainte au fostu de seama Simei Vistiarul și a Gândescului 60 de nume de le-au plătit până acum, iar acum m'am milostivit Domnia Mea de le-am ertat 20 de nume să aibă a da deacum numai pre patruzeci de nume cum scrie mai sus. (Urmează formula de încheere: și astfel să nu fie după spusa Domnii Mele).

Luna Martie 1.

Leat. 7158

Io Matei Basarab Voevod cu mila lui Dumnezeu Domn *).

(L. P.)

7191 (1683) August 29

12) + Barbul Milesco vel ban, Badea vel vornic, Gligorie vel log[ofăt], i Statie vel vist[ier] i Constandin Brâncoveanu vel spăt[ar] ispravnicii scaunului Bucureștilor, scriem cartea noastră voao zapciilor carii santeți depă birul haraciului ot sud Meh[edinți], cătră aceasta vă facem în știre că aici innaintea noastră veni acest om anume Ivan dela mănăstire dela Topolniță cu o cinstită cartea Mării Sale lui Vodă care iaste făcută de milă ca să ție pre lângă sfânta mănăstire zeace oameni striini și sănt cu rumtoare scriși la visteriia Mării Sale lui Vodă și șiau dat banii de haraci toți deplin, cari sănt scriși tot anume Ivan Sărbul Bîrovescul i pac Ivan Bălinescul i Dragomir Sărbul i Mihail Ungureanu, Iancul Sărbul i Pătru Hoțul i Marco Daia Dolângă, Radul Scutariul i Dumitru. De care lucru iată că vă scriem în vreme ce veți vedea această carte a noastră, iar voi să aveți a lăsarea pre acești 10 oamăni striini ce scriu mai sus foarte în bună pace, precum le scrie și cinstită cartea Mării Sale Domnu nostru. Iar afară dentraceștea pre cine veți mai găsi să-i apucați săși dea banii, iar negăsind pre nimeni mai mulți afară dentraceștea să-i plătească cine

¹⁾ În românește = Cu mila lui Dumnezeu Io Matei Basarab Voevod și Domn, da Domnia Mea această poruncă a Domniei Mele.

*) Arhivele Statului: Doc. m-rii Govora, Pach. 30 netrebnic nr. 16.

iau pus. Iar acestor 10 oameni striini să le dați bună pace ca să nu mai vie cu jalbă că apoi veți petrece rău. Aceasta vă scriem August 29 dni. Leat 7191.

(ss) Badea vel vornic (ss) Gligorie vel logofăt

(ss) indescifrabil *).

13) + Adeacă noi megiașii ot Turcenești anume Tudor, Filip, Mihai, Lepădat, Ene, scrim și mărturisim cu acesta al nostru zapis, ca să fie bună și adevărită credință la mâna dumnealui Iovan Vist. Glogoveanul, cum să se știe că ne-am tocmît cu dumnealui, de a noastră bună voe fără nici o sâlă, de ne-am vândut dumnealui rumăni în ruptu. Însă să se știe carele din noi câți bani au luat: i luat-am eu Tudor cu feciorii miei, câți Dumnezeu im va dărui ughi 23; și eu Ene cu feciorii miei, câți Dumnezeu-m va dărui, ughi 18; și eu Mihai cu feciorii miei, câți Dumnezeu-m va dărui, ugi 18; și eu Lăpădat cu feciorii miei, câți Dumnezeu-m va dărui, ughi 10.

Și am luat noi acești bani, toți gata, în mâinile noastre că să fim dumnealui rumăni, coconilor, nepoților, strănepoților, în vecie. Și când s'au făcut acest zapis fost-au mărturie boeri.....

Fără dată (sec. XVII) **).

1702 (7210) Fevruar 15.

14) + *Milostieiu Bojiei, Io Constandin Voevod i Gospodin, davat Gospodsvomi siu poveleanie Gospodsvomi* ¹⁾ slugii Domnii Meale anume.... ²⁾ ca să fie volnic cu această carte a Domnii Mea să umble să strângă pre toți rumăni den satul Flămânzăști i satul Iașii, carii sânt ai sfintei mănăstiri Argeșul, însă rumăni anume Radul i Ion carii sânt fugiți la Bucov, și alții care pe unde i-ar găsi, au în sat domnesc, au boeresc, au călugăresc, au pren slobozii, au pre la orașă, au acusați (*sic*) pre lângă niscai slujitori au măcar ver unde iar găsi în Țara Domnii Meale, să-i ia pre toți cu toate bucatele lor, să-i ducă la urmă să-și dea ruptoarea lor împreună cu alaiți oameni de acolo, pentru că ruptoarea lor iaste mai denainte vreamă decât ruptorile ce s'au făcut acum.

Drept aceia să fie volnic sluga Domnii Meale, ce scrie mai sus, unde ar găsi de aci rumăni ai mănăstirii să-i ia pre toți, cu toate bucatele lor, să-i ducă la urmă și de către nimeni opreală să

*), Arhivele Statului: M-rea Tismana pach. IX netreb. nr. 42.

**), Doc. aflat în Arhivele Statului: M-rea Tismana pach. 5 netreb. nr. 11.

¹⁾ În românește = Cu mila lui D-zeu Io Costandin Voevod și Domn, dă Domnia Mea această poruncă a Domniei Mele.

²⁾ Loc nescris în original.

n'aibă. Așijderea poruncesc Domnia [Mea] și ție părcătabe dela Bucov, care ai oprit pe Radul și pe Ion, rumăni mănăstirii, și voao altor părcălabi de pren alte sate, pre unde să vor afla de acești rumăni și ar sta împotriva a nu-i darea unui ca aceia bine să știe că vor trimite Domnia Mea de-i vor aduce aicea la Domnia Mea și mare pedepsă vor petrece de către Domnia Mea. Într'alt chip nu va fi că așa iaste porunca Domnii Meale. I i. *saam reci Gospodsvomi* ¹⁾ Fevruar 15. 7210 *).

7240 (1731) Oct. 8.

15) Adeacă eu Uidilă Părcălabul i cu toți oamenii din Rogova, cari mai jos ne vom iscăli, dat-am zapisul [nostru] la mâna sfintii Sale părintelui chir Ivan egumenul sfintei m-rii Tismanii, precum să se știe că șezând noi pe moșia Rogovii, care moșie fiindcă iaste jumătate a sfintei mănăstiri și jumătate pe seama împărătească, înălțata cămară și-au luat oameni deoparte și noi am rămas iar deoparte osebiți; care neputând birui noi *forșpanul* pentru că neapucă să dăm și pentru cei ce s'au despărțit, ne-am rugat de sfinția sa ca să avem un sat și un părcălab și sfinția sa, după rugăciunea noastră, au lăsat să hie și după pofta noastră numai să avem a lucra și sfintei mănăstiri precum vom lucra și spre partea înălțatei cămări, pentru că așa ne-am legat de a noastră bună voe; iar care nu va lucra să plătească ziua de lucru câte bani 20. Și mai jos am iscălit ca să să crează.

Octomb. 7.

Leat 7240 (1731) **).

1779 Septemvrie 6.

16) *Scrisoarea lui Ianache Muruzi către ispr. de Gorj*

Înștiințez D-stră că sfânta mănăstire Tismana, dintr'acel județ, are milă orândnită prin luminatu hrisovulu Măriei Sale lui Vodă de liude 10 oameni streini a-i ținea pentru ajutorul la trebile m-rii, pentru care ne înștiință cuviosul igumen că după ce-i găsește că să-i facă și după ce să trudește de-i aduce din streinătate, isprav[nicii] de ungureni și D-stră îi supărați cu pricină că nu au pecetea luiturii dela Măria Sa Vodă. Dar în hrisov să cuprindă că igumenul după ce-i va găsi să-i aducă la D-tră spre cercetare și fiind streini să le dați D-tră întâiu adevărită pe numele și chipul lor și apoi după acea adevărită a D-tră să li să de-a pecete.

(ss) Ianache Muruzi ***).

¹⁾ În românește: Și ispravnic însăși cuvântul Domniei Mele.

*) Doc. aflat în Arh. Stat. Episcopia Argeș, pach. II nr. 75.

**) Arh. Stat. Condica Tismanii XLIII fila 50 verso.

***), Arh. Stat. M-rea Tismana Pach. XI netreb. nr. 28.

Fără dată.

17) Adecă eu Coman Cândoiul mărturisesc eu cu sufletul meu pentru moșia din Văi, cum că a fost a noastră a Cândoilor de baștină și s'au vândut răposatului Matei Vodă cu rumâni cu tot. Iar când au fost într'o vreme, spărgându-se satul, am trecut în Țara Ungurească. Și după ce ne-am înturnat din Țara Ungurească am găsit pe moșia noastră clăi de fân și odăi de vite ale Receanilor și întrebându-i pentru ce au cosit ei fân pe valea Cornetului, că iaste a noastră, iar ei au zis cum că au găsit-o moșie pustie pentru aceia au cosit. Apoi noi știind că iaste moșia a noastră și n'au Receanii nici o treabă, am dat foc de au ars.

Fără dată (sec. XVIII)*).

*) Arh. Stut. M-rea Bistrița pach. VIII Nr. 18.

Un mănunchiu de vechi documente oltene.

Comunicate de George Fotino.

I. Zapis de zestre (1653).

Adecă eu jupneasa Păuna Vorniceasa a răposatului Predei Vornicul Brâncoveanu scriu și mărturisesc cu aceasta a mea scrisoare că s(ă) fie de bună credință la mâna ginere meu Iorga post(elnicul) cum să știe că a tocmit fie-mea Ancuța cu giniri meu Iorga postălnicul dupalalte graiare carel(e) ni s-au căzut a le grăi pre.... tocmi-am și am ales și partea de zăstre a fie mea Ancuței.... dat de moșie ot Vâlcea satul Chiceanii cu tot hotarul și cu toț rumnii, și satul Mănăilești cu tot hotarul și cu toț rumnii (sic), ot Romanăți satul Grovești cu tot hotarul și cu toț rumnii și satul Studina cu tot hotarul și cu toț rumnii ot Vlașca satul Putineciul și cu toț rumnii, ot via den sus dă București și cu toat(ă) ocina și cu rumnii căți să vor afla cumpărați cu acea ocină, și am dat den țigani: Priștinul țiganul cu țiganca lui, Florica și cu feciorul lui, Matei, și pre Vladul lu Marco cu țiganca lui, Predu și cu feciorul lui, Gheghe, i Japsca cu țiganca lui, Neacșa, i Marco frater(e) Vladului, i Pelea frater(e) Vladului, i Stan frater(e) Vladului, i Neagul fecior Gogei, cu țiganca lui, Voica, i Dumitru fecior Gogei, i Stanciul fecior Gogei, i Gherghe fecior Gogei, i Dobre fecior Gogei, i Dumitra fatea Gogei, i Vladul cu țiganca lui, Neașa, cu doi feciori pre num(e) Comanu i Șerban, i Stoica cu țiganca lui, Vlada, și cu feciorii lui Nica i Ititui cu țiganca lui, Manea și cu feciorul lui, Rala și cu o fata lui anum(e) Rada, i Stanciul frater(e) Stoicăi,

i Șcăoapa cu tri feciori prenum(e) Paraschiva Lupului, Dumitru fecior lu Vișai, Matei cu țiganca lui, Rada, i Pătru cu țiganca lui, Rica, i Groza cu doao feate prenum(e) [lipsă] carea o am plătit dela Dragomir Vornicul, i Ion cu țiganca lui, Stanca, și cu feciorii lui Pătru, Dumitru i Stanciul, i Stanca fatea lu Ion, și Stana fatea lu Ion Mărin, fecior lu Ion, cu țiganca lui, Stana, i Radul fecior lu Mărin, i Lupul fecior lui Mărin, i Băra cu țiganca lui, Stancea, i Vlada fata Barăi, Deaca cu țiganca lui, Anghelina, i Stanca fatea Deacăi, i Vana, fat(a) Deacăi, i Lupul fecior Deacăi, i Neculai cu țiganca lui, Oprea, și cu feciorii lui, Stoica i Dumitru i Anghelina fatea Neculei, i Neagoe cu țiganca lui Rada, i Mărin fecior lu Neagoe, i Părțoi cu țiganca lui, Oprea, i Ion fecior lu Părțoi, i Șerban fecior lu Părțoi, i Pătru frater(e) lu Neagoe, i Stanca sor(a) lu Neagoe, i Stan, fecior lu Ion, cu țiganca lui, Anca, i Dumitru, fecior lu Stan, i Mărin frater(e) lu Stan, i Dumitru frater(e) lu Stan, i Mușă sor(a) lu Stan, i Rada, muma lu Stan, Gorova cu țiganca lui, Stanca, și cu feciorii lui, Rala, i Gheghea i Mira, fat(a) Gorovei, i Badea frater(e) Gorovei, pântru că așa am ales și am dat parte fie-mea Ancuței, din moșii și din țigani și mărturii cari vor pune iscălituril(e) mai jos; și pantru credință am pecetluit zapisul.

(pecetie) Mart 13 di v(ă)l(eat) 7161 (1653).

Ion vel vornic mărț(u)rie. Păuna Vorniceasa.

II. Carte de împărțeală *) (1657).

Noi 12 boiari carie am fostă luați pre răvașile Măriei Sale Domnu nostru Io Costandin Șerban Voevod de Theodor Călug(ă)rul și de nepotu său Daniel Călug(ă)rul și de Tudor Cluce(rul) cu fiu seu, Rala, nepotul lu Iane post(elnicul) și ai Badei post. ot Vălsenești ca să căutăm și să adevărăm pentru moșia den Vălsenești, deci noi ne-am strânsu toț la un loc cum au fost porânca Măriei Sal(e) Domnu nostru și am socotit pre amăruntul pre cărțele de moșie cine cum au avut și am tras și moșia den hotar în hotar în.... și s-au aflat stânjeni preste tot 800 și am împărțit stânjenii la cine cum s-au aflat moșie, și de moșie și de cumpărătoare, și am ales Ralei spăt(ar), feciorul jupneasei Vlădaie, fata lu Iane post(elnic), stănejeni 132, și să ție mănăstirea Poto-

*) Acest document, precum și cele cari urmează, se referă la aceleași întâmplări despre cari vorbește zapisul pe care l-am publicat în No. 5 al acestei reviste, pag. 34.

cul stânjani 346, și să ție Teodor Călug(ă)rul Călug(ă)rul (*sic*) cu veru seu Daniil stânjani 33 și să ție megiiășii stânjani 83; pre acești stânjani 83 sântu acești megiiășii anume Gheorghe cu frații lui, Stoica stânjani 33, și Neagoe stânjani 33, și Tatomir stânjani 17; iar funii facū preste tot hotarul funii 12; den dintr'aceaste funii să înpartū stânjanii pre la cine cum are moșie și cum scrie mai sus de noi, cum am adeverat cu sufletele noastre așa am tocmiț și le-am făcut scrisuri la mâinile tuturor și au fostă ispravnic Cercel a doilea pirgar(?).

Pis. Iun. 9 zil(e) vl. 7165 (1657).

Guran log.	Stan Feseață log.	Răla Goga
Stanciul stol.	Pătru log.	Stanciul Ceaus
Gherghina stol.	Neagoe log.	Amza log.
Ivașco post.	Vladulian **)	

III. Zapis de învoială (1670).

Adecă eu Radul Vătahul Știrbeai ot Isvor împreună cu nepoții mei Preda i Papa ot Milcov i Teona erămonach egumenul ot svânta mănăstire ot Butoiu dat-am această zapis al nostru la mână Spahiului sină Itovoe Ceaușul ot Vălsănești ot sud Romanați, fratel(e) părintelui Theodor, proegumenul ot Cozăia, cum să știe că având noi gâlceavă cu părintele Theodor unchiul Spahiului păntu moșăia ot Vălsăneștii, socotindu-să cum că au mai multă de pre cum au ales cei 12 boiarii care i au fost luoață pre răvași domnești încă în zălele lu Costandin Șarban Voevod, dec(i) fiind noi întraceast(ă) gâlceavă, strănsu-ne-am toț la un loc și ne-am scos toț cărțil(e) de moșăe de s-au cetit ale tuturor denpreun(ă); dec(i) așa s-au ales și s-au socotit cu toț(i) denpreună ca sa aibă a ținea Spahiul..... părintelui Theodor moșăe precum au ales acești 12 boiarii, mai mult nu, nici în moară, nici în vad să n'aibă treabă fără de cât numai stânjanii 33, însă fără partea ce au vândut Tudoră feciorul lu Datca, nepotul lu Dragomir, ci o au fost vândut lu Drăghici Banul, tatăl Spahiului Banul, însă acești stânjani ce scriu mai sus să meargă tocma în sus și în jos peste tot într'un chip; și această pace și tocmire făcutu-s-au dinaintea prea cinsti-tului părinte kir Theodosăe arhimetropolit și boiari anume Hrizea

**) Semnătura, în acest document, este mai lămurită și îndreaptă lectura greșită — „Vlăicaian” — pe care am făcut-o în acelaș No. pag. 35.

vel vist. i Tudoran vel aag i Radul Năsturel Fierăscu vtor logfeat și alți mulți boiari care vor pune mai jos iscăliturile; și păntu mai adeverit(ă) credință ne-am pus și noi pecețeale și iscălituril(e) mai jos ca să crează; și am scris eu Udriște, ficiorul Oprei logfăt ot Sărineas(a) u grad Buc(u)rești, April 13 zile vl. 7178 (1670).

(Urmează 9 iscălituri).

IV. Zapis pentru vânzare de moșie (1672).

Adecă eu Spafiul (*sic*) snă Itovoe, nepotu lui Tiodor Calug(ă)-rul ot Vălsănești scriu și mărturisescu cu acesta al meu zapis ca s(ă) fie de bun(ă) credință la mână Rad(u)l(ui) biv vel Jitnicearu ot Izvoru cum să se știe că mi-am vândut Dumnealui partea mea de moșie den Vălsănești însă stânjani 33 în lat și în lungū den hotar pân în hotar, care moșie o am fost ales cu 12 boiari luați pre răvaș(i) domnești în zilele lui Costandin Vod(ă), precum scrie și în cartea celor 12 boiari; iar cândū au fost acum în zilele Măriei Sale Domnu nostru Io Gligorie Voevod iar eu m-am sculat cu bun(ă) voe a mea și cu știrea tut(u)ror rudelor meal(e) și înprejureanilor de am venit la domnealui de i-am vândut această parte a mea de moșie să fie precum scrie mai sus hotrăt și aleasă; și am tocmiț stânjenu pe ughi 38 și mi-a dat dumnealui toți bani(i) gata în mână mea; deci de acum înainte să-i fie domnealui moșie ohabnic(ă) stătătoare și coconilor domnealui care Dumnăzău i-au dăruit și nepoților în veci, că i s-au și căzut domnealui s o cumpere pentru-că fiind și domnealui moșnean acolea.

Iar de să ar întâmpla a să scula cineva cu vre-o gâlceavă, eu să trag acea gâlceavă cu a mea cheltuială; și la această tocmeaiă a noastră fost-au și boiari mărturii care ș(i) vor pune mai jos pecețile și iscălituril(e) și pentru mai adevărat(ă) credință mi-am pus iscălitura mai jos ca să s(e) crează; am scris eu, Ion log. ot Badinei.

Iun. 15 zile lt. 7180 (1672).

(peceți și iscălituri).

NOTE ȘI COMUNICĂRI

Basarabia Reînviată

Constatări și impresii.

Ruperea Basarabiei de la trunchiul țării de baștina și stăpânirea ei zilnică timp de mai bine de 100 de ani, nu putea trece fără a lăsa cât de slabe urme în structura sufletească și în ordinea de cugetare a fraților noștri.

Administrată de cinovnici brutali, adăpată la cultura specifică a celor care credeau că soarele răsare numai penru ei și că toată literatura și știința din lume se mărginește la slova tipăriturilor bisericești, izolată de contactul înviorător al nației prin întăriturile militare cele mai strașnice, Basarabia a stat până astăzi ca o insulă de dezolare în mijlocul valurilor de cutropire și amenințare ale Rusismului.

O apă mică de s'o sorbi dintr'o înghițitură, cu maluri trase pe lângă gospodăriile acelorasi sate, cum stau de o parte și de alta, pe malul Prutului,—și totuși, ce zid chinezesc formidabil ridicat timp de un veac între cele 2 surori Moldova și Basarabia!

Costuleni ici, Costuleni dincolo, Prisăcani, Ungureni, Măcărești, atâtea comune care se administrau odată la o laltă, dincoace și dincolo de Prut, și care într'o bună zi se rup unele de altele, pentru a nu se împreuna decât după trecerea unui veac. Repede ca într'un vis cei rămași dincolo se pomenesc acasă la ei cu cinovnici bețivi, cu învățători ruși, cu preoți care predică evanghelia rusismului, cu stâlpi de hotar și cordonuri militare, pentru ca de la toți să audă o singură și neînduplecată comandă: renunțare definitivă la orice viață națională! Au oftat bătrânii, au plâns cei tineri, au țesut năframe de doliu femeile, și tocmai când se credea de unii că Basarabia este complect pierdută, zăgazurile și cătușele se rup ca prin minune, podurile se întind, și frații din

Moldova, tăcuți și sfioși cum au fost la despărție, își dau mâinile din nou pentru a se înfrăți de astă dată de veci.

Apele vin din nou la matcă, drepturile noționale se repun în temeiurile lor firești, „cordonurile“ jelesc a pustiu, iar Ivan Cel Groaznic sparge semințe în dinți și vinde în piață soldatului Român cele din urmă mărfuri ale unui imperiu falimentat și clădit în cursul veacurilor pe silnicie și minciună.

„Au venit ai Dumilorvoastre; s'o mântuit deamu cu Rusul“. Așa spun Basarabenii despre noi și ei, și așa trebue să fie. Nu ne-au eșit înainte cu flori și cântece, ca cei din Transilvania; tăcuți și sfioși ei se uită la noi liniștiți ca la niște frați, pe care nu i-a cunoscut până azi decât din spusele bătrânilor. Dar încet încet inimile își dau sloboda. Basarabenii sunt frații noștri. Din cuptorul virtuților strămoșești, a căror primi crainici sunt ostașii, ei se apropie ca cei obidiți și întunecați, spre a primi lumină și căldură.

Puțini pretabili la propaganda separatistă și dușmănoasă a cinovnicilor și învățăcelor, Basarabenii în masa cea mare a poporului nu au păstrat alt punct de contact cu Rușii decât prin biserică. Aci, în rugăciunile lor smerite, rugau pe A tot puternicul să le dea destulă tărie pentru ași putea păstra ființa etnică, cu toate că stăpânirea nu permitea întrebuințarea limbei rom ne nici măcar în slujba de odihnă veșnică a celor care eșeau din lumea pământescă.

Așa au trecut anii, așa și-au petrecut Românii moldoveni, până ce Dumnezeuul părinților a voit altfel cu ei. Și când privesc astăzi starea de spirit din Basarabia, mult mai neprielnică decât aceia pe care am întâlnit-o printre cărturari de prima dată când am intrat acolo, mă gândesc cu jale la tot ce s'a făcut și nu s'a convenit, la tot ce nu s'a făcut și a trebuit. Cred că generația noastră, deși de sacrificiu dintr'o privință, nu a avut toată pregătirea pentru a prezida acest act măreț și sfânt de unirea Țărilor surori. În timpurile când situația era infinit mai ușoară ca astăzi, au răsărit ca din pământ o pleiadă de forțe ca Mihail Kogălniceanu, Costache Negri, Vasile Alecsandri, Ion Brătianu, Rosetti; iar astăzi, când ne uităm în lături că doar om găsi de undeva salvarea, nu mai vedem pe nimeni din vacarmul demagogiei sterpe și din fumul cointeresărilor lacome. Norocul și tăria noastră—armata—, aceia care ne-a tras hotarele cu bărbăție și virtute, se găsește astăzi la limita misiunii.

Ordinea, dreptatea și cartea care trebuiau să-i ia locul, sunt ori sfioase, ori nepregătite. Și atunci? În Basarabia ca și aiurea iridenta streină își trimite emisari sub masca imigranților, ca să înțească și mai departe opera de separatism și înveninare, în timp ce noi ne amăgim cu puținele convertiri ale localnicilor în apele politice ale Țării. Ne narcotizăm, în loc ca să dăm afară ce este putred; ne preocupăm de vopseaua casei, în loc să ne întărim temelia care se clatină.

Are dreptate domnul Doctor Duscian de tot ce spune despre starea lucrurilor din Basarabia; și au în parte dreptate și cei de acolo să facă ce au făcut. Făina nu se macină singură, și de regulă culegem ce semănăm. Cărturarii Basarabeni nici astăzi nu cred că stăpânirea noastră acolo e altfel decât întâmplătoare și vremelnică. Naționalizarea indicatoarelor dela drumuri și arborarea tricolorului pe acoperișul instituțiilor publice este cultivarea acelorași semne exterioare, pe care le-au practicat și stăpânitorii de eri ale acestor ținuturi. Noi trebuie să clădim din temelie, pentru că numai așa vom putea afirma starea noastră de drept și vrednicia, care stau mai presus de combinațiunile diplomației și de jocul nestatornic al armelor.

Poezia lui Eminescu „dela Nistru pân'la Tisa” — acest strigăt de alarmă al conștiinței care se deșteaptă, și pe care noi l-am recitat papagalicește adesea —, este și astăzi de actualitate. Frații din Țările alipite nu știu de cântecul acesta și nici că 'l mai pot învăța astăzi. Noi însă avem datoria să ni-i apropiem pe orice cale, așa cum face mama bună cu fiul rătăcit. În Basarabia chiar, unde îndărătnicia fraților este mai cerbicoasă ca ori unde încă se poate face cu generația de astăzi o apropiere sufletească prielnică armoniei și consolidării naționale. La Hotin de pildă, unde vânătorii noștri stau și acum strajă ca pompierii în post, la Hotin, unde soarele României își trimite cele mai depărtate raze, dacă în locul cluburilor politice s'ar fi făcut o propagandă în fapte cu administrație integră și cu cărturari sincer însuflețiți, multe din inteligențele moldovene, care astăzi stau nedecise ori protivnice, ar fi fost câștigate de partea noastră.

„Ce eu fac?” îmi spunea astă iarnă avocatul moldovan Condac într'o românească strică, când toată pregătirea mea este rusească și când Românii, în loc să ne cerceteze și înțeleagă după nevoile și gândurile noastre adevărate, ne cer să ne înscriem în partidele politice din vechiul Regat?

Ale tale dintru ale tale.

Putea-vom noi oare desprinde înțelesul adânc al acestor vorbe și să dăm odată Basarabiei aceia ce așteaptă zadarnic de 100 și mai bine de ani?

Ștefan Bosie.

Indreptări.

Risipiții și Hunia-Dolj

La articolul d-lui C. Gerotă „*Din toponimia jud. Dolj*”, s'ar mai putea face două mici îndreptări. Așa Risipiții, deși pe vremuri era format din mai multe sătulețe mărunte risipite, ale căror siliști se păstrează până azi ca: Pășpăul, Conacele Filipeștii și siliștea din spre Dobridor din pieptul de deal din stânga văii Coțobâțului, totuși știind că în documentul lui Alexandru Vodă din 1627 Aprilie 2 între moștenitorii satului să găsește și unul *Risipă*, mai degrabă satul își trage numele dela acest moș.

* * *

În ceace privește *Hunia*, nu e deloc „nume curios” și cu toată aparența că e maghiar, dupe *Tiktin* e bulgăresc.

E știut însă că vorba hunie face parte din terminologia geografică poporană olteană, însămnând ogaș sau vale adâncă, cu păreții drepți ca un defileu.

Despre aceasta, din descrierea ce ne-o dă d-l *dr. Laugier* în *Sănătatea în Dolj*, aflăm că: „Marginea de apus a terenului care se ridică brusc deasupra terenului aluvial al Dunării, e ruptă brusc de niște văi sau ogașe, formate din cauza apelor, sau făcute de locuitori și înlesnind scoborîrea înspre balta Huniei și zăvoalele Dunării. Acestor ogașe li s'a dat numele de *Unii*. În comună sunt vre-o șease asemenea *Unii*, și e probabil că după ele și-ar fi luat comuna numele de Hunia. În dreptul satului Basarabi se află o asemenea unie, unde ar fi existat o cetate, ale cărei fundațiuni se văd și azi. În Maglavit de asemenea scoborișurile spre Dunăre se numesc unii. De aci numirea generală ce se dă acestor scoborișuri, în această parte unde malul e mult ridicat și domină pe cel opus”.

Deci Hunia își are numele dela aceste ogașe, care are acelaș nume și în alte părți ale Olteniei (Marele Dicționar Geografic p. 753), și la Românii depe valea Timocului (Rev. Cugetul Românesc An. II No. 1 p. 43, nume care în Muntenia se dă unor pâlnii de lemn (*Rădulescu-Codin*, O seamă de cuvinte din Muscel, Câmpulung 1901 p. 40. și *Fr. Damé* Incercare de terminologie poporană română Buc. 1901 p. 85).

Ploșșor.

Comunicări mărunte.

1. În vol. I din *Istoria Românilor în chipuri și icoane* pag. 9 cetim că un Basarab „pieri în lupta cu un pretendent tocmai în Mehedinți, la Glogova, în 1482. Il vor fi ascuns în biserica din acel sat“.

Nu mi-aduc aminte să fi găsit cineva mormântul. Și totuși un trup din moșia Glogova poartă chiar numele „Mormântul“, foarte bine cunoscut de sătenii de acolo. Acelaș nume îl găsim pe toate planurile moșiei, de la cele mai vechi până la cel mai nou, ridicat de serviciul tehnic al Casei Rurale.

2. În vol. VI din *Surete și izvoade* de Ghibănescu, întâlnim numele Moșcul în Oltenia.

Numele Moșcul nu e evreesc, ci grecesc. Evreescul Moscu e diminutiv de la Moses, iar Moscul din document e grecescul Moschos-cerb.

Numele acesta trebuie pus în legătură cu numele de localitate Musculești din județul Gorj, care n'are nimic aface cu „muscă“, după cum credea d-l Smântănescu într'o broșură în care se ocupa de numele comunelor rurale.

Dar atunci nici Moșcul Ceprăgariul, pe care-l întâlnim la 1648 ca martor într'un zapis de vânzare (Ghibănescu : *Surete și izvoade* vol. III), nu poate fi Evreu.

Și aceasta pentru următoarele motive: Numele lui deplin e în text: Moscul Ceprăgariul, în iscălitură Moscul Andrei. El iscălește nu evreește, ci cu caractere chirilice. Toți ceilalți martori sunt creștini.

Anton Opreșcu.

Mișcarea culturală în Craiova.

„Cercul Studențesc Doljan“ a organizat, în după amiaza zilei de 9 April, o *Șezătoare culturală populară* în localul Teatrului Național. Tânărul preot Christescu a citit cu acest prilej o înălțătoare cuvântare — care era o adevărată și aleasă conferință — despre Solidaritate și Caritate; D-l Ploșșor a evocat interesanta perso-

nalitate a trubadurului nostru săteanul Radu dela Giubega, citind câte ceva din producțiunile poetice — cu bunăvoință — ale acestui boem țăran; restul programului cuprindea recitări și muzică.

Un gând bun și o stăruințe meritorie, de bună samă. Totuși aceste șezători „populare“ nu-și ajung mai de loc scopul. Tinerimea noastră studențească, dacă vrea să facă lucru cu spor și temei, să coboare în spre mahalalele orașului și mai ales la sate cu asemenea șezători, așa cum au făcut unii din colegii lor de aiurea, cei dela Brăila bunioară.

* * *

Sub auspiciile „Ligei pentru Unitatea Culturală a tuturilor Românilor“ — a cărei manifestare de viață suntem fericiți a o înregistra, și dela care așteptăm mai mult — Domnul Profesor universitar G. Tașcă a ținut în seara de 22 April, la Teatrul Național, o deosebit de interesantă conferință: *Revoluția socială a veacului XX*. Publicul craiovean a rămas încântat de bogatele

cunoștințe ale conferențiarului, expuse atât de clar, de metodic și într-o formă așa de frumoasă.

* * *

Societatea „Prietenii Științei” și-a continuat seria conferințelor sale după cum urmează:

La 1 Aprilie 1923 D-l Profesor Eugen Giurgea (din Chișinău) despre: *Basarabia*.

„ 21 „ „ D-l Profesor universitar Ramiro Ortiz despre: *Sfântul Francisc de Assisi*.

„ 6 Mai „ D-l Docent universitar Mircea Florian despre: *Problema nemuririi*.

„ 13 „ „ D-l Conferențiar universitar Oct. Onicescu despre: *Imaginația și știința*.

„ 20 „ „ D-l Nic. C. Ionescu despre: *Psihanaliza*.

* * *

Domnul Ioan Timuș, un cunosător adânc al Niponului, în care a trăit vre-o cinci ani, s'a oprit și în orașul nostru, din turneul ce a pornit prin țară, ținând mai multe conferințe despre minunatele ținuturi ale acestui extrem-orient atât de puțin cunoscute nouă: *Japonia*. Aceste conferințe, ilustrate cu numeroase proiecțiuni colorate, cu audițiuni de muzică niponă, au plăcut și au interesat deopotrivă.

* * *

D-nul C. M. Ciocazan, solicitat de cercurile intelectuale ale fraților bănățeni, a ținut în orașul Caransebeș, în cursul lunii Aprilie, o conferință *Despre Spiritism*, pe care a repetat-o apoi la mijlocul lunii Mai și în Lugoj. D-sa a mai ținut această conferință, cu un strălucit succes, și în Capitală, la sfârșitul iernii ce a trecut.

* * *

După mai multe întruniri provocate de Soc. „Prietenii Științei”, la care au fost invitate autoritatea municipală și societățile culturale constituite din Craiova, în scopul de a hotărî asupra modalității de a întoarce vizita ce ne-au făcut-o în vara trecută frații bănățeni, s'a convenit principal următoarele: 1) Autoritatea orașenească și societățile culturale craiovene vor întoarce *vizita celor din Caransebeș* în zilele de Rusalii; 2) Un comitet special va hotărî în amănunte, și în înțelegere cu autoritățile din Caransebeș, programul acestei vizite și a serbărilor ce sunt a se organiza.

* * *

Stagiunea Teatrului Național s'a închis. Bilanțul ei înseamnă pentru Direcție ca și pentru artiști un progres simțitor față de trecut. S'a văzut mai ales efectul unei conduceri care întrunea calitățile unui om de gust și de cultură puse cu hărnicie și devotament în serviciu unei asemenea instituții.

Prima serie de repetiții în vederea stagiunii viitoare a și început. Priceputul punător în scenă, care e D-l Bumbești, s'a și pus pe lucru alături de artiștii craioveni. Se studiază piese noi, care nu au fost încă jucate în localitate.

Despre repertoriu, în numărul viitor.

* * *

Ministerul Muncii, prin stăruința specială a D-lui Em. Bucuța, a luat inițiativa înființării la Craiova a unei *Biblioteci Populare*, destinată salariaților din Comerț și Industrie. Întru aceasta s'au ținut două întruniri, la care au luat parte cei ce se interesează de asemenea chestiuni, și s'a hotărît ca biblioteca aceasta — răspunzând unei atât de simțite nevoi sufletești a unei bresle neglijată de oameni — să se deschidă dela toamnă. Pentru acest scop Casa Școalelor a și dăruit una mie de volume, care vor constitui primul fond de cărți al acestei biblioteci.

* * *

În orașul nostru există, din toamna anului trecut, un început de *Muzeu științific*. Este o inițiativă particulară, și întemeietorii, o seamă de intelectuali, țin să-i păstreze acest caracter. Căci tot ce s'a făcut până acum s'a împlinit prin contribuția materială și prin eforturile ferite de reclamă a celor adunați și ținuti laolaltă de convingerea că, dintre toate mijloacele de răspândire a culturii, muzeul e cel mai puternic.

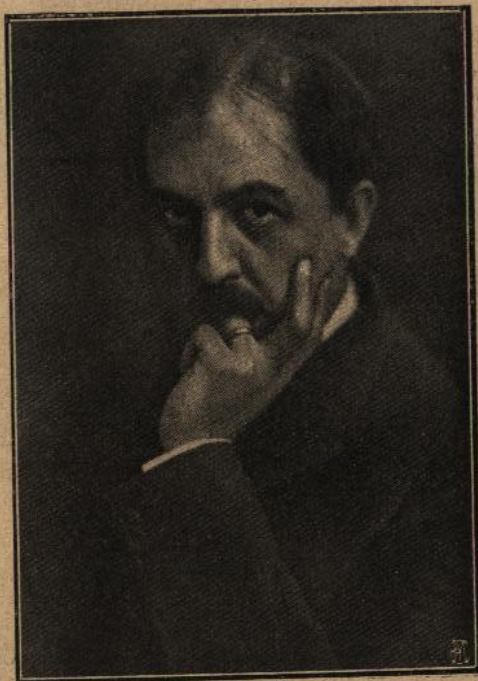
Putem fi de pe acum încredințați că noul așezământ de cultură al Craiovei va prospera, dat fiind că inițiatorii — în cea mai mare parte profesori și medici — sunt persoane cu o situație socială câștigată prin propria lor muncă, și pentru că nu cer nimic odioasei politici, cum nici nu așteaptă nimic dela ea, și nici nu au nevoie de reclamă personală, de afișajul care este întotdeauna o pricină de învrăjbire.

O mică parte din obiectele și preparatele acestui muzeu se pot vedea în vitrina Librăriei „Lumina” din localitate.

Fortunato.

Încă un pictor craiovean:

Eust. Gr. Stoenescu

Pictura românească, întocmai ca și literatura noastră, este de dată relativ recentă. Pentru că, dacă scoatem din socoteală jugrăvelile din vechile noastre biserici, și primele noastre tipărituri — ambele de natură și inspirație religioasă —, precum și letopiștile bătrânești, noi nu ne putem lăuda că avem o pictură și o literatură de natură și inspirație cu adevărat artistică prin intenție ca și prin realizare, decât abia de acum vre-o sută de ani.

Cu Grigorescu și Eminescu, plâsmuirile geniului nostru național, ieșind din fruntariile înguste ale neamului românesc, se încetățenesc în cuprinzătoarea patrie a artei și literaturii universale. Atributele frumosului etern și ale profundului omenesc, ce îndreptăteau o asemenea încetățenire, sunt însă altoite pe un fond sufleteș pur românesc. Opera acestor aleși ai neamului intră în domeniul artei universale, păstrându-și în același timp mireasma solului din

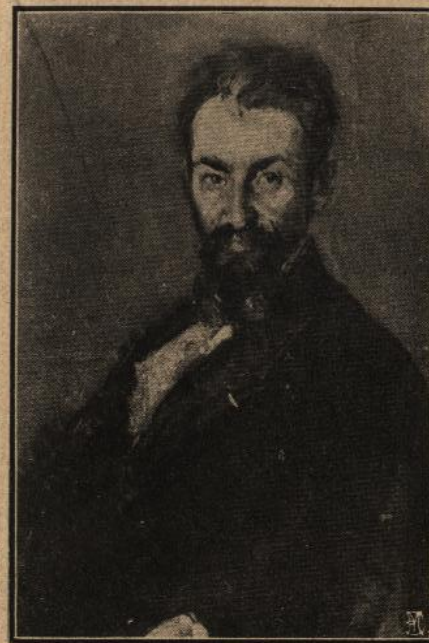
care s'au născut artiștii. Și aceasta e tocmai originalitatea și o calitate mai mult a lor.

Generația următoare acestor maeștri, generația prezentă de artiști și scriitori, între cele câteva nume care se impun prin probitatea muncii și a talentului, care prin ostenețe mereu reîncepute se trudes — fără a se singulariza — să pătrundă mai adânc în tainele artei să se reîmprospăteze, niciodată cu totul satisfăcuți de ce au produs pentru că totdeauna ținesc și se străduiesc a face „mai bine“, numără între cei mai de seamă ai ei reprezentanți și pe pictorul craiovean Eustațiu Gr. Stoenescu.

Artistul Stoenescu s'a născut în Craiova la 14 Mai 1885, dintr-o familie craioveană cunoscută. Invederând o deosebită aplicare pentru desen și pictură încă din liceu, în toamna anului 1900 pleacă la Paris, unde se înscrie în școala de desen și pictură: Académie Julian. Sub conducerea profesorului Jean-Paul-Laurens, unul din cei mai mari maeștri ai picturii franceze moderne, și printr-o muncă asiduă și disciplinată, tânărul român isbutește în scurt timp a-și face un loc onorabil printre cei mai buni elevi ai acestei școale. Intră apoi la Școala de Belle-Arte, în care se distinge, obținând mai multe medalii. Nu trec patru ani, și tânărul Stoenescu, într'un mediu în care nu pătrund ușor străinii, reușește a se afirma întâia dată în afară din cercul îngust al școalei, atunci când i se expune la Salonul Artiștilor Francezi din 1905 tabloul său „La soupe Populaire“ (Ospătăria populară).

De atunci încoace D-sa expune regulat în fiecare an următoarele lucrări: în 1906 *un portret*; la 1907 *un spate de femeie*; la 1908 *Rămășițele unui convoi* (actualmente în Muzeul Simu din București); în 1909 *O laie de țigani*; în 1910 *un interior și un portret*, precum și un plafon: *Cântecul Ciahlaului în scăpdat de soare* (proprietate a D-nei Triandafil); în 1911 *Țigani la drum* (în po-

sesiunea muzeului Aman din Craiova), cu care obține o mențiune onorabilă, apoi o *Piață din Craiova* (cumpărat de Muzeul Kalinderu din Capitală) și o schiță de compoziție în stil mare: *Intrarea Jeanei de Arc în Orléans*; în 1912 *un nud și un portret*; în 1913 *Vânzătorul de vechituri și un portret*; în 1914 *un portret și un tablou: La Masă*, pentru care pictorul primește o medalie de argint, iar glasul celor mai autorizați critici de artă îl clasează printre cei mai distinși artiști expozanți ai Salonului Oficial din Paris.

În 1915 pictorul Stoenescu se înapoiază în Țară și face o *Expoziție personală* în București, la „Tinerimea Artistică”, afirmându-se și în mijlocul alor săi, prin calitățile și temperamentul său artistic ce i se recunoscuse mai întâi aiurea.

În 1920 D-sa pleacă din nou la Paris, unde expune la Salonul de Toamnă *Portretul Ducesei d'Uzès*. În 1921 face o *Expoziție personală* la Bernheim, unde se prezintă cu vre-o sută de pânze alese. Critica pariziană salută cu însuflețire unanimă pe artistul român, încercându-l de elogi, care se resfrâng și asupra neamului nostru întreg, iar oficialitatea franceză consacră cu acest prilej pe pictor, decorându-l cu Legiunea de onoare, pentru me-

ritele sale artistice. În 1922 tânărul maestru expune *Portretul Baronului Le Vavas seur* și *Omul cu gravura* (achiziționat de Banca Națională); în același an *Expoziția din Anvers* înfățișează de asemenea vre-o zece tablouri ale pictorului craiovean.

În 1923 d-l Stoenescu, reîntors în țară, face o *Expoziție la București*, unde prezintă, alături de câteva lucrări ale talentatului sculptor Jalea, aproape 100 de pânze. Prin varietatea subiectelor tratate (portret, natură moartă, flori și fructe, peisagii), cum și prin calitățile unui meșteșug rafinat, conduse de un fin sentiment artistic ce se învederează în pânzele artistului nostru, *Expoziția* din iarna trecută a fost una din cele mai bune ce au văzut Bucureștii în ultimii zece ani. Iar dacă parte din cei cari fac cronica artistică prin gazetele Capitalei au menționat cam în treacăt — numai atât cât s'au crezut obligați s'o facă din îndatorirea profesională — or s'au făcut a ignora succesul deosebit al acestei expoziții, nu e nicidecum de mirare pentru acei cari știu că, în lumea literelor și a artelor din București, criteriul după care judecă și dau sentințe anumiți critici și croniciari este foarte simplist: cutare mi-e prieten, dușman, ori indiferent, — și de aci: elogiul, hulă, sau ignorare.

În primăvara acestui an, d-l Stoenescu expune la Salonul Oficial din Paris un tablou reprezentând *O bătrână*, — pe care critica franceză (poate și ceva mai competentă ca o bună parte a celei din Capitală) o consideră ca una din cele mai frumoase pânze ce sunt expuse în salonul de estimp, — cum și o *Natură moartă*.

Însfârșit *Expoziția* ce d-sa a deschis dăunăzi, în palatul Prefecturii din localitate, la un interval numai de trei luni după cea din București, — și pe care pictorul o prezintă concetățenilor săi mai mult ca un omagiu adus orașului natal, — este menită a înfățișa craiovenilor personalitatea artistică a d-lui Stoenescu, în stadiul actual al evoluțiunii sale înspre cucerirea frumosului integral. Căci cu bunul său simț, modestul maestru se consideră pe sine ca un ucenic dornic de a descoperi toate tainele marelui Arte, și întru aceasta, cu o voință și o energie veșnic trează, își pune toată truda și tot talentul mare cu care l'a fost dăruit Dumnezeu.

Alături de d-nul Eust. Stoenescu, mai expun câteva din lucrările Domniilor lor măștrii Mirea, Pătrașcu și Palladi, cari sunt printre cei d'întâi pictori ai noștri de azi, precum și o mult promițătoare elevă a d-lui Stoenescu, domnișoara Popea, care cu drept cuvânt face cinste maestrului.

Despre această expoziție, în numărul viitor al Arhivelor.

C. D. Fort.

Mișcarea culturală din Caracal în anul 1922.

Caracalul e un oraș mic, locuit poate mai mult de jumătate de plugari. E și așezat într-o regiune agricolă bogată, locuită de țărani harnici, în mare parte moșneni vechi de veacuri. E *deocamdată* un centru agricol prosper. Deci nu ne putem aștepta la prea mult *acum* din punct de vedere cultural. Fiind însă capitală de județ și centru școlăresc, și având în vedere pământul și oamenii, se pot avea multe speranțe pentru viitor.

1. *Școalele*. Dela războiul încoace se observă o mare întrecere între sățeni în a-și trimite copiii și la alte școli superioare celor din sate. La aceasta a contribuit mai ales situația militară din timpul războiului a celor cu cultură față cu cei fără cultură. În ultimii vreo 10 ani numărul elevilor secundari din Romanai s'a făcut de vreo 7 ori mai mare față cu cel de prin 1913. Corpul didactic, pe de altă parte, muncește mult mai intensiv, ca peste tot de altfel, pentru întărirea și întinderea culturii. Sunt în Caracal următoarele școli secundare: 1 liceu de băieți cu clasele I-VII, și cu clasele I-IV dublate; 1 școală normală de băieți cu clasele I-IV; 1 școală secundară de fete cu clasele I-V; 1 școală profesională de fete cu 2 clase; în perspectivă mai e o școală normală de fete. Aceste școli sunt pepinierele culturale. Se muncește aci nu numai după programul oficial pentru elevi, ci și pentru publicul din afară. La liceu și la școala normală s'au dat anul trecut serate școlare, — în general săptămânale, de obicei Duminică după amiază — cu piese de teatru, recitări, muzică, etc., în localurile școalelor, unde venia și destul public din afară, pe lângă elevi. Școalele secundare din Caracal au mai dat și piese dramatice, la teatrul comunal, cu mult succes moral și material.

2. *Cercul cultural „Infrățirea”*. Acest cerc e înființat în toamna anului 1918, îndată după plecarea Nemților, și e instalat într'un local comod și frumos, în centrul orașului, în localul băncii Franco-Române (fostă Romanai). Membrii lui sunt în general oameni cu cultură: profesori, advocați, funcționari, etc. Scopul lui e cultural-distractiv. Are o bibliotecă compusă din vre-o 300 de cărți, române și franceze, bine alese (dar nu tocmai mult citite). Dela înființare și până acum, în timp de 4 ani, a avut următorul program, pe care l-a ținut regulat: în fiecare Sâmbătă seara, dela

orele 9 în sus, din Noembrie până la Paști, serate familiare cu câte o conferință, citiri, declamări, muzică, etc., urmând apoi dans. Aceste serate au fost frecventate cam de câte 50—100 de persoane, membri ai cercului și familiile lor. La sărbători naționale: serate semif oficiale cu mai mult fast și mai multă lume. În zilele celorlalte, de obicei între 6—9 seara, distracții recreative: biliard, șah, table, conversații, muzică, etc. (Jocul de cărți a fost tolerat ca un rău trecător și necesar numai pentru a contribui la întreținerea materială a cercului. De altfel joacă puțini și discret, și niciodată în timpul seratelor).

3. *Asoțiația generală a profesorilor secundari*, secția Caracal, constituită la 23 Martie 1922, a început în Decembrie 1922 o serie de conferințe ale membrilor ei în Amfiteatrul Liceului. S'a gândit și la o serie de cursuri — conferințe pe cicluri de materii, amânându-le însă, deocamdată până la toamna viitoare, din cauza greutăților materiale ale profesorilor, prea încărcăți cu cursuri, cu examene de capacitate, etc.

4. *Ateneul*. S'au ținut câteva ședințe în localul Teatrului: conferințe cu conferențieri și din Capitală, lecturi și muzică.

5. *Teatrul*. Comuna are un local de teatru frumos, comod, cu scenă spațioasă, dar nu prea mare pentru un public mai numeros. A atras trupe din cele mai bune (Nottara, etc.), cu public destul. Dar mi se pare că trupa d-lui Tănase a atras și mai mult public.

6. *Cinematografele*. E unu în oraș, „Apollo” (sala Iorgu Petrescu). Mai e unu în Amfiteatrul Liceului, special pentru elevi.

7. *Publicații locale*. Doar revista didactică, fără mari pretenții, „Făclia”, a corpului didactic primar.

8. *Ce se citește*. Sunt 4 librării-papetării în oraș. Se vând mai mult cărți școlare. Se mai vând, apoi, mai ales jurnale: Universul (câte 400—500 exemplare zilnic), Dimineața (300—400), etc. Reviste mai ales pentru elevi și umoristice: Lumea Copiilor, ziarul Călătoriilor, Orizontul, Furnica, etc. Reviste serioase vin multe și prin abonamente. Cărți se vând mai ales din bibliotecile populare, cumpărate mai ales de tinerimea școlară: Biblioteca pentru toți, Căminul, etc.; apoi romane, nuvele, etc.

Se poate aștepta mai mult după ce se vor completa școalele, după ce profesorii se vor mai înmulți și se vor mai ușura de multe cursuri, după ce serii mai multe de absolvenți vor eși la iveală cu noi impulsuri de viață.

Ilie Constantinescu.
profesor la Liceul din Caracal.

Mișcarea culturală în Caransebeș (Banat)

În lupta dusă de poporul român din Banat, în contra dominației maghiare, Caransebeșul a fost un puternic focar cultural, de unde se alimenta elementul cult românesc în lupta aprigă în contra tendințelor de maghiarizare. Reședință episcopală, cu institut teologic, școală normală și școală medie, Caransebeșul a rămas totdeauna un cuib românesc și un ghimpe în ochii Ungurilor, cari s'au grăbit a înființa, tot cu banii Românilor, un liceu pur unguresc, — azi frumosul liceu românesc „Traian Doda”, — spre a combate rezistența românească. Alipirea Banatului la patria mamă a împiedecat realizarea planurilor maghiare. Dar noile împrejurări au găsit o pleiadă de profesori și învățători oțeliți în lupta pentru luminarea poporului nostru. Cu ruperea lanțurilor robiei politice, activitatea acestor dascăli români s'a îndoit. Constituți în „Cercul didactic din Caransebeș”, s'au pus la lucru cu puteri noi, ținând în fiecare an Conferințe populare, care au atras un numeros public doritor de cultură românească. Fiecare conferință a fost urmată de coruri și declamațiuni executate admirabil de elevii liceului, școlii normale, școlii medii și a celei primare.

Anul acesta conferințele, foarte interesante, ale acestui Cerc didactic au căpătat o nouă încurajare, prin colaborarea prețioasă a membrilor „Prietenii Științei” din Craiova. La invitarea făcută de d-nul prof. A. Vasulescu, în numele Cercului didactic din Caransebeș, societatea „Prietenii Științei” a răspuns cu entuziasm, legând astfel raporturi culturale, între Banat și Oltenia, pe lângă cele sufletești. În 4 Martie, d-nul dr. Charles Laugier, președintele societății „Prietenii Științei”, urmat de d-nii C. D. Fortunescu cu d-na, C. M. Ciocazan, avocat, Dem. D. Stoenescu, decanul Baroului Craiovean, T. Ștefănescu, profesor și dr. Fr. Maier, au inaugurat seria conferințelor pe care „Prietenii Științei” le vor ține la Cercul didactic din Caransebeș. Începutul l'a făcut d-nul profesor C. D. Fortunescu, prin interesanta și foarte apreciată D-sale conferință, despre *Opera dramatică a lui I. L. Caragiale*. Publicul caransebeșean a ascultat-o cu vădit interes, răsplătind pe conferențiar cu calde aplauze prelungite pentru plăcerea de a-l fi ascultat.

Paralel cu aceste conferințe, la îndemnul institutorului Jumanca, s'a înființat pentru Cercul meseriașilor din Caransebeș și împrejurimi, în fiecare Duminică, după prânz, cursuri populare, care sunt cercetate cu o deosebită râvnă de către meseriași de toate categoriile. E înălțător să vezi, în fiecare Duminică, „Sala Reuniunii de Cântări” arhiplină de meseriași, însoțiți de soțiile și copii lor, doritori de a se lumina la flacăra culturii românești. Deocamdată se predau publicului cercetător următoarele materii: *Fizica și chimia populară*, de d-nul prof. G. Butu, prodirectorul Școlii Normale, *Istoria orașului Caransebeș*, de institutorul Ju-

mancă și *Povestea Neamului Românesc*, de prof. A. Vasulescu, dela Liceul „Traian Doda”. Copilașii vioi ai școalei primare, contribuiesc prin decamațiile lor, deplin reușite, la succesul acestor prelegeri populare. Contactul dintre intelectuali și meseriași, sfaturile sincere și cinstitute date meseriașului harnic și serios, în aceste împrejurări, constituiesc o apropiere solidă și folositoare între aceste două pătri ale elementului românesc din Caransebeș.

Avas.

Mișcarea culturală în T.-Severin

În ziua de 3/16 Mai cor., odată cu serbarea patronului, liceul „Traian” își serbează și împlinirea a 40 ani de existență. Cu prilejul acesta se va pune și piatra fundamentală a internatului liceului, a cărui construcție s'a început și se vor da producțiuni și concursuri care să vădească rezultatele ce astăzi poate să dea această școală. Între acestea vor fi și concursuri sportive la Stadiul „Traian”, proprietate a liceului.

Directorul Liceului severinean, D-l Al. Bărcăcilă, în numele corpului profesoral și al comitetului școlar, roagă pe toți acei cari se interesează de viața acestei instituții de cultură, să binevoiască a lua parte la aceste serbări, cari vor începe în ziua de Miercuri 16, la orele 9 a. m. în prezența D-lui Ministru al Instrucțiunii Publice, și vor continua și a doua zi, încheindu-se Vineri 18 printr'o excursiune cu vaporul la Cazane.

L. Tr.

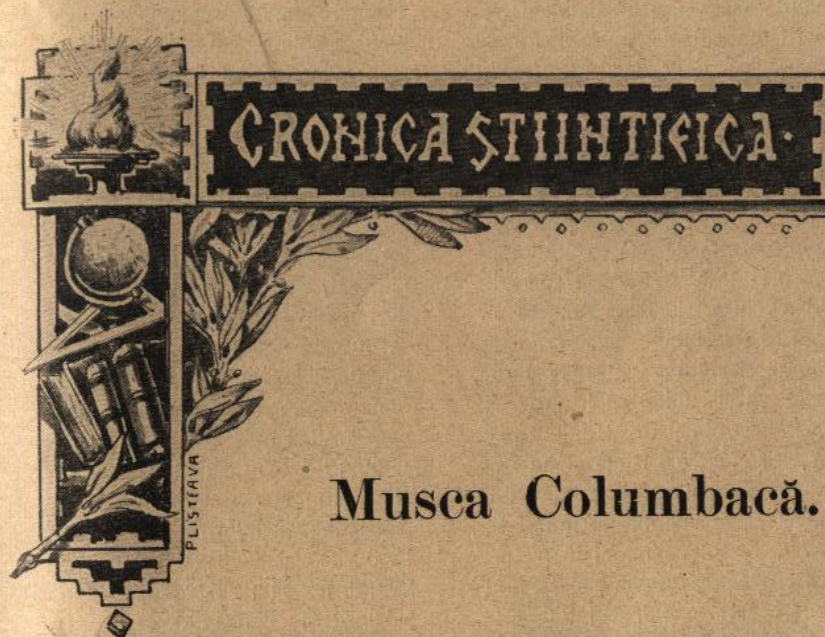
Oltenia istorică și pitorească

În dorința de a se cunoaște cât mai bine trecutul Olteniei și înfățișările de viață din trecut și din zilele noastre, *Arhivele Olteniei* caută a-și întocmi o mare colecție de hărți, schițe, desene și fotografii, privitoare la tot ce-a fost și este, s'a petrecut și se petrece în Oltenia. În scurt timp s'ar putea strânge tot ce se cunoaște din publicații, tot ce au amatorii în colecții; și, pentru întregirea acestui mare album, *Arhivele* ar fotografia sau desena cele ce ar lipsi.

Astfel s'ar putea întocmi un mare album al Olteniei, care ar putea purta titlul: *Oltenia istorică și pitorească*.

În acest scop rugăm pe toți care ar putea contribui cu ori și ce la înfăptuirea acestui album, să ne trimeată.

Plopșor.

Musca Columbăcă.

A trecut pe deasupra noastră ca un invizibil Zepellin, lăsând în urmă groază și ruină. Adusă de aripile unui vânt, care a bătut năpraznic în perioada dela 24—26 Aprilie a. c., s'a împrăștiat cu iuțeala fulgerului peste regiunile Olteniei, producând în câteva zile atâtea pagube câte n'au dat toate molimile adunate la un loc în zeci de ani.

Fără a-și anunța prezența prin niciunul din zvonul marilor atacuri, discretă și învăluită în lumina orbitoare a soarelui, columbăca s'a abătut asupra pământurilor din care vitele noastre se pregăteau să scoată viață și roadă, ca un roi uriaș de lăcuste pe lanurile mănoase ale Deltei.

În răsturnarea brazdelor fecunde, ori în căutarea hranei la pășune, vitele noastre au suferit în mod egal atacul acestor prizărite ființe, care, dacă li s'ar fi cunoscut din vreme povestea de către gospodari, puteau fi strivite ori alungate cu câteva linguri de păcură bine întrebuințate.

Când am văzut-o întâi pe drumul Amărăzei, spre Negoști, în ziua de 27 Aprilie, zburând cu insistență în jurul cailor dela căruță, departe de cârdul care se rupsese, dar totuși dărză și pornită pe atac, am avut impresia că pierzând contactul cu viața de pe pământ, am coborât undeva în infernul tenebros al vreunei gheene blestemată.—Lungă ca la 3 mili-

metri, subțire, zveltă și cu reflexe de contrast din îmbinarea petelor întunecoase și a unei pulberi alburii impalpabile, columbaca se poartă cu o grație de libelulă și cu o iuteală de săgeată sub cele două aripi hialine, destul de mari pentru corpul ei minuscul și subțireț. Sondează, cercetează terenul, și când simte drumul liber, se prăvălește de sus ca uliul asupra prăzei și 'și înfige trompa asupra animalelor care sângeră pe dată ca sub punctiunea unei sonde precise și sigure. Pielea se înroșește și se umflă pe locurile de mușcătură, dă pare că ar fi friptă, iar vita arată o tristeță și un neastâmpăr asemănător intoxicațiilor grave.—Caii mai ales, prin finețea pielii, vascularizarea și inervațiunea bogată de care se bucură, prezintă aceste fenomene într'un stadiu mult mai acut, anunțându-le prin edeme la piept, sub burtă, și în jurul ochilor, identic cu acele care se produc în febra peteșială.

Temperatura normală, sau prea puțin urcată, ajută desigur la diferențierea acestor accidente de maladiile propriu zise.—La autopsie, leziunile specifice lipsesc, constatarea mărghinindu-se la exudate, difuziuni, congestii și hemoragii în toate organele, dar mai ales în căile respiratoare și piele.

Pielea înfățișează un mozaic, un pichetaj fin de împunsături, cu deosebire în părțile fine, iar sângele extravazat în masă pe alocuri, dă părților atinse de mușcătură aspectul decubitusurilor vechi ori arsurilor grave.

Descrisă de profesorul Neumann,

ca o speță asemănătoare sau identică cu aceia ce bântuie și în Franța, simuliă columbichensis (musca columbacă), botezată așa dupe numele unui castel din preajma Belgradului, pe lângă care se zice că trăește mai mult, se înmulțește și se întinde fără ca astuparea grotelor din jurul Cernei să o impresioneze ori stânjenească. Cu leagănul și evoluția în apele Dunărei, unde și petrece copilăria de ou, larvă și nimfă și de unde se revarsă odată cu apele la maturitate, dupe cum supozază un profesor veterinar român, columbaca a atins anul acesta de potop și înnecură cea mai mare extensiune din câte se cunosc până astăzi. Numai Doljiul a dat ca la 1200 vite vămă. Flagelul deci, dezastrul, ori cum l'or califică interpelatorii din Parlament, a fost inevitabil, așa că oficialitatea de specialitate și directivă n'are cum fi trasă la răspundere, chestia fiind mai mult de prezicere decât de prevedere, musca abătându-se spre noi exact odată în 40 de ani. Columbaca este o muscă, și gospodarii cari trăesc în imediata ei apropiere, înarmați doar cu câteva linguri de păcură, o țin la distanță în tot anul. Musca nu este artilerie și atac de gaze. Păcura, petroleul, oleiul empireumatic, singure sau combinate în părți egale cu untură, ulei mineral, ori unsoare de mașine și răspândite pe corp, feresc vitele în mod sigur de atingerea muștei. Până și biciul gospodarului și-a avut acțiunea sa binefăcătoare, căci mai toți boii căzuți în plug de muscă au

fost cei de hăis, asupra cărora biciul conducătorului din stânga nu ajungea să-i atingă.

Asupra cauzelor morței? Desigur că, până astăzi, numai păreri mai mult sau mai puțin acreditate. Legenda spune că musca ar conținea un venin care, inoculat odată cu înțepăturile, ar produce iritațiuni puternice locale, întovărășite de o intoxicație gravă, venin în genul celui secretat de șerpi ori de acea specie curioasă de palanjen care dă persoanelor mușcate un delir hilarant, cu manii jucăușe, intitulat tarantulism. Cred că în această părere trebuie să fie multă imaginație și puțină, foarte puțină bază științifică. Chestia fiind incomplet studiată, dupe datele pe care le avem și observațiile fă-

cute asupra cazurilor, moartea se datorește în genere autointoxicației, animalele pierzând prin multiplele mușcăături emonctuarul depurator și vivifiant al pielii. Asfixia iarăși prin cuaguli sanguini și îngrămădirea muștelor pe nări, poate să fie o cauză frecventă de moarte. Infine ca o împăcare pentru cei impresionanți, putem să admitem că șocul nervos și fenomenele de inhibițiune respiratoare și cardiacă ar constitui o cauză explicabilă de moarte.

Cercetări anume făcute de către o comisiune tehnică, la fața locului, vor lămurii și desăvârși în această chestie tot ceea ce astăzi pare echivoc și incomplet.

Ștefan Bosie

Craiova, 7 Mai 1923. medic veterinar

Așezarea astrelor

Așezarea astrelor ce compun sistemul nostru solar nu s'a făcut la întâmplare, ci la epoce determinate și în relație cu evoluția, răcirea și retracțiunea soarelui. Planetele cele mai depărtate, foarte probabil cele d'întâi formate, sunt foarte mari; în schimb însă foarte ușoare, și din faptul că au continuat a sta în fuziune timp îndelungat, au dat naștere la numeroși sateliți.

Aceste planete sunt: Neptun, Uranus, Saturn și Jupiter; Pe când Marte, Pământul, Venus și Mercur constituiesc planete mult mai mici, mai dure și cu un număr mic de sateliți. Între aceste două grupe de planete se rotesc într'o singură orbită o mulțime — ca la o mie — de astre mici: asteroizii. Se presupune că acestea nu sunt decât bucățele fărâmate ale unei planete, care a existat între Jupiter și Marte, și în a cărei orbită continuă să se învârtască miile de fărâmituri ale fostei planete. Ipoteza e confirmată prin poziția ce ocupă acest inel de asteroizi. Într'adevăr, Bode din Berlin a formulat o lege, după care diferitele planete solare s'ar

fi așezat la locul ce-l ocupă azi. Această lege, — luând ca punct de plecare nu soarele, ci ultima planetă formată, Mercur, — se poate enunța astfel: Distanța planetelor față de Mercur este în progresie geometrică, 3 fiind cifra de plecare, 2 înmulțitorul; astfel distanțele între planete sunt în același raport ca țifrele:

Venus	Pământul
3	$3 \times 2 = 6$
Marte	Asteroizii
$6 \times 2 = 12$	$12 \times 2 = 24$
Jupiter	Saturn
$24 \times 2 = 48$	$48 \times 2 = 96$

Această lege, bazată pe observațiune, a fost verificată prin calcul și găsită exactă în 1867; după demonstrațiile astronomului Heinrich, ar fi o consecință a condensării progresive, regulată și proporționată cu timpul, a nebulozei solare. De observat că, în seria de mai sus, astrul corespunzător țifrei 24 este reprezentat tocmai de asteroizi. Inelul de asteroizi este dar, foarte probabil, produsul unei planete dispărute. L.

In rubrica de față se fac dări de seamă asupra cărților și publicațiilor ce se adresează redacției, sau cel puțin se menționează apariția fiecăreia din ele.

Raport asupra activității Spitalului de Stat din Timișoara — Serviciul chirurgical 1920 — 1922, de Dr. Aurel Căndea, medic primar al serviciului. Timișoara, fără dată, editura autorului.

Intr'o broșură de 70 pagini, medicul director al Spitalului de Stat din Timișoara, d-nul Dr. Aurel Căndea, descrie activitatea serviciului chirurgical condus de D-sa pe anii 1920—1922. După ce face un istoric introductiv important, pe lângă datele statistice destul de eloquente, lucrarea prezintă o serie de observațiuni interesante, care ne arată că se muncește la spitalul din Timișoara. — De regretat că nu găsim în acelaș volum și activitatea celorlalte secțiuni.

Dinastia Națională a Basarabilor. Dinastia Națională a Hohenzollernilor, de Constantin V. Obedeau. — Buc. 1921.

Primim abia acum la redacție această lucrare scrisă în vederea serbărilor încoronării dela Alba Iulia. Autorul propunând un proiect pentru o nouă stemă a țării, stemă care reunind toate simbolurile țărilor unite reușește totuși a păstra claritatea necesară, pune din nou în discuție unele chestiuni de interes covârșitor pentru țara noastră. Formarea naționalității Române, Origina numelui de Român sau Valah, Teoria lui Hașdeu asupra originii dacice a Basarabilor, Origina capului negru a „Arabului” din stema Moldovei și a Valahiei, Genealogia Hohenzollernilor și legătura cu Basarabii, sunt capitolele principale ale acestei lucrări. Deși tratate cu competență, chestiunile acestea sunt însă de parte de-a fi epuizate, și vom avea desigur ocazie a reveni asupra lor.

C. L.

Desenul și modelajul la copii studiu psiho-pedagogic, de Marin I. Biciulescu, 1923. Edit. Cartea Românească. — Iacă o carte de mare preț — cea dintâi în felul ei în literatura noastră pedagogică — în care autorul, foarte cunoscut și apreciat în lumea noastră didactică dentru abecedarele și cărțile sale de citire, gramatică, geografie și aritmetică cu adevărat moderne, se ocupă de problema aflării unui nou metod prin care să învețe pe copil desenul, așa cum se învață un joc, nu ca pe o lecție seacă de școală. În acest scop D-sa a experimentat ani de zile, cu școlarii săi români, un metod pe care l'a învățat în Franța, acela de a îndruma înclinările firești ale copilului în spre desen și modelaj, lăsându-le să treacă prin faza imaginativă și fantezistă, până să ajungă și la cea observatoare a spiritului critic. D. Biciulescu a înlăturat dela început sistemul predării desenului geometric, care e numai o imitațiune servilă a modelului din caiet, înlocuindu-l printr'un desen liber, spontan, fie după natură, fie din memorie; vine apoi la desenul decorativ, adaogă liniei elementul culoarei, trece apoi la schițe, la teme, la combinațiuni decorative și în sfârșit la modelaj. Cartea începe prin o expunere și o critică a metodelor vechi în învățământul desenului, după care urmează tratarea pe larg a istoricului noiei metode a acestui obiect de studiu în școli și de educație, și întrebuintarea sa în grădinele de copii, în clasele primare și școalele normale și secun-

dare. Volumul e îmbogățit cu foarte numeroase ilustrații, care concurg a convinge pe cititor de adevărul expus în această carte și de eficacitatea metodelor preconizate de d-nul institutor Biciulescu.

Recomandăm călduros lucrarea de față nu numai membrilor corpului didactic, dar ori cui se interesează de problema educației a copiilor noștri.

Primirea bună ce se va face, de sigur, acestei lucrări, va aduce, poate, o consolare autorului, pentru neînțelegerea și reaua dispoziție ce autoritatea Ministerului Instrucțiunii Publice a arătat D-lui Biciulescu, față de propunerile D-sale desinteresate de a înfăptui o reformă în metodele învechite ale predării desenului în școalele noastre.

Viața, sufletul și opera lui Pasteur, de Profesorul Dr. G. Marinescu, Buc. Cartea Românească 1923. — Serbarea centenariului nașterii lui Pasteur dela 27 Dec 1922 a avut cuvenitul ecou și în țara noastră. La noi la Craiova D-rul Laugier a ținut o conferință sub auspiciile societății „Prietenii Științei”, conferință care a și fost tipărită, iar d-nul profesor Marin Demetrescu a publicat în „Biblioteca Cosinzeana” o cârtică închinată aceluiași geniu binefăcător al omenirii, care a fost Pasteur.

«Cartea savantului Prof. Marinescu, dedicată acelor care, în lupta pentru lumină și adevăr, au suferit injustiția, răutatea și calomnia semenilor săi», a voit să evidențieze mai ales, cum a spus autorul, viața sufletească a lui Pasteur. Și într-

adevăr, din acest punct de vedere lucrarea de față se deosebește de celelalte două ce cunoaștem până acum (cele citate mai sus), întrucât ea ne dă portretul sufletesc al marelui învățat, înfățișându-ne pe om mai mult chiar decât pe savant, sub diferitele sale aspecte sufletești. Numai aci vedem și pe marele patriot care, suferind la spectacolul patriei sale invadată și pângărită în 1870 de aceiași dușmani ca a noastră în 1917, scrie: „Fiecare din lucrările mele, până la capătul vieții mele, va avea drept epigraf: Ură și răsbunare față de Prusia!“. Această primă parte a cărții d-lui D-r Marinescu e cea mai frumoasă și mai originală. Partea doua e destinată operei învățatului francez.

Pasteur, viața și lucrările lui, de prof. Marin Demetrescu. Bibl. Cosinzeana, Craiova 1923. E o carte de popularizare lucrarea aceasta, ca și toate celelalte din prețioasa bibliotecă Cosinzeana a harnicului și modestului profesor craiovean. Ea își propune a povesti — după aceleași izvoare care au servit și celorlalți biografi români ai lui Pasteur, pe înțelesul tuturor — viața de muncă, devotament și desinteresare a acestui specimen de spirit superior, de genial învățat cu care se mândrește omenirea. Aci viața lui Pasteur se întretese cu opera sa, înfățișându-se metodic seria studiilor și cuceririlor științifice ale învățatului, în ordinea preocupărilor sale, și anume: cercetări de cristologie, problema fermentațiilor, generația spontană, desco-

periri în folosul binelui obștesc, lucrări menite a arăta mijloacele prin care se poate îndepărta sfârșitul vieții, iar la urmă descoperirile sale în domeniul medicinei, culminând prin aflarea remediei contra turbării.

Cartea D-lui Demetrescu e o excelentă lucrare de popularizare, pe care o recomandăm cu deosebită căldură oricui, fiindcă e sistematic expusă, ușor de înțeles și îmbogățită cu ilustrații în text

Situația demografică a României, Cauze, urmări și remedii, de Em. D. B. Vasiliu. Cluj, 1923. — Iată încă o lucrare asupra căreia ne oprim bucuros, fiindcă înfățișează un capitol din problema turburătoare a apărării vieții noastre naționale și a viitorului neamului românesc. Și să întâmplă să o citesc tocmai în ziua în care un profesor de istorie, care n'a văzut această carte, îmi arată într'un volum nou apărut la Cultura Națională „Statistica Anuală a României, de Chr. Staicovici și P. Economu“, dovezi elocvente ale descreșterii populației românești, a enormului spor de neamuri străine și a invaziei școlilor noastre, a universităților mai ales, de elementele străine de neamul nostru deși cetățeni naționali. Mărturisesc că am rămas adânc, dureros impresionat de muta elocuentă a cifrelor ca de un memento mori național.

În primul capitol: „Situația demografică a României“ autorul afirmă că statisticile noastre de până acum, — chiar cele publicate de organe oficiale — nu sunt

exacte, sunt tendențioase, întrucât ascund vădit „ceea ce e mai esențial: mișcarea populației românești în comparație cu naționalitățile convieuitoare“. După o migăloasă socoteală a situației demografice din toată țara, bucată cu bucată, D-sa scoate că, 12 milioane de Români au în fața lor 5 milioane de străini, adică 30 % din populația totală a țării. Din aceștia, repartitia populației urbane totalizate dă un procentaj de 28 % Români, 40 % Evrei și 32 % alte nații creștine mai toate. Constată apoi sporul aproape nul al populației românești, din cauza grozaveli mortalități în epoca infantilă, a ignoranței și a mizeriei ei, față de enormul spor al celorlalte neamuri dela noi, care se înmulțesc și printr'o continuă imigrație. Cercetează apoi urmările acestei stări de fapt în domeniul economic, cultural — deosebit de interesant capitol —, profesional, politic și social, trăgând la urmă oarecare concluzii și propunând o samă de remedii, proprii, după D-sa, a stăvilii răul amenințător și a ne feri existența națională.

Au apărut în editura: „Cartea Românească“.

Fabule de La Fontaine, traduse în versuri, de D. Anghel și St. O. Iosif.

Povestiri (ed. V-a), de M. Sadoveanu.

Cunoștințe folositoare: Olanda (Țara și Poporul), de Apostol D. Culea.

Bunica povestire de Bojena

Niemțova, tradusă de Ioan Urban Jarnik.

Plicul, comedie în 3 acte, de Liviu Rebreanu.

În Editura „Ramuri“ din Craiova au apărut:

Omul care ni trebuie, piesă în 3 acte, de N. Iorga.

Bucuria copiilor, povești cu haz, de Ali-Baba.

Cartea povestirilor hazlii, ed. II-a, de Tudor Pamfile.

— **Versuri populare române** (ceremonioase), adunate și coordonate de preotul T. Bălășel, 2 volume.

— **Versuri populare române** (distractive), de același

Izvoare limpezi, sonete și poeme, de Marcel Romanescu

Rodul sufletului, poeme de Ion Sin-Georgiu.

Am mai primit la redacție:

Licurg, de Plutarh, tradus în românește de P. Mușoiu.

Zile de pribegie, călătorie în contrabandă, tradus de același, ambele în Biblioteca „Revista Ideei“, București.

Anuarul III al liceului de stat „Traian Doda“ din Caransebeș, din anul 1921/22, publicat de Directorul Liceului S. Evușian.

Anuarul școlii comerciale „Gh. Chițu“, curs elementar și seral din Craiova, pe anul școlar 1921/22. Director N. Gh. Dinculescu.

Darea de seamă (pe 1922) a **Bibliotecii populare „I. G. Bicescu“** din Severin.

Pasteur și opera sa, de Dr. Ch. Laugier, în biblioteca Societății „Prietenii Științei“ No. 2.

CRONICA REVISTELOR

În această rubrică se menționează numai revistele și publicațiile ce se trimet redacției în schimbul „Arhivelor Olteniei“, dar numai acestea.

Buletinul Soc. Numismatice Române, No. 45, din 1923, se deschide cu un articol al D-lui Adrien Blanchet: *Les villes fortifiées de la péninsule Balkanique, d'après les monnaies de l'époque romaine* (textul în franțuzește), interesant și pentru noi întru cât e vorba aci de mișcările populațiilor felurite cari au trăit prin aceste părți de lume vecine nouă, în vremea decadenței puterii imperiale în Orient, cum și din rolul important ce au jucat câteva orașe din Tracia și Mesia întru apărarea imperiului roman contra năvălirii barbarilor.—*Medaliile lui Cuza-Vodă*, de V. N. Popp.—În legătură cu un articol publicat anul trecut în aceeași revistă, D-l C. Bănanu dă *Cu privire la Numismatica Levantină* o samă de notițe și noi informațiuni asupra monetelor falsificate de europeni și introduse în comerțul levantin în veacurile XVII, XVIII și XIX.—*Comoara Popilor*, de I. Marțian.—*Obiectele de schimb anterioare invențiunei monetelor*, sunt studiate de D-l C. Moisil. Aceste obiecte erau, negreșit, de cele care răspundeau nevoilor vieții de toate zilele: vitele mai întâi, obiecte de metal mai târziu (bronzul la început, fierul după aceea, apoi aurul și argintul). În Dacia s'au aflat destule monete-inele de

aur, or spirale din acest metal. Monetele nu apar decât pe la anul 700 d. Cr. și sunt de origină elină.

Bulletin de l'Institut p. l'étude de de l'Europe sud-orientale, Buc. An. X No. 1—3, cuprinde recenziile asupra mai multor opere românești și străine apărute în vremea din urmă și cu privire la sfera preocupărilor acestei publicații, cum bunioară: *I primordi della civiltà romana alle foci del Danubio* a D-lui V. Pârvan; *Istoria războiului pentru întregirea României*, a D-lui C. Kirițescu; *La cité de Rhodes*, de A. Gabriel; *Histoire de l'Asie*, de R. Grousset; *Les Sicules* (Secuii), de Jancsó Benedék; *Cercetări arheologice în munții Hunedoarei*, de Teodorescu și Roșca, și altele.

Arhiva dela Iași, No. 2 din 1923, continuă studiul D-lui I. Bărbulescu despre *Nașterea individualității limbei române și elementul slav*. După ce D-sa conchisese din documentarea și argumentarea sa că limba sârbească nu intră în constituirea individualității limbei noastre, prin articolul de față arată că nici limba ruteană (rusească) nu poate avea această pretenție. Autorul constată că această din urmă influență nu a putut pătrunde în limba română decât de pe la sec. XII; că asemenea cu-

vinte au intrat mai puține și mai târziu în Muntenia decât în Moldova; în nomenclatura geografică a Moldovei se află multe elemente rusești, pe când în cea a Munteniei și Transilvaniei sunt aproape nule.

Concluziile care se văd enunțate încă de pe acum, sunt cu totul originale și captivante. Românii moldoveni ar fi trăit mai întâi la un loc cu cei moldoveni (unde? ni se va preciza într'un articol viitor), într'o regiune unde au conviețuit cu ai noștri și Slavii bulgari, dela cari am luat—moldovenii și muntenii—numărul mare de cuvinte slavo-bulgare ce intră în formațiunea limbei române; mai în urmă, prin secolul al XIII, (dacă nu în sec. XII) o parte din acest grup de români se pornesc spre meazănoapte, se așează în ținutul Moldovei, unde află locuind Ruteni, îi asimilează și moștenesc dela ei nomenclatura geografică numeroasă și cuvinte rutenești. De atunci deci acest grup de Români, și sub această influență rutenească, se diferențiază de muntenii, nuanțându-se limba și pronunția lor cu elemente specifice moldovenești. Cele mai vechi deci elemente străine intrate în formațiunea limbei noastre nu sunt nici sârbești, nici rusești, ci bulgare, și că aceasta din urmă nu a intrat în constituirea însăși a individualității limbei noastre, ci a influențat-o doară, a nuanțat-o abia dela veacul X înainte (nu cum se spune de obicei că aceasta ar fi fost între secolele V și VII), atunci când ea era deplin și definitiv

formată, având la acea epocă o individualitate etnică constituită.—D-l I. Iordan continuă studiul său despre *Dialectele italiene de sud și limba română* (în urmăre).—*Din toponimia aromânească*, de Pericle Papahagi.—*Politică colonială moldovenească* în 1858, de P. Constantinescu-Iași.—*Etimologii*, de A. Scriban—Comunicări diferite, din care menționăm: *Sârbi emigrați în Oltenia în sec. XVI și XVII*, în care D-l Bărbulescu opinează că un oarecare Ioan din Kratova (orașel în nordul Macedoniei), cărturar sârb adus în țară și devenit protopop în Craiova, în zilele lui Mihnea Vd. (1580) și al unui Tetraevanghel slavonesc, ar putea să fie acel „Popa Ion“ care a scris două Evanghelii și un Slujebnic între 1563—1567 în Sofia. Un caz mai mult, după autor, pentru a dovedi influențele culturale ce ne-au venit dela Sârbi.—În *Versificarea la noi înainte de Dosoftei*, autorul afirmă că, din studiul textelor slavonești vechi publicate la noi — în specie din Penticostarul dela Târgoviște (1649) — reiese că exista și înainte de Dosoftei „o oarecare atmosferă îndemnătoare la poezie slavonească și românească în acelaș timp“ și că din această atmosferă au eșit Varlam, Udriște Năsturel și Dosoftei. La urmă interesante recenzii.

Ana'ele Dobrogei An. IV, No. 1. — *Drepturi naționale și politice ale Românilor în Dobrogea*; considerațiuni istorice, de Prof. N. Iorga, prin care D-sa dovedește caracterul românesc autoc-

ton al acestui ținut, în foarte mare parte și persistența elementului național în Dobrogea în cursul vremurilor vitrege cum și amintirile istorice care ne leagă de acest țărm al Mării — *Vederi asupra portului Constanța*, de V. B. Cotovu. *Cevadin Toponimia aromânească*, de P. Papahagi — *Particularitatea nămolului unor lacuri sărate depe litoralul Mării Negre*, de Dr. Ing. Frangopol și *Marea Neagră este o mare de hydrogen sulfurat*, de același, în deosebi interesant pentru constatările sale. Căci Marea Neagră conține cea mai mare cantitate de hydrogen sulfurat dintre toate mările de pe pământ, așa că, de la 170 metri în jos nu poate trăi în apele ei nicio viețuitoare superioară, ci doar infuzoriile și diatomeele. — *Monografia comunei Topalu*, de G. Șerbănescu. — *Din graiul marinarilor*, de Comandor St. Popescu, început al unui foarte interesant vocabular marinăresc (litterile A. și B.). — Din partea literară a revistei menționez remarcabila traducere a sonetului lui Hérédia „Moartea Vulturului” de Salsovia.

Cugetul Românesc, An. II No. 3, cu articole de Bucura Dumbravă, Arghezi, Condiescu, Voiculescu, Bucuța, I. Pillat, Vl. Streinu, Beza și I. Filitti. Se publică și un număr de scrisori dela Duiliu Zamfirescu. Odată mai mult vom repeta și noi că nu se face bine publicându-se oricare scrisoare, orce ciornă a unui mare scriitor, dacă prin aceasta nu se aduce o informație documentară cu privire

la personalitatea sau opera artistului Trebuesc selecționate asemenea pagini.

Convorbiri Literare, An. 55, No. 3, aduce cuvenitul cuvânt de laudă și pomenire aceluia care a ilustrat paginile acestei publicații în anii din urmă: profesorului *Dimitrie Onciul*. — Cu prilejul aniversării a zece ani de la moartea poetului *P. Cerna*, încă unul din colaboratorii *Convorbirilor*, risipesc ca flori pe un mormânt, cuvinte calde D-nii profesori Iacobovici și Rădulescu-Pogoneanu. Se dau și pagini selecționate din scrisori, cum și câteva fragmente inedite de ale poetului. — O conferință despre *Lloyd George*, d. A. Liciu. Nobila femeie care a fost *Maria C. A. Rosetti*, este schițată în două episoade din viața ei — care făcea una cu cea a soțului său și cu a țării lor — în pioasele pagini ale D-lui F. Rem. Anselme, de la Cluj, la trei decenii dela moartea acestei bune românce. Dr. Ilie Gherghel se ocupă în *Studii privitoare la nomenclatura poporului român*, de numele de „Ansoni”, unul dintre numele ce li s’au dat de către alte neamuri poporului nostru în vremurile formațiunii sale ca entitate națională. Literatură și Cronică aleasă.

Viața Românească, 1923 No. 3, cuprinde articole variate, dintre care menționăm: *Opera lui Pasteur*, de Dr. A. Slătineanu; *Despre succesiunea Domnilor Moldovei, dintre Lațcu și Alexandru-cel-Bun*, de Radu Rosetti; *In jurul unei cărți recente* (e vorba de

„Revoluția agrară și evoluția clasei țărănești” a D-lui Madgearu) de D. I. Suchianu; apoi literatură și bogată cronică a publicațiilor străine mai cu seamă. Remarcăm încercarea nouă a colaborării D-lor Sadoveanu și Patrașcanu în *Istoria celor șapte coconi din Efes*, în reușita pasișare (în sensul cel mai bun al cuvântului) a limbei și felului expunerii unui povestitor bisericesc din veacul al XVII-lea.

Revista Științifică „V. Adamachi” Iași 1923 No. 2 cuprinzând: *Reîntinerirea și operația lui Steinach*, de Marinescu; *Ampère*, de C. Parteni-Antoni; *Vitaminele*, o traducere din W. Halliburton; o schiță a vieții și operei lui *Florian Porcius*, botanistul român, de I. Prodan; *Omul ca factor geologic*, de Al. Codarcea; la urmă *Note și Informațiuni de natură științifică*, deosebit de interesante și *Dări de seamă bibliografice*.

Natura, An. XII No. 5, reapărută anul acesta sub o formă nouă, sub îngrijirea D-lor Țițeica, Longinescu și Onicescu, se înfățișează cu o materie variată și păstrând — din punctul de vedere al prezentării subiectelor tratate — mijlocia între publicațiile destinate oamenilor de specialitate și cele de simpla popularizare, căci *Natura* este o „revistă pentru răspândirea științei. Numărul de față cuprinde: *Cărbunii de pământ*, de Savu Athanasie; *Povestea elementelor și a atomilor*, de Dr. Gabriela Chaborski; *Turism, Carpatism și Monumente naturale*, de M. Haret;

Vitaminele și factorii accesorii ai nutriției, de Dr. R. Vlădescu și *Petrolul*, de D. M. Preda. La urmă felurite note instructive, însemnări felurite, corespondență cu cititorii, rubrici care dau multă viață și varietate acestei valoroase publicații.

Buletinul cărții, scos de Centrala Cărții, de două ori pe lună, în Capitală, se manifestă ca o publicațiune de importanță deosebită pentru orice iubitor de carte și mai ales cercetătorilor studioși. În ultimele sale numere (5 și 6) se găsesc articole ca: *Proprietatea artistică și literară*, *Statistica tiparului în străinătate* și numeroase notițe importante „din câmpul cărții”, deosebit de *Bibliografia cărților nou apărute în cuprinsul țării*. Nu lipsesc nici informațiile privitoare la mișcarea literară din străinătate.

Democrația, An. XI No. 3, 4 și 5 cu studii și articole de natură politică și socială semnate de I. Nistor, P. Missir, Tancred Constantinescu, Al. Constantinescu, C. D. Anghel, General Panaitescu și alții. — *Articolul Nivelare sau selecție?* al D-lui I. D. Barzan încheie cu dorința de a ajunge toți la o armonizare a claselor sociale, și constată că o colectivitate nu poate fi reprezentată decât printr’o elită, elită care prin inteligență și caracter să se poată ridica destul de sus spre a înțelege și a lucra întru folosul acelei colectivități. D-sa adaogă: „Trebuie să facem astfel ca bunul trai să domnească cât mai mult și pentru cât mai mulți,

ca energia latentă a masselor să nu albă nevoe de a se pune în serviciul cauzelor revoluționare. Trebuie să luptăm ca în eraria organizărilor sociale valorile, din orce clasă s'ar ridica, să fie puse la locul lor, spre a nu mai avea ca astăzi tristul spectacol ca în locurile de conducere să avem majoritatea compusă din ariviști, incapabili și necinstiți. (Sublinierea este a noastră). Textul este exact reprodus din revista partidului liberal. Iar constatarea formulată de autor este a or cărui spectator cinstit și obiectiv a stărei de lucruri de azi. Dorim ca aceste adevăruri crude să nu atragă vreo neplăcere D-lui Barzan, pe care îl felicităm pentru curajul și sinceritatea D-sale. Și după D-sa, fiecare partid de guvernământ să-și facă la fel examenul de conștiință. — Din articolul D-lui N. Bănescu: *Reforma administrativă o reformă morală*, reproducem sfârșitul: „Trebuie să se înțeleagă, măcar astăzi, că politica nu e o meserie lucrativă rezervată îndrănelii și ambiției, ci o înaltă și nobilă datorie patriotică. Participarea efectivă a tuturor la viața publică va ridica singură și nivelul administrației acolo unde trebuie să fie“.

Revista Vremii, An. III No 6, 7 și 8. — Un frumos articol: *Dictatura*, al D-lui Gr. Gafencu, cu o excelentă caracterizare a fascismului lui Mussolini, „singura floare care a crescut printre buruienile semînelor dictatoriale“. Mai iscălesc pagini combative și pline de nerv D-nii Corteanu, Patrulius, Lupu Kostaki, Madgearu și alții.

Articole de critică literară și artistică dau Stel. Mateiescu, I. Săloveanu, C. Prodan, Em. Ciomac, Pinturicchio și — cu plăcută surprindere — : Cella Delavrancea.

Viața Nouă No. 12, din Februarie 1923. Extragem din sumar: *Critica și pedagogia*, cu judicioasele păreri ale d-lui O. Densușianu de a elibera critica de tirania tradițiunii profesionale didactice, care socotea că nu trebuie să se ocupe decât de scriitori și operele clasate, acele ale trecutului; d-sa cere criticii „să urmărească curentele de idei ale vremii, producțiunile literare cele mai nouă, să fie în statornic contact cu actualitatea“, cere „o comprehensiune largă a sufletelor“. Iar la urmă: „Critica e o chemare prietenoasă în lumea ideilor, un îndemn de călătorie spirituală....., ei nu-i stau bine atitudinile care proclamă superiorități convenționale și vorbesc ca și cum ar sublinia fraze ce trebuie învățate“.

Artele Frumoase, anul II No. 1—2, revista profesorilor arhitecți d-nii Traianescu și Ciortan, consacră acest număr dublu în întregime excursiunii ce elevii școalei de arhitectură din Capitală au făcut în Serbia între 22 Sept. și 12 Oct. 1922 cu scopul de a studia arta bizantino-sârbească din regatul vecinilor noștri de la sud-vest. Fotografiiile, schițele și desenele reproduse în revistă, recolta bogată a acestei excursii, sunt o interesantă și prețioasă contribuție la însuși studiul vechii noastre arhitecturi religioase, care e o conti-

nuare a aceleiași arte bizantine încetățenite și acomodată, naturalizată în Serbia cași în România, cultare biserică sârbească amintind silueta și fizionomia unuia nimesfânt locaș din Oltenia ori Muntenia.

Ilustrația, No. 1, 2 și 3 pe 1923, cu artistice ilustrații în heliogravură, consacră un important articol *Muzeului Militar Național* și un altul marelui artist dramatic român *Grigorie Manolescu*.

Gândirea, anul II No. 16—17. În *Literatură de import-export*, d-nu Ion Darie disertează asupra posibilității de a face și noi—ca alte neamuri—o propagandă culturală peste graniță. Sunt foarte multe publicații străine care, răspunzând desigur unei nevoi de informație de aiurea, ne oferă coloanele lor pentru traduceri din românește în limba respectivă.

Oare nu s'ar putea organiza și la noi „o cinstită înjghebare de cărturari, fără prietenii prea multe și fără slăbiciuni de cafea?“ se întreabă d-l Darie, și care să ne-o dea, dacă oficialitatea nu a vrut ori n'a știut să-și facă datoria. — *Cariera lui Vidran*, de Cezar Petrescu, o povestire plină de nerv (începutul ei, căci e în continuare) și spiritualul *Prolog* al d-lui Topârceanu se remarcă în deosebi din bogatul sumar al revistei.

Cele trei Crișuri, din Oradea Mare, an. IV, No. 3, cu literatură de Tutoveanu, Corbasca, Voevidca, Keresztury, G. M. Vlădescu, V. Savel și alții. — De aci aflăm că Societatea de cultură și propagandă

în Bihor „Cele trei Crișuri“ a hotărât să înființeze, pe lângă organul de publicitate literară, și o revistă pentru popor intitulată „Cele trei Crișuri pentru popor“ și cu scopul de a răspândi lumina culturii naționale în straturile de jos ale Neamului dela sate.

Cosinzeana, Cluj, an. VII, No. 7, 8 și 9, cu ilustrații, note și informații de tot felul, interesante și instructive toate, deosebit de bucățile literare sub cari găsim între altele numele d-lui Mihail Gașpar.

Transilvania, Sibiu, an. 54, No. 3, 4 și 5 — Din No. 3 remarcăm în traducere *Sămânța înțelepciunii*, o bucată literară de preț cu un adânc tâlc filozoficesc, a M. S. Reginei. Sunt în aceste pagini frumoase observații fine și o discretă ironizare a unor lucruri și apucături din viața celor de pe la curțile domnești. — Interesante note asupra *Gravurilor pe lemn ale țărănilor din Nicula*, ce se pot vedea în muzeul etnografic din Cluj. — Dn. Șotropa ne dă câteva pagini de *Amintiri și Impresii despre Coșbuc*, din vremea tinereței și a venirii sale în regat. Deosebit de importantă darea de seamă a d-lui Pericle Papahagi, adresată Academiei române, despre *Coloniile aromâne în fosta Ungarie*, cum și începutul unei cercetări a d-lui Ioan Băcilă despre *Pictorii francezi prin țara noastră* (1828-1856). În numărul de față ni se înfățișează însoțitorul Ducelui de Mortremart: Hector de Béarn, mai puțin cunoscut, rămă-

nând să ni se prezinte apoi Raffet Bouquet, Doussault și Th. Valerio.

Publicațiuni din Craiova:

Năzuința, An. II No. 1, intră în anul al doilea premenită, elegantă chiar ca aspect și cu un sumar ales. **Scrisoare**, cu care se deschide revista e una din cele mai simțite poezii ale Doamnei Farago, făcând un nemerit „pendant” celei din numărul 9 al aceleiași publicații. — Un fragment dintr-o piesă a D-lui B. Luca: **Vine noaptea**; **Note de drum**, din India, de N. Condiescu; pagini de proză de D-nii Dongorozi, G. Silviu, Popescu-Telega, P. Papadopol, I. B. Georgescu și poezii de G. Murnu, A. Pop-Marțian, C. Baltazar, Em. Dorian. — Cronică.

Ramuri No. 9 și 10. — D-l N. Iorga, într-o conferință ținută la Târgoviște, stăruiește asupra personalității puternice și complexe ce a fost în mișcarea politică și literară a timpului său acel **Un mare necunoscut** Ioan Eliade Rădulescu, a cărei operă, într-o ediție selecționată, s'ar citi cu folos și cu plăcere de oricine chiar și azi — în **Modelele însemnătății literare**. D-sa afirmă că nicăieri ajurea nu se recurge, ca la noi, de către un scriitor cu greutate și răspundere, la mijloacele ieftine ale șarlatanismului literar, deslegându-se, lepădându-se cu ușurință de o întreagă tradiție literară care — netăgăduit — există și la noi. „Modernismul e articolul de export al Germaniei. Or unde ajunge, el demoralizează”. — Literatură variată și

însemnări literare și artistice la urmă.

Renașterea, An. II No. 4 și 5, se susține totdeauna la înălțime, prin condeiele distinșilor preoți ce conduc revista: Pr. Gh. I. Ghia, Popescu-Mălăești, Gr. Christescu, A. Părvănescu, C. Stănică și alții.

Gazeta Școalei, An. II No. 4 și 5, revistă a corpului didactic primar, cu colaborarea și a profesorilor secundari. Articole de I. Niculescu-Nache, Sm. Brădișteanu, I. Dobrian, Fl. Rădulescu, etc.

Cooperația Română, An. II No. 8—12, organ de studii cooperatiste. Interesează și pe istoric notițele cu privire la **Organizarea social-economică a Daco-Românilor între 107—270** și câteva date **Din trecutul cooperației orășenești în România**.

Flamura, An. I No. 11 — 12 împlinește un an de meritoase străduințe întru susținerea unei reviste a unor tineri entusiaști, ajutați și de sprijinul colaborării binevoitoare a unor scriitori cunoscuți ca D-na Farago, B. Luca, Dongorozi și Cruceanu. Noi le urăm perseveranță și isbândă.

Lectura, No. 1 și 2 este ultima publicație apărută în orașul nostru. E, poate, una prea mult. Nu s'ar fi putut oare adăposti oare toți tinerii aceștia sub o aceeași **Flamură**? Două bunăvoințe reunite ar face, de sigur, mai mult ca două stânghere.

C. D. Fort.

ARHIVELE A-OLTENIEI.

APARE LA DOXĂ LXMI.

- SUB DIRECTIUNEA D-LOR:

D-CH-LAXGKER și Prof. ED-FORTUNESCU

IN SUMARUL DE FAȚĂ
ARTICOLE SEMNATE DE:

C. D. FORTUNESCU
AL. BĂRCĂCILĂ
ANT. OPRESCU
G. FOTINO

COMUNICĂRI DE:

N. PLOPȘOR
C. OBEDEANU
I. V. U. I. A
T. G. BULAT
G. POBORAN
N. DINULESCU
R. S. MOLIN

DOCUMENTE:
OLTENIA PREISTORICĂ
OLTENIA CULTURALĂ
CRONICA ȘTIINȚIFICĂ
RECENZII
CRONICA REVISTELOR

Donat la Fotografiu AUREL MIRCEA
1933

REDACȚIA
Str. LIBERTĂȚII - 25
- - -
ADMINISTRAȚIA
Str. Gen. Florescu 20
- CRAIOVA -

AL. BĂRCĂCILĂ
Profesor, T-Severin

T. G. BULAT
Profesor, R.-Vâlcea

ILIE CONSTANTIN
Profesor, Caraial

N. G. DINCULESCU
Profesor, Craiova

C. GEROTĂ
Profesor, Ca'afat

N. PLOPSOR
Profesor, Plenita

Direcțiunea lasă fiecărui autor întreaga răspundere a opiniilor emise

SUMARUL No. 8.

Cea mai veche revistă olteană C. D. Fortunescu
Insemnări din Țara Hațegului Al. Bărcăcilă
Onomasticon românesc Anton Oprescu
O carte și o hartă din anul 1493 George Fotino

Oltenia preistorică: Două urne funerare.—Un ornament neolitic.—
Vase lucrate cu roata în vârsta bronzului.—Un tipar din vârsta bronzului.—
Ornamentul în valuri în vârsta bronzului.—Un toporaș de bronz, de N. Plopsor.

Acte și documente: Documente slavo-române inedite, cu textul slavon,
comunicate de G. Fotino — Două circulare din Biserica ortodoxă din Măldan
(Banat) și o patentă a sfatului crăiesc din Buda, comunicate de Rom. Molin.—
Documente privitoare la Starea Țăranilor, comunicate de N. G. Dinculescu.

Note și comunicări: Bănatul Severinului și al Olteniei, de I. Vuia.—
Lista Banilor Olteniei, de C. V. Obedeauu.—Ceva despre familia Argetoianu
și reparațiile Bisericii Sf. Dumitru din Craiova, de G. Poboran —Inscripții
din Bisericile Olteniei, Jud. Vâlcea, de T. G. Bulat.—Importante descoperiri
arheologice în Dolj, de Ch. L.—Fântâna Domnească-Mehedinți, de N. Plopsor.

Oltenia culturală: Mișcarea culturală în Craiova, de Fortunato.—
Expoziția Stoenescu, de C. D. Fort.

Cronica științifică: Câteva scripuri în noaptea Cancerului.—Sosirea
primilor Celți în sudul Spaniei.—Descoperiri nouă în grottele paleolitice din
Spania, de Ch. L.

Recenzii: Din Revoluția rusească, de Ștefan C. Ioan.—Tratat elemen-
tar de Astronomie, de N. Coculescu.—La o răspântie a Istoriei Naționale, de
I. Găvănescu.—Istoria Literaturii Române Moderne, de G. Bogdan-Duică,
recenzate de C. D. F.

Cronica Revistelor: Revista istorică.—Cronica Numismatică și arheo-
logică.—Natura —Revista științifică „V. Adamachi”.—Lamura.—Cugetul Ro-
mănesc.—Viața Românească.—Buletinul Asociației Generale a Profesorilor
secundari din România.—Publicații din Craiova.

Prețul abonamentului pe un an Lei 100.

Pentru recenzii, schimb de reviste și ori-ce privește partea redacțională,
să se adreseze d-lui Prof. C. D. Fortunescu, Str. Libertății, 25.
Correspondența relativ la Administrație, cum și abonamentele, se vor
adresa în strada General Florescu No. 20.

ARHIVELE OLTENIEI

SUB DIRECȚIUNEA D-lor
DR. CH. LAUGIER și PROF. C. D. FORTUNESCU

Sprijinitorii Arhivelor Olteniei pe anul 1923

D-nu Prof. MIȘU SĂULESCU, București	1000 lei
D-nu MITU ANDREESCU, Industr. Craiova	1000 lei
BANCA COMERȚULUI, Craiova	1000 lei
BANCA DE SCONT, Craiova	500 lei
D-nu T. MĂLDĂRESCU, Avocat Craiova	500 lei
D-nu Ing. P. P. A., Craiova	2000 lei
Principele B. ȘTIRBEY, București	1000 lei
D-nu C. ARGETOIANU, București	1000 lei
D-nu Dr. I. TRĂILESCU, Severin	500 lei
D-nu R. de ARTNER, Severin	1000 lei
BANCA COMERCIALĂ, Severin	500 lei
BANCA SEVERINULUI, Severin	500 lei
D-nu Prof. N. COCULESCU, București . . .	500 lei

Contribuție

la un studiu asupra presei din Oltenia.

Cea mai veche revista olteană.

Cum erea și natural față de importanța Craiovei ca cen-
tru administrativ, politic și *cultural* al Olteniei, cea d'intâi
revistă didactică, — cea d'intâi revistă chiar, în accepțiunea
de azi a cuvântului, — apărută în acest colț de țară, este
o publicație craioveană: *Vocea Română*.

Înainte de apariția acestei reviste de caracter pur didactic, menționăm că au mai ieșit de sub teascurile tipografiilor craiovene alte două publicațiuni de aceeași natură: *Institu-torele*, ziaru didacticu (1 Apr. 1874—15 Apr. 1876) ¹⁾ și *Curierul Instrucțiunei* (1876—1877) ²⁾.

Vocea Romana, organu allu Glubului Professorale den Craiova apare la 5 Iunie 1880, în Tipo-Litografia naționale Ralian Samitca. Revista, fără copertă, se înfățișează foarte frumos, în formatul ei de 27×18, pe o hârtie destul de bună și cu caractere curate, citește. Pe frontispiciu, sub titlu stă scris că „Esse în Numere de cate ua colla, de ua camu data în intervale nedeterminate, den cari 20 formedia unu Periodu annuale”, iar de-alături, ca o indicație de cum va fi directiva acestei publicații în ce privește și fondul și forma, se citește la stânga: „*Ideie și sentimente romanesce*”, iar în dreapta: „*Limba eclectică, pură și corectă*”. Mai jos se adaugă că prețul unui număr de revistă e 60 de bani, iar „preanumeramentulu” (adică: abonamentul) pe un an e de 10 lei, acest preț fiind redus la „diuemetate” pentru membrii Clubului, învățătorii rurali și școlari, sediul administrației „diurnariului” fiind în edificiul Liceului.

Subt această primă formă din „Vocea Română” au apărut numai trei numere: 1) cel cu data de 5 Iunie 1880,—2) datat la 10 Noembrie și 3) dela 5 Decembre din acelaș

¹⁾ Apare de 2 ori pe lună, în 4 pagini, de format 34×21 (cum ar fi „Revista Vremii” dela București). Anul 12 lei. Director I. P. Pârvulescu (până la 1 Iul. 1875), la Tip. Philip Lasar. Dela 1 Febr. 1876 este: „ziariu didacticu și literaru” redactat de: D. Theodorescu și C. D. Pârvulescu, (care e, probabil, acelaș I. P. P. de mai sus, fostul director al școlaei primare de băeți No. 2 Regele Ioanițiu din Craiova). Tip. G. Chițiu și I. Theodorian. Academia Română nu are în colecția sa decât câteva din numerele ce au apărut.

²⁾ Pe acesta îl știm numai din pomenirea despre el, căci nu s'a păstrat nici un exemplar din foaia aceasta la Academie. Dela 1 Noemvrie 1887 reappare cu sub-titlu de „revista corpului învățătoresc primar-rural din jud. Dol-Jiu”, însă neregulat, la ocaziuni. Redactor: Dem. Popilianu. Edit. tip. Philip Lasar.

an. E faza lui Fontanini ¹⁾, vizibil inspirată fiind întreaga publicație de spiritul latinizant al fostului director al vechiului liceu craiovean.

Primul articol al revistei „*Advertimentu preliminaru*” e semnat de G. M. Fontaninu și L. Cl. Raymond ²⁾. Din el aflăm că „Glubulu professorale” al profesorilor și institutorilor din Craiova s'a înființat în anul 1879, cu un statut în regulă, care prevedea ținerea unei conferințe în fiecare Sâmbătă „pre catu va fi cu potentia, affora de vacațiuni” cu privire la Literatură în genere și în special la Limba Română, Istorie, Pedagogie și Geografie; iar aiurea că acest club „va tende a fundă unu diurnariu allu seu, care pren form'a sea se represente *direcțiunea limbistica den Craiova*”. Și, ca urmare a acestui țel indicat de Statute, o comisiune compusă din Fontanin, Raymond, I. Bombacilă, D. Popilianu și Al. Gogu a fost însărcinată cu redactarea unui organ de publicitate, pe care l'au numit „Vocea Română”.

Programul de activitate al acestei foi este acel al oricărei bune reviste didactice. Este interesant însă de știut că direcția acestei reviste se înfățișează ca partizană a unui sistem limbistic propriu oareșicum, craiovenesc, menit a ține o dreaptă cumpănă între două tendințe contrarii: Etimologismul extremist și Fonetismul fără rezerve. „Direcțiunea limbistică din Craiova, care în general coincide cu direcțiunea tradițională de un secol în cultura limbei noastre și care se poate caracteriza pe de o parte ca *Progres retrospectiv*

¹⁾ George M. Fontanini, născut la Brașov în 1825, și-a făcut studiile în Sibiu, Pesta și Viena. La 10 Decembrie 1851, când se redeschise „Școala Centrală din Craiova, după o întrerupere de trei ani (1848—1851), luând numirea oficială de Colegiul din Craiova”, Fontanini fu numit director al instituției, rămânând în fruntea ei și după ce școala fu botezată „Gimnaziul din Craiova” (în 1854), apoi „Liceul din Craiova (dela 1863) până la 1881 (cu o întrerupere de un an, între 1873—74). În vara anului 1881 căzu bolnav greu și se duse la București unde și muri la 24 Aprilie 1886. Fontanini a fost și membru al Academiei Române. La Liceu a predat L. latină, L. Română, apoi și Filosofia.

²⁾ Louis Clément Raymond a fost numit profesor de L. Franceză la Gimnaziul în 1855 Sept. Mort în iarna anului școlar 1885—86.

spre clasicitate și românism, pe de altă ca *Eclecticism rațional* de tot ce este bun și genuin nu numai din toate varietățile dialectului Daco-Român, ci și din dialectul gemen Macedo-Român, nu numai din limba modernă a lui Heliade-Rădulescu și B. Alexandri, ci și din limba arhaică a lui Gregoriu Urechia, a Diaconului Coresi și a metropolitului Dositeu, și care în scris se manifestă ca *Etimologism temperat*. Această direcțiune tradițională și prin excelență națională fiind astăzi contrabalansată de o nouă direcțiune, care purceând din Iași deja culminează în București, și care se poate caracteriza ca *Conservatism modernizat multicolor*, manifestându-se în scris ca *Fonetism fără rezerve...* redactorii „Vocei Române” crezură a fi nu numai just și convenit, ci chiar indispensabil, ca în această luptă... să se audă și vocea cât de debilă și modestă ce răsună din bătrâna Craiova... care conservă și astăzi dialectul Daco-Roman cu o corectetă neîntrecută de vreo altă provincie... ¹⁾“.

Precum se vede, sistemul lui Fontanin ar fi, în sfera direcțiunii latiniste, cel etimologic ciparian, bazat pe monumentele literare vechi românești, cum și pe cele mai noi (bunioară: V. Alecsandri și Eliade din faza anterioară tendinței sale italianizante), cum și pe elemente împrumutate dela dialectele românești. Acest sistem pretinde — după Fontanin — a ține o cumpănă dreaptă între tendințele extremiste ale curentului latinizant, reprezentat de o parte prin limba cu totul artificială și ortografia specială a Dicționarului și Glosarului Academiei, cel elaborat de Laurian și Maxim (1871), iar pe de altă parte prin cel italianizant al lui Eliade — și între tendințele noi ale sistemului fonetic indicat de Pumnul, formulat de „Convorbirile Literare”, apoi adoptat ca un sistem mixt, temperat, de Academie, în 1881.

În afară de acest cuvânt înainte, atât de interesant pentru a înfățișa ideile lui Fontanin în materie lingvistică, „Vocea Română” ne oferă mijlocul de a controla și aplicarea sis-

¹⁾ Pentru ușurarea citirei, textul e transcris aici în forma și ortografia de azi.

temului său în ale sale „Mostre de versificațiune în limba eclectica”. Sunt 11 poezii de ale profesorului și două de ale unui învățcel: „Nic. Ciocullescu, scolaru internu în Clasea V a' Lyceului Craiovei”. Aceste Mostre de versificațiune sunt precedate de o „Observațiune preliminară”, în care autorul lămurește că n'a avut pretenția de a se prezenta astfel ca poet, ci le-a compus numai „cu scopul de a arăta altora dotați cu adevărat talent poetic, și mai ales vreunui din foștii săi școlari, cum ar dori dânsul să versifice tinerii noștri poeți, conform desvoltărei progresive a limbei ¹⁾“.

Fiecare din aceste poezii e urmată de Note explicative, lămurind anumite cuvinte din punctul de vedere filologic or dialectal, în accepțiunea ce au în cadrul versurilor publicate.

Dăm din acestea, ca probă de limbă și ortografie, o singură poezie de două strofe (cea mai scurtă), intitulată: *Essordiulu și Invocațiunea unui proiectatu „Traianu”*, fragmentu epicu în versuri iambice nerimate de 14 și 13 syllabe:

Volu a cantare ¹⁾ lupt' a cumplită, - ingemenata ²⁾
Ce sustienū-in veclime Traianu imperatoriu ³⁾,
In contr 'a lui Decēbalu, ferosulu Dacicu rege,
Plantandu Roman'a gente la Istru ⁴⁾ și Carpati.

O genie ⁵⁾ potente allu Romei vecle, - eterne ⁶⁾!
Inspira versulu temidu ⁷⁾ allu seui ⁸⁾ stranepotu;
Se pota demnu narrare ⁹⁾ vertutea strabunesca,
Romaniloru de-esemplu, altōru-a ¹⁰⁾ de temutu.

Craiova, 1871.

Note esplicative.

¹⁾ *A cantare*, forma arhaică netrunciata a infinitivului. — ²⁾ *Ingenenatu* = îndovuit. Traianu poartă în contr 'a lui Decēbalu doue resbelle. — ³⁾ *Imperatoriu*, s. *imperatore*, form 'a nescurtată de la latin imperator în locul celei scurtate popularie imperatu. — ⁴⁾ *Istru*, numele vechiu allu Dunăriei de diosu. — ⁵⁾ *Geniu* = spirit, spiritul tutelariu. — ⁶⁾ *Eternu* = sloven. vecinicu. Epitetulu ce de preferență se daă vecleiei Rome. — ⁷⁾ *Temidu*, forma romanita den latin. timidus. — ⁸⁾ *Seui*, forma macedo-romana în locul celei dacoromane allui seu. — ⁹⁾ *Narrare* = istorire = sloven. povestire. — ¹⁰⁾ *Altōru-a*, accentuarea antică în locul celei moderne altōru-a.

¹⁾ Transcrisă în limba și ortografia de azi.

Din sumarul primelor trei numere, în afară de pomenitul Advertismentu și Mostrele de versificare, mai aflăm două articole ale lui Simeon Michalescu ¹⁾: *Animalile microscopice* și *Migrațiunea animalelor*, un articol de Pedagogie *Metodul socraticu seu întrebatoriu*, de G. P. Constantinescu ²⁾, unul semnat de L. Cl. Raymond: *Assupr'a Legii de recrutare în respectulu studentiloru de lycee și facultati*, o traducere: *Educatiunea feteloru*, dupo Fénelon, cum și două pagini de *Fapte scientifice diverse* și *Varietati*.

* * *

În faza sa a doua, publicația craioveană, după o întrerupere de doi ani, apare la 15 Noemvrie 1882 într'un format puțin mai mare, 29×21, tot în coale de 16 pagini, modificându-și aproape cu totul ortografia, modernizând-o relativ — în sensul acelei a Academiei din 1881. Dedsuptul titlului „Vocea Română” — aproape cu aceleași caractere tipografice — găsim de astădată: *Organu alu Clubului profesoralu din Craiova*. Numerotarea revistei se face în continuare a celor trei apărute sub Fontanin, adică dela No. 4. Prețul numărului și abonamentului e același. Se anunță numai că „ese la 1 și 15 din fiă-care lună”, iar că „Administrațiunea diarului” este în Str. Prefecturei No. 1400.

„Prospectu” acestui număr — cu care se începe o nouă direcțiune în conducerea „Vocii Române” și o nouă atitudine pe terenul limbistic și ortografic a unei publicații a intelectualității capitalei Olteniei — cuprinde declarațiile ce urmează:

„Materiele ce se voru trată voru fi din cele specificate în primul număr; éro în respectul limbii și alu scrierii, deși amă dori cu totu înadinsul a continuă calea începută, cu toate acestea în vederea tendinței aprópe generale cōtră uă limbă mai populară și cōtră uă sistemă de scriere mai fa-

¹⁾ S. Mihali (cunoscut până la moarte sub acest nume), care mai târziu își zise Michalescu, a fost profesor de St. Naturale, de la 1860—1891.

²⁾ George P. Constantinescu, născut la Ploeshti în 1846, profesor de matematici dela 1867—1896. Tatăl inginerului Gogu Constantinescu.

cilă, în vedere cō chiaru corpulū celū mai luminatū din țera noastră în asemenea materiă, Academia Română, a făcutu estreme concesiuni spiritului utilitaru alu epocii, — ne vedem și noi constrinși a face modificări în continuarea scrierii acestei fôie ¹⁾. Dar aceste modificări vor consta mai ales în adoptarea unui număr mai mare de semne auxiliare, în întrebuințarea mai restrânsă a duplicărei consunelor, în excluderea formulelor prea vechi și puțin uzitate astăzi în vorbire și scriere.... „Iar la urmă, ca pentru a da o satisfacție și celor din urmă părtași ireductibili ai școalei lui Fontanin, articolul încheie astfel: „O parte din colaboratorii acestei foi nu împărtășesc opiniile emise asupra modului de scriere, de aceea nu toți își asumă răspunderea principiilor ortografice aplicate aci. Nu e mai puțin adevărat însă că „Vocea Română”, ca organ al unei totalități destul de însemnate, trebuie să aibă o singură ortografie, rămânând deschise coloanele ei pentru orce alte opinii separate”.

Sistemul ortografic adoptat de Fontanini, cu prestigiul numelui lui, se întinsese și la orașele din jur. Așa vedem Anuaarele Școalei Normale din Severin pe anii 1879 — 80 și 1880 — 81, cu titlul: „Indice de scolari-i școalei normale „Trajanu”, din Severinu, quarī la finitu-lū anulu scolasticu... au terminatū classi-le respective cu succesu”, în care anuare, între „scolariī admissi in class'a următóriē” sunt mai mulți răsbotezați în Ioanne, Demetre, Danielu, Vassile, Michaelē și Alessandru. Director e G. Milotianu. (Din ziarul *Cerna*, 9 Mai 1923, T.-Severin).

Cu No. 20, dela 5 Iulie 1883, se încheie primul an al acestei foi. „Comitatulū” își exprimă cu drept cuvânt satisfacția de a fi reușit să-și țină cuvântul față de abonați, cu toate dificultățile de tot felul, ce spun că au întâmpinat. Ultimele patru pagini cuprind un sumar total al materiei publicate în anul I al Vocei Române. În el întâlnim, în ordinea alfabetică, numele următorilor colaboratori:

Atanasescu Mihail (actual pensionar, fost profesor de

¹⁾ De aci înainte nu mai reproducem ortografia textului.

St. Fizico-Naturale) cu 2 articole de popularizare a științelor naturale; *Bombacilă Ion* (fost profesor de filosofie, mort nu de mult), cu un discurs la înmormântarea profesorului P. Ioanid; Preotul *Brănescu Dumitru* (prof. de religie) cu mai multe articole; *Bucurescu Gh.* cu versuri în felul baladelor lui Bolintineanu; *Buzoianu G. T.*; *Cantorichi G. D.*; *Căzănescu Gr.*; *Chițu Gheorghe*, cu cercetări și note filologice; *Columbeanu Gr. I.* (fost procuror) cu poezii searbede; *Constantinescu G. P.*, cu articole de pedagogie și unul, foarte interesant, cu privire la școalele din Craiova; *Constantinescu Ștefan* (inginer); Preotul *Georgescu N.*; *Georgescu Petre* (fost institutor); *Hașdeu B. P.*; *Macinca Th.* (fost Director al Șc. de Comerț); *Mallian Nic.* (dela aceeași școală); *Michalescu Simion* (zis: Mihali); *Niciu Em.*; *Nicolescu Ion* (profesor de română actual al Liceului); *Păsăreanu I.*; *Popilian D. I.* (fost profesor de L. Română; dă cele mai multe articole); *Raymond L. Cl.*; *Dr. Roscovski N.*; *Steureanu M.* și *Strajan Mih.* Relevăm interesantul *Tabel statistic* (No. 6 pag. 16) de numărul școlariilor și profesorilor Liceului din Craiova, dela reînființarea sa în anul 1851 și până la 1883.

Din notele-anunțuri de pe ultima pagină a revistei mai aflăm că în sala Clubului Profesorat s'au ținut în 1883 următoarele conferințe:

Sâmbătă 8 Ianuarie Prof. M. Strajan: *Problema ortografiei române.*

Sâmbătă 15 Ianuarie Prof. I. Nicolescu: *In cestiunea ortografiei.*

Sâmbătă 22 Ianuarie Prof. Gh. Bucurescu: *Credințele religioase ale Dacilor.*

Sâmbătă 29 Ianuarie Prof. D. I. Popilian: *Cestiuni ortografice.*

Sâmbătă 5 Februarie Prof. Gh. Bucurescu: *Lebăda din Bolintin.*

Sâmbătă 19 Martie Prof. Dr. Roscovski: *Tuberculoza.* și altele, care se anunțau—cum spune „Vocea Română”—prin anunțuri afișate în fiecare săptămână în localul Clubului.

De asemenea găsim un Apel către Membrii Clubului și Public, prin care anunțând înființarea unei Biblioteci și a unei colecții numismatice, îi roagă a contribui pentru îmbogățirea Bibliotecii, și colecțiunei de monede ¹⁾.

* * *

În faza sa din urmă **Vocea Română** se înfățișează, ca „*Revista corpului profesoral din Craiova*”, în formă de carte (exact ca Arhivele Olteniei: 23₅ × 15₅), având și o copertă colorată. Sub numele revistei stă scris: „Ese la 15 a fie-cărei luni. Abonamentul pe un an: 10 lei pentru România, Transilvania și Bucovina; 6 lei p. învățători; 1 leu cu numărul”. La mijlocul copertei, mărginit de un chenar, e Sumarul, iar dedesupt: Tipo-Litografia Națională Ralian Samitca.

În acest al doilea an al apariției sale „Vocea Română” a ieșit, dela 15 Ianuarie până la 15 Septembrie 1884, de șapte ori, cele din urmă două numere fiind duble. Dela 15 Septembrie revista încetează de a mai apare.

Iată acum sumarele numerelor apărute în 1884:

15 Ianuarie 1884, No. 1: *Către Cetitori; Notă asupra pronomelor „nos” și „vos” în limba latină și în limbile romanice*, de M. B. Caloianu ²⁾; *Cestiuni zoologice*, de S. Michalescu; *Delubrum și Penates*, de I. Nicolescu; *Aripi de sburat*, de M. Stăureanu; *Un portret*, de Haț ³⁾; *Revista politică*, de G. T. Buzoianu; *Revista bibliografică* de M. Străjanu; *Revista școlară*, de M. Străjanu; *Note relative*

¹⁾ Această colecțiune de monede crescuse mult și se îmbogățise cu câteva piese numismatice rare. La mutarea Clubului din localul ce avea până prin 1905 în Calea Unirei, lângă cofetăria Cacaliceanu, Secretarul de atunci, azi decedat, P. Georgescu, a luat-o la dânsul și nu a mai înapoiat-o niciodată. Nu se știe în ale cui mâini va fi fiind azi acea colecție.

²⁾ Mih. B. Caloianu, profesor de L. latină, L. Franceză și Istorie, de la 1884—1893, fiul lui Basiliu Caloianu, fostul profesor de Istorie între 1851—1885.

³⁾ Haț e pseudonimul profesorului de geografie Buzoianu.

la Istoria și Biblioteca Liceului din Craiova¹⁾, cum și Regulamentul acelei Biblioteci.

Membrii Comitetului de redacțiune, cari semnează primul articol „Către cetitori“ sunt: S. Michalescu, M. Străjanu, G. Buzoianu, G. I. Bușilă și M. V. Stăureanu.

Sumarul No. 2, din 25 Februarie 1884 este următorul: *Une-altele*, de Preot. D. Brănescu; *Insemnătatea și trebuința bibliotecelor populare*, de M. Străjanu; *Verbul „luere“*, de M. B. Calloianu; *Isvoarele Istoriei*, de G. Bușilă; *Et haec meminisse juvabit*, de S. Michalescu; *Revista bibliografică*, de M. Străjanu.

No. 3, din 15 Martie, cuprinde: *Maria*, nuvelă originală, de G. Buzoianu; *Isvoarele Istoriei* (în continuare și fine); *Câteva din caracterele creștinismului față cu păgânismul*, de I. Nicolescu; *Al doilea portret*, de Haț; *Momente de distracție*, de M. Veteranus²⁾; *Revista politică* de G. Buzoianu; *Revista Școlară*³⁾, de B. I. Popescu.

No. 4, din 15 Aprilie: *Cestiunea proprietății funciare rurale în sec. XVI la Români, după părerea D-lui Ioan Brezoianu*, de G. Bușilă; *Din ce cauză disciplina școlară se slăbește din zi în zi și prin ce remediu se poate preîntâmpina răul?* de M. Străjanu; *Mitologia comparată*, de M. B. Calloianu; *Populus plebesque*, de I. Nicolescu; *Meridianul Universal*, de G. Buzoianu; *Un concert*, de Spectator⁴⁾; *Revista politică*, de G. Buzoianu; *Revista Școlară*⁵⁾.

¹⁾ Dintr'o notă din josul pag. 47 se poate preciza și data înființării „Bibliotecii Juridice a Clubului Junimea“, de care vorbește colaboratorul nostru D. D. Stoienescu, în comunicarea sa despre,—cum o numește D-sa—Biblioteca din Palatul Justiției (Arh. Olt. An. I pag. 362).

²⁾ Pseudonimul-anagramă al lui M. Stăureanu.

³⁾ Interesant Raport al Revizorului Școlar, cu privire la starea școalelor urbane din Craiova și Caracal, la sfârșitul semestrului I din acel an școlar.

⁴⁾ Pseudonim al lui M. Stăureanu.

⁵⁾ E darea de samă asupra *Celui d'întâi congres didactic* ținut în România, la 2, 3 și 4 Aprilie, în sala Orfeu din Capitală. Delegatul Craiovei era Străjanu.

No. 5, din 15 Maiu: *Din ce cauză disciplină școlară se slăbește*, etc. (în continuare și sfârșit); *Mitologia comparată* (urmare și fine); *Et haec meminisse juvabit*, de S. Michalescu; *Logica copiilor*, de M. Stăureanu; *Meridianul universal* (urmare), de G. Buzoianu; *Revista politică*, de Străjanu; *Revista școlară*¹⁾; *Revista bibliografică* de Străjanu.

No. 6 și 7, dela 15 Iulie: *Memoria artificială*, de I. Nicolescu; *Adriana* (comedie într'un act), de G. Buzoianu; *Popoarele sunt creatoarele soartei lor*, de G. Bucurescu; *Cristianismul*, de Diaconul D. Ionescu; *China și locuitorii ei* (o introducere, la traducerea unui francez) de M. Stăureanu; *Un cimitir la țeară* (versuri) de G. Buzoianu; *Meridianul universal* (urmare); *Cântece populare din Ardeal*, de Gr. Sima a lui Ioan; *Cestiunea Sudanului Egiptean*, de G. Buzoianu; *Discurs la distribuirea premiilor* de I. Bombacilă.

Observăm, dintr'o notă redacțională, că de astă dată Comitetul revistei e redus la G. Buzoianu, G. Bușilă și M. Stăureanu.

No. 8 și 9, din 15 Sept. 1884, cuprinde: *Atellanele*, de I. Nicolescu; *Botanica la Români*, de S. Michalescu; *Actualitatea și trecutul*, de X.; *Clasificarea științelor*, o traducere din A. Bain, de G. Bușilă; *Cestiuni geologice: cavernele osoase*, de S. Michalescu; *China și locuitorii ei* (urmare); *Enea la curtea lui Evandru*, trad. din Virgilius, de G. Bucurescu; *Raportul general de situația școalelor din Doljiu și Romanați*, de revizorul școlar B. I. Popescu; *Darea de seamă asupra conferințelor învățătorilor din Doljiu și Romanați* în anul 1883—1884 și o *Bibliografie*, de M. V. Stăureanu.

O notiță redacțională din josul ultimei pagini, semnată de astă dată numai de Bușilă și Stăureanu, anunță ceva pentru „numărul viitor“ al revistei. Acesta însă n'a mai apărut niciodată.

¹⁾ Cu raportul aceluiași revizor, privitor la școalele rurale din Doljiu și Romanați. Din el aflăm și că Ministrul Instrucțiunii impusese printr'o ordonanță ministerială învățătorilor și învățătoarelor „un costum uniform“.

Tot din cuprinsul „Vocei Române“ aflăm că și în cursul anului 1884 s'au ținut conferințe la Clubul Profesoral. Două din ele se găsesc anunțate precum urmează :

La 21 Ianuarie 1884 *Une-altele*, de Preot. D. Brănescu.

La 28 „ „ *Insemnătatea și trebuința bibliotecelor populare*, de M. Străjanu.

Reținem de asemenea o notiță a recenzentului revistei, cu privire la apariția primului număr literar din „România Liberă“ ¹⁾, în care se plânge că ziarul R. L. nu le-a făcut niciodată onoarea de a-i anunța în coloanele sale, deși V. R. la apariția ei și-a făcut datoria față cu el. Apoi adaogă : „Noi, ca simpli profesori secundari din provincie, facem ce putem și noi ca să contribuim la răspândirea instrucțiunii în popor, și ne-ar fi plăcut să auzim ce zic Domnii Profesori din Capitală despre încercările noastre modeste din „Vocea Română“. D-lor însă au primit revista și au tăcut. Nu vom face tot așa, noi cești-lalți la apariția numărului literar al ziarului R. L. Ne vom da și noi cuvântul nostru, deși nerugați și chiar nebăgați în seamă“. Și cele ce urmează apoi sunt aprecieri drepte și foarte măgulitoare pentru „tinerii“ colaboratori ai Numărului Literar. Intre aceștia e și „amicul nostru“ A. V., cunoscut nouă din „Armonia“ ²⁾ și „Convorbiri“ cu poezia sa *La Icoană*, etc., etc.“

Indiferența, din partea ziarului al cărui Director era Laurian, pentru „Vocea Olteniei“ se înțelege ușor. Dacă în prima sa fază această publicație craioveană, condusă în spiritul școalei lui Laurian și de către amicul său personal Fontanini, putea fi simpatcă autorului Dicționarului Limbei Române ; în a doua sa fază, când caută să se emancipeze de această influență, și mai ales în cea de pe urmă, nu se mai putea bucura de acelaș credit și bunăvoință gratuită

¹⁾ Supliment literar al ziarului zilnic „*România Liberă*“, sub Direcția lui A. Tr. Laurian. Apare în București, odată pe săptămână, dela 16 Septembrie până la 4 Noembrie 1884.

²⁾ Ziar săptămânal, ce a apărut la Târgoviște dela Mai 1881 până în Decembrie 1883, la care a colaborat A. V(lahuță), pe atunci profesor la gimnaziul de acolo.

pe lângă magul care supraviețuia propriei sale creațiuni în materie de limbă și ortografie.

Reprezentanții unei generații nouă veneau să îngroașe rândurile celor ce îmbătrâniseră ; zi cu zi tinerețea se îmbulzea la porțile vieții intelectuale ; numărul celor tineri copleșea pe cei bătrâni. Dintre aceștia din urmă, cari mai rămăseseră — afară de Simeon Michălescu — se deduseră cu încetul deoparte, ca să facă loc noilor veniți : Străjan, Bușilă, Buzoianu, Nache Niculescu și Stăureanu. Cu ce sentiment de amărăciune resemnată vor fi privit acei buni bătrâni pe tinerii aceștia nerăbdători și plini de vlagă, cari veneau să-i înlocuiască, pe „tinerii“ aceștia dintre cari trei s'au și dus la cele veșnice și din cari norocul nu ne-a mai păstrat de cât doi : pe profesorii Nache Niculescu și M. Stăureanu, având fiecare din ei mai mult de 35 ani de serviciu în învățământ. Cât despre ceilalți, colaboratori ocazionali sau numai pomeniți în paginile revistei noastre, unul după altul, cu excepția lui Al. Gogu ¹⁾, s'au dus toți după Fontanini.

* * *

Dacă am dat acestei publicații didactice o atențiune mai mare de cum s'ar fi așteptat cititorul, este pentru că *Vocea Română*, cea d'întâi revistă ce a apărut în Oltenia, înfățișează în scurta ei existență un moment deosebit de interesant din istoria culturii noastre în general, a literaturii și limbei noastre în particular : epoca de criză a trecerii dela un curent (cel vechiu latinist) spre altul (cel modernist). Ea va mai fi însemnând că, în trecut cași în vremea de azi, în Craiova cași aiurea, aceiași slujitori modești și harnici, — albine strângătoare de miere într'un stup prea îmbulzit de trântori —, corpul învățătoresc a fost întotdeauna inițiatorul și îndrumătorul oricărei activități culturale în țara noastră.

Pentru Istoria Craiovei, *Vocea Română* este un bogat magazin de documente și informațiuni cu privire la starea culturală a capitalei Olteniei de acum 40 de ani.

C. D. Fortunesen.

¹⁾ A funcționat la Liceu în 1878—79, apoi la Șc. Comercială din Craiova, până când a fost transferat la București, unde se află și acum ca pensionar.

Insemnări din Țara Hațegului

Antichități romane și românești

(urmare)

Faima, pitorescul poziției și afirmația hotărâtă a lui Teoharie Antonescu ¹⁾ că *Cetatea Colțului* este o cetate dacă, încă pe picioare și în zidărie aproape întreg păstrată, m'a dus peste limpezimea Râului Mare la Râu-de-Mori. În marginea de miază-noapte a Ostrovelului (cătun al Râului de Mori) trec prin „Grohoțele”; aci, în desfundătura ogorului, ese cărămidă și piatră romană. Din comună o devotată călăuză mă sue prin cătunul Suseni spre gura Râușorului, care se aruncă mai jos pe dreapta în Râul Mare. De aci începe cetatea munților până 'n vârful stăpânit de Retezat, începând dela gura Râușorului, cu Pojorātu pe

Ruinele Cetății.

dreapta, cu Prisaca pe stânga. Jos, la apă, casa pădurarului contelui Kendeffy; sus, pe un cleanț din coasta Pojorâtului, cetatea „pe care au făcut-o urieșii, cari erau Rumâni” ²⁾;

¹⁾ „Cetatea Sarmizegetuza reconstituită”, p. 30—33.

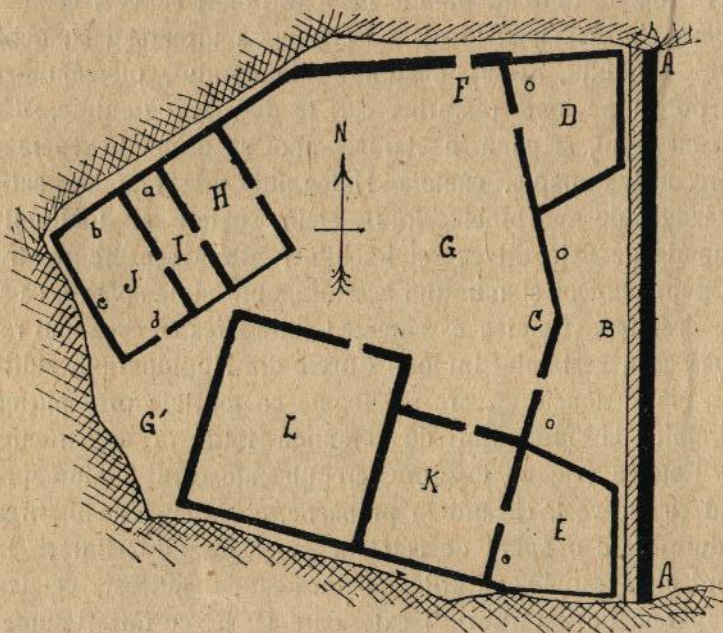
²⁾ Atât ne spune tradiția orală locală, sărăcită astăzi.

iar în fața ei, la poalele Prisăcii „mânăstirea”. Greu e urcușul pentru noi, înpovorați numai cu sticla cu apă, mai ales că nu ținem numai drumul șerpuit, ci o tăem și peste el, ca să ajungem mai repede la poarta cetății. Cleanțul pe care e zidită se rupe în prăpastie spre miazăzi către Retezat; spre apus, căzând în albia Râușorului, numai din spre răsărit poți veni, și în parte spre miază-noapte este ceva loc de umblat. Înainte de a te hotărî să vezi cetatea, adevărat s'o cercetezi, locul te ispitește să urmărești cu ochii firul drumului, în sus dealungul Râușorului, pierzându-se în poteci pe toate plaiurile, cari te duc fără greutate, dar nu cu carul, și până 'n „țară”, — apoi să prinzi în vedere și spre miază-noapte, câmpia Hațegului presărată de sat, brăzdată de ape binefăcătoare, și în spatele ei înălțimile împădurite dela Silvașe și Răchitova. Bună așezare pentru stăpânul luncei și munților acestora, bună și de apărare ca și de desfătare. Cetatea e măreață! Întinderea ei, ceva mai redusă ca a castelului lui Ioan Corvin din Hunidoara. E zidită din piatra stâncii pe care stă, legată cu mortal; prea puțină cărămidă și sfărâmaturi de cărămidă intră în construcție.

Cetatea este un exagon neregulat, ale cărui 2 laturi spre sud și sud-vest, căzând în prăpastie, n'au nevoie de întărirea zidului care o apără de celelalte părți, lăsând 2 intrări, la nord și la est. În colțurile de nord-est și sud-est, cetatea e apărată de 2 turnuri ¹⁾ exterioare D. E., cu intrări numai prin curte. Partea esențială a cetății o alcătuește turnul pătrat din curte. Partea esențială a cetății o alcătuește turnul pătrat din curte, cu ziduri de 1 m. grosime, latura interioară a pătratului fiind de 4 m. Se cunoaște că turnul a avut 3 etaje; are două ferestre arcuite sus, una dând privirea spre câmpia Hațegului, alta spre Valea Râușorului. Ferestrele închise într'un chenar, din 3 pietre cioplite, sunt îngustate sus și jos de lespezi zidite cu mortal, lăsând un gol dreptunghiular, despărțit prin 2 lespezi așezate vertical,

¹⁾ Unul din aceste turnuri e un pentagon neregulat, un patrulater, cum e în planul reprodus după Teoh. Antonescu. Vezi planul din pagina ce urmează.

în 3 ferestruți mici; la baza chenarului, de o parte și de alta, 2 berbeci de piatră ies afară din zid, spre interior. Între acest turn și colțul sud-estic al curții este o cameră (K); în colțul nord-vestic al curții alte 3 camere (J, I, H); în camere și turnuri se văd urmele bârnelor de stejar; o bârnă este bine conservată sus pe zidul înconjurător, lângă poarta nordică (la dreapta cum intri în cetate), se păstrează un

Planul ruinelor de la Colțea.

horn de cuptor, încă cu funingine groasă pe el, dovada unei alte camere exterioare, acum neexistentă. Curtea are formă neregulată, măsurând între ziduri dela 1 m. 50—7 m. Pe ziduri sunt multe semnături, mai ales de după 1848; am citit una din 1813; alta „Szabo Istvan, 1795”.

Aceasta este cetatea.

Nu poate fi decât intuiția adevărului ceiașe ne spune Iung.: „Din Sarmizegetuza Dacă, drumurile duceau mult mai puțin către interiorul Daciei, de a lungul Mureșului, ca cele Romane de mai târziu, decât peste munți....; aci dearându-se găseau întărituri, unde în caz de primejdie

Dacii își asigurau familia și vitele... Aceste vechi drumuri, întărituri și sălașe ferite, par să fi jucat un rol și în desnădăjduita luptă din urmă a Dacilor. Fiecare din aceste „cetăți” a fost cu multă chibzuință așezată... Cetățile de refugiu zidite de Daci în aceste ținuturi ferite, odată intrate în stăpânirea Romanilor, sigur că aceștia nu puteau fi siliți să le folosească: ei și-au așternut pe dată, cu ramificații în toate părțile, drumul mare de legătură dealungul Văii Mureșului. Drumurile peste munți și-au pierdut însemnătatea; populațiunea indigenă însă putea, din veche obișnuință, să le folosească, și în caz de răscoală să se apere în vechile cetăți. În acest caz siguranța coloniei Ulpia Traiana Sarmizegetuza și înfloritoarea vale a Hațegului ar fi fost strașnic primejduite... Romanii nu le-au distrus, ci le-au paralizat și au așteptat să se dărapene, așezând alături de ele altele noi și ale lor!!¹⁾.

La Răsărit de Cetate e un loc în pădure numit *Jidovina* unde, ca peste tot în Dacia noastră, nu pot fi decât urmele sălășluirii Jidovilor, sau cărturărește, Romanilor; iar pe malul Râului-Mare, spre nord de comună, avem „*Grohoțelele*” de cari am pomenit.

Nimic mai potrivit ca să poți afirma că la Cetatea Colțului avem un exemplu clasic al faptelor pe cari ni le dă Iung. Și așa crede și Teoharie Antonescu, convins că aci trebuie localizată cetatea din scena CXI de pe Columna lui Traian. Cu toate acestea, deși Dacii au avut, poate, chiar pe același cleanț cetatea lor, cetatea de astăzi, nedărpănată, cum așteptau Romanii să le vadă pe cele dace; din potrivă, păstrată, cu zidurile de înconjur, cu turnurile înalte mai mult de 16 m., cu camerele și cu funinginea pe horn, cu calitatea cărămizii din construcție²⁾, cu factura ferestrelor, ne dă intuiția unei cetăți din timpuri mai noi, cari, cu cercetări se pot determina. *Aici a domnit un stăpân me-*

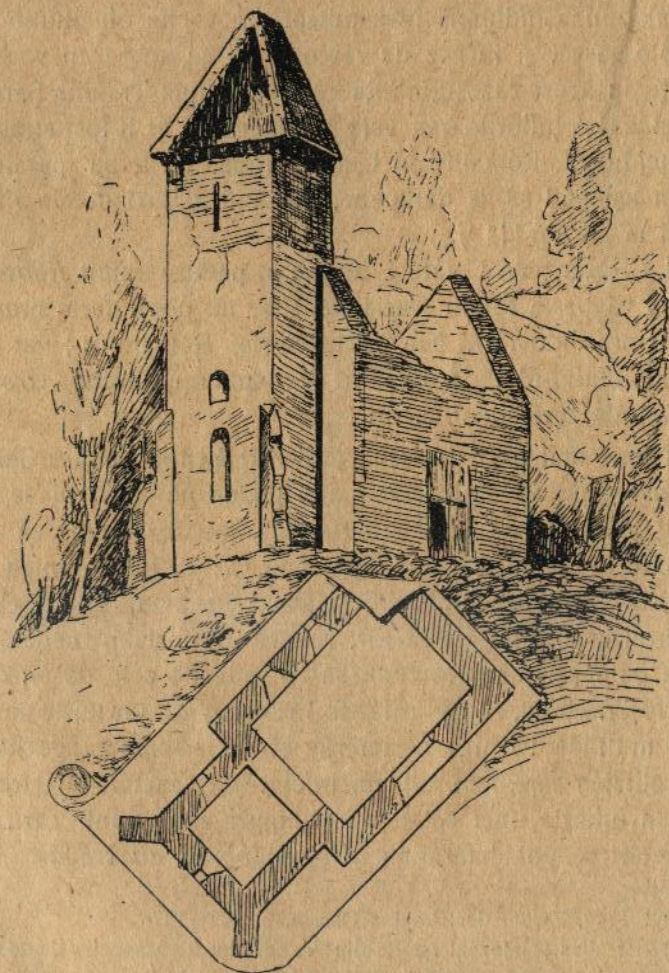
¹⁾ I. Iung, *Fasten der Provinz Dacien*, p. 142—147.

²⁾ Am adus la muzeul istoric din T.-Severin 2 cărămizi dela cetate, cari pot servi cunoșcătorilor evoluției fabricațiunii cărămizii.

dleval al Văii Hațegului, apărându-se pe sine și cu iobagii Români țara.

* * *

Pe povârnișul coastei prăpăstioase ne înturnăm la Casa pădurarului, ca să trecem peste Râușor la „mănăstire”. În „Diecesa Lugoșului” cetim : „În filia Suseni, la poalele pădurii, se află o mănăstire, dară călugării au locuit în altă vale, unde au avut și stupină. Deasupra locului mănăstirii e Cetatea Colții, pe o stâncă, din timpul Turcilor”. Mai

Ruinele și planul mănăstirii Cetății.

mult n'am putut afla din sat decât că la 1916, după intrarea noastră în războiu și după ce autoritățile ridicaseră pe preotul comunei, jandarmii unguri au împușcat în sfînții mănăstirii.

Iată ce este mănăstirea : un turn dreptunghiular de apărare, construit din aceeași piatră de stâncă și mortal ca Cetatea de Sus, și probabil în acelaș timp, vârfuit într'o piramidă patriungiulară, cu o ferestrue gotică în zidul de răsărit, alta mai scundă deasupra acesteia și o a treia îngustă în partea superioară a acelu mare zid ; are în interior 4 m./3 m. Turnul s'a transformat mai târziu în altar, dobândind o boltitură foarte subțire, din aceleași lespezi de stâncă, cu puțin mai înaltă decât ușa spartă în zidul apusan, care îl pune în legătură cu naosul construit în urmă ; acesta este un patrulater de 7 m./4.50, acum în întregime descoperit, cu o singură intrare dinspre nord. În altarul-turn s'au practicat 3 firizi : una mare, boltită, pornind dela pardoseală, de circa 1 m. 50/1 m., iar în adâncime 0 m. 50, pictată ; a doua, pătrată, ridicată mai sus de pardoseală, podită cu o lespede de marmură, cu chenar, (poate o inscripție romană ștearsă) și această firidă este pictată ; a treia firidă din altare este tot pătrată și așezată mai jos ca precedenta. Iar în naos este o firidă pictată de circa 1 m. 50/1 m. 40, boltită, în peretele nordic.

Mănăstirea a avut o frumoasă pictură bizantină. Se păstrează *Scene din viața Domnului Hristos*, de pildă Hristos pe lac, întinzând mâna apostolului care eșise din barcă să meargă și el ca învățătorul, dar care neavând toată credința, se afundă ; ceilalți apostoli sunt în luntre ; apoi *Sf. Troiță* înfățișată prin 3 chipuri de îngeri, într'un interior ; un *admirabil cap în medalion al Domnului Hristos*, deasupra zidului turnului. În altar am citit numele sfinților zugrăviți, scrise cu slove cirilice : „*S-tu Grigorie*” și „*S-tu Vasile*” și „*S-tu Ioan Zlatoustu*” etc. În altar plouă prin spărturile boltituri de piatră.

Păcat și de acest avut de artă și trecut românesc, care se dăramă.

* * *

Bogat a trebuit să fie, în trecutul îndepărtat, acest ținut al Hațegului în monumente de artă, înflorite din ortodoxia credinței nostre strămoșești. Azi, aproape de a rândul, nici ruinele n'au mai rămas din ea, ci numai șterse amintiri păstrate prin cărțurari, sau mai rar chipuri de sfinți, lăsați descoperiți să-i biciuiască—pentru noui cununi de martiri—, ploaia, zloata și vânturile.

In satul Râul de Mori, alt chip de biserică pustiită, fără acoperământ, ne chiamă în marea curte a conacului de aici al familiei Kendeffy: un altar mai îngust (3 m. 50/5 m.), cu ușe în mijlocul zidului de apus; în mijlocul zidului de miazănoapte al naosului mai este azi o ușe de serviciu,—sfânta biserică slujind pentru diferite trebuințe gospodărești ale proprietarului: *naosul este transformat în varniță*.

Prigonirea bisericeii strămoșești de către puternicii depe vremuri este de dată veche și fără curmare. Așa „încă înainte de 1700 familia Kendeffy a ocupat biserica cea frumoasă a Românilor din *Sânta Măria Orlea* și a prefăcut-o în calvină”¹⁾. Dovadă a silniciei rămân însă până astăzi două *straturi de pictură bizantină* ivite de sub coaja căzută a varului care le-a acoperit. La unul din sfinți am citit în slove cirile numele evanghelistului Mateiu²⁾.

Biserici române cotropite de Calvinii au fost multe în Țara Hațegului. Chiar în *Hațeg*, la 1630 Românii au fost siliți să le cedeze biserica, ridicându-și alta micuță de lemn³⁾, și tot așa în Clopotiva⁴⁾. Urmă a ortodoxiei prigonite este și poarta izolată cu turn, rămasă în ograda bisericii din *Peșteana*, având frumos zugrăvit sub boltitură *chipul fecioarei Maria* cu pruncul în brațe⁵⁾.

¹⁾ Vd. Diecesa Lugojului — Șematism istoric pag. 455.

²⁾ Și în această biserică se păstrează suflul vieții romane, în fragmentele de colonne și de inscripții latine, tăiate spre a li se da altă întrebuințare și păstrate în corul bisericii.

³⁾ Vd. Diecesa Lugojului, pag. 442.

⁴⁾ Ibidem, pag. 517.

⁵⁾ Vd. mai sus, la „Peșteana” pag. 186.

Dar cel mai de seamă altar de închinare al creștinilor din Țara Hațegului pare să fi fost *străvechea mănăstire din Prislopul Silvașului*, așezată la N.-V. de orașelul Hațeg pe o șea de dealuri împădurite, poieniță răcorită de isvorul de lângă mănăstire. La acest isvor vin să se răcorească coșaii fânețelor vecine; la el își află plăcuta odihnă și întremare pelerinul sosit să se închine în singurătatea altarului la icoana făcătoare de minuni a Fecioarei Maria.

Ctitorul dintâiu al mănăstirii a fost „*popa*” *Nicodim*, acela care în a doua jumătate a veacului al 14-lea a întemeiat în Țara Românească și Vodița și Tismana, care ne-a adus „spiritul călugăresc de cărțurare din Atos,—un sfânt al muncii, al organizării și binefacerilor culturale”¹⁾. Pe Sfântul Nicodim îl știe de întemeetor și cronica din veacul al 18-lea cunoscută sub titlul de „*Plângerea Sfintei Mănăstiri a Silvașului din eparhia Hațegului*”²⁾.

Eră așa de firească urmare a spiritului din acea vreme așezarea noii mănăstiri pe Prislopul „*Silvașului*”, la îndemâna creștinilor Români din amândouă părțile Hațegului și Cernii Inidoarei, când vecinii lor „*depe Jiuri*”, de dincoace și de dincolo de Carpați, își aflau mulțămîntă sufletească la Tismana din ținutul Jiului de sus.

Urmele acestei prime vieți în afară de tradiția orală s'au șters însă cu totul la Prislopul Silvașului; rămâne în schimb vie amintirea celei de a doua ctitorii a *Zamfirei*, *fica Voievodului Țării Românești Moise* (1529—August 1530), tăiat în lupta dela Vișoara de urmașul lui, Vlad VII³⁾. Zamfira crește în Ardeal, unde se căsătorește în două rânduri și primește însemnate posesiuni în județul Hunedoarei, sprinind și întărind credința străbună. Ea ar fi ctitorița bisericii din *Dănsuș*⁴⁾ de care am vorbit mai sus și a fost înteme-

¹⁾ Vd. Iorga — Ist. Bisericii Românești Vol. I p. 40; și Ist. Rom. din Ardeal și Ungaria Vol. I p. 92.

²⁾ Vd. Diecesa Lugojului — Șematism istoric pag. 467.

³⁾ Vd. Iorga, Geschichte des R. V. vol. I p. 376.

⁴⁾ Vd. Iorga, Ist. Bis. Rom. vol. I p. 139 și Neamul Rom. în Ardeal pag. 283—289.

etoarea pentru a doua oară a M-rei Prislopului, unde se află înmormântată, și căreia i-a redat strălucirea precizată în următoarele versuri ale croniciei „Plângerea S-tei Mănăstiri a Silvașului“:

O Doamnă mare și vestită,
Zamfira cea purururea pomenită,
Fata lui Moise Voivod din București,
Din neamul marilor Basarabești,
La anul cinci sute douăzeci peste o mie¹⁾
Mi-a pus a doua oară temelie,
Nouă, frumoasă, de piatră,
Prea foarte înfrumusețată
Și cu zid înconjurată;
M'a înzestrat cu moșii,
Cu sate și cu vii
Și cu odoare m'a împodobit,
Întru tot desăvârșit.

Pe mormântul Zamfirei, în tinda bisericii la dreapta, este o lespede de piatră cu două inscripții în limba latină: una, înpresurând lespede pe firul chenarului; a doua, în partea superioară, având săpat un vultur cu aripile întinse și cu crucea în cioc stând pe o stâncă. Pe chenarul lepezii stă scris:

*Saphyra filia Moishi pri(n)cipis Transalpinorum relictă
Magci Stanislai Nisowski moritur.... anno 1580 die mensis
Martii, anno aetatis suae XLIII²⁾.*

Cea de a doua inscripție latină este o proslăvire a răposatei în distihuri elegiace:

*Saphira, Moisini Ducis inclita filia, tandem
Hoc posuit moriens flebile corpus humo.
Keserio imprimis uxor dulcissima clausit
Lumina; fit consors deinde, Nisowski, tua.
Si genus excutias nihil hac mage nobile Sub Trans-
Alpino terra Valacha polo videt.*

¹⁾ Data cronicarului este greșită.

²⁾ Trebuie să fie o greșală a cioplitorului în loc de LXIII, întrucât dela moartea tatălui ei trecuseră 50 de ani.

*Huic avis¹⁾ et genitor princeps; si caetera spectes
Hulus maesta virum Dacia utrumque genuit.
Tu quicumque vides Saphira hec²⁾ monumenta venuste³⁾
Saphira dic Saphir nomine digna fuit.*

Adecă:

*Saphira, vestită fică a Voevodului Moise,
In această humă și-a lăsat murind trupul jelit.
Întăiu lui Keseriu soție prea dulce i-a închis
Pleoapele, întovărășindu-se apoi cu tine, Nisowski.
De-i cercetezi neamul, ceva mai nobil ca ea
Nu vede țara română sub cerul de peste Carpați⁴⁾.
A avut moș și tată voievozi; iar dacă te uiți și la celelalte,
Dacia îndurerată i-a dat pe cei doi soți.
Tu, care vezi acest mormânt al fericitei Saphira,
Spune că vrednică a fost Saphira de numele de Saphir.*

În inscripțiile latine se precizează deci: 1) anul morții Zamfirii, 1580, luna Martie; 2) că e fica lui Moise, Voevodul Țării Românești — principis Transalpinorum —; 3) că a fost căsătorită de 2 ori: cu Keseriu, pe care l-a înmormântat ea, și cu Stanislau Nisowsky⁵⁾.

Cum se cuvenea la mormântul unei pravoslavnice creștine, rămasă credincioasă mărturisirii botezului ei, deși căsătorită cu soți de alt rit; cum ce cuvenea mai ales unei ctitorițe de lăcașuri sfinte, mormântul Zamfirei avea deslușit în cuvinte mai cumpătate, rostul vieții pământești și ceasul pristăvirii, în limba slavă a cărților sfinte depe vremea ei. Se păstrează în biserică 4 fragmente din inscripția slavă, săpată în câte 2 rânduri pe cele 4 laturi ale unei rame de

¹⁾ *Avis* în loc de *avus*; este vorba de Vladislav III, tatăl lui Moise care a domnit între 1523 - Dec. 1525.

²⁾ Sic, în loc de *Saphirae haec*.

³⁾ În loc de *Venustae*, afară dacă nu-l luăm ca vocativ, adresându-se călătorului.

⁴⁾ Privind din Ardeal.

⁵⁾ În aceste inscripții nu se vede un al treilea soț „pretendent la tronul Ardealului, Paul Markhazy“. Vd. Iorga, Ist. Rom. din Ardeal și Ungaria, vol. I p. 155, 156.

piatră ce trebuie să fi împresurat mormântul; două din fragmente sunt de colțuri, cu parte din inscripția a câte 2 laturi; alte două fragmente sunt numai din câte o latură. Lipsesc deci două colțuri și din lungimea tuturor laturilor¹⁾. Cu ceiace știm din inscripția latină, esențialul se întărește și prin cea slavă:

Raba Velicago gsdna lo Moi(si) . . .

Voe . . . (leat)a gcna 1580 mșta Martia.

Adecă: *Roaba . . . Marelui Domn lo Moise . . . Voievod . . .*
(a pristăvit) în leatul Domnului 1580 luna Martie²⁾.

* * *

Un alt chip mare care nu se șterge din amintirea și venerațiunea „poporului din preajma Silvașelor, este acela al Sfântului Ion dela Prislop“. La apus de mănăstire, urcând pe „sub coasta muntelui, la un loc mai prăpăstios dai de peștera sfântului“, o chilie scobită în stâncă, unde în reculegere neturburată, sfântul se putea bucura de atingerea cu Dumnezeuirea.

Moăștele Sfântului nu s'au putut bucura aici de odihna de veci, ca ale lui Nicodim la Tismana, metropola Prislopului. De absența lor se cunosc de vinovați Silvășenii, cari l-ar fi vândut pe arginți, „în țară“, ceea ce ar fi pricina vieții lor trudite, iar pe de altă parte a belșugului și norocirii celor „din țară“. Așa spun ei, mai mult însă: se face vinovați că l-ar fi și omorât, ca să-l vândă. La temeiul acestei legende trebuie să stea violențele turburărilor religioase din vremuri mai vechi de propagandă calvină, ca și din acelea mai noi de după 1700, vremuri de luptă de multe ori

¹⁾ Avem părerea de rău că n'am putut reproduce aci și desenul luat.

²⁾ Am dat aci în litere latine numai cuvintele pe cari le-am deslușit în întregime.

crâncenă între ortodoxia care nu se hotărâ să se lase alungată și „Sfânta unire“ cu tari propte dela cârmuire¹⁾.

Cine este acest „Sfânt“ Ion? Un egumen al Prislopului Ion, hirotonit în Țara Românească, este numit la 20 Martie 1585 episcop pentru părțile de miază-zi ale Ardealului cari nu intrau în diecesa celui alt episcop de rit grecesc, Spiridon. Prislopul se ridicase la însemnătatea de scaun episcopal la 12 Sept. 1572, când Eftimie, egumenul venit dela M-rea Neamțului din Moldova, este numit episcop; după Eftimie mai țin cârja de episcop în Prislop: Cristofor, fost episcop la Gioagiu, Ghenadie și din 1585 Ioan, fost egumen al mănăstirei. În 1595 Mihaiu Viteazu, după ce prin tratatul încheat cu Sigismund, principele Ardealului, supusese scaunului arhiepiscopal din Târgoviște întreaga biserică a Ardealului, obține dela acelaș Sigismund, să clădească la Alba-Iulia, pe deal lângă cetate, o mănăstire pentru *Vlădica Ioan*, „bărbat smerit, binefăcător și sfânt“ după mărturia lui Petru Movilă²⁾. După moartea lui Mihaiu se pierde urma lui Ioan, cel dintâiu episcop de Bălgrad (Alba-Iulia). Cronica lui Șincai, la anul 1605, la asediul Satmarului, vorbește de „un Vlădică om mic, cu părul lung, cu un paloș nemțesc, nici da în zadar, nici totdeauna nemerea, până ce împușcat tocmai

¹⁾ Mănăstirea pare a fi trecut la Unire la 1700; dar în 1744 se așează în ea un episcop neunit; la 15 Mr. 1746 însă Maria Tereza poruncește ca „călugării vagabonzi“ să se scoată din țară; la 18 Iunie 1747 se hotărăște ca „pseudo episcopul“ din Silvaș și alții să fie prinși și pedepsiți. În 1762 „în urma turburărilor religioase înscenate cu furie de către călugărul Sofronie... călugării mănăstirei... încă au căzut jertfă ispitelor de a deficiă. Episcopul Aron propuse ca cel puțin corifeli (din Prislop) Varlaam și Inocenție să fie duși sub clausură la Blaj, ceilalți să fie scoși din mănăstire și din țară ca unii cari deși născuți în Ardeal, dară din pruncie au fost crescuți în mănăstirile de sub stăpânirea turcească. Generalul Kuccow... a dat ordin oficialelor comitatului să dărâme și cu foc să nimicească mănăstirea. Dispozițiunea aceasta s'a și împlinit“. Vd. Diecesa Lugojului pag. 470—473.

²⁾ Vd. Iorga, *Inst. Rom. din Ardeal și Ungaria*, vol. I p. 179—201, Diecesa Lugojului pag. 469—470.

prin mijloc¹⁾ căzu¹⁾. Domnul Iorga se întreabă dacă pașnicul Ioan, isgonit din mănăstirea sa și prigonit, putea să aibă tragerea de inimă să lupte pentru Basta la asediul Satmarului²⁾. Oricum, acest „bărbat sfânt”, care a avut în Prislop așa de îndelungată păstorie întâiu ca egumen, apoi episcop, spre a ajunge la mănăstirea pentru el clădită de Mihaiu în Alba-Iulia, „primul arhipăstor canonic al Românilor de peste munți”, — a avut însușirile sufletești de a lăsa după el credința că a fost sfânt. În Șematismul Istoric al Diecesei Lugojului se mai vorbește de un călugăr „cu numele Ioan, de naștere din Silvaș, carele s'a retras într'o chilie săpată în stâncă din apropierea mănăstirii, ce și azi se numește Chilia Sântului”.

* * *

Aceasta a fost epoca cea mai de strălucire a mănăstirii, când după înfrumusețarea și înzestrarea ei prin pietatea Zamfirei — venită, ca și Nicodim întemeietorul, de peste munți — se întărește prin autoritatea spirituală ce-i împrumută egumenii și episcopii, veniți și ei tot de peste munți, sau împrumutându-și de acolo sfințenia. Apoi însemnătatea ei scade, până când turburările religioase din veacul al XVIII îi dărâmă și arde zidurile. Dar tocmai din această epocă de turburare își păstrează una din cele mai mândre podoabe cu care se fălește azi, „Doamna noastră din Prislop”, icoana făcătoare de minuni a Fecioarei cu Pruncul, a cărei reproducere o dăm în pagina următoare. Icoana se vede a fi opera unui zugrav, meșter în pictura bizantină, venit din Țara Românească, cum de pildă acel „Nicolae zugrav de Țara Rumânească, Nicolaus pictor”, pe care-l găsim semnând așa în 1770 o icoană la Ghelari. Icoana din Prislop este din 1752 și are pe dos versurile:

¹⁾ Vd. Iorga Inst. Biserici Românești vol. I pag. 222—223.

²⁾ Vd. Iorga Inst. Rom. din Ardeal și Ungaria vol. I p. 223.

*O Fecioară prealăudată,
Tu ești Maică adevărată,
Că ții în Sfintele tale brațe
Filul din Sfânta Troiță.
Pre acesta, Maică, l-ai născut
Și fecioară curată ai rămănut.
Ești de Dumnezeu Născătoare
Și lumii folositoare.*

Icoana de Prislop.

În tindă se mai păstrează un frumos fragment de pictură bizantină, în colo biserica este văruiată; deasupra ușii de intrare în biserică, afară, este zugrăvit Sf. Ioan Bogoslov (evangelistul) stând pe tron și având de a dreapta și de a stânga câte un înger: este sfântul al cărui hram îl prăznuiește mănăstirea.

De mai multe ori ruinată și refăcută, mănăstirea își păs-

trează stilul bizantin: o clădire modestă, fără alte podoabe arhitecturale decât apsidele altarului și naosului, iar deasupra turla octogonală cu ferestre pe toate fețele.

Unde altă dată eră școală de preoție, astăzi tot mai este locuința luminoasă, cu pridvor, a Starețului, care are de ajutor un călugăr, iar pentru traiu puțină livadă unde paște vaca. Din puținul ce i-a rămas din înzestrările Doamnei Zamfira, Starețul cultivat și apropiat sufletește te poate încă imbiă să guști cu el la isvor laptele covăsit, răcorit într-o parte a fântânii. Din vechile ziduri împrejmuitoare de care vorbește cronica n'am mai văzut nimic.

Prin fânețe, prin pădure și livezi, cobor în răcoarea serii spre casa bucuroasă de oaspeți a părintelui din Taștea și mă bucur în sufletul meu de ceasul acesta în care, fără grije de străinul fost stăpân, colind singur, eu venit „din țară”, pe unde pentru rosturi mai mari a colindat prin veacul al 16-lea egumenul Eftimie dela M-reă Neamțului ca să rămăie la Prislop și să ajungă și episcop,—pe unde Ermonahul Simon din Mănăstirea Neamțul „ot Moldovska Zemle” veniă la 1572 cu un triod să-l ducă mănăstirii din Plosca, triod întreg scris pe foi de pergament și aflat acum la biserica din Inidoara. Cu înpreunarea acestor amintiri, sub creștetul din față al Retezatului, crește în închipuire și strălucirea trecută a Prislopului lui Nicodim, care din fică a Tismanii ajunge la rândul ei metropola mănăstirii Plosca,—și crește strălucirea din vremuri străvechi a feericei văi a Hațegului, din care în apusul soarelui se ridică mirajul metropolei neamului nostru întreg, al Sarmizegetuzei.

Al. Bărcăcilă.

9. VI. 1923. T.-Severin.

Onomasticon românesc

Nume personale cu însemnarea: „darul lui Dumnezeu, al lui Cristos”.

Intr-o vreme se credea că o familie lipsită de copii este pedepsită de Dumnezeu. Urma deci rugăciuni peste rugăciuni, zi și noapte, doar s'o îndura bunul Dumnezeu să dăruiască soților măcar un copil.

Împărați trimeteau după toți învățații și vracii împărățiilor lor, ba dau de veste și în împărățiile vecine, făgăduind bogății nemăsurate și înscăunare în dregătorii mari, sau chiar jumătate din împărăție, cui s'ar găsi să dea împărătesei vre-o buruiiană sau vre-un leac, ca să nască un copil. Și te miri din ce împărăteasa rămânea însărcinată, „purcedea grea”. Iar la nașterea pruncului și la botez petrecerile țineau cu săptămânile.

Cam astfel sună începutul multor basme și povești românești.

Și azi nașterea unui copil este binevenită, mai cu seamă când copilul este întâiul născut și când atât mama cât și copilul sunt sănătoși.

Sunt familii care s'au bucurat cam des de nașterea copiilor, familii binecuvântate, pentru cari urarea preotului la celebrarea cununiei „creșteți și vă înmulțiți” n'a rămas neîmplinită.

Totuși lumea se plânge că doi, trei copii sunt o povară pentru familie; femeile care nu fac copii sunt invidiate de cele cari fac. Adeseaori auzi: ai copii, ai necazuri, ai inimă rea. Chiar mama a unul sau doi copii o să-ți spună odată: cine are, să-i trăiască; cine n'are, să nu-i dorească! De intervențiunea vracilor nici vorbă.

La țară numărul mare de copii e primit, mai ales când părinții au cu ce-i hrăni, sau posedă o bucățică de pământ. Acolo un copil reprezintă două brațe de muncă.

Românul zice: mulțimea copiilor, bucuria omului. Câtă vreme soții sunt tineri și sănătoși, nu pierde nădejdea de a

dobândi odrasle; trecând însă câți-va ani de la căsătorie, femeia începe a umbla pe la babe și vraci.

Cine dorește să știe ce este în stare să facă o țarancă spre a dobândi măcar un copil, să citească „Nașterea la Români”, studiu etnografic de S. Fl. Marian, sau măcar broșura d-lui Artur Gorovei „Datinele noastre la naștere” (No. 53 din Biblioteca Minervei).

Ca amintire din vremurile când copiii erau priviți ca darul lui Dumnezeu, avem numele personale ca Ioan (în documente Ion sau Iuon).

Numele acesta îl întâlnim în Vechiul Testament; l'a purtat copilul lui Zaharia și al Elisabetei, cunoscut mai târziu cu numele de Ioan Botezătorul. Din limba ebraică a trecut în cea elenă, din cea elenă în cea latină și apoi din latină în limbile slave și neolatine.

Ebraic „Iehohanan” este o formulă de mulțumire, cu însemnarea „mulțumită lui Dumnezeu”; literal: Iehovah este foarte favorabil.

Iehohanan, prin prescurtare Iohanan, înseamnă deci: darul lui Dumnezeu. Ca nume era plăcut Ebreilor.

Vechiul Testament ne explică în ce împrejurări s'a născut fiul lui Zaharia și al Elisabetei și cum a căpătat numele Ioan. „Fost-a un preot oarecare cu numele de Zaharia și avea femeie cu numele de Elisabeta. Amândoi erau drepti înaintea lui Dumnezeu, umblând curați în toate poruncile și hotărârile Domnului. Și n'aveau copil de oarece Elisabeta era stearpă și amândoi se găseau înaintați în zilele lor.

Pe când Zaharia săvârșia înaintea lui Dumnezeu cele preoțești, i se arătă un înger al Dumnului și-i zise: Nu te teme Zaharia, căci rugăciunea ta a fost ascultată și femeia ta Elisabeta îți va naște un fiu și vei numi numele lui Ioan. Și va fi pentru tine bucurie și veselie și mulți se vor bucura de ceea ce va fi el.” Evang. Luca, Cap. I, 5—15.

La acestea se mai adaogă ceea ce spune Evang. Ioan, Cap. I, 6 „Fost-a un om trimes de la Dumnezeu, al cărui nume era Ioan”, și ne putem da bine seama că, în vremea

când religiunea era baza familiei, alt nume mai potrivit pentru un copil născut din părinți bătrâni nu s'ar fi găsit.

În edițiunea elenă a Vechiului Testament Iohanan a deveni Ἰωάννης, la Vulgata Ioannes, tot așa și la scriitorii bisericești mai vechi. La scriitorii bisericești mai noi găsim însă Iohannes.

Numele Ioan e foarte răspândit la Români și are o mulțime de forme desmierdătoare¹⁾. Tocmai aceasta ne dovedește vechimea numelui.

Se naște întrebarea: Românii — când s'au creștinat — primind numele Ioan, erau conștienți de însemnarea lui, sau l-au primit ca nume biblic, deci tradițional?

E probabil că Românii au fost conștienți de însemnarea numelui. Găsim câteva reminiscențe în basme:

1. „Era o mătușă și un unchiaș, către bătrânețe făcură un copil, pe care-l botezară Ion”. I. C. Fundescu. Basme vol. I, ed. 4-a 1897 p. 119 (Basmul Ion Buzdugan).

2. „O iapă, în loc de mână, a făcut un băiat ca toți băieții, minunăție nemai văzută, nemai auzită, nici până atunci de la începutul lumii, și nici de atunci încoa. Copilul a fost botezat cu numele Ion Făt-frumos, fiul Epei”. N. Mateescu: Povești alese, partea I, p. 2—3.

* * *

Mai tâziu nimeni nu s'a mai gândit la înțelesul primitiv al numelui Ioan, ci la persoana biblică cea mai de seamă, care a purtat acest nume. De aci încolo numele Ioan a devenit tradițional și a căpătat o altă însemnare: creștin.

Cam aceasta ar rezulta din cele ce urmează.

1. „O femeie supărăcioasă din cale-afară, într'o zi venindu-i rău din pricina sarcinii, dădu drumul gurii fără să judece: pruncul ce se va naște din mine să fie dăruit ucigașului. A născut un băiat care a fost mai târziu botezat

¹⁾ Ioniță, Niță, Nițu, Nițucă, Onea, Onete, Onu, Onel, Onișor, Oncea, Oncu, Oană, Oancea, Onciu, Vanciu la Aromâni, Iancu, Iencuț, Iencușor, Ienculeț, Ionel, Ionică, Ionaș, Ionașcu, Nică, Nicu, Nicuță, Nicuțu, Cuță; Oana nume de femeie.

de Dumnezeu și sfântul Petre. A primit numele Ionică Făt-frumos, finul lui Dumnezeu". N. Mateescu: Povești alese, partea I, 106—107.

Distingem aci: a) că prin botez copilul s'a lepădat de Satana; b) a trecut, prin botez, din puterea Satanei în puterea lui Dumnezeu. De aceea insistă povestitorul asupra apozitiunii „finului lui Dumnezeu".

2. „La Bobotează femeile răstoarnă aghiasmă pe mormintele copiilor născuți morți, cu credință că prin aceasta *li botează și le pune și numele Ion*". Com. Epureni, jud. Tutova.¹⁾

3. „A fost odată aici în sat la noi unul; numele nu i-l știm, că a trăit tare de mult și nici în cartea satului nu stă scris. *Ci noi să-l botezăm, așa de a doua oară și să-i zicem nenea Ion*". T. Pamfil, Un tăciune și-un cărbune pag. 59.

* * *

După schisma dintre biserica creștină occidentală și cea creștină orientală, pare că înțelesul de creștin a rămas strâns legat de numele Ioan. Și așa s'ar explica de ce Domnii Țări Românești (și după ei cei ai Moldovei), ca urmași ai Asaneștilor, *voind să exprime ortodoxia lor*, se numiau toți Ioan, prescurtat Iō, iar în actele lor redactate latinește Iohannes. E de notat că Iō era precedat de semnul crucii.

În sprijinul acestei păreri aducem două pasagii:

1. În notele marginale ale lui Walther la opera sa *Res gestae Michaelis* (ap. A. Papiu Ilarian: *Tesaur de monummente istorice* vol. I, p. 53) găsim: Ion, idem est christianus, quo nomine Palatinus iste propter devotionem gaudet et ab ignaris Ioannis quasi praenomine appellatur, adică *Ion* are aceeași însemnare ca și *creștin*, de care nume se bucură acest Domn (Mihai Viteazul) din pricina credinței sale, și cei necunoscători îl numesc Ioan, ca și cum ar fi un nume de botez".

¹⁾ Apud Hasdeu Etym. Magnum Rom. 503. Vezi și Marian: Nașterea la Români. pag. 80.

2. Sommer, dascălul de la Cotnar, în opera sa *Vita Iacobi Despotae Moldavarum reguli etc. Witebergae 1587* p. 30 scrie că, Iacob Eraclid Despotul devenind domn al Moldovei și-a schimbat numele de Iacob în acel de Ioan: „coronas ex auro duas fabricari curavit, quarum unam, festo apud Valachos, die, qui in Graecorum fosis est Epiphania, capiti imposuit pro Iacobo Ioannes appellari coeptus, quod usu apud illos receptum sit dominis novis mutare nomen". Și-a schimbat numele, nu fiindcă era obiceiul la Moldoveni să dea alt nume domnitorilor noi, ci din altă pricină. Acest Iacob Basilicos Eraclid Despotul era un grec aventurier de lege protestantă. Ca să se facă iubit de poporul moldovean — de a cărui religie își bătea joc — și-a schimbat el numele de Iacob în acela de Ioan, care însemna creștin ortodox. Schimbarea numelui a făcut-o când i s'a citit molitva de domnie, alegând cam într'adins ziua de Bobotează.

Insist asupra cuvintelor „creștin ortodox", fiindcă pe creștinii de alte confesiuni României îi numeau Letin, liftă, de altă lege, papistaș, spurcat, unit, etc. Chiar lui Despot Vodă i se zicea: Letinul pângăritor de lege.

* * *

În fine s'a mai produs și o altă etimologie pentru numele Ion, anume $\delta' \omega \nu$ = solul, trimisul, part. pres. de la $\epsilon \lambda \nu$ = a merge. Nu puțin vor fi contribuit la aceasta și unele pasagii din Biblie, precum:

1. „Și el însuși (Ioan Botezătorul) va fi *înainte mergător*, în fața lui Christos, în spiritul și puterea lui Ilie, ca să întoarcă inimi de părinți spre copii și pe neascultători în gândul dreptilor, ca să pregătiască Domnului un popor întocmit". Evang. Luca, Cap. I, 17.

2. „Fost-a un *om trimes* de la Dumnezeu". Ioan Cap. I, 6. Însuși Ioan Botezătorul răspundea acelor care îl întrebau dacă el e Mesia: „Nu sunt Christos, dar sunt *trimes* înaintea aceluia". Evang. Ioan, Cap. III, 28.

* * *

Cine ar putea să ne lămurească pentru ce numele de Ion a fost schimbat într-o împrejurare în acela de Bogdan?

„În anul 7100 (=1592) Aron Vodă domnind și atâtea răutăți făcând, n'au mai putut suferi țara, ce s'au ridicat Orheieinii și Sorocenii cu un domnișor ce-i zicea Ionașcu, pre carele l-au fost ales dintre ei cap, și-i puseră nume Bogdan“. Ureche, apud Cogălniceanu: Letop. vol. I, pag. 239—240 ed. II-a.

* * *

Din pricină că numele Ion a fost și este foarte răspândit, a căpătat înțelesul de prost. De pildă: „să vorbească și nea Ion, că și el e om“; sau: „nu fii nea Ion! nu te face nea Ion!“.

Observăm că și la Francezi Jean are aceeași însemnare pejorativă. „Le peuple prend volontiers des noms d'hommes, de femmes, pour désigner spécialement des sots: Jean, Jean-nin, Janin, Jeannot“. Darmesteter: La vie des mots, Paris 1890 p. 109.

Alături de numele românesc Ion, este destul de răspândit și numele slav ic Ivan, care are și accepțiunea de prost. Astfel, despre Ivan de origine rusească se zice: „dacă dai nas lui Ivan, el se suie pe divan“. Vezi Ioan Creangă: Ivan Turbincă.

Mai toate snoavele despre Ruși vorbesc de câte un Ivan, tip de prost.

De asemenea avem un ciclu de snoave despre un Dedu Ivan, bulgaro-sârb.

Literatura populară românească cunoaște și numele grecesc modern Iani, atât în poezii cât și în snoave, precum și pe ungureșcul Ianoș (cf. Mihai Copilul și alte balade), de la care avem topicul Enușești în jud. Dolj.

La Românii din Munți Apuseni (Moți) există numele Haneș (Teofil Frâncu și G. Candrea: Românii din Munții Apuseni), iar în inscripții și texte întâlnim Hanăș. Este numele săsesc Hannes, pe care Românii, în snoavele referitoare la Sași, l'au schimonosit în Honț.

Răspândit este și numele desmierdător Iancu, pe care Evreii din România îl plac foarte mult.

* * *

Boala numită franțuzomania sau franțuzismul a atacat și numele personale. Nici la orașe, nici la satele mai de seamă nu se mai aude numele Ioan, Ioana, ci peste tot numai Jan, Jenică, Jana, Janeta, Jeni.

„Mergând astfel înainte pe acest drum, nu m'aș mira ca, peste un număr nu mare de ani, să auzim pe lelea Maria de pe valea Oltului strigând pe fiul său: Jan. E aici un mărunț paragraf al procesului de desnaționalizare, ce se desfășoară de mult în mândra țară românească. Și ceea ce e mai dureros e că, în acest caz singuratec, noi prin noi ajutăm la desăvârșirea operei, la care cel mult le-ar fi îngăduit rău-voltorilor noștri.

Zămislirea acestui fenomen ciudat se explică numai prin spiritul de imitație, ce pe nesimțite, trecând barierele orașelor, s'a furișat și în sufletul țaranului român

Spiritul de a maimuțări tot ce am văzut, și uneori chiar ceea ce doar am auzit, care stăpânește păturile superioare ale neamului nostru, acest spirit de imitație, epidemic, a copleșit astăzi toate straturile societății românești¹⁾“.

(Va urma)

Anton Oprescu.

¹⁾ T. Dușescu-Dușu: Considerațiuni critice asupra poeziei noastre populare. Doine. 28, 29.

O carte și o hartă rară din anul 1493

Intâmplarea face să pot da în aceste rânduri câteva informațiuni despre o carte deosebit de prețioasă și prin cuprinsul și prin vechimea ei de sute de ani, prețioasă și prin raritatea ei (căci în afară de exemplarul nostru nu am putut afla de existența unui al doilea la noi în țară).

Cartea este intitulată „*Libri cronicarum ab inicio mundi*”; la foaia CCLVI ea este designată și sub numele „*De historiis etatum mundi ac descriptione urbium*” sau și mai scurt sub acela de „*Historiae*” (foaia CCLXVII).

Autorul ei este Hartmann Schedel „*doctor patavinus*” discipol lui Matheolus Perusinus, „*medicus doctissimus, hoc tempore medicorum ac philosophorum monarha omniumque liberalium artium cunctarumque scientiarum facile princeps*”.

A fost isprăvită în prea vestitul oraș Nürnberg — „*in famosissima Nurembergensi urbe felix imponitur finis*” — la 4 Iunie 1493; a ieșit de sub teascurile tipografice din Nürnberg la „*duodecima mensis Julij, anno salutis n(ost)re 1493*”.

Această carte remarcabilă cuprinde și multe prea frumoase gravuri în lemn datorite lui Wilhelm Pleydenwurff și Michael Wolgemut, maestrul vestit al vestitului Albert Dürer.

Nu este aici locul de a cerceta mai pe larg cartea a cărei ediție *princeps* o avem în față și care, cu toată vechimea ei de aproape 5 secole, este o adevărată operă de tehnică tipografică.

Spicuim din ea doară câteva informații pe cari pe acea vreme le avea apusul european despre estul continentului — în special despre țările noastre — și însoțim aceste notițe de o hartă lucrată în mod primitiv în lemn — ceeace ni arată înapoierea cartografiei în sec. XV —, hartă foarte interesantă, cuprinsă în cartea despre care vorbim.

La foaia CCLXX, vorbind de Walahia, autorul mărturi-

sește că îi este foarte greu să facă o descriere a acestei țări „*non me latet difficilimam esse provinciarum descriptionem*”; trece în câteva cuvinte asupra istoriei acestor ținuturi, vorbind de înfrângerea lui Darius, de cucerirea romană și dă oarecari lămuriri asupra numelui de „valah” — „*...hanc terram incolere quondam gethe qui et Darium histaspis filium turpi fuga repulerunt et traciam pluribus cladibus affecerit. Postremo romanis armis subacti ac deleti sunt et colonia romanorum que dacos cohercerent eo deducta dūce quodam flacco a quo flactia nuncupata. Exinde longo temporis tractu corrupto ut sit vocabulo valachia dicta et pro flaccis valahi appellati*”.

Prețios pasagiu în care ni se dă o încercare interesantă de etimologie asupra numelui patronimic „Valahus”, care ar veni — dupe isvorul acesta — de la acel „dux” roman Flaccus (foaia CCLXX). Cât în ce privește limba acestor Valahi, autorul știe că este „*sermo romanus*” și că ușor o poate pricepe un latin „*homini italico intelligibilis*”.

De asemenea această carte apuseană, contemporană lui Ștefan cel Mare, — despre care de altfel nu se face nici-o mențiune — ne vorbește de fama Valahilor războinici și viteji, căci la foaia CCLXXII ni se spune că Valahii sunt printre „*fortissimis et bellicosissimis nationibus*”.

La foaia CCLXX ni se dă oarecari informațiuni asupra Transilvaniei; ni se spune că este locuită de Sași (*Theutones*), de Români (valahi), iar pe Maghiari îi amintește sub numele interesant de *Siculi*: „*nostra etate tres incolunt gentes: theutones, siculi et valahi*”; iar mai departe ni se arată de unde vine numele Transilvaniei — Sibenbürg: „*Theutones e Saxonia originem habent viri fortes et bello exercitati a septem civitatibus quas inhabitant Sibenbargenses patrio sermone appellati*”. Cât despre „Siculi” ni se spune că aceștia se pretind a fi cei mai vechi dintre Unguri și că ei ar fi venit cei dintâi dintre toți, din Ungaria veche, în această provincie: „*Siculi hungarorum vetustissimi credunt primi omnium qui ex Hungaria veteri in hanc provinciam venerint*”. În legătură cu Valahii,

„genus italicum“, prețiosul nostru isvor amintește de Ioan Huniade „valah de neam“ („*natione valahus*“)—„al cărui nume întunecă pe toți ceilalți și care a mărit gloria nu atât a Ungurilor, cât a Valahilor din mijlocul cărora se născuse„ („*Iohannes Huniades cuius nomen ceteros obnubilat non tam hungaris quam valahis ex quibus natus erat gloriam auxit*“) (foaia CCLXX).

În deosebi interesantă însă este harta pe care aici o dăm în clișeu. — În afară de forma ciudată a țărilor (vezi de exemplu Anglia și sudul peninsulei scandinave și, prin raport la acestea, insula Islanda) este de remarcă — în ce privește țările noastre — cursul Dunării. Walahia (adică Muntenia și Oltenia) este trecută la nordul deltei Dunării, adică pe unde este Basarabia sudică. Linia Carpaților românești se termină în Dunăre — mult mai spre răsărit de cât de fapt. Cât în ce privește Țara Bârsei—Wurtzland—, harta noastră o indică lângă cotul pe care îl face Dunărea la Galați, adică prin dreptul județului Brăila de azi. Deci iată ținutul Bârsei trecut de partea ceastălaltă a Carpaților. Transilvania este bine indicată între Carpați, Tissa (Theiss) și Mureș (Wardein), dar ca și când Sibenburg nu ar fi acelaș lucru, harta noastră îl indică pe acesta cam prin dreptul județului Brăila - Ialomița. Nu știm ce rău a vrut să înțeleagă autorul acestei hărți prin acela pe care el îl pune — topografic vorbind — ca vărsându-se, prin dreptul Silistrei, în Dunăre. Numele de „Dacia“ este dat peninsulei Danemarcice (în loc de Dania).

Ne mărginim la aceste câteva observațiuni asupra hărții pe care o punem la îndemâna cititorilor într'un clișeu — ce'i drept — mult prea redus față de original.

Note mai amănunțite asupra acestei frumoase cărți vom da altădată.

George Fotino.

Oltenia preistorică

Insemnări mărunte.

I. Două urne funerare.

Anul trecut, în ziua de Vineri după Paști făcându-se niște gropi în via lui Ion Gheorghe Ana, așezată la câteva sute de metri spre miazănoapte de *măgura Zarafului*, pe botul de deal ce înaintază spre apus, cuprins între valea Strâmbă și valea Satului, tocmai în dreptul împreunării văii *Cofobățului* (de un rând de vreme numită de unii Dobridoreni: *Cristalinu*) cu a *Stâmbei*, s'a găsit și s'a spart o „oală mare cu nește oasă arsă'n ea” Din cioburile găsite a doua zi, am putut întregi urna pe care o înfățișez aici.

E vorba de un mormânt de incinerare.

Urnă e bine lucrată cu roata, ca și alte cioburi găsite tot în

vie. Și urna și cioburile celelalte vorbesc de o vreme nu tocmai veche.

Alături cu cioburile urnei și chiar lipit de fundul ei s'au găsit bucățele de os arse, fără a se mai putea deosebi din ce parte au fost.

Între aceste oscioare s'a găsit și un ineluș subțire de aramă, dar așa de subțire că s'a rupt și nu s'a mai păstrat.

Dobridoreni spun că asemenea „oale cu oasă” au găsit de multe ori.

Din sumedenia de feluri de îngropăciune la cei vechi, arderea corpului celui mort vedem că erea cunoscută și pe pământul țării noastre. În Europa obiceiul acesta e cunoscut în neolitic. Apoi în timpurile istorice Etrușcii, Grecii și Latinii îl cunoșteau¹⁾.

Pentru părțile noastre Cezar Boliac²⁾, vorbind despre dolmenul de pe muntele Lespedea din județul Dâmbovița, ne spune că odată cu dolmenul „descoperirea cea mare este că Dacii acelei epoci... își ardeau morții”. După cum vedem încă din neolitic, preistoricii din părțile noastre practicau cremațiunea cadavrelor.

* * *

Bucăți din fundul unei urne funerare, mult mai primitivă, lucrată cu mâna, se găsesc la Muz. Reg. de antichități și Etnografie al Doljului. Au fost trimise domnului Ștefan Ciuceanu de răposatul învățător Dimitrescu dela Lișteava-Dolj, fiind găsite în locul numit *Ogrin*, unde găsindu-se antichități preistorice din mai multe timpuri începând din neolitic curat până târziu în vremea fierului datarea urnei nu se poate face; dar ceace trebuie să se știe, e că ne aflăm în fața unei urne mult mai vechi și oscioarele, ce s'au găsit odată cu cioburile urnei, nu sunt arse, ceace arată că în această urnă s'au strâns oasele unui ins ce fusese îngropat mai de mult, și dupe ce carnea a putrezit de-abinelea, i s'au strâns oasele în această urnă. Faptul acesta e destul de însemnat și dă de gândit chiar asupra obârșiei incinerăției, care erea cunoscută și de străvechii locuitori ai Olteniei.

Ceace se desprinde deocamdată în această privință e că, la început, nu se ardeau morții, ci li se adunau oasele într'un vas, iar dacă trupul răposatului, nu va fi fost bine putrezit, pentru a-i putea strânge oasele, neapărat că trebuia să le ardă.

¹⁾ Jacques de Morgan L'humanité préhistorique p. 255-56 Paris 1921 și Déchelette Joseph Manuel d'archéologie préhistorique p. 465-69 Paris 1908.

²⁾ Trompeta Carpaților 1870 Nr. 846.

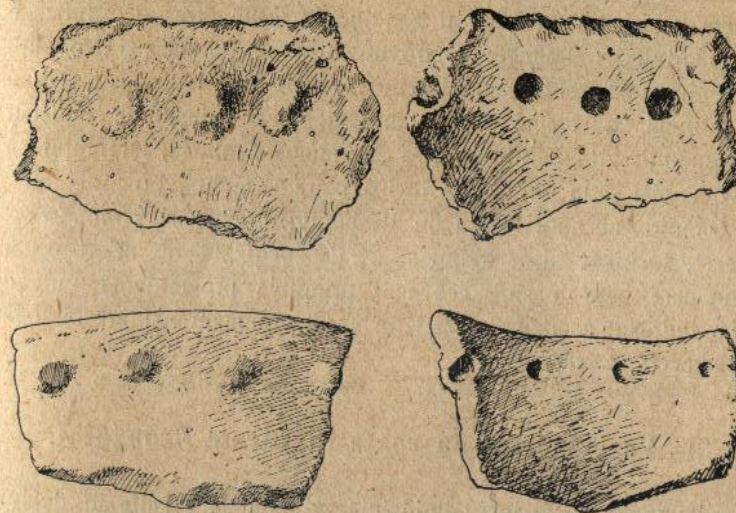
Cei cari erau așezați nu aveau nevoie să-și ardă morții, deci trebuie să credem că incinerăția a luat naștere la nomazi, cari nu puteau să-și părăsească morții pe fie unde.

Un ornament neolitic.

La Muzeul Regional de Antichități și Etnografie al Prefecturii Județului Dolju se pot vedea, pe planșa III, cu obiecte preistorice dela Aninoasa din jud. Gorju, între alte cioburi, și cinci buze de oală, făcute dintr'o pastă grăunțoasă (lut amestecat cu grăunțe mărișoare de nisip).

Aceste 5 cioburi au toate un ornament asemănător celui descris pe scurt de subsemnatul în: *Noi urme de așezări preistorice în preajma Bucureștilor*, extras din Cronica Numismatică și Arheologică II, Buc. 1922 p. 7.

E vorba — dupe cum arată și desenele, — de realizarea, prin împunsătură în pasta moale, a unor eșituri, a unor bumbi, jur împrejurul buzei vasului. Acești bumbi, aceste eșituri, dupe cum scriam și atunci: „sunt făcute cu un surcel rotund, nu tocmai bine retezat la capăt, cu care s'a apăsât din lăuntru în afară când eră vasul încă neuscat¹⁾”.

¹⁾ Figurile din dreapta (cel de sus din Gubaucea, iar cel de jos din Aninoasa) înfățișează cioburile cu proeminente; în stânga cum privești se vede dosul acelorasi cioburi.

În Oltenia, acest soi de ornament s'a mai aflat și în alte părți. Așa la Orodul (planșa I acelaș muzeu), la Suharu, la Săglețu, la Gubaucea, la Terpezița, în dealul Ursanu lângă Leamna, toate aceste așezări în jud. Dolj, iar obiectele în colecția autorului și la Hinova-Mehedinți.

Fără a fi vorba de cercetări temeinice — toate sunt găsite la suprafața pământului, scoase de fierul plugului —, totuș putem spune că acest ornament e din vârsta curată a pietrei lustruite.

Lucrurile de piatră lustruită dela Aninoasa-Gorj (pl. I) cât și cele dela Suharu (pl. III, colecția autorului), alături de care s'au găsit și cioburile cu ornamentul pomenit, ne arată în deajuns aceasta. De-altfel pasta din care a fost făcut vasul, precum și ornamentul în sine destul de primitiv, nu vorbesc decât tot în acest fel. Faptul că acest ornament nu a fost întâlnit la săpăturile dela Piscul Cornișorului Ploșor-Dolj, așezare de neolitic¹⁾, ne arată că acest ornament a fost în floare în vechiul neolitic. Cu toate acestea, acest ornament n'a fost de nimic împiedecat să răzbată până în vremea fierului, cum e cazul cu așezarea dela Ursanu, alături de cioburi de vase lucrate cu roata, de o finețe asemănătoare numai vaselor grecești.

Fără a face alte legături arăt doar ființa acestui ornament în câteva locuri din Oltenia, și gândind la răspândirea geografică a lui, luând doar trei puncte: Ostrovul-Corbului, Aninoasa și Orodul, apoi Moara Ciurel de lângă București, unde iarăși l-am găsit, trebuie să spunem fără teamă că acest ornament a fost destul de cunoscut și răspândit prin părțile noastre în vremea neolitică, iar faptul că îl vom găsi și în multe alte locuri, n'are să mai pară o curiozitate.

Gândindu-ne apoi la așa de desbătută pricina a „*Buckelceramicii*“, socotesc că ar trebui să se fie socoteală de acest ornament care este în sine cea mai primitivă proeminență, putând chiar îndrăzni a spune că aici, în acest ornament, își are obârșia întreaga *Buckelceramică*.

III. Vase lucrate cu roata în vârsta bronzului.

S'ar părea poate lucru îndoielnic, dar atât la Plenița în dealul Bobului, cât și la Fântâna lui Asan, am găsit câte un ciob de vas

¹⁾ Poate că întâmplarea face să nu'l fi aflat până acum la Piscul Cornișorului, sau poate mi-a scăpat din vedere.

asupra cărora nu mai poate pluti nici un fel de îndoeală că vasele din care au făcut parte, au fost lucrate cu roata.

Amândouă cioburile se află în colecția autorului.

IV. Un tipar din vârsta bronzului.

La Muzeul Regional de Antichități se află o jumătate de tipar (fig 1a) găsit la Almăj-Dolj. Împrejurările în care s'a găsit nu se cunosc. A fost adus d-lui Ciuceanu pentru Muzeu de un elev. Ne aflăm deci în fața unui loc unde se turnau lucruri de bronz.

1a

1b

Tiparul e de micașist, și îmi vine a crede că nu a fost isprăvit, deoarece îi lipsesc atât găurile de pe margini pentru a se ficsa jumătățile una în dreptul celeilalte, cât și jghiabul pâlniat prin care se turna bronzul topit.

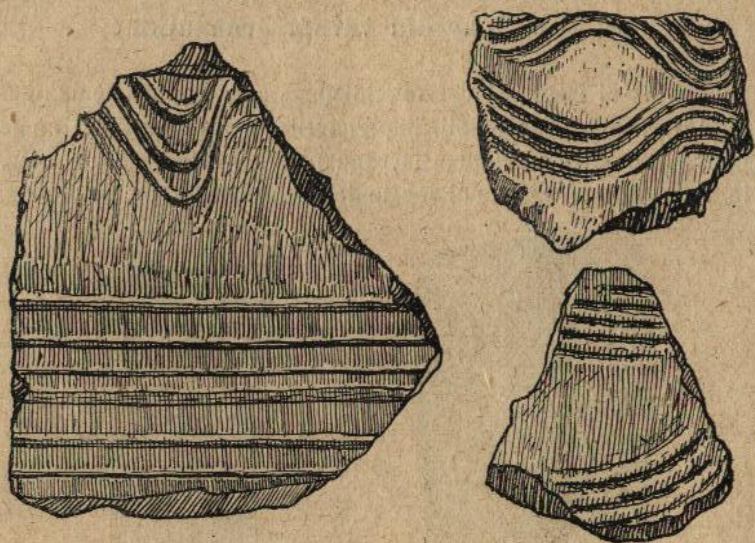
Turnând gips în el am căpătat această formă de ciocan care se arată alături de tipar, fig. 1b.

V. Ornamentul în valuri în vârsta bronzului.

La Plenița în Dealul-Bobului, la săpăturile făcute în malul unde s'au aflat niște tipare de bronz, s'au găsit între altele și cioburi ornamentate în valuri.

Figura alăturată (vezi pag. următoare) înfățișază trei din aceste cioburi. Până acum în Oltenia nu cunoaștem că acest ornament să

fi apărut mai de vreme decât în epoca bronzului. Un asemenea ciob s'a găsit și la Piscul Cornișorului Ploșor-Dolj, și altul la Fântâna lui Asan, la miazăzi de Vela-Dolj, în malul Dăsnățuiului.

E de observat că în aeneolitic pe multe cioburi găsim linii paralele, care de multe ori fiind trase neregulat au dus neapărat la ornamentul în valuri.

Apoi zigzagul fiind cunoscut mai de mult, doar înmădiindu-i colțurile, preistoricii au ajuns la ornamentul în valuri.

VI. Un toporaș de bronz.

Încă de mult am căpătat pentru muzeul Regional dela d-l învățător Enătescu din Orodel-Dolj un toporaș de bronz, care a fost găsit în valea Orodelului (unde a fost Orodelul vechi).

După cum îl arată figura, e un toporaș frumos patinat, simplu, lipsindu-i însă codița cu care altele sunt prevăzute pentru a se lega cu sfori sau sârmă de coadă. În locul codiței sau a obișnuințelor tortițe, are sus o găurice lunguiață, prin care bătându-se un cui, se înțepenea tot atât de bine.

Ploșor.

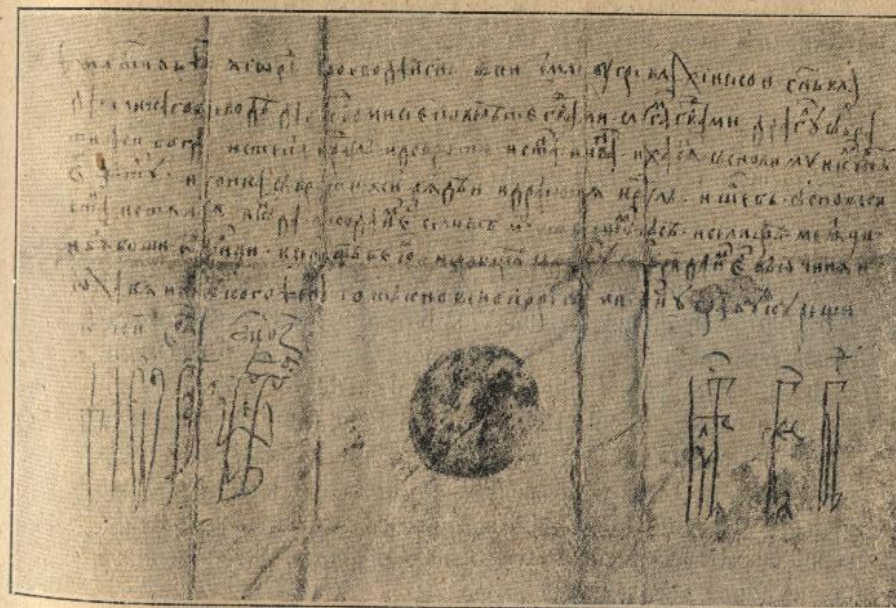
Documente slavo-române inedite

Comunicate de George Fotino.

I. Hrisov dela Radu cel Frumos (1469)

Între documentele încredințate „Arhivelor Olteniei” spre cercetare, prin binevoiața sateanului D-l Vasile V. Tarmigan, din Negoști-Mehedinți—căruia îi aducem pe această cale mulțumirile noastre—se află și unul din 28 Iunie 1469 (6977), dela Radu-Vodă cel Frumos (1462—1474), fratele și urmașul lui Vlad Tepeș. Din cuprinsul lui reiese că încă depe atunci Bucureștii erau una din reședințele Domnitorului muntenesc.

Dăm aci o reproducere în facsimile, urmată de textul slavon și traducerea în românește a documentului.

București.—1469 [6977] Iunie 28.—Domnul întărește lui Dragul cu frații săi și cumnatului Fătul și lui Boica cu frații săi mai multe seliște de ocină.

книг поконном мирчев воеводѣ, и книг поконном петрашко воеводѣ. и тако знаедохъ гдсво ми, како естъ книѣ дади дѣдѣ имъ вишъ речни тѣхъ коматѣ вишъ речне радѣ тѣхъ вочне вишъ речне, и како съ вилѣи имали [прѣхъ] предъ поконномъ мирча воевода и предъ поконномъ петрашко воевода и како в.... (sters) заклеа вѣ болѣри вѣт предъ поконни вишъ речне вишъ гспдарн, и нѣстъ вѣа заклеа попа впрѣхъ ни.... како не иматъ радѣа и впрѣхъ и станъ вочнѣ, а нѣ видохъ и прочтохъ гдсво ми книгъ поконнимъ гспдарн за вѣпанѣхъ. тажъ попа впрѣхъ, не хомешъ вѣпанѣхъ сицѣ, нѣ пакн прѣшъ и предъ гдсво ми. стѣмъ гдсво ми сѣдъ по правдѣ и по старѣ законъ и съ вѣсѣми чѣстивими правители гдсва ми. и дадохъ гдсво ми іакожъ да се дрѣжитъ радѣа [и впрѣхъ и станъ] вишъ речне вочне. а попа впрѣхъ такожде вѣт.... (sters) гдсво ми. и дадохъ и гдсва ми вишемъ людѣи, іакожъ да имъ естъ сѣ вишъ речне вѣ вочне и вѣ вѣхъа имъ и снѣгъ имъ и вѣнкомъ имъ и прѣвночитомъ имъ. и вѣтъ никогѣжъ непоколѣвимо нѣ речъ гдсва ми. сежъ и свѣдѣтелъ поставлѣ гдсва ми: жѣпанъ нѣгое велики дворникъ и жѣпанъ іванъ велики лѣгѣетъ и вадѣхъ вѣстъ, и станъ спатъ и мѣтрѣхъ комъ и івашко сполъ и гонѣхъ пѣхъ и жѣпанъ стоика вѣа постѣлникъ. и ис. жѣпанъ нѣгое вѣа дворникъ. и азъ дѣмитрѣхъ вѣтъ сѣпапа ежъ на писъ а-ѣ вѣкрѣци мѣца фѣ. а дни вѣлѣтъ ≠ вѣдн.

† Іѣвъ Аліѣандрѣхъ воевода [L. P.] мѣстѣю вѣжѣю гѣднѣ.

Pergament. (38×29 cm.) Pecetia mare aplicată, de ceară roșie, bine păstrată, cu legenda: Io Alexandru Voevod și Domn (Țării) Românești = Іѣвъ Аліѣандрѣхъ воевода и гѣднѣ (зѣмі) оугровѣлахнское.

Traducere:

† Cu mila lui Dumnezeu, Io Alexandru Voevod și Domn a toată țara Ungrovlahiei, fiul marelui și prea bunului Mircea Voevod, fiul Mihnei Voevod.

Dă Domnia-mea această poruncă a Domniei-mele lui Radul și lui Oprea și lui Stăn și cu feciorii lor căfi Dumnezeu le va da ca să le fie lor de ocină la Pănșești a patra parte de peste toată ocina de peste tot hotarul cât se va alege și la Prundeni iarăși a patra parte de peste toată ocina, de peste tot hotarul vericât se va alege, pentru-că sunt ale lor bătrâne și drepte ocine și de moștenire încă din zilele răposatului Basarab Voevod, pentru-că au fost date aceste ocine mai sus zise, mai sus zișilor și numiților oameni, de Radul Tăștăbeanul, pentru-că n'au avut Radul nici-un fiu din trupul lui, ci au fost sterp; deci și-au dat Radul Tăștăbeanul partea lui de ocină mai sus zișă toată, din Păușești și din Prundeni; iar moșii lor anume Căzan și Micul și Radul, ei au fost dat pentru sufletul lui Radul de l-a fost scris în sfântul pomenic (*sic*) de la sfânta mănăstire numită Govora, în preț de 6000 aspri turcești, aspri gata cinci mii și o zea și un coif și un brâu de argint și un cal bun, pentru pomenirea lui; iar Căzan și Micul și Radul, ei au dat aceste bucate pentru aceste ocine mai sus zise, din Păușești a patra parte, și din Prundeni iarăși a patra parte. Iar dupe aceia, Radul și Oprea și Stăn, ei au avut pără înaintea Domniei-mele cu Popa Oprea. Și așa pără Popa Oprea dinnaintea Domniei mele cum că au fost aceste ocine mai sus zise ale sale de moștenire. Și întru aceia Domnia mea am căutat și am cetit cartea răposatului Mircea Voevod și cartea răposatului Pătrașcu Voevod și așa am aflat Domnia mea cum că au fost dat moșii lor mai sus ziși, acele bucate mai sus zise, pentru aceste ocine mai sus zise și cum că au avut pără dinnaintea răposatului Mircea-Voevod, și dinnaintea răposatului Pătrașcu Voevod și cum că [au luat] lege 12 boieri dinnaintea răposatilor mai sus ziși domni și n'au fost jurat Popa Oprea nici-cum că n'au avut Radul și Oprea și Stăn ocină; și am văzut și am cetit Domnia-mea cărțile răposatilor Domni de rămas. Ci Popa Oprea n'au voit să se lase astfel și iarăși au părât și dinnaintea Domniei-mele; iar într'aceia Domnia-mea am judecat dupe dreptate și dupe legea veche și cu toți cinstiții dregători ai Domniei-mele și am dat Domnia-mea ca să țină Radul [și Oprea și Stăn] mai sus zisele ocine, iar Popa Oprea de așisderea au [rămas de lege dinnaintea] Domniei mele. Și am dat Domnia-mea oamenilor de mai sus ca să le fie mai sus zisele părți de ocină ohabnică, lor și feciorilor lor și nepoților lor și strănepoților lor și de către nimeni să nu se clin-tească după zisa Domniei-mele.

Iată și marturi am pus Domnia-mea: jupân Neagoe vel dvor-

nic și jupân Ioan vel logofet și Badea Vistier și Stan Spătar și Mitrea comis și Ivașco Stolnic și Gonțea paharnic și jupân Stoica vel postelnic și ispravnic jupân Neagoe vel dvornic și eu Dumitru din Săpata carele am scris în București, luna Februar 1-a zi, în anul 7078 (1570).

† Io Alexandru Voevod

Din mila lui D-zeu Domn

Inscripția pe pecetie: „*pecetia lui Io Alexandru Voevod și Domn al (Țării) Românești*”.

III. Un hrisov de la Radu-Șerban Vodă (1602—1610)

Târgoviște.—1604 [7112].—Mart. 6. Domnul întărește lui Neacșul logofătul mai multe cumpărături de ocine în Vulpești.

† Cu mila lui Dumnezeu Io Radul Voevod și Domn a tot pământului Ungurovalahicesc, nepotul marelui și prea bunului răposat Io Băsărab Voevod.

Dă Domnia-mea această poruncă a Domnii-mele slugii Domnii-mele Neacșului Logofătul și cu fiii săi câți Dumnezeu îi va d-sa, spre a-i fi moșăie în Vulpești, însă partea Albului toată vericâtă se va alege dăn hotar până în hotar, partea Albului și cu toate cumpărăturile, pentru că a cumpărat Neacșu logofătul dela Radu, fiul Albului, drept aspri gata—800.

Și iarăși a cumpărat Neacșu logofătul partea Badii toată ori câtă se va alege din sus și din jos de cumpăratură, însă de ujă *) Grozăvescul(ui), fiindcă a cumpărat Neacșu logofătul de la Stana, fiica Badi(i) drept aspri gata—700.

Și iarăși a cumpărat Neacșu logofătul moșăie în Vulpești însă partea lui Drăgomir toată vericâtă se va alege, însă a patra parte și din sus și din jos, pentru că a cumpărat Neacșu logofătul de la Stana, fiica lui Drăgomir, drept aspri gata—900.

Și iarăși a cumpărat Neacșu logofătul moșăie în Vulpești de la (lipsă) fiul Tulăi, însă moșăia din jos veri câtă se va alege și de cumpăratură, drept aspri gata—900.

Și iarăși a cumpărat Neacșu logofătul o țarină la Lucșoară, de la Radoslav, drept aspri gata—100.

Și iarăși a cumpărat Neacșu logofătul partea Piecsei, însă a

*) Din funia.

patra parte a ujii Dăneascăi, fiindcă a cumpărat Neacșu logofătul de la Neague, drept aspri gata—600.

Și iarăși a cumpărat Neacșu logofătul moșăie (lipsă) de la Ion jumătate de moșăie (lipsă) fiul lui Stoică, fiindcă i-au dat în aspri gata de a făcut 2 saracuste*), drept aspri gata 600 și a mai cheltuit Neacșu logofătul pe pomeni și pe haine ce a dat și a făcut pentru partea lui, aspri gata—1000.

Și iarăși a cumpărat Neacșu logofătul jumătate de țarină în ograda Grozăvescului de la Drăgomir, drept aspri gata 30.

Iar într'acestea Domnia-mea iam văzut și cartea răposatului Mihail Voevod, am cercetat și am înțeles, apoi Domnia-mea am înnoit și am întărit această carte a răposatului Mihail Voevod spre ai fi moștenești, pentru care au și vândut acești de mai sus numiți oameni, acestea de mai sus zise moșăi, de a lor bună voie și cu știrea tuturilor megiașilor de pin (*sic*) prejurul locului și de înaintea Domnii-mele.

Drept aceia am dat și Domnia-mea slugii Domnii-mele, care mai sus s'a scris, Neacșului logofătul, spre a fi ale lui de mai sus zisele moșăi, fiilor lui și nepoților și strenepoților lui și de nimenea neclintit după hotărârea Domnii mele.

Iată dară și marturi am pus Domnia mea pă jupan Predă marele ban Crăiovenesc și jupan Iormă marele dvornic și jupan Stoică marele logofăt și jupan Lecă marele postelnic și jupan Radu marele cliucer și jupan Liecă marele spătar și jupan.... Giurgiu marele comis și Costandin marele păharnic și ispravnicul Lecă marele postelnic.

Și am scris eu Ianu logofătul în scăunatul oraș în Târgoviște luna lui Martie a 6 zi, de la Adam până la curgătorul an 7112, iar de la Hristos 1604.

(ss) Io Radu v(oe)vod.

† Io Radul Voevod

L. P.

Cu mila lui Dumnezeu Domn.

Jos e scris: „tradus de subscrisul din zicere în zicere întocmai după originalul său de în limba veche slăvenească, iar pe unde a fost câte puțin loc de tot prost, fără de vătămare însă la înțelesul său, însemnatu-s-au cu linii la anul, 1836-lea, (?) Octombrie 28, în scăunatul oraș București. Peșacov tâlmăciu privilegiat al

*) = sărindare.

ДНН Н УТ АДАМЪ ДУ НИКЪ (ВЪ) ТЧЕНІЕ ЛКТѠМЪ ВЛАКТ
 ≠ ЗРАЗ А Ѡ РѠЖ ДСТВО ХВѠ ≠ АХКѠ.

† ІѠ АЛЕѠАНДРОСЪ КѠВЕВОДА [L. P.] МЛСТІЮ БЖІЮ ГСДНѠ.
 (ss) НѠ АЛЕѠАНДРОСЪ КѠВЕВОДА.

Pergament (54 cm. × 32 cm.) Pecetia aplicată, de ceară roșie, s'a pierdut. Crucea și litera capitală cu ornamentații în roșu și albastru. Semnătura proprie a Voevodului.

Traducere :

† Cu mila lui Dumnezeu Io Alexandru Voevod și Domn a toată țara Ungrovlahiei, fiul marelui și prea bunului răposatului Io Ilieaș Voevod.

Dă Domnia-mea această poruncă a Domnii-mele acestor oameni megiași anume Stan Mehedințul și Gligore, ginerile lui Meiută și Opriș și Oprea Ghinea și Lupulețul și fiul lui Popa Sava din Caraula și cu fiii lor câți Dumnezeu le va da ca să le fie lor moșie în Caraula în județul Mehedinț, însă numai părțile lor de moșie din câmp și din pădure și din apă și din vie și din vatra satului de peste tutindenea vericât se va alege de peste tot hotarul ca să fie în pace de către boerul Domniei-mele Mihai Clucer din Coțofeni pentru că este a lor bătrână și dreaptă moșie și de moștenire; iar după aceea când au fost acum în zilele Domnii-mele și ceilalți săteni din sat din Caraula ei s-au vândut toți vecini boerului Domnii mele lui Mihai Clucer Coțofeanul, iar acești de mai sus ziși și numiți oameni megieși din Caraula ei nu s-au vândut vecini lui Mihai Clucer nici dânsii, nici moșiile lor ci au rămas cnezi cu părțile lor de moșie; dar temându-se să nu-i facă vecini, de aceea au venit înaintea Domnii-mele în marele Divan împreună cu Mihai Clucer de au spus și au mărturisit Mihai Cluceru el singur în divan înaintea Domnii-mele cum că acești oameni n'au luat de la dânsul nici-un ban, nici s-au vândut de a fi vecini nici ei, nici moșiile lor, ci au rămas cnezi în sat cu părțile lor de moșii. Drept aceea Domnia-mea le-au făcut această carte a Domniei-mele la mâinile lor și au dat Domnia-mea lui Stan Mehedințul și lui Gligorie ginerile lui Meiută și lui Opriș și lui Oprea Ghinea și Lupulețului și fiului lui Popa Sava ca să fie părțile lor de moșii cu bună pace de către Mihai Cluceru și să le fie lor moșie de moștenire precum au fost și mai dinainte.

Și iar să fie lui Gligorie ginerile lui Meiută moșie în Cucueaț care este alături cu moșia din Caraula, însă partea socrului său Meiută, toată, din câmp și din pădure și din apă și din vie și din vatra satului de preste tutindenea și de peste tot hotarul vericât se va alege pentru că este a lui dreaptă moșie de la socrul său Meiută. Deci când au fost acum în zilele Domniei-mele, apoi satul Cucueații ei s-au vândut toți vecini cu părțile lor de moșie lui Mihail Clucer Coțofeanul, iar partea lui Meiută, socrul lui Gligore, ea a rămas nevândută și nici au luat bani (și) au mărturisit Gligore cu mulți oameni buni din Plenița, anume Țigănelea și Giurcă și Oprea Forțan cum că n'au fost cumpărat Mihai Clucer partea lui Meiută; drept aceea am dat Domnia-mea acestor oameni din Caraula mai sus ziși ca să le fie lor moșie de moștenire lor și feciorilor moșie de moștenire și ohabnică, feciorilor și nepoților și strănepoților și de către nimeni să nu se clinească după porunca Domnii-mele.

Iată dar și mărturii am pus Domnia mea: jupân Hriza vel dvornic și jupân Vladu vel logofet și jupân Trufanda vel vistier și jupân Mihul vel Spătar și jupân Dumitrache vel stolnic și jupân Diamandi vel comis și jupân Constandin vel paharnic și jupân Condilo vel postelnic și ispravnicu jupân Vladul vel logofăt. Și am scris eu Soare grămătic, în scaunul cetății București în luna Aprilie 12 zile și de la Adam până acum cursul anilor în anul 7137 iar de la nașterea lui Christos 1629.

† Io Alexandru Voevod (L. P.) Din mila lui D-zeu Domn.
 † (ss) Io Alex. Voevod

Notă.—Hrisovul dela Radu cel Frumos ne-a fost citit mai întâi de Dn. Profesor Dinculescu. A fost studiat apoi de Dn. Fotino, pe care acest document îl interesa și dintr'un punct de vedere juridic. Transcrierea sub forma aceasta este a D-sale, sub a cărui îngrijire s'a cules și tipărit și textul slavon al hrisovului de care vorbim.

A. O.

Contribuțiuni la istoria Românilor bănățeni 1783—1792

Două „circulare“ din biserica ortodoxă din Măidan,
jud. Caraș-Severin (Banat) și o „patentă“
a „sfatului crăiesc“ din Buda.

Comunicate de: Romulus S. Molin.

Între anii 1698—1700 se desfășoară acțiunea politică-religioasă a Românilor ardeleni, care a pricinuit desbinarea lor în două tabere potrivnice, cari s'au sfâșiat una pe alta, zeci de ani, cu multă inversunare. Tot atunci, în Banat, între Mureș și Dunăre se încuibază mereu Sârbii, cari primesc dela Împăratul Leopold I „privilegii și slobozenii“, prin a căror putere 170 de ani poporul nostru este sugrumat de jugul slav. În aceste vremuri ne-am apropiat de moartea națională prin pravoslavnicia noastră, căci Ungurii iscusiți, intriganți la Curtea din Viena, au priceput motivele pentru a sprijinii colonizarea Banatului cu Sârbi. De peste Dunăre Sârbii se furișau tot mai mulți, și ajunși în Cananul fostei Ungarii își fac repede cu ajutorul „sfatului Craiesc din Buda“ din pravoslavia credinței un fel de patrimoniu particular, un domeniu rezervat și un mijloc sigur de încălecăre și nimicire a coreligionarilor Români, ca și Rutenii în Bucovina¹⁾.

Cu o sută de ani mai târziu, când în Ardeal frații noștri sfâșiați în două tabere confesionale reușesc să înlăture divergențele confesionale în fața primejdiei de desnaționalizare din partea Ungurilor, în Banat biserica și averile celor 11 mănăstiri românești ajung cu totul în stăpânirea sârbească. La 28 Ianuarie 1790 Împăratul Iosif II a dat așa numita *revocatio ordinationum*, prin care constituția și administrația Ardealului sunt readuse la starea în care s'au aflat ele la 1780, așa că Români din Ardeal sunt din nou asupriți. Actul acesta îl face Iosif II pe patul de moarte, văzându-și împărăția în lupte externe și interne defavorabile.

¹⁾ N. Iorga. Românismul în Bucovina pag. 87.

Fratele și succesorul lui Iosif II luând cârma Ungariei și a Transilvaniei în mână, voind să și ușureze situația, evitând de a ajunge cu factorii politici, adică cu Ungurii, Sașii și Săcuii, în conflicte permanente și mistuitoare, restitue vechea constituție feudală, în baza căreia Românii ajung iarăși în neagra iobăgie. Iar spre a domoli în câțva cheful de a face prea multe experimentări cu străvechiul „jus resistendi“ al Ungurilor, a dat o deosebită atențiune binevoitoare *tendințelor sârbești* în Ungaria (și Banat, nota aut), unde cu învoirea prea înaltă s'a ținut vestitul congres al Sârbilor în Timișoara¹⁾.

Urmarea acestui congres a fost că Sârbii câștigă drepturi egale cu Ungurii. Aceste drepturi sunt întărite prin art. de lege 27 al dietei din Buda în anul 1790, iar la 30 Decembrie 1791 sunt comunicate tuturor protopopiatelor și parohiilor din întregul Banat.

* * *

Am afirmat că Sârbii s'au furișat din vechia lor țară și au făcut o propagandă de sârbizare fanatică și barbară. Ca să nu zică cineva că aducem o acuzație gratuită, publicăm „circularul“ episcopului de Vârșet, Șacabent. Acest ordin se găsește în arhiva bisericii ortodoxe din comuna Măidan, jud. Caraș-Severin, Banat și poartă „Nr 8 al protocolului“, luna Iunie 26, anul 1788.

L'am primit în copie dela octogenarul Sofronie Liuba, învățător în retragere din acel sat, și-l redau mai jos.

* * *

„Patenta“ Nr. 262: Dă dreptul de pășunat, fără vre-un bir oarecare, pentru vitele preoților de pe teritoriul comitatului cetății Timișorii.

Nr. 262.

Fiindcă a lor mărire prea luminată împărăție, cu milostivire a judeca s'au învrednicit, ca cei de legea grecească ne uniți preoți,

¹⁾ Dr. I. Lupaș Analele Academiei R. Tom. XXVII Seria II. Contribuțiuni la Istoria Românilor Ardeleni cu 84 acte și documente.

cari se află sub varmeghia¹⁾ Temeşvarului cei delipsă pentru casa sa au slobozit, fără de porţie (dare. Nota aut.) la păşunea cea de obşte a să ţinea, adecă: 6 boi, 2 cai, 2 vaci, 2 junci sau viţei, 18 oi, 8 porci. Iar cei ce va vrea mai mult la păşunea cea de obşte decât numerele cele de mai sus a ţinea, aceia după rânduita porţie să să astringă.

Pentru aceia prea înalta Impărăţie cinstitei obşte această prea milostivă rezoluţie au rânduit pentru lucrata luare de samă de milostivi porunca crăescă a sfatului celui dinlăuntru acest loc crăesc deţinut.

Dat din sfatul cel crăesc, în locul ținutului hunguresc în Buda 5 Ianuarie 1785 la care asăzământ este prea gata spre slujbă. Grof Hrist Nitky, m. p. Franţ Skerletky, m. p. Iosef Zici m. p.

Această copie asemenea cu cea mainainte trimisă din protocolul Episcopesc, așa din cuvânt în cuvânt precum acolo să află.

În Varșet 16 Noemvrie 1795.

Luca Milițir m. p.
secretar epp. și consistorial

Nr. 8 al protocolului.

„Bine încuviințate protopresb. și cucernicilor preoți din protopopiatul Varadiei.

Alor împărăteasca, crăiacă (sic) și apostolicească mărire, întru alte rânduieli, din vremea aceasta a războiului au venit și aceasta cu milostivire a porunci, ca să slobozască preoților acelor ce vin din țara turcească, cu oameni de legea noastră încoace au trecut, în bisericile noastre pre limba lor slujba lui Dumnezeu a face.

După care prea milostivă poruncă, binecuvințenilor voastre cu aceasta vă încredințez și vă poruncesc ca preoților alora carii cu parohienii sei din țara turcească au ieșit, și mărturie sau singhie pentru preoția lor vor avea, *nunumai slujba lui Dumnezeu în biserică fără întraltă locuri unde sârbii între români au venit, și slujba parohialnică a face să nui opriți*, ci încă precum cătră peoți (sic) așa cătră norodul acela ce ajutoriu și primire le trebuiește dragoste creștiniească să arătați și parohienii voștri cătră așa datorință și faptă de laudă a dragostii și îndurării, adeseori să îndemnați, iară mie pentru primirea și trebuincioasa oglăsuire parochielnicilor, a prea înaltei porunci aceștia, prin protopresviteri statornică

¹⁾ Varmeghia = județ.

înștințate sămi faceți. Însă de ar vria cineva pre vreun preotu ce au vinit din țara turcească spre ajutoriu sau ca pre un capelan săl primiască acela mainainte mie sămi înștințeze.

Varșet în 26 Iunie 1788.

Șacabent m. p.
Episcop

NOTA. Am văzut din „Patenta” „sfatului crăesc” că poruncile regești sunt la sate trimise cu numărul și datul oficios al sfatului din Buda, ceiace în acest „circulariu” al episcopului de la Varșet nu se găsește. Faptul acesta dovedește că Vlădicul Șacabent, un armean de origine, venit de peste Dunăre, a icuit¹⁾ între Români din Banat pe Sârbi—„de capul lui”—adecă fără vr'o dispoziție mai înaltă, după cum zice pe o notă marginală fostul dascăl și cântăreț al bisericii din Maidan.

„Ear Românul, dela fire „prost de bun”, n'a priceput ci a primit pre „botca și bieda” în casa sa și la blidul său, ear el — Sârbul — din multe locuri l'a scos din casă afară, ori l'a sârbît. Din acest circulariu sau din această poruncă s'au început divergințele noastre în Banat și mai vârtos în tractul Panciovej”.

Așa îmi spune fostul meu elev G. Lungu, preot în Dobrița, din tractul (plasa) Panciovei, că acolo nici 100 suflete Sârbi de origine nu sunt; ci mai toți Români sârbîți, și aceștia toți știu că sunt Români, și că el înzădar și-a dat silința spre a-i capacita la reîntoarcere, căci-abia a 10 parte sau reîntors la noi, parte fiindcă li-e „muncă” (rușine) de Sârbi, dar mai vârtos fiindcă în casa în carea ajunge o Sârbă noră, sârbizează întreaga familie, carea nici decum nu voește a vorbi românește; iar copii ei când cer pâine, se face că nu-i aude și nu-li dă, până nu cer cu „dai-mi leba”. Tot așa și unde devine un Român ginere în familie sârbă, e pierdut pentru românism și el și familia lui.

Nr. prot. 25.

Bine încuviințate protopresvitere și paroh preoți din protopopiatul Varadiei.

Oarecare fețe de legea noastră fiind aprinși de dragostea cătră norodul cel sârbesc, au alcătuit un călindariu de peste anu pre limba sârbească, pentru întrebuintărea cea de toate zilele a norodului celui slavenesc și sârbesc, și după prea înalta slobozire cu cheltuiala lor în tipar lau dat.

Călindarul acela ieste împărțit pre luni, pre sărbători, pre zile, și cuprinde intrusine toate praznicile care după asăzământul cel din 1776, biserica noastră le prăznuește; cătră aceia arată toate

¹⁾ icuit = infiltrat.

târgurile din țara Hungurească și în Ardeal, unde și când în ce zi să fac târgurile? Încă cuprinde întru sine acel călindariu rudenian sau preainalta Împărătească familie, numește pre clerul cel mai înalt al norodului nostru, însemnează fețele cele la înalt slăvita împărătească și crăiască Iliricească cancelarie în slujba cea împărătească sunt așezate, au adăugat și tăblița după care numiți și slugile preste an.

Cătră aceia în acelaș calindariu, după prea înalta lor mărire rânduială, în scurt este scris *Historia norodului celui sârbesc, care ne învață să știm din care an adevărat din 1690* sub fericitul repausatul Împărat Leopold I. pentru credința norodului nostru privilegiile și slobozeniile au fost date; și în ce chip săvârșindu-se veacul acesta de 100 de ani adevărat 1790 Leopold II. cel ce acum cu mărirea împărătește Monarhul nostru cel ce în inimile supușilor sei visterii caută. Aceasta vreme de aur cu sine au adus, căci puterea articolului 27 a dietei hungurești cu milostivire au încheiat ca să ne fie noastră slobod asemenea ca și ceilalți locuitori din crăirea aceasta, toată slobozirea și dreptul să avem. *Spăilucuri*¹⁾ să putem cumpăra, în slujbe publice și întru vrednicile crăirii hungurești să putem pași; și încă și alte părintești purtări de grijă și înalta împărătească milă ne putem nădăjdui.

Iar maipreurmă să încheie călindariul acesta cu învățături folositoare de găzdasag²⁾, ce trebuie să lucre muncitorul de câmp preste toată luna în pământul seu, la livadă, la vii, ș. a. și așa găzdasagul seu din vreme în vreme săl poată îndrepta.

Din acestea mai sus arătate lesne puteți cunoaște binecuv. voastre de cât prostii (*sic*) și de cât folos ieste acest tipărit călindariu sârbesc care numai spre slujba și spre folosul a tot norodul nostru va sluji. Însă ca să să poată tot norodul înștiința despre acest călindariu, miau urmat mie prin înalt slăvita Iliriceasca cancelarie de curte așa fel de înaltă poruncă, sub 13 Dec. Nr. 2250, ca eu cătră aceia să povățuiesc pre binecuv. voastră, pentru ca voi procețind norodului în biserica aceasta înaltă poruncă cu înțelegere bună și chiar să le arătați puterea și folosul călindariului acestuia și spre aceia săl îndemnați ca fieștecine care știe ceti și pohtește luiș folosul să cumpere de astea calindare sârbești care numai 20 cr. costuliește; pentru că cuo vreme toți vor cunoaște câtă îndestulare sau mai vârtos să zic mângăiere va aduce voă călindariul ăsta.

Dat în Vârșet 30 Dec. 1791.

Iosif Ioanovici Șacabent m. p.
Episcop

¹⁾ Spăiluc: moșie, mare proprietate. Cuvântul își are originea în turcescul Spahi. ²⁾ Economie, dela ungureșcul gazdasag.

Documente

privitoare la Starea Țăranilor

comunicate de N. G. Dinculescu, Profesor

1791 Dec. 30

18) Incredințăm cu acest zapis al nostru la mâna sătenilor dela Onea de jos, ce sânt șezători pe moșia dumnealui clucerul Știrbei, precum să știe că fiind totdeauna pricină între noi atât pentru oameni că să strămută cu lăcuința din satul nostru în satul lor, cum și ai lor în satul nostru, și cum că vitele lor umble pe moșia care suntem noi șezători, și ale noastre pe moșia că sânt ei șezători, mai vârtos pentru arături și sămănături, că noi ședem pe altă moșie și ne hrănim pe moșia care sânt ei șezători a dumnealui clucerul Barbu Știrbei, și ei nu au unde-și face sămănături cum și livezi de fânețe, asemenea că și ei se hrănesc pe moșia dumnealui Manolache Brâncoveanu, vel logăfăt, care sântem șezători noi pe dânsa, pentru aceia dar, după judecata ce am avut înaintea dumnealor boerilor ispravnici, ni s'a hotărât ca dela trecuta lună a lui noemvrie, cei ce vor fi trecut dintre sătenii noștri în satul Osicenilor de jos și cei ce vor fi trecut dintre Osiceni de jos în satul nostru Osica de sus, să nu fie slobodi a să mai stămăta dela sfârșitul lunei lui Noemvrie încoace.... fără numai când vom avea voe dela orânduiții dumnealor numiților boeri și dela isprăvnicie...

Iscăliți sătenii din Osica de sus (Romanați)

(Arh. Stat. M-rea Văratec pach. I No. 27).

1805 Martie 16

19) Din hotărîrea de judecată privitoare la moșia Vaideei din Vâlcea

Ioan Holângă, i Ion Giuvela, i Dumitru Peată, i Pătru Giuvela cu cetașii lor dela Vaideei, dintr'acest județ, jăluind Mării Sale lui Vodă că ei ar fi avut moșia ce se numește Vaideei, pogorâtă dela moși și strămoșii lor, din care moșie ar fi și vândut unii din moșii lor 32 de fâlci la sfânta mănăstire Bistrița, moșie înfundată la un loc, având mănăstirea și zapis dat de către igumenul ce s'au aflat la mâinile moșnenilor lor că nu se va întinde mai mult cu stăpânirea decât acea înfundătură. Și așa au și stă-

pănit până când s'au înmulțit răutățile Turcilor, înaintea răzmiriții Rușilor, și de multe nevoi de Turci ce căzuse pă satu lor s'au și spart satu rămâind numai cinci—șase săraci de oameni. Și atunci aflându-se igumen la m-rea Bistrița un Antonie și văzând că moșnenii s'au risiplt prin alte țări streine și rămâind moșia și munții slobozi, pedeoparte au început a cere zapise, dela moșnenii ce mai rămăsese, cu sâlnicie pe moșia jumătate. Și văzând că nu se poate întinde din pricină că zapisul ce-l dedese m-rea la moșneni să afla la un Drăghiceanu, împreună și cu alte scrisori ale mănăstirii, și acela sta pe loc nefugit, ar fi trimis pe un popa Grigorie și pe un Cliseri cu cincisprezece țișani fărăveste și coprinzând pă acel Drăghiceanu, l'au și omorât și au luat toate scrisorile moșii cum și acel zapis ce l-au fost dat un Gherasim igumen pentru acele fălci. Și apoi au fost făcut zapis toată moșia și munții scoțând duprin ținuturi și pă cei ce mai rămăsese nefugiți și le-au dat altor oameni din plaiu Cozii, care și până acum le țin, iar pe ai lor părtași i-au împrăștiat în toate părțile ca să li să piarză numele lor. Acum începând a să aduna câte unul duprin străinatate și viind iarăși la căminurile părinților s'ar fi văzând supuși a clăcui m-rei câte 12 zile de clacă și dijmă la cele ce agonisesc și cer îndestulare la dreptățile ce li se par că au... (Arhivele Statului M-rea Bistrița, Pach. VIV No. 48.)

1831.

20) Din Jalba locuitorilor clăcași din satul Spineni mahalaua Valea Mare-Dolj către Dvornicia din launtru ...Noi ne aflăm trăitori clăcași pe moșia Spineni, sud. Dolj, pe care moșie este satu Spineni în care sat este 2 mahalale și noi hălăduim în mah. Valea Mare unde acolo ne avem și biserica mormântului moșilor părinților noștri, biserică făcută de neamul nostru. Acolo ne avem casăle, grădinile, pometurile și toate înlesnirile traiului nostru. Acum ne-am pomenit cu proprietarul moșii că vrea să ne strămute dintr'acea mahala Valea Mare în mahalaua Spineni. Noi nu putem a ne strămuta căminurile moșilor, strămoșilor, pentru că ne rămâne biserica pustie precum și grădinile și toate alelalte înlesniri. Milă mare ne rugăm să fie poruncă către otcărnuitorul jud. Dolj, a da proprietarului să că a nu ne strămuta dintr'acea mahala, să rămânem tot acolo unde ne-am pomenit noi, moșii și părinții noștri.

(Arh. Stat. Dosare administrative vechi. 2007/1831 fila 174).

NOTE ȘI COMUNICĂRI

Bănatul Severinului și al Olteniei

Mărețele zile de 1 și 2 Iulie 1922, petrecute de luminătorii, Neamului din Severin în Capitala Olteniei, precum și cele de 20 și 21 Mai 1923, când frații Craioveni prin societatea „Prietenii Științei” ne-au întors vizita la Caransebeș, au strâns și mai mult legăturile frățesti, care de veacuri dăinuiesc între Banatul Severinului și al Olteniei.

Încă dela zămislirea principatului Țării românești, aceste două provincii joacă un rol însemnat în viața noastră națională; le vedem strâns unite sub domnia lui Vlaicu Vodă (1364—1374), când erau cunoscute sub numele de „Bănatul Basarabilor”.

Aceste legături politice le vedem repetându-se și mai târziu, când Aga Mateiu, s'a răsculat, sub domnia lui Tomșa, în contra domniei usurpatoare a Fanarioților, și când, cu ajutor nu neînsemnat primit din Bănat, învinge, la București, oștile domnești și la 1633 urcă tronul Țării Românești.

Iată deci legăturile politice ce existau de vremuri între Bănatul Severinului și al Olteniei.

Dar nu numai legăturile politice uniau încă de pe vremuri frații de acelaș sânge, ci în deosebi legăturile culturale.

Istoria ne spune că, încă la 1736, călugărul Vasile Diacon Loga, dela Mănăstirea Tismana, plecat-a în spre câmpiile mănoase ale Bănatului și cu 50 de familii dă ființă comunei românești la Srediștea Mare, unde întemeiază și un însemnat focar de lumină, o școală românească.

Acesta era străbunul directorului școalelor naționale din granița Bănatului, a fericitului Costantin Diaconovici Loga, care a lătit lumină în neamul românesc, începând dela Pesta, Arad, Caransebeș, Biserica Albă, și a continuat-o în capitala Olteniei, la Craiova, prin fiica sa Augusta, căsătorită cu Alexandru Drăgoescu, tot bănățean. Augusta a fost cea dintâi directoare a institutului Lazăr Otetelișanu, iar Alexandru Drăgoescu a fost profesor al Liceului din Craiova între 1851 și 1883.

Iată frumoasele împrumuturi de cultură care au existat, în cele mai dinainte vremuri, între Bănatul Severinului și între al Olteniei, împrumuturi care au dăinuit până în zilele noastre, când am dat Olteniei ce am avut mai de seamă, pe generalul Dragalina și pe distinsul pedagog Ștefan Velovan.

Bănatul se poate mândri că a făcut împrumuturi de lumină nu numai Olteniei, ci și celei mai depărtate surioare: Moldovei, căreia i-am dat sufletul nostru, pe Damaschin Bojincă, de baștină din Gârliște. Acesta, în însoțire cu alții, a dat Moldovei Codul Calimachi; îl vedem apoi (1843) profesor la Academia Mihăileană din Iași.

Caransebeșul a dat Moldovei pe cel mai de seamă jurisconsult și profesor de filosofie, pe Eftimie Murgu, pe care îl vedem la 1834 profesor la Academia Mihăileană, iar mai apoi la București, dând lecții de drept și lui N. Bălcescu.

Iată cum se explică dragostea neîfărmuită, pe care ne-au arătat-o frații Craioveni nouă, Caransebeșenilor, la 1 și 2 Iulie din anul trecut, și pe care noi, Bănățenii, ne-am silit din toată inima a le-o întoarce în schimb cu prilejul vizitei cu care ne-au onorat luna trecută.

Deie Cerul ca aceste împrumutate sentimente de dragoste frățească să dăinuiască cât timp vor avea ființă falnicii Carpați și marea Dunăre, și cât timp va exista neamul românesc pe aceste plaiuri!

Profesor J. Vuia—Caransebeș.

Lista Banilor Olteniei

Din hrisoavele ce mi-au căzut în mână, precum și din cronicile noastre ale lui Const. Căpitanul Filipescu, Radu Grecianu, Radu Popescu, condica Bălăcenească, etc., am extras această listă a Banilor Olteniei, cari se știe că au domnit peste cele cinci județe de peste Olt ca niște adevărați suverani până la 1763, de când Banatul Oltenesc a rămas a fi condus de un Caimacan. Titlul de „Ban mare”—Vel-Ban, a continuat totuși a se purta de șeful divanist chiar și după 1763, dela care dată reședea însă în București.

Lista de față nu pretinde, de sigur, a fi completă. Ea s'ar întregi cu vremea și cu colaborarea și a altor bunăvoințe.

În perioada 1230—1290 întâlnim ca Bani pe Radu, Bărbat, Mihail și Dan Basarab. Aceștia au fost primii Bani în Oltenia; ei erau Voevozii sau Kenezii coborâtori din casta nobilitară dacică a „Sarabilor” cari purtau bărbi și thiare pe cap ca și boerii noștri cei mari, și acești „Sarabi” trecând munții oare-când (Veacul IX—X) din cauza năvălirilor barbare au întemeiat aci mici țărișoare numite: Keneziate, Voevodate, sau banate, pe care le-a întâlnit în cale și invaziunea mongolilor din 1241 a lui Batu-Kahn cu Orda și Bugek și cari s'au și luptat cu un „Basaram-Ban¹⁾”.

Acești „Sarabi” au devenit la Români „Basarabi” din cauza aglutinării titlului de Ban cu Saraba adică Ban-Saraba=Basaraba²⁾, Marele Hasdeu spune că cine a fost Ban de Oltenia până la 1600. până când au fost Basarabi bărbați și descendenți ai acestora din bărbați, a trebuit să fie din neamul Basarab, căci bănia nu se dedea de cât neamului lor.

În veacul al XIV niște Basarabi cu numele de *Pârrou*, care sunt *Bani*, se numesc *Pârvulești* sau *Craiovești*.

În 1518 vedem Ban Mare pe Vlad Buzescu, bunicul celor trei Buzești din epoca lui Mihai.

În 1558 cumnatul lui Petrașco-Vodă, tatăl lui Mihai Viteazul, Iane Cantacuzino, supranumit de cronicari „greul” devine Ban; aceasta tot din cauza rudeniei cu Basarabii, căci pe sora sa Theodora o ținea Petrașco-Vodă.

În 1568 Dobromir Krețulescu, tot din neamul Basarabilor.

În 1572 Amza din Cretzești, strămoșul Mariei din Obedinu.

În 1580 Petrașco din Văcăreștii ot Dâmbovitza.

În 1594 Mihai Basarab, fiul lui Petrașco-Vodă, viitorul Domn.

În 1596 Mihalcea Cândescu.

În 1599 Manta al lui Mihaiu-Viteazu.

În 1600 Udrea Băleanu, fiul lui Petre Băleanu.

În 1603 Hamza Pârâianu din Gorj.

În 1608 Kalotă Cocorăscu.

În 1610 Preda Buzescu, nepotul lui Vlad din 1518 din Strejești (Romanai).

În 1628 Radu Buzescu.

¹⁾ Dupe uzul oriental se pune titlul la finele numelui (vezi Cronica mongolă a lui Fazel-Ullah-Rasid, despre care vorbește istoricul englez Thornton în a sa „Histoire des Mongols”).

²⁾ Vezi B. P. Hasdeu. Radu-Negru, Tom. IV Magn. Etym. Rom.

- In 1630 Iordache Catargiu.
 In 1632 Banul Bou (venit din Moldova).
 In 1634 Hrizea Popescu (tatăl cronicarului Radu).
 In 1636 Const. Ghiorma ot Alexeani (venit din Moldova).
 In 1641 Dragomir Krețulescu, zidește biserica din Plăviceni.
 In 1646 Thoma Năsturel-Herescu, făcut graf de Leopold I al Austriei.
 In 1650 Preda Brâncoveanu, bunicul Domnitorului.
 In 1669 Mareș Băjescu.
 In 1671 Gheorghe Băleanu.
 In 1672 Radu Năsturel-Herescu.
 In 1674 Barbu Milescu, unchiul lui Brâncoveanu-Vodă.
 In 1675 Kirca Rudeanu.
 In 1679 Vintilă Corbeanu.
 In 1680 Radu Năsturel-Herescu.
 In 1696 Cornea Brăiloiul (oratorul lui Brâncoveanu-Vodă).
 In 1711 Manolache Lambrino din Moldova, ginerele lui Brâncoveanu-Vodă.
 In 1714 Const. Știrbey.
 In 1715 Const. Șerban-Cantacuzino.
 In 1716 (anul venirii la domnie a Fanarioșilor) Nicolae Obedeau.
 In 1717 Șerban Bojoreanu.
 „ „ Radu Popescu (cronicarul).
 In 1718 Gheorghe Cantacuzino (fiul lui Șerban-Vodă).
 In 1725 Matei Cantacuzino (Măgureanu), fiul lui Pârvu.
 In 1738 Radu Comăneanu.
 „ „ Grigorie Greceanu.
 In 1739 Const. Argetoyanu.
 In 1746 Grigorie Grecianu.
 „ „ Iordache Krețulescu, care a fondat și Biserica Crețulescu.
 In 1755 Const. Krețulescu.
 In 1757 Const. Năsturel-Herescu.
 In 1760 Const. Dudescu.
 In 1763 Thoma Krețulescu, care locuia deja în București, deși era Mare Ban de Craiova, și de la care s'au perindat în București aceștia ce urmează, purtând numai titlul de Ban, iar în Craiova funcționând și un Caimacan:
 In 1774 Ștefan Pârșcoveanu (ales și Domn, dar neconfirmat de Sultan, ginerele lui Const. Obedeau fondatorul bisericii Obedeau.
 In 1768 Pârvu II Cantacuzino.

- In 1770 Pană II Filipescu.
 In 1780 Theodor Văcărescu, zis Furtună.
 In 1781 Nicolae Dudescu.
 In 1782 Iordache Filipescu (cel exilat la Castoria).
 In 1783 Scarlat Ghika.
 In 1784 Costache Ghika.
 In 1790 Mihalache Ghika.
 In 1792 Enăchiță Văcărescu.
 In 1800 Radu Golescu.
 In 1809 Manolache Krețulescu.
 In 1830 Const. Bălăcianu.
 „ „ Grigorie Brâncoveanu.

C. V. Obedeau.

Ceva despre Familia Argetoianu și reparațiile bisericii Sf. Dumitru din Craiova

In Slatina se găsește o biserică numită „Maica Domnului“.

Pe pizania acestei biserici se spune:

„Cu vrerea tatălui și cu ajutorul fiului și cu săvârșirea duhului sfânt începutu-s'a această sfântă biserică întru hram prea sfintei adormirii de Dumnezeu născătoare și pururea fecioara „Maria în zilele prea luminatului domn Io Constantin Voevod „și s'a ostenit Dumnealui jupânul Necula bratu jupânului Iane „biv vel cămăraș za Ocna de au zidit-o din temelie și au frumusețat-o precum se vede cu toată cheltuiala Dumnealui și s'a început temelia la luna lui Iulie în 4 și s'au săvârșit la Septembrie „în 15 de la zidirea lumii 7244 iar la anul de la Hristos 1736“.

Intr'un act de danie făcută acestei biserici la 1775 Iunie în 28, se spune că e zidită din temelie de răposatul Iane Slătineanu, vel medelnicer, și de fratele Domniei Sale Neculae Slătineanu.

Fiindcă pe pereții acestei biserici, pe lângă ctitorii ei, jupân Necula cu soția sa Bălașa și fii lor: Iordache, Anastase, Safta, Iliaca, Radu, se mai află zugrăviți, cum intri în biserică la dreapta, și un jupân Neculache vel cămăraș za Ocne cu soția sa Safta Ar... (Argetoianu), în costume foarte frumoase, să vorbim ceva aici de neamul Argetoienilor în legătură cu repararea bisericii Sf. Dumitru Băneasa din Craiova.

În lucrarea lui Pessiacov „Sf. Dumitru Băneasa” pag. 7, publicată și de O. Lecca în scrierea sa: „Familii boerești” (Argetoianu) pag. 7—8, relativ la repararea bisericii Sf. Dumitru din Craiova se spune:

„Această biserică e zidită din temelie ei de răpos. domn „Matei Basarab Vo., și trecând în urmă mulți ani la mijloc s'a stricat... etc. Deci sculându-se d-lui Constantin Argetoianu, biv „vel clucer, aŭ dres-o și aŭ șindrilit-o, și aŭ zugrăvit-o, dându-i „și alte odoare, împreună cu d-neai cocoana Argetoiancă; și din „întâmplarea vremilor de resmeriți, iară s'a stricat al doilea...,”

„tot d-lui răpos. Const. Argetoianu biv.-vel clucer, cu răpos. co- „coană Maria Argetoianca, fata d-lui paharnic Nicolae Slătineanu, „al doilea rând aŭ șindrilit-o și s'aŭ înfrumusețat cu zugrăveală, „puindu-i sticle și fiare la ferestre, cu toată cheltuiala dumnealor, „în zilele prea luminatului Domn Alex. Ipsilante Voev., Octom- „bre 23, leatul 7283 (1775). Pessiacov. — S-tu Dumitru Băneasa, „pag. 7) ¹⁾.

Tot în această lucrare a lui O. Lecca (pag. 6—7) se spune

¹⁾ Octav G. Lecca. Familii boerești pag. 7—8.

că: fiu al lui Dumitrașcu căpitan Argetoianu a fost serdarul Constantin Argetoianu ¹⁾, căsătorit cu a 5-a fiică a spătarului Mihai, Cantacuzino, și mai departe, că acest serdar Const. Argetoianu în 1738 erea vel ban al Craiovei, chiar în anul când s'a însurat cu Maria fata comitelui Nicolae Rosseti și a Ancuței... și mai departe că fiul acestui ban a fost vel clucerul Constantin Argetoianu, care împreună cu soția sa, răposata Maria, fata Dumnealui paharnic Nicolii Slătineanu, au reparat biserica Sf. Dumitru din Craiova, după cum am văzut în inscripția arătată mai sus.

În revista aceasta „Arhivele Olteniei” an. I No. 4 la pag. 388—389 „Familii boerești”—„Argetoianu”—se spune:

„Pe la 1720, Constantin Argetoianu, Mare Ban al Olteniei, e „personagiul cel mai de seamă al Olteniei. El se căsătorește cu „fata Marelui spătar Mihai Cantacuzino”, și mai departe că: „Constantin Argetoianu, Mare Serdar, fiul precedentului, ia de soție pe Maria fiica lui Manolache Russet Vodă, care își are vreme melnic scaunul domniei la Craiova între 1770—1774”, și că despre acest Constantin, vorbesc documentele, că a reparat biserica Sf. Dumitru din Craiova ²⁾).

În acest caz, cum se împacă lucrurile cu cele spuse în inscripția publicată de O. Lecca în „Familii boerești”, pe care o arătam mai sus, și în care se pomenesc Constantin Argetoianu biv vel Clucer și cu Dumneaei cocoana Maria Argetoianca, fata Dumnealui paharnic Nicolii Slătineanu, ca reparatori în două rânduri ai bisericii Sf. Dumitru? Acum dar, se nasc întrebările: 1) Sunt rudă Argetoienii cu Slătinenii? Maria Argetoianca este fata lui Nicola Slătineanu, ziditorul bisericii „Maica Domnului” din Slatina, și a soției sale Bălașa (Bălșica)? Această Marie de ce nu e trecută și ea ca copilă pe biserica din Slatina, lângă părinții, frații și surorile ei? Acel jupân Neculache, vel cămăraș za Ocne, zugrăvit pe biserica Maica Domnului din Slatina alături de Safta Ar... (Argetoianca) soția sa, este tot din neamul Slătinenilor, sau altă familie?

D-1 Inginer Gigărtu, fiul răposatului general Gigărtu, îmi spunea odată, că ar fi auzit în familia Domniei Sale, că înăuntrul bisericii Maica Domnului din Slatina ar fi îngropat și un paharnic

¹⁾ Găsit pe lista boerilor ca vornic de județul Mehedinți pe la 1719—1720.

²⁾ Vezi documentul D-lui profesor Săulescu, publicat în Arhivele Olteniei, An. I pag. 248.

Nicolae Gigărtu din familia sa. Nu cumva au fost rude și familiile Gigărtu cu Slătineanu, ca Slătineanu cu Argetoianu, ba poate și Argetoianu cu Gigărtu?

Să dăm aici câteva genealogii scurte ale familiilor Argetoianu și Slătineanu, după diferite date:

Familia Argetoianu 1), după O. Lecca:

Dumitrașcu Căpitan Argetoianu 1697.

Constantin Serdarul Argetoianu = căsătorit cu a 5-a fiică a Spătarului Mihai Cantacuzino. La 1738 e vel Ban al Craiovei = Se însoară cu Maria, fiica Comitelui Nicolae Rosseti și a Ancuței.

Constantin vel Clucer Argetoianul, fiul Banului Constantin Arg. (adică al celui precedent) = căsătorit cu Maria fiica Nicolii Slătineanu, repară biserica Sf. Dumitru din Craiova 1770—1774—1775.

2) După Arhivele Olteniei:

Dumitrașcu Argetoianu Căpitan 1690.

Constantin Argetoianu, Mare Ban al Olteniei 1720 = se însoară cu fiica Marelui Spătar Mihai Cantacuzino.

Constantin Argetoianu, Mare Serdar = căsătorit cu Maria, fiica lui Manolache Russet V. V., repară biserica Sf. Dumitru din Craiova, 1770—1774.

Familia Slătineanu, după genealogia dată de D-1 I. C. Filitti, (care după mamă se trage din această familie), publicată de noi în „Istoria orașului Slatina la pag. 442:

Iane Cămăraș, apoi Medelnicer la 1723; Caimacam al Țării Românești la 1735, zidește biserica Maica Domnului din Slatina, la 1736.

Nicolae, paharnic, (brat) fratele lui Iane, căsătorit cu Bălașa (Bălșica), cei zugrăviți pe biserica Maica Domnului din Slatina, cu copiii lor.

Constantin, vel Vistier la 1758, *Safta*, = căsătorită cu Anastasie paharnic Silioriano și *Maria* = căsătorită cu *Const. Argetoianu*, de care am vorbit că au reparat biserica Sf. Dumitru din Craiova în două rânduri.

¹⁾ Am spus la început că, pe biserica Maica Domnului din Slatina, alături de ctitorii ei: jupân Necula și soția sa Bălșica, mai sunt zugrăviți și cinci copii, sigur fii ai lor: Iordache, Anastase, Safta, Ilinca, Radu.

Inscripții din Bisericile Olteniei județul Vâlcea

adunate de T. G. Bulat
Profesor

13) Biserica din Bodești.

„Aciastă sfântă și dumn. biserică întru carea să cinstește hramul Ovedenia i prea sfintei de Dumnezeu născătoare și pururea fecioarei Mariei carea din temelie ieste zidită din bun gândul și cu toată chieftuiala sf. Parintelui Kir Kliment ep. Rîm. dipreună cu nepoți Prea sf. Păr. Kir Antonie Arhimandrit egumen Bistriții și cu Par. Kir Ilarion arhimandrit proegumen Bistriții: și cu popa Mihulă nepot Prea Sf. Păr. Epis și cu popa Nicula fratele proeg. (umenului): popa Grigorie: în zilele Prea luminatului domn I. Grigorie V. V. leat 7 m(eși)tea Oct.“.

În biserică la stînga intrării găsim chipurile următoare: „Kliment episcop Ramnicului ctitor“; în dreapta „Grigorie episcopul Ramnicului ctitor“, iar lângă acești doi ierarhi, fețele bisericesti sus arătate, ca ajutători la clădirea bisericii. De remarcat: la costumul acestora din urmă lipsa potcapului, înlocuit cu mici „cauce“.

14) Biserica din Proeni.

„Această biserică dumnezească și întru tot cinstită a Mântuitorului H-s și a tuturor sfinților, din temelie s'au făcut și s'au zugrăvit prin osârdia d-lui Costandin Davidescu ot Ramnicu la leat 1798. Iară advonu s'au făcut de părintele Macarie monah și de lamandi ot. Râmnicu leat 1817, iară de zugrăvitu advonului au plătit D-lui Nicolae Oprea Pătru Popescu Calin pentru tot materialul leat 1875“.

Pe un molitfelnic din 1832 București-Eliad aflăm „anul 1834 Ionie 25. Acest molitfelnic este al preotului Pătru Popescu ot Proeni cumpărat cu lei 45 la anul 1834 Ionie 25 Preot Pătru Popescu ot satu Proeni“.

Proenii făceau, până în a doua jumătate a sec. 18, parte din plaiul Lovișteea, deci din Argeș. O rămășiță a acelor vremuri o

¹⁾ Una din clădirile marelui constructor de biserici, episcopul Climent al Râmnicului 1735—1749.

găsim în această biserică: jețul episcopal adică, poartă însemnarea aceasta: „1795. Intâiol Iosif arhiepiscop Argeș“.

Pe pomelnicul acestei biserici, din nenorocire foarte rău conservat, deși este scris extrem de elegant, găsim însemnările tipice ale pomelnicelor, eșite din anumite școale de caligrafie. Se începe cu lista domnilor:

„Radu Voevod Negru, întâi la domnie

„Matei Voevod Basarab

„Costantin Voevod Brâncoveanu

„Scarlat Voevod Ghica.

„Costandin (sic) Voevod Ghehan

„Alexandru Voevod Caragea

„Nicolae Voevod Mavrogheni

„Alixandru Voevod Moruzi

„Constandin Voevod Hangearli

„Mihail Voevod Șuțul.

De remarcat pomenirea lui Radu Voevod, Negru, sărind apoi la Matei și Constantin Brâncoveanu.

Pe altă pagină: „Aci se pomenesc arhieriei țării:

Daniel Mitropolit	Teodosie Mitropolit
Neofit „	Damaschin „
Antim „	Nectorie „
Filaret „	Climent arhieru
Dositei „	Grigorie „
Ștefan „	Partenie „
Grigorie „	Chesarie „
Cosma „	Iosif „
Filaret „	

Pe altă pagină: „Pomelnicul Domnului jupân Constantin David Râmniceanu Ctitorul S. Biserici“. Pe alta: „Prietenii ctitorului“. În sfârșit pe clopotul sfântului locaș, aflăm: „Me fecit Iakob Inu-grauer anno 1725“. Evident, produs de fabricile săsești de peste munți.

Importante descoperiri arheologice în Dolj

Se știe că în timpul ocupației dușmane, Nemții n'au neglijat a ridica și expedia la Berlin tot ce prezenta un interes artistic sau arheologic din regiunea noastră. În special numeroase obiecte preistorice, provenind mai ales din stațiunea Sălcuța au fost parte expediate, parte lăsate încă în depozit la „devotații“ lor din Craiova.

Autoritățile sunt pe numele deținătorilor acestor tezaure, și sfătuim pe toți cei ce dețin în păstrare asemeni obiecte, să le predea fie chiar și acuma prefecturei poliției.

Ce se știe mai puțin, este că d-nul profesor Tzigara Samurcaș, însărcinat de statul nostru a recunoaște și a recupera din Germania piesele de Muzeu ce ni s'au luat în mod samovolnic în timpul războiului, a rămas uimit în fața unui tezaur pur schitic de aur și argint în muzeul din Berlin, cu adnotații în vâzul tuturilor: „provenind din Craiova“.

Înapoiat în țară, neobositul profesor n'a avut răgaz până n'a făcut complectă lumină în această afacere. Zilele acestea venind din nou în Craiova în acest scop, a reușit în fine a găsi chiar persoana care a vândut Nemților acest tezaur: este un modest negustor Macedonean din orașul nostru. El declară că tezaurul provine din Plenița.

Profesorul Tzigara Samurcaș va face de îndată toate cele necesare pentru ca acest tezaur, extrem de important pentru trecutul nostru, să ne fie restituit.

Indreptări

Fântâna Domnească-Mehedinți.

Fontana del Re, din harta lui Del Chiaro, pe care d-l T. G. Bulat încearcă a o indentifica cu *Fântâna Banului* din Dolj¹⁾, nu e decât *Fântâna Domnească* din Mehedinți, al cărui nume „îi vine dela o fântână ce se vede și astăzi în această comună, și care este făcută de Mateiaș-Craiu ce îi zicea și Basarab, care a avut casă și a stat în această comună“ (Marele Dicționar Geografic al României p. 317). De altfel și în răspunsurile învățătorilor la chestionarul arheologic trimis de Odobescu (Academia Română Mns. 227), găsim că: la mieznoapte de această comună se află „o fântână de piatră“ care după tradiție se zice că ar fi făcută de Matei Basarab“. Când chiar pe harta lui Del Chiaro e înfățișată această fântână, nu mai rămâne pic de îndoială că adevărul nu poate fi altul.

Ploșor.

¹⁾ Arh. Olt. I. p. 154.

Mișcarea culturală în Craiova

Odată cu sosirea verii, ca de obicei, activitatea culturală Craioveană a scăzut și ea, ca și aiurea.

Societatea „Prietenii Științei“ și-a întrerupt conferințele până la toamnă, când se vor redeschide cu aceea a d-lui Profesor universitar G. Țițeica.

„Arhivele Olteniei“ iau de asemenea vacanță; numărul următor va apare la finele lunii Septemvrie. Tot așa și cu celelalte publicațiuni craiovene: *Năzuința*, *Gazeta Școalei* și *Renășterea*.

Monitorul Oficial No. 38 de Marți 22 Mai 1923 publică Legea votată de ambele corpuri legiuitoare și sancționată de M. S. Regele, prin care se recunoaște calitatea de persoană morală și juridică societății „Prietenii Științei“ Craiova, în conformitate cu statutele sale.

În ziua de 10 Iunie Liceul „Carol I“ a serbat cu deosebită solemnitate, în prezența d-lui Ministru al Instrucțiunii, deschiderea Bibliotecii sale, desvelirea Plăcii comemorative a profesorilor și elevilor acestei școale morți în războiu și punerea Pietrei fundamentale a Internatului Liceului, cum și decorarea elevului din cl. V-a a acestui liceu, Gh. V. Nicolaescu, care a luat parte, ca voluntar, la războiul pentru întregirea Neamului.

Cu acest prilej au avut loc și festivități școlare, precum și concursuri de jocuri, gimnastică și atletism la Parcul Bibescu și Hipodrom.

În aceeași zi *Comunitatea israelită de rit occidental* a pus temelie unui local de *Școală primară* de băieți și fete în str. Eug. Carada, fiind față Ministrul Instrucțiunii și autoritățile. După această solemnitate a urmat un festival cu coruri și cuvântări, dintre care s'a relevat cea a inimosului rabin D-r Thenen.

* * *

Repetițiile dela *Teatrul Național* se continuă cu activitate. Direcția își propune a prezenta publicului un repertoriu cu totul reînnoit, în care literatura dramatică națională să-și aibă cuvenita parte de cinste, alături de marii clasici străini și maestrul artei dramatice moderne.

* * *

În zilele de 27 și 28 Mai cor. Societatea „Prietenii Științei” a întors vizita pe care anul trecut ne-o făcuse frații caransebeșeni. Cei peste o sută de excursioniști au fost obiectul unei primiri entusiaste din partea autorităților civile și militare, a corpului didactic și a populației din Caransebeș, care s'a întrecut în manifestări de adevărată frăție pentru Craioveni. Serbările s'au ținut lanț vreme de două zile, cu un festival organizat în localul Teatrului comunal, un altul în parcul pavilionului ofiteresc, cu conferințe și însuflețitoare cuvântări ocazionale. Elevii școlii de ofițeri de rezervă, D-nul A. Bobescu, D-ra T. Constantinescu și câțiva artiști ai Teatrului din Craiova, cum și un număr de persoane din societate au dat prețiosul lor concurs întru reușita acestor serbări.

Fortunato.

Expoziția Stoenescu.

Expoziția pictorului Eust. Gr. Stoenescu s'a închis la 10 Iunie. Pentru pictor a fost un succes mai mult, întru desmintirea zicalei că „nimeni nu e profet în țara lui”. Pentru publicul Craiovean a fost o manifestare îmbucurătoare: aceea că e în stare să deosebească frumosul și să-l prețuiască după cuvință.

Prin expoziția sa, artistul a făcut și o operă educativă în acelaș timp — acest lucru intrând chiar în prevederile sale ca un factor hotărâtor — : atâta popor și lume școlărească ce a defilat (unii în repetate rânduri) pe dinaintea tablourilor D-sale, au plecat de acolo cu sufletul mai curățit, ca după o baie de frumos și cu ochiul agerit, ca după o adevărată lecție de estetică practică.

Impresiunea imediată pe care o lasă aspectul general al acestei săli de expoziție este ceva grav și plăcut în acelaș timp; nimic din turburătoarea senzație ce o ai în fața lucrărilor unui artist care „se caută și nu se poate regăsi pe sine”; nimic din chinurile încercări de a brodi o originalitate prin extreme simplificări or inutile complicații ale liniei, sau prin vreun truc al meșteșugului. La mijloacele oneste și ponderate ale tehnicii clasice — care e arta cea mare și fondul de rezistență al picturii D-lui Stoenescu, —

D-sa întrunește o inspirațiune modernă în alegerea și prezentarea mai tuturor subiectelor sale. Căci din imbinarea fondului său de clasicism, cu altoiul unui modernism temperat, stilizat, se vede a fi formată puternica personalitate a artistului craiovean.

Al doilea lucru ce isbește în expoziția de față este varietatea puțin obișnuită a subiectelor. La această impresiune de suprinde se adaugă apoi cea de admirație, când poți constata că D-nul Stoenescu, cu o artă egală, isbutește în portret tot așa de bine ca și în peisagiu, în compoziții ca și în natură moartă, în flori ca și în scene de interior.

Era însășit interesantă cercetarea tablourilor acestora și din alt punct de vedere: după ele s'ar fi putut urmări (și aceasta ar fi fost deosebit de instructiv — dacă așezarea lor s'ar fi făcut după anume scop) evoluția aproape întreagă a artistului, dela *Supa populară*, jugrăvită la vârsta de 19 ani, până la ultimile sale opere de maturitate.

Delicatele flori de primăvară, atât de fragede și de imateriale, — prin faptul că asemenea subiecte formează genul cel mai accesibil unui public fără o deosebită pregătire artistică — au fost cele care prin instinct au plăcut mai mult publicului și amatorilor cumpărători cari, fie zis în treacăt, au fost puțini numeroși.

Consemnez cu acest prilej că o anumită clasă de bogătași de dinainte ca și de cei de după războiu, nu s'au văzut la expoziția aceasta, cum nu se văd nici la teatru, nici la conferințe și la niciun fel de manifestațiune intelectuală.

Au fost mai puțin remarcate, și pe nedrept, cele 2—3 naturi moarte ale pictorului, și care ereau printre cele mai bune lucrări din Salon. De asemenea nu au fost suficient gustate de publicul mare câteva pânze cu factură de schițe neterminate, dar de un deosebit preț, cum ereau bunioară: *Copilul la masă*, *La masă*, *Capul de copil*, *Escolierul*, *Fetița cu pierrot*, *Un cap de femeie umbrat de marginile pălăriei*, *Frailain Luiza* și *Bébé la masă* (cel în cadru rotund).

Vânzătorul de vechituri — compoziția cea mare — și portretele au fost de asemenea printre pânzele cele mai prețuite și admirate de vizitatori; dintre aceste din urmă semnalăm în deosebi auto-portretul pictorului, cele două portrete, cu două aspecte deosebite ale D-lui F., portretul poetului Rameau și cele ale doamnelor El. St., C. S. și C. F.

Hotărât: Expoziția D-lui Eust. Gr. Stoenescu a fost pentru Craiova un eveniment: ea a reușit a mai sguduși puțin din apatia sa pe publicul nostru și a-i deschide orizonturi și perspective de o mai simțită prețuire a frumosului pentru viitor. Și de aceea se cuvine să-i fim recunoscători.

C. D. Fort.

Câteva scilipiri în noaptea Cancerului

Cancerul este astăzi una dintre boalele sociale, care trebuie să ne intereseze în gradul cel mai mare. După război cancerul face progrese în toate țările, care au suferit dupe urma acestui cataclism mondial. Înainte era frequent la indivizii ale căror țesuturi erau slăbite de vârstă; astăzi el devorează cărnurile cele mai fragede. Câți-va bătrâni doctori Lionezi susțineau odinioară că la baza cancerului, se găsesc totdeauna mari supărări morale. Ruina, mizeria, grijile și doliul războiului coincid astăzi cu faptul că numărul canceroșilor s'a dublat, și aceasta pare a da dreptate constatărilor acestor medici.

Din fericire însă, în terapeutică ca și în altele, mijloacele de apăsare progresează.

Perfecțiunea tehnicii chirurgicale ajunsă astăzi aproape la apogeu, reușește să ridice cu totul tumorile canceroase, fără putință de

a se mai reproduce, atât sunt de precise și sigure operațiunile delicate ale chirurgilor.

Alături de terapeutică chirurgicală, vin apoi metodele ultramoderne, care nu și-au spus încă ultimul cuvânt, cum sunt emanațiunile de rădă, culese în tuburi capilare, care puse în prezența plăgilor canceroase reușesc — în special la cancerul zis al fumătorilor — să-l vindece fără intervenție chirurgicală.

Vin apoi razele X, care dacă nu vindecă totdeauna, au totuși meritul mare de a opri întinderea cancerului și de a micșora manifestările sale atât de dureroase.

Actualmente e vorba și de o perfecțiune tehnică în aplicarea terapeutică a unor raze X ultra penetrante.

Tot în terapeutică cancerului trebuie menționate și fulgurațiunea și radio - termo - terapia, imagi-

nată de Dr. Keating-Hart, care a murit victima devotamentului său făcând cercetări în această direcțiune.

Dar toate aceste mijloace de atac, sunt bune pentru tumorile externe. Din nenorocire ele nu pot folosi în aceeași măsură, când e vorba de tumorile canceroase ale organelor interne, cum ar fi, cancerul ficatului, pancreasului, stomacului, etc.

Trebue să mai știm că aproape toate medicamentele influențează un timp asupra cancerului. Săruri de chinină, de magnezie, compuși arseniacali, siliciul, extractele organice și vegetale, sunt o frână contra desvătărei acestor celule blestemate.

Dar ce este cancerul? Care e cauza lui?

Cancerul este o boală generală, datorită indiscipliniei unor oarecari grupe celulare, care nu mai vor să asculte de legile cărmuitoare ale organismului. Aceste celule, înmulțite anormal, departe de a evolua către starea adultă, se încăpățânează a rămâne embrionare și călcând legile colectivității, nu lucrează decât pentru ele. Se înmulțesc, la infinit, trăind ca parazite pe țesuturile pe care se desvătă. Toate țesuturile sunt bune pentru aceste devorante stupide, care nu respectă nimic și care în cele din urmă mor, sub ruinele pe care le-au făcut. La un moment dat grupe de aceste celule, desprinse din tumoarea canceroasă, pătrund într'un mod oarecare — când această tumoare interesează vasele sanguine — și în

sânge, prin care se răspândesc în organism, unde se fixează pe țesuturile mai slabe începând și acolo opera lor distrugătoare.

Celulele organismului viețuitor, prin minunata lor organizare, prin evoluția lor cărmuită de o lege de ordine, își asigură prin aceasta existența în timp și spațiu, deși viața lor e efemeră. Celulele embrionare canceroase sunt din contră solii anarchiei și morței.

Se mai știe azi, că oarecari glande cu secrețiune internă, cum ar fi glanda tiroidă, glandele pituitare, glandele interstițiale a organelor sexuale, glandele supra renale, etc. au o acțiune manifestă asupra desvătărei țesuturilor, a celulelor și chiar a funcțiunilor interne. Astfel bunăoară adrenalina, secrețiunea internă a glandelor supra renale, lucrează asupra vaselor sanguine prin vaso-constricție succesivă, activând astfel, cum trebuie, circulația sângelui. Ea e adevărata frână a circulației.

Era firesc dar, ca savanții să și pună întrebarea:

Creșterea constatată în tumorile maligne nu cumva e datorită unui exces, sau unei împuținări a secrețiunilor unor glande, care controlează sau fac frână formării armonioase a ființei vii?

Cancerul este o afecțiune a țesuturilor, și probă e că toate iritațiunile cronice, ori care ar fi, pot să-l prindă; aci va fi o boală de stomac, dincolo un simplu traumatism moral; nu există cancer fără iritări prealabile, și în această privință vechii clinicieni au văzut clar. Mai mult, cancerul

nu se inoculează ca boalele microbiene. Experimental, el nu prinde decât prin grefaj și transplantarea nu se poate face decât pe subiecte biologice foarte apropiate și de înrudire apropiată. Un fapt chiar curios. Șoarecii aduși din Berlin, unde fusese crescuți, n'au putut prinde cancerul grefat pe ei dela cei din Paris.

Dar ceea ce e mai interesant, a fost faptul că, în experiențele de laborator s'au influențat grefele, activându-le sau anihilându-le prin administrarea de extract de glandă tiroidă în doze mici. De aci s'a dedus că această maladie e datorită indisciplinei unor oarecare grupe celulare, care nu mai sunt menținute în normal de secrețiunile interne și regularea nervoasă.

Dar această deducțiune logică trebuia probată. Doi experimen-tatori vienezi, Freund și Kaminer, au constatat că, în serul țesuturilor unui individ normal se găsește o substanță, care distruge celula canceroasă. Într'un tub de sticlă s'a amestecat serul omului sănătos, cu o suspensie de celule ridicate dintr'o tumoră malignă, și s'a constatat dispariția prin topire a acestor celule. Dacă serul provine din ță-

săturile unui canceros, celulele rămân, nu mai sunt distruse.

Aceasta constituie azi un mijloc de diagnostic și pune în putință pe medic de a cunoaște dacă un om, în aparență sănătos, e canceros sau cancerisabil.

Marele biolog elvețian Abderhalden și francezii D-ri: Thomas și Binetti, au perfecționat reactivul pentru diagnosticul cancerului, și sunt pe drumul cel bun, să-i găsească poate și leacul.

Experiențele au mai dovedit că, cu cât subiectul dela care se ia serul este mai tânăr, cu atât acțiunea de distrugere a serului asupra celulei canceroase este mai activă. Aceasta explică de ce cancerul e mai frequent la oamenii mai în vârstă, decât la copii sau la cei tineri.

Aceste constatări sunt desigur abia o scîlpire în noaptea cancerului, și să sperăm că studiindu-se reacțiunile serice și biologice, se va ajunge să se știe, care sunt glandele cu secrețiune interne, al căror exces de funcțiune sau insuficiență, provoacă turburări funcționale a celulelor, care devin rebele, anarhice și devorante. Atunci, suprimându-se cauza, se va su-prima și efectul.

Sosirea primilor Celți în sudul Spaniei

O comunicare recentă ne pune în cunoștiință, că constructorii tumulilor stabiliți de alungul Pirineiilor, la finele epocii Hallstatiene, descind din Castidia. Pe de altă parte știindu-se dupe Herodot că Celții existau pe timpul său, adică pe la începutul secolului al V-lea, în prejurimile capului Saint Vincent, d-nul M. Hubert valorifică, pentru a preciza datele, un argument neglijat până aci. E vorba de numele Regelui din Tartesse - Arganthonius, care dupe Herodot, între 650 și 600 înainte de Hristos, primi cu mare generozitate pe navigatorii focenei.

Regatul Tartesiei era un regat iberic, dar numele Arganthonius n'are echivalent în numele iberice. Suntem îndreptățiți a recunoaște în numele Regelui argintului, rădăcina Indo-Europeană a cuvântului „argint”. Este termenul celtic „Arganto”, care aci se arată puțin deghizat prin compoziția sa cu elemente nedefinite. Alți autori spun că cuvântul ar ligur. D-nul Hubert susține însă că Ligurii aveau un alt cuvânt pentru a numi argintul, aparținând altor feluri de nume Europene date argintului, cum ar fi de pildă germanul „Silber”.

În țara Tartesiei, geografia veche arată unul sau mai multe exemplare de „Mons argentarius”. La sud de valea Guadalquivirului, Avicenne, așează un munte: *Silurus*. Aceste două nume înseamnă același lucru, unul în latinește, altul în ligură. Dacă numele Arganthonius nu este ligur, el nu poate fi decât Celtic. Ori se constată azi că au fost celți în Regatul Tartesiei la sfârșitul epocii Hallstatiene. M. Bonsor a recunoscut urmele lor în Alcores, în împrejurimile Carmonei, descoperind în această regiune un grup de tumuli conținând incinerări în care s'au găsit fibule de tipul Certosa și olărie asemănătoare cu aceia din tumulii din

Pirinei și cimitirele Castiliei. Nici indigenii nici Fenicienii nu-și ardeau morții lor la această dată.

Tumulii d-lui M. Bonsor, sunt probabil cele mai vechi morminte celtice din câte s'au găsit în Spania. Celții țării Tartesiei au venit în contact cu vecinii lor; ei aveau fildeşuri punico, bronzuri italiene și alte obiecte, care arată un gust rafinat. Se poate ca unul dintre ei să fi devenit regele Tartesiei, căsătorindu-se cu o princesă Iberă.

Se poate ca în legenda Regelui Argintului, pe care Herodot îl pune aproape de Marsilia, Celții să fi avut dreptul de autori.

Ch. I.

Descoperiri nouă în Grotele Paleolitice din Spania

Hernandez Pacheco descrie picturile descoperite într'o grotă din Bicorp (Valencia). Interesantă este în special o scenă care reprezintă un fel de scară de frânghie, pe care se urcă doi oameni; unul e la mijloc, celalt tocmai la capătul de sus, oprit în dreptul unui mic orificiu; în mâna stângă are un coș, cea dreaptă e introdusă în orificiu, împrejurul căruia zboară vreo 15 figuri mici aripate, reprezentând albine. E fără îndoială descrierea unei foarte interesante scene paleolitice de recoltare a mierei dintr'un stup.

În grotă Pena de Candano (Asturii), una din cele mai interesante

și bogate ca picturi, același cercetător relevează numeroasele figurări de cai, pe care comparându-i cu cei reprezentați în alte caverne, în special în Franța, ajunge la concluzia că, încă în acea epocă, în paleolitic, se putea distinge bine două specii de cai: unul mic, indelat, cu capul mare, picioare scurte, păr mult și coamă lungă, strămoșul lui *Equus Caballus celticus*, și altul mai svelt, cu gâtul lung și arcuit, capul mic și picioare fine, care pare a fi fost strămoșul lui *Equus caballus libyensis* (calul arab).

Ch. I.

In rubrica de față se fac dări de seamă asupra cărților și publicațiilor ce se adresează redacției, sau cel puțin se menționează apariția fiecărei din ele.

Din Revoluția Rusească. Zile trăite, de Ștefan C. Ioan. — Buc. 1923. — Cele 110 pagini cuprind povestirea întâmplărilor prin care a trecut autorul într-o călătorie, făcută din însărcinare oficială în cele dintâi zile ale izbucnirii bolșevismului, dela Iași la Moscova și înapoi. Descrierea drumului, cu peripețiile lui este totdeauna interesantă, cuprinzând și câteva pagini cu adevărat dramatice: o contribuție mai mult, între cele câteva din literatura noastră, la cunoașterea psihologiei poporului de peste Nistru și a nebuliei care a dus acest nenorocit popor înspre pierzanie. Volumul e împodobit și cu un număr de frumoase ilustrații.

Tratat elementar de Astronomie, de N. Coculescu, profesor universitar — 1923. Editura „Cartea Românească” București. — Au-

torul „Lecțiunilor elementare de Mecanică Cerească” face un mare serviciu nu numai studenților dela Matematici, dar și acelor mulți iubitori ai cerului doritori de a se iniția în augustele cunoștințe ale Astronomiei, publicând o nouă ediție a valoroasei sale lucrări. Meritoasele străduiri ale neuitatului nostru prieten Victor Anestin, într-o populariza știința astrilor, făcându-ne să ridicăm ochii de la pământ spre cerul instelat, au dat roade: ele au democratizat această știință și la noi; nu puțin li se datorește și lor, dacă azi o casă de editură cere D-lui Coculescu autorizația de a publica din nou o carte a cărei tipărire e atât de costisitoare. Și aceasta este un semn bun și pentru publicul nostru cititor.

Prima parte a tratatului d-lui Coculescu, după o introducere cu

privire la hărțile și cataloagele de stele, se ocupă de Coordonatele astronomice, capitol care pretinde serioase cunoștințe în domeniul matematicilor și mecanicii spre a fi înțeles, apoi tratează despre Instrumentele de observație în Astronomie, Problema longitudinilor și Teoria hărților.

În partea doua, care se poate urmări mai ușor și de către un simplu diletant, se cercetează Soarele, Luna, Planetele și Depăr-tările astrelor.

Partea finală se ocupă de Legile gravitației universale, apoi despre Spectroscopie și Fotografie în astronomie.

Desenurile și planșele numeroase și bine executate ajută la înțelegerea textului în părțile pur științifice ale acestui tratat.

La o răspântie a Istoriei Naționale. Orientare asupra politicii culturale a României întregite, de I. Găvănescul. — Iași 1923. E o lucrare a cărei actualitate nu o formează mișcările studențești din anul acesta, dar — cum spune autorul — anumite probleme adânci și extrem de serioase ale vieții noastre contemporane. Capitolul principal al cărții este: *Orientarea culturale și a educației noastre naționale* în lumea nouă de după războiu. Într-o Românie nouă, întemeiată pe ideile de libertate a naționalităților și pe dreptate, e nevoie să ne fixăm noi orientări în viața noastră morală, culturală și socială. Cea dintâi este că idealul nostru național ia acum o formă nouă: aceea a intensificării culturale și educației noastre mai

mult ca or când pe baze naționale. În această direcțiune a unei necesități permanente, „școala e una din forțele biologice ale conservării naționale”. Întru atingerea acestui ideal noi ne sprijinim pe următoarele calități distinctive naționale: simțul politic, toleranța și generozitatea. Cea de a doua orientare privește raporturile noastre interne, cu preocuparea de a consolida unificarea noastră sufletească, învățând a ne cunoaște și a ne îngădui cât mai mult unii pe alții între noi, frați de un sânge, — și de a soluționa așa numita chestie a minorităților etnice.

Capitolul cu privire la minoritățile etnice e cel mai captivant. Desnaționalizarea silită, cum au procedat cu noi Ungurii și cum continuă azi Sârbii, e o iluzie. Conviețuirea într'un stat național cu elemente minoritare care țin a-și păstra naționalitatea lor, armonizând-o cu interesele elementului etnic predominant, e posibilă, mai ales cu firea Românului. Cu o limită însă: minoritățile etnice să se ferească a adopta atitudini ostile „cu tendința la afirmarea și crearea unui stat în stat”. Din acest punct de vedere, autorul examinează atitudinea populațiunei evreești dela noi, conchizând că pentru Evreii dela noi nu pot exista decât două atitudini clare și lămurite: sionismul politic, care tinde a-și forma un stat propriu în Palestina — și asimilarea în viața politică și culturală a poporulul român; între ele rămâne un drum pentru o neprecisă hipocrizie. În

fața faptelor, autorul e silit a trage concluzia că, față de numărul excesiv de mare al Evreilor în proporție cu populația românească, este cu neputință a ne aștepta — chiar cu oarecare binevoindă din partea populației evreești — la o asimilare. Căci iacă ce arată o statistică mai nouă a raportului numeric al Evreilor față de populațiunea țărilor unde sunt stabiliți:

Suedia	1 Evreu la	7.500 loc.
Spania	" "	6.200 "
Anglia	" "	800 "
Franța	" "	450 "
Belgia	" "	420 "
Serbia	" "	120 "
Italia	" "	80 "
Bulgaria	" "	78 "
Rusia	" "	76 "
Germania	" "	63 "
Austria	" "	23 "
Turcia	" "	21 "
Ungaria	" "	16 "
Polonia	" "	13 "
România	" "	7 "

Se constată apoi o recrudescență crescândă a sentimentului exclusiv național evreesc la marea majoritate a acestei populații așezată la noi, și atitudinea de ostilitate manifestată în repetate împrejurări, individual, cași prin Alianța și Uniunea lor. Se pare că instinctul de conservare al poporului român începe a se deștepta, și că mișcarea studenților e primul ei strigăt de alarmă. „Studenții au pus degetul pe o rană a vieții noastre naționale“. Cum, spre a restabili un raport rațional întru elementul românesc și cel evreesc, nu se pot elimina aceștia din urmă, fiind-

că de formă sunt și ei Români nu e decât un mijloc: „să înmulțim elementul românesc până la obținerea raportului firesc al majorității de baștină față de minoritățile etnice străine“. Și aceasta nimeni mai bine ca inițiativa privată nu o poate face. Capitoulul din urmă tratează despre *orientarea directivei culturale în raporturile din afară*, arătând stricătorele influențe ce sufletul și tendințele germane și rusești le poate exercita asupra individualității naționale, cum și bunele înrăuriri pe care cultura franco-engleză e capabilă să ne inprime pentru folosul nostru.

Istoria Literaturii Române Moderne. Intâii poeți munteni.

Lecțiuni de G. Bogdan-Duică, prof. la Universitatea din Cluj. Biblioteca Dacoromaniei No. 1 — Cluj, 1923. — Lucrarea harnicului profesor cuprinde câteva din lecțiunile ce d-sa a ținut la facultatea de litere din Cluj. E, cum spune autorul, mai mult un curs de istorie literară decât de estetică literară. Și aceasta cu atât mai bine, vom zice noi, fără a voi întru nimic să scădem prin aceasta meritul d-lui Bogdan, ci din potrivă, întru cât puțini sunt ca d-sa, cari să muncească atât de stăruitor în lucrări de mîgală și să aibă acel „flair“ necesar pentru a distinge și a scoate la iveală un amănunt important dintre atâte bagatele inutile, cum știe să facă d-sa, cu atâta competență și meșteșug.

Pentru a îmbrățișa bine subiec-

tul său, autorul își restrânge cercetările sale la epoca lui Eliad, punctul central în jurul căruia gravitează figurile lui Ioan Văcărescu, Cârlova, Faca, Gr. Alexandrescu, C. A. Rosetti și Boliac

Ioan Văcărescu este pentru întâia dată cercetat aci cu un adevărat spirit științific și cu interesul ce-l merita asemenea subiect. El este „un ecou prelungit al secolului XVIII“ deschizător de noi drumuri în literatura noastră, — „un poet, dar și boer“ și care s'a ridicat deasupra epocii sale (1820—1830), cu toate că limba sa nu era tocmai îngrijită.

La bibliografia cu privire la Cârlova, semnalez de adăugat o cărticică intitulată „Vasile Cârlova“ studiu istorico-literar de Dr. I. Rațiu, Blaj, Tip. Seminar. Arhidieceșan (Vezi Nota D-lui D. Stoescu din Arh. Olt. an. I pag. 69.

Asupra lui C. Faca ne dă D. Bogdan un studiu deosebit de prețios, nu numai pentru că acesta e prima monografie asupra puțin cunoscutului poet, dar mai ales pentru lumina în care pune pe autor, prin descrierea atmosferei sociale a vremurilor zugrăvite în stihurile *Franțuzitelor* sale.

Despre Gr. Alexandrescu, autorul, pe urma studiului D-lui Lovinescu, găsește încă multe amă-

nunte și observațiuni caracteristice de consemnat cu privire la opera celui mai mare poet al timpului.

C. A. Rosetti ni se înfățișează sub interesantul aspect de poet anunțator al unei noi aurore, pentru a se șterge apoi curând în răsăritul talentului lui Alecsandri.

Figura puțin cam ștearsă a lui Cesar Boliac este evocată cu interesul ce se cuvine și ei, căci cum spune bine autorul „nici o viață nu e atât de săracă încât să nu lămurească câte ceva din marile complexe ale culturii naționale, a cărei cea mai proprie și mai caracteristică floare este literatura“.

Studiul asupra lui I. Eliade Rădulescu este însă partea principală a cărții, cuprinzând singură două treimi din volumul întreg. Complexa activitate a acestui scriitor și stadiile evoluției sale sunt urmărite cu o curiozitate simpatice. Se vede de la început până la sfârșit că acest activ și neastâmpărat generator de idei și acțiune este centrul de gravitate în orbita căruia evoluiază reprezentanții literaturii a cel puțin trei decenii.

Cu *Istoria Literaturii Române Moderne* a D-lui Bogdan-Duică, biblioteca Dacoromaniei a pășit cu piciorul drept.

C. D. F.

Bibliografie:

Dr. Ch. Laugier: *Pasteur și opera sa*, în Bibl. „Prietenii Științei“, Craiova.

I. Caragiale: *Nușele și Povestiri*, în Ed. „Cartea Rom.“ București.

V. Bujoreanu: *Autoeducațiunea în școlile elementare* (traducere).

C. Lacrișianu: *Câteva precizări de practică pedagogică în școlile primare*.

C. Lacrișianu: *Viața Școlii Normale din T. Severin*.

Dr. Căhănescu: *Cura de Karlsbad*, călăuză.

Ion Stroe: *Două vieți* (în Biblioteca Minerva).

Ioan Stăvici: *Spiru Călin* (în Biblioteca Minerva).

G. Bogdan-Duică: *Istoria Literaturii Române Moderne*.

Cronica Revistelor

Revista Istorică, No. 10—12, apare cu întârziere. Din cuprins se remarcă pentru noi cele câteva *Documente doljene*, publicate de D-n Iorga, cu luminoase note și observațiuni; ele au fost procurate de D-n Calețeanu din Craiova.—Notițe dela un călător englez prin Muntenia în vara anului 1794.—Despre origina românească a conților maghiari Mailat, vorbește D-n Victor Motogna.—De un deosebit interes descrierea unei vechi gravuri necunoscute până azi și extrasă dintr-o carte a unui englez, publicată în 1801 la Londra: e sala de recepție a vechiului palat din București, care e, probabil, singura gravură ce se cunoaște, ca reprezentând o valoare documentară de primul rang, a unui interior domnesc de pe vremuri.—În cronică se semnalează articolul cu frumoase ilustrațiuni despre Biserica din Moieni al D-lui I. B. Georgescu, din „Năzuința”.

Cronica numismatică și arheologică, No. 9—10, lămurește, prin articolul D-lui Moisil, care mai sunt izvoarele de informație ale numismaticei, în afară de monete.—O descriere a *tezaurului din Suluc* (Tulcea), consistând în vase și obiecte din veacul al III-lea d. Cr.—*Istoria monetelor în România*, de D. Moisil, se continuă și în acest număr.

Natura, No. 6 continuă studiul asupra *Cărbunilor de pământ* al d-lui S. Athanasiu, cu importantul capitol asupra zăcămintelor de căr-

buni din România. Oltenia noastră are o producțiune de 10.000 tone, și cu rezerve probabile de cel puțin alte 10 milioane. La Schela-Gorj se exploatează antracit de bună calitate, abia cam vreo 400 tone anual; la Bahna-Balta-Mehedinți se află lignit, cași în alte câteva localități din acest district.—Despre Peștera dela *isvorul Crișului Negru* câteva rânduri care te fac să regreti că nu s'a dat o descriere mai amănunțită a acestor minunate locuri.—D. Grințescu povestește frumoasa *Excursie botanică pe Ceahlău*, propunând să înglobeze regiunea acestui munte (vr'o 20 klm) într'un parc național, cum s'a făcut începutul cu cel de pe valea lălo-miței din Bucegi.—Dr. Musceleanu dă un capitol din cercetarea asupra *Constituției materiei*: materia sub formă coloidală—Sumarul foarte bogat și captivant.

Revista Științifică „V. Adamachi” No. 3, tratează un subiect de fizică a cărui enunțare ar fi părut ieri o nebulie: despre *Greutatea luminii*. Energia calorică are greutate, și tot așa, zice Dn. Bogdan, fizica experimentală de azi a ajuns la concluzia că energia luminoasă având o masă materială, urmează de aci că lumina e grea.—Alte articole: *Degradarea energiei*, de C. V. Gheorghiu, *Miscări de populație în vechiul regat*, de I. Simionescu, etc. și numeroase note și informații științifice.

Buletinul cărții, No. 8 și 9.—Această publicație nouă care, neîncetători, ne temeam să nu fie alt decât un catalog de reclamă comercială a unui editor, a ajuns să câștige stima cititorilor. Pe lângă partea lui de contribuție bibliografică, Buletinul dă articole de informație de un deosebit interes, pentru tot ce e în legătură cu cartea. Astfel: *Steme editoriale*, cu ilustrații și *Congresul internațional bibliografic* dela Paris, din primăvara acestui an, unde Dn. Profesor N. Iorga a reprezentat cu atâta strălucire și autoritate țara noastră.

Lamura, No. 8, cuprinde articole de D-nii V. Bogrea, I. Simionescu, Mih. Sadoveanu și alții. Revista se înfățișează mai îngrijit, sub auspiciile Fondațiunii culturale Principele Carol și în tipografia Culturii Naționale. Să se ferească însă a nu aluneca prea mult în literatură și mai ales spre o poezie cu pecella de importățiune străină.

Cugetul Românesc, No. 4—5, continuă *Amintirile din viața diplomatică* ale D-lui Diamandy, care se citesc cu mult interes.—D-nul Bucuța dă note despre *Oamenii dintre Vidin și Timoc*, iar D-nul Bogrea câteva *Mărturii despre latinitatea noastră la umaniștii italieni*. Literatură aleasă, cu versuri de ale poetului D. Zamfirescu, o schiță din cele bune a D-lui Brăescu, pagini alese de D-nii Condiescu, Beza, Pilat, Blaga și Vl. Streinu.

Viața Românească, No. 4, publică o minunată povestire: *Prăpastia*, a D-lui I. I. Mironescu. E o bogăție de limbă, de expresiuni populare colorate și plastice în nuvela aceasta, cum puține se pot afla în cei mai buni scriitori ai noștri, adevărate pagini de antologie—Opera lui *Romain Rolland* ne este înfățișată cum se cuvine de Dn. A. Weiss.—Note nouă asupra vieții și familiei lui *Al. Russo*, dă Dn. Tr. Ichim.—Alte articole de Jean Bart, Radu Rosetti, S. Deleanu, și versuri de Al. D. Nanu, Dem. Botez, O. Vrabie și Bărgăuanul.—O cronică, exercițiu de gazetărie despre *Teatrul din Craiova*,—cu aprecieri răutăcioase și afirmări gratuite despre activitatea direcției și bilanțul stagiunii teatrului nostru Național,—dau doi elevi de liceu, sub inspirația a cine știe cărui scrib dela vreo gazetă politică craioveană, căruia i se va fi refuzat intrarea gratuită în teatru. Buna credința serioasei reviste ieșene a fost, de sigur, înșelată, cu o prea mare ușurință. Și e de regretat că No. 5, ce ne sosește chiar acum, nu aduce nici o rectificare, deși Direcția V. R. a fost pusă în cunoștință de mistificarea a cărei victimă a căzut.

No. 5, tot atât de bogat, variat și interesant ca sumar, își îndreaptă privirile, prin articolul D-lui Foça, asupra *Problemei școlii românești*, față cu invazia acestor așezăminte ale culturii naționale de către elementele etnice străine, conviețuitoare cu noi și covârși-

toare ca proporție numerică, în universități.—Dn. Dr. Cazacu ne înfățișează situația populației Basarabiei sub stăpânirea rusească, cu așezările și gospodăria ei.—Dn. Aderca începe publicarea unei piese originale: *Sburătorul*.

Buletinul Asociațiunii generale a Profesorilor secundari din România, București, An. I, No. 5—6, cu următorul cuprins: *Congresul nostru*, convocare pentru congresul ce s'a ținut apoi la Cluj în zilele de 16—18 Ian. 1923.—*De ce nu poate figura Corpul didactic în statutul funcționarilor*, de I. Otescu.—Raport asupra congresului dela Luxemburg (din 1—5 Aug. 1922), de raportorul delegat C. D. Fortunescu.—La urmă *Statutele Asociației*.

Publicații din Craiova:

Năzuința, an. II, Nr. 2, cu un prim articol, *Urmările unei sofisme* de Dn. S. Mehedinți, versuri de d-na El. Farago, un studiu de d-l Ramiro Ortiz, apoi alte pagini de d-nii Popescu-Telega, Dongorozi, Dorian, A. Toma, etc. O inovație fericită: *Străbunii*, reproduceri din scriitorii noștri vechi. De data asta se dă un fragment din Miron Costin, cum de data trecută s'a dat ceva din I. Neculce.

Renășterea, an. II, Nr. 6, cu articole de Pr. Gr. Cristescu: *Nevoia religioasă în zilele noastre*; *Școala și sărbătorile*, de Pr. C.

Zamfirescu și altele deopotrivă de interesante.

Ramuri, Nr. 11 face, prin condeiul d-lui N. Iorga, elogiul unor romane binefăcătoare, ca Maria Chapdelaine și La Vocation, generatoare de sănătoasă energie morală.

Grafica Română, Nr. 3, 4, 5, condusă de D. Molin, cu articole de informație și notițe cu privire la arta tipografică, e un model de publicație îngrijită ca formă și interesantă ca conținut.

Am mai primit următoarele reviste și ziare:

Revista Vremii, Nr. 9, 10. — *Gândirea* an. III Nr. 1-2. — *Cele trei Crișuri*, Nr. 4, 5, 6 — *Gândul nostru*, Nr. 3. — *Furtuna* Nr. 6-7. — *România Viitoare*, Nr. 6. — *Cosinzeana*, Nr. 10-11. — *Peninsula Balcanică* Nr. 2. — *Basarabia economică*, an. IV Nr. 1. — *Arhiva C. F. R.* Nr. 23-24. — *Victoria*. — *Revista teologică*, No. 5. — *Viața agricolă*, Nr. 10. — *Câmpul*, Nr. 10. — *Tudor Pamfile*, Nr. 5, 6. — *Gânduri bune*. — *Drum Nou*. — *Junimea Literară* Nr. 4, 5. — *Ilustrația*, Nr. 4. — *Muguri*. — *Slove*, Nr. 12. — *Adevărul Literar*. — *Ziarul călătorilor*. — *Gazeta Copiilor*. — *Conștiința românească*. — *Cultura Poporului* — *Cerna*. — *Carpații*. — *Biruința*. — *Brazda*. — *Lectura*, Nr. 3.

ARHIVELE A-OLTENIEI.

APARE LA DOXĂ LXHI.

- SUB DIRECTIUNEA D-LOR:

D-CH-LAXGKER și Prof. ED-FORTUNESCU

IN SUMARUL DE FAȚĂ
ARTICOLE SEMNATE DE:

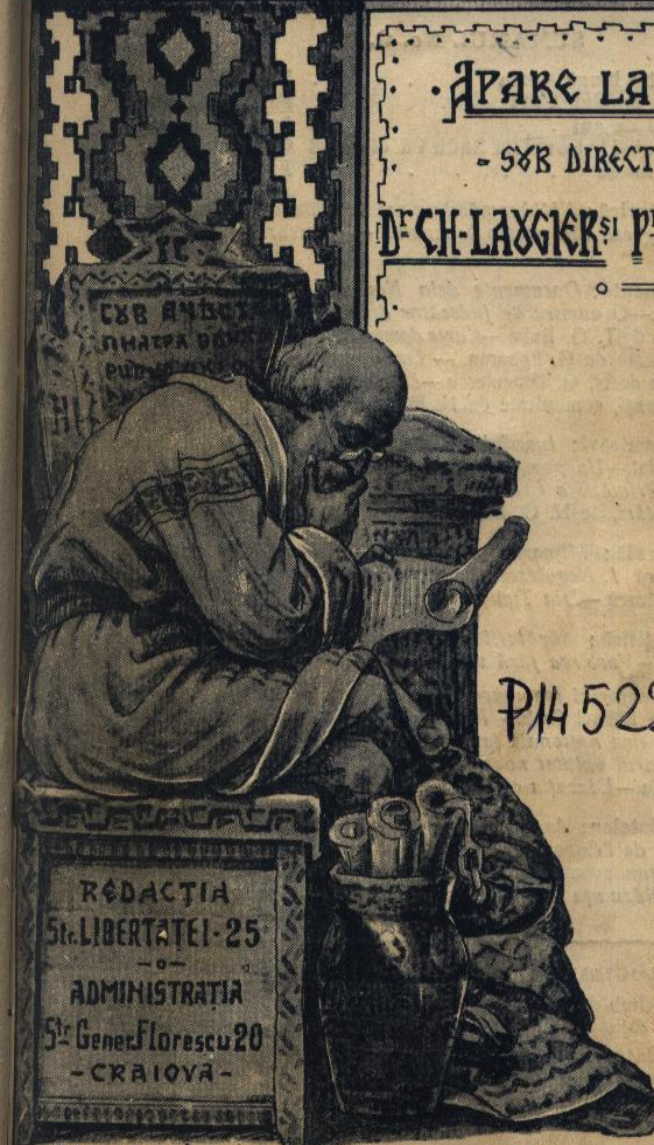
NICOLAE IORGA
MIH. V. DEMETRESCU
ANAST. GEORGESCU
C. V. OBEDEANU
ANT. OPRESCU

COMUNICĂRI DE:

P14522

N. PLOPSOR
N. G. DINCULESCU
T. G. BULAT
G. POBORAN
ST. BOSIE
C. D. FORTUNESCU
A. VASCULESCU

DOCUMENTE
OLTENIA PREISTORICA
OLTENIA CULTURALA
CRONICA STIINTIFICA
RECENZII
CRONICA REVISTELOR

PLIȘTEAVĂ. PINXIT

„SCRISUL ROMÂNESC” S.A. CRAIOVA

ARHIVELE OLTENIEI

PUBLICAȚIE BILUNARĂ

Sub direcțiunea D-lor Dr. CH. LAUGIER și Prof. C. D. FORTUNESCU
CU COLABORAREA DOMNILOR

AL. BĂRCĂCILĂ T. G. BULAT ILIE CONSTANT.
Profesor, T-Severin Profesor, R-Vâlcea Profesor, Caracal
N. G. DINCULESCU C. GEROTĂ N. PLOPȘOR
Profesor, Craiova Profesor, Calafat Profesor, Plenita
Direcțiunea lasă fiecărui autor întreaga răspundere a opiniilor emise.

SUMARUL No. 9.

O fabrică de hârtie lângă Cozia N. Iorga
Un manuscris din secolul XVII Mih. V. Demetrescu
Craiova acum 100 de ani Anast. Georgescu
Obiceul pământului și hrsoval lui Radu Vd. din 1668 C. V. Obedeanu
Onomasticon românesc Anton Opreșcu

Oltenia preistorică: Kjökkenmödding-uri în Oltenia. — Încă o urnă funerară. — Câteva gresii din vârsta bronzului. — O secure neolitică, de N. Plopșor.

Acte și documente: Documente dela Negoști-Mehedinți, comunicate de N. G. Dinculescu. — O numire de judecător din 1806 și un act de vânzare din 1732, comunicată de T. G. Bulat. — Carte domnească găsită la moșnenii din Bârsești-Olt, comunicată de G. Poboran. — Documente privitoare la starea țăranilor, comunicate de N. G. Dinculescu. — Hârtii de ale moșiilor Rusăneștii și Vălsăneștii-Romanași, comunicate de N. Plopșor.

Note și comunicări: Inscriptii din Bisericele Olteniei, Jud. Vâlcea, adunate de T. G. Bulat. — Un pomelnic al Mon. Motru. — Rejaceri post-belice: Dărâmarea vechii Primării a Craiovei, de St. Bosie. — Insemnări geografice, de T. G. B. — Indreptări, de N. G. Dinculescu.

Oltenia culturală: Mișcarea culturală în Craiova, de Fortunato. — Expoziția de pictură I. Negulescu, de C. D. Fort. — Serbările din Chizătău (Bănat) de A. Vasulescu. — Din Timișoara, de C. D. F.

Cronica științifică: Săpăturile recente din Valea Regilor și mormântul lui Tutankamon. — Vorbirea fără vorbe, de Dr. Laugier.

Recenzii: Inventariul monumentelor și obiectelor istorice și artistice din Transilvania, de Mihael Csaki. — Primele bilete de bancă din România, de V. N. Popp. — Politica națională față de minorități, de Tr. Bratu. — Oltenia, de N. Plopșor. — În jurul valutei noastre, de C. I. Argetoianu. — Frăținii Eminescu, de Leca Morariu. — Educația artistică, de Ios. Velcean, recenzate de C. D. F.

Cronica Revistelor: Analele Dobrogei. — Revista Istorică. — Bulletin de l'Institut p. l'étude de l'Europe sud-orientale. — Buletinul Soc. Numismatică Române. — Cronica numismatică și arheologică. — Dunărea. — Analele Rimnicului. — Gemina. — Năzuința. — Renașterea. — Ramuri. — Flamura. — Lectura. — Grafica Română.

Prețul abonamentului pe un an Lei 100.

Pentru recenzii, schimb de reviste și ori-ce privește partea redacțională să se adreseze d-lui Prof. C. D. Fortunescu, Str. Libertății, 25.

Correspondența relativ la Administrație, cum și abonamentele, se vor adresa în strada General Florescu No. 20.

Anul II, No. 9.

Septemvrie—Octomvrie 1923.

ARHIVELE OLTENIEI

SUB DIRECȚIUNEA D-lor
DR. CH. LAUGIER și PROF. C. D. FORTUNESCU

Sprijinitorii Arhivelor Olteniei pe anul 1923

D-nu Prof. MIȘU SĂULESCU, București 1000 lei
D-nu MITU ANDREESCU, Industr. Craiova 1000 lei
BANCA COMERȚULUI, Craiova 1000 lei
BANCA DE SCOT, Craiova 500 lei
D-nu T. MĂLDĂRESCU, Avocat Craiova 500 lei
D-nu Ing. P. P. A., Craiova 2000 lei
Principele B. STIRBEY, București 1000 lei
D-nu C. ARGETOIANU, București 1000 lei
D-nu Dr. I. TRĂILESCU, Severin 500 lei
D-nu R. de ARTNER, Severin 1000 lei
BANCA COMERCIALĂ, Severin 500 lei
BANCA SEVERINULUI, Severin 500 lei
D-nu Prof. N. COCULESCU, București 500 lei

O fabrică de hârtie lângă Cozia

În notele mele de acum vre-o douăzeci de ani asupra fabricilor sau „morilor” — fiind mâinate cu apă — de hârtie din țările noastre, am pus la îndoială existența, afirmată de V. A. Urechiă, a unui asemenea stabiliment la noi pe la jumătatea veacului al XVII-lea ¹⁾.

Totuși această moară a existat, și anume prin părțile oltene.

¹⁾ V. Istoria în chipuri și icoane, ed. a 2-a, Craiova 1921 sau în Grafica Română din aceeași Craiova, A. I. Nr. 7.

În adevăr, unul din documentele Eforiei Spitalelor Civile pe care încep a le tipări în „Buletinul Comisiunii Istorice a României”, ne ajută să stabilim și locul exact unde ea se găsea.

E vorba de porunca din 5 Maiu 1694 a lui Constantin-Vodă Brâncoveanu, prin care se trimet „adeveritori”, verificali am zice astăzi, la Stoieniști, lângă „muntele Coziei” în Argeș, dar și la alte proprietăți vecine ale aceleiași mănăstiri Fedeleșcioiu sau, cum se numia la început: Fedeleșcioii (de la fedeleș, fedeleșcioi), a cărui stare de ruină e astăzi o rușine pentru țară. E vorba de „hotarul Secii”, de locuri „den hotarul Olteanilor”, date de un boier a cărui poreclă de Dianul arată că era negustor român din Vidin, Diiu, și de „locul besearicii Rudănești”, adică a boierilor Rudeni (de la „rudă”, slavon: mină), care loc e „la Râmnic”. Indată după aceia se vorbește de un vad de moară în Olt, de la aceiași Rudeni, și de altul, închinat tot de ei, care este „den susul morii de hârtie”. La capăt e și locul zis Priporul, „în hotarul Znamenei”. Iar resumatul, pe dos, spune: „Carte domnească de hotărâțul moșia dela Dolofan și de alte locuri și de livadea den susul morii de hârtie și de besearică”.

Ar ieși din felul cum această însemnare pune alături zisa livadă și biserica de la Rudănești că moara era așezată la Olt, *pe malul drept oltean*. Scriind fără cărțile mele la îndemână, nu pot identifica localitățile. Cercetări în această regiune ar lămuri poate locul și mai bine.

Poate că meșteri sași o așezaseră. Nu se poate spune nici dacă aceasta s'a făcut supt Matei-Vodă, nici dacă dăinuise încă pe vremea Brâncoveanului.

Mi s'a părut că în vremea când tiparul oltean învie această știre nu e fără interes.

N. Iorga.

Un manuscris din secolul XVII

E vorba de o istorie a împăraților bizantini, care n'are început nici sfârșit, deși cartea-manuscris, în care se coprinde această istorie, numără peste 169 foi mari cât o jumătate de coală rătezată.

În adevăr, manuscrisul meu e însemnat pe cea d'întâi foaie în colțul drept, cu litere roșii аз¹⁾, adică 37, și mai jos cu cifre 38; iar ca titlu e scris tot cu litere roșii „Teodosie cel Mare”, după care urmează continuarea istoriei acestui împărat. Până la foaia 80 sînt numerotate numai foile, iar de aci până la sfârșit fie-care pagină e numerotată. Pagina cea din urmă e a 337-a (таз). Pe ici pe colea mai e ruptă câte o foaie sau câte un colț de foaie; restul e bine păstrat și manuscrisul se termină cu începutul împărăției lui Ioan Cominio²⁾, feciorul lui Alexie. Manuscrisul a fost legat, dar de sigur mult mai târziu, căci pe deoparte multe însemnări sunt tăiate, iar pe de alta foile se văd înădite cu hârtie albă; de asemenea s'a lipit tot cu hârtie albă, pe unde erau rupte foile. Acest manuscris trebuie să fi fost mare, fiindcă sforile rămase pe dunga legăturii arată să fi fost încă pe atâta cât e azi. Părerea mea e, că în cele 37 sau 38 foi care lipesc la început, va fi fost un rezumat al istoriei lumii, mai pe larg ca în Cronica lui Moxa, și s'ar fi terminat cu istoria imperiului turcesc, conținând probabil notițe și pentru istoria Românilor.

Ceea ce mă îndreptățește pe mine să-l socotesc din secolul XVII-a, e scrierea prea frumoasă și foarte sistematică. Fiecare literă își are reprezentarea ei neschimbată în întregul manuscris; apoi literile în formarea cuvintelor nu sunt legate și, ce este mai mult, literile sunt foarte rar aruncate pe deasupra. Bunioară în iar, р este aruncat cu multă îndemănare; la substantivele articulate, л e mai totdeauna aruncat; câte un с т, и, н, а la sfârșitul cuvintelor e aruncat din când în

¹⁾ Cifrele sunt redată cu litere, neposedând caracterele grafice cu semn deasupra, — ²⁾ Comneanul din timpul Cruciadelor.

când pe deasupra, păstrându-se și atunci pentru fie-care literă o reprezentare deosebită. În unele locuri scrierea e așa de frumoasă, deși pretutindenea e aceeași mână în scrierea manuscrisului, în cât pare că e litografiat.

Pentru secolul XVIII-lea am date sigure în însuși manuscrisul, și anume: între 262 (свк) și 263 (свр) sunt alte două pagini nenumerotate, și pe ele fel de fel de scrieri din diferite timpuri. Așa, la începutul paginei din stânga, după un rând scris cu litere mari și tăiate când s'a legat manuscrisul, citim:

„Într'o Vineri, în săptămâna cea mare a sfântului post „înaintea marelui mucenic Teodor Tiron la leat 7250 la „zece ceasuri din zi: s'au născut fiul meu cel d'întîi Gliogorie „în zilele prea luminatului și înălțatului Domnului Iw Mihai „Racoviță Voevod: Domn a toată țara rumânească.“

Anul 7250 e 1742 d. Cristos, în timpul domniei a doua a lui Mihai Racoviță. De asemenea, se știe vechiul obicei de a semna nașterile copiilor pe cărți, cum se vede în multe manuscrise și cărți de la Enache Văcărescu ¹⁾.

Cu două degete mai jos găsim o însemnare scrisă foarte prost, care sună ast-fel:

„Să se știe când am scris eu și când am cetit această „carte a împărățiilor întru acești ani la acest leat 1814 în „zilele acestui prea luminat Domn Eu Iwnū (sic) George „Carage (sic) Voivod al țarei rumânești și am scris eu lo- „gofātu Dimitrie“

Imediat după această însemnare urmează povestea următoare, care e numai începută:

„Împărăția poamelor și a tuturor legumilor: Că-i împărăția prea slăvita gutuie și oblăduia vestitul Kitrul, iar soborniceasca rodie era paharnic mare și para era Kesar și „mărul era marele logofăt, niramza mare postelnic, piersica „era mare stolnic, cirașa mare cămăraș, pruna marele visti- „arnic ²⁾)... Hatman mare era coarna. Iar murele era logofăt

¹⁾ Al. Odobescu „Revista Română“.

²⁾ Colțul de jos al foaiei e rupt.

„de divan și de taină. Si merse strugurul înaintea împăratului „gutui, zicând: Împărate să fie în știrea împărăției tale, că în „tot credinciosul Piperul și ipochimenul comisul și cu cimbrul „spătarul, nuca de la irodia mirositoare, Scorușa dimpreună „cu cuișoarele și cu gălbinciosul șofran și alte multe feluri „fițea (sic) și colindrul din drolan și anasonul și aceștia toți „porunca împărăției tale nu o socotesc și cum nu se cade ¹⁾.. „batjocoresc și de multe ori asupra împărăției tale se sfătuesc „cu vicleșug ¹⁾..... Împăratul auzind acestea se umplu de „minie și zisă strugurului ai martori.... Iar strugurul zisă „am mărturii foarte credincioasă.... și pre stărița linte și „pre comisoara stafida..... și bobul sângeratul și gonitorul „.... mazărea fără de cap, încă și pre înghimposul și sgă- „răitorul agreș.....“

Pe pagina din dreapta sunt foarte multe însemnări ale celor cari au citit manuscrisul, scrise prost, fără rânduială, adese-ori una peste alta. Din toate aceste însemnări dăm două, care poartă și datele de când au fost scrise: 1757 în timpul domniei lui Constantin Nicolae Mavrocordat, și 1764—65, cât ține domnia lui Ștefan Mihai Racoviță.

„Și am scris eu Pătru când eram slugă la dumnealui „sărdar Bengescu la 1757 în zilele prea luminatului domn „Iw Constantin Nic..... ¹⁾ voevod la anul dela facerea lumii „7265. Pătru Tăudescu logofăt “

„Și am scris eu Constantin logofăt când eram slugă la „Dumnealui Radu Bengescu bivvel Stolnic. În zilele pre- „luminatului și prea înălțatului domn Iw Ștefan Mihai Racoviță.

„Eu robul lui Dumnezău și slugă dumnealui Stolnicului Bengescu. Constantin Pruncu, logofăt, fecior de agarean ²⁾“.

Toate aceste însemnări, ca scriere, nu seamănă de loc cu manuscrisul; din contră, se aproprie mai mult de scrierea încurcată și neestetică a primei jumătăți a secolului XIX.

Un alt argument pentru părerea mea, că manuscrisul e din secolul XVII, e limba în care e scrisă această istorie a

¹⁾ Tăiată foaia când a fost legat manuscrisul.

²⁾ Agarean e turc. Vezi în cronicari.

împăraților bizantini, și care istorie se vede că e tradusă din grecește. Traducerea e făcută foarte liber și nu înlătură frumusețea sculpturală a limbei „cele vechi și înțelepte“.

Cât de mare a fost această carte-manuscris, cine a tradus-o și de unde, cine a scris-o? eu nu pot să spui, deși am cercetat îndestul. Cronica lui Moxa pare că e un rezumat prea scurt al acestui manuscris. Așa, la împărăția lui Markian, cronica lui Moxa spune pe scurt, că Markian a promis Pulheriei să-i păzească fecioria în toată viața ei, pe când în manuscrisul meu, într-o pagină, se povestește pe larg cum Markian a fost ales ca împărat de Teodosie după un vis al acestuia, cum Pulheria după moartea lui frate-său l-a chemat și, luându-l pe departe, l-a făcut să primească condițiunea ei.

Transcriu mai jos două pasagii dela începutul și mijlocul manuscrisului, pentru a și putea face cineva o mai bună idee de această istorie a împăraților bizantini.

pagina m. ⁽⁴⁰⁾.

Împărăția lui Arcadie feciorul lui Teodosie ¹⁾

Pe ²⁾ după moartea marelui Teodosie împărat, stătu împărat Țarigradului și a tot răsăritul fiul cel mai mare anume Arcadie împărat și împărăția bine și cu pace. Iar când s'au umplut 6 ani de împărăția lui, s'au săvârșit Victarie patriarhul Țarigradului, și făcu sfat împăratu și cu toți boiari lui și cu voia tuturor Țarigrădenilor și făcură patriarh pre sfântul Ioan Zlatoust, carele eră de la Antiohia. Și când s'au sfătuit să facă patriarh nu eră Ioan de față ci eră tocma la Antiohia. Și trimisă împăratu cum mai de sârgu să vie. Iar dacă au mers oamenii împărătești la Antiohia la Patriarhul să trimită pe Ioan. Iar Antiohianii prinseră de veste că vor să ia pre Ioan dascălul Antiohiei și să sculară cu mic cu mare și ziseră către oamenii împărătești: nu vom da pre

¹⁾ Paginarea, titlul tot, precum și inițiala sunt cu litere roșii.

Ioan de la noi odată cu capul. Iar ce ne va pohti împăratul toți sîntem robii lui. Iar pre dascălul nostru și pre luminătorul nostru nu-l vom da niciodată sau să trimită împăratu să ne taie capetele tuturor și apoi să ne ia și pre Ioan și se duseră oamenii împărătești și spuseră împăratului că nu vor să dea pre Ioan odată cu capul. Iar împăratul Arcadie au scris alte cărți la Patriarhul Antiohiei, să facă cum va face pre ascuns să-l trimită să nu știe nimine. Iar într'alt chip să nu facă. Iar împăratul făcu precum putu pre ascuns și trimisă pre Ioan tocma la Țarigrad și l'au primit împăratul și cu tot norodul foarte cu cinste mare și-l făcură Patriarhul Țarigradului și multă bucurie și veselie se făcu în tot Țarigradul. Atuncea pe acea vreme au făcut împărăteasa un cocon, care o chema Evdoxia, și au adus coconul să-l boteze, și l-au botezat însuși sfântul Ioan Zlatoust. Si i-au pus numele Teodosie. Iar când s'au umplut 8 ani de împărăția lui s'au sculat un viteaz mare ce l'au fost chemând Ganiel și s'au fost fiind în codri și în munți ca tâlhari și cu oști multe ale sale, și au lovit Țarigradu fără veste, și multă răutate au făcut oamenilor și iar s'au dus. Iar împăratul nu avea cum îl prinde, că i-au fost lăcașul ca de tâlhari. Prin munții și prin codrii ci i-au trimis cărți cu jurământ: cum să meargă la împăratul să se împreune și să trăiască cu dînsul, să lege pace și să aibă milă mare de la împăratul, și s'au dus Ganiel la împăratul, și l-au dus împăratul la biserica sfintei Anastasii. Și legară jurămînturi tari să fie împăratului slugă dreaptă și să aibă milă de la împăratul. Iar peste puțină vreme s'au trecut Ganiel peste jurământ. Și au fost făcînd mai multe rele decât întîi că s'au dus la cetate la Hersona și au apucat toate caicele și au trecut cu toți oamenii săi spre partea despre răsărit, ca pentru să apuce toate cetățile răsăritului. Și au prins împăratul de veste și au trimis oști multe și pre uscat și pre apă, și au dat foarte resboiu tare cu Ganiel, și i se implură minciunile că nu găsi munți și codri să se ascundă ca tâlhari ci îi taie și oamenii și l'au prins și pre el viu. Și l-au

dus la împăratul și l-au muștrat mult și au poruncit de l-au pus proșcă de l-au săgetat oștile ca un tilhar. Iar Onorie împăratul fratele lui Arcadie care le împărătea Râmul și tot apusul pentru lucruri mici și de nimic au făcut la Râm atita sunet, și de minia oamenilor ce erau minioși pre dinsul și striga toți în toate părțile cât s'au mutat împăratul la o cetate de la Italia ce o chema Revena și au șezut acolo pînă s'au potolit toți oamenii Râmului. Iar mare Ioan Zlatoust au fost luminând tot Tarigradu și toată lumea cu cazanii și cu învățăturile guri sale celei de aur ¹⁾.

pag CAI (114)

Iar pe acea vreme era S-ftul Metodie Patriarh Tarigradului, și Sfintul Teodor de la Studii, și S-ftul Iosif mitropolitul de Solon. Și doi feciori ai lui Ioana Sabanitul ucenici lui S-ftul Mihail Singel. Carii aceștia era dela Ierusalim, și alți mulți înbunătățiți și purtători de Dumnezeu părinți și pre aceștia pre toți i-au muncit acest împărat eretic Teofil. Deci pre Metodie l-au mazilit și l-au scos din scaunul Patriarhiei și în locul lui au pus pre altul, anume Ioan, iar eretic ca și împăratul, și mai avea acest Patriarh Ioan soți din ai lui pre Andonie și pre Teodor și pre Nizicu, toți vrăjmași sfintelor icoane și creștinilor. Și acestea îndemna pre împăratul spre eresie și spre turburarea sfintele icoane, cu ale lor farmece și cu alte drăcești meșteșuguri, și așa tocmişă acești eretici cum nici moaștele sfinților să nu se închine creștinii. Deci pre s-ftul Teodor Studin l-au trimis în urgie la Limna de la Apoliniiada. Iar pre frate-său Iosif l-au închis într-o temniță întunecoasă. Iar lui Teodor și lui Mitrofan fraților amîndurora învăță de le scrise în frunte slove din carte, și nu cu alt chip ci cu simcele de brici ascuțite și le-a scris despre izvodul ce făcuse singur

împăratul scris cu mîna lui. *Care se cheamă stihuri pe limba elinească* ¹⁾ așa zicea acele stihuri.

Scriemî tuturor	Și nu-și lăsară	Pentru a lor necredință
Ce pohtescu	Pentru aceia le-au scris	Pre dînșii se arătară
Ce curatele	Și cu judecată dreaptă	De toți fără de milă
Acolé au călcat	Că să poată cunoaște ce loc	Aici la împărăție
Acelui sfînt loc	Să meargă la cetate	Ale lor vicleșuguri
Va se procleștește	Dumnezești picioare	Slove din carte în frunte
Ce multe acolo	Pentru așezarea luminei	De aici goniți fură.
Făcătorii de rău	S'au arătat aceștia	
Și fură goniți	Rele și Rătăciră	
De acolo au fugit		

Iară după ce scriseră Sfinților aceaste slove în frunte cu brice mici și ascuțite precum mai sus scrisem. I-au trimis urgisiți în ostrovul Limnului unde eră trimis și s-tul Metodie, și avea păzitor. Iar într'acel ostrov eră și s-tul Teodor Studitul și frate-său Teofan, urgisiți trimiși, să nu se poată împreună să aibă vorbă unul cu altul. Iar un sărac de păscariu creștin fiind și bun și cu osîrdie mare către sfinți, umbla prinzînd pește și tot ducea sfîntului Metodie de-l hrănea și lua blagoslovenie dela s-ftul. Cu care păscariu se nemeriră și sfinții acești scriși în frunte Teodor și Teofan, și dacă spuse păscariul, pentru patriarhul Metodie, unde iasă și cum merge pururea păscariul acolo unde șade. Să bucurară sfinții aceștia și mulțumiră lui Dumnezeu, și scriseră într-o hîrtie mică, iarăși slove elinești, stihuri și stihurile acelea zicea așa:

Acelui de viu mortu:	Și iarăși mortu cu vii,
Fiind pre pămîntu,	Și călcînd prin tot cerul,
Scriitorii au scris,	Cei închiși la închisul, etc.

Mihail V. Demetrescu.

¹⁾ Acest pasagiu ține în manuscris o pagină și jumătate și e a zecea parte din capitolul „Împărăția lui Arcadie“.

²⁾ O persecuție în contra Iconoclaștilor, sub împăratul Teofil, feciorul lui Mihail.

¹⁾ Dovadă că istoria aceasta e tradusă de pe original grecesc.

Craiova acum o sută de ani

Acum o sută de ani, Craiova nu avea nici pe departe întinderea pe care o are astăzi. În linie dreaptă dela răsărit la apus, ea nu se întindea mai departe decât de unde este azi începutul stradei „Regele Ioanițiu” până la biserica Obedeianu, din capul stradei „Barbu Catargiu”. Toată partea orașului coprinsă în sectorul format de stradele actuale: „Cuza Vodă”, „Nicolae Bălcescu”, „Vasile Alexandri” (fostă „Neptun”) și „Frații Golești”, este absolut nouă, cu excepția câtorva pâlcuri de căsuțe și bordeie, care alcătuiau pe aceia vreme câteva mahalale de periferie, și acelea foarte reduse.

Intr'adevăr, în partea de apus a bisericii Obedeianului începe o regiune mlăștinoasă, despre care vom vorbi la timpul său, și care nu a lăsat orașul să se întindă într'acolo. Insuși ctitorul Obedeianu, în testamentul său de înzestrare a bisericii, îi lasă, printre altele, și un „heleșteu, care este lângă mănăstire”.

În partea de răsărit, sfârșitul stradei „Alexandru Lahovari” de azi a purtat până mai deună-zi numele caracteristic de „Capul Podului”, iar strada „Cuza Vodă” și azi se numește de către bătrâni și băștinași, câți mai sunt, „Drumul Bucureștiului”, precum îl numește și „anaforaua cu leat 1797” publicată de către d. T. G. Bulat în No. 4 din „Arhivele Olteniei”.

La răspântia formată de stradele de azi Cuza-Vodă, Regele Ioanițiu și Sofia Caneciu eră... „bariera” orașului. De aci înainte, pe buza de miază-noapte a podișului, pe care stau și azi aninate casele de pe strada numită „Cuza-Vodă”, se continua, spre răsărit „Drumul Bucureștiului”, printre căsuțe și bordeie, înșirate din ce în ce mai rar, la spatele locuinței lui Hagi-Enuși, ale cărei „ziduri” și împrejurimi se întindeau prin strada „13 Septembre” de azi, spre biserica „Postelnicu Firu”. Strada „13 Septembre” a purtat până acum 30—40 de ani numirea de mahalaua „In

ziduri” și, printre alți locuitori, probabil, avea și o mulțime de „ulieri”, adecă fabricanți de oleiu. Dacă ar fi posibilă azi cercetarea, n'ar fi surprinzător să regăsim în părinții „ulierilor”, cari au trăit până aproape în zilele noastre, pe „ulieri” scutelnici din „anaforaua cu leat 1797” a domnitorului Ipsilante.

La nord de „Drumul Bucureștiului” se întindea *Târgul-de-afară* al orașului, dela „Valea lui Opincă” — strada „Știrbei Vodă” de azi—pe tot podișul, până în mahalaua Harșului. Partea de miază-zi, a târgului, spre actuala stradă „Știrbei Vodă” a fost moșie de danie, și azi chiar biserica are embaticari în această parte. Prin acest fost Târg-de-afară trece azi strada „Frații Golești”.

Drumul spre Târgul-de-afară coboră dea-dreptul peste locuri și eșea—pe unde sunt azi casele cu No. 9, din strada Regele Ioanițiu—la podul de lemn de pe „Valea lui Opincă”, situat la capătul actualei strade „Frații Golești”. Acest drum s'a închis de-abia cam pe la 1880 și închiderea lui eră să provoace o adevărată răscoală în mahala. Resturile podului de lemn, peste care se făcea comunicarea între oraș și Târgul-de-afară, au zăcut în stradă până la 1887—88, când „Coana Leanca”, Dumnezeu s'o ierte, a venit într'o bună zi cu o pereche de boi înjugăți la o tânjală cu lanț, și după ce ne-a pus, pe noi copiii, să despotmolim bârnela, ca să se desprindă de nisip și nămol uscat, a înjugat frumos boii și a tras câte trele bârnela în curte ca... să le pună pe foc. Erau niște bârnela mai groase decât omul; iar dreptul „Coanei Leanca” de a le lua era dreptul... celei mai vechi locuitoare în mahala. Așa era pe vremea aceia! Lemnele nu se vindeau cu un leu și ceva chilogramul, ci cu 2—3 lei „chilimia” adusă dela pădure! Și putea oricine să ia ceia ce, după părerea mahalagiilor, nu eră al nimănui.

Între acest drum al Târgului-de-afară și Drumul Gârleștilor, care trecea prin mahalaua Dudulenilor, pe unde trece azi strada Regele Ioanițiu, la No. 17 de azi era „ha-

nul Hagicăi", un mic han de periferie, scund în tavan, dar cu... „perdea” (șopru de adăpost) foarte largă în față-i. Peste drum, era fântâna Hagicăi (la No. 20 de azi) și casa Hagicăi (la No. 22), un fel de casă cu etaj, dar cu odăi de locuit numai sus. Jos, aproape numai șopruri, beciuri, pivniță și una-două odăițe cu ferestre zăbrelete.

„*Valea lui Opincă*”, un început de viroagă săpată în podișul pe care este zidită Craiova, își are obârșia acolo unde se sfârșește azi strada „Știrbei Vodă”. Ea se continuă aproape drept, dela răsărit la apus, adâncindu-se din ce în ce mai mult, până se împreună cu „*Valea Orbeților*”—strada Rahovei de azi—, o altă viroagă ce trece pe la nord de mahalaua Harșului și a Sf. Spiridon. Impreunarea acestor „vâi” se făcea în „*Valea Vlăcii*”, acolo unde este strada „*Popa Farcaș*” de azi.

Marginea orașului, deci, în această parte a lui, pornea dela biserica Postelnicu-Firu, coprindea „zidurile” din strada „13 Septembrie” și eșea pe la „Capul Podului” la biserica Hagi-Enuși, unde da în „*Drumul Bucureștiului*”. Această din urmă biserică se și numea pe atunci, din cauza vecinătății, *biserica Târgului-de afară*, după cum mărturisește pisană, pe care o transcriem:

„Cu ajutorul sfintei și de viață făcătoarei Troiță această | sfântă biserică *ce se numește Târgu de afară* unde se pră | snuește și se cinstește hramul tutulor sfinților și al sfi | tului și marelui mucenic Pantelimon este zidită | din temelie de dumnealui Nicolae Ceaușescu | i de dumnealui jupân Dumitrache Sandulachie biv vel Cliuceriu | i de dumnealui jupan Ion Băcanu i de dumnealui jupan Mihai | Cojocaru i de dumnealui jupan Ion Săpunariu având a | jutor și pe alți mahalagii cine cu ce le au dat mâna de au aju | tat și alți neguțitori spre... în veac se vor pomieni înfrumș | ndo cu jugrăveli prin afară cât și pe dinăuntru precum se vede în zile | le luminatului domn Io Mihai Constantin Șutu Wd și cu blagos | lovenia prea sfinții sale chir episcop Filaret săvârșindusă | în zilele prea sfinții sale părintelui episcop Nectarie la leat 7...”.

Pe marginea lespezii, în dreapta:

„Având ajutor pe popa Vladul i jupan Matei Giurca”. Iar jos, pe aceeași margine din dreapta, semnătura pietrarului: „Tănăsie”.

Dela fântâna „Prisaca”, aflată în capul str. Pasul No. 43, „Drumul Bucureștiului” intră în oraș. Cum aci era punctul de întâlnire între două drumuri mari: acela al Bucureștiului și acela al Vâlcii, sectorul acesta al orașului, coprins între capătul răsăritean al stradei I. C. Brătianu, Bulevardul Carol I și Cuza-Vodă, era locul hanurilor mari și mici și al meșteșugarilor sgomotoși, dar foarte folositori populației flotante de țărani, veniți pentru cumpărături „la târg”: căldărarii și potcovarii. Din aceste hanuri a mai rămas curtea doar a unuia singur, în str. Cuza-Vodă No. 1. Un al doilea han a durat până către sfârșitul secolului trecut, sub numele de hanul „lui Poroineanu”, când s’a dărâmat; pe locul său se ridică astăzi palatul Administrației financiare.

Pe aci se intră în „târg”.

Actuala stradă I. C. Brătianu ducea drept în locul destinat pentru „piață”, adică pentru vânzarea alimentelor. Măcelăriile erau instalate pe locul viran coprins între stradele: I. C. Brătianu (a Primăriei), Edgar Quinet (fostă „Plăpumarilor” și botezată apoi, de răpósatul Fontanin, a „copertarilor”) și strada Buzești de astăzi. Mai în vale, spre Sf. Arhangheli, în fața hotelului Stăncescu, erau pescăriile, iar pe strada de legătură între cele două piețe,—ca în orice piață—un șir întreg de prăvălioare adăpostind inevitabilele cârciumi, pe dispăruții astăzi bragagii, vânzători de zaharicale turcești, cum și pe opincari și lumânărari, așezați fiecare în grupuri, „la locul lor”. Până către sfârșitul veacului trecut, acum 50—55 de ani, diversele puncte ale „târgului” nu erau precizate cu strada și numărul casei, ci cu numele grupului de meșteșugari sau negustori cari ocupau acel punct. Se zicea de pildă: „în cojocari”, „în boangii”, „în lumânărari”, etc.

Intre „Răscruciul mic” și „Hanul Poroineanu” se întindeau boangiii, cojocarii și cismarii „groși”, pe actuala stradă

„Al. Lahovari“. Spânzurate pe cuie bătute în uşă, sau atâr-nate de nişte braţe mobile de lemn, care se puteau întinde spre drum sau încrucişă în pervazul uşii, „cănurile“, cu ră-bojurile lor ştirbe, dau o culoare veselă sectorului ocupat de boangii.

După aceştia veneau prăvăliile „ilicarilor“, cari vindeau „mintene“ vătuite şi „ilice“. Prăvăliile acestora, ca şi ale cojocarilor „groşi“, cu cari se învecinau, erau ocupate cu un pat larg cât aproape toată prăvălia şi lăsând numai un loc de trecere în dreptul uşii. Aci lucrau „băeţii“, sub su-pravegherea stăpânului sau a „calfelor“, şi în admiraţia „uce-nicilor“, angajaţi fără leafă, ci numai „pe pricopseală“.

Şi lucrau „băeţii“!..

Toată ziua stând locului, „greceşte“, adică cu picioarele încolăcite sub dâşii, ei mânuiau acul şi foarfeca cu price-pere şi cu răbdare, în tăcere şi stăpâniţi fiecare de gându-rile lui. Vara, se sculau odată cu ziua şi se opreau din lucru când nu mai vedeau, căci vara nu se lucra la „lambă“, începând dela Sf. Gheorghe înainte. „Coptul coarnelor“ adu-cea cu el „sărbătoarea lămpii“: calfa sau cel mai în vârstă dintre calfe, dacă erau mai mulţi, se îngrijia de cu ziua să dea lampa jos din pod, şi după ce o curăţa şi „o regula“, s'o anine, spânzurată de tavan, printr'un cârlig de sârmă groasă. O coroană de flori se aşeza deasupra căciulei, cum se zicea atunci *abat-jour*-ului, şi.. în seara aceia toată lu-mea mănca mai bine şi eră mai veselă, căci în definitiv se producea o schimbare în monotonia vieţii de zilnică şi se-dentară ocupaţiune.

Când se aşezau la masă, lucrătorii găseau şi câte o mâ-nuşiţă de.. fructe: erau... „coarne“. Nu de alta, dar ca să nu uite.. „lamba“.

Sub fereastra largă, cât lăţimea prăvăliei—afară de uşă, bine înţeles—, se întindea afară în stradă „taraba“. Aceasta era un fel de masă lată, prinsă în balamale chiar de tocul ferestrei, şi noaptea se ridică în sus, acoperind fereastra, căreia îi servea de „oblon“; iar ziua „taraba“ era lăsată în

jos, ca o prelungire a patului spre stradă. „Jupânul“ îşi aşeza pe dânsa marfa lucrată „pentru de gata“, lăsând în rafturi numai pe cea făcută „pe porunceală“.

Dela „Răscruciul cel mic“ spre apus, până la întretăierea stradei „Unirei“ de astăzi cu stradele „Lipscani“ şi „Ma-dona-Dudu“, unde se forma „Răscruciul cel mare“, se în-tindeau „bogasierii“ sau cojocarii „subţiri“, „braşovenii“ cari aduceau din Braşov, de unde le venea şi numele breslei lor, aproape toată marfa necesară gospodinelor şi gospodariilor dela ţară, şi în fine „Lipscanii“, cari şi-aduceau mărfurile lor de lux „din lăuntru“. Aci „tarabele“ aproape dispăreau; în schimb, însă, probele de mărfuri, care tre-buiau să facă momeala muştereiilor, se aşezau în faţa pră-văliei, pe paturi improvizate. Obloanele şi faţa prăvăliei în întregime erau o adevărată expoziţie de cele mai variate mărfuri, căci clienţii, cei mai mulţi dela ţară, nu se abăteau să cumpere până nu vedeau expus un exemplar din marfa de care aveau nevoie.

Aci, mai mult decât „în cojocari“, se simţia nevoia unuia care să cheme pe muşterei şi, când vre-unul din aceştia rătăcea singuratec pe acolo, auzea din toate părţile: „Dar ce vrei să ieşi, prietine?“, „Ascultă, neică, ce-ţi trebuie?“ şi chemătorii mergeau până a-l trage chiar de mânecă.

Anastase Georgescu.

Obiceiul pământului şi hrisovul lui Radul-Voevod din 1668, Septemvrie 4

Legislaţiunea noastră scrisă datează din veacul al XVII-lea „înaintea“ ei nu am avut de cât „obiceiurile juridice“, „obiceul pământului“, „le droit coutûmier“, crâmpie care şi astăzi le întâlnim pe ici pe colo în hrisoavele ce ne cad în mână. Ce monument juridic nu s'ar ridica oare, dacă încetul cu încetul s'ar aduna într'un op toate aceste obicei-uri juridice ale Românilor? În ele s'ar vedea toată viaţa

noastră socială din trecut, toate moravurile noastre juridice. De mult am propovăduit și prin alte scrieri ale noastre că întreaga noastră legislațiune ar fi trebuit să fi fost făcută în concordanță cu *vechiul nostru așezământ juridic*, care a fost *acest obicei al pământului*. Atunci, în această codificațiune de legi, întregul nostru popor și-ar fi recunoscut adevăratul său „*eu național*”. Nu putem zice însă că legile importate din occidentul îndepărtat, care au servit de model legislațiunii noastre, nu au fost niște legi civilizate, ca de pildă: Codul Napoleon introdus de Vodă-Cuza, codul genovez, codul italian, crâmpoie din codul belgian, și codul prusian, care au servit la elaborarea întregii noastre codificațiuni. Însă oare acest întreg ciclu de legi exotice, nu se putea modula și adapta la vechiul nostru *obicei al pământului*? care *el* să fi servit drept pivot al legiuirilor noastre. Acuma la codificațiunea unificării legislative iarăși ne-am făcut datoria să ridicăm această chestiune, ca să fim consecvenți părerei noastre; fiind o chestiune însă prea mare, de sigur că va întâmpina greutăți.

Ce erea însă *acest obicei al pământului*? Ereau reguli sau principii juridice ce se treceau în hrisoave domnești sau boerești, prin care se consacrau anumite dispozițiuni de drept civil sau penal, cum de pildă: *Dreptul de revendicare al imobilelor rurale dela străini, de către descendenții vânzătorului, dacă ei dovedeau că mai întâi nu s'au adresat lor să le cumpere*, — *Darea pământurilor la ostași în urma războaielor victorioase*, — *Înfrățirea*, adică doi proprietari se prindeau frați și se moșteneau de nu aveau copii, — *Dreptul de proprietate asupra moșiei de baștină la formarea numelui sau a poreclei de familie*, — *Dreptul de moștenire egal între bărbați și femei*, — *Dreptul de a testa în favoarea străinilor când nu aveai copii*, — *Dreptul de zălogire*, etc., — *Dreptul de a răscumpăra pedeapsa cu bani*, — *Dreptul de iertare în materie penală*, — *Jurătorii*, — *Conjuratorii*, — *Talionul*, etc.

De unde ne-au venit însă aceste *obiceiuri juridice*? Părerea predominantă astăzi în istoria noastră a Românilor este că, *statul român* s'a format prin conlucrarea comună a Basarabilor (Sarabii daci) de peste munți, cu a Assanizilor de peste Dunăre, — căci se știe că sub împăratul Aurelian (anul 207 d. Hr.) o parte din coloniile romane au trecut Dunărea și s'au așezat în Moesia și că din ele descind azi Românii din Macedonia, Pind, Epir, Thesalia, Timok, Albania, cunoscuți sub numele de „Cuțo-Vlahi” și „Aro-

mâni”. Așa dar într-o sorgintă slavă din Moesia și în alta daco-română din Dacia, trebuie să vedem isvorul legislațiunii noastre: „*Obiceiul pământului*”.

În hrisovul acesta a lui Radul-Voevod din 1668 întâlnim două trei pilde din *obiceiul pământului*; întâlnim *principiul juridic al jurătorilor, dreptul de a răscumpăra pedeapsa penală prin bani, dreptul de revendicare a unei moșii*. — Iată acest prețios document în întregimea lui, cu comentarii juridice și adnotațiuni istorice ale noastre:

„Lui Gheorghe Logofătul și jupânesei lui Vilaia ¹⁾ ot Obedin ²⁾ ot sud Dolj, fata Predei Postelnicu Păianu ³⁾, nepoata jupânesei Stanei ⁴⁾, care a fost jupâneasa lui Lațco comisu din Paia ⁵⁾ și cu feciorii lor câți Dumnezeu le va dăru. Ca să fie lor satul Vâlcomul după apa Dranovățului, tot

Notă 1, 2, 3, 4, 5)

× Lațco comis din Paia = Siana fiica Armeancăi și a lui Preda Brădescu 1588.

× Preda Postelnicu din Paia.

× Vasile Paharnic Păianu

× Vilaia = Gheorghe Logoăt ot Obedinu (Obedeanu) 1620.

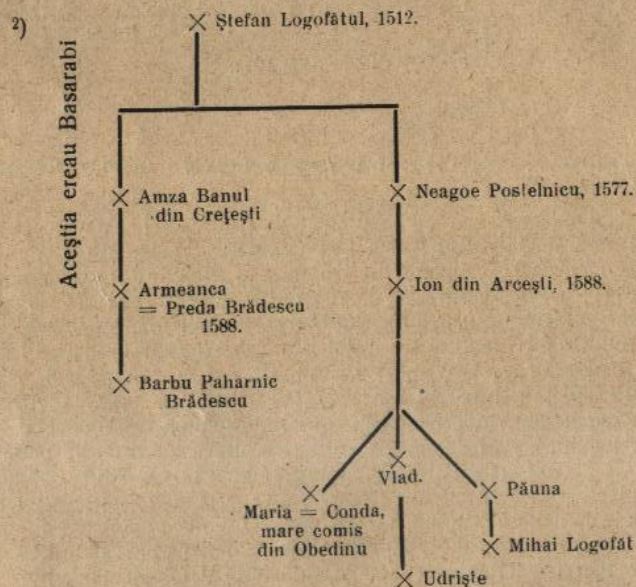
Acest sat „Obedinu” sau „Obedinu” din jud. Dolj este moșia de baștină a neamului Obedeanu; el a fost cumpărat de Dumitrașco, mare căpitan, dela meghieși și Rumâni din Obedinu în zilele lui Șerban-Voevod (1601 — 1611); acest Dumitrașco, mare căpitan, care începe a se numi cel dintâi din „Obedinu” sau Obedeanu, erea fiul lui Ioan căpitanul din Albești ot sud Dolj și nepotul lui Tatul din Albești ce trăia în anul 1540, strămoșul Obedenilor de azi. Acest sat Albești a fost hărăzit lui Tatul de Mihai-Viteazul prin hrisovul din 1597 (Vezi fila 86, orig. la Arhiva Statului, pe parchemin, moșia Albești, în condica monast. Obedeanu de Dionisie Ecclesiarhul). Această moșie Albești revine ca moștenire până la Constantin Obedeanu mare Paharnic, Stolnic, Caimacan, Consilier imperial, fondatorul bisericii Obedeanu din Craiova, care o și dăruiește acestei biserici (Vezi testamentul original, în păstrarea D. C. V. Obedeanu de azi).

Moșia Obedinu a stăpânit-o familia Obedeanu până la Marele Logofăt al dreptății Petrache Obedeanu, tatăl Colonelului V. Obedeanu și bunicul Obedenilor de azi. Și martori: clucereasa Smaranda Otteteleşanu, Serdăreasa Smaranda Bibescu — (surorile lui), — Postelniceasa Sevasia Arghiropol, Praporci Nicolae Otteteleşanu, Parucic Gh. Otteteleşanu, Medelnicer Dumitrașco Bibescu, Ecaterina Bibescu-Panov, Sluger Costache Argetoeanu, Sluger Gh. Argetoeanu, Medelnicer Const. Argetoeanu ot Argetoia).

Această moșie „Obedinu” azi o are cumpărată D. Const. I. Argetoianu, fost ministru, fiul D. General I. Argetoianu dela Breasta, rudă de aproape cu Obedenii.

satul și cu tot hotarul și cu toți Rumânii și despre tot hotarul den câmp. Pentru că acest sat Vâlcomul și cu Rumânii este al lui Gheorghe logofetul ¹⁾ și al jupânesei lui Vilaia dela strămoșii ei Amza Banul din Crețești și dela frate-său Neagoe Postelnicul, dela tatăl lor Ștefan logofetul ²⁾ dat și miluit de reposatul Vlăduță-Vodă pentru credincioasă și dreaptă slujbă ce au slujit Ștefan logofet lui Vlăduță-Vodă ³⁾ precum a văzut domnia mea și hrisovul lui Vlăduță-Vodă de miluire vă leat 7020 (1512) și cartea lui Patrașco sin Radul Voevod vă leat 7065 (1557) și l'au ținut Ștefan logofetul acel sat.

¹⁾ Acesta e tot Gheorghe Logofătul din Obedinu, de care am vorbit mai sus.

³⁾ Aci vedem obiceiul juridic de a se da pământ la ostași, ca recompensă pentru slujba lor adusă armatei. Acest obicei a fost adus la Rumânii din Dacia; el a existat la Romani. Basarabii l'au adus și la noi. El a rămas până azi ca obicei la noi, căci ceea-ce s'a făcut acum în urma războiului 1916—1918, de s'a dat 2 milioane Hect. la țărani, nu a fost de cât o reememorare a acestui obicei.

„Iar când au fost în zilele Mircei-Voevod avut'au Amza Banul și cu fratele său Neagoe pâra de față înaintea Mircei-Voevod cu Toma, și cu Gaman, și cu Siverin și cu Radu și cu Pătru ot Tatoia, zicând cum că acest sat Vâlcomul este al lor de moșie, iar Mircea Voevod le-au dat lege să jure cu 12 boeri ¹⁾ și n'au putut jura, ce au rămas de leage, precum am văzut domnia mea și cartea Mircei Voevod de rămas la mâna lui Amza banul vă leat (loc nedescifrabil). Si iar l'au ținut Amza banul cu bună pace. Iar când au fost în zilele lui Alexandru Vodă sin Mircei Voevod de atunci, iar s-au ridicat cu pâra toți rumânii din sat din Vâlcom de s'au pârat de față cu Amza banul. Și le-au dat reposatul Alexandru Vodă leage să jure în două rânduri câte 12 boeri de către Amza banul cum că nu sunt rumâni și tot au rămas rumânii de leage și de judecată, precum am văzut domnia mea și două cărți ale lui Alexandru Voevod de rămas la mâna lui Amza banul vă leat 7078 (1570) și tot au ținut satul cu rumânii cu bună pace ²⁾ Iar când au fost în zilele lui Mihnea Voevod sin Alexandru Voevod, iar s'au sculat rumânii din Vâlcom de s'au pârat de față cu Amza Banul înaintea Mihnei Vodă la divan și iar le-au dat Mihnea Vodă leage să jure cu 12 boieri de către Amza banul cum că nu sunt rumâni și ear nici de cum nu au putut jura, ci au rămas de leage, precum am văzut domnia mea și cartea Mihnei Voevod de rămas la mâna lui Amza Banul vă leat 7096 (1588).

„Și tot l'au ținut Amza banul și cu nepotul său Ion din Arcești sin Neagoe postelnicul ³⁾ acest sat Vâlcomul și cu rumâni cu bună pace. Iar apoi Amza banul au dat jumă-

¹⁾ Aci vedem „obiceiul pământului“ al jurătorilor, prin care se invoca buna credință sau onoarea unor persoane, ca să jure despre cinstea altei persoane; nu era deci ca la martori, care jură despre cunoștința unui fapt. Jurătorii erau ca un fel de *jury de onoare* despre buna credință a unei persoane, obicei juridic venit la noi de la invaziunile barbare, căci îl practicau Germanii.

²⁾ Principiul lucrului judecat nu se cunoaștea: aceiași afacere venea de mai multe ori în discuțiune de la Domn la Domn.

³⁾ Vezi filiațiunea la nota de la pag. 4.

tate de sat Vâlcomul ziastră fiicăi armeană, care i-au fost jupâneasa Predei slugerul Brădescu ¹⁾ și cum l-au ținut cu pace până la Gavril-Vodă, iar când au fost atunci iar un nepot al lui Ion din Arcești, pre nume Udriște feciorul Vladului ²⁾, el a fost căzut într-o nevoie, că au fost înjunghiat pre un om din Dranovăț, deci n'au avut cu ce plăti capul de către Alexandru Vodă, ce s'au vândut partea lui jumătate de sat de Vâlcom, cu rumâni ³⁾, Condii armașul ⁴⁾. Iar după moartea lui Udriște rădicatu-s'au Preda slugerul Brădescu cu pără și s'au pârât de față cu Conda armașul înaintea Radului-Voevod, zicând Preda slugerul cum că au tocmît el mai înainte acea jumătate de sat de Vâlcom cu Vlad, feciorul lui Ioan din Arcești, drept 7000 de aspri, și au zis că au dat 3000 de aspri înainte. Deci Radu-Voevod au dat Predei Brădescu leage să jure cu 2 boeri: gramma de Almaja și Aldea de Smărăndești și să ia și cartea părintelui Vlădicăi de afurisenie; ce au rămas de leage, și de judecată. Deci au ținut Conda armașul jumătate de sat și Preda slugerul jumătate.

„Iar după moartea Predei slugerul, rădicatu-s'au jupâneasa lui Armeanca și cu fiu său Barba Paharnicul ⁵⁾ pentru acea

¹⁾ Vezi filiațiunea la nota de la pag. 4.

²⁾ Idem.

³⁾ Aci vedem „obiceiul pământului“ de a se răscumpăra pedeapsa penală cu bani; ea erea de domeniul privat, ca la Germani „*Wergeld*“. Acest obicei ne-a venit de la Slavi.

⁴⁾ Acesta era Conda vel comis, armaș din Obedinu, care se însoară cu Maria din Arcești, prima soție a fratelui seu Dumitrașco mare căpitan, care cumpărase Obedinu în 1601—1611. El murind, o ia de soție Conda, cumnatul ei, fratele lui Dumitrașco. (Vezi hrisovul din 1649 Acad. rom. doc. 51 pachetul 72).

⁵⁾ Acest Barbu paharnicul Brădescu este faimosul care cu Mihai spăltarul Coțofeanu, Dumitru slugerul Filișeanu, Barbu dela Poiana (Poenaru), Ionașcu de la Gaia, au provocat răsvrătire sub Leon Vodă, dinpreună cu Mathei aga (Basarab), viitorul domn, în 1630, iar în 1633 luă parte la uita de la Ducești dintre Mathei Voevod Basarab și Tătari, ca fiind căpetenie de oștire, la un loc cu Ivașcu vornicul Băleanu, peste Roșil de țară, la care luptă ei învinseră și fură și răniți. (Mag. Ist. vol. 4, pag. 312, 413 apoi cronica Șincai vol. 3, și cronica Fotino p. 91.

jumătate de sat de s'au pârât de față al doilea rând cu Conda armașul înaintea Radului Voevod. Deci Radul Voevod ear au dat leage jupânesei armeană și fiului său Barbu paharnicul cu cei doi boeri ce scriem mai sus și cu Aga Farcaș ¹⁾. Deci ei nici de cum nu au putut jura, deci au rămas de leage și de judecată, după cum am văzut domnia mea și cartea Radului Voevod vă leat 7130 (1622). Deci tot l'au ținut Conda Armașul această jumătate de sat și cu Rumâni cu bună pace până au murit el și jupâneasa lui Maria, și feciori de trupul lor n'au făcut. Deci fiind jupâneasa Maria vară primară Barbului paharnic Brădescul, căzut-au această jumătate de sat pre seama jupânesei Armeană și a Barbului paharnic. Deci jupâneasa armeanca slugereasa dat-au acest sat Vâlcomul, tot satul cu toți Rumânii, Stanei și gineri-său Păianu de zestre. Și l'au ținut Lațco comis (Păianu) tot satul și cu toți Rumânii și feciorii și fata Predei postelnicului Vilaia tot cu bună pace, până în zilele lui Constandin Voevod. Iar când au fost atunci în zilele lui Constandin Voevod, venit'au un nepot al Condii armașul den Moldova, pre nume Conda sna ²⁾ Iane Căpitan ³⁾ și cu alți nepoți ai Condii armașul, pre nume Gheorghe și Stoian și Matei și cu jupâneasa Păuna ⁴⁾, de ne-au apucat de jumătate de sat de Vâlcom partea unchiu său Conda Armașul. Și s'au pârât într'atâtea rânduri de față înaintea Gheormăi Banul ⁵⁾ cu Vasile Paharnicu Păianu și cu Gheorghe

¹⁾ Acesta erea socru cu Conda comisul din Obedinu, pentru că el ține în căsătorie pe Vilaia, care erea fata lui Stoica logofătul din Farcaș căpitanul lui Mihai-Viteazu, devenit și Agă și cunoscut în Istorie sub acest nume de Aga Farcaș. (Vezi doc. original Acad. Rom. Sept. 30 anul 1644, doc. 65 XLIII.

²⁾ Fiul lui.

³⁾ Acest Conda erea fiul lui Ion Căpitanul din Albești, strămoșul Obedenilor, cel căruia îi dăduse Mihai-Viteazu în 1577 satul Albești (Vezi doc. orig. No. 86 Arh. St.

⁴⁾ Toți aceștia Obedeni ce trăiau în 1620.

⁵⁾ Acesta era din neamul Alexienilor: nepotul lui Gheorma I vel Ban, ce trăia în 1565 și era însurat cu o Caple, mătușa fraților Buzești.

logofetul ginerele Predei Paianu și le-au dat Gheorma banul 6 boeri judecători și adevăritori să adevăriască pentru acea jumătate de sat din Vâlcom, partea Condăi. Deci acei 6 boeri așa au judecat cu ale lor suflete ¹⁾ și au dat să ție nepoții Condăi armașul această jumătate de sat, iar Vasile Paharnicul și cu cumnatul seu Gheorghe logofetul, așa au judecat acei 6 boeri ca să-și caute zestrea moașă-sa Stanei la Unchiul său Barbul Brădescul. De nepoții Condăi armașul și cu jupâneasa Păuna, dacă au luat această jumătate de sat ei nu l-au ținut, ci au vândut rumâni lui Patrașcu clucerul din Tomeni ²⁾, iar moșia au vândut-o popei Ștefan din Gogoși, iar Vasile paharnicul și cu Gheorghe logofetul ei au apucat pe Preda paharnicul sin Barbul stolnicul pentru această jumătate de sat ce au fost inzestrat pe moașa lor Stana, au să le dea moșie pentru moșie cu rumâni sau să le răscumpere acea jumătate de sat de unde iaste vândută. Deci el Preda Brădescul iar s'a mai pârât de față și au luat boeri judecători și a doua oară și tot a rămas Preda Paharnicul de judecată și el tot nu s'au legat, ci i au purtat de val și nu le-au plătit satul. Deci ei iar s'au sculat cu pâră și am mers înaintea lui Gligorie Voevod în divan de s'au pârât de față la Carăcal cu Preda Paharnicul. Așa pâra Preda cum că nu au fost dat moașă-sa Armeanca și tată-său Barbul stolnicul satul tot zestre mătușă-sa Stanei, ci l'au fost dat jumătate. Într'aceia Gligorie-Vodă au dat Predei Paharnicul leage să jure cu 12 boeri de către Vasile paharnicul și de către Gheorghe logofetul cum că n'au fost dat satul de zestre, ci l'au fost dat jumătate: Deci când au fost la zi și la soroc; el nici cum nu au putut jura ci au rămas de leage cum să plătească această jumătate de sat lui Gheorghe logofetul și jupânesei lui Vilaia. Deci Preda Brădescul ³⁾ el s'au tocmît de a lui bună voe

¹⁾ Iarăși principiul jurătorilor din „obiceiul pământului”.

²⁾ Pătrașco, clucerul din Tomeni, erea unchiul Despinei, prima soție a lui Gheorghe căpitan Obedeanu.

³⁾ D. Mihai Săulescu de azi, prin femei se trage din acești Brădești.

de i-au răscumpărat rumânii și moșia de pre unde au fost vândută de nepoții Condăi armașul rumâni de la Petrașco clucerul din Tomeni drept ugi 149 și moșia de la feciorii Popei lui Ștefan drept ugi 77. Și au dat lui Gheorghe logofetul și jupânesei lui Vilaia precum am văzut și amândouă răvașele domnești și zapisul de tocmeală și cele două zapise, unul dela Petrașco clucerul, altul dela feciorii Popei, toate luate de unde au fost date de nepoții Condăi armașul și date la mână lui Gheorghe logofetul de Preda Brădescu și zapis la mână lui cu mulți boeri scriși și cu iscăliturile în zapis. Derept aceia și domnia mea încă am dat boerului domniei mele lui Gheorghe logofetul și jupânesei lui Vilaia ¹⁾ ca să și ție acest sat Vâlcomul sat, cu tot hotarul și toți rumânii, precum au ținut și mai înainte vreme, să le fie lor moșie ohavnică stătătoare, feciorilor și nepoților în veac.

„Pan ²⁾ Gheorghe Vel Ban, pan Mares (Băjescu) vel dvornic, pan Radu Crețulescu vel logofet, lanache vel vistier, Drăghici vel spătar, Necula vel clucer, Șerban vel Postelnic, Gheorghe vel comis, Mathei vel sluger. Stoia vel Pitar. 1 pisat: Toma Radul Năsturel vtori logofăt. Ot. meșița Septembrie 4 leat tam 7176 (1668). Io Radul Voevod”. (Semnat peste monograma domnească cu chinovar).

Acest prețios document, istoric cât și juridic, se găsește în condica dela Radu-Vodă, pachet de documente.

Const. V. Obedeanu
Membru în comisia de unificare
legislativă la M. de Justiție.

¹⁾ Domnul concedează în mod definitiv lui Gheorghe, logofătul din Obedinu, satul Vâlcomul.

²⁾ Pan, prescurtat de la Jupân = șef, conducător de oaste — cuvânt slavon.

Onomasticon românesc

(Urmare).

Nume personale cu însemnarea: „Darul lui Dumnezeu, al lui Cristos“.

Considerațiunea pe care au dat-o creștinii sfântului Ioan iese în evidență și prin faptul că este amintit în colinde, alături de Dumnezeu și de Cristos.

Unul din acest colinde înfățișează ca porumbei pe cei trei sfinți cari urmează în calendarul nostru după nașterea Domnului: Sf. Ștefan, Sf. Vasile și Sf. Ion.

Cunoaștem și alte colinde în care însă nu e vorba de Sf. Ion, ci de un om care ne trebuie, pentru care ne rugăm stăruitor Tatălui *să ni-l dăruiască, să ni-l trimeată* într-o vreme când avem mare nevoie de un astfel de om. Colindul următor pare a fi luat naștere în Oltenia și a trecut apoi Oltul.

Doamnele,
'n prundurile mării
născut-au, crescut-au
doi-trei pâlținei
nalți și subțirei.
Sus frunza măruntă,
jos umbra rotundă;
d'a supt coama lor
Cine-mi se stumbrește?
Trei oști ungurești
și trei românești.
Cele ungurești
ele domn că 'și au.
Cele românești.
ele domn că n'au.

Doamnele,
Aflat-am d'un cocon
ce-l chiamă Ion
și-ar fi bun de domn.
Dă-ni-l, taică, dă-ni-l,
dă-ni-l, maică, dă-ni-l
dă-ni-l pe Ion
să ni-l facem domn.

Doamnele,
Taică-său că vru,
Maică-sa nu vru,
că e crudicel
și e prosticel
și că el nu știe
cisme d'a 'ncălța
cal d'a 'ncăleca,
grele arme a'ncinge,
oști dușmane a 'nfrânge.

Doamnele,
Dă-ni-l, maică, dă-ni-l
dă-ni-l pe Ion
să ni-l facem domn,
și noi l-om învăța
cisme d'a 'ncălța,
cal d'a 'ncăleca,
grele arme a 'ncinge,
oști dușmane a 'nfrânge ').

Mihail Lungeanu : In Sărbători.

A fost rugămintea noastră ascultată ? N'avem motive să ne îndoim.

Cronicile pomenesc de un crai Ion pela 1230. Călugărul Alberich zice despre el : rex Ionas major in regibus Comanorum, iar Joinville îi dă acest epitet : le grand roy des Coummains.

La 1247 e menționat de diploma regelui Bela IV al Ungariei chinezul Ioan.

Ioan dela Inidoara, al cărui nume desmierdător lăncu a fost păstrat nu numai de Români, dar și de creștinii din Balcani, pentru cari s'a luptat el împotriva Turcilor, a jucat un rol în istoria universală și a dat Ungariei unul din cei mai mari regi ai săi, pe fiul Matiaș.

Un Ioan a fost și părintele literaturii române : Ioan Eliade Rădulescu.

Fiecare din aceștia a fost la vremea sa „om trimes de Dumnezeu“, dăruit neamului nostru pentru a împlini o misiune.

Despre obiceiul ce se urmează și în Oltenia în noaptea care precede sărbătoarea sfântului Ioan, despre Iordănit, care închipuiește botezarea lui Cristos de către Ioan numit din această pricină Botezătorul, nu am nimic de spus.

Cât de răspândit a fost cultul sfântului Ioan se vede și din numărul bisericilor cu hramuri ca acestea :

Hramul Sf. Ioan Botezătorul îl au bisericile din Bodești, Cacova, Crețeni, Vaideeni, Măgura, Râmnicu Vâlcii, Slăvești sau Gângulești, Urși, Olănești, Izvoru, Făurești, Zătreni din jud. Vâlcea ; bisericile din Dăneți, Valea Muerii, Grecești, Mârșani, Slăminești, Rudari, Seaca bătrână, amândouă bisericile din Carpeni, două biserici din Craiova, în jud. Dolj.

Bisericile din Amărăști de jos, Fundu Vornicului, Golfinu, Iama, Jieni, Moldoveni, Caracal în jud. Romanați.

Hramul Nașterea sfântului Ioan Botezătorul îl au biserica din Mateești și Schitul Bradu în jud. Vâlcea.

Hramul Tăierea capului Sfântului Ioan îl are schitul Cornetul, din jud. Vâlcea.

Hramul Sfântul Nicolae și Sfântul Ioan Botezătorul îl au biserica din Dobriceni, jud. Vâlcea și din Piscu, jud. Dolj.

Hramul Sf. Cuvios Sava, Sf. Cuvioasa Paraschiva, Sf. Ioan Botezătorul și Sf. Erarh Nicolae îl are biserica din comuna Afumați, jud. Dolj.

Numărul bisericilor din Oltenia trebuie să fie destul de mare. Eu am înșirat aci numai câteva din două județe, căci autorii dicționarilor geografice ale județelor n'au găsit cu cale să arate ce hramuri au bisericile.

Cât de răspândit este în Oltenia numele Ioan se poate lesne constata; cât a fost de răspândit ne arată documentele și toponimice ca acestea:

Ionașcu munte în com. Cheia, Ionești moșie și gară; Ioneștii Govorii sat, Ioneștii Marcea comună, Ioneștii Mincului deal, toate în jud. Vâlcea.

Ionelele sat, baltă; Ionică vale, Fântâna lui Ionică, Ivănaș măgură, Fântâna lui Nuță în com. Mischii și în com. Călărași în jud. Dolj.

Enușești comună în jud. Romanați. Ivanu pârau în plaiul Cloșanii, Dealu lui Ivan în com. Miculeștii; Fântâna Mătușa Ioana în com. Gvardenița; Ivanu munte, pârau, Ivășcu vale în com. Obârșia, toate în jud. Mehedinți.

Ionești comună în jud. Gorj.

* * *

Teodor. Inseamnă darul lui Dumnezeu, grec. Θεόδωρος. Acest nume îl găsim la scriitorii bisericești în veacul al V-lea d. Christos.

Am fost cândva conștienți de însemnarea numelui. Dovadă poveștile:

„A fost odată un crai și o crăiasă tare supărați că n'aveau copii. Crăiasa șezând odată pe marginea unui pâraiaș, a adormit și a visat că dacă va bea apă din pâraiaș, va dobândi copil. S'a trezit și a băut apă cu pumnul. S'a simțit însărcinată. A născut o fată cu ochii de culoarea apei râșorului și-i puse numele Tudorița“¹⁾.

¹⁾ Vezi și I. Dragoslav: Flori și povești (No. 25 din Bibl. Steaua) pag. 6 — 8.

Intr'o altă poveste Tudorel e numele unui copilaș al unui împărat văduv¹⁾.

În documentele din părțile Olteniei și Banatului și din partea Hațegului întâlnim de multe ori acest nume.

Thinadar, filius Bocor în doc din 1411 al Trib. chinezial din Hațeg²⁾.

În Bucovina și Basarabia, precum și în Moldova, pe unde Românii au fost în apropierea Rușilor pe de o parte și a Rutenilor pe de alta, numele Teodor devine Feodor, Fedor, desmierdător Fetca.

În Oltenia a purtat acest nume un om de seamă Slușgerul din Vlădimiri; poporul l-a desmierdat cu numele Tudorin.

Prin permutarea părților componente ale acestui nume, a rezultat un altul cu aceeași însemnare: Doroteu, grec. Δωρόθεος, nume răspândit la călugări.

Femeninul Dorotea, grec. Δωροθέα este mai plăcut, mai căutat de cât Teodora, nu este însă mai popular.

Numiri geografice: Toderică afluent al Ciupei la nord-est de com. Slătioare, Tudorești numele de odinioară al com. Tomșani, în jud. Vâlcea. Ograda lui Tudor în com. Zăvalu, jud. Dolj, râul Teodoreștilor în com. Deveselu, Grinda lui Teodor în com. Ostrovu mare, jud. Mehedinți.

Teodosie, Tudose e o altă formă a numelui Teodor; grec. Θεοδοσίος sau Θεοδοσιος. Prin schimbarea părților componente avem dela acest nume *Dositei, Dosoftei* grec. Δωσίθεος și Δωσιθεος, un nume răspândit în tagma călugărească.

Bogdan înseamnă darul lui Dumnezeu. În Oltenia a fost un nume mai răspândit decât e azi, dovadă numirile geografice: Bogdan, deal la apus de com. Bunești; pârau care izvorăște din com. Gemeni și se varsă în râul Otăsău; munte în com. Cheia; deal la miază-noapte de com. Mădulari; câmpie, toate aceste numiri în jud. Vâlcea, apoi

¹⁾ T. Pamfil: Un tăciune și un cărbune 71.

²⁾ Rev. Ist. Arh. Fil. (Tocilescu) a. III vol. V, fasc. I.

Bogdănești moșie a mănăstirii Arnota; pădurice în com. Măldărești; pădure în com. Cârștănești; culme de deal; comună la miază-noapte de Râmnicu Vâlci; sat în comuna Tomșani, al cărei nume odinioară a fost Tudorești; sat în comuna Cârștănești, tot în jud. Vâlcea

Bogdan pichet, meterez, ostrov, măgură în com. Ciuperceni; Bogdănel pârâu în com. Brabova în jud. Dolj.

Și la acest nume — a cărui etimologie este slavonă — observăm permutarea părților componente, de unde a rezultat numele Dajbog, slav. Дажбогъ.

Un boier cu numele Dajbog este pomenit într'un document dela Ștefan cel mare, din a. 6996 Apr. 5 ¹⁾.

În cuvântul despre expediția lui Igor Sveatoslavici, tradus și publicat de A. Papadopol-Calimach în *Analele Academiei Române* (Seria II, tom. VII, sect. II pag. 158) într'o notă se arată că Dajbog era zeul ospitalității, al milostivirii, al îmbelșugării și al liniștii, era Plutus al Slavilor.

Și *Matei* înseamnă darul lui Dumnezeu: e numele unuia din cei patru evangheliști și al Apostolului pe care sorții au căzut ca să intre în numărul Apostolilor, în locul lui Iuda. Și ne gândim — la auzul acestui nume — la olteanul Matei Basarab.

Teohari, grec. Θεοῦρος, înseamnă tot darul lui Dumnezeu, darul lui Dumnezeu, dar e un nume mai mult al Grecilor, de cât al nostru.

Numele *Deodat*, lat. Deodatus, pe care-l cunoaștem și din cartea populară *Ghenoveva de Brabant*, este un nume rar și de curând introdus.

Cristodor, *Hristodor*, grec Χριστόδωρος înseamnă dăruit de Cristos.

Panaiodor, grec. Παναγιώδωρος, înseamnă dăruit de Sfânta Fecioară.

Onomasticonul românesc mai posedă și alte nume ca: *Eliodor* (vezi Aleodor împărat la Ispirescu: Basme) *Mino-dora* nume de femeie, mai des îl găsim la monahe, precum și *Isidor*, *Mitrodora*, *Nimfodora*, *Filodor*, *Apolodor* nume care nu înseamnă darul zeului solar, al lunii, al zeiței Isis sau al altei divinități păgâne, ci sunt nume tradiționale, nume care s'au dat cu gândul la persoane de seamă, nu la însemnarea etimologică.

Anton Opreșcu.

¹⁾ Arhiva-Iași Nr. 3/1898.

Oltenia preistorică

Insemnări mărunte

VII Kjökkenmödding-uri în Oltenia ¹⁾

Preocupându-mă în vara aceasta îndeosebi cercetarea măgurilor oltene, cu mare greutate — în marginile ajutorului primit — am putut face câteva săpături în nouă măguri.

Săpăturile fiind mai mult de încercare, nu le socotesc isprăvite; de aceea să nu mi să ia în nume de rău faptul că, asupra unora, deși am dat ceva însemnări în *Oltenia* (cartea I fasc. VI), nu am dat nici o lămurire privitoare la vârsta lor; iar asupra celorlalte, nu am scris nici un cuvânt.

Știm cu toți că în vale la câmp, în Oltenia, găsim o sumedenie de măguri, sau tumuluși. De săpat însă nu s'a săpat

Înainte de a înșira alte însemnări mărunte asupra *Olteniei preistorice*, să ni să îngăduie a face câteva îndreptări însemnărilor publicate în numărul trecut:

I. Sub urna funerară dela Dobridor trebuia scris: *Fig. 1. Urnă funerară*. Dobridor-Dolj, mărime $\frac{1}{4}$ (colecția autorului).

II. Sub cioburile din însemnarea II-a, Un ornament neolitic, trebuia scris: *Fig. 2. Cioburi neolitice ornamentate cu proeminențe*, mărime $\frac{1}{2}$; iar nota 1 de jos trebuie îndreptată astfel: aci în dreapta cum privești se vede dosul aceluiaș, cioburi și nu în stânga.

III. La p. 298 rândul 15 al aceluiaș articol, să se citească „așezare aeneolitică”, în loc de așezare de neolitică.

IV. La însemnarea: *Un tipar din vârsta bronzului*, sub cele două figuri trebuia scris: *Fig. 3, și dedesubt: I a. Tipar de ciocan*, Almăj-Dolj, mărime $\frac{1}{2}$. — I b. *Forma ciocanului turnat în acest tipar*, mărime $\frac{1}{4}$.

V. Sub cioburile înfățișate la însemnarea V a., *Ornamentul în valuri în vârsta bronzului*, trebuia scris: *Cioburi ornamentate în valuri*, Ple-nița-Dolj, mărime naturală (colecția autorului).

VI. Sub toporașul de bronz dela însemnarea VI trebuia scris: *Toporaș de bronz*, Orodol-Dolj, mărime $\frac{1}{2}$ (colecția autorului).

nici unul, ca lumea, și despre câțiva săpați de Bolliac și unul săpat de d-l Ioan Andrieșescu, nu știm încă nimic.

Nu viu aici însă a face un istoric al cercetărilor și rânduieșii tumulușilor. Cu cele nouă mături săpate, doar câteva însemnări noi de se pot face, necum să poți relua și desbăte întreaga lor pricină.

În lipsă de bibliografie asupra lor — și slavă Domnului! e berechet, — mă voi mulțumi a face doar câteva observări asupra unor mături mici, care până acum — la noi — nu au atras încă luarea aminte.

Sunt *Kjökkenmødding*-urile, despre care vreau să vorbesc.

Ce este însă un *Kjökkenmødding*?

Cam pela anul 1840, în Danemarca s'a văzut că niște ridicături mărunte ca un fel de mături, mai largi decât înalte, cărora le ziceau acolo *Kjökkenmødding* (nume care vine dela *Kjökken*, bucătărie și *mødding* rămășițe sau grămadă de rămășițe), nu sunt niște ridicături naturale. În mare parte aceste ridicături cuprindeau numai ghioci de stridii. Cercetările lui Steenstrup deteră însă la iveală instrumente de cremene și sumedenie de oase de pești și mamifere.

Pe lângă acestea, obiecte de os ceramică, vetrele de foc și chiar morminte omenești, făcure pe arheologi să-și lămuirească mai bine rostul acestor ridicături de pământ.

Ele nu sunt altceva decât îngrămădirea pe un loc puțin întins a tuturor rămășițelor lăsate de un trai primitiv în marginea mării.

Cu toate că în Danemarca cele mai multe *Kjökkenmødding*-uri sunt din vechiul neolitic, aceasta nu împiedică nicidecum ca acest fel de așezare îngrămădită a unor cete de oameni să fie în totul tot asemănătoare în locuri mult depărtate ca timp și spațiu. Așa s'au găsit în Australia, în Țara de Foc, în Japonia, în insulele Andaman și în alte locuri. De aceia, faptul că am găsit așezări de același fel și în Oltenia, n'are să pară nimănui îndoelnic.

Cercetând cele câteva mături, am băgat de seamă pe unele locuri — Ploșor-Vârtopu-Gubaucea, în Dolj — că

se ridicau sfioase dela pământ niște mături care nu au nici un metru înălțime, având în schimb o rază de peste 20—30 m. Cercetând deasupra lor, am găsit pietre tocite la amândouă capetele (serveau ca ciocane), spărturi de cremene și o sumedenie de hâruri. Fierul plugului a luat înainte arheologilor!

Încă din 1916 am făcut un șanț într-o ridicătură de felul acesta, aflată lângă matura mare de la Ploșor. Mare nu mi-a fost mirarea când, de pe o suprafață de vre-o 2 m. pătrați am scos un coș de hâruri, sumedenie de oase, pietre, spărturi de răjniță, dărâmături de casă arsă, amestecate cu cenușe și cărbuni, în sfârșit lucruri care arătau o așezare omenească din vremea preistorică.

Lucrurile de cremene să găsească rar, vase întregi deloc; dar cioburile sunt așa de multe, încât cu câțiva oameni, într-o singură zi, s'ar scoate mii.

Mă aflam deci în fața unui *Kjökkenmødding*, asupra vârstei căruia — nefiind în deajuns cercetat — nu pot nici azi zice un cuvânt.

Mai deunăzi, cunoscând pe d-l Căpitan topograf *Georgescu Ion*, care ridică harta militară în părțile acestea, în Dumineca din 3 Sept. am făcut un drum la Vârtop, unde, cu soldații d-sale, am plecat să tăiem o matura din cele două, mături gemene ce sunt cam spre miază-noapte de sat. Alături de ele, între mături și pădure, am văzut iarăși câteva ridicături în felul celei dela Ploșor. Una fiind scormonită de niște vulpi care își făcuseră viezuină acolo, erea plină de hâruri și oase scoase de vulpi. Un șanț de câțiva m. pătrați a scos la iveală aceleași urme ca la Ploșor, deci o așezare asemănătoare. Celelalte, precum și aceasta, rămân a fi cercetate de isprăvenie în viitor. Ceeace se poate observa de pe acum e că, aceste îngrămădiri de rămășițe sunt mai târzii decât curat neolitice. Unele vase lustruite în negru, de o frumusețe căreia nu-i stă în potrivă întreaga ceramică preistorică cunoscută până acum în Oltenia, ne face să credem aceasta.

Apoi, câtă vreme Kjökkenmödding-urile daneze sunt urme de așezări ale unor pescari și vânători, aici ne aflăm în fața unei populațiuni agricole, care cunoștea grâul (*triticum sativum*) și orzul (*hordeum*). Căinele, porcul, boul, calul, capra, precum și cerbul și mistrețul, ereau cunoscute acestora.

Fiindcă săparea lor și darea la iveală, așa cum trebuie, a materialului găsit ar însemna multă cheltuială, mă mulțumesc deocamdată a le face doar cunoscute, fiindcă sunt singurile locuri unde în vreme puțină și cu oameni puțini s'ar scoate la iveală material mult și neprețuit.

Un sălaș preistoric, alcătuit din câteva familii, așezându-se îngrămădiți cu casele unele lângă altele, mereu și-a svârilit cenușa și gunoalele alături, așa că încetul cu încetul, de unde la venirea lor pământul erea neted, acum începe să se ridice puțin câte puțin. Cenușe, oase, cioburi, dărâmat-uri de locuințe, fac să crească puțin pământul; iar după plecarea lor, pământul fiind mai gras, ca nicăeri înprejur, buruenile și ierburile au crescut mai înalte, așa că și pământul negru aici a crescut mai mult, înălțând cu mult locul pe care șezuseră preistoricii.

La Plopșor, alături de această măgură, se află una cu raza mai mică și înaltă de vre-un metru și jumătate, iar alături alta prea puțin înaltă, dar și cu diametru mic. Săpând în cea mică am găsit multe vase, care s'au aflat așezate acolo într'o rânduială oarecare, înconjurate de pietre, dar care s'au sfărâmat cu totul, din pricina apăsării pământului. Aicea cred că a fost cimitirul celor de alături, întru cât vasele de aici sunt asemănătoare celorlalte, însă lucrate cu mult mai mare îngrijire. Am găsit aici cele mai frumoase vase preistorice ce cunosc în Oltenia! Nu se găsește însă nimic în urne.

La Vârtop, una din măgurile mari ne-a dat hârburi din două urne, și chiar trei lucruri lucrate din foiță de aur.

VIII. Încă o urnă funerară.

O altă urnă funerară s'a găsit în Vârtopu-Dolj, la niște săpături pentru scoaterea petrișului. Cei cari au dat de ea spun că „*erea o oală cu nește oasă putrede 'n ea*”.

IX. Câteva gresii din vârsta bronzului.

În articolul meu: *Insemnări asupra unor așezări preistorice din Dolj* tipărit în „Cronica numismatică și arheologică” An. IV No 1, la fig. 1, am înfățișat la numerile 3, 4, 5, 6, 7 și 8 șase gresii (pietre de ascuțit) din vârsta bronzului.

Fără a găsi la locul acela vr'un lucru de bronz, am găsit fără nici-o săpătură aceste gresii. Lucrurile de bronz fiind mai de preț, nu puteau fi pierdute așa ușor; și chiar sfărâmate, ele nu ereau svârlite. Astfel se lămurește de ce de atâtea ori, în așezări care se vede bine că sunt din vremea bronzului, nu găsim niciun lucru de bronz, sau de multe ori numai lucruri mărunte, care se puteau pierde mai lesne.

Într'o vreme când bronzul erea cunoscut destul de bine în Oltenia, să nu ne prindă mirarea că în lipsa lui găsim multe lucruri de piatră, ca în neolitic curat. Lucrurile de bronz nu se puteau căpăta așa lesne, nu le putea avea ori și cine: de aceia cei mai mulți continuau a se servi de lucruri de piatră.

Că așezarea preistorică dela Suhar-Dolj e din vremea bronzului, cele șase pietre de ascuțit o spun cu destul temei. În aeneolitic ele trebuie să se găsească pentru ascuțitul obiectelor de aramă—însă mai puține—, iar în vremea bronzului cred că le vom întâlni mai des.

De obicei sunt făcute din gresie, piatră care și astăzi a rămas pentru ascuțit.

În afară de acestea mai am în colecție două spărturi de gresie, una dela Plopșor și alta dela Orodol.

X. O secure neolitică.

D-nul Jacques de Morgan în a sa *L'Humanité préhistorique* (Paris 1921) pe planșa dela p. 101, care înfățișează diferite forme de securi neolitice, are la No. 17 o formă ase-

mănătoare cu cea dată de noi, spunând despre ea și alta: „Le type no. 17 semble être spécial à l'Elymaïde et celui no. 19 à l'Egypte. On connaît des instruments métalliques présentant ces formes; mais l'outil de métal a-t-il été copié sur celui de silex, ou bien est-ce l'inverse qui a eu lieu? Nous ne saurions en décider“ p. 102.

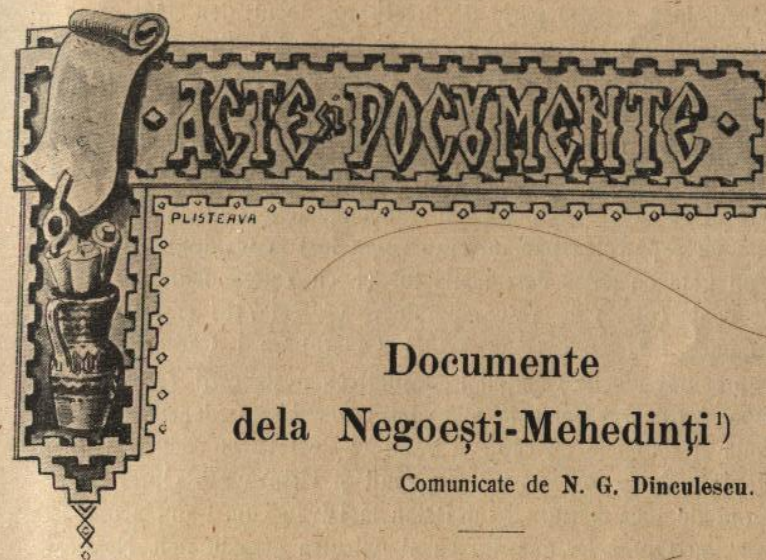
Lăsând la o parte tipul dela No. 19 ne mulțumim să arătăm că tipul 17 l-am aflat și în Oltenia la Giulești-Vâlcea.

Felul primitiv în care e lucrată, ne face să credem că această secure e curat neolitică, înlăturându-se dar punctul de întrebare al D-lui Jacques de Morgan, dacă sculele de metal au fost făcute dupe cele de piatră sau dimpotrivă.

Secure neolitică găsită la Giulești-Vâlcea. Muzeul Regional al Doljului.
Desen de D-na Lily Al. Giulea. Mărimea $\frac{1}{2}$.

Nefiind nici bine lustruită, având și un fel prea simplu de îmbucare în coadă, cred că vârsta acestei securi de apărare, nu de tăiat — căci nu tae —, este cam dela începutul neoliticului.

Documente dela Negoești-Mehedinți¹⁾

Comunicate de N. G. Dinculescu.

2) 1629 (7137) iulie 28.

† Adecă eu Stoica fămeaia Oprii Direagătorului de Lupoia [dat-am] acest al nostru zapis ca să fie de mare credință la mână lui Bălan ot Negoești pînătrucă s'au judecit dila noi cu toată moșia lui, cum s'au fost vândut, cu al patrule pămînt de preste tot hotarul. Dieci l-am judecit iar cu toată moșia lui de me-au dat ughi 50. Și l-am judecit noi de a noastră bună voe ca să fie în pace de noi și de ficiorii noștrii, să n'aibă nime treabă cu dânsul nice cu moșia lui de acuma nainte. Iar de cine va ave vro nevoie să nu-i margă sufletul unde merg alte suflete ci să fie blăstămat de Dumnezeu: pîntru că s'au plătit dila noi.

Scris luna ²⁾ iulie 28 zile la anul 7137 (1629).

† Eu Stoica.

Și pentru credință pus-am și degetul.

3) 1649 (7158) Decembrie 31.

† Cu mila lui Dumnezeu Io Matei Bașarab Voievod și Domn, dă Domnia Mea această poruncă a Domniei Mele acestui om.

¹⁾ Incredințate „Arhivelor Olteniei“, spre cercetare și publicare, de către săteanul D-l Vasile V. Tarmigan, din Negoești. Primul a fost publicat în numărul trecut al revistei, la pag. 301—302.

²⁾ Slavonește în original.

anume¹⁾ Bălan din Negoești din Mehedinți ca să fie volnic cu această carte a Domniei Meale de să-și fie a lui moșie den Negoești, însă a patra parte de preste tot locul den fântână den strămtură până în cornul pietrii al Padeșului. Și să aibă pace de cătră Ghiherghina, și de cătră Căliian ot Negoești mai mult val să n'aibă. Pentru că acest om Bălan ce scrie mai sus el au fost rumănu Oprei Dregătoriul mai denainte vreme, vândut cu al patruea pământ. Iar când au fost acum în zilele Domnii Meale iară el se-au răscumpărat de rumănie dela Oprea Dregătoriul iară cu a patruea pământ cum se-au fost și vândut za ughi 50 bani gata cu zapis dela mână lui și cu cartea Domniei Meale de coaje (piele) de răscumpărătoare vă leat 7151 și tot au ținut cu pace. Iară apoi se-au sculat Ghiherghina i Căliian de i-au impresurat moșia Câmpul Padeșului cu nește cărți reale. Și au luat cărțile lui Bălan în silă. Intr'aceia Bălan deacă au văzut atâta strâmbătate de cătră ei venit-au de față cu dănșii naintea Domnii Meale în Divan. Și au venit și Hamza sãn Oprei Dregătoriul de i-au mărturisit lui Bălan la Divan cum l-au răscumpărat tată-său Oprea Dregătoriul cu al patruea pământ den Negoești. Derept aceia și Domnia Mea încă am [c]ăutat și am judecat pre drept și pre leage cu toți cinstiții dr[egători]i Domnei Meale și am văzut D[omn]ia Mea cum i-au impresurat Gherghina i Căliian moșia în silă și fără dreptate cu cărți reale. Deci i-am bătut [în] divan și i-am scos cu mare scârbă și le-am luat și cărțile lu Bălan de i le-am dat iar la mână ca să-și poată ținea moșia al patruea loc cu bună pace mai mult val să n'aibă pentru că au rămas Gherghina i Căliian de leage den divan și apoi au mărturisit și ei că n'au treabă cu această moșie a lu Bălan. *Inaco da neast. Iis sam reci Gospodsvomi. Pis u*²⁾ Târ-goviște meșița Dec. 31 dni văleat 7158.

(ss) Io Mateiu Voevod.

Io Mateiu Voevod Milostieiu Bojieiu Gospodin.

(L. P.)

¹⁾ Slavonește în original. ²⁾ Și altfel să nu fie. Și ispravnic însăși cu-vântul Domniei mele scris în...

O numire de judecător¹⁾ din 1806 și un act de vânzare din 1732

Comunicate de T. G. Bulat.

1) *Milostieiu bojieu Io Costandin Alexandru Ipsilant gospodar zemli vlahiscope.*

Dat-am domneasca noastră carte credincios boerului Domnii mele Nica Pit..., pre carele l-am orânduit Domnia mea judecător la sud Vâlcea ca să aibă a căuta toate pricinile de judecăți ale locuitorilor cu bună cercetare ca să le hotărască cu dreptate și pentru fieșcare pricină ce va judeca să facă hotărâre în scris la mână cui să va cădea, ferindu-să de hatâr și voie vegheată. Iar pă cei ce nu să vor odihni de acolo, să le dea la mână soroc în scris cu zi orânduită spre a veni la divan. Și pentru toate pricinile ce va căuta să aibă a ținea condică deosebită întru care să treacă toate cu bună orânduială, și-așa judecătorul să caute judecățile și să facă hotărârile în scris. Iar împlinirea după hotărâre să se facă de ispravnicii județului, la care împlinire să nu se amestece judecătorul, pentru care poruncim Domnia mea și D-lor ispravnicilor ai județului să-l cunoașteți de judecător și să-i dați mână de ajutor cu oameni de slujbă pentru cei ce vor fi a să aduce și a să scoate în judecată, care judecător să fie nelipsit de la județ lângă scaunul ispravnicii ca să caute pricinile judecăților neconținut, din preună cu ispravnicu, sau când ispravnicii vor fi încărcăți cu alte trebi ale județului, judecătorul nelipsit să caute judecățile în toată vremea, iar de a lipsi încoace încolo de a să chema numai cu numele judecător, că aceasta nu este suferită Domnii mele.

Drept acea a orânduit i mazalilor i braslașilor și tuturor locuitorilor dă opște să fiți înștiințați de aceasta, și fieșcare pentru pricinile ce vor avea să meargă să să judece la orânduit de Domnia mea boer judecător, că pentru acea am orânduit deosebiți de ispravnici și judecător ca să caute mai cu înlesnire și far de zăbavă în toată vremea pricinile, judecățile ce veți avea.

Monogram :

Io Costandin Alexandru Ipsilant.

1806, Aug. 1.

pecete
ceară roșie

¹⁾ O a doua numire de judecător, dată de Grigorie D. Ghica lui Nica Vlădescu în 1826, este absolut la fel. Actele mi-au fost încredințate de d-l Lahovari din R. Vâlcea. Li mulțumim și pe această cale.

2) Adecă eu Pârveu Sărbătoare fecioru Niculi Cesmegeanu Sărbătoare din preună cu feciorii miei Zaharia și Stoica și Ion i Tănasie i Marin. Dat-am zapisul meu la mâna Dumnealui vornicului Preda Bojoreanu precum să știe că având eu moșie de moștenire de la moși, strămoși mie Bratu și Vancea în hotaru Cermegestilor de jos ¹⁾, care moșie iaste aleasă și hotărâtă de 12 de boiari și alegându-mi moșia acei 12 de boieri în hotaru Cermegestilor de jos mi-au ales partea mea stj. 8,7 pal(me)? și mi-au dat ca să țin acești stj. 8,7 pal(me) de moșie în funea pangrească în care fune ține Vlad și Iane Suești ²⁾, și feciorii lui Tudoran dupe cum arată cartea celor 12 de boeri și făcându-o eu această parte de moșie a mea vânzătoare am venit din bună voia mea la Dumnealui Vornicu Preda Bujoreanu de m'am tocmît cu Dumnealui și i-am vândut toată partea mea de moșie precum scrie mai sus stânjinii 8,7 pal(me) tocmind stj. câte bani 8, care fac lei 21 i bani 25. Și am luat toți acești bani deplin în mâna mea și Dumnealui să stăpânească cu bună pace moșia și iaste lungul moșii din apa Cernii spre Olteanca și treace Peșteana până în dealu Scundului în cu(l)me unde ne hotărâm cu Scundeani iar latu dupe cum am numit mai sus stj. 8,7 pal(me). Și am dat aceasta parte de moșie a mea pă din sus despre Suești și despre funea Bodoiască fiindcă au mai cumpărat Dumnealui dela niște oameni dintracost mosneani. Den această parte de moșie a mea am fost zalogit-o la Dumnealui în vremea hotarnicii împreună cu cei lalți mosneani că am luat noi toți megiași dela Dumnealui tal. 70 de am plătit cheltuiala hotarnicii celor 12 de boeri și am fost dat Dumnealui zalog despre toți megiașii să ție din muchia Olteanca și Pesceana până în dealul Scundului care la acești tal. 70 ce niau fost dat Dumnealui au făcut partea mea lei 4 bani 7 afară din bani ce au luat Nica Scăunasu cu cetași lui pe părțile lor zalog și fiind că Dumnealui vornicu stăpânește acele părți megieșăști zalog. În partea mea dupe cum scrie mai sus, de vreme ce i-am vândut-o Dumnealui statornică mi-am luat și cei lalți bani toți deplin în mâna mea încă lei 17 și 32 de bani și cu lei 4 ce am fost luat mai înainte zalog care să fac peste tot lei 21 bani 25 deci după cum am zis mai sus toată partea mea de moșie să o stăpânească dumnealui cu bună pace de cătră mine

¹⁾ Comună în jud. Vâlcea la 45 km. depărtare de reședință. Denumirile de jos și de sus nu mai există azi.

²⁾ Actualmente unul din cele cinci cătune ale Cermegestilor.

și de cătră feciorii miei și de cătră toți megieșii de din sus și din jos ca să-i fie dumnealui moșia statornică în veaci și cocoșilor dumnealui căți Dumnezeu îi va dărui și pentru mai ade-vărata credință mi-am pus numele și deagetul mai jos ca să să crează și am scris eu popa Dieanu sâ n popei Niculi ot Bojoreani cu zisa și cu învățătura Parvului Sărbătoare.

Ap. 25. 7240—1732.

† Eu Parvu Sărbătoare sâ n Niculi Sărbătoare Cermegescu vânzătorii împreună cu feciorii miei ce sunt numiți mai sus.

† Eu Kostandin sâ n Albului Olănescu martor.

† Eu Sima Părcălabu ot Bojoreani martor.

Urmează o însemnare pe act, cu iscălitura lui Preda Bujorean; ea arată un schimb de moșie, ceea ce nu prezintă interes pentru noi. Actul face parte din colecția mea.

¹⁾ Satul Bujoreni, locul de origină al boerilor Bujoreni, este așezat la 1 km. spre nord de R.-Vâlcea. Biserica de aci este fundația lor, cașica, foarte interesantă, ce amenință să cadă.

Carte domnească găsită la moșnenii din Bărsesfi-Olt

Comunicată de D-l G. Poboran.

Cu mila lui Dumnezeu Io Mihnea Voevod și Domn a toată țara rumânească, feciorul marelui și prea bunului Alexandru Voevod datam Domnia mea această poruncă a Domnii mele slugii Domnii mele lui Armag Banul ca să fie lui moșia dela Lumași partea Barbului și a lui Hămărad și a lui Gropean și a lui Băluții 2 funii și jumătate și iarăș să fie slugii Domnii mele lui Armag Banul și partea lui Hamarad feciorul Stancii văduva (2) R pentru că aceste mai sus zise moșii au fost ale acestor oameni ce s'au zis mai sus. După aceia stăpânul cu cinci inși, ei singuri au vândut dumnealui Armag de le-au vândut ei de a lor bună voe drept 2000 aspii și iar au cumpărat Armag Banul moșie la Lumași de la feciorii Unturicii jumătate de funie drept 2000 aspii gata partea ce o-au fost cumpărat feciorii lui Untură de la Stanca și iar au cumpărat Armag Banul moșia de la Lumaș de la feciorii lui Untură părțile lor toate drept 2000 aspii ai funii

de moșie. Și iar să fie slugii Domnii mele lui Armag Banul Lumașul tot cu toate hotarele pentru că l'au cumpărat de la acei mai sus ziși oameni drept 1400 asprii. Tot hotarul de către Coșoveanu (Dolj) de sus de la viezuini drept până la lacul Lumaș până în jos și până la fântâna Babii. Și de către Coșovenii de jos dela fântâna Babii până la capul lacului de jos, și în jos până la lacul cu plopii, și de acolo până la lacul Lumașului și peste lac până la lacul săpat, și de către Ghindeni (Dolj) pe calea Rugului și drept până la capul Poianii în jos și de acolo până la lacul de sus, și drept până la Padina Vulturului și de acolo până la Urzicii (zici) și de către Ciulnici pe unde au hotărât 12 boieri și de către Biroslaveni la piscul Lumașului la fântână și de acolo peste pisc drept până la măgură. Drept până la piatră unde au fost buciul și până la copacul gemănărat și de acolo drept până la răspântii și până la măgură și iar drept până la Vârtop și iarăș tot drept până la vizuini.

Pentru aceasta i-am dat Domnia mea slugii Domnii mele Armag Banul ca să 'i fie lui satul tot cu tot hotarul stătător și ohavnic lui și feciorilor lui nepoților și strănepoților lui și de neam în neam să nu se mai clătească după zisa Domnii mele. Iată dar și mărturii i-am pus Domnia mea: pe cinstitul boiarul Domniei mele jupân Chisar vl vornic i jupân Dumitru vel logofăt, Pătru Spătaru i Miroslav vel vistier i Radul Comisul i Vintilă Stolnicul i Vladul Paharnicul i Iane vel postelnic și ispravnicu Chisar vornicul.

Și am scris eu Hriza în orașul București în luna lu Noemvrie 7 leat 7097 (1589).

Io Mihnea Voevod.

Mai jos, transcriitorul a adăugat: „*Această copie s'au scos de mine din cuvânt în cuvânt, monah Leordeanu*“.

Mihnea II a doua oară 1585—1591, Mihnea Turcitul, Mehmet Bey.

Documente privitoare la Starea Țăranilor

Comunicate de N. G. Dinculescu.

1834.

21) Raportul supt ocârmuitorului plășii Câmpului din 26 Februarie leat 1834 cu Nr. 116 urmat către carantina Calafat.

Cu cinste răportuind cinstitei carantini că Vineri spre Sâmbătă noaptea patru lăcuitori ale căror nume să arată mai jos, au trecut din Turchia, drept ostrovul Flurentinului, lângă pichetul Vraită, și mergând la satul Cușmirul au furat trei lăcuitori cu soțiile lor, și tot avutul lor, i vitele și întorcându-să cu dâșii iarăși pe unde și venise, când au ajuns la marginea Dunării, ca să le vie luntrea să-i treacă, i-au ajuns după urmă străjarii satului Cușmiru și i-au întors înapoi în pază, fără a să amesteca cu alții i-au adus până aici, care să trimită la cinstita carantină spre a-și face orânduital termin al curățeniei și apoi să vor trimită iarăși la suptocârmuire în bună pază că de aici să să trimiță la cinstita ocârmuire că, de sânt acum trei săptămâni, au mai furat tot aceștia, încă două familii tot dintr'acest sat Cușmirul trecându-i în Turchia... să fie știut cinstitei direcții că și cei veniți din Turchia sânt iarăși lăcuitori satului Cușmiru trecuți în tabla capitații și de este acum un an de zile de când au fugit în Turchia împreună și cu alții a căroră capitație plătește și până acum satul.

Urmează numele celor veniți și celor ce înînceau să fugă cu aceștia.

(Arh. Statului. Dosare adm. vechi 556 1834)

Rusăneștii și Vâlsăneștii-Romanați

La Muzeul Regional de Antichități și Etnografie al județului Dolju, se găsesc niște hârtii ale moșiilor Rusăneștii și Vâlsăneștii, jud. Romanați. Toate însă sunt copii târzii. Neavând originalele, ne mulțumim să dăm la iveală aceste copii, care fiind transcrise la Arhivele Statului, după cererea lui E. C. Corneti, prin petiția înregistrată la No. 272 din 28 Aprilie 1884, nu mai încapă îndoielă că transcrierea a fost bună.

Cu toate sunt 4 la număr, afară de o hotărnicie mai nouă și o scrisoare din 1825, iarăși copie, privitoare tot la aceste moșii. Dăm deocamdată cele patru documente mai vechi.

1752 Mai 29.

Copie.

Dupe ordinul lui Barbu Văcărescu marele Ban al Craiovei, către doi boeri, ca să cerceteze pricina de judecată dintre Egumenul M-rei Butoiu și Ștefan Logofet fiul lui Dumitrașco Stănescu, pentru o părțiea de moșie din hotarul moșiei Vălsănesci din județul Romanați.

Din anul 1752 Mai 29.

(Dupe documentul prezentat scris pe hârtie).

Dumnea-voastre 2 boeri anume: Mateiu Bărzene i Costandine Racovicene, ce sunteți luați de Antim Egumenul de la Mănăstirea Butoiul sud Dâmboviță i de Ștefan logofetu sin Dumitrașco Stănescul sud Romanați; ve facem în scire că viind la Divan, înaintea noastră amândouă părțile cerea Egumenul Butoeanu, ca se scoată pe Ștefan Stănescul dintr'o părțiea de moșie ce o ține în hotarul Vălsănescii din sud Romanați, unde are și casă, zicându că Ștefan Stănescul nici de cum nu are moșie într'acest hotar, ci reu și fără de dreptate o ținea, și întrebând noi pe Egumenul Butoeanul, se arete cu ce poate dovedi că nu are Ștefan acea parte de moșie; au aretat un hrisov al reposatului Costandin Vodă Șerban de la leat 7163, întru care scrie ca se ție M-rea Potocul ce se numesce Butoiul, partea Banului Spachiului din hotarul Vălsănescii pe doi moși, și dintr'un moș ce împarte cu Tudor Cluceriul Știrbei jumătate, ear cea laltă parte se o ție Tudor Cluceriul Știrbei, din care se trage stăpânirea Milcovenilor Drăgănesci sud Olt; și ear au mai aretat Egumenul Butoeanul un zapis al Radului Isvoranul Medelniceru, de la anu 7182, întru care scrie că având M-rea o parte de moșie în hotarul Rusănescii stânjini 396 (trei sute nouă zeci și sease) ce au fost dată de pomană la M-re de Banul Spachiul și au tot stăpănit'o M-rea Butoiul până în zilele Ducăi Vodă, ear atuncea văzându-se satul Rusănescii Rumâni Isvoranului cu toată moșia lor, și fiind și acea parte de moșie tot într'acel sat, s'au fost așezat Radul Isvoranul cu Egumenul Tiona de au dat M-rea schimb, pentru moșia Rusănescii o altă moșie din Vălsănesci, toată partea unui Teodor că-

lugărul ce au fost cumpărat-o Isvoranul de la nepotu seu Spachiul stânjini 230 (două sute trei zeci) și mai lipsind stânjini 166 (una sută șase zeci și sease) până a se împlini moșia M-rei să se potrivească cu moșia Rusănescii, s'au învoit cu Egumenul, de au ferecat Isvoranul o evanghelie cu argint și o au poleit, drept stânjini 100 (una sută), ear pentru 66 (sase zeci și sese) de stânjini au fost dat bani gata în mâna egumenului Teona ughi 13 bani 4, plătind stânginul pe bani 40. cu care bani s'au plătit M-rea de un cal Domnesc, și socotea Antim Egumenu că într'acest schimb ce au fost cumpărat Isvoranul de la Teodor călugărul, intră și partea lui Tudor Cluceru, ce este acum sub stăpânirea lui Ștefan Stănescul, întrebându-se și Ștefan Stănescul, cu ce stăpânește moșie într'acest hotar, au arătat o carte de hotărnicie de 12 boeri hotarnici de la anul 7165, ce este făcută cu doi ani în urma hrisovului reposatului Costandin Vodă Șerban, care au fost luați de Teodor Călugărul i de nepotu seu Daniil și de Tudor Cluceriul cu feciorul seu Radul Spătarul, nepotul lui Eane Postelnicul, și Badea din Vălsănesci, ca se aleagă părțile fiesce-și căruia de moșie, în care scrie că au ales Radului Spătarul feciorul jupănesei Vlădăei fata lui Eane Postelnicu, din care se trag Milcovenii stângini 132 (una sută trei zeci și doi) și M-rea Butoiul stângini 346 (trei sute patru zeci și sese), care sunt dați danie de Banul Spachiul cu hrisovu ce aretă mai sus, și au ales și partea lui Teodor Călugărul stângini 233 (două sute trei zeci și trei, care au fost dat'o Radul Isvoranul, schimb M-rei Butoiul, pentru moșia Rusănescii, și au fost ales și a megiașilor stângini 83 (opt zeci și trei) și ne au mai arătat Ștefan Stănescul un răvaș al unui Ciril ce au fost Egumenu în urma lui Teona Egumenul de la M-rea Butoiul de la anul 7187 în care scrie Predei Vistierului Milcoveanu, că i s'a ales parte în moșia Vălsănescii stângini 132 și M-rei stângini 346, și megiașilor stângini 83, tot asemenea dupe cum scrie în cartea de hotărniciea acelor 12 boeri, și dupe acest așezământ au stăpănit cu pace unii de către alți, ear la anul 7225, Costandin i frate-seu Pătrașco feciorii Predei Vistierul Milcoveanu au fost dat danie partea lor de moșie din Vălsănesci, dintr'acești stângini 132, pe jumătate stângini 66 lui Dumitrașco tatăl lui Ștefan Stănescul, vânzându și partea lui de vad de moară de acolo în talere 20 ear jumătate de stângini de moșie, stângini 66 au ramas sub stăpânirea Drăgănesci-

lor, verii Milcovenilor, dupe cum s'au vezut și zapisul Milcovenilor la mâna satului lui Ștefan Stănescul.

Deci fiind pricină intra cetași chip s'au vezut că acei 132 de stângini, ce s'au ales la hotărnicia cea de 12 boeri, sunt a Milcovenilor, ear nu intră în daniile M-rei; și cererea Egumenu-lui Butoeanul era făr' de cale, ci am hotărât ca acei stângini 66; ce sunt ai lui Ștefan Stănescul de danie se și i stăpânească cu bună pace de către M-rea Butoiul, la marginea hotarului din jos, unde i sânt și casele, mai având alătura cu Vălsănescii pe unde i sunt casele și altă pârțică de moșie, din hotarul Pârșcovenilor, ci dupe descoperirea tuturor pricinilor, eată că v'am pe Dumnea-voastre, ci se căutați se mergeți, acolo în facia locului, fiind amândouă părțile facie și se osebiți acei stângini 66, a lui Ștefan Stănescul, de cătră moșia M-rei, măsurând din marginea hotarului Vălsănescii din jos, până unde vor ajunge, și s'ei lipiți lângă cei laltă pârțică de moșie ce mai are, puindu-i și semne, și se dați și cartea Dumnea-voastre de alegere; ear pentru vadul morii să se măsoare totu hotarul moșiei Vălsănesci, și pe câtă sumă de stângini vor eși pe atâta să se facă socoteală, dând M-rei parte în moară pe suma de stângini ai M-rei, și lui Ștefan earăș se i dea parte din moară pe suma stângerilor, și cum ne-ți adeva cu dreptate se dați în scris, aceasta scriem.

Mai 29 dni 1752.

B: Văcărescu vel Ban.

Procit Logofăt
trecută în condică.

1764 Iulie 11.

Copie.

Dupe cartea de judecată a lui Costandin Fălcoeanu, dată în pricina dintre Egumenul M-rei Butoiu, cu Ioniță Stănescu, pentru o pârțica de moșie din Vălsănesci județu Romanați.

Din anul 1764 Iulie 11.

(Dupe documentul prezentat scris pe hârtie).

Avut-am întrebăciune de faciă înaintea noastră, sântia sa părintele Egumenul Calinic, sântei M-rei Butoiul sud Dâmboviță, cu Ioniță brat Logofetu Ștefan Stănescu; zicea Egumenul că, o pârțica de moșie din Vălsănesci sud Romanați, ce o stăpânește

Ioniță Stănescu, este a M-rei Butoiului dată danie de reposat Banu Spachiu, și o stăpânesce el fără de nici o dreptate; ear Ioniță Stănescul răspundea că acea pârțica de moșie o au și ei danie de la Costandin i frate-său Pătrașco, feciorii vistierului Predei Milcoveanu, și cât au trăit tată-său Dumitrașco Logofetu și frate-său Ștefan Logofetu Stănescii, au stăpânit-o cu pace și dupe moartea lor au stăpânit-o și el până acum, și ne au aretat Ioniță o carte de judecată a Dumnealui Barbului Văcărescu biv vel Ban, intru care arată că au avut judecată înaintea Dumnealui, Egumen Antim cu Ștefan Logofetu, pentru acea pârțica de moșie, și dintr'un hrisov al reposatului Costandin Vodă Șerban ot leatu 7163, ce l'au aretat numitul Egumen, s'au dovedit că M-rea are danie moșie în Vălsănesci, pe doi moși și o jumătate de parte, de la un moș care s'au împărțit în două, . . . Tudor Cluceriu Știrbei, și acea parte a numitului Știrbei au remas sub stăpânirea Milcovenilor: au fost mai aretat Logofetu Ștefan și o carte de hotărnicie a 12 boeri care au hotărât moșia Vălsănescilor, ot leat 7165 în urma hrisovului reposatului Costandin Vodă Șerban, în care scrie că au ales partea de moșie din Vălsănesci a Radului Spătaru, din care se trag Milcovenii, Stângini 132 și M-rei Butoiului stângini 346, dania Banului Spachiu și stângini 233, carei iau dat Radul Isvoranu M-rei schimbu, pentru o parte de moșie din Rusănesci, și au fost mai aretat Logofetu Ștefan și un răvaș al lui Ciril ce au fost pe acea vreme Egumen, când s'au făcut hotărnicia cu 12 boeri, în care scrie Predei Milcoveanu, că i s'au ales partea lui de moșie din Vălsănesci stângeni 132; la care Dumnealui Banu Văcărescu, adevărindu-se, dintr'acel hrisov și scrisori ce sunt numite mai sus, cumcă Vistieru Preda Milcoveanu, au avut parte de moșie în Vălsănesci și dania este bună care au dat feciorii Vistierului Predei Milcoveanu, Logofetului Dumitrașco Stănescul stângini 66 adică partea lor jumătate, și au dat carte de alegere și de judecată la mâna logofetului Ștefan Stănescu; Deci văzând și eu că bine și cu drept au judecat Dumnea-lui Banu Văcărescu, am dat această carte la mâna lui Ioniță Stănescu, ca să 'ș stăpânească partea lor de moșie din Vălsănesci sud Romanați cu bună pace de cătră M-rea Butoiu, dupe cum au judecat și au hotărât Dumnealui Banul Văcărescu că așa este cu dreptate. Aceasta scriem.

Iulie 11 din 1764.

Costandin Fălcoeanu Ispravnicu.

NOTE ȘI COMUNICĂRI

Inscripții din Bisericile Olteniei judetul Vâlcea

adunate de T. G. Bulat

15) Biserica din Păusești Măglași, cătunul Chiciora.

„Cu vrerea Tatălui și cu ajutorul fiului și cu săvârșirea sfântului
Dh amin, Ziditu-s-au aceasta sfântă besearecă într-o cinstea a hramului
pururea fecioara Maria, intrarea ei în besearecă cu b(la)go(s)lovenia
iobitorului de Dumnezeu Kir Filaret ep(is)copul Râmnicului în
zilele prea luminațului Domn Io Alexandru Ispilant Voevod cu
toată cheltuiala și osteneala robului lui Dumnezeu Diaconul Ioan
Tăvelea Păușescu s-au lene ca să aibă veasnică pomenire la anii
de la Adam 7288 și au ajutat diaconul Rađu Brănescu i Popa
Radu Vlăduceanu și a mai ajutat și diaconu Pătru ginerile diaconului
Ioan și logofătu Radu Vlăduceanu ce au fost silitori din început
Octobrie 6 leat 1780“.

La dreapta intrării aflăm însemnarea și chipurile următoare:
„Acesta au dăruit 12 minee sfintei biserici, diacon Serban, Dobra
diconeasa soția lui“. Pe paretete din mează-zi chipul lui „Popa
Ioan Vlăduceanu“ cu însemnarea: „Acești titori ce s-au zugrăvit
întru această sfântă biserică s-au făcut cu toată cheltuiala și oste-
neala popii Ivan Vlăduceanu și au fost și mai dinainte ostenitori
la coperișul sfintei biserici cel de al doilea și la altele la leat
1844. Ioan Zugravu ot Cremenar“. De remarcat tichia roșie din
capul preotului. La stânga intrării „Diaconul Ioan Țeveleanu tito-
rul cel mare“; alături „Diconeasa soția lui“. Este una din biseri-
cile cele mai bine conservate și de o gingășie rară! Pictură la
fel. Pomelnicul elegant scris.

16) Mănăstirea Sărăcinești.¹⁾

Cu vrerea Tatălui și cu ajutorul fiului și cu săvârșirea Du-

¹⁾ A se vedea și Bulet. Com. mon. istorice an. VII fasc. 25 1914, unde
inscripțiile sunt incomplete și cu oarecare greșeli.

hului svânt. Ziditu-s-au aiașă bisearecă din temelie cu toată po-
doaba ei într-o lauda adormirei Precestei bogorodiți și cu chiliile
împrejur cu toată cheltuiala părintelui Ștefan episcopul Râmnicului:
fiind dată moșia cu casele de tănasia Păușescu în zilele lui Ser-
ban K(antacuzin) Voevod și au fost ispravnic Zoosina Ier. monah
eg(umen). Ani dela Adam 7196 iar dela Is. Hr. 1688 S(eptembrie)
28 Pis er. Neagoe“.

În pridvor mormântul episcopului Ștefan¹⁾, a căruia peatră
este nedescifrabilă, fiind măcinată de timp. La dreapta intrării în
biserică chipul lui „Ștefan Episcop al Râmnicului“ ținând biserică
în mână cu „Damaschin²⁾ episcop al Râmnicului“. Între ei stă
scris: „această sfântă besearecă s-au zugrăvit cu îndemnarea și
cheltuiala dela Sfinția Sa părintele Kir Damaschin episcopul și
dela cești părinți ce s-au închipuit. leat 7226=1718. De acești
zugrafi Teodosie, Gheorghe, Preda leat 7226“.

Lângă episcopul Damaschin²⁾, la stânga intrării „Sava Ieromo-
nah eg(umen) de la Strehai“. Pe peretele despre m.-noapte „Ju-
pânița Ilina“; lângă dânsa „Atanasie vel. co(mi)s Sărăcinescul“;
înaintea lui un copil cu numele de „Marș“; alătura „Atanasie
vel clucer „Păușescu“ cu „Jupânița Aspra“; în fața lor fetița „Stanca“.
La dreapta intrării, lângă episcopul Ștefan „Pahomie ieromonah
ucenicul cel mai mic“. Pe paretetele din m.-zi vestitul „Ioan Arhi-
mandrit dela Hurezi(lor)“. Între Ioan și Pahomie, un stareț al cărui
nume este șters. Lângă Ioan „Paisie Ieromonah“ și „Dosoftei
Ieromonah“.

În biserică am aflat patru icoane eșite din mâna vestitului
„Gherontie Zugravul“, de care am aflat și la Polovragi. Sunt de o
seninătate și frumusețe desăvârșită.

Pe acea a Sf. Nicolae el scrie: „În zilele prea înălțimii sale
Ioan I-u domn și părinte al prințatelor românești unite și în
zilele prea sfințitului Episcop al Râmnicului Domnul Domn Kalinik.
Acele sfinte patru icoane împărătești s-au făcut cu toată chel-
tuiala cuvioasei maica Maximila întâia stareță a acestui sfânt schit
Sărăcinești spre a sa și a părinților săi veșnică pomenire în anul
1862 luna Avgust 25, fiind preot schitului părintele Iacob iar
arendaș vetri schitului au fost domnul Niță Pemeliescu“.

În altar, în dreapta ușilor împărătești, stă frumos scris: „Acele
patru poale ale sfintelor icoane s-au făcut prin osteneala smeri-
tului între ieromonahi Isaia Egumenul Sărăcinescu Avgust 13
leat 7293=1785“.

(Urmează)

¹⁾ Episcop de Râmnic 1673—93. ²⁾ Damaschin 1708—1725, când moare.

Un pomelnic

Pe o foaie de hârtie, la Muzeul regional de Antichități și Etnografie al Doljului, se află scris:

Pomelnicul ctitorilor sfintei M(ănăstiri) Motru.

Matei v(oe)v(o)d.
 Păuna D(oa)mna.
 Preda, Nița.
 Papa, Stanca.
 Costandin v(oe)v(o)d, Maria.
 Basarab v(oe)v(o)d.
 Radul v(oe)v(o)d. Mihail v(oe)v(o)d.
 Harvat, Șarban v(oe)v(o)d.
 Duca v(oe)v(o)d. Ștefan v(oe)v(o)d.
 Grigorie v(oe)v(o)d. Scarlat v(oe)v(o)d.
 Alexandru v(oe)v(o)d. Leon v(oe)v(o)d.
 Duca v(oe)v(o)d. Mihnea v(oe)v(o)d.
 Radul v(oe)v(o)d. Costandin v(oe)v(o)d.
 Arvat Gheorghe, Filip.
 Paraschiv, Vasile.
 I. Dita, Matei.
 Preda, Stana.
 Radul, Nicolae.
 Vasile, Ilinca.
 Salomia Monahia.
 Costandin.
 Elisafra Monahia.
 Costandin, Matei.
 Radul, Dumitrașco.
 Barbul iereu,
 Alexandru iereu.
 Stanca, David post(elnic).
 Costandin Poenariul.
 Ioan Gubăoceanul și
 Pârvul, Calinica monahia.

Și pe toți cei răposați ctitori și frați cari nu au slujit în sf(ân)t lăcașul acesta.

Refacere postbelică

Dărâmarea vechei Primării a Craiovei.

Cu sânge daco-roman în vinele noastre dar și cu ceva remi-niscente grefate din vremea năvălirilor, păstrăm o înclinație ata-vică pentru lucruri care ies cu totul din domeniul armoniei și al construcției. Și azi mai dăinuesc în amintirea noastră zilele răs-boiului, când mintea omului se frământă să găsească mijloacele cele mai iscusite pentru a face suportabilă o viață chinuită și să-racă: din gropi, locuințe omenești confortabile, din orz prăjit ca-fea, iar din floarea soarelui unt-de-lemn. Ce nu făcea și primea omul atunci?! Și totuși, în nevoia aceia stringentă, în goana pe care o ducea toată lumea dupe necesariile vieții, ce val de ruină, ce psihoză a jafului și a distrugerii! Treceau Rușii pustiind și ar-zând totul în cale, veneau Românii să îndeplinească golurile, și ruina con-ținea mai departe. Doar necesitățile militare și respectul de co-mandă cât mai erau în stare de a pune la contribuție valorile. Încolo jaf și ruină.—Cine nu știe cum s'au gospodărit teritoriile vremelnice ocupate din Ungaria, și cine nu a privit cu durere con-voiturile de animale de rasă, aduse de acolo, cum au pierit de foame și de frig, uitate prin trenuri ori în parcuri sub cerul liber. Toate trec, și noi rămânem veșnic aceiași.

Dar să revenim la subiect.

Nu mai văzusem Craiova din 1916. Reintors de curând de la armată, am găsit intacte vechile obiceiuri de primitivă gospo-dărie, plus predilecții, din ce în ce mai accentuate, pentru lustru și bani. Pe cei bogați îi regăsim mai bogați, iar nevoiașii cari învârteau mici afaceri pe polițe deschise la bănci, îi regăsim bo-gați și radioși ca învingătorii la porțile cetății. Nu-i supărare: astea sunt consecințele de pretutindeni ale zeului Marte. Numai cât războiul nu aduce numai rele. Contactul cu alte popoare, cu gospodăria și civilizația lor, experiențele profesionale, toată acea școală mare pe care o face ori cine e chemat a îndeplini un ro în societate, trebuie să ne dea cât de cât și o învățătură. Așa s'ar crede, și așa se petrece în realitate la alții. Noi însă dormim cu tricoulul supt cap și ne extaziem de progresele pe care le-a făcut România sub oblăduirea cutărui partid politic.

Și acum iubite și stimate cititor, ascultă și judecă. În orașul

Craiova, alături de frumoasele odoare de artă veche și nouă, dăinuiește de 400 și mai bine de ani o casă, în care vechea primărie își avea instalate oficiile. Această casă era zidită de marea și vechea familie a Bălăcenilor, care făcându-și din ea loc de pământescă odihnă, îi durase ziduri și încheieturi de așa fel ca să nu mai moară decât odată cu lumea. Revenit la Craiova, după invazia Neamțului, mă așteptam să văd bătrâna casă clătinându-se și întinzând mâini rugătoare după ajutorul care să-i oblojească rănile și să-i lege la o laltă mădularele sfărâmate de inamic. Dar nu. Casa Bălăcenilor, mai festelită puțin pe din afară, ca omul care îmbătrânește, se înălța în mijlocul celorlalte tot mai mândre și mai sigure de sine. Numai iată că într-o zi, nu de mult, în vechea casă a Bălăcenilor târnăcoape și topoare se întesesc harnic să fărâme zidurile peste care cei 400 de ani plus invazia Neamțului trecuseră fără să-i clinească nici un fir de tencuială. Sburau, grinzile de stejar în aer, se prevăleau sgomotos la pământ pietrile, iar colbul și nisipul umpleau văzduhul ca o ploaie cernită strecurând în suflete tristețea stejarului falnic, pe care-l abate la pământ securea nemiloasă a vremii. O vrednicie veche care murea sub mâna nevredniciei nouă.

Adio deci, casă a Bălăcenilor. Craiova vechilor ctitorii de rugăciune, cultură și artă, se înăbușe sub o edilitate geloasă de operele trecutului, care ar vrea ca tot ce e frumos și mare să pornească dela dansa, deși a uitat până astăzi să dea unui oraș așa de mare tramvai și canale. Fii fericită Românie, iar voi, Bălăceni dormiți în pace! Un azil și o școală care să vă poarte numele în casa voastră zidită cu trudă și vrednicie nu-și avea loc, mai ales astăzi când lumea e setoasă mai mult ca oricând după bogății și plăceri. Pietrele însă, pe care voi le-ați pus la temelie casei, vor trece în nouile clădiri pentru a strecura suflul vremurilor trecute de osârdie și cinste; și cine știe dacă urmașii noștri, aflând cândva aceste lucruri, nu se vor învrednici ei a reclădi pe ruinele acesteia un așezământ care să vă poarte numele, ștergând impietatea de azi. Mângâiați-vă dar și sperați. Semanța oamenilor care să se înfioare de trecutul pios și înălțător de fapte mari nu va fi pierit doar! Banatul Olteniei întregite va ști, la vreme, să o și dovediască.

Ștefan Bosie.

Insemnări geografice

În lucrarea d-lui G. Vâlsan, profesor de geografie la Universitatea din Cluj, intitulată „O fază în popularea țărilor românești” și publicată în Bulet. soc. geografice 1912, găsim arătat, după o hartă rusească din 1828—29, corectată în 1853, cifrele de populație (familii) la localitățile principale din vechile principate românești. Extragem din ele următoarele: În Oltenia: T.-Severin 102 fam., Cerneți 470, Baia de Aramă 80, Târgu-Jiu 451, Râmnicu-Vâlcea 359, Ocnele Mari 229, Drăgășani 128, Craiova 3291, Calafat 378, Poiana 985, Caracal 1145, Corabia 38.

T. G. B.

Indreptări

Cu privire la documentul dela Radu cel Frumos, publicat în numărul trecut al „Arhivelor Olteniei” pag. 301—302, colaboratorul nostru, d-l profesor N. G. Dinculescu, ne trimite o seamă de notițe și îndreptări din care—potrivit limitelor reduse ale acestei rubrici—suntem obligați a reține numai pe cele de un interes general științific, precum urmează:

1). Documentul citit mai întâi de mine, trecut apoi spre studierea d-lui Fotino, nu este un hrisov, ci o carte domnească. Deosebirea între o carte domnească și un hrisov e următoarea: a). Ca fond hrisovul e un act prin care Domnul întărește dania ce o face el sau o fac alții unei mănăstiri, oraș, etc. Cuprinsul unui hrisov poate fi reîntărit prin alte hrisoave, dar nimeni nu va avea curajul să-l schimbe. b). Ca formă chiar dacă e scris pe pergament, cum e cazul de care ne ocupăm — și înainte de 1500 nu găsim documente scrise pe hârtie—un document nu poate fi numit hrisov dacă nu poartă pecete atârnată iar nu aplicată,—cum se întâmplă cu cărțile domnești, care nu sunt decât hotărâri judecătorești date de Domn și asupra cărora pot reveni alți Domni. Cine e familiarizat cât de puțin cu documentele în original nu poate face confuzie între hrisoave și cărți domnești, mai ales că chiar în textul lor se arată ce sunt.

2). Un document poate fi *citit* sau *tradus* pentru interesul

ce-l avem de a-i ști cuprinsul, dar de studiat nu-l studiem decât atunci când ne interesează limba în care este scris și influența timpului asupra acestei limbi, influențe ce aduc schimbări în scriere, contribuind la transformarea unor vocale (ex: *ѣ* în *o*) sau consoane, schimbări ce sunt și ele în legătură cu limbile mai noi ce se nasc din o limbă mai veche sau cu uitarea limbii celei vechi și stricarea formelor ei devenite neînțelese. Din acest punct de vedere n'am găsit să se fi studiat documentul de care ne ocupăm.

3). Ca și la alte documente din același N-r al revistei, d-nul Fotino nu arată cine a făcut traducerea. Când am citit documentul, îi făcusem eu o traducere. D-l Fotino mi-a comunicat mai pe urmă că a trimis originalul d-lui Stoica Nicolaescu, translator de limbile slavice la Arhivele Statului, care, găsind o greșeală ce schimba înțelesul cuprinsului, a corectat acea traducere. Sub această formă dată de d-l St. Nicolaescu a apărut traducerea în „Arhivele Olteniei“.

4). „Odată ce se dedea fotografia originalului, transcrierea sa „era inutilă, mai ales că, fie din lipsa caracterelor slavone, fie „din neștiința culegătorului tipograf, numărul greșelilor de transcriere era prea mare, confundându-se unele semne cam asemănătoare între ele și neținându-se seama de semnele de prescurtare puse deasupra unor cuvinte și de cele puse deasupra literelor cu valoare de cifre.

5). Special pentru acest document d-l F. adoptă sistemul scrierii cu litere suprapuse, pe care nu-l folosește însă pentru documentele imediat următoare acestuia, sistem pe care tiparul nu-l simpatizează, neputând să reproducă exact mlădierile mâinii. Din această cauză, cei ce s'au ocupat cu publicarea de documente slavone la noi, și citez pe răposatul profesor universitar I. Bogdan, au adoptat sistemul scrierii într'un singur rând. Apoi sistemul scrierii suprapuse nu se poate aplica la toate cuvintele, și atunci se fac greșeli ca cea făcută cu cuvântul *земаѣ* (cuvântul 9 rândul I-ii din document), unde e suprapusă litera *з* în original, iar în transcriere litera *а*.

Mișcarea culturală în Craiova

Semnalul reînceperii manifestărilor culturale din orașul nostru, odată cu venirea toamnei, a fost *conferința de Luni 10 Septembrie a d-lui profesor N. Iorga*, despre „Comerț“. Este cea d'întâi din ciclul pe care „Statul negustoresc“ din

Craiova l'a organizat pentru anul acesta în sala de conferințe a societății tipografice Ramuri. Subiectele ce se vor trata, vor îmbrățișa chestiuni economice și comerciale, întru cât conferințele acestea se adresează în special membrilor cercului negustoresc, industriași și comercianți.

Conferința d-lui Iorga, bogată în fapte și pilde, odihnitoare în parantezele sale anecdotice și peste tot presărată de strălucirile spiritului conferențiarului,—se pare totuși că n'a plăcut în totul celor cari sclicitaseră onoarea inaugurării cercului lor dela distinsul nostru profesor. Căci dacă d-sa a pledat pentru libertatea comerțului în prima parte a expunerii sale, în a doua, a arătat și marile desavantajii ale acestei libertăți care se poate ușor prefăce în licență, în abuz, de către o samă de așa ziși negustori, samsari și oameni de afaceri improvizăți de ieri, cari tind a prefăce comerțul într'o speculă de cea mai rea specie. Din pricina și înpotriva unor asemenea neo-comercianți fără scrupule, societatea și organul ei, Statul, e nevoită să pună oare care res-

tracții libertății comerțului așa cum se face de mulți la noi în țară. Să dispară deci cât mai curând această racilă, și restricțiunile libertății comerțului nu vor mai avea rațiune de a fi. Și întru acest scop și rezultat, acțiunea bunilor și adevăraților comercianți va fi hotărâtoare.

O a doua conferință a fost aceea de Joi 4 Octomvrie, a Doamnei Florentina Ing. P. Andreescu, cu subiectul: *Istoricul dezvoltării economice a României*.

* * *

Cursurile școalelor secundare au reînceput pe ziua de 1 Octomvrie. Invălmășala multiplelor formalități ale începutului anului școlar a împiedecat serbătorirea — cum s'ar fi convenit — a centenarului morții apostolului Școalei românești, a lui Gh. Lazăr. O delegațiune a profesorilor din Craiova a participat însă la marile serbări oficiale din Avrig în cinstea dascălului dela Sf. Sava.

* * *

Societatea „Prietenii Științei” va reîncepe activitatea sa la mijlocul lunii Octomvrie. Anunțăm de acum conferința d-lui profesor universitar G. Țițeica pentru ziua de Duminică 14 a acestei luni, cu subiectul „Spiritul științific”, aceea a d-lui Tache Papahagi, despre „Aromâni”, (cu proiecțiuni) la 21 Octomvrie și aceea a d-lui G. Mil. Demetrescu: „Craiova în veacul trecut”, pentru 28 Octomvrie.

Prima serie de conferințe se va afișa zilele acestea.

* * *

Comitetul „*Universității libere*” a societății „Prietenii Științei” va avea să se pronunțe, la prima sa adunare, dacă încercarea, pornită cu atât entusiasm, toamna trecută, de a înființa un asemenea așezământ de cultură, mai trebuie reîncepută. Bilanțul anului trecut nu se prezintă încurajator; aceasta din lipsa elementelor active: a profesorilor, cum și din lipsa de încurajare a elementului susținător: publicul, dar mai ales din lipsa unui local confortabil, în care să se poată ține aceste cursuri.

* * *

Biblioteca „Aman” s'a redeschis publicului încă dela 1 Septembrie. Cărțile, cum și revistele, stau la dispoziția publicului dimineața între orele 9—12, după amiază între 3—6, precum și seara dela 8 la 10.

Biblioteca Liceului „Carol I” — a cărei deschidere oficială și

festivă s'a făcut la 10 Iunie — nu s'a pus încă la dispoziția publicului. Se pare însă că se va face și aceasta în puține zile.

* * *

Comitetul organizator, pentru ridicarea unui *Monument poetului Traian Demetrescu*, a încredințat săvârșirea acestei opere de artă sculptorului de mare talent Jalea.

Pe de altă parte, casa de editură „Scrișul Românesc” a tipărit și pus în vânzare un volum de opere alese — versuri și proză — ale bardului craiovean. Bucățile din acest volum au fost alese de o delegație a comitetului de mai sus. D-nul profesor M. Dragomirescu i-a scris prefața.

Din *listele de subscripție* pentru fondul ridicării monumentului, s'au strâns până acum mai mult de 40.000 lei, sumă ce a fost depusă la bancă.

Rugăm și pe această cale, odată mai mult, pe acei cari au încă asemenea liste încredințate, să le înapoieze d-nei El. Farago, la Muzeul „Aman” din localitate, împreună cu sumele ce vor fi având strânse.

* * *

Pictorul I. Negulescu, înapoiat de curând dela Paris, a deschis în sala festivă a Prefecturii o *Expoziție* deosebit de interesantă.

Se spune că în curând alți pictori craioveni, tinerii Sever Buradescu, I. Nițescu, Teodorescu și Marius Constantinescu ne pregătesc fiecare câte o expoziție, în care să ne înfățișeze roadele muncii și talentului lor.

Pe de altă parte pictorul Henri Visconte a deschis de asemenea o *Expoziție*, pe ziua de 7 Octomvrie, în salonul Hotelului Minerva.

* * *

În materie de muzică nu avem de înregistrat decât cele două concerte date de violonistul Proșteanu la începutul lunii Octomvrie în Amfiteatrul Liceului „Carol I”. Acest meșter în tehnică al arcusului, a dat prilej craiovenilor să-i admire și anul acesta virtuozitatea sa, o adevărată acrobație. Dacă, pe lângă această calitate a meșteșugului, artistul ar avea tot pe atâta sentiment, profunzime și eleganță, D-l Proșteanu ar fi cel mai mare violonist al timpului nostru.

* * *

Teatrul Național și-a redeschis porțile, de astă dată la timp, rezervând chiar celor cari se interesau mai de aproape și cari erau în curent cu străduințele deosebite ce se puneau în pregătirea acestei stagiuni, o surprindere mai presus de orice așteptare.

O surprindere în bine, se înțelege, când e vorba de o instituție de cultură și de artă încredințată, cu mână fericită, unui om cult și artist cum e directorul teatrului nostru, care e în același timp și un muncitor devotat intereselor acestui așezământ.

„Răsvan și Vidra“, dramă în versuri de B. P. Hajdeu, operă decorativă a teatrului nostru, operă pe care mai mult o cităm de cât o citim chiar prin școală, demodată astăzi, s'a susținut, s'a ridicat și a strălucit cuceritor în seara zilei de 29 Septembrie în lumina rampei modestului teatru craiovean, ca în cele mai bune zile ale romantismului românesc. Jocul studiat al actorilor, stăpânirea deplină a rolurilor, menținerea echilibrată a ansamblului în cadrul decorației îngrijite — sobră sau bogat înfățișătoare, după nevoie —, a costumelor frumoase și a figurației, au fost o incântare pentru spirit cași pentru ochiu.

Artiștii au fost la înălțimea rolului lor și mai sus de așteptările noastre; câțiva s'au întrecut chiar pe sine; chiar din cei mediocri, au fost cari au împrumutat pentru seara aceasta festivă puteri și mijloace de realizare cu care nu ne obicuiseră.

În afară de frumosul succes al d-lui Ar. Demetriad, menționez cu deosebită plăcere elementele locale: d-ra Cosmanovici, care ne-a înfățișat pe „nepoata lui Moțoc“ trufașă, ambițioasă, în atitudine hieratică ca de imperator, sau caldă, mlădioasă, duioasă ca o femeie îndrăgită; Coco Demetrescu în tragi-comicul Sbiera, cu o mască minunată, dar în care comicul apleacă — cu greșală, cred — înspre „șarjă“; R. Comăneanu, puternic, masiv, concentrat, în „Răzeșul“, unul din cele mai bune roluri al d-sale; Mihalache Ionescu în șugubățul Vulpoi — al cărui debit l'am fi dorit mai puțin precipitat, ca potrivit unei piese în versuri; Cantorichi, Dordea, Olarian, Rocoș, iar dintre tineri Velculescu (cel cu atât de bogate și variate mijloace) și Corn. Mihăescu.

Spectacolul s'a început (cu prea mare întârziere peste 8 jum.) printr'un prolog plin de vervă și într'o remarcabil de frumoasă formă poetică al tânărului Radu Coco-Demetrescu, frumos și bine spus de d-l A. Pop Marțian.

Nu voi încheia această pagină de cronică fără a aduce meritate elogiile meșterilor, fără de cari tot talentul actorilor nu ar fi fost suficient spre a ne da satisfacțiunea artistică ce am încercat la reprezentația de deschidere a stagiunii: pictorilor Vesconi și Teodorov, inimosului muzicant Bobescu și însuflețitorului acestei com-

erau în curent cu străduințele deosebite ce se puneau în pregătirea acestei stagiuni, o surprindere mai presus de orice așteptare. plicate mașinării, care e montarea și punerea în scenă a unei piese spectaculoasă ca aceasta, d-lui Victor Bumbescu.

În ultimul moment anunțăm că „Universitatea Liberă „Prietenii Științei“, potrivit hotărârii luate de comitetul său organizator, a fixat redeschiderea cursurilor sale pe ziua de Marți 16 Octombrie.

Aceste prelegeri publice se vor ține în sala Bibliotecii Aman în zilele de Marți, Joi și Sâmbătă, între orele 6½ și 7½ seara.

Prima serie de cursuri, până la Crăciun, va fi precum urmează:

Marția Prof. A. Vasulescu: *Istoria civilizațiunei.*

Joia Dr. A. Metzulescu: *Bolile ce ne pot transmite animalele.*

Sâmbătă Prof. C. D. Fortunescu: *Literatura română modernă.*

Conferințele sau cursurile ce eventual s'ar face de către elemente din afara cercului nostru, se vor anunța deosebit și la timp.

Fortunato.

Expoziția Negulescu

De la 20 Septembrie s'a deschis, pentru o lună, o nouă expoziție de pictură, cea a tânărului craiovean I. Negulescu.

Lume care s'o cerceteze vine, fie pentru că i-e 'n drum, fie adusă de curiozitate, sau chiar și din imperioasa datorie de a nu ignora o manifestare de ordin cultural sau artistic din orașul în care trăim. Indiferent de indemnul ce mână pașii în susul monumentalei scări a Palatului Prefecturii, e un semn îmbucurător pentru Craiova că expozițiile de pictură încep a fi mai cercetate.

Cei mai mulți însă din vizitatorii cari sunt mai pregătiți a aprecia într'o oarecare măsură opera unui artist, rămân nedumeriți, dezorientați, aș zice deziluzionați, de expoziția aceasta. Li înțeleg pe acești critici, cari pot fi de perfectă bună credință; nu le dau însă dreptate să tăgăduiască orice valoare acestei picturi.

Li înțeleg că se găsesc dezorientați, pentru că știau pe un Negulescu, pe care și-l închipuiau că va fi mers doar mai departe pe anume acel drum pe care el singur îl indicase prin cei dintâi

ai săi pași: Expoziția sa de acum trei ani —; și când colo! se găsește în fața unui necunoscut, unui străin. Și omul deprins cu „ce a apucat“ privește cu neîncredere, fără nici o simpatie, necunoscutul din formula picturii ce i se înfățișează aci. De altfel, cu aceleași sentimente au fost primite și tablourile — nu din cele mai bune — ale pictorului Palade, din Expoziția Stoenescu de acum câteva luni.

Nu le dau însă dreptate, întrucât a nu înțelege, a nu gusta cineva o manifestare, — fie ea și neperfectă, necompletă, simplă indicație a unei noi îndrumări de ordin artistic, — nu însemnează a tăgădui existența unei posibilități de expresiune alta decât cele în deobște cunoscute de marea mulțime. În țările cu o tradiție artistică seculară, care au păstrat măsura, echilibrul, acel spirit de ponderațiune și de claritate în toate manifestările sale, și care se recunoaște prin excelență geniului latin, — în Franța și în Italia ca și în Anglia (nu însă în dezechilibrata de acum Germania, de unde pornesc toate aberațiunile unora din reprezentanții așa numitului „expresionism“ trăsnet actual) —, în țările cu tradiție artistică sunt destule exemple de pictori cari părăsesc un drum bătut spre a încerca altul, or a descoperi unul cu totul nou. Mulți dintre aceștia isbutesc chiar, dacă nu a da o formulă suverană, dar cel puțin a indica cercetătorilor un nou „mod de a face“ care să cuprindă în el o părțică măcar din eternul frumos.

Pictura aceasta — o vedem și la noi, unde se repercutează toate mișcările, toate tendințele, toate inovațiile, dar și toate răstăcirile Apusului și Mittel-Europei — are azi o întreagă armată de reprezentanți, cu pontifi și teoreticieni fel și chip. Dintre aceștia o parte, cu aiere de conchistadori, gălăgioși și reclamagii, adevărați farsori ai Artei, necunoscând nici măcar rudimentele desenului, epiloghează fără astâmpăr și odihnă în jurul neînțeleșelor lor capo-d'opere, cu gând că, prin comentariile lor, te vor face să vezi *ceva* unde nu vezi nimic tocmai pentru că *nu e nimic* acolo; alții, ca sub stăpânirea unei sugestii impuse din afară, sau chiar conștienți de sine, se trudesesc în perfectă sinceritate să obțină efecte artistice printr'o simplificare de linii și printr'o uniformizare armonică de culori.

Tânărul Negulescu este dintre aceștia din urmă. Nu pot zice despre dânsul că a isbutit a realiza pe pânză or carton ceeace sufletul său de artist, într'o pornire sinceră, caută dibuind. Dar

nu este nici exclus să găsească ceva pe această cale. Cine știe? Poate, să se descopere pe sine însuși. Deocamdată pictorul se află la răscrucea a două drumuri, a două influențe: cea clasică, academică, tradiționalistă, a ceeace a învățat la început de la școală, și cea — să-i zicem: modernistă —, cu tendința de emancipare de sub disciplina celei d'întâi. Căci felul său din urmă de a jugrăvi este, socotesc, doar un stadiu, popasul actual al evoluției acestui talent în mugurire.

Din numeroasele lucrări prezentate în Expoziția de față sunt câteva care ne amintesc pe Negulescu cel de altădată, pe care cea mai mare parte din public îl regăsește cu plăcere în o seamă din desenele sale academice, în aquarelă, în pasteluri și în două-trei pânze în ulei. Il urmărim cu oarecare curiozitate într'unele din schițele sale mai ultraiste, în Portretul tatălui meu (2), — cu interes în lucrări ca Trei femei în umbră (15), Natură moartă (11 și 16), Peisagii (5 și 13) și Case pe Olt (8), — cu simpatie în pastelul Studiu de portret (26), Sabina, studiu de femei cusând (14), — și cu o bunăvoință care merge până la completă satisfacțiune în desenul, ce învederează atâta sentiment, Portretul mamei (30), cași în Sabina (19), și culminând în Tabloul Gare d'Austerlitz (1).

* * *

În strădania sa de a găsi o nouă formă de expresiune, de a creia cu mijloace proprii frumosul etern pe care îl poartă în sine ca pe un făt în gestațiune, artistul abandonează uneori căile bătute, spre a-și croi un drum nou întru realizarea creațiilor ce visează să întruchipeze. Acolo unde o sută își încearcă puterile, însăilând tiparuri noi cu gesturi vechi ca lumea, dar fără să isbutească, — unul va isbândi. Și nu dintr'odată, și nu total, ci andelete și părțică cu părțică, — orice nouă isbândă a sa ridicându-se pe neisbutilor celorlalți mai puțin norocoși ca el.

Și apoi, isbânda în artă nu e primul licărit de lumină pe care unul a reușit să-l facă a scăpăra timid în spațiul unei clipe și pe care nu l'au putut înregistra decât doar câțiva ochi exercițați, — și nici măcar focul care prinde să ardă potolită, scoțând mai mult fum decât flacără; ea este izbucnirea victorioasă a unui focar orbitor de lumină, care să fie văzut de toți și oricine. Și pentru aceasta se cere, pe lângă talent, și timp și răbdare și muncă, multă muncă mai ales.

Traseul grafic al evoluției artei, al fiecărui artist în parte, cași

al civilizației în genere, înfățișează o linie ascendentă în domnanta ei, tremurătoare însă adese, cu șerpui, avânturi, retrageri și scurte opreli în mers, dar cu un destin care îi indică hotărât programul și ținta: înainte!

* * *

Cu gândurile acestea, limpezite după mai multe opriri îndelungi în fața lucrărilor lui Negulescu, mă înapoiez spre casă. Și-mi zic: Poate că tânărul acesta simte pulsând în el forțele unui creator; e puiul de pasăre care își încearcă sborul său, cu gesturile eterne ale tuturilor sburătoarelor. De ce nu am privi oare cu bunăvoință asemenea încercări și timide și îndrăsnețe, când sborul acesta poate să fie și al unui vultur?

C. D. Fort.

Din Timișoara

După o trecere, între două trenuri, prin Oradea-mare, în care n'am găsit deschise nici măcar două la sută din prăvălii (se brodisă să fie Anul nou evreesc), dar în care am văzut minunatul Palat Cultural cu sală de conferințe și muzică, cu muzeu și bibliotecă, pe care îl întrevăd ca un vis frumos pentru Craiova noastră—m'am oprit în Timișoara. Trei zile mi-au fost destul spre a-mi da seama de importanța deosebită a acestui centru comercial și industrial, croit pe măsura unei metropole de primul rând, gospodărit bine, dar cu un caracter străin, asupra căruia cei câțiva ani de stăpânire românească s'au prelins fără a isbuti să-i modifice aproape cu nimic aspectul heterogen, cu o pronunțată nuanță evreo-germană.

Și, cu toate acestea, Timișoara trebuie să devină, și va deveni, de sigur, un centru cultural românesc; școli, biserică, teatru, presă, armată, magistratură, administrație și funcționărie românească vor trebui să conlucreze, și stăruitor și perseverent, ani de zile în șir de aci înainte, spre a impune această cultură națională în formele ei naționale acelor cari, poate, o ignorează în existența ei mai mult decât o dușmănesc. O selecționare severă a elementelor pe care le trimitem de aici dincolo, și care sunt menite a forma armata definitivă a cuceririi a Banatului (cași în celelalte părți noi

alipite vechiului Regat), se impune mai mult ca oricând. Guvernării noastre de ieri și de azi dacă nu au înțeles-o, o vor înțelege—să nădăjduim—cei de mâine, nu de răs-poimăine.

Așa cum se înfățișează deci azi Timișoara din punctul de vedere al mișcării culturale naționale, este mai puțin de cum mă așteptam. Onorabile eforturi particulare, individuale, se fac; stăpânirea însă nu le susține, întrucât programele partidelor politice așa zise „de guvernământ” au de toate, dar numai un program cultural nu au.

A fost un local de teatru minunat în capitala Banatului, zidit și bogat înzestrat din vremea stăpânirii ungurești: a ars însă mai an, iar mâna criminală, care a voit astfel a-l sustrage culturii românești, n'a fost descoperită. Într-o aripă a sa, ca un pui golaș sub aripa cloștii, se oploșește o mică dugheană, care e librăria românească, unde se vînd gazetele românești, și care, de sigur, nu face mare dever. Școlile românești cu mărețe și confortabile localuri adăpostind mai mulți elevi de alte neamuri, și cu profesori buni, de cari ne-ar place să știm că se manifestă mai mult pe terenul cultural și afară din școală. Cercul militar-civil din localitate are o sală de spectacol încăpătoare și comodă — era tocmai în reparație—, în care se dau reprezentațiile de teatru, concertele cum și conferințele pe care inimosul general Găvănescu le organizează în timpul iernii. Pe lângă aceasta, mai sunt și conferințele-cursuri dela școala Politehnică, cercetate și ele de un număr de persoane doritoare de a se instrui sau de a-și reîmprospăta cunoștințele în domeniul științelor pozitive. Am aflat și două case de citire (una în piața „Badea Cârțan”) tare săraci în carte românească. Biserica strămoșescului cult ortodox e mică, neînfașetoare, și într-o mahala de oameni săraci, lucrători de prin fabrici. Gazetele, dacă cele șvăbești și ungurești sunt îngrijite și se susțin singure, ale noastre sunt două-trei foi de politică mult mai mult brătienistă, manistă ori averescană decât simpla românească, și foarte puțin cultural românești. Și totuși buni gazetari nu lipsesc între localnicii români.

O îmbucurătoare manifestație culturală și cu pronunțat caracter românesc oferă *Expoziția Asociației Bănățene de arte frumoase*, instalată în Castelul Huniade, castel aparținând acum Min. de Răsboi, care își are instalate aci 2—3 birouri cu câțiva soldați și subofițeri. Desigur că acest castel, rău întreținut de cine îl stă-

pânește, n'ar putea avea o mai bună destinație decât a servi unei școli de bele-arte și unui muzeu bunioară.

Ceea ce dă o nuanță particulară expoziției acesteia, e marele număr de tablouri cu subiecte, motive și caracter pronunțat românesc, dintre care unele sunt opera unor artiști de alt neam, bănățeni însă cu toții, fie din Timișoara, fie din Lugoj, Caransebeș, Arad, sau alte târguri din Banat. Președintele biuroului asociației e d-nul I. Velceanu, profesor de liceu în Timișoara, director este d-l Cornel Liuba, iar secretar d-l I. Isac, câteși trei pictori.

Menționăm doar în treacăt, neputându-ne opri pe-andelete înaintea fiecăruia din multele tablouri, desene și sculpturi ce rețin privirea, lucrările pictorilor: Ferenczy (7 Natură moartă, 34 Magii dela răsărit, 149 Păstorii, 255 Studiu), C. Liuba (51 Casă țărănească din Bocșa, 150 Ada Kaleh, 162 Apoldul mare), Szuhaneck (229 Laguna din Veneția și portretele sale 247), Velcean (100 Flori, 102, 107 și 110 Case țărănești din Banat), Krausz (54 Fortăreață veche, 130 Honori și portretele sale 215, 216 și 217), Isac, fertil și variat în subiecte cași în factură (25 Dealu Crucii, 97 Lelița prin curte, 201 Drum din Ciclova, 233 Casă din Bocșa rom.), Solymászy (28 În grădină, 258 Eleșteu și 263 La fântână), Toader (59 aquarela Stradă în soare, 86 Peisagiu de iarnă, 94 pastelul Cruce din Seliște, 105 Seara la sat), Pálffy (115 și 118 Nuduri), Minișan (177 Mere și remarcabila 266 Căpița de fân sub zăpadă), Bertok (144 desen), Simonescu (5 Țăran bănățean și seria de schițe de pictură decorativă bisericească), Varady (27 Ex libris), Myron, Baba, iar dintre sculptori: Sebök, Sipos și Gallas.

Arta decorativă și industrială era de asemenea reprezentată prin delicate țesături și broderii cu motive naționale din Banat, ale d-nei Marilina Bocu, și covoare frumoase din fabrica Petras din Timișoara.

C. D. F.

Serbările din Chizătău (Bănat)

Spre apus de Lugoj, vre-o 18 kilometri, se întinde un model de gospodărie țărănească română, comuna Chizătău. Faima ei a trecut de mult granițele Bănătului, nu numai prin bunăstarea și gospodăria fără pereche a locuitorilor, dar mai cu seamă prin sim-

țul artistic al lor. În adevăr, puține sunt comunele românești, în care să se desfășoare un mozaic de țesături în fir de aur și argint, ca la femeile din Chizătău. Stai uimit de ingeniozitatea femeii române, de finețea gustului și de răbdarea ei. Dar osteneala aceasta migăloasă e răsplătită cu prisosință de efectul profund estetic, ce țesăturile lor fac asupra celui mai pretențios cunoscător. Desemnurile cele mai variate se împerechează fericit cu cele mai felurite culori, într-o armonie desăvârșită; dibăcia acestor artiste fără pretenții, dar cu real simț artistic, a știut să împace cochetă, ria feminină cu o eleganță impunătoare.... Cea ce e însă specific artistic în această comună e renumitul cor țărănesc. Intemeiat acum 66 ani de preotul Trifu Șepețeanu, și îndrumat de fiul său Lucian, acest cor, compus din țărani și țărance, a repurtat cele mai meritate succese. Coruri țărănești sunt multe în țara aceasta a muziceii populare românești, dar corul din Chizătău a păstrat cu demnitate înțietatea, mai mult de o jumătate de veac... Atras de faima acestei comune, în ziua Sf. Maria Mică (8 | 21 Sept.), în tovăroșia bunului român Dr. Petru Barbu, directorul Seminarului teologic din Caransebeș, m'am dus să iau parte la „rugă“ (hram). Cu această ocaziune, am asistat la o înălțătoare manifestare culturală și artistică a țăranilor din Bănat. Opt coruri țărănești, din diferite sate ale Bănătului, veneau să se întreacă în executarea artistică a cântecului românesc. Pâlcuri, pâlcuri, soseau cântăreții, care pe jos, care în căruțe, în frunte cu drapelul corului lor, câștigat în urma unui strălucit concurs. Nu știai ce să admiri mai mult, frumusețea costumelor pitorești, sau voioșia acestor simpli țărani-mânați numai de dorul și de vraja cântecului național! Cine oare altul a pus în sufletul lor atâta dragoste de cântec și de frumos, decât amărătul dar harnicul și conștiințiosul preot și învățător bănățean, în vremurile de răstribite ale neamului nostru!...

Serbarea s'a început după prânz, la 4 ore, printr'un pios parastas la mormântul primilor îndrumători pe această cale, Preotul Trifu și fiul său Lucian Șepețeanu. După parastas, câteva cuvinte simțite spuse de neobositul îndrumător cultural în Bănat, profesorul de muzică Ioan Paulian din Severin, au întărit și mai mult în sufletul lor dragostea de cântec. Apoi, în frunte cu fanfara corului din Isvin, au defilat toate corurile, îndreptându-se spre curtea bisericii, unde pe o estradă improvizată, sub cerul liber, rând pe rând, fiecare cor a smuls aplauze și încurajare din par-

tea publicului, în majoritate țărani. Cel dintâiu a debutat corul din Chizătău, sub conducerea țăranului econom Ioan Draghici, om trecut de 65 de ani. Nu făcuse niciun curs de conservator, dar sub conducerea baghetei lui (sau mai bine zis a flautului), vocile coriștilor se modulau cu o precizie de artiști încercați. Au urmat apoi corurile din Balint, Belint, Budinți, Ictar, Ohaba-Forgaci, Topolovățul mare, Târgoviștea (Bănatului), care, rând pe rând s'au luat la întrecere pentru executarea cât mai măestrită a cântecelor populare. Publicul a fost subjugat de deplina reușită a concertanților. Mă bucur că în auditorul venit din alte părți, se afla și savantul nostru profesor și archeolog D-nu Al. Tzigara-Samurcaș, care venise însoțit de aprigul luptător naționalist Dr. Valeriu Brâniște. Alți câțiva orășeni ca Dr. Șepețeanu, fiul și nepotul întemeietorilor corului din Chizătău, Dr. Grădinaru (Oradia Mare), Frații Barbu cu fii (Lugoj), D-na Vlad, D-na Baci, și Profesorii Andrei, Teodoru, Bacău, Paulian (Severin), Vasulescu (Caransebeș) împetriteau această mare de albituri.... Juriul compus din Profesorii I. Paulian (Severin) și Bacău (Lugoj) a decernat trei premii și un drapel la trei coruri țărănești, întâietatea având-o corul și fanfara din Isvin, conduse de minunatul învățător Nestor Miclea. Nu puține laude se cuvine și celorlalți conducători, ca Ion Draghici (Chizătău), Caraba (Balint), Cărtărescu (Budinți), Amandiu Virgil (Ictar), învățător pensionar, cari cu o abnegație laudabilă și-au dat toate silințele de a întreține în țăranii din satele lor dragostea de cântec românesc. Cu venirea serei, această frumoasă „emulare” țărănească a luat sfârșit, ducând fiecare în sufletul său, pe lângă plăcerea simțită în acele clipe, și încrederea neclintită în calitățile deosebite ale poporului nostru atât de bine înzestrat, o mină prețioasă, când se află căutători pricepuți și însuflețiți!.

A. Vasulescu

Societatea culturală „Vichentie Babeș” din Sasca-Montană (Jud. Caraș-Severin), — comună situată la frontiera sârbească, veche colonie de olteni, veniți acolo pe vremea fanarioților, — roagă prin noi pe orice societăți culturale, publicațiuni, cum și pe particulari, să le trimită cărți și reviste românești, spre a înjgheba o Bibliotecă, de care sufletul lor setos de învățătură românească, simte nevoie.

A. O.

Săpăturile recente din Valea Regilor și mormântul lui Tutankamon

Săpăturile recente din Valea Regilor Tebei pare că nu prezintă caracterul unor descoperiri atât de extraordinare și neașteptate, cum i le-a atribuit presa din toată lumea. Ele sunt mai curând ultimul episod actual al unei campanii de săpături începută acum 50 de ani de Serviciul de Antichități al Egiptului.

În 1881 Maspéro descoperă tainița din Deisel Babari, care conținea mumiile a 20 de regi din a XVIII și XIX-a dinastie (1600 — 1200), printre cari: Ahmes I, Tutmes III-lea, Seti I, Ramzes II. În anul 1891 Grébaut, găsi 300 sicrie ale marilor preoți ai lui Amon și Montu. În 1898 Laret deschide primul mormânt regal intact, nepro-

fanat de răifăcători sau curioși! acela al lui Amenofis II-lea, găsit în el încă 9 mumii de regi, printre cari: Amenofis III-lea și Menefta.

După 1902, săpăturile sunt continuate de americanul Teodor Davis, pe seama Serviciului Antichităților; el a reușit a da la iveală cea mai mare parte a mormintelor tebane, în special acelea ale perioadei dintre Tutmes III-lea și sfârșitul celei de a XVIII dinastie, care prezintă marele interes de a fi fost contemporane cu cuceririle egiptene din Siria-Palestina, cum și cu revoluția religioasă și politică a lui Ikhunaton; a mai descoperit o tainiță ce conținea mo-

bilierul funerar al reginei Tyi și sicriul cu mumia fiului său Ikhnaton, și înfine mormântul lui Horemheb, primul rege al dinastiei XIX. Lipseau încă mormintele celor doi primi urmași ai lui Ikhnaton: Saakara, a cărui domnie fu foarte scurtă, și Tutankamon, care restaură după moartea bunicului său cultul lui Amon (1362—1350). Saakara n'a fost regăsit, dar în 1918, Davis, descoperind un puț alături de mormântul lui Horemheb, a descoperit resturi de cutii cu numele de Tutankamon, iar la oarecare distanță de aci, pe drum, un vas cu numele aceluiasi rege zăcea sub straturi de pământ. Maspéro conchisese în 1912 că mormântul lui Tutankamon sau că a fost jefuit, sau că a suferit o mutare a mobilierului său funerar, care ar fi fost transportat într-o altă tainiță.

Davis, crezând Valea Regilor epuizată, părăsi săpăturile. Ele fură reluate la 1913 de Hovard Carter, tot pe seama Serviciului Antichităților, cu ajutorul Lordului Carnarvon; ani de-arândul însă au rămas infructuoase, până la descoperirea din ziua de 5 Noemvrie 1922 a unui mormânt care conținea mobilierul lui Tutankamon.

Hypogeul avea ușile zidite și pecetluite cu pecetea inspectorilor tebanî; mormântul era deci intact, cel puțin dela restaurarea mormintelor, către 950 înainte de Christos. In cele dintâi două săli este așezat mobilierul funerar: paturi, aparate servind riturilor funerare, statui destinate a primi inima re-

gelui și a îndeplini toate formele riturilor prescrise, apoi lăzi cu vestimente, cutii conținând podoabe, arme, bijuterii, talismane, scaune, taburete, vase pentru lichidele rituale și alimentare, lăzi cu bucate, cărnuri fripte, etc. Toate acestea erau mai mult sau mai puțin cunoscute prin lucrările lui Loret și Davis, dar bogăția materialelor și perfectia lor stare de păstrare sunt excepționale. In a treia sală, unde se aștepta să se vadă un sarcofag de gresie, cu sicriu și mumie, s'a găsit un catafalc în formă de naos, cu uși, și făcut din stejar aurit și încrustat; el conținea un alt naos mai mic, ale cărui uși au rămas încă sigilate. Domnul Carter și Carnarvon au rupt mai târziu pecetile. Nu se știe încă dacă acest catafalc conține mumia regelui. Imprejurul lui s'a găsit o mulțime de cutii mici și mari, conținând statui ale regelui, statui ale zeilor, talismane, bărci pentru trecerea rituală peste Abydos, etc. etc.

Avem puține detalii însă asupra decorației pereților mormântului. Nicio inscripție, pare-se, în primele două camere; există texte liturgice în cea din urmă. Este greu, în starea actuală a cunoștințelor, de a preciza dacă suntem numai în posesia unui depozit de material funerar, sau a unui mormânt real al regelui Tutankamon.

Interesul descoperirii consistă în bogăția prodigioasă a mobilierului, ale cărui cele mai mici obiecte sunt de lemn scump, acoperite de plăci de aur și pietre rare. Totul este într-o stare de conservare perfectă.

Dacă acest mobilier —, afară de câteva obiecte ca tronul regelui (?), marile paturi, mobile fastuase, animale sacre, vase de alabastru încinse cu ghirlande de lotus și papirus — nu oferă ceva nou, el are totuși calitatea de a fi păstrat întreg și cum nu se poate mai bine. Frumusețea stilului corespunde foarte bine cu ceea ce știm deja de timpurile lui Tutankamon, care e acela când arta tebană a sufe-

rit influențele naturaliste ale reformei lui Ikhnaton. Noi posedăm dela Tutankamon admirabile monumente (Marea colonadă dela Luxor) și superbe statui. Ceea ce a găsit Lordul Carnarvon probează că artele minore erau atunci la nivelul arhitecturii și sculpturii. Mobilierul lui Tutankamon aduce deci documente neprețuite asupra celei mai frumoase epoci a artei tebane.

Vorbirea fără vorbe

Nu e vorba de vorbirea prin semne, cum ar fi dactilologia surdo-muților creată de abatele l'Epée, nici de metoda pentru orbi imaginată în 1788 de Heinicke. Deși câțiva naturaliști repetă, după Aristotel, că animalele au vocea, dar că singur omul are vorbirea, — ceea ce ar trebui să ne facă să excludem din umanitate pe surdo-muți cari au totuși uneori o remarcabilă inteligență —, se va vedea în cele ce urmează că, pe lângă vorbirea cu vorbe și vorbirea mută a surdo-muților, mai există o vorbire, ce se exprimă prin sunete care n'au nimic comun cu vorbele, și care pot fi obținute cu sau fără ajutorul unor instrumente.

În prima linie trebuie să punem limbajul zis tamburinat, adică din tobă, în uz la unele popoare negre din Africa și din America de Sus, apoi limbajul fluerat al triburilor Mandjas, pe care Maistre le-a întâlnit pe Nana, afluent su-

perior a lui Chary, și înfine limbajul fluerat al populațiilor din Insulele Canare

Că e posibil a se transmite prin tobă ordine, sau a schimba chiar câteva idei, faptul n'are nimic surprinzător, acest instrument jucând chiar la noi, din acest punct de vedere, un oarecare rol, desigur foarte limitat. În Africa însă, triburile neposedând mijloacele noastre de comunicare la distanță, recurg la tobă, pe care au ajuns să o facă să vorbească, după cum spune d-nul Henry Labouret, Administratorul coloniilor din Africa Franceză. Dar orcâtă extensiune ar fi dat Negrii acestui mod de conversație, nu poate fi vorba decât de un limbaj foarte limitat, atribundu-se unui număr de lovituri o semnificație convențională.

Dintr'un fluer însă se pot scoate sunete mult mai variate, și prin urmare spune mai mult decât dintr-o tobă. Aceasta a constatat-o

Maistre la triburile Mandjas. Primele sale raporturi cu acest trib nu erau deloc încurajatoare. La apropierea sa, indigenii unui sat evacuasera casele și se retrăsese ceva mai departe, gata de atac; ei primiră pe trimișii misiunii, însărcinați să aducă apă, cu o ploaie de săgeți și sulii.

Maistre vru să parlamenteze, prin intermediul unui tânăr Togbo, care servea ca tâlmaci, și iată ce povestește: Mahdi Diop, însărcinat a parlamenta, urcă pe o colibă și, spre marea noastră mirare, ducă la buze un mic flaut sau fluer care nu-l părăsea niciodată, și începu un lung discurs, scoțând din instrumentul său o serie de sunete care aveau fiecare, pare-se, o semnificație, indicând bunele noastre intențiuni. Când acesta a isprăvit, Mandjiașii răspunseră dela distanță în același fel; dar răspunsul lor, pe care tânărul Togbo ni-l traducea pe măsură ce-l dau, nu ne încântă deloc: ei nu voiau să ne vândă alimente, ei n'au nevoie nici de stofele, nici de sticlăria noastră, refuzau de a ne da conducători și ne declarau război pentru a ne stârpi din țara lor.

Cu toată superioritatea fluierului asupra tobei pentru a conversa la distanță, felul de limbaj observat la Mandjași nu poate totuși permite de a schimba decât un număr restrâns de idei.

Lucrul se schimbă însă cu limbajul fluerat din insula Gomera, din arhipelagul Canarelor. În Canare toți țărani știu să fluere, dându-și înștiințări câteodată la dis-

tanțe considerabile. Numai la Gomera însă acești insulari sunt în stare să susțină, fluierând, o conversație asupra oricărui subiect. Probabil că au moștenit acest mod de a vorbi dela strămoșii lor, anterior sosirii Europeanilor.

Boutier și Le Verrier, cronicarii expedițiilor lui Jean de Bethencourt, spun că locuitorii acestei insule vorbesc „din buze, ca și când ar fi fără limbă și se zice despre ei că un mare principe, pentru orice faptă rea ar fi pus să le taie limbile, trimițându-i în exil și se crede că acesta este felul lor de a vorbi”. În marea lucrare intitulată „Studii istorice, climatologice și patologice în Insulele Canare” d-rul spaniol Schil Y. Naranjo, făcând aluziune la pasagiul, de mai sus din cronica lui Boutier și Le Verrier adaugă: „Se știe că Huneric al II-lea, rege al Vandalilor în Africa, care în 477 urmă la tron după tatăl său Genzeric, fu un om crud și fricos, spaima familiei și slujitorilor săi și persecutor îndârjit al creștinilor, pe care îi martiriza supunându-i la cele mai grele torturi”. D-nul R. Verneau, într-o lucrare foarte interesantă ce publică în „L'Anthropologie”, spune: N'am pretenția de a fi descoperit limbajul fluerat al Gomerienilor; am auzit adesea vorbindu-se de el în timpul șederii mele în Arhipelagul Canarelor, înainte de explorarea mea la Gomera”.

Mulți autori l-au semnalat și au intrat în acest subiect, în amănunte mai mult sau mai puțin

circumstanțiate. Astfel *Carl Fritsch* în 1867 în *Mitteilungen* a lui *Petermann* povestește că păstorii din Gomera aveau obiceiul de a fluera psalmii în biserică la San Sebastian, în ziua de Crăciun, care era ziua lor de serbătoare. Acest obicei fu interzis în 1862 și, în fața opunerii păstorilor, municipalitatea a trebuit să închidă biserica la 25 Decembrie. — *Carl Boll*, vorbește de asemenea de un limbaj fluerat în lucrarea sa asupra Insulelor Canare, socotind c'a fost inventat de insulari, pentru a putea comunica între ei dela distanță. Doi Canarieni, dr. *Juan Bethencourt Alfonso*, în jurnalul *Patria* din Madrid și d-nul *Antonio Manrique Saavedra* în „*Revista de Canarias*” au consacrat de o potrivă articole asupra aceluiași subiect. — Nota mai completă pare a fi însă aceea pe care a comunicat-o *M. Quedin-feldt* Societății de Antropologie din Berlin în 17 Decembrie 1887, sub titlul „Limba fluerată a Insulei Gomera” și publicată în analele acestei Societăți.

Limbajul fluerat al locuitorilor din Gomera nu este limitat la schimbul câtorva idei, al câtorva fraze de întrebare curentă; el oferă insularilor mijlocul de a conversa despre orice subiect și de a exprima vorbe care nu le sunt de loc familiare; trebuie deci să comporte un număr considerabil de sunete. Pentru a obține această varietate de sunete, insularii introduc în gură, cum fac unii și la noi, câte un deget dela fiecare mână, modificându-le poziția în

diferite feluri: aci le îndepărtează, aci le apropie; uneori le țin drepte, alteori curbe. În acest din urmă caz convexitatea poate fi întoarsă înăuntru sau înafară, în sus și în jos. Dacă la aceste diferite modificări în pozițiunea degetelor se adaugă acelea care provin din buze, limbă, laringe, se înțelege ce mulțime de sunete se poate scoate fluierând.

Printre numeroasele observațiuni făcute de d-rul Verneau ne mărginim a cita numai unele destul de concludente. În epoca când a explorat Gomera, comunicațiunile între insule se făceau destul de neregutat, cu ajutorul unor bărci lipsite absolut de confort, care nu deserveau decât câteva mici porturi, și aceasta în mod intermitent.

După ce-și calculă „aproximativ timpul de ședere în insulă, a tratat cu un patron, care trebuia să vie să-l ia, împreună cu soția, la o dată determinată, la Valea „Gran-Rey”. Pentru a-și îndeplini programul în timpul fixat, trebuia să-și consacre tot timpul cercetărilor sale; a recomandat deci călăuzei să nu spuie că e doctor în medicină, căci știa din experiență cât timp i s'ar fi răpit, la aflarea acestei vești, de către toți schizozii insulei, cărora de altfel nu le-ar fi putut da, în lipsă de farmacii, decât sfaturi fără de mult folos. „Abia părăsisem San Sebastianul, povestește medicul, și apucasem pe poteca ce urcă pe înălțimi, că auzim fluierând din toate părțile. La aceste chemări conducătorul răspundea la fel Su-

netele variau la infinit în timbrul și ritmul lor; câteodată suave, melodioase, alteori grave, ascuțite, plângătoare. Aci ereau cadențate, precipitate, imperative; alteori păreau rugătoare, suspinătoare. La un moment dat conducătorul roșește și se pornește a fluera cu o volubilitate înnoită. Ne'ndoiș că s'angajase o conversație, dar surprinderea fu mare când conversația îmi fu tradusă. Insularii, puțin obișnuiți să vadă străini în țara lor, voiau să știe cine erau acei intruși cari se îndreptau spre interior, și cu ce scop își propun să străbată insula. Conducătorul n'a știut ține secretul în privința profesiei medicale a călătorului și, probabil din mândrie, adăogase că eream un medic celebru. Indigenii îi declarară, că dacă este așa, ei se duc să-și aducă bolnavii și toți betegii. Conducătorul dându-și abia atunci seama de indiscreția ce făcuse, se supăraseră foc și încerca a-i opri, dar în zadar. La primul han unde trebuia să poposim văzurăm sosind toți suferinzii din partea locului, unii aduși în spinare de cei sănătoși, alții pe cărucioare. Câțiva inși cerură să le spuie ceva despre Paris, de al cărui nume auzeau pentru prima oară din gura conducătorului nostru, care le-ar fi spus că este cel mai mare oraș din lume."

Așa dar limbagiul fluera al Gomerienilor nu era numai un limbagiu mărginit la câteva sunete convenționale, corespunzând oarecărora fraze uzuale; el da puțința de a conversa asupra oricărui su-

biect și de a exprima vorbe neștiute de cei mai mulți dintre insulari. Dovada acestui fapt a avut-o de altfel Dr. Verneau de mai multe ori în timpul șederei sale în insulă.

Iată încă un alt caz tipic: În valea Hermoso a vrut să exploreze o peșteră cunoscută acolo sub numele de „Cueva Del Telar“ (peștera țesătorului) din cauza curioaselor coloane bazaltice, înclinate și paralele, care se zăresc de departe în interior și care par a fi tăiate de mâna omului. Așezată spre vârful unui enorm bloc de bazalt, peștera pare inaccesibilă, căci pereții stâncii sunt drepti de toate părțile. I se afirmase totuși cu siguranță că un bătrân păstor suise în vârful monolitului și că descoperise oseminte omenesci. Verneau s'a pus în căutarea bătrânului, care cu toți cei 75 ani ai săi era încă sprinten și s'a oferit să-l însoțească. El desfunda un culuar strâmt, astupat de pietre, și pe această cale ajunseră la un fel de urloi vertical, prin care reușiră a pătrunde în peșteră, cățărându-se în sus tocmai cum ar face măturatorii de coșuri. Peștera servise de mormânt vechilor insulari, dar resturile umane erau prefăcute în informe bucățele de neîntrebuințat. A trebuit deci să scoboare fără a fi recoltat nimic. La înapoiere i se anunță că s'au descoperit peșteri pline cu crani la Tejeriguette, localitate așezată la 4 km. depărtare de punctul unde se găseau. Neputând însă merge până acolo, a trimes oa-

meni, cărora le-a dat instrucțiuni. A doua zi gazda auzi fluierând, și ciulind urechea anunță că trimișii din ajun se înapoiau. Fluierând îl chestionează asupra rezultatului expediției lor, și ei înțelegând, îl lămuriră, anunțând că aduceau treizeci și trei de crani, fălci, două bastoane lucrate și pietre, care păreau de o potrivă lucrate. O oră și jumătate mai târziu ei sosiră, și tot ceea ce îi traduseze omul care le dăduse ospitalitate era perfect exact.

Această observație confirmă în destul cele arătate mai sus, și arată deopotrivă la ce mari distanțe se poate comunica prin fluierat, când vorbitorii se găsesc puși în condițiuni favorabile; căci oamenilor cari anunțaseră ce au găsit prin mijlocul limbagiului fluera, e-a trebuit o oră și jumătate pentru a străbate distanța ce-i mai despărțea de locul de întâlnire.

Câțiva muzicanți au încercat să noteze limbagiul fluera al Gomerienilor, servindu-se fie numai de ureche, fie de ureche și de pian, și s'a crezut astfel că s'ar putea obține o traducere a acestui limbagiu.

Quedenfeldt, în lucrarea sa pomenită mai jos, declară că fiecare silabă posedă nota sa determinată; că atunci când o vorbă se termină printr'o consoană, ultima vocală e fluierată pe un ton ridi-

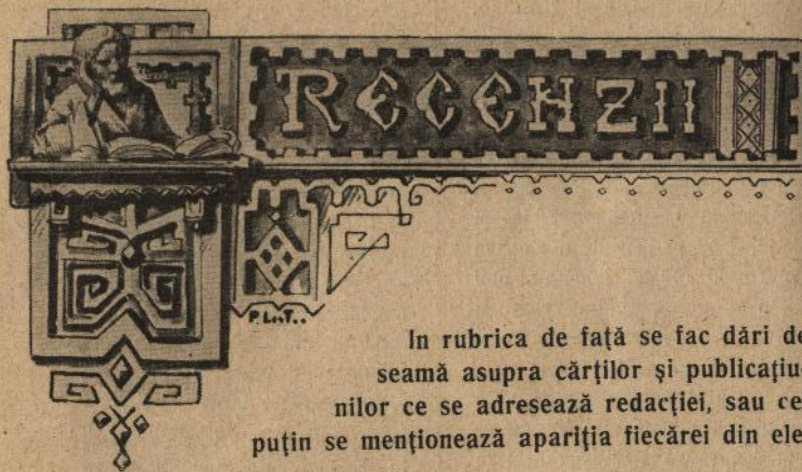
cat, și că e tot așa pentru vocalele clare *e, i*, în timp ce pentru *a, o, u*, tonul este mai grav.

Dar cu tot talentul unui muzicant, e îndoelnic că poate să se facă înțeles de un gomerian. Verneau a făcut și în acest sens o experiență, care pare concludentă, grație amabilității unei tinere fete, muzicantă de forță, și a fratelui său, care avea darul de a fluera o arie de îndată ce o auzea odată sau de două ori. Doi insulari fluierară succesiv și de mai multe ori aceeași frază, pe care tânăra fată o notă cu îngrijire. Experiența fu repetată de mai multe ori. Tânărul învătă repede a fluera fraza care fusese notată și o execută a doua zi în prezența indigenilor cari i-o fluieraseră, dar cari nu puteau înțelege nimic.

Verneau a conchis că limbagiul fluera din Gomera nu se va putea traduce prin note, intonațiuni și ritm, dar că el se întemeiază pe altceva care ne scapă. A pretinde că e posibil de a-l reda printr'o notație muzicală, este o utopie comparabilă exact cu aceea când ai spune că o limbă oarecare e susceptibilă de a fi scrisă în muzică.

Și adică, să-i fie imposibil unui European să ajungă s'o înțeleagă?

Dr. Laugier.

In rubrica de față se fac dări de seamă asupra cărților și publicațiilor ce se adresează redacției, sau cel puțin se menționează apariția fiecărei din ele.

Inventariul monumentelor și obiectelor istorice și artistice săsești din Transilvania, de Michael Csaki, tipărește Comisiunea Monumentelor istorice din Cluj. E o lucrare de interes pentru cercetările specialiștilor, cuprinzând un catalog alfabetic al comunelor din Transilvania, cu indicarea monumentelor istorice sau artistice (castel, biserică, clopote, odoare, cărți, covoare, produse ale artei industriale, ceramică, sculpturi, picturi și ruine), ce posedă fiecare în cuprinsul ei. Acest inventariu e precedat de o scurtă expunere despre „Activitatea Sașilor în Transilvania, în domeniul artelor plastice”, arhitectură, pictură, sculptură și arta industrială. Observațiunile cu privire la arhitectură sunt în deosebi interesante. Se adaugă și o Bibliografie întru completarea informativă a chestiunii.

Primele bilete de bancă din

România, de Victor N. Popp, e un studiu apărut în colecția Publicațiunile Soc. Numismatice Române, în Buletinul cărei societăți apăruse fragmentar, sub formă de articole, acum doi ani. Autorul face mai întâi istoricul biletelor de bancă, dela cele d'întâi emise în țările de nord pela anul 1666, aruncă o privire asupra celor emise de atunci încoace în diferitele țări din Europa și America, spre a trece apoi la țara noastră. Prima încercare românească de a se emite bilete de bancă fiduciare la noi s'a făcut în urma și datorită mișcării revoluționare dela 1848, și anume acele de 10 galbeni împărătești, cu legenda: „Imprumutare Națională Române” și cu semnătura celor trei șefi ai mișcării insurrecționale muntenesti D. Brătianu, St. Goleșcu și C. A. Rosetti. În Moldova s'au confecționat primele bilete de bancă în 1856 — cu două tipuri —; ele nu s'au pus

însă în circulație, cum probabil a fost și cu cele din Muntenia 1853. Incercarea de după detronarea lui Cuza (Mai 1866) nu izbutește nici ea. Abia din 1877 datează cele d'întâi bilete hipotecare românești, de 5, de 10, de 20, de 50, de 100 și de 500 lei, cu inscripția „România”, cu medalion în filigran înfățișând capul lui Traian și cu o scenă alegorică reprezentând unirea Romei cu Dacia. Aceste prime bilete au circulat în țară până la înființarea Băncii Naționale în 1880, când au fost retrase din circulație, termenul lor de plată prelungindu-se până în 1889, dată la care B. N. și-a scos ea bilete proprii și a distrus ultimele exemplare din biletele hipotecare, arzându-le în cuptoarele băncii.

Politica națională față de minorități. Note și observațiuni de Traian Bratu, profesor la Univ. din Iași — Cum spune în prefață, cărticica aceasta intenționează a ne convinge de adevărul că oamenii nu trebuiesc judecați după faptele lor. Ea începe cu câteva „Adevăruri axiomatice” menite a sprijini desvoltarea subiectului său și anume: „Fiecare părinte iubeste pe copiii săi mai mult decât pe ai altora” și „fiecare om iubeste și înțelege pe cei de un neam și o lege, pe cei de un sânge cu el, deci pe conaționali săi mai mult decât pe ceilalți oameni”; „aceasta nu implică însă ura în potriiva celor de alt neam și altă lege”; „un stat atunci este cel mai bine întemeiat

și asigurat contra dușmanilor din afară, când nu are dușmani interni”; și prin urmare „solidă temelie și vajnică țărnie nu-i pot da Statului decât dreptatea pentru toți, egalitatea tuturor cetățenilor în fața legii și libertatea deopotrivă pentru toți”. Trece apoi la capitolul „Realități”, constatând că mai mult de un sfert din populația țării nu e românească. Din aceasta realitate, cum și din datoria de a respecta tratatul dela Versailles, urmează atitudinea indicată nouă față de minorități. Cercetează după aceasta populațiunea României la țară și la orașe, după care notează judicioase observațiuni, constatând că „țărâni-mea e singura clasă curat românească, suport real și rezervoriu de energie a neamului”, în vreme ce orașele sunt cutrupite de neamuri străine, actualmente cetățeni români. „Problema cea mare” rezultă din situația anormală că, față de o populație rurală națională, avem o burghezie orășenească în mare majoritate de alte neamuri, în special Evrei, care posedă în mâinile ei cele mai însemnate izvoare de bogăție ale țării (comert, industrie, bănci). Pe de altă parte școlile secundare fiind la orașe, sunt și ele împănate cu elevi de origine neromânească; de aci și afluxul acestor elemente în universități și școli superioare. Urmează capitolul „Ce s'a făcut în vechiul regat?” Politică proastă, puțin lucru pe teren cultural și mai puțin încă eforturi de a întări economicele elementul național. Mai mult au făcut în Ardeal intelectualii de

acolo, cu meseriași și negustorii, cari au ținut piept, în condițiuni politice desavantajoase lor, elementului evreo-maghiar. În „Concluziuni” d-se zice: „Singura politică națională cu putință, e aceia care caută îngrijirea intereselor și nevoilor neamului românesc în masa lui cea mare, care se găsește la țară, ca aceasta să fie în realitate ceea ce trebuie să fie: rezervoriul cel mare de putere și de energie, care poate da și orașelor caracterul românesc în măsura în care este necesar să-l aibă. Îngrijirea aceasta însă să răsără numai din iubirea către ai noștri și să nu fie întunecată de ură contra altora”. Termină apoi prin câteva judicioase propuneri menite a realiza vederile de mai sus.

Dacă principal vederile acestea sunt tot ce poate fi mai înțelept, cartea lasă totuși impresiunea, prin oarecare afirmări de amănunt, a fi mai mult o pledoarie pentru alții decât pentru elementul pur românesc. Și aceasta, poate, chiar fără voia autorului, dar așa e. Așa buni-oară afirmația că „diferitele internaționale, cu adepți în toate țările, sunt îndreptate în contra actualei organizări a societății, în contra exagerărilor naționalismului și a imperialismului, nu în contra statelor naționale în sine”. Au așa să fie și la noi?! Apoi: „Nu există la noi om în țară care să fi muncit, fără ca munca să-i fi fost răsplătită cel puțin după merit, cu excepția țărânimei din vechiul regat”. Au așa să fie?! Mai departe: Dacă noi nu am respecta literal

clauza referitoare la protecția minorităților, aliații ne-ar pedepsi imediat, gătindu-ne economiceste. Dar, aș zice eu, pentru că noi nu numai respectăm această clauză, dar cădem în ridicol prin o toleranță prea mare a unor minorități intolerante și agresive, beneficiem oare de o bunăvoință egală măcar cu cea cu care sunt tratați Sârbii ce-și bat joc de această clauză în primul rând contra noastră?! Și mai încolo: „Prin tăgadă de dreptate ne-am creă noi înși-ne 5—6 milioane de dușmani în interior”. Dar așa ni's oare mai puțin dușmani?! Iar în privința intervențiilor celor cari „sunt maltratați și amenințați în avutul lor, numai fiind-că sunt Evrei”, să fie tocmai așa, în țara asta în care însuși D-l Bratu recunoaște că Românul e tolerant cum nu se mai poate, și unde nu a existat nici-odată o persecuție religioasă?! În sfârșit cu privire la mișcarea studenților d-se apără principiul libertății învățământului „temple sfinte ale științei, în care considerațiunea de rasă și de confesiune nu încap, cum nu încap nici ura”. Dar nu e oare deopotrivă de just ca, acest învățământ susținut prin contribuția tuturilor cetățenilor, dintre cari numai un sfert sunt din minorități, să servească în aceiași proporție acestor minorități? Iată doar câteva din obiecțiunile de amănunt ce s'ar putea înfățișa alături de frumoasele declarații de principii, la care aderăm și noi, ale d-lui profesor Bratu.

Oltenia. — Culegeri, cercetări, documente privitoare la pământul și lo uitorii Olteniei din trecut și astăzi, este titlul unei noi publicații, a d-lui N. Plopșor. Au apărut până acum două părți ale cărții I-a, tipărite în Craiova la „Ramuri”. Materialul acestui magazin este foarte variat, cuprinzând, pe lângă cel care intră și în orizontul preocupărilor revistei noastre, și culegeri de literatură populară, însemnări despre neamul țiganilor și chiar snoave populare.

Menționăm notița cu privire la „cuvântul *Vlah*, cu însemnarea de Român, pe care îl au și țiganii ursari și azi, întrebându-l mai ales când nu vor să fie înțeleși că vorbesc de un Român”. — Interesantă „O iluminatie”, cu amănunte despre cum se proceda la Craiova, în vremea lui Bibescu-Vodă (1853—1854), pentru a face o iluminatie, și cât costa organizarea unei asemenea festivități publice. — Un hrisov dela St. Răcoviță (18 Martie 1765) povestește tărășenia unei lungi pricinii terminată în fața divanului, unde împričinații „s'au păciuit și s'au așezat”, declarându-se odihniți pe așezământ” și „legându-se ei în zapisele lor ca oricare s'ar mai scula dintre dâșii să strice acest așezământ al lor să se bată la scară cu 100 de toiage și să se globească cu 60 taleri și să plătească și cheltuiala celorlalte părți și să fie lipsit și de toată partea lor de moșie”.

Un document din 14 Ianuarie 1779, emanat dela divanul Craio-

vei, arată că unui oarecare Stoica, din al cărui îndemn au pornit și alții „judecată peste așezământul ce s'au învoit, i s'au făcut certare cu 100 toege la talpă; așisderea și lui Ion Potărcă pentru mutarea pietrii hotarului, toege 60”. — Se reproduc mai multe tipare de toporase de bronz, găsite la Plenița Dolj, cum și un ciocan; de unde ar reeși că în această localitate ar fi fost în vremurile preistorice un centru metalurgic. — Un act de vânzare al moșiei Cornățelu-Mehedinți din 10 Februarie 1744 arată cum vânzătorii au fost imprumutat niște bani cu care să plătească unui turc, ce având de luat o despăgubire dela un locuitor român, în lipsa acestuia luase ostatici pe femeia și trei copii ai datornicului; femeia, pe când o duceau spre Diiu (Vidin), „dând pela Tărgul Jăului.. au căzut cu mare rugăciune la dumnealui Radul Brăiloiu Peștenariu, ca să nu o lase în mâna Turcilor roabă, ci să-i dea acești 625 taleri și până în trei zile își va vinde ce va avea și va împlini banii”. Neputând plăti după mai multe amânări și „având eu o moșie de zestre dela părintii mei anume Corlățul de pe valea Aninului ot sud. Meh.”, o vinde datornicului și se plătește de datorie. — O colecție originală de frânturi de limbă adunate de d-l Plopșor din câteva sate doljene. — Desgroparea a două măguri la Plenița-Dolj a dat la iveală niște schelete și două spirale de argint, a căror întrebuintare n'o știm. — Pisană Bisericeii din Ciu-

tura-Dolj grăește că a fost ridicată din temelie de Ion Const. V. V. Basarab la anul 1548, și s'a prefăcut și jugrăvit cu cheltuiala lui Dorotei, egumenul mănăstirii Jitianu, la 1851 — Un *vechilet* (procură) din 1856 împuternicește pe doi „vechili” să se înfățișeze la un proces, în București, din partea obștei „moșnenilor Orodului de sus ce-i zice și Plenița”. — Alte însemnări interesante despre viața și obiceiurile păstorilor, despre boii și leacuri, paparude. — Însfârșit un minunat exemplar de răvaș în versuri, scris de un soldat din Reg. 18 Gorj, gingașă plăsmuire poetică a sufletului românesc, la pag. 95.

Publicația d-lui Plopșor este o foarte prețioasă contribuție ce d-a aduce cercetătorilor ce vor veni după noi, spre a folosi acest bogat material închis în paginile „Olteniei”. Să-i fim deci recunoscători pentru aceasta.

În jurul valutei noastre, de C. I. Argetoianu, 1923, Ramuri, Cralova. — Adevărata pricină pentru care cei mai mulți nu sunt dumeriți asupra fenomenelor valutare este, după autor, „nesocotirea celor două înfățișări, atât de deosebite, ale acestui instrument de schimb numit monedă, care e pe deoparte o marfă (devizele) — și ca atare fluctuațiunile ei sunt supuse legilor economice a cererii și ofertei —, iar pe de altă e un instrument de schimb (moneda propriu zisă) — și ca atare variațiunile ei exprimă raportul de valoare dintre unitățile ei și stocul metalic ce

ea reprezintă”. Se face apoi critica teoriei etalonului-credit, a politicii de intervențiune a Statului, a bugetelor noastre de după război; se examinează situația particularilor producători față de sistemul de comprimare al Statului (agricultură, comerț, industrie), ceea ce numim „criza” de acum; însfârșit ca încheiere se propun următoarele: 1) „Sinceritatea monetară introdusă în toate operațiunile Statului, în încasări cași în cheltuieli; 2) Suprimarea regimului de comprimare al prețurilor, a tuturilor măsurilor de stânjenire a libertății comerțului, a tuturilor taxelor fiscale care paralizază exportul, — veniturile bugetare urmând a fi întocmite cu alte resurse; 3) Reforma monetară — Cele două d'întâi puncte trebuiesc puse în aplicare *imediat și deodată*, iar roadele lor vor fi reînvierea vieții economice reale și consolidarea *creditului intern*. Prin reforma monetară și prin încheierile financiare cu grupurile din occident, vom restabili și consolida *creditul nostru extern*.

Frăținii Eminescu, de Leca Morariu, Cernăuți, 1923 e reproducerea unui articol din „Glasul Bucovinei”. — Pornind dela afirmația lui Maiorescu despre poetul nostru, că nebunia acestuia a fost pricinuită din cauze interne, fiziologice ereditare — doi frați ai lui Eminescu murind sinuciși —, D-l Morariu, cunoscut nouă prin povestirile sale bucovinene, cercetează cu deamănuntul familia poetului și izbutește a dovedi că

trebuiesc rectificate câteva date biografice și opinii admise curent cu privire la Mihail Eminescu și frații săi. Se stabilește astfel că părinții lui Eminescu au avut 10 și nu 9 copii (6 băieți și 4 fete); că dintre aceștia numai unul a murit prin sinucidere; că având pe fratele său Nicu așezat ca avocat la Timișoara pe la 1867, la el va fi venit poetul, și cu prilejul acestei șederi acolo a luat el contact cu Bănelul, de unde a cules ceva poezii populare (acesta e cel care s'a sinucis); că se înșeală Caragiale când povestește de alt frate al lui Eminescu, Iorgu, ofițerul, că acesta s'a sinucis (el confundă cu Nicu); și că poetul s'a născut „probabilisime” la 20 Decembrie st. vechiu 1849 (1 Ianuarie st. nou 1850). Hereditatea deci nu ar fi fost suficientă pentru a duce pe Eminescu la nebunie, de n'ar fi fost și maldia organică dobândită prin 1870 la Viena, ce l'a minat, cum și viața lui sbuciumată. Cărticica e ilustrată cu 11 clișee înfățișând pe frăținii poetului.

Educația artistică. Desenul în școala primară, de Iosif Velcean, profesor la Liceul din Timișoara, 1923. — Lucrarea de față, destinată și dedicată învățătorilor, este rezumatul unei vaste lucrări ce autorul la compus în vederea propunerii învățământului desenului în școlile primare cași secundare, dar pe care nu a putut-o publica, fiind prea costisitoare în prima sa formă completă. Cartea cuprinde mai întâi o samă de considerații generale asupra educației artistice, în-

vederând importanța studiului desenului chiar dela începutul învățământului primar, îndrumându-l prin o metodă judicioasă în așa fel, încât orice copil să învețe a desena cum s'ar jucă, dezvoltând dintru început judecata, vederea corectă și gustul estetic, alături de meșteșugul tehnic, și favorizând dezvoltarea acestui talent la copii. Urmează apoi un tablou analitic al exercițiilor ce s'ar propune elevilor în primii 6 ani de școală, după care vin planșele cu modele gradate de motive, dela liniile geometrice cele mai simple până la desenele după natură înfățișând flori și pasări.

C. D. F.

Cărți nou apărute:

În editura „Cartea românească”, S. A.:

Biblioteca „Pagini alese”:

Gr. Alexandrescu, Fabule și satire.

V. Alecsandri, Buchetiera din Florența.

Al. Odobescu, Basmul Bisoceanului.

G. Coșbuc, Cântece de vitejie. Iacob Negruzzi, Un drum la Cahul.

Bibl. „Cunoștințe folositoare”:

Dr. I. Glavan, Cum orbim.

Traian Lalescu, Telefonie fără fir.

I. Lupas, Andrei Șaguna.

D. I. Ștefănescu, Cum se înmulțesc pomii roditori.

Ing. I. G. Botez, Ingrășați pământul.

Vasile Sadoveanu, Porumbeii mesageri.

Prof. I. Șimniceanu, Către Everest.

Bibl. „Minerva” :

Al. G. Doinaru, *Călugărul Gherasim*.

I. Slavici, *Educațiunea morală*.

I. Slavici, *Educațiunea fizică*.

I. Slavici, *Românii din Ardeal*.

I. Vârnav, *Istoria vieții mele*.

I. Turghenieff, *Apele Primăverei*, 2 vol.

Dr. med. Maria Montessori, *Pedagogia medicală*, traducere de C. Buțureanu.

Dr. T. Bogdanovici, *Intervențiuni obstetricale*.

D. Cantemir, *Descrierea Moldovei*, trad. din latinește de Dr. George Pascu.

Mih. Sadoveanu, *Floare oșlătită*, roman, ed. III-a.

I. Slavici, *Povești*, vol. II.

M. Sorbul, *Praznicul calicilor și Săracul Popă*, teatru.

M. Beza, *Romantismul englez*.

Serafim Ionescu, *Negustorii noștri*, teatru de familie.

La „Cultura Națională” :

Traian Bratu, *Politica națională față de minorități*.

La „Ramuri” :

C. Negruzzi, *Alexander Lapuschneanu, und andere Geschichten*, deutsch vom Virg. Tempeanu.

C. I. Argetoianu, *In jurul văitei noastre*.

Publicațiunile Laboratorului de Fonetica experimentală al Univ. din Cluj :

Iosif Popovici, *Ortoepia și Fonetica*.

Publicațiile Soc. Numismatice Române :

Victor N. Popp, *Primele bilete de bancă din România*.

Publicațiile „Comis. Mon. Ist. p. Transilvania” :

I. Marțian, *Urme din războaiele Romanilor cu Dacii*.

D. Teodorescu și Dr. Martin Roska : *Cercetări arheologice în munții Hunedoarei*.

Al. Lapedatu : *Raport pe 1921/22 de lucrările Comis. Mon. Ist. p. Trans.*

Iuliu Marțian : *Repertoriu arheologic pentru Ardeal*.

Michael Csaki : *Inventariul monumentelor și obiectelor istorice și artistice săsești din Trans.*

(În depozit la Com. Mon. Ist. p. Trans. Cluj, Str. Gen. Gherescu 2)

Alte edituri diferite :

Iosif Velceanu, profesor Timișoara, *Educația artistică, Deseul în școala primară*.

N. Plopșor, *Oltenia*. Culegeri, cercetări, documente. Cartea I, partea I și partea II

Ecole industrielles et commerciales d'Esch-s-Alzette (Luxembourg) : *Programme publié à la clôtura de l'an. scol. 1922—1923*.

Gymnase Grand-Ducal de Diekirch (Luxembourg) : *Programme publié à la clôtura de l'an. scol. 1922—1923*.

Ecole industrielles et commerciales de Luxembourg : *Programme, etc.* precedat de un remarcabil studiu al profesorului Felix Ourth, asupra vieții și operei lui Percy Bysshe Shelley.

Leca Morariu : *Frății Eminescu*. 1923 Cernăuți. Edit. „Glasul Bucovinei”.

CRONICA REVISTELOR

În această rubrică se recensează sau se menționează revistele și ziarele ce se trimet redacției în schimbul „Arhivelor Olteniei”, dar numai acestea.

Analele Dobrogei, an. IV No. 2. Constanța.—În *Dacia scythica* D-l profesor V. Pârvan arată că dintre părțile de țară românească, cea care s'a romanizat cea d'întâi a fost Dobrogea, Sciția cea mică (Sciția cea mare cuprindea Basarabia noastră, întinzându-se în miazăzi a Rusiei de azi). Acest ținut e o cetate înaltă, apărută de trei laturi de apele Mării și ale Dunării, iar dinspre miazăzi de râpe adânci ce o separă de Deliormanul turco-bulgăresc; o cetate înaintată, fort de priveghere și de apărare al șesului mai jos, dintre Carpați și Dunăre și al sudului moldo-basarebean, locuit odinioară de Geții-Daci. Prin climă, prin firea pământului și prin produsele lui, Dobrogea „a fost totdeauna o bucată din ținutul dela miazănoapte, iar nu, precum ar părea dacă te uiți cum curge Dunărea, din ținutul de la miazăzi de fluviu”. Împărații romani au despărțit-o de Tracia (Bulgaria de azi) prin valuri mari, de la Mare la Dunăre; domnitorii noștri au stăpânit-o, ca făcând un trup cu câmpia dunăreană și sudul Moldovei și Basarabiei; iar în timpul nostru, luptele din 1916—1917 indică prin directiva operațiunilor lor că și dușmanii noștri înțelegeau că fortăreața Dobrogei trebuia să le fie asigurată spre a ne putea înfrânge

în Muntenia, ca apoi să înainteze spre Siret. Pentru a-și putea asigura stăpânirea Dobrogei—a Daciei scitice—, Romanii au întreprins cucerirea Daciei. „Șanțurile și valurile din Moldova, Muntenia și Dobrogea au fost ridicate de localnici și de armata romană pentru a sluji nu atât ca apărare, cât mai ales ca o amenințare polițienească, arătând hotarul până la care Romanii îngăduiau bătaia valurilor năprasnice ale mării barbare dela miazănoapte”. — D-l C. Brătescu ne împărtășește despre relațiunile ce dă *Un călător arab prin Dobrogea în sec. XIV*, anume pe la 1635, în vremea descălecatului lui Dragoș Vodă, când țara muntenească a Basarabilor se întindea numai până la Prahova și Ialomița.—Tânărul Alex. Marcu,—fost elev distins al Liceului din Craiova, care a făcut frumoase studii în Italia și se silește a face cunoscut Italianilor cultura noastră precum nouă ne-a dat prețioase cercetări asupra raporturilor dintre țara noastră și Italia—, spicuește interesante lucruri din însemnările încă unui *Abate italian, Domenico Zanelli*, care a trecut pe la noi în 1841. Vorbind de școli, după ce spune despre „Academia din București, frecventată de 500 școlari” urmează : „Și la Craiova este un colegiu cu oarecare re-

nume. Spre lauda adevărului voi spune apoi că dragostea de învățătură se răspândește în această țară și ți-e mai mare dragul să vezi țărani vârstnici, îmbrăcați în dimie groasă, venind dela școală cu cărțile atârinate de gât cu o sforică.—Se dau apoi o seamă de pasagii din Boucher de Perthes: *Voyage à Constantinople* (Paris 1853) povestind impresiuni ale călătorului francez prin sudul Moldovei și Dobrogei, interesante mai ales pentru descrierile celor văzute pe malurile Dunării depe țărmul Mării Negre din Dobrogea noastră.

Revista Istorică, X, 4—6.—D-l Prof. Iorga ne înfățișează în cuvenita lumină personalitatea lui Victor Place, amic devotat al nostru, unul din acei cari au preparat atmosfera și au ajutat la îndeplinirea Unirii Principatelor. Acest diplomat ales și savant de seamă a fost reprezentant al Franței și agent personal al lui Napoleon III la Iași, în ajunul marelui eveniment al Unirii. Corespondența sa, din care ni se dau câteva specimene, va aduce încă alte noi lumini asupra acestei epoci.—D-l I. C. Filitti ne comunică, împreună cu bogate note informative pregătitoare, un *Raport diplomatic muntean din 1856*, al lui Nicolae Rosetti, pe care acesta, comisar al Munteniei în comisiunea riverană a Dunării, îl trimetea dela Viena lui Gh. M. Ghica, nepot de frate al caimacanului Alexandru Ghica. O contribuție de preț întru cunoașterea

acestei căimăcănii.—Un nou document care confirmă amănuntele înfrângerii de către Români a lui Carol Robert la Posada în 1330, ne aduce D-l Victor Motogna.—D-nu C. I. Karadja ne descrie *O nuntă fanariotă*, după relatarea unui scriitor german din 1723, oficiată în Constantinople, în care mireasa, probabil, era Constanța Caragea. Descrierea acestei nunți interesează, ca fiind așa cum se celebra căsătoria și la boerii din principatele române.—*Un raport al lui A. Șterca Șuluțiu despre adunarea din Câmpul Libertății*.—*Mormântul lui Mavrogheni-Vodă la Brusa* ni se arată, de D-l Karadja, ca fiind în Bis. Sf. Apostoli, unde i-au fost aduse oasele la 32 de ani după ce fusese ucis de Turci lângă Vidin.—Din notița D-lui Karadja despre *Un istoric turc la noi*, aflăm între altele că pe la 1660 „Provincia Timișoarei conține 6 sangeacuri (districte), 109 ziamete (comune) și 1090 țimare (feude sau moșii date cu condițiunea de a servi în armată între călăreți)”.—*Din Pribeția lui Gheorghe Ștefan Vodă* ne dau știri noi cele câteva note comunicate de D-l Helder din Galați.—Urmează *Documente*, apoi *Cronica* D-lui N. Iorga, în care aflăm aprecieri și cuvinte bune pentru publicația noastră.

Bulletin de l'Institut p. l'étude de l'Europe sud-orientale. X, 4—6 cuprinde studiul *Ragusa și Români*, în care se arată raporturile dintre Raguzani și ai noștri prin intermediul vecinilor Sârbi

mai întâi, directe mai apoi, cu negustori și bancheri cari veneau la noi după afaceri, și cu câțiva aventurieri din Principate „regi în exil” cari ajungeau și prin meileagurile acelea.—Se dă apoi comunicarea făcută la Congresul de Istorie din Bruxelles, despre *Originele artei populare românești*, în care D-l Iorga a înfățișat străinilor chipurile felurite de manifestare artistică a Românilui, manifestări care puse alături de acele ale altor popoare, ne duc la concluziunea că „o stare sufletească identică la un grup de populațiuni de aceeași rasă a putut creia acest tip pe care veacurile nu au isbutit a-l schimba și nici hotarele a-l diferenția esențial”. E vorba de rasa băștinașe, anterioară dominațiunii romane, de Traco-Ilyri, mai ales Traci, capabili de a-și forma o civilizație, care se va fi răspândit apoi în spre miazăzi.—O altă comunicare a D-lui Prof. Iorga, făcută la Congresul bibliografilor și bibliofililor, dela Paris, este *Ornamentația cărților vechi românești*. Autorul face istoricul meșteșugului tipăritului în România, stăruind asupra artei decorațiunii, a ilustrațiilor, gravurilor, miniaturilor, a tuturilor podoabelor cărților noastre bisericești de odinioară.—Urmează dările de seamă și cronica.

Buletinul Soc. Numismatice Române, XVIII, 46. D-l M. C. Șuflu cercetează chestiunea *unităților* la vechii Greci și Romani în raport cu cele egiptene, și de aci a unităților monetare împăr-

țite în 128 de subdiviziuni (drahma de pildă fiind $\frac{1}{128}$ a minei atice a lui Solon). Subdivizionarea aceasta de altfel e cea mai naturală, anume $\frac{1}{1}$ (unitatea) și apoi înjumătățindu-le succesiv: $\frac{1}{2}$, $\frac{2}{4}$, $\frac{4}{8}$, $\frac{8}{16}$, $\frac{16}{32}$, $\frac{32}{64}$, $\frac{64}{128}$; ea a fost imprumutată din Egipt, unde un „deben” unitate ponderală, era împărțit în 128 de „pek”. Existența unei mine de două ori mai mare ca aceea a lui Solon, raportându-se la o unitate ce va fi cântărit cel puțin 853 grame se confirmă prin o greutate aparținând colecției Acad. Rom. și care e, evident, presoloniană.—Leon Ruzicka evocă personalitatea faimoasă a *Reginei Cristina a Suediei, ca colecționară de monede*. Colecțiunea aceasta vestită prin valoarea ei nu se mai știe unde va fi ajuns de pe la începutul veacului trecut.—*Un episod din istoria numismaticeii levantine*, povestește D-l C. I. Karadja, ca o informație mai mult la articolul D-lui Bănanu din numărul trecut al Buletinului.—Urmează: *Tradițiile privitoare la invențiunea monetei* de D-l C. Moisil; *Medaliile pentru noile instituțiuni* ale lui Cuza, de V. N. Popp.—Deosebit de interesante notele D-lui Moisil despre *Primele peceti cu stemele unite ale Moldovei și Țării-Românești*.

Cronica numismatică și arheologică IV. 2-4.—Directorul Muzeului Bănățean din Timișoara dă o relațiune asupra *săpăturilor arheologice din Cenadul-Mare* (jud. Timiș), unde s'au desgroptat

fragmente de pietre, inscripții, frescă, fibule, urne și 7 monete romane din vremea împăraților Traian și Adrian. — D-r V. Antonescu în *Antichități romane din 7-Severin* arată că la 1896 s'a aflat într-o curte, la 5 m. adâncime, un cavou cu resturile unui schelet de femeie și mai multe obiecte de podoabă, cum și două monete dela Gordian III. O parte din podoabe și monete se dau în fotografie. — D-l Moșilă deaceia întru formarea de colecții numismatice la școli, cu ajutorul elevilor, cari mulți pot procura din familii, unde stau inutile, asemenea antichități. D-sa se oferă bucuros a da lămuriri și sfaturi în această direcție. — Tot D-sa indică un plan de activitate mai potrivit cu vremurile Arhivelor Statului și înființarea unei Ecole des chartes și a unei reviste speciale, menite a ține în curent pe toți cu metodele de lucru și progresele Arhivistice. — Prezintă apoi două *Bule de aur românești* (peceți ce se atârnavă de documentele emane din cancelariile domnești). — *Monetăria Transilvaniei până la 1526*, de C. Moșilă.

Dunărea, revistă științifică-literară, Silistra, condusă de D-l Pericle Papahagi. I, 1, 2-4. — Din Drăstorul lui Mircea Voevod o nouă publicație se adăogă în acest colț de țară valoroasei *Analele Dobrogei*, condusă și aceasta tot de un profesor. Ea își propune „de a fi un izvor în care sufletul să găsească oglindirea trecutului ce ne-a lăsat atâte relicve, și explicarea situației de azi“. În afară

de literatură menționăm articolele: D-lui Per. Papahagi: *Ileana Cosânzeana*, pe care D-sa o socotește a fi numele Helena Constanțiana, Elena, mama împăratului Constantin cel Mare; — *Vaidomir, Observări asupra unor nume de râuri daco-scitice*, în urma ipotezelor D-lui V. Pârvan; — *Note asupra Muzeului regional* ce D-sa a înjghebat; — *Tulcea, Isaccea și Vrancea*, fragmente dintr'un studiu „Dunărea în legătură cu viața poporului român“; *Proverbe Tătărești*; *Originea orașului Reni*; și *Sumedru*. — D-l G. Profiriu publică o parte dintr'o conferință a sa: *Contribuțiuni la studiul culturii românești în Silistra sub dominațiunea turcă*.

Analele Rîmniceului, vine de asemenea să întărească numărul publicațiilor regionaliste cu caracter cultural și național. Cele patru numere apărute până acum (Director Ion Gane, R.-Sărat) arată că revista aceasta a pornit bine. Noi din toată inima urăm scumpului confrate viață lungă și spor la muncă.

Gemina, revista Muzeului Bănănean, apare în Timișoara, cu scopul de a consemna rezultatul cercetărilor de azi asupra trecutului țării noastre înainte de descălecarea, și în special în Banat, precum și tot ce se referă la această parte de țară. — D-l G. Postelnicu face *Istoricul Muzeului Bănănean*, înființat din 1872 de către o Societate de istorie și arheologie din

localitate, avându-și local propriu din 1888, și următoarele secții: de Arheologie, de Numismatică, Militară, de Științe Naturale, de Etnografie, plus Biblioteca și Arhiva instituției — D-nul M. Roska expune rezultatul cercetărilor sale în *Săpăturile* arheologice dela Periamoș (Banat), vechiul sat Priamus, cunoscut din 1332. — Celelalte articole sunt: *Pietre funerare din timpuri vechi*, *Descoperiri arheologice în Cenad*, *Fragment de codex pe pergamament din evul mediu*, *Monete de argint de pe timpul lui Mircea cel Mare*, *Pinacoteca muzeului bănănean* (al cărui catalog se dă la sfârșit).

Reviste și ziare primite la redacție:

Journal de Physique et le Radium IV, 5-6 Paris. — *Revue Française d'Ornithologie* XV, 171, Paris — *Viața Românească* XV, 7. — *Cugetul Românesc*, I, 8-9. — *Convorbiri Literare* IV, 5-6. — *Lămură* IV, 10-12. — *Junimea Literară* XII, 8-9. — *Revista Teologică* XIII, 6-7. — *Transilvania* LIV, 8-9. — *Viața Nouă* XIX, 4-6. — *Democrația* XI, 8-9. — *Gândul Nostru* II, 6-7. — *Gânduri Bune* I, 5-6. — *Cele trei Crișuri* IV, 8. — *Cosânzeana* VII, 16-17-18. — *Gândirea* III, 3-4. — *Revista Vremii* III, 13. — *Buletinul Cărții* I, 12. — *Peninsula Balcanică* I, 4-5. — *Revista Științifică „V. Adamachi“* IX, 4. — *Natura* XII, 7-10. — *Școala Cernăuți* VIII, 11-12. — *Tudor Pamfile* I, 9. — *Revista de Filosofie* IX, 1. — *Câmpul* XVI, 16. — *Paris-București* II,

5. — *Ilustrația* XII, 7-8. — *Adevărul Literar* IV, 145-148. — *Viața Agricolă* I, 17. — *Arhiva C. F. R.* II, 5-7 Chișinău. — *Basarabia Economică* IV, 2 Chișinău. — *Victoria* 47-48 — *Isvorașul* 7-10. — *Ziarul Călătoriilor*. — *America*, Cleveland. — *Cuvântul Studențesc*. — *Cultura Poporului Cluj*. — *Constința Românească Cluj*. — *Drum Nou* T.-Măgurele. — *Carpații Brașov*. — *Progresul Oravița*. — *Ardealul Brașov*. — *Cerna T.-Severin*. — *Biruința T.-Severin*. — *Redeșteptarea Roșiorii de Vede*. — Din Craiova: *Omul Liber*. — *Brazda*. — *Straja*.

Din spicuirea publicațiilor primite, remarcăm — în sfera preocupărilor noastre — articolul din „Cultura Poporului“ No. 22 cu câteva date istorice asupra *Bisericii Strehaia*, și folletonul din „Progresul“ Oravița, *Drumuri și cetăți romane în Bănat*, de Prof. Tr. Simu.

O propunere frumoasă face Doamna Smara (Vd. „Carpații“ Brașov No 199) ca Mitropolia din Târgoviște, restaurată, să fie prefăcută într'un *Panteon național*.

Reviste craiovene:

Năzuința II, 3 începe publicarea unui roman al D-lui Al. P. Telega: *Renunțare*. Din cele patru capitole întrevădem nu cine știe ce acțiune, ci povestirea unui suflet care va fi al multora dintre noi. — *Șchița* D-lui Dongorozi *În tren*, înfățișează într'un racourci, puterea de seducțiune fatală, imperioasă, ce împrăștie în jurul lor unele femei, și procesul de răstur-

nare a echilibrului sufletească într'un biet om așezat, nivelat, pe care totuși capriciul unei întâmplări îl duce până 'n gura prăpastiei. — În versuri rimate traduce D-I I. Marinescu *Satira II-a din Juvenal*. — Stihuri frumoase publică Il. Voronca, A. Pop Marțian, G. Voevidca, apoi *Un vis*, de N. Milcu și o cronică variată.

Renașterea, II, 9, cu următorul cuprins: *Cine să aleagă pe arhierii?* de Prof. M. Mihăileanu; *O nouă sectă filosemită*, de Dr. Gh. Comșa; *Post festum*, de Pr. Ioan F. Popescu, apoi *Cronica*. Interesant pentru noi este *Referatul Pr. I. Bălăceanu*, protoiereu de Strehăia-Mehedinți, în care aflăm note despre starea bisericilor din enoria Sf. Sale (Vd. cea referitoare la Bis. Gura-Motrului).

Ramuri XVII, 19. D-nul N. Iorga consacră pioase cuvinte de prețuire celui care i-a fost odinioară profesor, lui Ștefan Vărgolici. — Versuri de un sentiment concentrat și discret în *Carta postală*. — *O vânătoare*, de Lascarov-Moldovanu. — *Pe Argeș și Neajlov*, de G. Roiban, după atâta literatură de război, se citește cu plăcere. — Versuri bune semnează Volbură Poiană: *Iata a murit* și T. Ulmu: *Pământul ne înfrânge*, apoi proză de Verg. Tempeann și I. Const-Delabaia.

Flamura, II 1—2 apare sub un aspect îngrijit de asta dată, cu

poezii de El. Farago, D. Iacobescu, D. Basarabeanu, G. Constant, Relgis și pagini de proză de Dongorozi și Sever Anina.

Lectura, I, 4—5 cuprinde paginile *Insemnări pentru Suflăt*, de un parfum odihnitor, împregnate cum sunt de poezia credinței, cum și versurile de o pătrunzătoare melancolie *Acord minor* ale lui G. Voevidca.

Grafica Română, I, 6, 7, 8 și 9 apare în ireproșabile condițiuni de tipar și cu un cuprins din care vom găsi lucruri de relevat. Astfel articolele: *Renașterea tiparnițelor românești*, *Presa și dezvoltarea tiparului*, *O nouă teorie a coloritului și rolul ei în arta grafică*, de V. Molin, — *Istoria artei tipografice din Timișoara*, de P. Loris, — *Criza tiparului și decadența culturală*, de Em. Tătărescu, cum și articolul D-lui Prof. Iorga *O fabrică de hârtie lângă Cozia*, ce se reproduce după „Arhivele Olteniei”. — În *Campania librarilor germani în România*, D-I V. Molin denunță noua ofensivă a cărții Nemților și manoperele acestora de a strecura la noi cartea lor, cu nădejdea iluzorie că vor isbui în acest chip să înlăture pe cea franceză. — De toată frumusețea frontispiciul copertă al numerelor 7 și 8, cu același motiv național în două tonalități deosebite de culori, cum și cel al ultimului număr.

C. D. F.

ARHIVELE OLTENIEI

se vând cu numărul în librăriile:

Socec & Comp.	Craiova
Lazăr Sanft	"
Librăria Națională	"
Pavel Suru, Calea Victoriei 83	București
G. Onișor	Cluj

NUMĂRUL 25 LEI

FABRICA DE SALAM ȘI MEZELURI FRAȚII CUMPĂNAȘU & Comp.

SOC. IN COM. SIMPLĂ
CRAIOVA

Unica instalație sistematică cu electricitate din țară
SUCURSALE: București, Calea Griviței 102. Iași, Str. Uzinei 14,
FILIALE: Craiova, Strada Madona 2, Strada Jules Michelet 21,
Strada Justiției 32 și 60, Strada Elca No. 9. SERVIM PROMPT.
DEPOZITE: Timișoara, Galați, Petroșani, Slatina, Câmpulung,
Bălți. Reprezentanțe în fiecare capitală de județ.
PREȚURI AVANTAJOASE

PICTORUL P. LIȘTEAVĂ

(PETRE LIȘTEVEANU)
CRAIOVA / STR. SF. APOSTOLI, 41

Angajează spre execuție lucrări picturale artistice
PICTURI DE CHEVALET
și murale, precum și
PICTURI DE BISERICI
stilizată și modernă. Decorațiuni
artistice de clădiri (în interior).
PORTETE ÎN CULORI
și cărbune, după natură și fotografie; desemnuri pentru
Reviste și orice fel de reclame comerciale.

SCRISUL ROMÂNESC

INSTITUT DE EDITURĂ ȘI ARTE GRAFICE
SOCIETATE ANONIMĂ / CRAIOVA

EDITURA / TIPOGRAFIE / LITO-
GRAFIE / NOTE MUZICALE
LEGĂTORIE / CARTONAGE

1221

ANUL II NO. 10. NOV. - DEC.

ARHIVELE A-OLTEHIEI.

APARE LA DOXĂ LXMI.

- SUB DIRECTIUNEA D-LOR:

D^r CH. LAUGIER și PROF. ED. FORTUNESCU

IN SUMARUL DE FAȚĂ
ARTICOLE SEMNATE DE:

VIRG. DRĂGHICEANU
DR. CH. LAUGIER
G. MIL. DEMETRESCU
CONST. GEROTĂ

COMUNICĂRI DE:

M. ROSKA
N. G. DINULESCU
N. PLOPSOR
AN. GEORGESCU
D. D. STOENESCU
ST. BOSIE
C. D. FORTUNESCU
R. CĂLINESCU

DOCUMENTE
OLTEANIA PREISTORICA
OLTEANIA CULTURALA
CRONICA ȘTIINȚIFICA
RECENZII
CRONICA REVISTELOR

PLIȘTEAVĂ. PINXIT

SCRISUL ROMÂNESC S.A. CRAIOVA

Societatea Normală de învățămînt Craiova
Donăția Profesor AUREL MIRCEA
1933

ARHIVELE OLTENIEI

PUBLICAȚIE BIMESTRIALĂ

Sub direcțiunea D-lor Dr. CH. LAUGIER și Prof. C. D. FORTUNESCU
CU COLABORAREA DOMNILOR

AL. BĂRCĂCILĂ T. G. BULAT ILIE CONSTANT.
Profesor, T-Severin Profesor, R-Vâlcea Profesor, Caracal

N. G. DINCULESCU C. GEROTĂ N. PLOPȘOR
Profesor, Craiova Profesor, Calafat Profesor, Pleșița

Direcțiunea lasă fiecărui autor întreaga răspundere a opiniilor emise.

SUMARUL No. 10.

Pelagra în Oltenia Dr. Ch. Laugier
Un vechiu cartier istoric al Craiovei G. Mil. Demetrescu
Fabrica de hârtie de pe Olt, din satul Ruda. Virg. Drăghiceanu
Inmormântarea la Romani și la noi Const. Gerotă

Acte și documente: *Documente dela Negoești-Mehedinți*, comunicate de N. G. Dinculescu. — *Câteva acte de ale moșnenilor din Rusăneștii și Vâl-săneștii-Romanași*, comunicate de N. Plopșor.

Oltenia preistorică: *Despre importanța cercetărilor preistorice în Bănat*, de Dr. Marton Roska.

Note și comunicări: *Un pomelnic*, de N. G. Dinculescu — *Ion Eliade Rădulescu la Craiova în 1828*; *Artista Aglae Pruteanu din Iași despre Craioveni*, de D. D. Stoenescu. — *Identificarea unor vechi fântâni din Craiova*, de An. Georgescu. — *O rectificare istorică*, de G. Mil. Demetrescu. — *Folklor pentru nomenclatura populară românească a animalelor*, de R. I. Călinescu. — *Mișcarea populației României pe anul 1920*, de Dr. Laugier.

Oltenia culturală: *Mișcarea culturală în Craiova*, de Fortunato. — *Din T-Severin*. — *Din R-Vâlci*.

Cronica științifică: *In valea Cernei pe urmele Columbacei*, de St. Bosie — *O insulă care n'a trăit decât trei luni*. — *O boală nouă: Alastrim* — *Religia preistoricilor*. — *Ce a determinat origina artelor*, de Ch. L.

Recenzii: *Scavi eseguiti da privati nel territorio di Pompei*, de Matteo Della Corte, Napoli. — *Curtea Domnească din Argeș*, în Buletinul Com. Mon. istorice, cu îngrijirea D-lui Virg. Drăghiceanu. — *Ortoepia și fonetica*, de Iosif Popovici, Cluj, recenzate de C. D. F.

Cronica Revistelor: *Arhiva dela Iași*. — *Analele Dobrogei*, Constanța — *Gândirea*. — *Convorbiri Literare*. — *Peninsula Balcanică*. — *Cugetul Românesc*. — *Revistele din Craiova*.

Prețul abonamentului pe anul al III-lea va fi de Lei 200.

Pentru recenzii, schimb de reviste și ori-ce privește partea redacțională să se adreseze d-lui Prof. C. D. Fortunescu, Str. Libertății, 25.

Correspondența relativ la Administrație, cum și abonamentele, se vor adresa în strada General Florescu No. 20.

Anul II, No. 10.

Noembrie—Decembrie 1923.

ARHIVELE OLTENIEI

SUB DIRECȚIUNEA D-lor

DR. CH. LAUGIER și PROF. C. D. FORTUNESCU

Sprizinitorii Arhivelor Olteniei pe anul 1923

D-nu Prof. MIȘU SĂULESCU, București	1000 lei
D-nu MITU ANDREESCU, Industr. Craiova	1000 lei
BANCA COMERTULUI, Craiova	1000 lei
BANCA DE SCONT, Craiova	500 lei
D-nu T. MĂLDĂRESCU, Avocat Craiova	500 lei
D-nu Ing. P. P. A., Craiova	2000 lei
Principele B. STIRBEY, București	1000 lei
D-nu C. ARGETOIANU, București	1000 lei
D-nu Dr. I. TRĂILESCU, Severin	500 lei
D-nu R. de ARTNER, Severin	1000 lei
BANCA COMERCIALĂ, Severin	500 lei
BANCA SEVERINULUI, Severin	500 lei
D-nu Prof. N. COCULESCU, București . . .	500 lei
D-nu Victor N. Popp	1000 lei
D-nu C. V. Obedeanu, București	500 lei

Pelagra în Oltenia

de Dr. Ch. Laugier

O consecință a războiului, pe atât de surprinzătoare pe cât de neașteptată, a fost micșorarea până, pe alocurea, la aproape dispariția totală a pelagrei.

Constatarea aceasta a fost la înapoarea noastră cu atât mai impresionantă, cu cât se știa că războiul adusese pretutindeni o recrudescență a tuturor boalelor infecțioase. La noi, în special, se constata o gravă difuziune a tuberculozei la prașe și mai cu seamă la țară, o extensiune ca-

tastrofală a infecțiunii sifilitice peste tot, și transformarea blajinului nostru paludism,—cu al cărui protozoar ajunsesem aproape să trăim în simbioză—, în forme grave, extrem de tenace și rebele la tratament, forme exotice, mortale. Singură pelagra, departe de a fi în creștere, se ascundea, nu se vedea.

Isbit de această primă constatare, am voit înainte de a-i cerceta cauzele, să mă conving dacă scăderea numărului cazurilor de pelagră este efectivă, reală, până la ce punct și pe ce întindere. Lucrul n'a fost ușor. Statisticile, cărora le dădusem atâta atenție înainte de război, erau chiar în județul Dolj, ce fusese condus de mine, atât de insuficiente și pe alocurea atât de viciate, încât nu ne permiteau nicio concluzie.

È adevărat că în bună parte condicile și tabelele din primării fuseseră răvășite de oștirile dușmane; e adevărat că în multe părți cifrele înregistrate nu răspundeau realității din cauza superficialității cu care fuseseră adunate; dar cauza principală a acestei vicieri rezida mai cu seamă în alcătuirea însăși a acestor statistice, în structura însăși a tabelelor statistice. Se cerea de organele oficiale tabele anuale de recensământ a pelagroșilor, catagrafia pelagroșilor. Medicul sau agenții sanitari, chiar cei mai conștiințioși, pentru a se conforma, transcriau în fiecare an întreg pomelnicul pelagroșilor din fiecare comună, adăugând la sfârșit cei câțiva bolnavi noui constatați în acel an. Adevărat pomelnic, fiindcă cei mai mulți din cei trecuți în el erau morți de mult; dar ei nu se scădeau niciodată, nefiind pentru aceasta nici rubrică, nici indicațiune specială, și astfel morții sau vindecații, —căci boala nu e fatal mortală—, continuau a figura în numărul bolnavilor existenți.

Cu acest mod cifrele oficiale date pentru pelagră atingeau proporțiuni fantastice și erau departe de-a putea da noțiunea cât de aproximativă a realității. Pe de altă parte în registrele, chiar cele mai bine ținute, paginile erau albe pe tot timpul războiului. A trebuit dar să refacem întreaga noastră statistică a pelagrei, și s'o refacem de așa fel ca să

se poată citi ceva din ea. E locul aci să arătăm mirarea și nedumerirea noastră pentru modul cum s'a conceput până acum aceste statistici. Sau au fost extrem de sumare ca cele de sus, sau sunt de o exasperantă complicație, ca cele cerute bunăoară de curând. Într'adevăr, un chestionar relativ la această boală a plecat nu de mult prin, dar nu dela, Direcția Generală Sanitară, fără a mai trece prin filiera obișnuită, de-a dreptul la fiecare medic primar de județ din toată țara. Cine l'a conceput, nu știm, dar acest lucru nu are nicio importanță; îl cităm pe acesta ca ultimul venit.

Iată ce se cere în acest chestionar: Numele comunei, numărul pelagroșilor cu manifestățiuni dermice (eritem), pe 1913—1916, 1916—1918, 1918—1922 și apoi numărul pelagroșilor cu manifestățiuni dermice pe părțile acoperite, numărul pelagroșilor cu turburări mintale și numărul pelagroșilor cu turburări digestive!

A cere date clinice la o categorie de bolnavi, din cari nici 10% nu trec prin spitale,—și aceștia numai atunci când au ajuns un adevărat muzeu patologic, sau în stare de demență—, este desigur o glumă, cum tot o glumă trebuie să fie și întrebarea: bolnavi suspecti?, când puținele noastre organe sanitare nu sunt în stare să descopere nici măcar pe cei confirmați!..... Și apoi suspect de pelagră! — Ce perspicacitate!

Mai departe. Tot în acest chestionar-tablou se află coloane cu următoarele întrebări: Cum a fost recolta de porumb? S'a consumat porumb stricat? S'a cultivat mult porumb alb? Suprafața cultivată?

Dacă aceste întrebări ar fi fost puse celor ce erau indicați a răspunde — Consilieratelor Agricole —, desigur că ar fi ripostat: Ce înțelegeți prin cuvintele: „cum a fost recolta?“ Calitatea? cantitatea? modul de dezvoltare a boabelor sau greutatea lor la bănicior? Și ar mai întreba: Ce înțelegeți prin „porumb stricat?“ Porumb necopt? Porumb copt, dar cules ud? Porumb mucigăit? Mălai încintat? Și mai cu seamă ar mai întreba: ce înțelegeți prin „mult porumb?“ Unde începe mult, unde puțin?

Aceste toate le-ar fi întrebat Consilieratele Agricole; medicul însă, săracul, disciplinat și filozof, învățat să respecte iluziile bolnavilor, ia tabloul și consultându-se cu agentul sanitar, poate chiar și cu notarul, răspunde, fără măcar să zâmbescă, invariabil pentru toate comunele: Cum a fost recolta de porumb?—Și bună și rea!... S'a consumat porumb stricat?—Câte odată S'a cultivat mult porumb alb?—Potrivit. Suprafața cultivată?—Variabilă.

Mai departe, într'o altă rubrică, se cere a se arăta mortalitatea, fără însă a se specifica anume care: de pelagră propriu zis, sau de o boală intercurentă, — când știut este de toți că la sate nu se face nici verificarea deceselor, nici diagnosticarea lor.

Mai departe, o nouă serie de mici rubrici, svârlite parcă așa ca să se afle în treabă: Există paludism? Există *mult* alcoolism? Există *mult* sifilis? Fără a releva simplitatea ideilor urmărite prin aceste întrebări, de atâtea ori puse și rezolvate, este de remarcat lipsa totală de precizie și de claritate cu care sunt formulate. Și trecând mai departe, în fine sfârșim, păstrând pentru acest sfârșit cea mai delicioasă întrebare din cea mai minusculă rubrică: starea economică! Parcă văd pe medicul filozof răspunzând și la această atât de grea și de vastă întrebare, invariabil pentru toate comunele, și tot fără măcar să zâmbescă: Starea economică? —Mediocru. Iar sanitarul, ce-i urmărește scrisul peste umăr, adăugând timid: Mai puneți, d-le doctor, și câte una «bună» că o să spună că nu ne-am interesat!

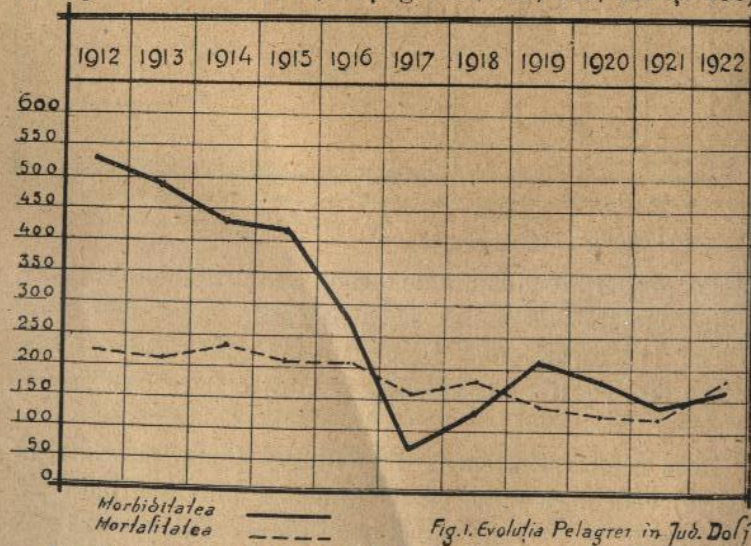
Ceeace trebuie de fapt să știm în pelagră este nu numai câți pelagroși avem la un moment dat, dar an cu an câte cazuri nouă s'au produs, câți s'au vindecat, câți au murit.

În special trebuie să știm în care an a înflorit mai înbelșug pelagra, cum se prezintă mersul ei pe un șir de ani, și apoi, stabilind curbe comparative față de împrejurările ce socotim că ar fi putut influența asupra mersului pelagrei, să tragem concluzii firești.

Trebuie să știi să ceri unei statistici ce *poate* să-ți dea, nu ce *vrei* să-ți dea.

A trebuit dar să refacem statistica noastră de pelagră, și repet: a fost greu. Greu, pentru că a trebuit să urmărim bolnavii pe comune și pe fiecare an. Rezultatele au fost de mai multe ori verificate și confruntate, iar acolo unde ele păreau neverosimile sau confuze, au fost cercetate chiar la fața locului de organe de încredere. Astfel am ajuns, după aproape trei ani de stăruințe, să obținem cifre, de care nu ne facem iluzia că reprezintă în mod riguros realitatea, dar le putem considera că sunt, fără îndoială, cele mai apropiate de adevăr, și luate în ansamblul lor, pe o suprafață atât de întinsă și variată cum este Oltenia, ne îngăduesc să stabilim curbe comparative și să desprindem din ele concluziuni logice.

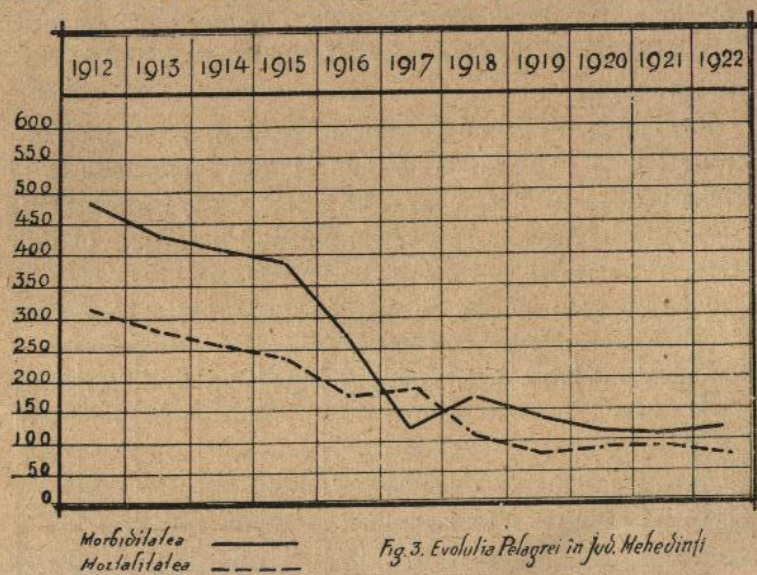
Rezumăm, în Tabloul numeric aci alăturat, numărul cazurilor pe județe și pe un period de 11 ani, totalizându-le în ultima rubrică pe fiecare an și pe județe. Citirea acestor cifre extrem de interesante se evidențiază mai bine însă în graficele pe județe și pe întreaga regiune (vezi pe cel dedesubt, apoi pe cele ce urmează, în pag 434, 435, 436, 437 și 438).

La finele anului 1912 au fost în Oltenia 3997 cazuri de pelagră, dintre care în Vâlcea 895, în Romanați 881, în Dolj 856, în Mehedinți 848 și în Gorj 517. Numărul cazurilor

nouă din același an a fost de 539 în Dolj, 481 în Romanați, 473 în Mehedinți, 463 în Vâlcea și 347 în Gorj. De aci în fiecare an și în aceeași proporție numărul lor scade treptat până în 1916, când deodată ajunge în 1917 la un minimum cu totul remarcabil. Astfel nu mai avem în acest an decât 64 cazuri nouă în Dolj, 124 în Mehedinți, 122 în Romanați, 108 în Vâlcea și 70 în Gorj.

Dela această dată se observă în toate județele o tendință, mai mult sau mai puțin accentuată, de ridicare a numărului bolnavilor noi de pelagră, departe însă totuși de a

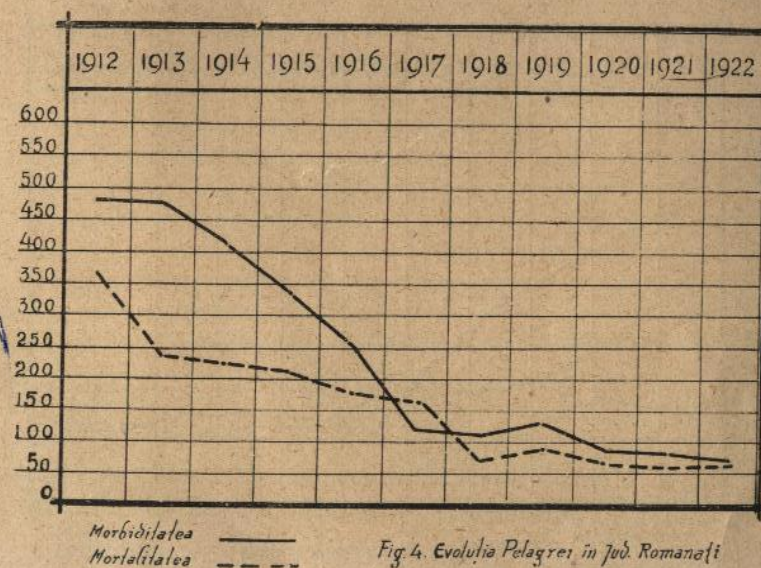

atinge proporțiile dinainte de război. La sfârșitul anului 1922, Doljul numără 608 pelagrosi cu 81 cazuri nouă, Mehedinți 372 cu 118 cazuri nouă, Romanați 442 cu 72 cazuri nouă, Vâlcea 602 cu 102 cazuri nouă și Gorj 463 cu 146 cazuri nouă.

Dacă cercetăm și curba mortalității (linia punctată în grafice) vedem că linia ei nu urmează linia morbidității. Din totalul de 1477 de morți pentru toată regiunea în 1912, cifra nu se reduce în 1917 decât la 811, adică nici la jumătate, pe când cifra morbidității este de aproape 5 ori mai

redușă ca în 1912. Totuși dela 1917 curba mortalității, contrar de a morbidității, își continuă scăderea ei treptată și ajunge în 1922 la 171 decese pentru Dolj, 114 pentru Gorj, 77 pentru Mehedinți, 71 pentru Romanați și 120 pentru Vâlcea.

Din citirea tuturilor acestor cifre, din citirea tablourilor grafice pe județe, precum și a celui pe întreaga Oltenie, se desprinde în curba morbidității în mod perfect distinct scăderea înceată, treptată, din 1912—1916 și scăderea bruscă din 1916—1917. Această din urmă scădere este cu atât mai

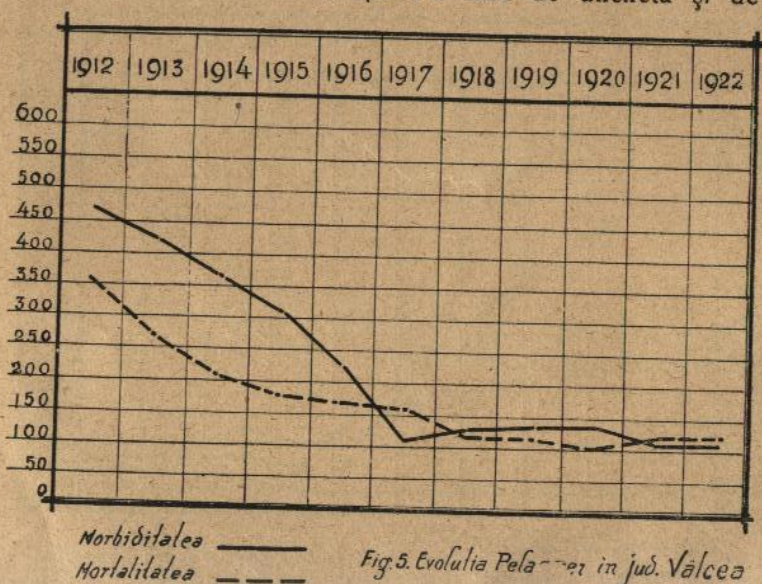

interesantă cu cât ea este comună tuturilor județelor, și survine în epoca cea mai critică, cea mai plină de privațiuni a războiului. După 1917 se remarcă o tendință de urcare, accentuată mai cu seamă în Dolj, a morbidității. Se mai observă apoi o scădere treptată a curbei mortalității, care nu se impresionează de scăderea bruscă a morbidității din 1916—1917, ba din potrivă ea pare că se ridică în toate județele, afară de Dolj.

Toate acestea, traduse în limbajul curent, înseamnă că pe când ne așteptam ca alimentația redusă din timpul răz-

boiului să sporească numărul cazurilor de pelagra, — din contră ele au fost mult mai rare; în schimb însă au murit tot atâția din cei vechi, ba chiar mai mulți. Și iată cum se explică constatarea făcută cu uimire la înapoarea noastră din război, că nu mai găsim pelagroșii noștri. Cei vechi și înaintați fuseseră secerați de lipsurile și rigorile stărei de ocupație, iar alți noi nu se mai iviseră decât foarte puțini.

Un lucru însă: dacă ne puteam astfel ușor explica creșterea mortalității, rămânea pentru noi o enigmă motivele ce au determinat scăderea morbidității. Pe cale de anchetă și de

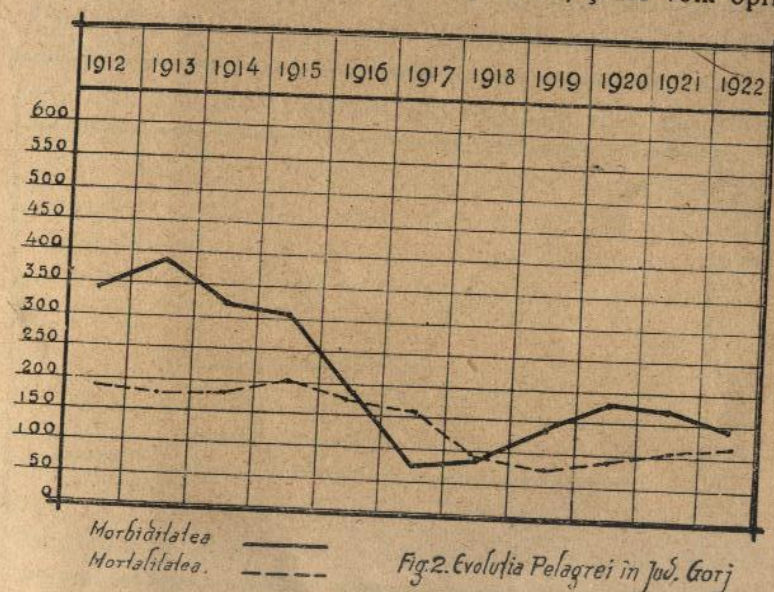

statistici am căutat să o stabilim, și socotim că interpretarea ce-i dăm este cea mai verosimilă.

Înainte de a intra în discuțiunea acesteia, repetăm pentru cei ce ar fi nedumeriți că scăderea pelagroșilor în timpul și după război față de cel dinainte de război este efectivă, este reală și este generală pentru toată Oltenia, fapt adus de noi chiar de atunci la cunoștință direcțiunei generale sanitare. De altfel faptul a fost semnalat și în restul țării de către mai mulți confrăți, unii chiar prin ziare — Doctorul Ygrec în *Adevărul* —, și acum de curând observăm în

raportul comisiei ministeriale italiene pentru studiul pelagrei (Buletinul Oficiului Internațional de Igienă Publică din August 1921) constatarea că «războiul care a provocat recrudescența tuturilor boalelor contagioase a adus din contră o scădere a pelagrei» și în Italia.

Nu vom trece în revistă toate ipotezele emise cu privire la etiologia pelagrei. Vom lăsa laoparte pe cele care n'au avut decât o viață efemeră, cum sunt cea fotodinamică a lui Raubitschek, Simulia lui Sambon și altele, și ne vom opri

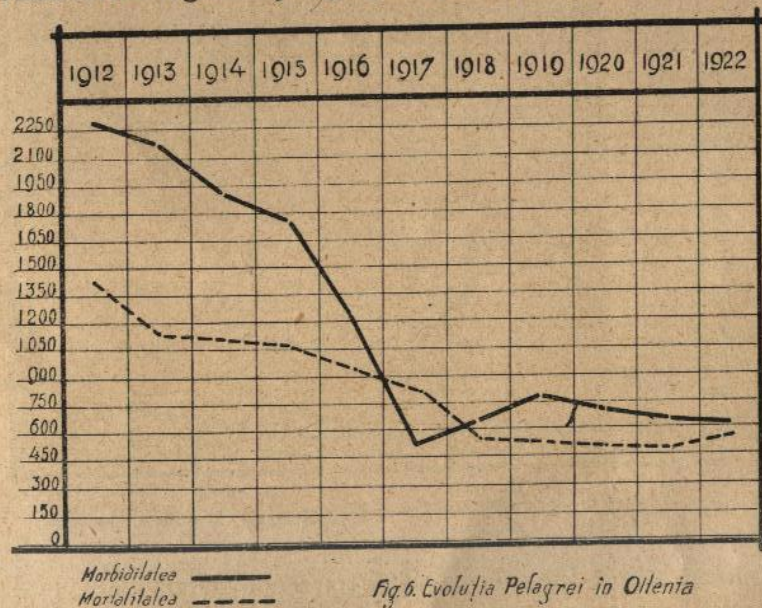

numai asupra ipotezei că pelagra ar fi o avitaminoză, cum și asupra ipotezei maidice.

În primul rând o constatare: numărul cazurilor de pelagră este în genere mai mic în Gorj și Vâlcea, adică în județele de munte, decât în Dolj, Romanați și Mehedinți, și chiar în acestea se găsește mai multă pelagră cu cât ne coborim din regiunea dealurilor în spre Dunăre și pe văile largi ale râurilor. Pe de altă parte este în deobște știut că nicăeri nu se cultivă mai mult porumb decât pe văile mănoase din câmpia dunăreană. Cantitățile de porumb cultivate

aci întrec cu mult nevoile locale și porumbul este totdeauna de o calitate cu totul superioară și în totdeauna recoltat după completă maturitate. În schimb, spre dealuri și la munte porumbul se cultivă treptat cu altitudinea, în cantități, mai reduse, și rar, foarte rar ajunge la completă maturitate.

Pelagra pare dar a fi în raport direct cu cantitatea de porumb, nu cu calitatea sa — Am crezut un timp că tocmai lipsa de porumb la munte, obligând pe țăran a cumpăra porumb, el îl alegea bun și se pune prin aceasta la adăpost de pelagră. Realitatea este însă alta, el cumpără porumb tot din regiunile pelagrogene, și totuși nu capătă pelagră

Pelagra este mai abundentă unde este porumb *mult*, fie el chiar *perfect sănătos*, și mai rară unde este porumb *puțin*, fie el chiar de calitate inferioară; iată prima constatare ce se desprinde din ancheta și cifrele noastre.

De ce însă a scăzut pelagra așa de brusc în timpul războiului? Am căutat explicațiunea acestui fenomen pe toate terenurile. Cea mai seducătoare pentru câțiva timp am făcut-o pe temeiul ipotezei vitaminelor. Deși ipoteza că pela-

gra ar fi o avitaminoză n'a primit până azi nicio confirmare clinică sau măcar de laborator, Weil și Mouriquand o socotesc, prin asemănarea ce prezintă cu Beriberi-ul, ca o *boală deficitară* (de carence), o avitaminoză. Ei își sprijină părerea și pe faptul că ivirea pelagrei în America de Nord ar coincide cu introducerea în această regiune a morilor sistem vienez, care macină porumbul cu eliminarea totală a tărațelor. Această ipoteză este infirmată însă prin starea de fapt dela noi. La noi morile de mălai nu diferă decât prin felul forței motrice întrebuințate: cu cărbuni, cu explozie, sau prin căderi de apă; în ce privește instalația însăși a morilor ea este pretutindeni aceeași: pietre simple, fără valțuri, fără cernătoare, care dau aceiași făină integrală peste tot. N'avem nici un sistem de mori cari să macine porumbul cu eliminarea tărațelor. Cel mult dacă s'ar putea spune că, morile duse de apă învârtindu-și pietrele mai încet, dau o făină mai rece decât cele duse de foc, care scot o făină uneori atât de încintată încât ea trebuie întinsă pentru a se răci.

Ne-am întrebat dacă căldura astfel produsă n'ar putea influența sau distruge vitaminele din porumb, întocmai cum se distrug în laptele prea fiert. Faptul nu ne pare verosimil, întrucât temperatura în sacii cu mălai proaspăt măcinat nu trece, după cercetările noastre, niciodată de circa 40°, și este puțin probabil ca ea să dispară la o temperatură atât de puțin ridicată. Totuși experiențe în această privință, dat fiind durată lungă a acestei temperaturi ridicate, ar putea procura rezultate interesante. Un fapt cert este că morile cu apă sunt la munte, unde pelagra e mai puțină, și că făina produsă de aceste mori e mult mai apreciată de săteni de cât cea provenită dela morile de foc.

În afară de aceasta, calitatea de făină în ce privește procentul de tărațe și la munte și la câmp și la mori de apă și de foc este aceeași, mălaiul este integral. Acest mălai integral este de obicei cernut acasă de sătean, în mod cu totul sumar, printr-o sită mai mult sau mai puțin fină, pe

măsura nevoilor. Un moment am crezut că aci s'ar putea găsi explicațiunea fenomenului atât de neașteptat și de curios al scăderii numărului de pelagroși.

Raționamentul nostru era următorul: Războiul a adus privațiuni și restrângerea alimentațiunei; nenorociții de pelagroși existenți, neasistați, au murit — dovadă curba diagramică —, dar cazuri nouă nu s'au mai produs, pentru că tocmai porția de mălai fiind restrânsă, țăranul îl consuma fără a-l mai cerne, cu tărâte cu tot. Vitaminele din tărâte, întocmai ca cele din orez pentru beriberi, ar fi împedicat izbucnirea pelagrei. După câteva confirmări de complezență ale subalternilor a trebuit, cu regret, să renunț la această ipoteză, convingându-mă personal că nicicum și nicicând țăranul nu mănâncă și n'a mâncat mălaiul necernut, în mod primitiv e drept, dar totuși cernut.

Pe de altă parte nicio apropiere nu putem face între pelagră și paludism; distribuția lor geografică nu corespunde, iar după război se știe că, pe când pelagra e în scădere, paludismul e în mare și gravă creștere.

Nicio apropiere nu se poate iar face între pelagră și alcoolism, pentru aceleași motive. Alcoolismul, contrar pelagrei, a luat o mare extensiune după război. Și apoi dela început chestiunea se limpezește prin constatarea că, numărul cazurilor de pelagră e mult mai mare la femei decât la bărbați; și orice s'ar zice, dar femeia română, săteanca, bețivă nu este.

O apropiere extrem de importantă însă se poate face între cultura pământului, felul bucatelor cultivate și pelagră. Fără a avea date certe la îndemână, este în deobște cunoscut că în timpul războiului, atât în teritoriile ocupate cât și în cele rămase libere, necesitățile războiului au silit atât autoritățile de ocupație cât și pe ale noastre să ceară, să exige dela săteni să cultive grâu din abundență, și să facă rotația grâului cu plante mai obijnuite, sau de valoare nutritivă mai mare ca a porumbului. Suprafețele cultivate cu grâu au fost mult mai mari ca de obicei, alternanța făcându-se cu cartofi, fasole, mazăre și altele.

Țăranul a consumat în timpul războiului, fie în Oltenia și Muntenia, fie în Moldova, mult mai mult grâu și mult mai puțin porumb ca de obicei. Reîntors din război, săteanul obișnuit cu pâine și dornic, în urma adâncilor zguduri și prefaceri la care luase parte, de un trai mai bun, a continuat a mânca mai puțină mămăligă, dar mai cu seamă a continuat a-și mai varia alimentația și cu altceva decât cu mămăligă.

Prin variația intervenită în cultură, s'a schimbat însăși rația alimentară a săteanului. Înainte de război țăranul pune grâu numai pentru proprietar, neoprindu-și pentru el decât ce i trebuia de o colivă, sau pomană, el hrănindu-se aproape exclusiv numai cu porumb; în timpul și după război a știut însă să pue de oparte și să ascundă de lăcomia cotropitorilor o bună parte a grâului ce semăna. Astfel porumbul n'a mai rămas alimentul său *exclusiv*, el a fost foarte des înlocuit cu grâu; alimentația sa a încetat de a fi prea unilaterală.

Pe de altă parte cercetând mai de aproape modificările survenite în alimentațiunea țăranului după război, am constatat cu surprindere și satisfacție reducerea zilelor de post în mod uimitor.

Țăranul nu mai postește azi ca înainte de război. De unde mai înainte postea 226 zile și anume: 102 zile Miercurea și Vinerea, 40 zile postul Crăciunului, 47 zile postul Paștelui, 14 zile postul Sft. Maria, 20 zile Sf. Petre și 3 ajunuri, acum abia mai postește 47 zile din postul Paștelui.

Cercetările ce am întreprins asupra acestei chestiuni, m'au dus la concluzii extrem de interesante în privința relațiilor dintre seria nesfârșită a posturilor și pelagră.

Azi se postește mai puțin, e pelagră mai puțină; eri se postea mai mult, și pelagră era mai multă.

Femeile țineau și țin postul mai riguros; femeile au prezintat și prezintă un număr îndoit de cazuri de pelagră ca bărbații.

Postul la câmp, în regiunea porumbului, se reducea la

cătăva fasole, rar pește sărat, și mămăligă din belșug; era în fapt un lung monofagism, ce da ca rezultat pelagră în abundență.

Postul la deal și munte este mai variat, înbunat în special cu fructe și grâu; mălaiul e consumat în mai mică cantitate, pelagră e mai puțină.

Hrana exclusivă și excesivă cu porumb pare dar a fi cauza reală a pelagrei.

Un important fapt de observație, care evidențiază și mai mult această afirmație, este următorul:

Gorjul se învecinește la nord cu județul Hunedoara, care de curând face parte din regiunea noastră. Acest județ seamănă ca orografie perfect cu Gorjul, ba este poate și mai muntos. El este locuit numai de Români extrem de săraci, cari cultivă și mănâncă și ei porumb, porumb ce la ei ajunge și mai greu la maturitate ca în Gorj, și totuși, din 70 de medici oficiali câți sunt aci, niciunul n'a văzut vre-odată pelagră. În schimb țărani de peste munți, deși foarte săraci, au o alimentație mult mai variată ca Gorjenii, și nu postesc decât un număr restrâns de zile.

Toate aceste constatări pun în lumina faptului necontestabil existența unui raport direct între pelagră și cantitatea de porumb ce intră în alimentația zilnică pe deo parte, raport direct între pelagră și posturi, care restrâng variațiunea alimentară pe de alta.

Ambele aceste constatări ne îndreaptă spre părerea veche că: *pelagra este numai în funcție de alimentație, în special de alimentație exclusivă cu porumb, fie chiar de bună calitate.*

Acestea sunt concluziile semnalate la vreme de noi atât Direcțiunei Generale a Serviciului Sanitar, cât și Comisariatului General, pentru a sluji la datele necesare Expoziției din Strasbourg; și am avut de curând satisfacția să citesc Raportul Comisiunei Italiene pentru studiul pelagrei (op. cit.), care, pe lângă constatarea ce face ca și noi asupra scăderii numărului cazurilor de pelagră în Italia, ajunge la aceleași

de pelagrosii din cuprinsul Regiunii I Sanitare pe anii 1912—1922, pe județe

DETALII		1912			1913			1914			1915			1916			1917			1918			1919			1920			1921			1922			TOTAL pe județe		
		B.	F.	Total	B.	F.	Total	B.	F.	Total	B.	F.	Total	B.	F.	Total	B.	F.	Total	B.	F.	Total	B.	F.	Total	B.	F.	Total	B.	F.	Total	B.	F.	Total	B.	F.	Total
d. Dolj	Aflați . . .	202	534	736	251	605	856	272	662	934	293	649	942	318	674	992	306	664	970	269	590	859	237	539	776	247	507	754	248	488	736	238	462	700	202	534	736
	Nouii . . .	170	369	539	134	339	473	149	283	432	139	282	421	84	202	286	18	46	64	48	79	127	85	125	210	70	114	184	51	96	147	58	102	160	1006	2037	3043
	Total . . .	372	903	1275	385	944	1329	421	945	1366	432	931	1363	402	876	1278	324	710	1034	317	669	986	322	664	986	317	621	938	299	584	883	296	564	860	1208	2571	3779
	Vindecați .	49	145	194	45	134	179	53	132	185	47	109	156	26	72	98	3	13	16	14	23	37	27	57	84	25	41	66	17	38	55	31	50	81	337	814	1151
	Morți . . .	72	153	225	68	148	216	75	164	239	67	148	215	70	140	210	52	107	159	66	107	173	48	100	148	44	92	136	44	84	128	63	108	171	669	1351	2020
d. Gorj	Rămași . .	251	605	856	272	662	934	293	649	942	318	674	992	306	664	970	269	590	859	237	539	776	247	507	754	248	488	736	238	462	700	202	406	608	202	406	608
	Aflați . . .	193	293	486	204	313	517	237	366	603	249	376	625	243	370	613	217	318	535	164	260	424	152	247	399	163	263	426	186	279	465	192	293	485	193	293	486
	Nouii . . .	137	210	347	161	228	389	126	196	322	115	189	304	80	115	195	16	54	70	28	51	79	57	84	141	70	106	176	69	99	168	62	84	146	921	1416	2337
	Total . . .	330	503	833	365	541	906	363	562	925	364	565	929	323	485	808	233	372	605	192	311	503	209	331	540	233	369	602	255	378	633	254	377	631	1114	1709	2823
	Vindecați .	44	77	121	50	74	124	49	71	120	47	68	115	35	58	93	6	18	24	5	14	19	14	22	36	17	27	44	15	29	44	24	30	54	306	488	794
d. Mehedinți	Morți . . .	82	113	195	78	101	179	65	115	180	74	127	201	71	109	180	63	94	157	35	50	85	32	46	78	30	63	93	48	56	104	40	74	114	618	948	1566
	Rămași . .	204	313	517	237	366	603	249	376	625	243	370	613	217	318	535	164	260	424	152	247	399	163	263	426	186	279	465	192	293	485	190	273	463	190	273	463
	Aflați . . .	389	587	976	323	525	848	272	473	745	252	446	698	238	409	647	222	367	589	174	302	476	156	295	451	148	300	448	136	279	415	116	268	384	389	587	976
	Nouii . . .	158	315	473	155	276	431	155	252	407	148	242	390	106	162	268	38	86	124	62	100	162	56	87	143	47	72	119	35	73	108	46	72	118	1006	1737	2743
	Total . . .	547	902	1449	478	801	1279	427	725	1152	400	688	1088	344	571	915	260	453	713	236	402	638	212	382	594	195	372	567	171	352	523	162	340	502	1395	2824	3719
d. Romanai	Vindecați .	98	164	262	94	162	256	73	125	198	65	121	196	55	94	149	15	36	51	22	48	70	28	36	64	24	37	61	19	35	54	23	30	53	516	898	1414
	Morți . . .	126	213	339	112	166	278	102	154	256	97	148	245	67	110	177	71	115	186	58	59	117	36	46	82	35	56	91	36	49	85	32	45	77	772	1161	1933
	Rămași . .	323	525	848	272	473	745	252	446	698	238	409	647	222	367	589	174	302	476	156	295	451	148	300	448	136	279	415	116	268	384	107	265	372	107	265	372
	Aflați . . .	329	655	1044	306	575	881	306	558	864	299	543	842	276	507	783	246	448	694	208	300	588	193	358	551	186	342	528	170	330	500	159	333	492	389	655	1044
	Nouii . . .	159	322	481	178	285	463	160	251	411	139	203	342	107	144	251	43	79	122	44	63	107	52	76	128	36	60	96	38	59	97	28	44	72	984	1586	2570
d. Vâlcea	Total . . .	548	977	1525	484	860	1344	466	809	1275	438	746	1184	383	651	1034	289	527	816	252	443	695	245	434	679	222	402	624	208	389	597	187	377	564	1373	2241	3614
	Vindecați .	101	183	284	89	146	235	87	117	198	71	113	184	62	92	154	22	52	74	27	39	66	16	44	60	20	37	57	21	26	47	22	29	51	532	878	1410
	Morți . . .	141	219	360	89	156	245	86	149	235	91	126	217	75	111	186	59	95	154	32	46	78	43	48	91	32	35	67	28	30	58	32	39	71	708	1054	1762
	Rămași . .	306	575	881	306	558	864	299	543	842	276	507	783	246	448	694	208	380	588	193	353	551	186	342	528	170	330	500	159	333	492	133	309	442	133	309	442
	Aflați . . .	434	602	1036	364	531	895	311	494	805	311	468	779	321	477	798	298	467	765	261	413	674	249	394	643	235	360	595	241	355	596	217	329	546	434	602	1036
Total General	Nouii . . .	155	308	463	161	264	425	141	222	363	134	184	318	85	141	226	35	73	108	63	74	137	57	83	140	61	82	143	41	64	105	43	63	106	976	1558	2534
	Total . . .	589	910	1499	525	795	1320	452	716	1168	445	652	1097	406	618	1024	333	540	873	324	487	811	306	477	783	296	442	738	282	419	701	260	392	652	1410	2160	3570
	Vindecați .	88	158	246	99	140	239	57	118	175	52	67	119	37	58	95	17	27	44	18	24	42	25	43	68	13	29	42	15	32	47	31	43	74	452	739	1191
	Morți . . .	137	221	358	115	161	276	84	130	214	72	108	180	71	93	164	55	100	155	57	69	126	46	74	120	42	58	100	30	58	108	49	71	120	778	1143	1921
	Rămași . .	364	531	895	311	494	805	311	468	779	321	477	798	298	467	765	261	413	674	249	394	643	235	360	595	241	355	596	217	329	546	180	278	458	180	278	458
Total General	Aflați . . .	1607	2671	4278	1448	2549	3997	1398	2553	3951	1404	2482	3886	1396	2437	3833	1289	2264	3553	1076	1945	3021	987	1833	2820	979	1772	2751	981	1731	2712	922	1685	2607	1607	2671	4278
	Nouii . . .	779	1524	2303	789	1392	2181	731	1204	1935	675	1100	1775	462	764	1226	150	338	488	245	367	612	307	455	762	281	434	718	234	391	625	237	365	602	4893	8334	13227
	Total . . .	2386	4195	6581	2237	3941	6178	2129	3757	5886	2079	3582	5661	1858	3201	5059	1439	2602	4041	1321	2312	3633	1294	2288	3582	1263	2206	3469	1215	2122	3337	1159	2050	3209	6500	11005	17505
	Vindecați .	380	727	1107	377	656	1033	313	563	876	282	488	770	215	374	589	63	146	209	86	148	234	110	202	312	99	171	270	87	160	247	131	182	313	2143	3817	5960
	Morți . . .	558	919	1477	462	732	1194	412	712	1124	401	657	1058	354	563	917	300	511	811	248	331	579	205	314	519	183	304	487	206	277	483	216	337	553	3545	5657	9202
	Rămași . .	1448	2549	3997	1398	2553	3951	1404	2482	3886	1396	2457	3833	1289	2264	3553	1076	1945	3021	987	1833	2820	979	1772	2751	981	1731	2712	922	1685	2607	812	1531	2343	812	1531	2343

concluziuni și anume: *Toate faptele observate sunt concordante pentru a arăta că pelagra este o boală de origine alimentară, datorită în mod hotărît alimentațiunei cu baxă de porumb.*

Și toate aceste constatări ne procură o mare bucurie, nu aceea de a fi contribuit prin aceste precizări la stabilirea etiologiei pelagrei, dar prin convingerea ce pentru noi isvorăște din ele, și anume că grație sângerosului nostru război de eliberare a fraților, și grație pașnicei noastre revoluțiuni agrare, am intrat deodată cu întregirea neamului pe drumul ce în scurt timp ne va scăpa și de pelagră. Și aceasta nu va fi cel mai mic câștig al neamului.

Un vechiu cartier istoric al Craiovei

După știrile sigure pe care le posedăm, întemeiate pe documentele timpului, pe la sfârșitul secolului XVIII-a și începutul secolului XIX-a centrul Craiovei era „târgul“, adică „ulița podului“ care ducea prin stradele de astăzi Alex. Lahovari, Lipscani și Madona-Dudu către Bănie și Casele Domnești ale Basarabilor de lângă biserica Sf. Dumitru. Strada Unirei era numai drumul care ducea către „Dii“, spre Vidin, sau șoseaua care făcea legătura spre Bulgaria turcească de atunci.

Toată viața boerească a Craiovei era concentrată cam spre această parte a orașului, în apropierea Băniei ¹⁾, unde pe vremuri rezida Banul și apoi Caimacamul Olteniei.

În spatele Băniei era încă de-atunci temnița Craiovei, iar în imediata ei apropiere se afla marea clădire a Hanului mănăstirei **Hurezului**, pe locul de lângă actuala piața Elca, anume pe unde trece astăzi strada care-i purtă numele până anii trecuți.

¹⁾ Cu excepția celuilalt cartier boeresc al vechei Craiove, dinspre grădina Mihai Bravu, despre care vom vorbi altă dată.

Puțin mai departe de locul Băniei se înalță vechea biserică Domnească a Sf. Dumitru, cel mai vechiu monument istoric al Craiovei, apoi în dreapta sa vechile case ale Basarabilor ¹⁾, și lângă ele marea curte cu casele lui Mihai Viteazul ²⁾, fostul Ban al Olteniei între 1592—1593.

În dosul Băniei se întindeau locurile Clucerului Chiriac Găianu până în livezile de lângă *Maica-Precista dela Dudu*, iar de aci orașul se învecina cu câmpia ce ținea de moșia Domnească a Craiovei, astăzi irosită toată, de nu se mai știe nimic de ea.

* * *

Ce a rămas din toată această splendoare istorică, din tot acest cartier boeresc al Craiovei de pe la 1800? Nimic, afară de biserica Sf. Dumitru, — care în vechea ei formă nu mai este, iar cea nouă nu se mai termină, amenințând să ajungă o chestie de eternitate pentru Craiova, — cât și de niște ruine de ziduri, aflate cam la mijlocul stradei *Bucovina* (fostă Hurezu), declarate de monument istoric (?!), rămășițe ale vechilor clădiri ale Băniei Olteniei. Toate acestea într'un cartier evreesc, înconjurate de murdăria pieței Elca și de trei sinagoge evrești.

Ce s'au făcut toate aceste clădiri de seamă și de însemnat trecut istoric al Craiovei? Cum s'au distrus ele în așa fel, încât să nu mai lase urme în actuala stare de prefacere a Craiovei?

Iată ce ne propunem să reinprospătăm în mintea cititorilor noștri mai tineri, pentru cari trecutul orașului nostru mai poate avea un interes și o atracție către cercetări istorice.

* * *

Vechea locuință a Banilor, — cuibul unde a sălășluit puterea Băniei Olteniei peste cele cinci județe ale sale, este dispărută definitiv din viața orașului încă din anul 1889, când „zidurile rămășițe ale clădirii fostei Băniei“ au fost dărâmate definitiv de către Primăria Orașului, spre a se

¹⁾ Unde este astăzi Școala Normală de Învățătoare în str. Sf. Dumitru.

²⁾ Astăzi pe acest loc se află proprietatea D-lui Mișu N. Popp din str. U. Boldescu.

curăți strada de aceste ruine, ce nu mai erau bune de nimic ¹⁾. Chestiunea aceasta dată încă din 1879, când se hotărîse de Comună vânzarea acestor locuri, cât și altele pe care se afla „Temnița veche“, alături cu locurile clădirii Băniei ²⁾. Pe acel timp pe aceste locuri se găseau înființate de Primărie pescăriile orașului, care au stat aci până pe la 1874—1875 ³⁾, când au fost strămutate pe locurile din strada Justiției (fostă Episcopiei), și apoi în piața Nouă, după 1890.

Despre această veche locuință a Banilor, dărâmată astfel în zilele noastre de totală prefacere a Craiovei, def. August Peșacov, în ale sale „Schite din Istoria Craiovei“ (p. 20-21) dă amănunte interesante, reproducând aci inscripția pe care el o găsisese pe o piatră la poarta intrării uneia din curțile acestor case ale Băniei, „curte cu ziduri înalte, învechite și străpunse de găuri pentru tunuri și puști, ce se întindea între stradele Elca și Sft. Dumitru de o parte și între Madona Dudu de alta“, inscripție pe care, ținând seamă că lucrarea defunctului A. Peșacov nu se mai găsește, găsim nimerit a o reproduce din nou aici:

„Io Alixandru Ioan Ipsilant Voevod, Orașul Craiova din „vechile vremi fiind lăcuit de vechi familii boeresti și de „altfel de breasle pe loc Domnesc iarăși slobod, fostau și „din vremi trecute case domnești pentru lăcuința boiarilor „celor ce sunt orânduși de Domnie oblăduitori Craiovei și „celorlalți judecători de aici de peste Olt. Dar fiindcă această „casă cu totu să dărăpanasă din pricina răsmiriței și venise „la o stare întru care nu era cu puțință a lăcui cel mai „prost om. Domnia mea socotind atâta trebuință ca să-și „aibă odihnă boiarii cei ce se trimit de către Domnie în- „tr'acest oraș al Craiovei pentru porunci Domnesci. Și vă- „zând că aceste casă sînt podoaba acestui oraș, socotind „suma cheltuelei am prefăcut de iznoavă aceste casă inpre-

¹⁾ V. Desbaterile asupra acestei chestiuni și hotărîrea luată de Consiliul comunal, publicate în Monitorul Craiovei pe anul 1889.

²⁾ V. Dos. No. 23/879 al Primăriei orașului Craiova.

³⁾ V. Dos. No. 86/874, idem.

„ună cu *paraclisu* precum se vede, spre vecinică pomenire „a Domniei mele, de toți câți vor lăcui într'ansele și de toți „ce cunosc podoaba Patriei lor. Că spre facerea acestor „casă, am orânduit Domnia Mea doi boeri din Craioveni „pă Dumnealui Ioniță Brăiloiu biv vel sulger, și Dumnealui „Constantin Fotescu biv vel clucer za Arie de au fost „epistați până la săvârșit, leat 1775“ ¹⁾.

Această inscripție a lui Alexandru Ipsilante, reînnoitorul acestei însemnate clădiri a Băniei, care poate fi considerată ca un adevărat document istoric, a fost ținută câțiva ani pe sala Primăriei, unde era păstrată ca vai de lume, după dărâmarea vechei clădiri, și apoi prin anul 1906, ca să se scape de ea, Primarul de pe vremuri a trimis-o la Expoziția din București, de unde cine știe unde va fi ajuns căci de atunci nu s'a mai interesat nimeni de ea, ca de un lucru de nimic!

Alături cu casele Domnești ale Băniei, unde se „*odihnia boerii Domniei*“ cum se exprima așa de frumos Ipsilante Voevod, se află hanul mănăstirii *Hurezului* și cu paraclisul Domnesc.

Acest han, despre care ni se dau detalii prețioase într'un raport austriac de prin anii 1718—1730 (Hurmuzachi, Documente, IX. pag. 631), este arătat ca fiind „o clădire lungă, închisă cu ziduri de cărămidă“, ce servea de loc de negoț Companiei orientale, unde acești negustori din părțile răsăritului își aveau așezarea. Hanul servea mai cu seamă la bălciul ce se ținea aci, cam timp de patru săptămâni, ceace ne face să aflăm că vechea Craiova era reputată și pe acele impuri ca un bun loc de comerț.

Hanul avea mari camere boltite, înșirate jur împrejur pentru așezămintele negustorilor, iar în mijlocul curții se ridica un foișor înalt, ce se zicea că servea și de local de bursă

¹⁾ Clucerul Constantin Fotescu, despre care vorbește inscripția, este fostul ctitor al bisericii Maica Precesta dela Dudu, bine cunoscut în „Istoria Craiovei“, ca și Slugerul Ioniță Brăiloiu, bătrânul boer din Divanul Craiovei.

neguțătorimei Craiovene, dar care poate să fi fost și observator militar.

Această veche clădire fusese întemeiată de către egumenul mănăstirii Hurezului, Ioan Arhimandritul, desigur cam în același timp când se clădea și frumoasa mănăstire din Vâlcea cu același nume, între 1693—1700 ¹⁾.

Intr'un document din 6 Februarie 1709, Brâncoveanu Vodă dă dreptul mănăstirii *Hurezu* să ia anume venituri pentru sine din târgul Craiovei, privitoare la acest han:

„A lua dela bălciul ce să face la Craiova dela Santa-Măria mare „până la Santa-Măria mică, de la toți neguțătorii câți vor *tinde* prăvălii, „ori cu ce fel de negoțe: însă dela cei din hanu să ia de prăvălie po „ughii 1, și dela cei de afară denu hanu să ia po talerü 1; așijderea să „aibă a mai lua sfânta mănăstire de la toate buțile cu vinu cât să vorü „vinde în vremea acestui bălciu, vama, de bute câte tl. 1. și cămănarit „bani vad. 1, și să ia dela carăle cu peaște vamă: de carü câte tl. 1. și „peaște ocă 6; iar ce arü avea de vânzare sfânta mănăstire în vremea aceia „a bălciului, ori dobitoace, ori alte bucate, să aibă a le vinde fără de „nici o vamă și să n'aibă nici o supărare despre părălabii Craiovei și vinu „rile mănăstirii, ce va avea de vânzare, să fie neoprite a se vinde acolo „în pimnița hanului peste totu hanulü, și să aibă bune pace de Cămă- „narit despre Cămănaril Craiovei. Pentru că acelu hanü dela Craiova „făcându-să cu multă cheltuială a mănăstirii.. pentru folosul neguțăto- „rilor și al săracilorü, am socotitü.. ca să aibă și sfânta mănăstire „acestü ajutorü ..“ ²⁾.

Acesta este hanul, care a jucat un rol destul de însemnat în trecutul Craiovei, și care în timpurile mai noi era numit de toată lumea *Hanul Nemțesc*, până când și zidurile cele vechi, ce mai rămăsese din vechea clădire dela 1700 a egumenului Ioan dela Hurezu, au fost dărâmate din porunca administrației comunale din 1889, spre a nu mai rămâne nimic din tot ce fusese până aci.

Def. Aug. Peșacov, în lucrarea sa citată (p. 21), crede că acest han fusese un han nemțesc, fără însă a-i cerceta

¹⁾ Cp. și studiul D-lui V. Drăghiceanu „Zidurile Băniei Craiovei“ în Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice pe 1910, pp. 192—194, unde se vorbește despre rămășițele zidurilor dela acest han.

²⁾ Reprodus din *N. Iorga*. „Mănăstirea Hurezului“, 1912, pp. 19, și Prefața la Studii și Documente XV.

trecutul. Numele acesta îi rămăsese însă în tradiția populară din timpul ocupației austriace a Olteniei (1718—1739), când hanul servise desigur administrației militare Chesaro-Crăești Austriace pentru trebuințele ei. Mai mult, în acest timp Nemții îi și reînnoiră părțile arse în războiul ruso-austriac. Alte reparații i se făcu după 1768, în urma războiului ruso-turc, când mai toate clădirile Craiovei suferise stricăciuni din partea Turcilor.

Hanul fu în grija Egumenilor dela Mănăstirea Hurezului, aproape sigur până la secularizarea averilor mănăstirești, la 1864. De atunci el a trecut în proprietatea orașului, care ne mai îngrijind nicidecum de el, sau foarte puțin, l'a lăsat în părăsire, încet cu încetul ruinându-se sau cutrupindu-se de vecinii din împrejurimi, până când ultimele ziduri ajunse ruine au fost și ele dărâmate cu desăvârșire.

* * *

În spatele Curții Băniei, dacă nu chiar în aceeași curte, se afla temnița orașului. Ea a existat până în anul 1862, când a fost mutată de aci, pentru că organizarea nouă a închisorilor cerea cu totul o altă executare a pedepselor, de cât aruncarea în gropi a celor condamnați la temniță.

Dela 1862, de când temnița a fost mutată, s'a pus în discuția Consiliului comunal al Craiovei dărâmarea restului de ziduri rămase din vechea temniță. Abia în 1886 Noembrie 25 această chestie a fost definitiv rezolvată, în sensul că tot locul numit „temnița veche“, din strada Madona Dudu și până în zidul din strada Hurezu (care este vechiul zid și astăzi existent al Curții Băniei), a fost vândut fostului institutor I. Părvulescu cu suma de 15.165 lei¹⁾.

Și astfel, încet, sigur și fără nicio părere de rău, cei din'aintea noastră au curățit, modernizând (?) un întreg cartier istoric al Craiovei, după urma căruia nu ne-au mai rămas decât doar... amintiri de aceea ce-a fost odată...

G. Mil. Demetrescu.

¹⁾ V. votul Consiliului Comunei Craiova, care aprobă această vânzare, din 9 Noembrie 1886.

Fabrica de hârtie de pe Olt, din satul Ruda

D-l Prof. N. Iorga în No. 9 al „Arhivelor Olteniei“ atrage atențiunea asupra unui loc dat de boierii Rudeni „den susul morii de hârtie“.

Mina de aur (*ruda* pe slavonește), ca și instalația morii de hârtie, trebuie să fi fost în satul *Ruda* de azi, în județul Argeș, pe Olt, în fața haltei Govora. În acest sat există până azi paraclisul casei boierilor Rudeni, în toată înfățișarea caracteristică bisericilor veacului al XVI-lea. Pisană bisericii, mult transformată în 1888, nu știe să amintească de cât de zidirea bisericii „din timpurile primitive ale formării principatelor, . . . servind chiar de azil în timpul invaziunilor turcești și tătarăști“; dar două pietre la morminte pomenesc două nume ale acestor boieri morți de moarte năprasnică în zilele lui Mihai Viteazul:

1) *Prěstavise raba bzio jupanica Kaplë jupâneasa [Ste]fan Log. poghibise po dni to Mihail Voevod*

2) *Prěstavise rabu bzio Kirka snâ Tudor post. i mati eg[o] Stanka, vâ dni to Mihail Voevod, mca Malo 2 dnâ, Vleat 7109 = 1601.*

Pictura foarte frumoasă, retușată în veacul al XIX de monahul Rafail Slăvitescu, conservă și chipurile acestor boieri: Jupan Andrei, jupâneasa Dumnealui Stanca; Theodor clucer, jupanița Despa; jupan Kirka, jupanița Dumitra; jupan Dinu brat ego, jupan Răducanu sin ego.

Aproape de ușa de intrare se află această curioasă invocație:

O minune, mare împărate Alexandre, unde ți-i împărăția și puterea care să temea toți craii și împărații de la toate marginile pământului, cătavoi în mormânt oasele goale; întru deșertăciunea lumii am fost ca voi, și voi veți fi ca noi.

Inscripția și sensul cuvintelor acestora, mult asemănătoare cu cele scrise pe pisanile mormintelor Buzeștilor de la Celui, și pe portretul lui Mihai Viteazul de acolo, arată și aci stigmatizarea epocii lui Mihai Viteazul de către călugări, fapt asupra căruia am insistat în Buletinul C. M. I.

V. Drăghiceanu.

Inmormântarea la Romani și la noi

Dintre toate fenomenele vieții, cel care a isbit mai puternic sufletul omului din toate timpurile a fost *moartea*. Inlemnirea aceasta a corpului, despărțirea sufletului de trup, trecerea bruscă a corpului din insuflețit în rândul lucrurilor neînsuflețite, anorganice, este și azi o problemă de adâncă filosofie. Romanii au crezut în totdeauna că în pământ îngroapă un om viu. Credința aceasta dăinuiește până azi. „Să-i fie țărâna ușoară” traduce deadreptul formula latină: „*Sit tibi terra levis*”. Mai mult decât atât: orice încercare de a introduce *crematoriu* în locul inhumării, cu toate avantajele lui, întâmpină o rezistență surdă la noi toți, fiindcă focul e elementul dizolvant, distrugător, pe câtă vreme în mormânt presupunem o reconstituire mai lesne a ființei umane și chiar o suferință mai mică.

Omul mort, după concepția creștină, mai ales după obiceiurile milenare trecute din generație în generație, este un sfânt, care ne privește din empireu și ne îndreaptă pașii către bine, ne mustrează în visurile noastre de noapte pentru fapte rele. Aceași părere o aveau și Romanii, ba chiar mai potențată. Eskil se adresează astfel morților: „O, fericiților care locuiți sub pământ, ascultați invocația mea: veniți în ajutorul copiilor voștri și dați-le victoria”. Iar Virgiliu se adresează tatălui său cu „*Sancte parens, divinus parens*”¹⁾. Moartea deci era privită ca o trecere a muritorului în viața eternă.

¹⁾ La cité antique, Fustel de Coulanges.

Fericirea lui acolo depinde de îngrijirea ce i-o dau urmașii aici pe pământ. Vai de mortul care nu avea urmași în stare de a-l onora! După Romani și Greci, mortul lipsit de riturile îngropării se face strigoi. La noi soroacele pomenirii morților sunt date sfinte. La Greci și Romani părinții morți erau creatorii lor. Ei simbolizau principiul creațiunii și al generării. De aci serbătorile comune ale gînteii pentru morți. La noi sufletele morților sunt încorporate și au aceleași nevoi ca și în viață. Creștinismul, fixând ideea creațiunii în Dumnezeu, a micșorat din fanatismul riguros al cultului morților păgân. Totuși mortul e ceva sfânt. De aceea mă miră obiceiul barbar ce există în Moldova, în anumite localități, de a transforma mortul în subiect de răs, legându-i piciorul și mâna cu frânghie, și trăgându-le pe fereastră poporul face haz de mișcările lui fără viață. Ba îl vâpșesc, ba fac împrejurul lui tot felul de glume, care de care mai indecente. Acest obicei nu este nici la noi, nici la Romani. Obârșia lui pare a fi de altă natură.

Să asistăm la funeraliile unui Roman. Iată cum povestește Dézobry într-o scrisoare citată de Guiraud. „Mamurra¹⁾ fiind grav bolnav, trimite după fiul său Marcus. Marcus vine în fugă; glasul lui mai însuflețește puțin pe Mamurra, care se căsnește să-și scoată inelele să le dea fiului său, semn că el e ales moștenitor. Această trudă îl obosește, îl slește de puteri și moare. Marcus de abia avu timp să-și lipească gura pe acea a bătrânului, ca să-i primească cel din urmă suspin. Când fu incredințat că a murit, îi închide ochii”. Obiceiul de a închide ochii mortului este și la noi. „Apoi se duce cineva la templul Libitinei (zeița înmormântărilor), unde făcea declarația morții și anunța pe antreprenorii serviciului de înmormântare să trimită sclavii lor, ca să prepare corpul. Această preparare consista dintr-o loțiune de apă caldă și îmbalsămată cu aromate. În timpul spălării strigă din când în când pe mort cu voce tare, ca să se încredințeze că a

¹⁾ Mamurra este un nume de patrician.

murit în adevăr. Când corpul a fost spălat și parfumat, îi înfrumusețează figura cu o alifie de floare de făină și dă astfel cadavrului paloarea unui mort liniștit, îndreptând deformările din timpul agoniei sau ale boalei. La noi la fel, mortul e spălat, curățit, primenit în tot ce are mai bun și dacă figura nu e întocmită în alt chip, este observată figura liniștită a mortului „care par'că doarme”. „Dacă mortul a murit printr'un accident care i-a distrus figura, o înlocuiește printr'o mască asemănătoare”. La noi figurile diformate nu se arată. Măștile la Romani erau foarte întrebuințate. Morții mai de seamă ai familiei, aflați toți în casă prin măștile obișnuite, conduc în ziua înmormântării pe cel mort de curând. „Mamurra e îmbrăcat cu o togă de purpură; pe cap are o coroană de stejar, ce o căpătase în război salvând un cetățean; îl așeza pe un pat ridicat, săpat cu ivoriu și acoperit de stofe de preț. Fiul său, ajutat de câteva rude, pun patul în *Atrium*, picioarele mortului îndreptate spre ușă”. La noi în locul coroanei sunt decorațiile, întrucât e vorba de o înmormântare a unui om cu vază. Patul de atunci e catafalcul de azi, acoperit cu flori și stofe scumpe, așezat fie în salonul casei, fie la biserică. Mortul e așezat azi cu picioarele spre răsărit, iar rudele sunt cele ce dau tot ajutorul la înmormântări.

„Tapițerii de o culoare albastră închis acopereau ușile; în vestibul, parfumuri ardeau pe un altar și în fața o ramură de chiparos arăta pontifilor că ei trebuie să se depărteze de această locuință, căci ar fi profanați la vederea unui mort”. Doliul Romanilor era albastru închis, al nostru negru, iar chiparosul și azi e doliul morții.

„Corpul rămâne expus șapte zile, păzit de un servitor. Ziua a opta, de dimineață, crainicii alergau pe străzi și anunțau înmormântarea în felul următor: „Mamurra a murit. Pentru cei ce vroesc să asiste la înmormântare, e timpul de a veni. Vor avea loc jocuri, și cel ce conduce doliul (fiul său) va avea un maestru de ceremonie și lictori”.

Azi corpul rămâne o noapte sau două și e păzit de femeii bătrâne, cu multă sfințenie. Ar fi o profanare a mortului, ca să fie lăsat singur. Autorii latini nu povestesc dacă se făceau sau nu îmbălsămări, cel puțin ca în ziua de azi, pentru ca un cadavru să poată rezista putrefacțiunii timp de opt zile.

Invitația noastră scrisă de azi, e chemarea publicului prin viu grai de către pristavi. „Invitații intrând în atrium erau îmbrăcați cu *paenula* (un fel de piețtar) și nu cu toga. Femeile erau îmbrăcate cu un fel de manta cafeniu închis sau albastru închis”. Ca și noi aveau o anume haină pentru ceremoniile înmormântării, și nu toga, haina triumfului, a victoriei.

„O bocitoare (*praefica*) plătită, adusă de serviciul înmormântărilor, recitează, în sunete de flaut și liră, poeme funebre în onoarea mortului (*Neviae*)”. Obiceiul de a plăti o femeie, care să impresioneze publicul prin glasul și încheierea artistică a vorbelor, nu este în Dolj. Coșbuc îl citează în Ardeal. Cu toate acestea, femeia care știe să înflorească cuvintele, așa încât să fie cât mai impresionantă, este mult admirată și la noi. Femeile celelalte o admiră „fărămițând o lacrimă între gene”. Muzica de azi cu marșul lui Chopin își trage origina delă flautul Romanului sau al lirei. La țară lăutarii sau clarinetiștii, iar acum în urmă prin influența militară trompetii, întovărășesc alaiul cu cântecele lor mai mult stridente decât jalnice.

„Marcus Mamurra și trei rude în toga pretextă cafeniu închisă și cu capul acoperit ridică mortul și-l poartă pe umeri.

Înainte cortegiului sunt torțe și făclii, deși e ziua nămiază mare. Un funcționar al pompelor funebre (*designator*). merge în capul convoiului, precedat de lictori în tunici albastru închis. În urma lui veneau cântăreți din trompetă, corul satirilor executând un dans comic numit *Sicinnium*, apoi libertii lui Mamurra, toți cu bonetul liberării pe cap. Mai la o parte se vedea *arhimimul*, îmbrăcat ca defunctul și cu o

mască exactă ca defunctul, al cărui mers îl imită, cum și toate mișcările corpului până la cele mai ridicule.

După el iaintau în ordinea timpului, strămoșii decedatului, reprezentați în portretele lor de ceară colorată, făcute în felul măștilor de teatru și purtate de oameni a căror statură și înfățișare era asemănătoare cu aceia a celor pe cari îi reprezentau. Dela distanță aveai iluzia că vezi pe însăși strămoșii. Ceeace completează iluzia este că fiecare are insignele demnității pe care le-au avut în viață: consulat, pretură, censură, și ca el e însoțit de lictori, ca și altădată în viață; dacă vreunul din strămoși a avut onorurile triumfului, apărea în cortegiu într'un car. Corpul defunctului era însoțit apoi de toate insignele ce le a avut în viață. După mort mergeau rudele și prietenii în haine albastre și fără inel. Femeile închideau cortegiul. Cu hainele în dezordine, și cu părul despletit, ele vărsau lacrimi și plângeau cu țipete disperate. În cap era mama mortului cu fetele și nora.

Cârdul bocitoarelor se compunea numai din servitoare, conduse de jeluitoarea (praefica) care le arăta pantomima durerii și dădea tonul jelaniei.

Așezarea în convoi este exact ca și la noi. Întâi merge corul, apoi drigul, rudele și prietenii (bărbații), apoi femeile. Rudele sunt îmbrăcate în negru și cu părul neîngrijit, așa cum era la femeile romane.

Dar să urmărim convoiul mai departe:

„Convoiul cobora în Forum, unde se oprea la piciorul Rostrelor. Imaginile strămoșilor se așează împrejur. Scaune de ivoriu erau rezervate chipurilor (simulcra) acelor strămoși cari ocupaseră scaunele curule. Catafalcul se depunea pe tribună și corpul se așeza vertical, ca să fie văzut de toți, sau că rămânea ascuns în litieră; în acest din urmă caz, un corp de ceară, făcut după chipul mortului, se arată tutu-
ror. Marcus pronunță discursul funebru.

Părăsind Forum, cortegiul se îndreaptă către Via Appia, unde era preparat un rug. Înainte de a așeza patul jos, mama mortului deschidea ochii fiului său, îi da meele și

o monetă ca s'o dea cârmaciului corăbiei din Infern, îi săruta buzele înghețate și-i striga suspinând: Adio! Te vom urma în ordinea ce ne va destina Dumnezeu".

Azi mortul e dus fie la locuința lui, fie în alt loc în legătură cu activitatea lui. Aci se pronunță discursurile. Sărutul mortului e și la noi în biserică. E considerat ca o cerere de iertare pentru păcatele și neajunsurile pricinuite mortului. Moneda romană o găsim și la noi. Ea este plata cu care va plăti sufletul vămile văzduhului. De obicei se pune un ban de argint.

După ce se îngroapă mortul, la noi se stropește mormântul cu vin și untdelemn, o veche rămășiță în sufletul nostru din credința că sufletul are aceleași nevoi ca și trupul în viață. De aceea Romanii, la început, găureau mormântul până la mort, și prin gaura acela introduceau alimente.

„Când mortul e gata de ars, se varsă pe pământ două vase cu vin curat, două pahare cu lapte și două cupe cu sânge de victimă. După libații și sacrificii de victime, cadavrul e ars în cea mai mare jelire. Apoi Mamurra, după ce s'a spălat pe mână cu apă curată, primește oasele defunctului, împreună cu rămășițele arse, pe care le pune în pânze de in și le închid într'o urnă de aramă cu parfumuri. Marcus inconjoară apoi de trei ori adunarea cu o ramură de laur și purifică lumea, care se poate retrage. A doua zi sunt jocuri scenice și pomeni la săraci. Se împarte carne la săraci și se dă o masă publică în For. A doua zi Marcus trebuie să ducă urna la mormânt; acesta era ultimul act public al înmormântării. În aceeași zi era o masă între rude".

La noi, la întoarcere dela cimitir se spală toată lumea cu apă curată pe mâini și se aruncă înapoi cu apă, iar dela cimitir au venit fără să mai întoarcă înapoi capul. Toate astea sunt vechi reminiscențe rămase în obiceiurile poporului. Pomenile noastre de azi reprezintă masa publică a lui Mamurra, iar la nouă zile e sorocul creștinesc de a se pomeni mortul și a împărți săracilor, așa cum Mamurra aduna rudele în a noua zi. Lumânările noastre sunt vechile torțe și făclii

ale Romanilor. Focul a fost considerat întotdeauna de cei vechi ca un zeu. El patrona toată viața cetățeanului roman: căsătoria, adopțiunea, emanciparea, etc. Focul era zeul protector al casei. Omul nu eșea niciodată din casa sa fără să-i adreseze o rugăciune, și când se reîntorcea, înainte de a-și vedea soția și să îmbrățișeze copiii, el trebuia să se închine înaintea căminului și să-l invoce ¹⁾.

Cultul focului este și la Brahmani și la multe popoare din Orient. Zeii, înainte de a fi oameni, erau lucruri. Cu vremea, forțele deveniră persoane, și atunci focul deveni Zeița Vesta (*estia*).

Toate aceste obiceiuri, păstrate cu sfințenie din generație în generație, au ajuns până la noi. Fiecare neam e o problemă suletească; iar rezolvirea ei este în cercetarea cauzalității lui sufletești. Ceeace nu poate dovedi istoria, ne dovedește cu prisos o pagină de folklor.

* * *

Iată câteva obiceiuri și credințe din Calafat, cu privire la înmormântare, comunicate de D-l Ștefan Panaitescu din acel oraș.

„Întâi se închid ochii mortului, apoi rudele încep să se jelească numai atunci când sunt încredințate că mortul a murit, căci dacă ar începea ca să-l plângă în timp ce el își dă suflarea, credința este că mortul înviază iar, și pătmește mai mult.

Rudele îl spală, îl pieptănă și îmbrăcându-l cu vestimente noi, îl așează pe masă cu picioarele spre răsărit. Se aduce un sfeșnic dela biserică, în care se pun lumânări, iar sfeșnicul se așează la capătul mortului. Tot în sfeșnic se pune și lumânarea cu care a murit în mână.

Ca semn de doliu se obișnuiește prin satele din împrejurimi a se pune la casă un steag negru, care se ridică după un an de zile.

După acestea se leagă la mână dreaptă și la degetul

¹⁾ La cité antique, Fustel de Coulanges.

cel mic o monetă de un franc sau 50 bani; credința este ca mortul să plătească toate podurile peste care va trece și să aibă cu ce își cumpăra cele necesare, rupând din monetă și dând la fiecare pod și vama peste care va trece.

Mortului i se așează în colțul gurei o bucată de tămâie, ca mortul să fie ferit de diavoli, potrivit credinței că diavolul nu poate să suporte mirosul de tămâie.

Când mortul este așezat pe masă, e bine ca o femeie mai în vârstă să-l păzească de fărmece, după ce s'a avut grije ca toate pisicile să se ascundă în beciuri, iar câinii să fie legați, pentru ca nu cumva unul din aceste animale să treacă pe sub cadavru căci altfel mortul s'ar face strigoi.

Când mortul este luat de pe masă și pus în cosciug, este bine ca să se facă o perinuță în care să se puie pieptenul cu care a fost pieptenat, săpunul cu care a fost spălat, cinci gămălii de fus, o mână de mei, 3 gămălii de tat (o burueană cu floarea albă, ce crește pe câmp), 9 (nouă) pietre, o bucată de marmoră și o bucată de ceară din lumânarea cu care a murit; acestea, după ce sunt puse în perinuță, se bagă sub căpătâiul mortului.

În comuna Cerătu jud. Dolj este obiceiul ca stâlpul sau crucea care este pusă întâi să fie schimbată după 6 săptămâni; iar după această cruce vine un lemn îmbrăcat în forma celui mort cu vestimentele lui, în cât de departe să semene cu cel mort. Acest obicei poate să fie rămas dela Romani. Iar după ce mortul era înmormântat, hainele cu care a fost îmbrăcat lemnul se așează pe patul unde a murit mortul, se tămâie și apoi se dă de pomană la o rudă sau la un cunoscut.

Când mortul este în biserică, este obiceiul a i se mișca întruna capul, și anume pentru ca mortul să fie atent la serviciul religios.

Tot în biserică i-se așează pe piept o icoană, și apoi vin rudele, începând dela cele mai apropiate, ca să sărute icoana și mortul. E obiceiul ca mortul să fie tras de degetul cel mic și să se pronunțe cuvintele: „tu te duci la ai tăi,

iar pe mine să mă lași la ai mei"; aceasta pentru ca mortul să nu cheme imediat după el pe cel mai drag din rude.

Mortul este pornit la cimitir, iar la fiecare răscruți o rudă, cea mai apropiată, aruncă bani peste cel mort, ca el să aibă cu ce plăti cele 44 de vămi, prin care va trece.

Când mortul a ajuns la cimitir, preotul aruncă untdelemn în forma unei cruci peste mort și, după ce l-a scoborât în mormânt, preotul aruncă cel dintâi o mână de pământ. Apoi lumea se împrăștie spre case, dar nu tot pe acelaș drum; după ce se spală pe mâini, pleacă din nou la mort, unde se pune pomană o masă, dată celor vii pentru cei morți. Tot atunci rudele au grijă ca să puie 3 zile dearândul un pahar cu vin și o bucată de zahăr, în credința că sufletul după 3 zile părăsește casa.

Tot spre pomenirea mortului se dă în fiecare dimineață unei rude mai apropiate ceva de mâncare, bucate tămâiate și însoțite de lumânarea cu care a murit cel dus.

În ori ce zi ar fi murit mortul, trebuie să fie „dres”. Acest dres se face Sâmbăta și este îndeplinit de două femei în vârstă și o fată, care trebuie să-l tămâie timp de 6 săptăm. Cele 3 femei merg înainte, fără să vorbească și fără să se uite înapoi, având în mână una cenușe și alta mei pârporit. Ele tot timpul presară una mei, și cealaltă cenușe, după credința că, atât timp cât îi trebuie celui mort ca să culeagă meiul și cenușa, nu se va face moroi. Apoi ajungând la mormânt, îl ocolesc și pe acesta de 3 ori, presărând cenușe și mei, și înfig resturile fuselor, în număr de cinci (ale căror gămlii se află în perna de sub capul mortului) în așa fel ca două să vie sub brațe, unul în dreptul inimii, iar celelalte la picioare. Femeile au grije ca, atunci când înfig fusele, să bage și câte o mână de mei și de cenușe și câte un grăunte de usturoi. Îl tămâie apoi și pleacă acasă, tot fără ca să vorbească sau să se uite înapoi. Acest dres se face la 3 zile după înmormântare. Dacă în timpul când păzește pe mort trece o mătă sau un câine pe sub el, atunci e credința că se va face moroi. În asemenea caz, după îngropare, se duce un om care e născut Sâmbăta, și într-o noapte desgroapă pe

mort și îi înfige o sulă în inimă. Această operație se face la 12 noaptea, când moroiul se pregătește să părăsească mormântul și să vie la cei vii.

Tot moroi se fac și copiii cari s'au născut cu chitie și cămașe. După moartea unuia din aceștia, dacă se întâmplă de mor rudele și prietenii, îi înfig un cui în inima celui mort, și cu lumânarea cu care a murit în mână i se dă foc la tivul cămășii de la spate. Atunci mortul nu se va mai face moroi.

Tot moroi se fac și aceia cari mor cu fața roșie, de aceea și lor li se bagă sula în inimă.

După înmormântare casa se mătură, și gunoiul este dus afară din ogradă, iar apa pe unde a trecut cu mortul este schimbată, căci credința este că acea apă este însăși apa în care a fost scăldat cel mort ¹⁾“.

Influența slavă a adus foarte puține modificări riturilor noastre. De altfel, un popor așa de superstițios ca poporul roman nici nu găsim în antichitate. Fiecare fenomen avea un zeu ba chiar mai mulți. Copilăria avea vreo 9 zei. Comparate însă riturile lor cu obiceiurile noastre, se găsesc aproape toate elementele latine. Întrebuințarea va fi deosebită, dar elementele au rămas. Dacă am avea posibilitatea de a culege tot folclorul oltean, am fi surprinși de câtă asemănare este între sufletul roman practic—și de aceea superstițios—și între poporul nostru, ce trăiește prin rituri și superstiții.

Neamurile de azi sunt moștenitorii vechilor popoare nu numai în ce privește literatura scrisă, ci și în privința literaturii nescrise. Motive păgâne la creștini, autropomorfism la Români, zeița Sf-ta Vineri, mitologie păgână cu fond creștin, toate dovedesc că dacă documentele se uită, însă ceea ce a intrat în sufletul poporului nu se mai pierde, și cu rost sau fără rost se perpetuează multă vreme, păstrându-și obârșia dintâi, pe care o găsești pură sau alterată. Așa stau lucrurile cu multe din obiceiurile noastre față de cele ale Romanilor.

Const. Gerotă.

¹⁾ Comunicat de D-l Ștefan Panaitescu, din Calafat.

Documente dela Negoești-Mehedinți *)

Comunicate de N. G. Dinculescu.

3) † *Milostiiu Bojiu Io Costandin Mihail Cehan Racoviță Voevod i Gospodin pisah Gospodsvomi* ¹⁾: cinstit și credincios boiariul Domnii Meale Ionacachi Hrisoscoleos vel ban iți facem în știre că la Domnia Mea au dat jalbă Avram dela Negoești pentru o fâmeae anume Paraschiva fata lui Iovan Țăga[nul] de acolo sud. Meh. cum că [are] și el în hotarul Negoeștilor a patra parte iar un lane unchiul Paraschivei s'au pus de i-au vândut moșia la Milcu Boiașiu. Și murind unchi-său Iane au rămas Paraschiva crionoamă pe toate ale lui. Așăjderea să jălui cum că și Ion Băloiul dela Glogova iarăși s'au pus și acela de i-au vândut 150 stânjeni de moșie și s'au pus și alt Ion Băloiul dela Negoești de i-ar fi mai stăpânește și acela 250 stânjeni și 100 de pași fără de dreptate și el iaste păgubași. Pentru care iată că-ți scriem Domnia Mea să trimiți să aducă pe toți aceia [cari] să jăluiaște și puindu-i dum[neata] față să le ei seama de toate pricinile câte

*) Incredințate „Arhivelor Olteniei”, spre cercetare și publicare, de către săteanul D-l Vasile V. Tarmigan, din Negoești. Primele au fost publicate în numerele trecute ale revistei, la pag 301—302 și 379—380.

¹⁾ În românește: Cu mila lui D-zeu Io Costandin Mihail Cehan Racoviță Voevod și Domn scrie Domnia mea.

s'au jeluît și dupe cum vei cunoaște că iaste cu cale și cu dreptate să le hotărăști prin carte de judecată, și moșia să o dai dum[neata] supt a cui stăpânire să va cădea. Iar neodihnindu-să vre-o parte, după hotărîrea ce le vei face, cu soroc după vreama lucrului să-i trimiți la Divan. *Tolico pisah Gospodsvomi* ¹⁾.

Sept. 14 din 1724.

Io Costandin Racoviță Voevod Milostiiu Bojiu Gospodni.

Procit vtori Vistier.

(L. P.) ²⁾

4) † Lăsat-am eu Nicola diiata mea la mâna copiilor mei precum [să] se știe că la cine am fost datori și la cine am eu precum o arăto în jos [.....] ³⁾ nume am fost datori la Gheorghe Carăconcea taleri 3 [.....] ³⁾ lucrat la el și m-au dat și gineri-seu de am lucrat [.....] ³⁾ tot de taleri 3 pol. De taleri 1 am fost datori [.....] ³⁾ i m'am plătit și livada di Mihai Tămaș [.....] ³⁾ jălojit n'am vândut ci au vândut Gheorghe i Du[mi]trașco frați mei. Și am fost vândut o livadă lui [Pă]tru Băloi ot Călugăreni și i-am dat bani taleri 3 și zapistul nu m'au dat. Și la Ion Belei 400.—datori. Și la Pătru Cojocel i-am vândut moșie dela Rătezi stânjeni 7 și au mai rămas 7, au cerut partea și am dat-o. Și prins rău pe carte iar noi l-am tras la judecată și l-am rămas să ne de cartea și să-i dăm bani taleri 3—iară taleri 3 au rămas să mi-i dea și nu mi i-au dat nici bani (nici) cartea. Și am luat nește bani cu nepotu-meu Opriși dela Ioniță Protopopu taleri 4 eu, Opriși taleri 4 pe sama mea și eu m'am plătit de partea mea taleri 4 iar Opriși nu au dat ci m'au apucat iar pe mine de hăia bani eu am (me)rs de (l-am) apucat de bani și n'au avut bani ci au dat un bou de s'au plătit de Protopop. Și pentru pricina Țăpârlui ce eu am fost la Divan am scos carte la ispravnic să ne îndrepteze iar ei au făcut zapis mincinos la cărșme și eu nu știu pentru cheltuială ce au făcut la hotărnicie dumistrețile ⁴⁾ au luat Băloi seliștile noastre s'au dus fată-meu de au jeluît la dumistrație și câtă cheltuială s'au făcut au fost din casă.

Și am scris eu Ion Vornic cu zisa mortului aceasta 1784.

5) Dumneata po[steln]ice Gligorie Sud. Mehedinți. Ciocăzane, zapciule al plășii Băii sânt: acest Gheorghe Tarmigan i cu frații

¹⁾ Astfel scrie Domnia mea. ²⁾ Pecete inelară.

³⁾ Loc rupt în original. ⁴⁾ În loc de „administrație”.

lui ot Glogova viind aici ni să jaluiră pentru un Ion Țăpârlea i pentru Barbu Hâldeanu cu frații lor zicând cum că pârâții având moșie împreună cu ei deavarma au hotărît despre dânșii și din partea ce li s'au dat jăluitoilor dela hotărnicie ar fi intrat pârâții cu sălnicie de le-au cutrupit stânjeni trei sute fără de a avea vre-un zapis de vânzare dela jeluitorii ci fiindcă jeluitorilor îi și cere acești stânjeni supt a lor stăpânire ca o moșie bună altădată dela hotărnicie. Pentru care scriem d-tale primind această poruncă să trimiți și să aduci pă pârâți dă care să jăluesc cu toate cărțile ce vor fi având pentru această pricină și să-i întrebi cu ce cărți și cu ce zapise stăpănesc acei stânjeni ai jăluitoilor și de va fi vre-un zapis de vânzare la cinevași să-l arate înaintea d-le cu a să descoperi adevărul și a se arăta cu ce stăpânește ca să știe și jăluitoii în ce chip să stăpânește acei stânjeni. Iar când nu va fi nici un zapis de vânzare cu arătare în scris, să li să sloboază acești stânjeni ce cu silnicie și cu vorbe viclenești le mănâncă. Ca nerămăind vre-o parte odihniți după a d-tale cercetare și hotărîre și viind și înaintea noastră să li să izbrăvească pricina și să-i mai socotești pă jeluitorii cu verii lui pentru livezi, 1805 Septembrie 12.

(ss) Nicolae Glogoveanu.

6) Cu multă plecăciune sărut cinstita mâna D-tale,

După această cinstită poruncă am cercetat și la hotărnicia ce s'au făcut întâi de răposatul biv vel logofăt Ion Glogoveanu de s'au ales pământu Turmiganilor pe urmă s'au rădăcât unii din moșnenii din Negoești și au luat alți boeri hotarnici pe răposatu Coțofeanu și răposatul cliucer za arie Stratie Gorniceanu și-i păl gubește din cățiva stânjeni. Și întrebându-i cu ce i-au dobândit pământul la hotărnicia de al doilea arătară că după vremi întâmplându-li-se mare silă au fost fugiți în țara Turcească și n'au fost de față și fiind hotarnici de boeri la mijloc până să vor judeca ca să să aleagă după care hotărnicie să li se urmeze stăpânirea n'am îndrăznit a le face nici o alegere ci rămâne ca să vie înaintea D-tale și de al doile să li hotărîți de aceasta cu luminata a D-tale știință și după cum Dumnezeu vă va lumina așa li să va hotari.

Și cu multă plecăciune sânt prea plecată slugă 1805 Sept. 27.

(ss) G. Ciocazan.

Rusăneștii și Vălsăneștii-Romanați

Comunicate de N. Ploșor.

Copie

Dupe zapisul Mitropolitului Grigore, prin care vinde Paharnicului Ștefan Pârșcoveanu moșia Rusăneștii și Vălsăneștii din județul Romanați.

Din anul 7274 (1766) Ianuarie 22.

(Dupe documentul prezentat scris pe hârtie).

Adeverim cu această scrisoare a noastră la mâna fiului nostru sufleteș Dumnealui Ștefan Pârșcoveanu, biv vel Paharnic, precum să se știe, că în județul Romanaților peste Olt, având Sf-ta Mitropolie moșie ce se chiamă Rusăneștii i Vălsăneștii stânjeni 505 ce iaste închinată și dată danie de Dumnealor boerii Știrbei, la schitul Sântei Mitropolii ce se numește Didescii ot sud Teleorman, care această moșie este împietrită și hotărâtă de 12 boeri hotarnici, în zilele reposatului întru fericire Io Grigorie Ghica Voevod; dar fiind depărtată și peste mână de a se căuta de către Sânta Mitropolie, și necunoscând noi mai nici un folos sau vre-un venit ca să se aducă casei de la această moșie, care mai în toți timpii nu am văzut nimic, ne-am tocmît și ne-am învoit cu Dumnealui, de i-am vândut această moșie Dumisale stânjeni po talere unul, care fac talere 505 adică cinci sute cinci și ne-au dat Dumnealui acești bani deplin în mâna noastră, cu care bani și noi dupe ce'i am luat, mai puind și alții dela noi, am cumpărat Sântei Mitropolii altă moșie aici împrejurul Bucurescilor ce se numește

Deci de acum înainte să aibă Dumnealui și toți care se va trage din Dumnealui a stăpâni această moșie Rusăneștii i Vălsănești, cu bună pace, după semnele și hotarele care se coprind în scrisorile și zapisele ce s'au dat la mâna Dumisale, și pentru mai adevărată credință s'au dat la mâna Dumisale și această scrisoare a noastră, întărită cu pecetea și cu iscălitura noastră ca să se crează.

Leatu 7274 Genarie 22 dni

Grigorie al Ungro-Vlachiei.

Pârvu Cantacuzino biv vel vornic martor.

Cărțile Domnescl și zapisele ce au fost aici la Mitropolie și s'au dat la mâna Dumisale Ștefan Pârșcoveanu biv vel Paharnic cum arată, însă pentru moșia Rusăneștii i Vălsăneștii.

1) Carte a 12 boeri, de hotărnicie, luați din porunca lui Costandin Șerban Vodă, cu leatu 7165 Iunie 9.

1) Zapis al Radului Vatachu Știrbei ot Isvoară, împreună cu nepoții lui Preda i Popa ot Milcov și Teona Egumenul ot Mănăstirea Butoiu la mâna Spachiului sin Stroe Ceaușu ot Vălsănești cu leatu 7178 Aprilie 28.

1) Zapisul megiașilor din Rusănești după Olteț sud Romanați la mâna Radului biv vel Jicnicer cu leatu 7181 Mai 17.

1) Foaie a sătenilor din Rusănești pentru socoteala părților de moșie cu leatu 7181.

1) Zapis al Spahiului sin Staroc nepot lui Teodor Călugăru ot Vălsănești la mâna Radului biv vel jicnicer leatu 1672 Iunie.

1) Zapis al sătenilor din Rusănești ot Olteț, la mâna Radului biv vel jicnicer, cu leatu 1673 Iulie 8.

1) Zapis al lui Teona Egumenu ot M-rea Butoiu, la mâna Radului vel Medelnicer cu leatu 7182 Aprilie 25.

1) Carte Domnească a lui Costandin Vodă, de volnicie pentru niște Rumâni fugiți din satul Rusănești cu leatu 7206 Iulie 21

1) Carte Domnească a lui Grigorie Ghica Vodă pe numele Mitropoliei ca să stăpânească Mitropolia această moșie cu leatu 7259 Decembrie 14.

1) Carte Domnească iar a lui Grigore Vodă de poruncă, către Iordache biv vel Sărdar, ispravnicu din Romanați, ca să hotărască moșia Rusăneștii, leatu 7259 Mai 25.

1) Carte Domnească iar a lui Grigorie Vodă, de înștiințare, iar către ispravnicie cum că nu este odihnită Mitropolia nici boerinașii Rusănești pe hotărnicia ce s'au făcut cu leatu 1751 Septembrie 23.

1) Carte Domnească iar a lui Grigorie Vodă, de poruncă, ca de isnoavă să aleagă moșia, cu leatu 1751 Iulie 29.

1) Cartea a Dumnealor caimacamilor Craiovei, de poruncă ca să aleagă moșia cu leatu 1752 Februarie 4.

1) Carte a boerilor ce au ales moșia întărită și de Dumnealor Căimăcamii, cu leatu 7260, Februarie 9.

1) Carte de hotărnicie a 12 boeri, întărită și de Dumnealor veliții boerii cu leatu 7266 Sept. 7.

C o p i e

Dupe alegerea moșiei ce am cumpărat dela boerii Rusănesci, făcută din ordinul lui Ștefan Pârșcoveanu mare vornic.

Din anul 1779 Iunie 17.

(Dupe documentul prezentat scris pe hârtie).

Sud. Romanați.

Din porunca Dumnealui Ștefan Pârșcoveanu biv vel Vornic fost-am orânduiți ca să mergem, să tragem cât-va moșie ce au cumpărat dela D-lor boeri Rusănesci cu bani gata stânjini 300 adică trei sute stânjini câte bani 90 însă de la Dumnealui Căpitan Rusănescu i de la Ștefan Rusănescu văru-său; drept aceia mergând la facia locului am mers la căpătâiul moșiei despre Olteț și am tras moșia din piatra moșiei Vlădiceasca drept la plopul râios pe drum până la păruț din drumul Vadului Repez ce dă în Olteț în apă și de acolo am mers drept la luncă făcând semne prin mijlocu livezii lui Cârștian prin luncă pe din jos de poiana lui Georgie și de acolo drept sub coastă iar la piatra Vlădicească la mijlocu moșiei și am tras iarăș cu stânjenu, din piatră drept pre drum pe sub coastă până în semnu ce am pus stânjini 300 adică trei sute și de acolo am mers la capul moșiei dinspre Teiș și iarăș am tras moșia din hotarul moșiei Vlădicești până în dreptu capului Piscului Teișului pe din sus de poiana Voivodei stânjini 300 adică trei sute, făcându-se masă moșia, care fiind noi cei orânduiți împreună și cu D-lui Căpitan Costandin Rusănescu, vânzătorul facie și într'această chip trăgând cu dreptate și în frica lui D-zeu. Aceasta Iunie 17, 1779.

Costandin Rusănescu, Mihaloș Căpitan, Sava Portaru, Seina Costin.

Oltenia preistorică

Despre importanța cercetărilor preistorice în Banat

Pe la sfârșitul epocii neolitice apare o rasă nouă în Europa, numită *Homo Alpinus*, intrând între rasele numite *Homo Mediterraneus* și *Homo Europaeus*, care au locuit deja aici în tot cursul neoliticului.

Așezarea rasei alpine se face în mijlocul Europei în forma unui ic al cărei vârf se observă pe la oceanul Atlantic, iar muchea icului — lăbindu-se — trece spre sudul Rusiei. Unele părți ale Irlandei, ale sudului Germaniei, ale sudului și mijlocului Franței, ținuturile Alpine și Rusia sunt locuite de către rasa aceasta cu căpătină rotundă sau, mai ales pe margini, de către urmașii născuți din amestecul cu rasa nordică și sudică.

Această rasă aduce în Europa cunoașterea primului metal, a aramei; cu ea apar ici-colea mormintele cu schelete arse; de aici încoace Europa începe a lua o mai mare parte la opera comună a dezvoltării civilizației omenești.

Sunt convins că Alpinii n'au venit din întâmplare. Migrația lor în Europa o putem considera ca un val al epocii migrării popoarelor, care, după părerea mea, se începe chiar de pe la sfârșitul neoliticului. Un astfel de val a putut fi migrarea *Hyksosilor* în Egipt în 1675 sau 1680 înaintea lui Christos; un astfel de val a fost migrarea *Hittiților* din Asia Mică, ocupând teritoriile Egiptului la începutul secolului al XIV-lea înainte de Chr.; și de exemplu schimbarea felului de înmormântare în Europa pe la mijlocul epocii de bronz, când se ardeau morții, nu se poate considera numai ca influență culturală, ci mai bine poate fi în legătură cu un nou val al migrării popoarelor dinspre Orient.

M'aș abate prea departe dela scopul acestei comunicări, dacă

m'aș ocupa mai detaliat cu motivarea celor mai sus amintite și aș vorbi, în legătură cu migrarea popoarelor în timpul preistoric, despre Pelasgi, Italici, Etrusci, etc., a căror apariție în Europa nu este altceva decât câte un val de migrare; și astfel, când e vorba despre migrarea popoarelor, nu ne putem mulțumi numai cu cele învățate din istorie, și numai din evul mediu.

Să rămânem la tema noastră: tot pe la sfârșitul neoliticului apare o nouă facies de cultură preistorică și în Ardeal, și în ținuturile mărginașe, mai ales pe terasele și pe malurile fluviilor, pe care o putem urmări spre SE până la Troia, spre NV până'n jurul Breslului. Așa că stațiunile noastre se înșiră organic între cele din jurul lor, și astfel, afară de caracterul lor local, ele mai au și un caracter general. Avem adică a face cu un val cultural în urma unui val de migrarea unei rase nouă, a rasei alpine.

* * *

Cercetările mele pe *Șanțul cel Mare* între Pecica și Semlac (jud. Arad), pe colina spre Vest dela Periamoș (*Schanzhügel*) și pe malul stâng al Mureșului, spre Est dela Periamoș, pe așa numită: *șura părții decimale* (Tenescheuer), cad în cadrele acestei migrări, formează deci fiecare câte o verigă de lanț în șirul stațiunilor de această natură.

Sunt foarte instructive și datele stratigrafice ale acestor cercetări.

În 1910 și 1911 am constatat pe partea sudestică (spre Mureș) a *Șanțului cel Mare* numai două subepoci culturale: una eneolitică și alta dela începutul epocii de bronz¹⁾. În 1923, am întreprins cercetări la partea sudvestică a colinei, unde am aflat și un strat mai vechiu dela sfârșitul neoliticului, încheiat cu un strat steril de nămol, din care suntem în stare de a deduce, că primii coloniști așezându-se pe terasul cel mai inferior al Mureșului, după ce a crescut apa fluviului, au fost siliți să se retragă în regiuni mai înalte, lăsându-și aici mii și mii de dovezi ale culturai lor externe și interne. Cele mai multe unelte s'au făcut din silex și din obsidiană, care sunt mai numeroase ca cele din os.

Lucrarea acestor unelte e tipic neolitică și stă încă departe dela cea eneolitică a pietrii.

Nu e nici-o mirare că și unelte de aramă (ace, sule, cârlige de pescuit, etc.) și bijuterii (brățară) au eșit la suprafață dintr'acest

¹⁾ Dolgozatok — Travaux IV. 1912.

strat. Faptul acesta e un fenomen bine cunoscut din sfârșitul neoliticului și din alte stațiuni. E însă foarte important lucru, că s'au descoperit două bucăți de hârburi cu tehnică fină și *vopsite*. Vopseala lor e însă proastă, din punctul de vedere tehnic. Mi se pare că vasul nu s'a ars din nou, după ce s'a vopsit.

După ce s'a retras Mureșul, coloniștii iarăși au apărut pe această stațiune și — trăind deja în epoca eneolitică — fenomenele externe și interne ale acestei epoci se pot observa în stratul al doilea.

Din rezultatele săpăturilor executate în 1910 și 1911, știm că viața n'a încetat aici, a trecut și în prima subepocă a bronzului.

Astel avem a face aici deocamdată cu un strat dela sfârșitul neoliticului, cu unu eneolitic și cu un strat cultural dela începutul propriu zis al epocii de bronz. Înălțimea straturilor culturale se urcă până la 4 metri.

În timpuri mai târzii s'au îngropat aici și Celții, și s'au găsit morminte și din timpul Goșilor. Acestea ies însă deocamdată din cadrul acestei scurte comunicări.

* * *

Pe colina spre Vest de Periamos (jud. Torontal) am fost început săpăturile deja în 1909¹⁾.

Se disting mai multe straturi; aproape toate se pot însă constrăge într'un strat cultural, reprezentat cu rămășițele omului eneolitic.

Pe la vârful colinei am observat în repetite rânduri cum coloniștii acestei colini n'au părăsit stațiunea, ci au trăit puțină vreme și la începutul epocii de bronz; partea aceasta însă a stațiunii e dărâmată aproape de tot.

Pe malul stâng al Mureșului, spre Est dela comuna Periamos, m'am fost apucat a face săpături din 1923. E de regretat că n'am avut posibilitatea să lucrez aici și mai curând.

Rezultatele sunt minunate.

Pe solul virgin se poate observa un strat cultural din epoca eneolitică, care trece fără nici-o tranziție în prima epocă de bronz.

Prin această stațiune s'au îngropat Goșii pe la 400 după Chr.

Iată trei stațiuni preistorice: una pe malul drept al Mureșului (Șanțul cel Mare), și două pe cel stâng al lui. Tustrele foarte aproape deolaltă.

¹⁾ Földrajzi Közlemények 1910; Muzéumi és Könyvtári Értesítő 1913. 1914.—Gemina T. 1923.

Cu acest număr se încheie anul al doilea al Arhivelor Olteniei.

Cetitorul va fi observat desigur că și în acest an am dat mai mult decât am făgăduit¹⁾.

A fi făcut aceasta nu este numai meritul nostru. Distinșii noștri colaboratori, muncitori modești și curați la suflet, ne-au înlesnit să dăm în fiecare număr materie și multă și bună.

Oltenii noștri, oameni de inimă, în al căror ajutor material pușesem nădejde, au subscris pentru Arhive 14.500 lei²⁾. Această sumă nu e mare pentru cheltuielile ce avem; ea ne este iusă îndoit de prețioasă; căci, pe lângă valoarea sa, mai are și pe aceea de a fi fost oferită spontan de fiecare subscritor, ca un semn de recunoaștere a străduirilor noastre.

„Scrișul Românesc“ pe lângă stăruința ce a pus ca revista noastră să apară îngrijită și la timp, a avut probitatea de a-și ține tot anul angajamentele luate față de publicația noastră, cu toată urcarea continuă a prețului hârtiei și a salariilor.

Tuturor le mulțumim călduros, și hotărâți, privim cu încredere al treilea an, ce se deschide în fața noastră.

Ceeace am putut face însă până acum cu aceste mijloace, nu mai putem face pe viitor. Scumpetea excesivă a tiparului ne obligă a ridica abonamentul anual la 200 lei, și fiindcă e posibil ca printre abonații noștri să fie și dintre cei ce n'ar putea plăti această sumă, rugăm stăruitor pe aceștia să ne comunice dacă trebuie să încetăm a le mai trimite revista.

Trebue să cunoaștem din vreme pe ce număr de abonamente cu plată ne putem bizui, pentru a ști ce angajamente să luăm.

Rugăm asemenea pe sprijinitorii „Arhivelor“ a ne adresa, dacă binevoesc, subscrierea D-lor chiar dela începutul anului; ei vor înlesni prin aceasta apariția revistei și la timp și mai completă.

ARHIVELE OLTENIEI.

¹⁾ Numărul paginilor în loc de 384, cât ar fi trebuit să cuprindă cele 6 numere, a fost de 512.

²⁾ La lista publicată în față, la loc de cinst, este de adăugat D-l G. Orman, Craiova, care în ultimul moment ne-a remis 500 lei și Onor. Epitropia Madona Dudu, care a binevoit a subscrie 1500 lei.

Malul drept al Mureșului e mai înalt pe aici decât cel stâng ; pe acela prin urmare s'a putut așeza omul mai curând, decât pe cel din urmă. Deci împrejurări locale topografice au jucat rol într'acea privință, așa că omul și-a putut începe activitatea și a îndeplini chemarea sa dublă — susținerea rasei și dezvoltarea culturii — cu relativ multă vreme mai curând pe malul drept decât pe cel stâng.

Indată ce s'a retras Mureșul și la stânga în așa măsură, că omul a putut locui acolo, imediat s'a și așezat. Suntem deja în epoca eneolitică, viața merge paralel în stratul al doilea depe Șanțul cel Mare, pe colina spre Vest de Periamoș, pe malul stâng al Mureșului spre Est de Periamoș, și tot paralel merge o vreme și la începutul epocii de bronz.

În Periamoș încetează această viață mai curând ; pe Șanțul cel Mare durează și mai departe.

Cine nu vede că în împrejurile acestea favorabile găsim importanța cea mai mare a acestor săpături, fiind prin ele în stare de a face afară de o tipologie minuțioasă și o cronologie foarte precisă.

Valoarea lor e în primul rând locală, într'al doilea se poate aplica asupra stațiunilor din jurul lor și într'al treilea pe o mai întinsă împrejurime.

Situația geografică a acestor stațiuni e considerabilă : între Sud și Nord, în Est și Vest teritoriul acesta are un caracter de tranziție și astfel ia parte însemnată în circulația omenească culturală și economică.

Sunt în calea migrării popoarelor, care se începe, precum am văzut, deja în epoca preistorică și astfel se înțelege cum caracterul culturii de aici e așa de variat.

Cluj, Noemvrie 1923.

Dr. Marton Roska.

Membru al Com. Mon. Istorice. Cluj.

NOTE ȘI COMUNICĂRI

Un pomelnic

E pomelnicul bisericii Breasta, ctitorie a Argetoienilor, făcut cu ocazia zugrăvirei acelei biserici, în anul 1813, de Ioan Zograful¹⁾.

Pomelnicul în cuprinsul lui cel mai vechiu are două părți. În prima sunt trecuți membrii familiei Argetoianu, iar în partea a doua²⁾ oamenii din sat, care au făcut danii sau au prestat munci în natură cu ocazia reparației bisericii.

Fiecare din cele două părți începe cu un titlu scris cu cerneală roșie, în litere mari chirilice, desenate cu multă îngrijire. Ba Ion Zograful, în dorința de a-și pune în vază și meșteșugul, a căutat să împodobească aceste titluri și cu desenhuri în peniță. Dacă nu toate aceste desenhuri sunt reușite, dar cel care se află sub titlul „Pomelnicul cel[or] ce din evlavie au dat danii” trădează o pricepere artistică deosebită.

Pomelnicele membrilor familiei Argetoianu sunt în număr de patru. Primul (pe fila a doua) este „pomelnicul dumneai Paharnicesii Ilincăi Argetoianca vii și cu tot neamul”. Primii scriși în acest pomelnic cu roșu, alături de Ilinca Păhărniceasa sunt Gheorghe și Bălașa, probabil copiii Păhărnicesii.

Al doilea pomelnic, pe fila a treia, este „pomelnicul răposatului biv vel Paharnic Gheorghe Argetoianu morți”. Imediat după Gheorghie biv vel Paharnic, și scris tot cu roșu, este trecut Grigorie. Atât în acest pomelnic cât și în cel precedent mai sunt trecute și alte nume, nu însă cu roșu, iar altele sunt adăogate posterior scrierii pomelnicului, după cum ușor se poate cunoaște atât după

¹⁾ Pomelnicul răposatilor boerilor Argetoeni, ctitorii acestii sfinte biserici, s'au scris de mine Ioan Zograf leat 1813.

²⁾ Pomelnicul cel[or] ce din evlavie au dat danie și alții au făcut ajutoriu la zugrăvitu sfintei biserici cum la vale arată. (fila 9).

scris cât și după cerneala cu care au fost adăogate. Primul și al doilea pomelnic pot fi considerate numai ca părțile unui și aceluiași pomelnic al familiei biv vel Paharnicului Gheorghe Argetoianu, căruia i-a supraviețuit soția sa Ilinca.

Al treilea pomelnic este „Pomelnicul răposatului biv vel clucer Ioan Argetoianu”, a cărui familie trebuie să se fi stins cu el, neavând la pomelnic partidă decât pentru morți. E probabil că clucerul Ioan Argetoianu n'a avut copii, și aceasta o deducem din faptul că'n pomelnic, cu roșu nu-i trecut decât el și Ecaterina, cred, soția lui. Pe fila a cincea e scris „Pomelnicul răposatei Șătrăreasei Bălașai Bibească soția lui Ioan Bibescu”. Aceste pomelnice cel mai scurt (numai 5 nume) și acestea scrise cu cerneală neagră și numai inițialele numelor în roșu, o dovadă că Șătrăreasa era rudă de aproape cu familia Argetoianu fără a face parte chiar din familia ctitorilor bisericii. Gradul de rudenie al Șătrăresei se arată de altfel chiar în însemnarea făcută pe pomelnicul ei că „Această cocoană au fost soră cu răposatii boeri Argintoeni și au dat taleri 200 pentru varu bisericii, și taleri 150 pentru icoan[ele] cele noi și taleri 100 [pen]tru zugrăvitu bise[ricii] și 20 st. [rupt]....

În partea a doua a pomelnicului, cum s'a arătat mai sus, sunt trecuți preoții și oamenii din sat cari au dat danii la biserică fie în bani, fie cărți, icoane, policandre sau locuri cu vie. Spre deosebire de pomelnicele familiei Argetoianu numele acestora sunt trecute cu scriere cursivă și fără multă îngrijire. E probabil că'n afară de primele nume din această parte a pomelnicului, acelea ale lui Theodorache Ierei și Maria Iereița, toate celelalte sunt adăogate posterior, după cum posterior este adăogat și „pomelnicul străinilor ce au slujit în casa răposatului biv vel paharnic Gheorghe Argetoianu” (fila 28).

Adaosurile mai noi ocupă de altfel cea mai mare parte a pomelnicului, fiindcă din 39 foi câte are în prezent, numai 6 par a fi scrise la facerea lui, toate celelalte fiind scrise posterior. Un adaos însemnat pare a fi făcut de preotul Anghel, în Decembrie 1850, care 'și scris pomelnicul său împreună cu dania făcută bisericii (o leturghie, apostolul și 9 minee) pe una din filele rezervate membrilor familiei ctitorilor, înainte de „pomelnicul cel[or] ce din evlavie au dat danie” etc.

Din cercetarea acestui pomelnic rezultă că la 1813, data întocmirii pomelnicului, familia Argetoianu eră reprezentată prin Ilinca Paharniceasa, văduva biv vel Paharnicului Gheorghe Argetoianu, împreună cu copiii lor în viață Gheorghe și Bălașa.

N. G. Dinulescu.

Pentru „O istorie a Craiovei“^{*)}

XVI. Ion Eliade Rădulescu la Craiova în 1828

Detalii privitoare la vizitarea Craiovei de către I. Eliade Rădulescu, găsim în volumul D-lui G. Bogdan-Duică, *Istoria literaturii române moderne*, întâii poeți munteni, Cluj, editura „Ardealul“ 1923.

Astfel, la pag. 63—64: „Eliade era încă în Sibiiu, când Muscalii intrară în țară, în Muntenia, în București. În București Muscalii ajunseră la 12 Mai 1828. Deci în luna Mai Eliade se afla în Sibiiu.....

Dela Sibiiu Eliade a trecut la Craiova — unde a văzut cum un țăran, torturat de zilele de belic, ucideă, lângă biserica Obedeianului, pe cătana Caimacănii, care voia să-l mai fie încă la muncă—; iar delă Craiova la Râmnicul-Vâlcii“.....¹⁾

Eliade s'a ocupat și cu arta tipografiei românești, și a avut un monopol sau privilegiu, care îi era expirat în 1838. La aceasta dată:

„...este drept, se înființară, una după alta șase tipografii, dintre care una la Brăila, alta în Craiova, iar celelalte în București, unde mai existau și două litografii (Walbaum din 1827; și Contele Scarlat Roseti, din 1840²⁾“ (pagina 101).

*) Vezi „Arhivele Olteniei“ An. II, pag. 135.

¹⁾ Detalii, cu altă ocazie vom cerceta în *Curierul de Ambe sexe*, vol. II (ed. II, pag. 70).

²⁾ Indicațiile par a fi luate din I. G. Neigebauer, *Beschreibung der Fürstentümer Moldau und Walachei*, 1848, p. 272. Cei cari posedă acest volum, sunt rugați să ni-l pună la dispoziție, spre a-l putea folosi în cercetările noastre.

Ar fi interesantă și o cercetare a tipografiilor din Craiova.

Eliade a avut o *Gramatică rumînească, tipărită cu cheltuiala din casa școalelor publice, și primită în clasurile de începători, București, în tipografia lui Eliad, 1835*. O prescurtare pentru începători:

„Ca manuscript, în Craiova și în Slatina, pătrunsese dinainte de 1828“ (pagina 78).

XVII. Artista Aglae Pruteanu din Iași despre Craioveni

Societara Teatrului Național din Iași, distinsa artistă Aglae Pruteanu, a publicat un volum de „Amintiri din teatru“, tipărit la Iași, în editura Viața Românească din 1922.

În acest volum găsim amintiri și despre Craiova¹⁾ și despre artiștii Craioveni.

Astfel, găsim în personalul artistic al teatrului din Iași, în 1887, pe Clotilda Calfoglu²⁾ (pagina 36), una din artiste de seamă ale teatrului nostru, decedată la Craiova; pe Mihailache Arceleanu, „un comic de valoare, un talent natural..... oltean, din Craiova, mi se pare, dar îi plăcea la noi, ne iubea și noi: îl iubeam, așa că nu dorea să se reîntoarcă în orașul lui și nu s'a mai reîntors“. (pag. 56).

În 1910—d-l „Radu Demetrescu, delă Craiova, în rolul Abatelului din „Amorul veghează“, un foarte bun și simpatic artist și care a rămas la noi“ (pag. 200). „Mai târziu în unchiul Cesari un rol drăguț, pe care-l juca cu plăcere și din care a făcut o adevărată creație“ (pag. 218).

În 1890, la Iași, Doamna Mia Teodorescu, azi este în Teatrul Național din Craiova „juca rolul titular Maria Tudor din „Jeana Grey“.

În 1896, când la 1 și 2 Decembrie s'a inaugurat teatrul din Iași, în personalul artistic se găseau și două artiste craiovence: Maria Cornescu și Iosefina Gălușca, pe cari noi le-am uitat de mult (pag. 116). De ele se pot spune, ca și de alții, cuvintele Aglaei Pruteanu:

¹⁾ Vezi și notele cu No. XII „Arhivele Olteniei“, an. I, pag. 366.

²⁾ „Arhivele Olteniei“ trebuie să-i consacre acestei artiste o pagină, fiindcă ea făcea parte din artiștii acelei epoci, talente mari și de muncă, și cari au adus serviciile lor în educația națională.

„...actorul nu lasă după el, decât schița unei critici, care nu poate da decât o idee necompletă despre valoarea interpretării unui rol. Ea nu poate reda coloritul mișcărilor și al atitudinilor, înregistrând în același timp și flexiunile vocii în exprimarea sentimentelor. Artistul nu poate rămâne decât în amintirea celor ce l'au văzut jucând“ (pag. 108).

D-na Pruteanu a fost și în Craiova, și a jucat în „Contesa Sarah“ de George Ohnet (pag. 132)³⁾. În intervalul dintre anii 1904 - 1907:

„Printr'o cerere a direcției Teatrului din Craiova, am fost solicitată—ne spune așa la pagina 177—să joc câteva reprezentații la Craiova. În cursul acestei stagiuni am jucat cu artiștii craioveni o serie de spectacole, cu piesele: „Lumea în care ți se urăște“, „La Staul“, („Le bercail“ de Bernstein) și „Fântâna Blanduziei“. În aceste piese aveam parteneri pe regretatul Radovici, pe Al. Demetrescu-Dan, pe Petreasca—cea mare—cum i se zicea, care a fost un adevărat talent, pe d-na Mia Teodorescu, Nicolau, Anestin, D-na Sica Serghie, d-na Florica Florescu și alții.

„Trei ani dearîndul am jucat în aceleași condițiuni câte un ciclu de reprezentații în timpul stagiunei. Piesele se jucau foarte bine sub priceputa și entuziasta conducere a neuitatului Gabrielescu, ce însuși artist, care a fost o celebritate a cântului în străinătate și în opera română pe vremuri. Publicul craiovean mi-a făcut o frumoasă primire, hărăzindu-mi laude și aclamații iar colegii craioveni simpatia lor.

„De acele frumoase succese îmi aduc aminte cu o mare mulțumire. Printre reprezentațiile acestea am jucat: „Hamlet“, „Romeo și Julietta“, „Narcis“, și „Daniel Rochat“ cu concursul lui Dragomir“.

În intervalul dela 1913—1914, d-sa a jucat „Poliche“ cu d-l Cuzinschi în rolul principal, iar d-sa jucând pe Rosina. Apoi,

„Continuarea stagiunei la Craiova. Direcția a vrut să facă un schimb cu artiști, unii în locul altora.

„La Craiova eu am jucat puțin, numai în două reprezentații: „Zorile“ și „Păpușile“, apoi am plecat la Iași“ (pag. 225).

D-sa, în continuare, povestește cum în timpul războiului mondial, Teatrul din Iași

„...și-a făcut și el datoria ospitalității, rămînînd să-și inde-

³⁾ Nu ni se spune ce an, posibil înainte de 1900.

plinească menirea tot în calitate de templu al artei. A reunit la un loc cele trei trupe compuse din: Bucureșteni, Ieșeni și Craioveni. Toți jucam împreună, dându-ne concursul reciproc, când era nevoie, cum găsea de cuviință direcția (pag. 232).

„S'au jucat comedii, drame, reviste și opere, — pentru toate erau elemente suficiente... Dela Teatrul Național din Craiova: Demetrescu-Dan, Mia Teodorescu și mulți alții (pag. 233).

„Locuințele le avea în corpul teatrului (pag. 237).

D. D. Stoenescu.

Identificarea unor vechi fântâni din Craiova

În „*Arhivele Olteniei*“, Anul I No. 4 din Decembrie 1922, Dl. T. G. Bulat comunică „o anafora cu leat 1797 coprinzătoare pentru facerea a două cișmele în orașul Craiova“ — document foarte important, aflat în dosarele Episcopiei de Râmnic.

Pentru Craiova documentul acesta are și o importanță specială, întrucât ne ajută la cercetarea întinderii și a stării orașului nostru, cel puțin cu 100 de ani în urmă, în mod precis. În el aflăm (pag. 379) numele și indicația locului de așezare a fântânilor, cum și starea lor, și oarecum a orașului la sfârșitul veacului al XVIII.

Vom identifica, după cercetările noastre, numele și locurile de așezare.

Pasagiile din document referitoare la fântânile Craiovei sunt cele următoare:

„La fântâna ce i zăc Prisăcuța în marginea orașului, pe drumul Bucureștilor.....; la fântâna ce este la târgu de afar.....; la fântâna din mahalaua sfântului Arhanghel aproape de răscrucile cu peștele.....; la fântâna din metohul Episcopii.....; la Popova în drumul Orevei.....; la fântâna de supt Vălcănești, pe drumu Caracalului.....; la fântâna de la Stol(nice)sa Stirboica.....

Iată acum și ce am constatat noi:

„Fântâna ce-i zic Prisăcuța, în marginea orașului, pe drumul Bucureștilor“ se afla unde este azi prăvălia Dincă Stoenescu, în strada Cuza-Vodă No. 13, între această clădire și cea de la No. 15 în capul stradelei.

„Fântâna din mahalaua Sfântului Arhanghel, aproape de răscrucile cu pește” se afla unde este azi grădina de vară a unui restaurant, în strada Buzeștilor No. 33.

„Fântâna din metohul Episcopiei” se afla acolo unde este azi grădina din dosul Palatului Justiției. Pe locul palatului se ridică atunci „Biserica Gănescului”, ce se dedese ca „metoh” Episcopiei, pentru a adăposti pe Episcopul Râmnicului când venea în oraș.

„Fântâna de sub Vâlcănești, pe drumul Caracalului” există și acum tot sub numele de „Fântâna Piscupului (Episcopului)” ca și atunci.

Tot astfel este și cu „Fântâna din drumul Orevei” (Rahovei, în fața Bechetului), adică fântâna dela Popova.

Anast. Georgescu.

O rectificare istorică

Articolul „Dărâmarea vechi Primăriei”, al D-lui St. Bosie, care are toată aprobarea noastră, are nevoie însă de aceste două rectificări, ce trebuiesc făcute în interesul adevărului istoric.

Și anume: 1) Vechea Primărie a orașului Craiova,—care s'a dărâmat în cursul lunilor August-Septemvrie 1922, și a cărei vechime D-l Bosie, în articolul său, o pune de cel puțin 400 de ani—, n'avea această vechime. Cele mai vechi case în Craiova, și nu în forma lor cea actuală, sunt Casele vechi ale Basarabilor, de atâtea ori refăcute, unde se află astăzi Școala Normală de Invățătoare (și în care e vorba să se instaleze acum Seminarul teologic nou înființat), case așezate lângă Biserica „Sf. Dumitru” și pe care le reînnoie Constantin Brâncoveanu în timpul domniei sale¹⁾.

Vechea Primărie, nu poate data de mai mult de 120 de ani. Ea este clădită pe la începutul sec. XIX-a. Proprietarul ei în ultimul timp, acela care a lăsat-o orașului, era boierul Călinescu, mort fără descendenți.

Municipalitatea orașului, s'a strămutat în aceste case cam pe la 1859—1860. În etajul de sus se afla Prefectura Județului, care

¹⁾ V. art. meu despre aceste Case ale Basarabilor, publicat în revista „Ramuri” No. 13—14 din 1919.

a ocupat acest etaj până pe la 1866, când s'a mutat în casele Bibescuului din str. C. A. Rosetti (unde e acum cinematograful Modern).

2) Această casă n'a fost nici o dată proprietatea boierilor Bălăcenii, cum afirmă D-l St. Bosie, desigur greșit informat.

Neamul Bălăcenilor nu este Oltenesc, și nici măcar din Craiova. Bălăcenii sunt boieri Munteni, totdeauna stând în Capitala Țării, alături de Domn.

Boierul Constantin Bălăceanu, care a fost Mare Ban între 1745—1750, n'a șezut la Craiova în această vreme, de oare ce încă de la 1740 Bănia Craiovei fusese desființată, și în locul ei la Craiova se afla Caimacamul sau locotenentul Domnesc, ce administra, în numele Domnului Munteniei, cele cinci județe de peste Olt.

Așa că este exclus ca aceste vechi case să fi fost ale familiei sau vreunui boier din familia Bălăcenilor, care nici o dată n'a avut raporturi strânse cu orașul nostru, nelocuind în el, ca unii ce nu erau din Oltenia.

G. Mil. Demetrescu.

Folklor pentru nomenclatura populară românească a animalelor

În limba românească, denumirile animalelor sunt moștenite direct dela Romani și indirect dela Eleni (prin intermediul celor dintâi).

Când poporul românesc nu are denumiri pentru ființe, în general el *împrumută* dela popoarele cu care trăiește sau a trăit la olaltă, sau dela cele cu care se învecinește, fie traducându-le, fie netraducându-le mai ales și pronunțându-le cu oarecare schimbări de pronunțare.

Din cauza aceasta se găsește în limba românească un număr considerabil de numiri de animale de origine ungurească, slavonească, turcească (și tătarască) și mai puține de origine nemțească.

Când *nu moștenește* și când *nu împrumută* dela alte popoare, el își *crea* ză numirile *impresionat* în diferite feluri, variind dela

regiune la regiune, existând regiuni în care în acelaș loc un animal este denumit chiar în mai multe feluri.

Denumirile create se ntind tot printr'un împrumut intern, deobicei sub forma de superstiții, tradiții și legende.

Impresiunea variază dela regiune la regiune pe bază de psihofizică regională și depinzând adesea de pagubele sau foloasele ce aduc diversele animale, de observația obiceiurilor lor care interesează omul prin curiozitate, îl amuzează și îl scârbește ca o parodie a vieții omului, sau îl înfricoșează ca ființe dotate cu calități supranaturale.

Individul, confundat în regiunea sa, își formează la început despre animal o noțiune în cadrul vederilor și impresiunilor sale și denumește apoi sub acest cadru animalul respectiv, atunci când acesta nu are o denumire.

Adesea însă când animalul are o denumire, dar care nu corespunde cu vederile și impresiunile individului în drept, acesta o întrebuițează și el, păstrându-și mai departe noțiunea formată.

Numai așa se explică cum în Șarpele-de-casă (orig. romană) unele regiuni românești văd o reptilă păgubitoare care aduce chiar moartea, altele o reptilă favorabilă care chiar protejează casa sub care locuiește.

La fel cu Coțofana, în care unele regiuni văd o pasăre ce vestește lucruri neplăcute și chiar moartea, iar altele o pasăre ce vestește lucruri plăcute, sosirea rudelor, etc.

Chiar rândunica, a cărei vedere face obișnuit o impresiune plăcută, pe unele regiuni românești din Ardeal le impresionează sinistru.

Adunând superstițiile, tradițiile și legendele românești cu privire la animale, se poate ușor aduna toată nomenclatura populară românească a animalelor.

Drept curioasă înlocuire a acestui fapt, astăzi se traduc denumirile latinești și mai ales franțuzești, atunci când se traduc; când nu, denumirile sunt pronunțate curat în latinește sau grecește (denumirile științifice), fapt ce îngreuiază până la suferință studiul zoologiei în școlile secundare.

Din materialul folkloristic românesc în legătură cu animalele, pe care l'am adunat personal sau mi-l'au trimis diverși învățători, vor urma câteva rânduri despre Cucuvea.

Cucuveaua, pasăre răpitoare nocturnă, prin forma-i ciudată, prin sinistra-i viață de noapte și mai ales prin strigătul lugubru de jelet plin de suferință, a impresionat întotdeauna, ca și *Bufnița* și *Ciuhurezul*, suflete chiar mai culte decât cele țărănești.

Alecsandri printr'un vers: „o tristă cucuvae suspină'n miezul nopții” și Bolintineanu prin altul „când buha se plânge prin triste suspine”, ne-o dovedesc printre poeții noștri clasici.

Denumirea de Cucuvea trebuie să fie o onomatopee românească, putând tot atât de bine deriva din onomatopea ungurească *Kúvik* — cucuvea — prin intermediarul *Kukuvik*.

Ardelenii, sub influența direct ungurească, zic Cucuvelei: *Cuvic*, *Ciovic*, *Ciovică* („Ți-e frică de Ciovică” — „Luate-ar Ciovică”). Forma *Ciovică* a trecut din Ardeal și în Muntenia și prin Moldova.

În Oltenia, forma Cucuvea mai are și variantele: *Cucuvae* (care s'aude și prin Moldova), *Cucumea* și *Cucă*, numiri ce se dau de altfel și fereștrucei de deasupra podului, în care locuiește câteodată Cucuveaua.

Din latinește avem forma *Strigă* (*Strix*) —, de unde derivă noțiunea și cuvântul Strigoaică, Strigoi —, care ca și forma *Buhă* (*Bubo*) — din care derivă *Bufnița* ca și noțiunea și cuvântul Buhai de baltă —, se dau atât Cucuvelei cât și Bufniței.

Unei specii mai mici de Cucuvea zic Românii: *Ciuh*, *Ciuf*, *Ciuf de pădure*, *Ciuhurez*, și ca o legătură noțională între Buhă și Ciuhurez au și forma *Buhurez*.

Ungurii consideră Cucuveaua o pasăre de moarte (*Hálal madar*). Sașii români și Germanii au onomatopea *Kumit* (Kom-mit), considerându-i țipătul o chemare la cimitir, unde-ar locui ea.

La fel cred Românii din Ardeal, socotind că-l *strigă* la cimitir, că-i *strigă* moartea celui pe-a cărui casă a cântat. Oltenii merg cu superstiția până a crede că va rămâne complet pustie casa pe care a cântat Cucuveaua, din care cauză o și numesc *Pustelnică*. Germanii mai cred, de altfel ca și Francezii, că șura cu paie pe care a cântat Cucuveaua va arde.

Iată motive destul de temeinice pentru a determina diversele popoare să distrugă Cucuveaua, pentru a o împiedica să-și cânte pe case jeletu-i nefast.

Românii de obicei o împușcă cu oarecare sfiială. Copiii când o prind o chinuesc până o omoară. Părinții de obicei le interzic

chinuirea, îmboldiți de presimțiri sinistre, fără însă a avea destul curaj să-i dea drumul. Pentru a termina mai grabnic, în Oltenia o omoară.

Pentru a feri de foc șurile, Germanii ținutesc în poarta șurelor lor o Cucuvea.

Explicația ar fi să sperie pe celelalte cucuvele de-a mai veni la șurile lor, dar nimeni nu se mai gândește astăzi la explicația faptului, la rațiunea lui de a fi, și faptul trece în domeniul farmecelor.

Țintuirea de aripi și picioare pe porțile șurelor și grajdurilor există și la Francezi și J. H. Fabre în *Les Auxiliaires* detestă acest obicei barbar, arătând copiilor că se distruge în acest mod, cel mai aprig distrugător al șoarecilor de câmp, aceștia constituind aproape exclusiv hrana cucuvelei.

Credințe atenuante, bazate pe observațiunile poporului că cucuveaua s'ar hrăni cu șoareci și că deci folosește agricultorului, le-am observat tocmai în regiuni unde abundă șoarecii de câmp, ca în Ciuc, Trei-scaune și în jurul Lugojului.

În aceste regiuni, oamenii, deși o privesc cu oroare, nu omoară Cucuveaua, considerând-o ca o sfântă prevestitoare a unor lucruri fatale.

Raul I. Călinescu.

Mișcarea populației României pe anul 1920

Domnul N. T. Ioneșcu, Directorul statistice din Ministerul de Interne, publică: *Mișcarea populației României pe 1920*.

Din toate punctele de vedere această publicațiune este extrem de interesantă și regretăm că lipsa de spațiu nu ne îngăduie să publicăm decât extrase. Vom căuta totuși a reproduce datele relativ la Oltenia în comparație cu cele din restul țării, pentru a pune mai în evidența trista stare în care ne aflăm.

O constatare mai întâi dela început: Nici până azi — 5 ani după război — nu putem avea date certe asupra numărului populației României întregite. Recensământul general al populației, care trebuia prin lege să se facă cel puțin în 1922, nu s'a

făcut, probabil din motive bugetare. În vălmășagul miliardelor ce se întrec să iasă anual din visteria Statului, nu s'au găsit banii necesari ca să ne numărăm, să ne cunoaștem câți suntem și cine suntem. Faptul e cu atât mai ciudat cu cât numărătoreala noastră este indispensabilă nu numai administrației, poliției sau politice, dar în primul rând însăși ministerului și visteriei noastre naționale. Astfel fiind, cifra populației pentru vechiul regat e bazată pe recensământul din 1913, pentru Ardeal din 1910, iar pentru Basarabia din 1897.

Aceste cifre rectificate pe cât posibil prin imigrări, ne dau:

In Moldova aproximativ	2.130.000	locuitori
" Muntenia Mare aproximativ	3.300.500	"
" Oltenia aproximativ	1.400.000	"
" Dobrogea "	670.000	"
Total în vechiul Regat	7.500.000	"

In Basarabia aproximativ	2.570.000	locuitori
" Bucovina probabil	816.000	"
" Ardeal, Banat, etc. probabil	5.114.000	"
" România întregită circa	16.000.000	"

În cursul anului 1920, mișcarea populației a fost în rezumat următoarea, pe diviziunile istorice, în comunele rurale și urbane întrunite:

Diviziuni istorice	Căsătorii	Divorțuri	Născuți vii	Născuți fără n. m.	Născuți morți
Moldova	28.167	1791	70.493	53.845	2.413
Muntenia Mare	43.458	1912	117.797	97.132	3.203
Oltenia	17.747	596	45.677	43.059	1.768
Dobrogea	7.891	110	24.792	18.876	501
<i>Vechiul Regat (în total)</i>	<i>97.263</i>	<i>4409</i>	<i>258.759</i>	<i>212.912</i>	<i>7.885</i>
Basarabia	28.981	170	93.458	66.285	193
Bucovina	10.434	214	23.761	18.619	503
Transilvania, Banat, etc.	69.998	2923	163.381	116.813	2.114
România	206.470	7716	539.359	414.629	10.695

Cifra populației neputând fi stabilită cu certitudine, se înțelege că și proporțiile ce urmează trebuiesc considerate tot ca aproximative.

Căsătoriile oficiate în vechiul regat, am văzut că au fost în număr de 97.263, ceea ce ar reprezenta dar 25,9 căsătorii la 1000 locuitori.

Este cea mai însemnată cifră ce s'a înregistrat până în prezent la noi. Totalul căsătoriilor contractate în acest an, întrece cu 24.683 numărul celor săvârșite în 1919, adică cu 35 %.

Distribuind pe cei căsătoriți după diviziunile istorice ale țării, spre a-i putea raporta la cifra populațiunii, găsim :

	Căsătoriți	La 1000 locuitori
In Moldova	56.334	26,4
„ Muntenia	86.916	26,3
„ Oltenia	35.494	25,3
„ Dobrogea	15.782	23,6
„ Basarabia	57.962	22,6
„ Bucovina	20.868	25,5
„ Transilvania, Banat, etc.	139.596	20,7
România	412.952	25,8

Un asemenea coeficient nu am întâlnit până acum la noi. În vechiul regat, cea mai însemnată nupțialitate din seria ultimilor 20 de ani s'a constatat în 1907 și 1911 (21.0 la mie). — În anul precedent, 1919, acest coeficient a fost de 20,0 %).

De altfel, aceleași fenomene se întâmplă în multe țări din Europa dela război încoace.

Divorțurile.

Cifra totală a divorțurilor din țara veche, Basarabia, Bucovina și Ardeal s'a ridicat la 15.432, din care 10.028 (65.0%) în comunele rurale și 5.404 în orașe (35.0%).

Nașterile.

Nașterile se prezintă în vechiul Regat în total cu un număr inferior celui înregistrat în 1919. Ele au scăzut dela 285.579 la 258.759, adică cu 9.3 la sută.

În toate ținuturile României Noi au fost 539.359 nașteri, din care 471.283, adică 87.4 la sută, au fost în comunele rurale și numai 68.076 adică 12 la sută în comunele urbane.

Comunele rurale rămân, așa dar, pepiniera forțelor vitale ale poporului nostru, care se accentuează acum și mai viguros prin recuperarea provinciilor desrobite.

În 1920, ca în toți anii de altfel, nașcuții de sex masculin au fost mai numeroși decât cei de sex feminin și anume : 277.710

(51.5%) față de 261.649 (48.5%), adică în proporții identice cu anul precedent. Ca de obicei s'au născut 106 băieți la 100 fete.

Cestiunea stărei civile a nouilor nașcuți apare foarte interesantă, dacă deosebim țara după diferitele ei ținuturi.

		Legitimi	%	Nelegitimi și găsiți	%
In Moldova	sate	50.682	84.9	9.050	15.1
	orașe	8.899	82.7	1.862	17.3
„ Muntenia Mare	sate	84.681	86.9	13.949	13.1
	orașe	15.214	79.4	3.953	20.6
„ Oltenia	sate	36.341	85.6	6.106	14.4
	orașe	2.623	81.2	707	18.8
„ Dobrogea	sate	19.776	95.7	366	4.2
	orașe	3.862	93.1	288	6.9
„ Regatul Vechi	sate	191.480	86.5	29.971	13.5
	orașe	30.598	82.0	6.710	18.0
„ Basarabia	sate	82.578	97.9	1.781	2.1
	orașe	8.774	96.5	325	3.5
„ Bucovina	sate	18.241	91.2	1.774	8.8
	orașe	3.212	85.8	534	14.2
„ Transilvania	sate	130.587	89.8	14.871	10.2
	orașe	15.588	87.8	2.335	13.0

Vedem din acest tablou că, pe când în țara veche proporția copiilor ilegitiți (și găsiți) a fost la sate de 13.5 la suta de nașcuți și la orașe de 18.0 la sută, în Ardeal e mai scăzută și anume de 10.2 la sate și 13.0 la orașe ; în Bucovina acest coeficient e de 8.8 % în comunele rurale și de 14.2 % în cele urbane, iar în Basarabia numai de 2.1 % la sate și de 3.5 % la orașe.

Din punctul de vedere al religiei 92.4 % dintre nașcuți aparțin ortodoxismului și anume :

	In Vechiul Regat	%	In Basarabia	%	In Bucovina	%	In Transilvania	%
Ortodoxi	241.717	93.0	87.321	92.5	18.452	77.8	55.395	33.9
Greco-Catolici	—	—	—	—	510	2.1	42.391	25.9
Catolici	3.737	1.5	308	0.3	2.597	11.0	29.056	17.7
Reformați	—	—	—	—	—	—	22.375	13.6
Mozaici	5.000	2.0	3.682	3.9	1.695	7.1	4.664	2.8
Mahomedani	7.005	2.7	—	—	—	—	—	—
Alte confesiuni	1.294	0.8	3.147	3.3	507	2.0	9.502	6.1
Total	258.759	100.0	94.458	100.0	23.761	100.0	163.381	100.0

Născuții mozaici reprezintă în vechiul regat 2.0 %, în Ardeal 2.8 %, în Basarabia 3.9 %, pe când în Bucovina 7.1 %. — Cato-
licii fiind mai numeroși în Transilvania, au dat acolo un procent
de născuți 17.7 %, iar în Bucovina de 11.0 %, față de 1.5 % în
regatul vechi, și numai 0.3 % în Basarabia.

Reformații au avut (numai în Ardeal) un procent de 13.6 %.

În rubrica „alte confesiuni” din Transilvania sunt cuprinși
7071 născuți din părinți luterani (sași), ceea ce reprezintă 4.4 %
din totalul născuților.

După cetățenie, noii născuți au fost, în cifre relative, 98.9 %
români și numai 1.1 % străini, sau fără naționalitate recunoscută,
(afară de Transilvania, pentru care nu posedăm date în această
privință). Dacă însă considerăm numai populația orășenească din
celelate trei regiuni ale țării, proporția este negreșit mai scăzută,
și anume 94.8 % români și 5.2 % străini.

Natalitatea în 1920, calculată după datele publicate mai sus
și sub rezerva arătată în ce privește cifra populațiunei, a fost
următoarea în diferitele regiuni ale țării :

În Moldova	33.1	la 1000	locuitori
„ Muntenia Mare	35.6	„	„
„ Oltenia	32.6	„	„
„ Dobrogea	37.0	„	„
„ Regatul Vechi (media	34.4	„	„
„ Basarabia	36.3	„	„
„ Bucovina	29.1	„	„
„ Transilvania	31.9	„	„
„ România întregită	33.7	„	„

Acest coeficient de 33.7 la mia de locuitori, deși mai scăzut
decât cel constatat în anul precedent, (fără a mai menționa anii
dinainte de război, — când media natalității în țara veche era de
40 la mie) este totuși cel mai însemnat din toate țările Europene,
despre care posedăm date recente și la care putem calcula coefi-
cientul natalității.

Decesele întâmplate în anul de care ne ocupăm arată, pentru
țara veche, un total de 212.912 persoane, cifră inferioară celei
înregistrate în anul precedent cu 18.4 %.

Mortalitatea în diferitele regiuni ale țării, luând ca bază cifra
aproximativă a populației, a fost :

În Moldova	25.3	la 1000	locuitori
„ Muntenia Mare	29.4	„	„
„ Oltenia	30.7	„	„
„ Dobrogea	28.2	„	„
„ Regatul Vechi	28.4	„	„
„ Basarabia	25.8	„	„
„ Bucovina	22.8	„	„
„ Transilvania, etc.	22.8	„	„
„ România	26.0	„	„

Mortalitatea cea mai ridicată a fost în Oltenia și în Muntenia
Mare (și în general în țara veche), iar cea mai scăzută în Bucovina și Ardeal.

Această constatare explicabilă ar putea servi de bază dispo-
zițiunilor de îmbunătățire a salubrității și a stărei sanitare în
genere, din anumite părți ale țării.

Coeficientul mortalității țării întregi este apropiat de media
obținută la noi.

Repartiția decedaților după vârstă ne conduce la următoarele
cifre, privitoare la fiecare regiune a țării, pentru 1920 :

	Copii dela naștere până la 1 an înpl.	Dela 1 la 5 ani în- pliniți	Dela 6 la 20 ani	Dela 21 la 40 ani	Peste 40 ani
Vechiul Regat	64.004	25.592	26.742	30.347	66.227
Basarabia	17.799	11.875	7.217	8.149	21.245
Bucovina	5.206	1.169	1.881	2.375	7.988
Transilvania	32.691	7.230	11.304	14.585	51.003
România	119.700	45.866	47.144	55.456	146.463

După religiunea căreia aparțineau, morții de toate vârstele
au fost :

Ortodoxi	317.900	sau 76.7	la sută din tot
Greco-catolici	31.455	7.6	„
Catolici	25.220	6.1	„
Protestanți	6.175	1.5	„
Reformați	14.187	3.4	„
Mozaici	10.747	2.6	„
Mahomedani	5.770	1.4	„
Armeni	150	0.0	„
Lipoveni	1.043	0.2	„
Alte religiuni și necunoscute	1.982	0.5	„

Creșterea populațiunei prin nașteri. Acesta este al doilea an
după război când putem constata un excedent de nașteri asupra

deceselor în populațiunea României. Pentru anul 1920 acest spor natural a fost în total de 124.740 suflete, repartizate astfel:

	In Rega- tul vechi	In Basa- rabia	In Bucu- vina	In Ar- deal
In total	45.847	27.183	5.142	46.568
„ comunele rurale	43.834	25.878	4.970	45.237
„ „ urbane	2.013	1.305	172	1.331

Raportat la cifra aproximativă a locuitorilor, excedentul populațiunei se fixează provizoriu, pentru anul de care ne ocupăm, la 7.7 la 1000 locuitori. După regiuni coeficientul creșterii naturale a populațiunei variază în modul următor:

In Moldova	7.8 la 1000 locuitori
„ Muntenia Mare	6.2 „ „ „
„ Oltenia	1.9 „ „ „
„ Dobrogea	8.8 „ „ „
„ Regatul Vechi (în mijlociu)	6.1 „ „ „
„ Basarabia	10.5 „ „ „
„ Bucovina	6.3 „ „ „
„ Transvania	9.1 „ „ „
„ România (în mijlociu)	7.7 „ „ „

În general populația rurală a țării a crescut cu 119.919 suflete; în populația rurală a câtorva județe însă s'a constatat mici deficite, adică numărul total al deceselor, înregistrate în cursul anului 1920, a fost superior cifrei nașcuților-vii în același județ (comune rurale).

Aceste județe sunt: *Romanați* (—126), *Gorj* (—27), *Neamț* (—20), *Vijnița* (—154).

În ce privește orașele, asemenea deficite de populație sunt: 27 comune urbane din vechiul regat (2 din Moldova, 12 din Muntenia Mare, 7 din Oltenia, și 6 din Dobrogea); 2 în Basarabia și 3 în Bucovina.

Astfel dar din toată țara, harnica și vâjnoasa populațiune a Olteniei a ajuns să înregistreze cele mai multe decese și cele mai puține nașteri. Creșterea populațiunei sale este abia de 1.9 la 1000 locuitori față de 7.7 la mie pentru restul țării. Două județe și șapte orașe din Oltenia înregistrează mai mulți morți decât nașcuți, iar celelalte abia ajung să se echilibreze.

Această tristă stare e determinată desigur de mai multe împrejurări, dar în special fără îndoială, de aceea că nimeni din cei chemați nu vrea să audă apelurile disperate ale medicilor, cari cer mijloace de curmare a boalelor epidemice, a tuberculozei, a sifilisului, a paludismului, a alcoolismului și a ignoranței.

Dr. Ch. Laugier.

Mișcarea Culturală în Craiova

Conferințele de Duminică ale societății „Prietenii Științei” reîncepând cu venirea toamnei, s'au ținut în ordinea următoare:

- La 14 Oct. D-l Prof. universitar G. Țițeica, despre *Spiritul științific*.
- „ 21 „ D-l G. Mil. Demetrescu: *Craiova în veacul trecut*.
- „ 28 „ D-l Prof. Tache Papahagi: *Aromânii*.
- „ 4 Nov. D-l D. Călinescu: *Telegrafia fără fir*.
- „ 11 „ D-l Prof. C. D. Fortunescu: *Gheorghe Lazăr*.
- „ 18 „ D-l C. N. Brăiloiu: *Lied-ul german până la Schubert*.
- „ 21 „ D-l Prof. Univ. I. Micescu: *Proprietatea urbană*.
- „ 25 „ D-l Al. Lazeanu: *J. J. Rousseau și Femeia*.

Prelegerile Universității Libere „Prietenii Științei” au început pe ziua de 16 Octomvrie, în sala de lectură a Bibliotecii Aman deocamdată. Ele se țin de trei ori pe săptămână, între orele 6½ și 7½ seara, și anume: Marțea, cursul D-lui Prof. A. Vasulescu, despre *Istoria civilizațiunei*; Joia, cursul D-lui Prof. C. D. Fortunescu: *Istoria literaturii române moderne*; Sâmbăta, D-l Dr. A. Meșulescu (2 lecții): *Boalele oamenilor și animalelor* (anume: *Turbarea și Cărbunele*), apoi D-l Dr. Ch. Laugier: *Evoluția medicinei, dela Hipocrat la Pasteur*.

Deosebit de aceste prelegeri, s'a făcut și *Comemorarea lui D. Cantemir*, de către D-l Prof. Fortunescu.

Cursurile pe care D-l Profesor N. Iorga urma să le țină la această universitate în ultima săptămână din Octomvrie, au fost amânate pentru o dată ce se va anunța în curând.

Constatăm cu bucurie că aceste lecții sunt urmărite cu mult interes de un însemnat număr de iubitori de cultură. Sala în care se țin prelegerile a început chiar a fi cam neîncăpătoare pentru câtă lume vine să le asculte.

* * *

Venirea Doamnei *Agata Bârsescu* în Craiova, unde a dat două reprezentații la Teatrul Național în cursul lunii Octomvrie, a fost un eveniment cultural pentru orașul nostru. După 15 ani scena craioveană regăsește, aproape neschimbată, pe marea tragediană care ne-a prilejit a simți fiorul marelui art, făcând să ne vibreze sufletul de gama simțirilor variate dintre duiosie și orărea tragică, în minunatele sale creațiuni din *Safo* și *Medeea*.

Partenerii marelui artiste — în afară de D-șoara *Angela Luncescu*, înzestrată cu adevărat temperament dramatic — erau prea departe de a fi la înălțimea protagonistei, mai ales bărbații.

* * *

Expozițiile de pictură s'au succedat fără întrerupere de la Septemvrie încoace. După aceea a D-lui *Negulescu* — despre care am vorbit în numărul trecut al revistei —, a urmat expoziția D-lui *Visconte*, apoi imediat după ea cea a D-lui *Ionescu-Doru*.

D-l *Henry Visconte* — un strein pe cât se pare — a expus într-o sală a Palatului *Minerva* vre-o 50 de tablouri de mică dimensiune, — afară de un mare portret de femeie în picioare și care nu era din cele mai bune lucrări. Cu excepția a 3—4 bucăți, aceste schițe înfățișază un „Paris pitoresque” cum îl numește pictorul, dar care de cele mai multe ori e un Paris convențional, un Paris clișeu de cartă postală ilustrată or model pentru fetele de pension ce învață să picteze, în care un motiv care „pozează” e tratat în culori de cromo de comerț. În câteva din aceste cartoane însă, acolo unde pictorul n'a avut în vedere să placă mulțimei, să bată la ochi, să fabrice în sfârșit o marfă care să aibă cât mai multe șanse de a găsi amatori, — D-l *Visconte* a isbutit a se ridica și la adevărata artă; așa cutare ulicioară din vechiul Paris, un colț de mahala cufundat în umbra sării, vâlmășagul

prăfuit al unei mulțimi forfotind în stradă, o vedere înecată în cenușiul atmosferei de ploaie, scăldate într-o tonalitate discretă, monocrone, erau de o onorabilă calitate artistică, câteodată chiar de o delicatețe și sentiment puțin comune.

Despre expoziția *Ionescu-Doru*, în numărul viitor.

* * *

Teatrul Național a făcut o sforțare meritorie punând în scenă tragedia lui *Morselli Luigi*: „*Glauco*”, piesă care a fost atât de favorabil primită și apreciată în capitală și de public și de critică. Această tragedie cu efecte shakespeariene, brodată pe o urzeală de feerie, dacă a fost aci la noi un succes pentru un număr redus de spectatori, este mai mult un succes de stimă pentru teatrul nostru. Montarea fastuoasă (într'un oraș mic ca al nostru) a acestei piese va fi atârnat prea greu pentru un buget ca al teatrului național din Craiova; căci *Glauco* nu poate să susțină mai mult de 5-6 reprezentații față de un public ca acel pe care îl avem, iar decorurile de o natură și fantezie specială — fie ele cât de frumoase — nu ar putea fi utilizate în altă piesă din repertoriu. Și atunci, montarea acestei tragedii, — cu toată frumusețea ei, cu toată valoarea ei ca operă de artă —, în cadrul posibilităților acestui teatru apare ea însăși ca o fantezie nu îndestul de chibzuită.

Să nu ne pară totuși prea rău de aceasta, căci experiența făcută ne va servi spre a fi altădată mai prevăzători, mai practici, și a nu ne lăsa ademeniți de gândul experimentărilor costisitoare pe care, dacă Teatrul Național din București le poate suporta, al nostru însă nu. *Glauco* s'a jucat corect, cu vizibila ostentivă de a fi în stilul, în nota liric-tragică a atmosferei creiată de autor. Doamna *Giurcea* dela teatrul din Capitală nu a eclipsat cu ponderea numelui și talentului său câteva din talentele teatrului craiovean, pe D-nul *Marțian*, D-șoara *Nicolau* — care ne înfățișează un debut promițător —, D-nul *Dordea* și D-nul *Mih. Ionescu*.

Traducerea din italienește e satisfăcătoare întru totul. Afișul nu menționează cine e traducătorul. Ni se pare a ști că acesta e un craiovean, D-nul *Alex. Marcu*, aflător la studii de câțiva ani în Italia, și al cărui nume cititorii îl vor fi întâlnit prin revistele noastre.

Dintre piesele nou introduse în repertoriul teatrului nostru, s'au mai jucat: *Avocatul*, de *Brieux* și *Fata din Dafin* de *A. Maniu* și *Sc. Froda*. Despre acestea altădată.

* * *

D-l I. Manolescu din București, cu trupa D-sale, a anunțat pentru a doua jumătate a lui Noembrie, trei reprezentațiuni în orașul nostru, cu piesele: *Profesorul Klenov*, *Pierduți în întuneric* și *Gândul*.

* * *

Unde, dacă nu în această rubrică am înregistra moartea artistei societare a Teatrului Național din Craiova, pensionară în ultimii ani, Maria I. Anestin? Cu acea care a fost soția maestrului Anestin dispăre cel din urmă supraviețuitor al generației de mari artiști craioveni, din falanga cărora s'au dus, unul câte unul, Tănăsescu, Ion Popescu, Fărcășanu și Fărcășanca, Maria Petrescu, Clotilda Calofoglu, Crețu și Ion Anestin.

* * *

O *festivitate culturală* a fost, de bună seamă, reunirea colegială pe care foștii elevi ai Liceului Carol I, promoția anului 1908, au organizat-o în ziua de 28 Oct. cor., la 15 ani dela terminarea liceului. O festivitate culturală, pentru că această întâlnire prietenească, quasi-familială, s'a făcut pe temeiul ideii de conviețuire în *școală* și pentru a serbători *Școala*, care simboliza pentru acești tineri însăși adolescența lor.

Ceremonialul acestei reuniri a început prin cuvenita slujbă religioasă la Biserica Sf. Treime, unde a oficiat Sf. Sa Părintele G. Ghia, în fața celor prezenți din promoțiune și a profesorilor lor de odinioară, după care a urmat o vizitare a Liceului. Aci, foștii elevi (magistrați, medici, ofițeri, profesori, avocați, ingineri) s'au așezat în bănci la locurile ce ocupau fiecare în clasa VIII, iar cel mai bătrân din profesori a făcut apelul nominal, la care o bună parte erau absenți (opt din ei căzuseră în războiu). Seara s'a luat împreună o masă într-o atmosferă de o simpatie neobișnuită, cu care prilej, în seria toasturilor s'au spus cuvinte mișcătoare, s'au evocat amintiri duioase și s'au exprimat sincere sentimente de cinstire pentru câțiva din foștii profesori ai tinerilor de față, la care cei bătrâni nu s'au lăsat datori nici dănșii.

Potrivit propunerii D-lui G. Graur, „Promoția anului 1908” a luat hotărârea de a colecta suma de 50.000 lei, pe care să o depună apoi la o bancă, iar din venitul ei să se instituiască o bursă care să poarte numele acestei serii de foști școlari ai liceului craiovean.

Din R.-Vâlcea

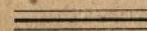
Mulțumită dărnicii mărinimoase a Doamnei Esmaralda P. Capelleanu, încă de astă vară s'a înființat în acest oraș, la liceu din localitate, un *Muzeu* de pictură și sculptură, cu numele „Paul Capelleanu”. Se pot admira aci, din bogata colecțiune de lucrări artistice, opere de ale sculptorilor I. Georgescu, Paciurea, Iordăchescu, Spätte, și picturi de Th. Aman, Strâmbu, J. Alpar, Verona, Steriade, Jiquide, Serafim, Luchian, Vermont, Artachino, Kimon Loghi și alții. Organizatorul muzeului este d-l C. G. Mihailescu, sculptor și profesor.

* * *

Cercul profesorilor și-a reînceput activitatea de anul acesta printr'o șezătoare artistică literară, ce a avut loc în seara zilei de 14 Octombrie. Sculptorul C. G. Mihailescu a deschis serata prin câteva cuvinte introductive, după care a urmat interesanta conferință a d-lui Prof. D. Voiculescu asupra Artei.

A urmat apoi o audiție muzicală foarte reușită, cu concursul câtorva amatori de talent. Un public numeros și distins a asistat însuflețit la această serbătoare culturală.

Pentru viitor se lucrează la organizarea unui ciclu de conferințe.

Din T.-Severin

Opera care preocupă în special intelectualitatea severineană în momentul de față este desăvârșirea construcției grandiosului *teatru*, început încă dinainte de războiu. Cu toate greutatele timpurilor prin care trecem, mulțumită eroicelor stăruințe și muncii perseverente a celui care a conceput și care va îndeplini generosul său plan, — D-l profesor Teodor Costescu, fostul prefect al Mehedinților, sub a cărui ocărmuire s'au ridicat atâtea localuri de școală și s'au înfăptuit multe opere culturale —, nu mai lipsește mult până să vedem opera sa terminată. Iată ce scria D-sa mai deunăzi:

„Construcția teatrului e pe sfârșite, afară de scena din sala de teatru.

Cei cari se străduiesc să aducă la îndeplinire opera, au satis-

facția să constate că munca lor duce la ridicarea unui așezământ de cultură ce constituie o mândrie națională.

Știți că pentru terminarea clădirii am făcut apel la foștii mei elevi din liceul Traian dela Severin, cum și la populația severineană și mehedinteană, pentru acoperirea unui împrumut de două milioane și jumătate lei.

Mulți dintre cei cărora ne-am adresat au răspuns cu însuflețire, dar nu-i mai puțin adevărat că sunt încă mulți al căror răspuns îl aștept încă.

Am constatat că acei cari au poziții sociale mai modeste, s'au grăbit să satisfacă așteptările mele; ceilalți încă nu.

Nu pot să-mi explic întârzierea contribuției lor la împrumut decât că au fost în vilegiatură pân'acum.

Eu îi aștept cu credința nestrămutată că nu vor lipsi dela datoria lor față de orașul în care au primit cultura și educația ce sunt la baza vieții lor sociale.

Pentru satisfacția mea sufletească țin să vă spun, că foștii elevi ai liceului din Severin au subscris până acum aproximativ un milion lei, și că localnicii din Severin și Mehedinți nu s'au lăsat mai pre jos. Astfel aceia cari și-au luat sarcina să ducă opera la bun sfârșit, n'au de ce să se teamă pentru îndeplinirea scopului urmărit“.

* * *

Cercul Franco-Român, înființat de acum doi ani și condus de D-l Profesor M. Fontaine, s'a instalat în noul său local din Str. Traian No. 60. Numărând mulți membri, acest cerc are o bibliotecă pusă la dispoziția cititorilor în fiecare zi câte două ore, și cuprinzând vreo 600 de volume, literare cele mai multe, cum și 12 reviste franțuzești. Cărțile se și împrumută acasă spre citire membrilor.

* * *

O altă societate culturală din localitate este *Soc. Mih. Eminescu*, cu sediul în str. Decebal No. 52 bis. Această instituțiune va face să reapară în curând revista „*Datina*“, care își propune a fi—cum spune foaia locală a D-lui Prof. Sacrițianu „*Cerna*“—„purtașoarea tuturilor bunelor îndrumări spre o sănătoasă viață intelectuală, atât de dorită de spiritele rămase credincioase bunei tradiții de odinioară“.

Conducătorii societății și ai revistei sunt inimoși D-nii Dr. Pleniceanu și Prof. M. Gușită.

In Valea Cernei, pe urmele Columbacei

În goana noastră dupe senzațional, în discumpănirea proporțiilor și în desfigurarea realităților, am trăit în zilele columbacei un restimp de înfrigurată nevroză și de amarnică învrăjbire. „Răspunderile“ care se agită în țara aceasta ca o sperietoare de gonit vrăbiile din grădini, ori ca un divertisment ieftin de opoziție, au fluturat cu insistență chiar pe buzele cele mai potolite și dela Tribuna Parlamentului, ori din oficina Presei cu abonamente de premii în hapuri de catramină; opozanți de meserie, ori avocați fără procese, înșlăcase „deja“ cu mâni viguroase principalul vinovat, înțelegeți adică, pe Medicul veterinar, care nu a știut, n'a prevăzut, n'a combătut musca, ci a stat comod și placid ca ori-

care pierde-vară, sorbindu-și cafeaua în răcoarea ietacului și citind mica publicitate dela „Universul“.

Așa se judecă la noi oamenii și lucrurile,—țară de foarte multă libertate și de foarte puțină dreptate,—dupe cum ne caracteriza atât de reușit în timpul războiului, un simpatice și inteligent ofițer francez.

Dar furtuna trece, și în tihnă și seninătatea vremurilor de pace, lucrurile încep a-și lua adevăratele contururi, fără ca să mai fim nevoiți a primi pe deagata orientările și caracterizările acelor cari nici nu înțeleg, nici nu vor să vadă origina și ordinea științifică a întâmplărilor.

Dela misterul și blestemul grozelor care ar închide toată taina

muștei columbace, dela povestea cu veninul fulgerător pe care l'ar instila cu înțepăturile insectelor, dela minunea ordonanțelor de Komandatură germană, pe care un învârtit dela Cartierul General din timpul războiului ni-l dădea prin „Universul“ ca unic și suprem model de înțelepciune și știință, tânărul nostru confrate Dinulescu, dupe 6 luni de studiu prin văi și munți, fără sgomot și fără fast, cu perseverență și dragostea de lumină și adevăr a vechiului peregrin al neamului, — Badea Cârțan —, ne duce prin câteva locuri colindate de el ca să ne arate cum trăește «miraculoasa» muscă și ce trebuie să știm în viitor despre viața și acțiunea ei în legătură cu măsurile ce vor trebui instituite pentru prevenirea și combaterea insectei.

Verificând caracterele anatomice ale muștei prin cercetări proprii, identificând, dupe descrierea autorilor streini între care și a ungușului nemțesc Temeșvarer, larvele și pupele insectei prin fixațiuni și analize microscopice, — colegul Dinulescu parvine să îmbogățească literatura columbacei, eliminând tot balastul de erezii și mituri pe care ignoranții și profanii le-au întredătinut până astăzi în dauna științei și a progresului.

L'am urmărit pe Valea Cernei, și anume în locurile cele mai bogate în focare de larve, — pe albia pâraelor Eșelnița și Scrobota, din jurul Orșovei și a băilor Herculanee. Pășea înaintea noastră cu pasiunea și precizia exploratorului încercat, rupând de ici o

plantă, scormonind dincolo un pietroi din albia râului, neobosit și dornic în a ne împărtăși și nouă din știința pe care i-o dăduse cele 6 luni de campanie anti-columbace, cu casă și masă a la belle étoile. Din magma de incrustațiuni calcare, din nămolul buruienilor dupe malurile surpate ale pâraelor, Dinulescu, mai cu lupa, mai cu penseta, dupe largi și prealabile explicațiuni la microscop, ne desparte larvele și pupele muștei din chironomidele asemănătoare, cu o simplitate și o precizie uimitoare.

Iată larva de muscă, — viermuș subțire și drept, cu un picior prins de fața inferioară a bolovanilor din râu. Iată și chironomidele, mai plinuțe, curbate și fixate de aceeași manieră ca și tovarășile lor de viețuire aquatică pe cele 2 piciorușe. Iată pupa, de forma papucului și cu aparatul tracheal de respirație multi-filiform, prin care înnoată în curentul apei și dispus totdeauna paralel cu cursul ei. E luna lor aceasta, Septembrie, de transformare a larvelor în pupe, care vor rămâne prinse de pietre și buruieni până la primăvară, când musca, părăsind cojocul, se va avânta pe aripile austrului dornică de sânge cald, dupe atâtea luni de hibernație.

Mai toate pâraele de munte din regiunile acestea expuse soarelui și lipsite de umiditate, mai toate apele mici și repezi, care nu îngheață iarna, constituiesc culcușuri favorabile de prăsiere a muștei și zona prin urmare pe care armamentul modern și științific va

trebui să le țină veșnic sub bătae pentru limitarea periculoasei insecte. Și nu va fi ușor, ori câte precizări și amănunte ne vor mai da exploratorii științifici ai acestor regiuni. Lupta, dupe cum spuneam și altă dată ca răspuns la niște ineptii publicate de un profan în „Universul“, se dă în împărăția largă a lui Dumnezeu, iar inimicul, în număr infinit, pitulat pe sub pietrele pâraelor, este deci foarte bine adăpostit pentru a dejuca și înfrânge strategia noastră.

Sleirea albiilor și zidirea peșterilor, cred că, dacă le-a emis cineva ca mijloace infailibile de stărpirea muștelor, sunt propuneri naive și direct irealizabile, — peșterile, de altfel ca și pădurile, neconstituind decât popasuri și adăposturi de noapte și vreme rea pentru muște în timpul incursiunilor. Scoaterea pietrelor din albi și expunerea lor la uscăciune, pentru distrugerea larvelor, dacă poate constitui o măsură rațională, ni se pare însă deosebit de anevoioasă. Ce facem atunci?

Desigur multele și competențele comisiunilor științifice, pe care le-a instituit Guvernul, își vor spune odată și odată cuvântul, dacă nu cumva grăbit și superficial cum se lucrează în țara noastră, își vor încheia toate lucrările fără să ne arate ce trebuie să facem ca să scăpăm de muscă.

Până atunci fiecare își poate da părerea, și a mea personal este că distrugerea muștei, mai lesnicios și mai sigur, stă numai în ou.

Se știe că musca își depune ouăle către sfârșitul lui Mai și

Iunie la nivelul apelor, spre maluri, în forme de filamente agățate de pietre și plante. Odată stabilite zonele infectate de muscă, se vor curăța pâraele zilnic prin pânze trecute la suprafața apelor, de echipe purtate în susul și în josul pâraelor, deoparte și de alta, a malurilor. Dacă mijlocul acesta s'ar dovedi prin practică ineficace, s'ar putea imagina altul. În tot cazul, studiile întreprinse trebuie să aibă o finalitate practică, căci numai pe ajutorul naturii nu ne putem bizui rugând dela D-zeu erno friguroase și primăveri ploioase pentru distrugerea larvelor. Astăzi când avem cheia științifică a acestei muște, Statul este dator să coordoneze tot materialul adunat de cercetători și să scoată pe cheltuiala sa broșuri de popularizare, pe care să le împartă gratuit în satele din regiunea bântuită. Când lumea noastră dela țară va pricepe cum vine și se împrăștie această muscă, va acționa singură pentru prevenirea și combaterea ei, scutind astfel țara de pagube și de ponoase în totul regretabile.

Discursurile parlamentarilor, care se tipăresc pe socoteala Statului, vor avea desigur savoarea și măiestria verbului înflorit și stilizat.

Broșurile însă de popularizare a științei ne vor arăta în ochii lumii civilizate ca autentici și vrednici coboritori ai Daco-Romanilor, străjeri ai păcii dinspre Orient dar și prețuiți colaboratori ai marelui culturii apusene.

Ștefan Bosie
Medic veterinar.

O insulă care n'a trăit decât 3 luni

Pe la mijlocul lui Martie din acest an s'a semnalat la Sud de Anam (10° lat. N. și 108° long. N.) apariția unei insule de formă semi-circulară, în suprafață cam de 1 km. p. O radiogramă primită la Saigon la 21 Iulie din partea vaporului Englez Nam-Sang, confirmată mai târziu și de altele, arată că noua insulă a dispărut cu desăvârșire. În scurta sa existență

de circa 140 zile, insula a fost totuși cercetată și studiată. De natură vulcanică, era de tipul conurilor vulcanice zise mixte, cu enormă cantitate de cenușe împrejur și scurgeri de lavă neagră foarte bogată în fier. Două mici cratere adventive fumegau la suprafața apei.

L.

O boală nouă

— ALASTRIM —

În Noembrie 1922, în Guadelupa a apărut o febră eruptivă semănând cu variola sau cu varioloida, confundată chiar la început cu acestea. Primul caz, deși izolat la spital, a contaminat pe cei dinprejur, răspândindu-se și producând curând sute de cazuri. Acum de curând câteva cazuri s'au semnalat, aduse de vapoare, la Bordeaux și St. Nazaire. Alastrim-ul este o boală specială rasei negre și pare că-și are sediul în Africa de Sud, unde Kortez către 1904 l'ar fi descris sub numele de Milk-Pox.

Alastrim-ul (dela Alastra, care în limba indigenă înseamnă repede) are o mare putere de difuziune; epidemia actuală s'a întins foarte repede pe toată suprafața Antilelor.

Incubația, ea boalei durează 15-

20 zile, invaziunea e caracterizată prin turburări generale și ridicarea temperaturii la 38—39—40°. Erupțiunea, însoțită de scăderea temperaturii, seamănă cu cea a variolei; deși însă apare și pe pleoape, nu atinge niciodată cornea sau conjunctiva. Vesiculele conțin un lichid alb, lăptos, fără a fi chiar purulent. Descuamația se face sub formă de pseudo-cruste sau scuame. Evoluția boalei e de 21 de zile.

Vaccinațiunea Jenneriană nu produce imunitate contra ei, boala însăși nu este imunizantă; ea poate recidiva la interval scurt, ceea ce o deosebesc de varicelă.

Alastrim-ul este în definitiv o febră eruptivă nouă, benignă de obicei pentru rasa albă, mai gravă pentru rasa neagră.

L.

Religia Preistoricilor

Părintele Mainage, profesor de Istoria Religiiilor la Institutul catolic din Paris, publică o prea interesantă lucrare cu titlul de mai sus, în care caută să ne desvăluie la lumina nouilor descoperiri etnografice un colț al sufletului paleoliticilor. Nu pentru prima oară se compară manifestările artistice ale strămoșilor noștri din epoca Paleolitică, cu cele ale primitivilor de astăzi, conchizându-se că ele sunt pornite dintr'un imbold mistic.

Lucrul e posibil; totuși numeroasele descoperiri făcute în ultimul timp în cavernele din Sudul Franței și din Spania, constituiesc fără îndoială un tezaur artistic, care

nu poate fi datorit exclusiv numai preocupărilor mistice. Desemnările cu liniile atât de curate, picturile atât de expresive, sunt indicii neîndoioase a unor simțăminte cu adevărat artistice.

În schimb credem că ideea de religie trebuie de bună seamă căutată în modul de înmormântare a neoliticilor și chiar a paleoliticilor. Faptul de a se găsi în jurul scheletului obiecte casnice, cum s'a găsit în grottele dela Grimaldi, la La Ferrassie și în multe altele, sunt probe evidente a unei credințe de viață viitoare și constituiesc un adevărat cult al morților.

L.

Ce a determinat origina artelor

Pierre Mille pune această chestiune în discuție Institutului francez de Antropologie.—Unii antropologiști socotesc că arta și-ar datora origina exclusiv magiei.

O artă mistică a existat desigur în timpurile preistorice și cele mai multe manifestări artistice din timpul paleoliticului nu sunt datorite decât magiei. E foarte probabil că cele mai multe figurații glyptice, gravuri sau picturi din paleolitic sunt datorite superstiției

sau practicilor vrăjești pentru a-și asigura o putere asupra animalelor. O origină la fel pot avea micile statuete reprezentând femei măritate sau alte fetișuri. Aceste manifestări se regăsesc și la popoarele primitive din ziua de azi.

Faptul pare însă mult mai puțin sigur când e vorba de schițe gravate pe pietre sau oase, și cu totul improbabil când e vorba de coliere, de bijuterii, de arta înfrumusețării.

In rubrica de față se fac dări de seamă asupra cărților și publicațiilor ce se adresează Redacției, sau cel puțin se menționează apariția fiecăreia din ele.

Scavi eseguiti da privati nel territorio di Pompei, raport de D-I Matteo Della Corte, extras din „Notizie degli Scavi” fasc. 10, 11 și 12, an. 1922.—Autorul, director conducător al săpăturilor pe care Statul italian le execută sistematic și perseverent în regiunea pompeiană, este unul din cei mai buni prieteni — atât de numeroși în Italia — ai României. Simplu la vorbă și la port, și tot atât de modest pe cât de savant în specialitatea sa, distinsul arheolog are cunoștințe și prieteni printre Români, pe care D-sa le cultivă cu o distinsă curtuazie.

Cum se vede din titlu, săpăturile recente a căror dare de seamă o face D-I Della Corte au fost executate de particulari iubitori de știință, și studiate de autor. Principalul obiect al raportului îl face descrierea Vilei rustice a libertu-

lui împărătesc Claudius Eutichus, al cărui proprietar trebuie să fi fost om bogat, cum se vede din proporțiile locuinței, din decorațiunea murală elegantă a părții locuite de stăpân, și din obiectele ce s-au aflat aci.

Printre feluritele ustensile și obiecte de mobilier se remarcă un *modius* (măsură de capacitate, cam ca dublu-decalitrul nostru), egal poate cu un picior cub osc (lt 20,796), o lanternă de atârnat, un candelabru pe picior canelat, cum și două lămpi de pământ ars având pe față imprimate în relief câte o cruce împodobită cu ramuri, a căror frunze în formă de inimi ascund cele două orificii pe unde se turna oleiul de ars. Din inscripțiile și grafitii de pe pereți sunt multe interesante pentru epigrafie. Astfel sigiliile care ne descoper numele proprietarului vilei TL

CL. EV. și EVTYCHI CAESARIS. L. cum și inscripția de pe o țiglă, mulțămită căreia cunoaștem data consulară a an. II. a. Cr.: PVPIL. AGRIP. TVB FABIO. COS. Dar ceea ce e mai de preț și de o frumusețe puțin comună, sunt picturile murale din exedra și câteva cubicle: peisagii cu motive arhitectonice variate și animate de prezența oamenilor, animalelor și păsărilor. Artistul care le-a executat trebuie să fi fost un maestru. Compozițiile sale, ca efect de perspectivă, dispoziții de lumini și umbre, delicateță de culori, sunt capo d'opere ale geniului. Frumosele reproduceri fotografice care îmbogățesc textul sunt singure în stare să ne dea o idee de perfecțiunea lor, chiar așa, mutilate în parte de timp, cum sunt.

Pe lângă acest articol deosebit de important, raportul mai consemnează rezultatul altor cercetări mai mărunte.

În Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice din București, a apărut, cu tiparul Institutului „Cultura Națională”, mult așteptata lucrare: *Curtea Domnească din Argeș*. E un volum de peste 250 de pagini, în formatul obișnuit al Buletinului, tipărit în excelențe condiții, cu 350 ilustrații și 13 planșe în color.

Note istorice și arheologice asupra Curții Domnești din Argeș de D-I Virgiliu N. Drăghiceanu, secretarul-director al Com. Mon. Ist. Din această curte n'a mai rămas doar întreagă decât biserica. O mărturisire directă și pozitivă

despre numele întemeietorilor acestui sfânt locaș și despre vremea când ar fi fost clădit, până azi nu avem; din studiile făcute asupra acestei biserici în toate înfățișările ei și a materialului artistic de diferite soiuri aflat acolo, ar reieși că concluziunile la care au ajuns D. Onciul și Dn. prof. Iorga în cercetările D-lor sunt bune, perfect confirmate de noi dovezi. Autorul face mai întâi o samă de considerațiuni istorice asupra orașului Argeș, și asupra Bisericii Domnești din localitate; se ocupă după aceea de biserica de modă occidentală, catolică, Sanicoară, ridicată și aceasta tot în timpul domniei lui Basarab și, trece apoi la săpăturile din interiorul bisericii în naos, sub pardoseală cea din urmă, unde s'a dat de cele 14 morminte, cu 15 schelete, între care sunt și câteva morminte domnești. Dintre acestea e mormântul lui Vladislav Vd cu doamna sa Cherana și acel al lui Radu Negru Vodă, care din domeniul legendei trece prin această descoperire în domeniul istoriei. Un altul mult interesant e acel așa numit al cavalerului, în costum de cavaler medieval occidental, un rest vizibil al unei societăți feudale, organizate după modelul Ungariei angevine, reflex al celei franceze și napolitane, cum va fi fost prin veacul XIV la noi.

Săpăturile din incinta curții domnești, neterminate încă, au scos la iveală zidurile palatului domnesc, cu cerdac lat în față, cu un rând deasupra, cu uși și ferestre încadrate în rame de piatră

sculptată în stil gotic, cu decorațiuni murale jugrăvite în a fresco și cu plăci de teracotă încastate în pereți.

De un interes deosebit sunt podoabele și obiectele de îmbrăcăminte rezultate din aceste săpături: ele aduc multe lumini noi întru cunoașterea mai de aproape a vieții noastre în evul mediu.

Studiul D-lui Drăghiceanu se încheie prin câteva considerațiuni asupra arhitectoniei și picturii bisericii Curții domnești, și un rezumat din care reproducem: „Biserica Domnească din Argeș, ridicată ca o capelă a casei domnești din C.-de-Argeș, este zidită după 1300, cum o dovedesc datele istorice, complexul de viață istorică, stilul arhitectonic al bisericii, al picturii și al obiectelor găsite în morminte. Nicola Alexandru-Voevod o sfinți, după înființarea Mitropoliei de Argeș, dar neputând-o termina, lăsa grija încheperii picturilor urmașului, care nici el nu le isprăvi, fiind terminate de Radu-Vodă Negru, care se jugrăvi ca principal ctitor în biserică. Pe acest drum, unicul cunoscut de documentele noastre din toată seria domnitorilor anteriori lui, tradiția și cronica țării, de mai târziu, îl consideră de întemeietorul acestei biserici, celei mai vechi păstrate din țară, și de întemeietor al Statului român“.

Urmează după acest studiu articolele următoare, datorite unor savanți și specialiști, în legătură cu obiectul acestei cărți:

Restaurarea Bisericii Domnești, de Gr. Cerchez, în care se

face istoricul lucrărilor de consolidare și a celor de restaurare, dându-se chiar jurnalul lucrărilor, unde se pot urmări cursul și progresele reparațiilor, făcute de D-l arhitect Arh. Iancovici.

Anul morții marelui Basarab Voevod, de D. Onciul, aflat după însemnarea unui meșter, care a sgarat pe un perete al bisericii, această dată, este 6860 (1352).

Arhitectura Bisericii Domnești, de N. Ghika-Budești, este aceea de „tipul bisericilor cruciforme cu cupolă, în care cele două brațe care formează crucea sunt mai înalte decât părțile laterale și desenează în spațiu crucea, care iese în evidență în structura exterioară a monumentului. În punctul de întretăiere al brațelor crucii se înalță turla încoronată printr-o cupolă“.

Monetele lui Radu I. Basarab, de Const. Moisil, ne arată că acestea, ca și obiectele de podoabă din mormintele citate, se aseamănă mult întru ele și sunt de o concepție occidentală; în acea vreme era deci lupta între aceste două concepții, luptă care se da pe terenul influențelor exercitate asupra culturii românești din vremea domniei lui Radu Negru Vodă.

Jurnalul săpăturilor din Curtea Domnească a Argeșului, de Virg. Drăghiceanu, dela 20 Iulie 1920, continuate cu săpăturile făcute în interiorul bisericii Sfânta Nicoară, și în incinta curții domnești, și sfârșite la 1 Aprilie 1921.

Cercetări antropologice asupra osemintelor aflate în săpături, de Prof. Rainer.

Inscripțiunile religioase grecești dela Biserica Domnească, de P. P. Panaitescu.

Pictura Bisericii Domnești din C.-de-Argeș, de I. Mihail, este de mare însemnătate. Urmărind jugrăvelile din această biserică, ne aflăm în fața a trei rânduri de picturi, din trei epoce, cu trei stiluri diferite, înfățișând evoluția artei picturale dela noi, dela sec. XIV până la prima jumătate a veacului XIX. Cea d'întâi și cea mai prețioasă e cea din sec. XIV; în cea de-a doua dela 1750 vedem localizarea acestei arte la noi, iar în ultima, dela 1827, decadența picturii religioase în Muntenia. Pictura cea veche este lucrată a fresco; meșterii, probabil unul slavon și altul grec, ne prezintă două feluri deosebite de pictură, slavo-bizantină și greco-bizantină. Alăturând compozițiilor din biserică noastră pe acelea din geamia Kahrié din Constantinopole (fostă mănăstirea creștină Sfânta Chora), se remarcă o asemănare isbitoare între aceste frescuri, acele ale noastre fiind totuși mai puțin rigide.

Cea de a doua pictură a bisericii e făcută între 1747—1751 de Dascălul Radu sin Mihai, jugrav; ea e în stilul brâncovenesc al epocii.

Cea de a treia e a jugravului Pantelimon, din 1827; e cu totul inferioară ca desen și mai ales coloare.

Inscripțiile slave religioase din Bis. Domnească dela C.-de-Argeș, de V. Brătulescu.

Biserica Valea Danului, de N. Iorga, e de asemenea un intere-

sant monument al artei noastre vechi, într'un sat al cărui nume amintește, de sigur vre un voevod din veacul al XIV or al XV-lea. În această biserică se află frumoasa tâmplă de lemn a bisericii din Argeș, care a fost mutată aci de Leconte du Nony.

Cartea aceasta face deosebită cinste instituției care a patronat-o și a tipărit-o. Ea va fi o podoabă pentru orice bibliotecă.

Ortoepia și Fonetica, de Iosif Popovici, din publicațiile Laboratorului de Fonetica experimentală al Universității din Cluj, 1923 —. Lucrarea este închinată „memoriei lui C. Diaconovici Loga, fiindcă el a avut pentru întâia oară ferici- ta ideea de a analiza sunetele românești“.

Prima parte a cărții, Ortoepia, cercetează în ordine cronologică vechile gramatici ce au apărut în românește până la 1840, cu termenii de care autorii lor s'au folosit, apoi în ce privește observațiile lor ortoepice prezentând importanță, și anume gramaticile lui Eustr. Brașoveanu, Micu-Șincai, Ien. Văcărescu, Radu Tempea, Șincai, C. Diaconovici Loga, I. Alexi, I. Eliad și Iord. Golescu, atingându-se în treacăt și acele ale lui A. Pumnul, T. Cipariu, Tiktin, Manliu și Philippide. Constată că în școală nu se prea dă importanță naturii sunetelor și ortoepiei în genere, ceea ce face că n'am ajuns încă la a stabili o pronunțare românească unitară și corectă.

În partea doua — care e cea mai

însemnată—se precizează rolul și valoarea foneticii teoretice și experimentale, cea d'întâi reprezentată prin prof Sievers dela Lipsca, și cea experimentală prin autoritatea francezului Abbé Rousselot din Paris; aceasta din urmă, servindu-se de metoda grafică și de aparate, tinde a fi adoptată de mai toți filologii moderni. Urmează un capitol asupra metodelor de cercetare a sunetelor prin mijloace naturale și artificiale; se studiază organele vorbirii din punctul de vedere anatomic și fiziologic, după care se trece la sunetele limbii române (vocale, diftongi, triftongi

și tetraftongi, apoi consonante). La sfârșit se face un istoric al înființării laboratoarelor de fonetică experimentală—cel din Hamburg fiind cel mai bine organizat—de aiurea și până la cel al nostru dela Cluj, încheind cu Muzeul limbii române, care își propune a conserva sunetele, limba, graiul românesc din diferitele părți de țară, pentru posteritate, cu ajutorul fonogramelor, pe lângă alte scopuri, toate îndreptate întru studiul limbei noastre.

Cartea se recomandă în special profesorilor și studenților noștri dela litere.

Au mai apărut:

Institut Emil Metz, Luxembourg, *Programme*, an. sc. 1922—23.

Edit. „Cassa Școalelor”: *Brătescu-Voinești, Opere alese.*

Al. Stamatiad. Pe drumul Damascului (versuri).

G. Murnu, Iliada lui Homer, traducere.

Edit. „Cartea Românească”: *I. Remer-Anselme, Femei celebre.*

Ionescu Serafim, Bunicii și nepoții

„ „ „ *Sângele apă nu se face* } teatru p. școlari

Din Bibl. Minerva: *Salticov-Scedrin, Povești* (trad.)

Grazia Delledda, Suflete (trad.)

Turghenieff, Întâia iubire (trad.)

„ „ „ *Asia, roman* (trad.)

Lane Poor, Sistemul solar.

M. Lungianu, La Cruce (povestiri).

Bibl. Agricolă populară: *A. Carabella, Șoarecii de câmp.*

W. Knechtel, Mana și făinarea viilor.

P. Popescu-Daia, Calul, rase și îmbunătățirea lor.

D. Stamatelache, Albinete, Izvor de bogăție.

Edit. „Scrișul Românesc”: *Camil Baltazar, Vecernii, poezii.*

Tr. Demetrescu, Opere alese, versuri și proză.

Ed. „Ramuri” *Pr. Prof. Gh. I. Ghia, Creștinismul și problemele sociale.*

— *N. I. Dumitrașcu, Cântări de stea și colinde.*

N. Iorga, Sarmală, amic al poporului, piesă în 3 acte.

Alte edituri: *C. M. Ciocazan, Despre Spiritism.*

CRONICA REVISTELOR

În această rubrică se recensează sau se menționează revistele și ziarele ce se trimet Redacției în schimbul „Arhivelor Olteniei”, dar numai acestea.

Arhiva, Iași, XXX, 3-4. — În articolul *Nașterea individualității limbii române și elementul slav*, D-l I. Bărbulescu își propune să arate greșelile și confuziile teoriei despre paleoslovenismul cuvintelor slave vechi din limba română, întru cât aceste cuvinte, cu caractere specifice ale limbei bulgare și nu sârbești or rusești, au intrat în limba română prin intermediul Bulgarilor și nu prin Sârbi sau Ruși. Teoria lui Miklosich și a celor ce au adoptat-o urmează să fie revizuită, în ce privește eroarea lui de a considera cele mai vechi elemente slave ce au intrat în limba noastră ca fiind din stadiul paleoslovenic, stadiu care nu prezintă nicăeri caracterele specifice ale acestui stadiu fonetic al limbei bulgare, ci au în ele caracterele stadiului post-paleoslovenic (numit medio-bulgar de Slavistică) și care ține dela începutul sec. X până la începutul sec. XII. Diferențele dintre fonetismul acelor vechi cuvinte slave din românește și fonetismul celor paleoslovenice nu sunt produse însă pe terenul limbii române, ci sunt diferențe specifice stadiului postpaleoslovenic, și prin urmare noi așa le-am primit în românește din bulgărește în veacurile X și XI. Aceste constatări am ajuns să le facem numai astăzi în urma

progreselor făcute în slavistică pe temeiul unor fapte și date mai nouă. Dacă înainte se socotea că paleoslovenica e vechea limbă a Slavilor din Panonia și că Slovenții sunt de neam bulgar și că deci limba lor ar fi un dialect bulgăresc, azi se admite că paleoslovenica e un dialect de pela Suho și Salonic, Rodopé și (poate) Ohrida al limbei bulgare și că Slovenții (din Stiria, Carintia și Carniolia) nu fac parte din Bulgari, ci din ramura sârbo-croată, cu dialectul lor special, ce are multe puncte comune cu cel bulgar. Trebuie deci revizuită și părerea că l. română s'a constituit pe țărmul Dalmației al Adriaticei. Urmează apoi mai multe argumente ce tind a arăta că părerile lui Miklosich adoptate de cei mai mulți istorici și filologi români, trebuiesc aproape în totul revizuite și puse în concordanță cu concluziunile slavisticii de azi. Aceasta cu atât mai mult cu cât confuziile lui Miklosich au provocat la rândul lor confuzie la unii cercetători ne îndesul specialiști în ale slavisticii, ca Tiktin, Weigand, Hașdeu și alții.

Făcând această revizuire D-l Bărbulescu a ajuns la concluziile următoare: 1) Fonetismul celor mai vechi cuvinte slave din limba română nu are caracterele paleoslovenice ci ale stadiului post-

paleoslovenic; 2) diferențele dintre fonetismul acelor elemente și acel al limbei paleoslovenice nu sunt produse pe terenul limbei române, ci sunt născute chiar în limba postpaleoslovenică; 3) cele mai vechi cuvinte slave din limba noastră au intrat într'însa cel mai de vreme din sec. X; 4) limba română fiind formată ca individualitate etnică proprie în sec. X, urmează de aci că vechile elemente slave nu sunt părți organice din ea, ci elemente anorganice, posterioare plămădirii și constituirii limbei române; 5) de la Traian sau Aurelian până în sec. X Românii au trebuit să viețuiască într'o regiune unde nu erau Slavi; 6) această regiune nu putea fi de cât Oltenia de azi.

— Urmează după aceea articolele: *Evangeliiarul Mitropolitului Varlaam*, studiu istorico-literar de Gh. Ghibănescu; — *Lista ungarismelor limbii românești*, — întru complectarea studiului D-lui Sim. Măndrescu, acum epuizat „Elemente ungurești în limba română”, Buc. Göbl 1892—, de August Scriban; — *La langue slave du nord et du centre de la Macédoine et celle des documents valako-slaves*, contribuție filologică a D-lui I. Bărbulescu, cu prilejul unei critice a D-lui Mladinov, profesor la universitatea din Sofia; — *Dialectele italiene de sud și limba română* (în continuare), savanta lucrare a D-lui I. Iordan, — și *Ceva despre Molière și începuturile literaturii dramatice românești*, de D-l N. A. Bogdan. — La urmă *Comunică-*

rile interesante ale Directorului revistei dela Iași și *Recenzii* de D-l Iordan. — D-l A. Scriban face un apel către generozitatea gălățenilor—de unde e și D-sa—să-i dea posibilitatea tipăririi unui *Dicționar general al limbei române*, pe care D-sa îl are gata, la care a muncit conștiințos și cu competență 10 ani, dar pentru care nu găsește editor. Găsi-se-va oare sufletul generos care să ajute la înfăptuirea acestei opere? Noi o dorim autorului din toată inima.

Analele Dobrogii, Constanța, IV, 3, care luptă bărbătește să întretină viața acestei meritoase publicații regionale din Dobrogea, amenință că va fi silită, prin nepăsarea publicului, să apară numai odată pe an. Aceiași tristă poveste: abonați necorecți, cari nu-și plătesc abonamentul, bogătașii și noii îmbogățiți nesimțitori la orice este manifestare culturală și suflet.

Numărul acesta cuprinde, pe lângă multe pagini literare, un articol de D. Stoicescu: *Episcopia Tomisului și Durostorului*; — *Insula Șerpilor*, de Popa-Lis-seanu; — *Monografia satului Karanasuf*, de V. I. Sassu; — *Un proiect unguresc pentru canalul Cernavoda-Constanța*, de V. Cotov; — *Din etnografia Dobrogii*, de Al. P. Arbore; — *Etimologii și Buzdu*, de Papahagi; *Flora critică a Dobrogii*, de Prodan, și: *O mână de Români în mijlocul Deliormanului*, de S. Alexi.

Gândirea III, 5 se deschide cu un însemnat articol al D-lui Ni-

chifor Crainic: *Politică și ortodoxie*, în care poetul nostru se revelează ca un cugetător subtil și un cunoscător al istoriei noastre vechi și moderne. Caracterizarea, cu care se începe articolul, a partidelor politice dela noi, în ce privește atitudinea fiecărui partid față de Biserică, e justă, perfect obiectivă. Singură doctrina D-lui Prof. N. Iorga e aceea care poate satisface aspirațiunile religioase ale sufletului în cadrul necesităților vieții de Stat și al vieții naționale. Politica internă a partidelor ce s'au perindat până acum la conducerea țării au minnat temeliile bisericii noastre naționale și i-au întunecat autoritatea morală. Înălăturând domnia spiritului, au întronat pe acea a materiei învrăjbitoare, turburând ordinea socială. Odinioară Principatele Române au jucat un rol precumpănitor religios în orientul balcanic; vreme de patru veacuri, dela căderea Bizanțului până la Cuza Vodă, noi am fost ocrotitorii ortodoxiei din răsărit, ajutând cu bani patriarhiile răsăritene sau furnizând cărți religioase în toate limbile răsăritului, cărți scoase din teascurile brâncovenești. Ne plănuiește o datorie pentru viitor: „acea de a urma drumurile ortodoxiei cu vechi punți de legătură, acum aproape părăsiți, între noi și vecinii balcanici”. — *Biserica Domnească* din Curtea de Argeș de d-l V. Drăghiceanu, este un rezumat clar și succint, — cu numeroase și excelente reproduceri în culori și în negru, după vechile picturi ale Bisericei—al studiului

d-sale din monumentală lucrare publicată în Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice: Curtea Domnească dela C. de Argeș. — Acest număr cuprinde încă pagini de proză semnate de Em. Bucuță, N. Condeescu, versuri de I. Pilat, L. Blaga, Demostene Bot. z, cum și cronici variate.

Convorbiri literare, LV, 5-6 — În *Miorița în Muntenia și Oltenia*, D-l Caracostea cercetează un cântec popular „Ciobănaș dela miori”, alcătuit din întrebări și răspunsuri, și pe care d-l N. Iorga îl prezintă în Neamul Rom. Literar, 1912, ca o variantă superioară celorlalte variante ale Mioriței; D-sa stabilește că acest cântec a fost la început doar un bocet păstoresc, pornit din ținuturile de miază-noapte ale Muscelului. — Pr. Dragomir Ionescu lămurește că vorba *Săvai*, întrebuințată mult în baladele populare (cu formele: savai, seval) însemnează simplu „să vezi”, fiind o formă a verbului „vădesc”. — D-l Al. A. Vasilescu face calcule demonstrând că *Data 1290 a descălecatului Țării Românești*, cum e dată și de A. D. Xenopol în ultima ediție a istoriei Românilor, nu este exactă.

În No. 7—8 găsim o frumoasă conferință a d-lui Constant Ionescu, despre *Raymond Poincaré*, în care se face istoricul Franței contemporane, în vreme ce se jugrăvește marmoreana figură a celui ce a știut dejuca planurile dela Berlin, și care ține astăzi cu mâna lui puternică și holărită cârma Statului francez. — Pagini frumoase de literatură cu versuri de Duiliu

Zamfirescu, Cerna, Ciuchi, traduceri din latinește de I. M. Marinescu și T. Naum, cum și proză de I. Dongorozi și Dr. V. Gherasim.

Peninsula Balcanică, I, 6 și 7 este o publicație ce merită sprijinul or cărui bun Român. Dacă strigătele de durere pe care le scot frații noștri de afară din granițele țării, — sugrumați sufletește i. i. Sârbia prin persecutarea a orce este grai românesc, școală și biserică (de altfel acestea absolut inexistente în Sârbia intolerantă), sau măcelăriți literalmente de Grecii fățarnici, cari lucrează în stil mare la distrugerea Românilor din nenorocitele regiuni macedonene și albaneze ce au căzut sub urgia stăpânirii acestui popor fără cuvânt și fără credință, — nu-și găsesc răsunetul cuvenit la niște guverne care pentru politeji diplomatice de salon sacrifică sute de mii de Români, cel puțin să se știe de poporul românesc, de „gloata” în care se păstrează încă vie conștiința națională, cine ne sunt prieteni și cine ne sunt dușmani, pe deasupra și cu toate înruditirile prințare, și în ciuda politicei noastre diplomatice atât de xenofilă. — Un prea frumos articol publică aci d-l Oct. Goga: *Expulzarea străinilor din „șara noastră”*. — Bogate note informative despre oamenii mari ce i-au dat Aromânii neamurilor de peste Dunăre, cum și înregistrarea cazurilor zilnice de persecuție și asasinat exercitate de către sau cu știrea autorităților locale asupra Românilor din Macedonia.

Cugetul Românesc, II, 8-9 cuprinde urmarea la studiul d-lui N. Iorga asupra lui *Carlyle*, în care, după ce a înfățișat personalitatea filosofului, ne lămurește din ce elemente este format sufletul lui și care e morala lui. — D-l Bucuță continuă cercetarea sa cu privire la *Românii dintre Vidin și Timoc*, oprindu-se asupra figurei venerabile a lui Sămoil Dragsin, preot greco-catolic și călugăr, care a păstorit printre Românii vidineni în veacul trecut. La urmă se dau și câteva scrisori de ale acestui prelat, arătând încercările lui de a face pe Românii din Bulgaria să treacă la Unire.

Viața Românească, XV, 8-9 se deschide cu articolul d-lui I. Petrovici, despre Titu Maiorescu, prin care se înfățișează mai ales atitudinea morală de o deosebită elevațiune a acestui mare bărbat al României. — D-l Dr. Cazacu cercetează starea Bisericii din *Moldova dintre Prut și Nistru sub imperiul rus*. Studiul e în continuare. — D-l I. Minea descrie *lașii în vremea Cantemireștilor*, articol bine venit acum când s'a serbat pomenirea de 200 de ani dela moartea lui Dumitru Cantemir, spre a aduce noui lumini asupra acestei epoci. — D-l I. Șladbei urmează cu cercetarea sa asupra activității lui *A. Lambrior*, învederând influența ce acesta a exercitat prin studiile sale asupra tinerimei din vremea sa, în ce privește îndrumările ce el a dat în știința filologică și în aplicarea principiilor sale ortografice.

Adevărul Literar, IV, 150-153 a isbutit a cuceri un loc de frunte între publicațiunile noastre, dând, pe lângă o literatură oareșicum selecționată, articole de serioase cercetări asupra limbei, obiceiurilor și unor scriitori de ai noștri. Semnalăm astfel: *Patru zile de drumuri oltene*, de N. Iorga; — *Zilele săptămânii*, de A. Candrea; — Rubrica *Insemnări*, în care aflăm o mulțime de amănunte, curiozități literare și unde se publică și *Correspondența lui Volenti cu Iacob Negruzzi*.

Viața Nouă, XIX, 7-8 publică un interesant articol al d-lui Petran despre *Învățământul istoriei artelor la Universitatea din Cluj*, și notele despre *Viața politică și socială*, ale d-lui Ov Densușianu.

S'au mai primit la Redacție următoarele: *Journal de Physique et le Radium*, Tom IV, No. 7. — *Democrația*, XI, 10. — *Gândul Nostru*, II, 8. — *Analele Râmnicului*, I, 5. — *Buletinul Societății de științe din Cluj*, an. I, 4 fascicule. — *Lamura*, IV, 12. — *Natura*, XII, 11. — *Cosinzeana*, VII, 19, 20. — *Revista Vremii*, III, 14, 15. — *Cele trei Crișuri*, IV, 9. — *Ilustrația*, XII, 9. — *Buletinul Asociațiunii generale a profesorilor secundari din România*, III, 7-10. — *Revista Moldovii*, III, 5. — *Iudor Pamfile*, I, 10. — *Basarabia economică*, III, 3. — *Viața agricolă*, XV, 19. — *Câmpul*, XVI, 17. — *Școala*, VIII, 13, 14. — *Ziarul Științelor și al Călătoriilor*, XXV I. — *Cultura poporului* (Cluj), III.

— *Conștiința Românească* (Cluj), I. — *Cuvântul Studențesc*, I. — *Progresul* (Oravița), XI. — *Drum Nou* (T.-Măgurele), II. — *Cerna* (T.-Severin), V. — *Carpații* (Brașov), III. — *Unirea* (T.-Măgurele), III. — *Vestul României* (Oradia Mare), I. — *America* (Cleveland-Ohio).

Reviste din Craiova:

Grafica Română, I, 10, tipărită în condițiuni de tehnică ireproșabile, reproduce rândurile d-lui Prof. Iorga, despre *Macarie, meșterul de tipar slavon și Secretul de a culege repede*, de Gh. Filip. — După articolul d-lui Em. Tătărașcu, Directorul „Scrișului Românesc”, din numărul trecut al revistei, în care D-sa spunea sincer și fățiș care sunt pricinile crizei hârtiei și cum s'ar putea remedia acest rău, D-l Mihai Pogány, tipograf din Timișoara, expune părerile sale *tot privitor la criza hârtiei*. Note și informațiuni tehnice speciale numeroase și îngrijite.

Ramuri, XVII, 22, aduce o declarație a Directorului ei, D-l N. Iorga, *Contra ignorărilor și insultelor*, prin care D-sa spune odată mai mult că atitudinea D-sale literară are la bază „tradiția sănătoasă, care e tot una cu grija bunului simț”, că D-sa urmărește ca și în trecut „o îndreptare normală a literaturii, îndreptare care nu exclude nici un nou izvor de inspirație, nici o descoperire în domeniul atât de larg, dar nu nesfârșit al tehnicei; nici un împrumut

dela literaturile vrednice de a fi ținute în seamă". D-sa însă „nu admite nevoia revoluțiilor inutile, a tulburărilor fără motiv și fără scop contra bunei ordini intelectuale, și încă mai puțin a desorientărilor bolșevice" în literatură.

E bine să se audă cât mai des și mai departe lucrurile acestea. — D-l Lascarov — Moldovanu, ne transportă în lumea curată a vieții dela țară, *În grădina lui naș Mușat*, cu sufletul limpezit de ani și de intima comunitate cu florile, cu soarele lui Dumnezeu. — D-l Leca Morariu ne înfățișează pe *Irachie Porumbescu*, tatăl compozitorului Ciprian Porumbescu, „precursorul prozei bucovinene". — Versuri în traducere de N. Iorga și P. P. Stăncescu, și originale de I. N. Pârvulescu și Eug. Victor. — Cronică de D-l V. Bogrea.

Năzuința, II, 4, cu articole de Al. P. Telega, Elena Farago, Ion Dongorozi, Em. Dorian, F. Aderca și G. Băiculescu.

Renășterea, II, 10, cu un frumosul și înțeleptescul răspuns *Femeia și Politica* al Prea Sf. Episcop de Râmnic Vartolomei, pe care ar trebui să-l mediteze feministele noastre militante.

Hiena, IV, 1 și 2, reappare în Craiova, sub conducerea scriitorului combativ și plin de nerv care e D-l Pamfil Șeicaru, și în editura „Ramuri".

Gazeta Școalei, V, 8—9, revistă didactică, articole de I. Dobrian, C. Fortunescu, Nache Niculescu, Sm. Brădișteanu, Craioveanu, Fl. Rădulescu și Nichita Popescu.

Lectura, I, 6—7.

C. D. F.

TABLA DE MATERII ANUL II

Articole:

- Al. Bărcăcilă. — *Insemnări din țara Hațegului: Antichități romane și românești* 179 și 270
- Emanuel Bucuța. — *Oltenii de peste Dunăre* 4
- N. Coculescu. — *Dascălii vechi ai Liceului din Craiova* . . . 161
- G. Mil. Demetrescu. — *Un vechiu cartier istoric al Craiovei* 443
- M. V. Demetrescu. — *Un manuscris din sec. XVII-lea* . . . 347
- N. G. Dinculescu. — *Vechi împărțiri administrative* . . . 165
- Virg. Drăghiceanu. — *Fabrica de hârtie de peste Olt, din satul Ruda* 449
- Econ. P. Drăghici. — *Monastirea Tismana-Gorj* 11
- Al. T. Dumitrescu. — *Episcopul dela Strehaia* 91
- C. D. Fortunescu. — *Cea mai veche revistă olteană* . . . 257
- George Fotino. — *O carte și o hartă din anul 1493* . . . 292

- Anast. Georgescu. — *Craiova acum 100 de ani* 354
- Const. Gerotă. — *Înmormântarea la Romani și la noi* . . . 450
- N. I. Ionescu. — *Țara noastră* 96
- N. Iorga. — *O fabrică de hârtie lângă Cozia* 345
- Dr. Ch. Laugier. — *Amintiri despre N. Burlănescu-Alin* . . 109
- " " " *Pelagra în Oltenia* 429
- C. Moisil. — *Din numismatica Olteniei* 77
- C. V. Obedeauu. — *Marile familii românești din sec. XVIII*, 195
- " " " *Obiceiul pământului și hrisovul lui Radu V-d. din 1668* 359
- Anton Oprescu. — *Onomasticon românesc* 285 și 368
- N. Ploșor. — *Obârșia familiei Aman* 8
- G. Poboran. — *Cumanii — Comani* 17
- N. Silvestru. — *O vizită la Elena Theodorini* 22
- Pr. C. Stănică. — *Rămășițe din epoca romană a Daciei* . . 93

Oltenia preistorică:

- N. Ploșor. — *Monumente megalitice în Oltenia?* 197
- " *Două urne funerare* 295
- " *Un ornament neolitic* 297
- " *Vase lucrate cu roata în vârsta bronzului* . . . 298
- " *Un tipar din vârsta bronzului* 299
- " *Ornamentul în valuri în vârsta bronzului* . . . 299
- " *Un toporaș de bronz* 300
- " *Kjökkenmødding-uri în Oltenia* 373
- " *Încă o urnă funerară* 376
- " *Câteva gresii din vârsta bronzului* 377
- " *O secure neolitică* 377
- N. Roska. — *Despre importanța cercetărilor preistorice în Bănat* 466

Acte și Documente:

- Cinci scrisori dela Tudor Vladimirescu*, comunicate de Al. Bărcăcilă 27
- Diate Oltenești*, comunicate de T. G. Bulat 45
- O numire de judecător din 1806 și un act de vânzare din 1732*, comunicate de T. G. Bulat 381
- Hotărnicia moșiei Dioști-Romanași, dela 1755*, cu adnotări de Ilie Constantinescu 39
- Două sureturi dela Matei Basarab*, cu note explicative, publicate de M. V. Demetrescu 209

<i>Documente privitoare la Starea Țăranilor</i> , comunicate de N. G. Dinculescu	29, 124, 219, 317, 385
<i>Documente dela Negoști-Mehedinți</i> , transcrise de N. G. Dinculescu	217, 301, 379, 460
<i>Câteva documente vechi inedite</i> , comunicate de G. Fotino	32
<i>Un mănunchiu de vechi documente Oltene</i> , de acelaș	222
<i>Documente slavo-române inedite</i> , de acelaș	303
<i>Două circulări din biserica ortodoxă din Măidan (Bănat) și o „patentă” a sfatului crăesc din Buda</i> , comunicate de Rom. G. Molin	312
<i>Documente și acte din sec. XVII</i> , comunicate de A. Oprescu	37
<i>Acte din secolul XVIII</i> , de acelaș	120
<i>Insemnări din trecutul Craiovei</i> (despre Școală) de N. Plopșor	52
<i>Acte din com. Risipiții-Dolj</i> , comunicate de acelaș	126
<i>Vânzări de țigani (1813—1820)</i> de acelaș	215
<i>Hârtii de ale moșilor Rusăneștii și Vălsăneștii-Romanați</i> , de acelaș	385, 463
<i>Carte domnească la moșnenii din Bărsești-Olt</i> , comunicată de G. Poboran	383

Note și comunicări:

<i>Constatări și impresii din Basarabia reinviată</i> , de St. Bosie	226
<i>Dărmarea vechii primării a Craiovei</i> , de acelaș	393
<i>Inscripții din bisericile Olteniei</i> , adunate de T. G. Bulat	131, 328, 390
<i>Insemnări geografice</i> , de acelaș	395
<i>Contribuție la Fauna Olteniei</i> de B. Călinescu	64
<i>Lunca orașului Craiova</i> , de acelaș	140
<i>Folklor pentru nomenclatura poporului român</i> , de acelaș	477
<i>O rectificare istorică</i> , de G. Mil. Demetrescu	476
<i>Indreptări</i> , de N. G. Dinculescu	395
<i>Identificarea unor vechi fântâni din Craiova</i> , de A. Georgescu	475
<i>Mișcarea populațiunii în România pe an. 1920</i> , de Dr. Laugier	480
<i>Importante descoperiri arheologice în Dolj</i> , de acelaș	330
<i>Comunicări mărunte</i> , de A. Oprescu	230
<i>Lista Banilor Olteniei</i> , de C. V. Obedeauu	320
<i>Risipiții și Hunia-Dolj</i> , de N. Plopșor	229
<i>Fântâna Domnească-Mehedinți</i> , de acelaș	330
<i>Un pomelnic al Monast. Motru</i> , de acelaș	392
<i>Ceva despre Fam. Argetoianu și reparațiile bisericii Sfântu Dumitru din Craiova</i> , de G. Poboran	323

<i>Ioan Eliade Rădulescu la Craiova în 1828</i>	472
<i>Artista Aglae Pruteanu despre Craioveni</i>	473
<i>Bănatul Severinului și al Olteniei</i> , de I. Vuia	319

Oltenia culturală:

<i>Mișcarea culturală în Craiova</i> , de Fortunato	57, 146, 231, 331, 397, 487
<i>Mișcarea culturală în T.-Severin</i> , de A. B.	62, 242, 491
„ „ în R.-Vâlcii, de T. G. B.	63, 491
„ „ în Caracal, de Il. Const.	239
„ „ în Tg.-Jiului, de A. M.	149
„ „ în Caransebeș, de A. Vasculescu	241
<i>Din Timișoara</i> , de C. D. F.	404
<i>Serbările din Chizătău (Bănat)</i> de A. Vasculescu	406
<i>Încă un pictor craiovean: Eust. Gr. Stoenescu</i> , de C. D. Fort.	234
<i>Expoziția Stoenescu din Craiova</i> , de C. D. Fort.	332
<i>Expoziția Negulescu</i> „ „ de C. D. Fort.	401

Cronica științifică:

<i>Musca columbacă</i> , de St. Bosie	243
<i>În Valea Cernei pe urmele columbacei</i> , de St. Bosie	493
<i>Dela undele hertziene la razele X.</i> de N. P.	150
<i>Capete schimbate</i> de N. P.	166
<i>Contribuțiuni etnografice prin cercetarea unor molusce</i> de Ch. L.	52
<i>Un progres în metodele de vaccinare</i>	68
<i>Spirit din piatră</i>	69
<i>Tezaurul lui Tutankhamon</i>	69
<i>Vârsta pământului și apariția vieții pe pământ</i>	153
<i>Așezarea astrelor</i>	245
<i>Câteva scipiri în noaptea cancerului</i>	334
<i>Sosirea primilor Celți în sudul Spaniei</i>	336
<i>Descoperiri noi în părțile paleolitice din Spania</i>	337
<i>Săpăturile recente din Valea Regilor</i>	409
<i>Vorbirea fără vorbe</i>	411
<i>O insulă care n'a trăit decât trei luni</i>	496
<i>O boală nouă: Alastrim</i>	496
<i>Religia preistoricilor</i>	497
<i>Ce a determinat originea artelor</i>	497

Recenzii:

<i>Istoria Basarabiei</i> , de I. I. Nistor	70
<i>Muzeele din Transilvania, Banat și Crișana</i> , de C. Petran	71

<i>Istoria Artelor</i> de O. Tafrali	71
<i>Istoria oraşului Slatina</i> , de G. Poboran	71
<i>Buletin. Soc. Rom. de Geografie pe anul 1921</i>	72
<i>Anuarul Soc. lit. Gr. Alexandrescu din Focşani</i>	73
<i>Isvoarele contimporane asupra mişcării lui Tudor Vladimirescu</i>	73
<i>Incoronarea dela Alba-Iulia</i> , de R. Cădea	73
<i>Să fim buni</i> , de Elena Farago	74
<i>Silbermann</i> , de J. de Lacretelle	75
<i>Chants roumains et poésies diverses</i> , de H. Donici	75
<i>Dacoromania</i> , Buletin al Muzeului Limbii Române	154
<i>Organizaţia de credit a României</i> , de V. Slăvescu	155
<i>Destinul şi Istoria oureiască</i> , de general Al. Iarca	156
<i>Les comédies de Corneille</i> , de N. Şerban	157
<i>Desenul şi modelajul la copii</i> , de M. I. Biciulescu	247
<i>Viaţa, sufletul şi opera lui Pasteur</i> , de Dr. G. Marinescu	247
<i>Pasteur, viaţa şi lucrările lui</i> , de Marin Demetrescu	248
<i>Situaţia demografică a României</i> , de Em. Vasiliu	248
<i>Din revoluţia rusească</i> , de Ştefan C. Ioan	338
<i>Tratat elementar de astronomie</i> , de N. Coculescu	338
<i>Lă o răspântie a istoriei naţionale</i> , de I. Găvănescul	339
<i>Istoria literaturii române moderne</i> , de G. Bogdan Duică	340
<i>Inventariul monumentelor, obiectelor istorice şi artistice din Transilvania</i> , de M. Csaki	416
<i>Primele bilete de bancă din România</i> , de V. N. Popp	416
<i>Politica naţională faţă de minorităţi</i> , de Tr. Bratu	417
<i>Oltenia</i> , de N. Ploşor	419
<i>In jurul valutei noastre</i> , de C. Argetoianu	420
<i>Frăţinii Eminescu</i> , de Leca Morariu	420
<i>Educaţia artistică</i> , de Iosif Velcean	421
<i>Scavi eseguiti da privati a Pompei</i> , de Matteo Della Corte	498
<i>Ortoepia şi Fonetica</i> , de Iosif Popovici	499
<i>Curtea Domnească din Argeş</i> , de V. Drăghiceanu	500
recenzate de C. D. Fort.	

Cronica Revistelor:

Ținută de C. D. F. 76, 158, 250, 342, 423 şi 510

Redacţionale:

După un an 1
Către cititori 2
Oltenia istorică şi pitorească 242

ARHIVELE OLTENIEI

se vând cu numărul în librăriile:

Socec & Co. Craiova
 Lazăr Sanft "
 Librăria Naţională "
 Pavel Suru, Calea Victoriei 83 Bucureşti
 G. Onişor Cluj

NUMĂRUL 25 LEI

**FABRICA DE SALAM ŞI MEZELURI
 FRĂȚII CUMPĂNAȘU & Comp.**

**SOC. IN COM. SIMPLĂ
 CRAIOVA**

Unica instalație sistematică cu electricitate din țară
 SUCURSALE: București, Calea Griviței 102. Iași, Str. Uzinei 14,
 FILIALE: Craiova, Strada Madona 2, Strada Jules Michelet 21,
 Strada Justiției 32 și 60, Strada Eica No. 9. SERVIM PROMPT.
 DEPOZITE: Timișoara, Galați, Petroșani, Slatina, Câmpulung,
 Bălti. Reprezentanțe în fiecare capitală de județ.
 PREȚURI AVANTAJOASE

PICTORUL P. LIȘTEAVĂ

(PETRE LIȘTEVEANU)
 CRAIOVA / STR. SF. APOSTOLI, 41

Angajează spre execuție lucrări picturale artistice
 PICTURI DE CHEVALET
 și murale, precum și
 PICTURI DE BISERICI
 stilizată și modernă. Decorațiuni
 artistice de clădiri (în interior).
 PORȚRETE ÎN CULORI
 și cărbone, după natură și fotografie; deseneuri pen-
 tru Reviste și orice fel de reclamă comercială.